

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Iva Milković

Utjecaj kaznene politike na učinkovitost istraživanja i procesuiranja kriminala povezanog sa zlouporabom droga

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2026.



University of Zagreb

Faculty of law

Iva Milković

The Impact of Penal Policy on Efficiency of Investigations and Prosecution of Drug Related Crime

DOCTORAL DISSERTATION

Zagreb, 2026.

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Iva Milković

Utjecaj kaznene politike na učinkovitost istraživanja i procesuiranja kriminala povezanog sa zlouporabom droga

DOKTORSKI RAD

Mentor: prof.dr.sc. Željko Karas

Sumentorica: prof.dr.sc. Maja Munivrana

Zagreb, 2026.

University of Zagreb

Faculty of law

Iva Milković

The Impact of Penal Policy on Efficiency of Investigations and Prosecution of Drug Related Crime

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor: prof.dr.sc. Željko Karas

Assistant supervisor: prof.dr.sc. Maja Munivrana

Zagreb, 2026.

O MENTORU:

Prof. dr. sc. Željko Karas profesor je visoke škole u trajnom zvanju na stručnom studiju i naslovni redovni profesor na sveučilišnom studiju. Nositelj je više kolegija iz kriminalističkog istraživanja na stručnim i sveučilišnim studijima u zemlji i inozemstvu. Sudjeluje u nastavi na poslijediplomskoj razini na više fakulteta te na doktorskoj razini.

Diplomirao je 1998. godine na *Visokoj policijskoj školi* u Zagrebu, a magistrirao 2006. godine na *Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu* te je stekao zvanja magistar znanosti iz znanstvenog područja društvenih znanosti, znanstvenog polja pravnih znanosti, znanstvene grane kazneno pravo i kazneno procesno pravo.

Doktorski studij završio je 2011. godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, znanstveno područje društvenih znanosti, znanstveno polje prava, znanstvena grana kaznenog prava, kaznenog procesnog prava, kriminologije i viktimologije.

Objavio je oko 110 znanstvenih i stručnih radova. Sudjelovao je u programskim odborima međunarodnih znanstvenih konferencija te kao istraživač u međunarodnim i domaćim znanstvenim projektima. Bio je član radnih skupina za izradu zakona i podzakonskih akata.

Od objavljenih radova izdvajamo:

- Karas, Željko, *Uvod u kriminalistiku*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2019 (monografija);
- Karas, Željko, *Uvod u kriminalistiku (odabrana poglavlja)*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2012 (monografija);
- Karas, Željko, *Nezakoniti dokazi*. Zagreb: Laser Plus, 2006 (priručnik);
- Karas, Željko, *Pravilnik o načinu policijskog postupanja (zbirka propisa sa bilješkama)*. Zagreb: Laser Plus, 2003 (priručnik);
- Karas, Željko, *Uloga nacionalnih sustava u ocjeni zakonitosti dokaza Europskog javnog tužitelja s naglaskom na hrvatskom sustavu*, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, Zagreb: Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, 2020, str. 359-386;
- Karas, Željko, *Posljedice nepotpunog obrazloženja sudskog naloga za posebne dokazne radnje*, *Eu and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, Osijek: Pravni fakultet, 2020, str. 464-485.

O SUMENTORICI:

Prof. dr. sc. Maja Minivrana redovita je profesorica na Katedri za kazneno pravo. Diplomirala je na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2003. godine, a magistrirala na Poslijediplomskom studiju iz kaznenopravnih znanosti u Zagrebu 2007. godine te na Pravnom fakultetu Sveučilišta Yale (*Yale Law School*) u SAD-u 2008. godine. Doktorirala je 2011. godine na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a usavršavala se na Max Planck Institutu za međunarodno i poredbeno kazneno pravo u Freiburgu u Njemačkoj, kao visiting professional 2013. godine na Međunarodnom kaznenom sudu u Haagu te kontinuirano na više seminara u zemlji i inozemstvu.

Dobitnica je više nagrada i priznanja. Članica je uredničkog odbora vodećeg domaćeg časopisa iz područja kaznenopravnih znanosti – Hrvatskog ljetopisa za kazneno pravo i praksu (od 2015. godine), te prestižnog međunarodnog časopisa iz područja međunarodnog kaznenog prava *Journal of International Criminal Justice* (od 2021. godine).

Autorica je i suautorica većeg broja znanstvenih i stručnih radova od koje izdvajamo:

- Munivrana Vajda, M., *The Right to Mock, Ridicule and Criticize Religion – Exploring the Limits of Free Speech in a Democratic and Just Society*, *Gonzaga Law Review's 2020 Symposium Issue*, done in collaboration with the *Gonzaga Journal of International Law*, 55 (2020), 2, str. 273-289;
- Munivrana Vajda, M.; Šurina Marton, A., *Zločini iz mržnje u Republici Hrvatskoj – neki teorijski i praktični prijepori*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 26, br. 2, 2019, str. 389-416;
- Munivrana Vajda, M., *Kodifikacija zločina genocida – blagoslov ili prokletstvo?* u: Turković, K., Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača M. (ur.), *Liber amicorum Petar Novoselec, Kazneno pravo – sinergija teorije i prakse*, Zagreb, 2019, str. 369-382;
- Munivrana Vajda, M.; Roksandić Vidlička, S., *Establishing ICC Jurisdiction Over Crimes Committed by ISIL – Did Humanity Fail the Countries of Syria and Iraq?* u: Engelhart, M.; Roksandić Vidlička, S. (ur.), *Dealing with Terrorism: Empirical and Normative Challenges of Fighting the Islamic State*, Berlin: Duncker & Humblot, 2019, str. 17-34;
- Bosak, M.; Munivrana Vajda, M., *The Reality Behind the Istanbul Convention: Shattering Conservative Delusions*, *Women's Studies International Forum*, 74 (2019), str. 77-83.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Iva Milković, izjavljujem da je doktorski rad pod naslovom „*Utjecaj kaznene politike na učinkovitost istraživanja i procesuiranja kriminala povezanog sa zlouporabom droga*“ rezultat mojega samostalnog znanstvenoistraživačkog rada te da se pri njegovoj izradi nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u radu navedeni i na odgovarajući način citirani.

Također izjavljujem da nijedan dio ovoga rada nije iskorišten za stjecanje bilo kojeg drugog akademskog ili stručnog naziva te da su svi podaci, rezultati, spoznaje i zaključci prikazani u radu utemeljeni na provedenom istraživanju i dostupnim izvorima navedenima u popisu literature.

Iva Milković

ZAHVALA

Doktorski studij predstavljao je iznimno zahtjevno, ali i dragocjeno razdoblje moga profesionalnog i osobnog razvoja, obilježeno znanjem, potporom i nadahnućem mojih mentora. Unatoč dugogodišnjoj akademskoj naobrazbi i brojnim stručnjacima koji su oblikovali moj put, prof. dr. sc. Željko Karas značajno je proširio moje horizonte i otvorio nova polja spoznaje. Zahvalna sam mu na svim sugestijama, poticajima i neiscrpnoj podršci. Svoju iskrenu zahvalnost upućujem i svojoj sumentorici, prof. dr. sc. Maji Munivrani, na nesebičnom dijeljenju znanja i vremenu koje je velikodušno izdvajala.

U području istraživanja droga, nezaobilazno ime jest prof. dr. sc. Slavko Sakoman. Njemu dugujem osobitu zahvalnost za savjete, koordinaciju i ustupljene materijale, kao i za naše razgovore, koji su za mene uvijek trajali prekratko, a ostavljali dubok i trajan trag u mom razumijevanju teme. Posebno mu zahvaljujem na ustupljenoj vlastitoj doktorskoj disertaciji, čiji su statistički podaci o alkoholizmu ujedno i dio ovoga rada.

Izražavam zahvalnost Jasni Zoretić Rendulić, predsjednici *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu*, Zdravki Jagić, predsjednici *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*, službenicima *Županijskog suda u Zagrebu*, službenicima *Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta*, Željku Petkoviću, pomoćniku ravnatelja *Ureda za suzbijanje zlouporabe droga*, te svim službenicima toga *Ureda* Vlade Republike Hrvatske, kao i načelnicima policijskih uprava i policijskim službenicima iz linije droga na području cijele Republike Hrvatske. Njihova susretljivost, strpljenje i ustupljeni materijali bili su od neprocjenjive važnosti za dovršetak ovoga rada. Zahvaljujem i znanstvenicima s *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar* u Zagrebu na nesebičnoj pomoći u statističkoj analizi.

Posebnu zahvalnost upućujem svojoj kćeri te životnom partneru, koji su svakodnevno dijelili teret moje odsutnosti i s razumijevanjem podnosili činjenicu da su moje misli i vrijeme nerijetko bili u koliziji sa završetkom studija. Njihova ljubav i razumijevanje davali su mi snagu za svaki sljedeći korak. Hvala i tebi, sine, što si došao na svijet upravo u vrijeme pisanja ovoga rada i obogatio ovo putovanje neizmjernom radošću (i ponekom neizbježnom odgodom).

Na kraju, ali nipošto najmanje važno, najdublju zahvalnost dugujem svojim roditeljima, koji su me od najranijeg djetinjstva poticali da slijedim vlastite snove. Njihova nepokolebljiva vjera u mene bila je moj kompas u svakom uspjehu i svakoj pogrešci. Nadam se da sam ovim završnim korakom u svojem obrazovanju opravdala njihova očekivanja i ispunila dio onoga što su u meni uvijek vidjeli.

„Najbolji učitelji su oni koji vam pokazuju kamo gledati, ali vam ne govore što morate vidjeti...“

- Alexandra K. Trenfor

SAŽETAK

Primarni cilj doktorske disertacije bio je analizirati kriminalistička i kaznenopravna obilježja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na trendove konzumacije i dostupnosti droga u posljednjih deset godina. Također su ispitani čimbenici koji su mogli utjecati na navedene promjene, uključujući zakonodavne reforme, sudsku praksu i učinkovitost kriminalističkih istraživanja.

Istraživanje se temelji na analizi pravnih pristupa u regulaciji droga – kriminalizacije, dekriminalizacije i legalizacije – s posebnim naglaskom na učinke dekriminalizacije nakon izmjena *Kaznenog zakona* iz 2013. godine.

U radu su analizirani podaci iz *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari* te službena statistika *Ministarstva unutarnjih poslova*. Provedena je i usporedba službenih policijskih pokazatelja s rezultatima nacionalnih istraživanja o prevalenciji uporabe droga u općoj populaciji, radi sagledavanja odnosa između institucionalno evidentiranih pojava i stvarne razine konzumacije droga u društvu. U radu se razmatra problematika „tamne brojke“ u statistici zapljena droga te ograničenja podataka o liječenim ovisnicima.

Radi osiguravanja što objektivnijeg prikaza trendova konzumacije droga, primijenjena je analiza otpadnih voda kao inovativna metoda praćenja prisutnosti droga u populaciji.

Nadalje, analizirani su sudski spisi *Županijskog suda u Zagrebu*, *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* i *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*, s ciljem razumijevanja sudske prakse u procesuiranju kaznenih djela povezanih s drogom, uključujući i analizu reprezentativnih sudskih predmeta koji ilustriraju granice između osobne uporabe i kaznenog prometa droga.

Provedena je i anketa među policijskim službenicima specijaliziranim za suzbijanje zlouporabe droga s ciljem ispitivanja njihovih stavova o zakonodavnom okviru, istražnim ovlastima, preprekama u kriminalističkim istraživanjima te percepciji učinkovitosti kaznene politike, odnosno njezinu utjecaju na učinkovitost kriminalističkih istraživanja.

Pregled stručne literature, analiza statističkih podataka i empirijsko istraživanje upućuju na zaključak da je problem zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj kontinuirano prisutan, što zahtijeva sustavno praćenje i unaprjeđenje postojećih zakonskih i operativnih mjera.

Posebno se razmatra uloga dekriminalizacije, koja se smatra važnim čimbenikom u kontekstu analiziranih promjena u zakonodavstvu i praksi suzbijanja zlouporabe droga.

Važan doprinos istraživanju proizlazi i iz strukturiranog intervjua provedenog s voditeljem odjela za suzbijanje droga u jednoj policijskoj upravi, koji je omogućio analizu konkretnih operativnih izazova i dodatno potvrdio nalaze dobivene analizom propisa, sudske prakse i

statističkih pokazatelja.
Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti kao polazište za buduće studije te za donošenje učinkovitijih strategija suzbijanja zlouporabe droga.

Ključne riječi: zlouporaba droga, kriminalizacija, dekriminalizacija, legalizacija, sudska praksa

ABSTRACT

The primary objective of this doctoral dissertation was to analyze the criminological and criminal law characteristics of drug abuse in the Republic of Croatia, with particular emphasis on trends in drug consumption and availability over the past ten years. The study also examined factors that may have influenced these changes, including legislative reforms, judicial practice, and the effectiveness of criminal investigations.

The research is based on an analysis of legal approaches to drug regulation — criminalization, decriminalization, and legalization — with particular emphasis on the effects of decriminalization following the amendments to the Criminal Code in 2013.

The dissertation analyzes data from the Register of Persons Treated for Psychoactive Substance Abuse as well as official statistics from the Ministry of the Interior. A comparison was also conducted between official police indicators and the results of national surveys on the prevalence of drug use in the general population, in order to examine the relationship between institutionally recorded phenomena and the actual level of drug consumption in society. The study addresses the issue of the "dark figure" in drug seizure statistics and the limitations of data concerning treated drug addicts.

To ensure the most objective possible presentation of drug consumption trends, wastewater analysis was applied as an innovative method for monitoring the presence of drugs within the population.

Furthermore, court case files from the County Court in Zagreb, the Municipal Criminal Court in Zagreb, and the Municipal Misdemeanor Court in Zagreb were analyzed with the aim of understanding judicial practice in prosecuting drug-related criminal offenses, including an analysis of representative court cases illustrating the boundaries between personal drug use and criminal drug trafficking.

A survey was also conducted among police officers specialized in combating drug abuse in order to examine their views on the legislative framework, investigative powers, obstacles encountered in criminal investigations, and perceptions of the effectiveness of criminal policy, particularly its impact on the efficiency of criminal investigations.

A review of professional literature, analysis of statistical data, and empirical research indicate that the problem of drug abuse in the Republic of Croatia remains continuously present, requiring systematic monitoring and the improvement of existing legislative and operational measures.

Special consideration is given to the role of decriminalization, which is regarded as an important

factor in the context of the analyzed changes in legislation and practice related to the suppression of drug abuse.

An important contribution to the research also derives from a structured interview conducted with the head of a drug enforcement department within a police administration, which enabled an analysis of specific operational challenges and further confirmed the findings obtained through the analysis of legislation, judicial practice, and statistical indicators.

The results of this research may serve as a basis for future studies and for the development of more effective strategies for combating drug abuse.

Keywords: drug abuse, criminalization, decriminalization, legalization, judicial practice

SADRŽAJ

1. UVODNA RAZMATRANJA ... 1

1.1. Uvod ... 1

1.2. Cilj i hipoteze rada ... 2

1.3. Metodologija istraživanja ... 6

1.4. Struktura rada ... 9

1.5. Kratak pregled dosadašnjih istraživanja ... 12

2. KONCEPTUALNO-TEORIJSKI OKVIR ... 17

2.1. Definicija droge ... 17

2.1.1. Pravna definicija droge ... 17

2.1.2. Funkcionalna definicija droge ... 19

2.1.3. Društvena dimenzija ... 21

2.1.4. Terminološke napomene ... 22

2.2. Klasifikacija vrsta droga ... 23

2.2.1. Klasifikacija psihoaktivnih tvari prema pravnom statusu ... 23

2.2.1.1. Zakonski regulirane psihoaktivne tvari ... 24

2.2.1.1.1. Alkohol ... 24

2.2.1.1.2. Duhan ... 33

2.2.1.1.3. Otapala i ljepila ... 37

2.2.1.2. Zakonski zabranjene psihoaktivne tvari ... 38

2.2.1.2.1. Kanabinoidi ... 38

2.2.1.2.2. Kokain ... 49

2.2.1.2.3. LSD ... 54

2.2.1.2.4. Heroin ... 55

2.2.1.2.5. Amfetamini ... 60

2.2.2. Lake i teške droge ... 62

2.2.3. Podjela droga s obzirom na porijeklo ... 63

2.2.3.1. Pejotl (Peyote) ... 64

2.2.3.2. Ayahuasca ... 67

2.2.3.3. Crna bunika ... 69

2.2.3.4. Khat ... 70

2.2.4. Podjela prema farmakološkom djelovanju ... 70

2.2.5. Neurobiološki mehanizmi djelovanja psihoaktivnih tvari ... 75

2.3. Zaključni osvrt na konceptualno-teorijski okvir 78
3. PRAVNI PRISTUPI KORIŠTENJU DROGA 81
3.1. Kriminalizacija 82
3.1.1. Pravni i institucionalni okviri 86
3.1.1.1. Međunarodni ugovori na snazi 87
3.1.1.2. Međunarodne organizacije, tijela, institucije i agencije koje su uključene u politiku suzbijanja zlouporabe droga 88
3.1.1.3. Pravni okvir Europske unije u području droga 91
3.1.1.4. Nacionalni pravni okvir suzbijanja zlouporabe droga 95
3.1.1.4.1. Odredbe Kaznenog zakona 97
3.1.1.4.2. Analiza kaznenih djela iz čl. 190. i 191. KZ-a 113
3.1.1.4.3. Zakon o suzbijanju zlouporabe droga 130
3.1.1.4.4. Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta 142
3.1.1.4.5. Nadležnost pravosudnih tijela u predmetima povezanima sa zlouporabom droga 151
3.1.1.5. Institucije i tijela na nacionalnoj razini uključena u problematiku zlouporabe droga 154
3.2. Dekriminalizacija 156
3.2.1. Dekriminalizacija droga u Sjedinjenim Američkim Državama – federalni model prvog vala reformi 157
3.2.2. Portugalski javnozdravstveni model dekriminalizacije 161
3.2.2.1. Utjecaj na rezultate kriminalističkog istraživanja 164
3.2.2.2. Zdravstveni i penološki ishodi reforme 166
3.2.2.3. Procjena portugalskog pristupa u znanstvenoj literaturi 167
3.2.2.4. Rasprava o učincima i ograničenjima portugalskog modela 170
3.2.3. Italija – zakonodavni pristup regulaciji droga 172
3.2.4. Dekriminalizacija droga u Meksiku – ograničeni model u kontekstu organiziranog nasilja 176
3.2.5. Nizozemska: pragmatični model smanjivanja štete i "tolerancija" kanabisa 180
3.2.5.1. Polazišta nizozemskog pristupa: normalizacija i smanjivanje štetnih posljedica 181
3.2.5.2. Evaluacije i granice harm reduction pristupa 182
3.2.5.3. Pravni okvir: načelo oportuniteta i "toleriranje" kanabisa (AHOJ-G) 183
3.2.5.4. Povijesni razvoj liberalnijeg pristupa i logika separacije tržišta 184
3.2.5.5. Proizvodnja i organizirani kriminal: "tamna strana" nizozemskog modela 185
3.2.6. Švedski normativni prohibicijski model nulte tolerancije 187
3.2.7. Danska – rekriminalizacija nakon depenalizacije i povratak kaznenopravnom signalu 189

3.2.8. Njemačka kao prijelazni model između dekriminalizacije i legalizacije 191
3.2.8.1. Normativni i politički okvir legalizacije kanabisa 191
3.2.8.2. Povijesni i sudski razvoj liberalnijeg pristupa 192
3.2.8.3. Rani učinci i ograničenja prijelaznog modela 193
3.2.9. Slovenija i Češka – postsocijalistički modeli dekriminalizacije (uz usporedni osvrt na Slovačku)…..194
3.2.9.1. Slovenija – normativni okvir dekriminalizacije i prekršajna praksa..... 195
3.2.9.2. Češka – od liberalne dekriminalizacije do ograničene legalizacije kanabisa..... 196
3.2.9.3. Usporedni kontrast: Slovačka – prohibicijski model bez dekriminalizacije..... 197
3.2.10. Dodatni europski hibridni modeli: Švicarska i Irska (kratki komparativni osvrt)..... 198
3.2.10.1. Švicarska – otvorene scene droga i prijelaz s tolerancije na strukturirani model smanjenja štete 199
3.2.10.2. Irska – postupovno-pravni model diverzije kao alternativa dekriminalizaciji..... 200
3.2.11. Dekriminalizacija droga u Republici Hrvatskoj - normativni i praktični izazovi modela bez limitiranja količina 201
3.2.11.1. Normativna ograničenja hrvatskog modela dekriminalizacije i empirijski uvid u policijsku praksu 204
3.2.11.1.1. Empirijski uvid kroz strukturirani intervju 206
3.2.11.1.2. Studija slučaja: granice između osobne uporabe i prometa droga u sudskoj praksi 209
3.2.11.1.3. Utjecaj dekriminalizacije na učinkovitost kriminalističkog istraživanja 212
3.2.11.2. Normativni nedostaci hrvatskog modela dekriminalizacije 213
3.2.12. Zaključna evaluacija dekriminalizacije kao kaznenopravnog i javnopolitičkog instrumenta…….. 215
3.3. Legalizacija..... 217
3.3.1. Pojam i pravna obilježja legalizacije 218
3.3.2. Teorija normalizacije i denormalizacije 219
3.3.3. Najčešći argumenti protiv legalizacije 223
3.3.4. Argumenti za legalizaciju..... 226
3.3.5. Ogledna rasprava: Friedman i Bennett..... 228
3.4. Zaključni osvrt na pravne pristupe korištenju droga..... 229
4. PRIKAZ I ANALIZA PODATAKA IZ REGISTRA OSOBA LIJEČENIH ZBOG ZLOUPORABE PSIHOAKTIVNIH DROGA..... 235
4.1. Statistički prikaz podataka iz Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga. 236
4.2. Analitički prikaz vrsta ovisnosti kod liječenih ovisnika 239
4.3. Analiza drugih značajki osoba liječenih od ovisnosti..... 241

4.4. Pregled broja liječenih ovisnika po županijama 243
4.5. Smrtnost među osobama liječenim od ovisnosti o psihoaktivnim drogama 250
4.6. Zaključni osvrt na analizu podataka iz Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga 253
5. PRAĆENJE ZLOUPORABE DROGA KROZ STATISTIKU MINISTARSTVA UNUTARNJIH POSLOVA..... 256
5.1. Statistički pregled rada Policijskih uprava u Republici Hrvatskoj 258
5.2. Statistička analiza prekršaja iz Zakona o suzbijanju zlouporabe droga..... 261
5.3. Statistička analiza zapljena droga u Republici Hrvatskoj..... 262
5.4. Zapljene droga u nadležnosti Policijskog nacionalnog ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala..... 263
5.5. Statistički podaci o vrstama zapljenjenih droga 265
5.6. Statistički pregled zaplijenjenih vrsta droga u Republici Hrvatskoj s komparativnim osvrtom na Europsku uniju..... 269
5.7. Dark Web kao kanal distribucije droga: obilježja, evidencije i izazovi suzbijanja 272
5.8. Usporedba rezultata nacionalnih istraživanja o potrošnji droga s podacima Ministarstva unutarnjih poslova..... 274
5.8.1. Trendovi uporabe droga u općoj populaciji (2011. – 2023.) 275
5.8.1.1. Trendovi uporabe kanabisa 275
5.8.1.2. Trendovi uporabe kokaina..... 276
5.8.1.3. Trendovi uporabe amfetamina 278
5.8.1.4. Trendovi uporabe ecstasya (MDMA) 279
5.8.1.5. Trendovi uporabe heroina..... 281
5.8.1.6. Trendovi uporabe LSD-a 282
5.8.2. Potrošnja droga u Hrvatskoj prema podacima iz drugih anketnih istraživanja..... 284
5.9. Ekonomska dimenzija ilegalnog tržišta droga u Republici Hrvatskoj 287
5.10. Zaključni osvrt na statističku analizu podataka Ministarstva unutarnjih poslova..... 291
6. URINARNI BIOMARKERI U OTPADNIM VODAMA..... 295
6.1. Općenito o metodi analize urinarnih biomarkera 295
6.2. Analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama Zagreba 299
6.2.1. Konzumacija kanabisa u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda 300
6.2.2. Konzumacija kokaina u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda..... 303
6.2.3. Konzumacija amfetamina u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda..... 304
6.2.4. Konzumacija metamfetamina u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda 306
6.2.5. Konzumacija MDMA u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda..... 308
6.2.6. Usporedna analiza promjena u razinama metabolita ilegalnih droga u otpadnim vodama grada Zagreba (2012. i 2024.)..... 309

6.2.7. Orijentacijska procjena godišnjih količina konzumiranih droga u gradu Zagrebu na temelju analize otpadnih voda (2012. i 2024.) 311
6.3. Rezultati analize otpadnih voda o potrošnji ilegalnih droga u Zagrebu i usporedba s europskim gradovima 313
6.3.1. Rezultati analize otpadnih voda o potrošnji kanabisa u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova 317
6.3.2. Rezultati istraživanja otpadnih voda o potrošnji kokaina u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova 319
6.3.3. Rezultati istraživanja otpadnih voda o potrošnji amfetamina u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova 322
6.3.4. Rezultati istraživanja otpadnih voda o potrošnji metamfetamina u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova 325
6.3.5. Rezultati istraživanja otpadnih voda o potrošnji MDMA u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova 328
6.3.6. Usporedba država s obzirom na pristup dekriminalizaciji 331
6.4. Praćenje urinarnih biomarkera u otpadnim vodama hrvatskih gradova: Analitički pristup zlouporabi droga 333
6.5. Praćenje biomarkera u otpadnim vodama grada Zadra 334
6.6. Analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama grada Splita 335
6.7. Zaključni osvrt na analizu urinarnih biomarkera u otpadnim vodama 337
7. ANALIZA SUDSKIH SPISA 340
7.1. Određivanje uzorka za analizu 340
7.1.1. Uzorak za analizu na Županijskom sudu u Zagrebu 341
7.1.2. Uzorak za analizu na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu 343
7.1.3. Uzorak za analizu na Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu 344
7.1.4. Određivanje varijabli za analizu 345
7.2. Analiza spisa Županijskog suda u Zagrebu 345
7.2.1. Sudioništvo 346
7.2.2. Opće karakteristike počinitelja 348
7.2.3. Ranija osuđivanost počinitelja 367
7.2.4. Vrsta i količina droge 370
7.2.5. Izrečene kazne 372
7.2.6. Troškovi kaznenog postupka i vještačenja 375
7.2.7. Namjena sredstava ovisnosti 379
7.2.8. Radnje otkrivanja 380
7.2.9. Aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama 382
7.2.10. Dokazne radnje u kaznenom postupku 384

7.2.11. Vrijeme trajanja kaznenog postupka 403
7.2.12. Žalba 404
7.2.13. Zaključni osvrt na analizu spisa Županijskog suda u Zagrebu 406
7.3. Analiza spisa Općinskog kaznenog suda u Zagrebu 409
7.3.1. Analiza spisa Općinskog kaznenog suda u Zagrebu od 2010. do 2012. te od 2013. do 2020. godine 411
7.3.1.1. Sudioništvo 411
7.3.1.2. Opće karakteristike počinitelja 413
7.3.1.3. Ranija osuđivanost počinitelja 426
7.3.1.4. Vrsta i količina droge 427
7.3.1.5. Izrečene kazne 430
7.3.1.6. Troškovi kaznenog postupka i vještačenja 434
7.3.1.7. Namjena sredstava ovisnosti 439
7.3.1.8. Radnje otkrivanja 441
7.3.1.9. Aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama 443
7.3.1.10. Dokazne radnje u kaznenom postupku 446
7.3.1.11. Vrijeme trajanja kaznenog postupka 458
7.3.1.12. Žalba 460
7.3.1.13. Zaključni osvrt na analizu spisa Općinskog kaznenog suda u Zagrebu 462
7.4. Analiza spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu 465
7.4.1. Analiza spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu od 2016. do 2020. godine 466
7.4.1.1. Sudioništvo 467
7.4.1.2. Opće karakteristike počinitelja 468
7.4.1.3. Ranija osuđivanost počinitelja 477
7.4.1.4. Vrsta i količina droge 478
7.4.1.5. Izrečene kazne 481
7.4.1.6. Troškovi prekršajnog postupka i vještačenja 483
7.4.1.7. Namjena sredstava ovisnosti 485
7.4.1.8. Radnje otkrivanja 486
7.4.1.9. Aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama 489
7.4.1.10. Dokazne radnje u prekršajnom postupku 492
7.4.1.11. Vrijeme trajanja prekršajnog postupka 501
7.4.1.12. Posebne dokazne radnje 502
7.4.1.13. Žalba 503
7.4.1.14. Zaključni osvrt na analizu spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu 505

7.5. Sintetski zaključak analize sudske prakse u predmetima zlouporabe droga 509
8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA STAVOVA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA O ZLOUPORABI DROGA U REPUBLICI HRVATSKOJ 511
8.1. Preliminarno istraživanje 513
8.2. Anketa o stavovima policijskih službenika o zlouporabi droga na području Republike Hrvatske 514
8.2.1. Opće karakteristike policijskog službenika 515
8.2.1.1. Mjesto rada policijskog službenika 515
8.2.1.2. Spol 517
8.2.1.3. Starost 518
8.2.1.4. Stupanj obrazovanja 519
8.2.1.5. Trajanje radnopravnog statusa na poslovima policijskog službenika 520
8.2.2. Osobni stavovi o suzbijanju zlouporabe droga u Hrvatskoj 522
8.2.2.1. Percepcija o raširenosti droga u Hrvatskoj 522
8.2.2.2. Stavovi o kaznenim i prekršajnim odredbama koje se odnose na zlouporabu droga 524
8.2.2.3. Promjene u dostupnosti i konzumacije droga 525
8.2.2.4. Učinkovitost kriminalističkog istraživanja i kaznene politike 526
8.2.2.5. Utjecaj pandemije COVID-19 na dostupnost i konzumaciju droga 530
8.2.2.6. Rješenje i prijedlozi za suzbijanje zlouporabe droga 532
8.2.3. Osobni stavovi policijskih službenika o štetnosti droga u Hrvatskoj 533
8.2.3.1. Percepcija najmanje štetne droge 533
8.2.3.2. Percepcija najštetnije droge 533
8.2.3.3. Dostupnost sintetskih kanabinoida 534
8.2.3.4. Dostupnost crack kokaina 534
8.2.3.5. Trendovi u konzumaciji heroina 534
8.2.4. Osobni stavovi policijskih službenika o dekriminalizaciji i legalizaciji droga 535
8.2.4.1. Stavovi o legalizaciji droga 535
8.2.4.2. Stavovi o dekriminalizaciji posjedovanja droge za vlastite potrebe 535
8.2.4.3. Percepcija posljedica dekriminalizacije nakon izmjena Kaznenog zakona iz 2013. godine 535
8.2.4.4. Pravna preciznost zakonskih odredbi o dekriminalizaciji 536
8.2.4.5. Obrazloženja za poboljšanja zakonskih odredbi 536
8.2.5. Stavovi policijskih službenika o ovlastima i stručnosti policije 537
8.2.5.1. Zakonske ovlasti policijskih službenika u istraživanju kaznenih djela i prekršaja povezanih s drogama 538

8.2.5.2. Predložene dodatne ovlasti za istraživanje kaznenih djela povezanih s drogama 538
8.2.5.3. Resursi policije u borbi protiv zlouporabe droga 539
8.2.5.4. Potreba za jačanjem ulične redukcije 539
8.2.5.5. Stručnost policijskih službenika u borbi protiv zlouporabe droga 539
8.3. Zaključni osvrt na istraživanje stavova policijskih službenika o zlouporabi droga u Republici Hrvatskoj 540
9. OSVRT NA NOVIJE RAZVOJNE TRENDOVE NAKON 2020. GODINE 543
9.1. Nastavak i promjene u trendovima liječenja ovisnika nakon 2020. godine 543
9.2. Novi trendovi u kaznenim statistikama nakon 2020. godine 545
9.3. Urinarni biomarkeri u otpadnim vodama – novi trendovi nakon 2021. godine 550
9.3.1. Novi trendovi u potrošnji kokaina 551
9.3.2. Novi trendovi u potrošnji kanabisa 552
9.3.3. Novi trendovi u potrošnji amfetamina 553
9.3.4. Novi trendovi u potrošnji metamfetamina 554
9.3.5. Novi trendovi u potrošnji MDMA/ecstasyja 555
9.4. Zaključno o novim trendovima zlouporabe droga i kaznenopravnim izazovima 557
10. RASPRAVA 559
10.1. Opći pregled i ključni nalazi 559
10.2. Evaluacija hrvatskog modela dekriminalizacije u komparativnom kontekstu 560
10.3. Utjecaj zakonodavnih promjena i pravosudni izazovi 562
10.4. Kriminalistički izazovi i resursna ograničenja 563
10.5. Inovativni pristupi u praćenju zlouporabe droga 564
10.6. Metodološka ograničenja i smjernice za buduća istraživanja 564
10.7. Zaključak i preporuke za buduću kaznenu politiku 565
11. ZAKLJUČAK 573
11.1. Globalni izazovi i suvremena dinamika 573
11.2. Ključni nalazi, potvrda hipoteza i doprinosi istraživanja 573
11.3. Integrirani pristup i buduće smjernice 579
11.4. Zaključna poruka 579
12. LITERATURA 581
12.1. Knjige i članci 581
12.2. Pravni izvori 599
12.3. Izvješća, istraživački radovi, programi, prezentacije i statistički podaci 602
12.4. Neobjavljeni radovi 609
12.5. Mrežni izvori 609

13. PRILOZI 616
13.1. Popis korištenih sudskih presuda 616
13.2. Grafike 621
13.2.1. Popis slika 621
13.2.2. Popis grafikona 622
13.2.3. Popis tablica 628
13.3. Suglasnost Etičkog povjerenstva za provedbu istraživanja 630
13.4. Anketni upitnik za istraživanje stavova policijskih službenika o drogama 631
13.5. Vodič za strukturirani intervju s operativnim stručnjakom iz sektora suzbijanja droga 637
13.6. Suglasnost Ravnateljstva policije za anketiranje policijskih službenika 638
13.7. Životopis 639

1. UVODNA RAZMATRANJA

1.1. Uvod

Posljednjih nekoliko desetljeća obilježeno je značajnim društvenim, političkim i ekonomskim promjenama koje su utjecale na sigurnosne izazove, uključujući i zlouporabu droga. Globalizacija, tehnološki razvoj i promjene u zakonodavstvu doprinijeli su širenju organiziranog kriminala i povećanoj dostupnosti psihoaktivnih tvari.

Definicija i obilježja zlouporabe droga mijenjali su se tijekom vremena i razlikovali su se među društvima, no od iznimne je važnosti kontinuirano pratiti postojeće, ali i nove trendove u razvoju politike suzbijanja zlouporabe droga te zakonskih rješenja kojima je primarni cilj prevencija zlouporabe. To podrazumijeva kontinuirano provođenje znanstvenih istraživanja i proučavanje različitih aspekata zlouporabe droga.

Prema podacima iz *Europskog izvješća o drogama 2022.*, procjenjuje se da je oko 83,4 milijuna (29%) osoba u dobi od 15 do 64 godine u Europskoj uniji barem jednom konzumiralo nezakonite droge.[1] Te su brojke višestruko veće nego u ranijim razdobljima, što upućuje na značajnu rasprostranjenost uporabe droga.

Cilj ovog istraživanja bio je pružiti analizu zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj kroz različite izvore podataka kako bi se identificirali ključni trendovi i čimbenici koji utječu na konzumaciju i dostupnost, uključujući i ekonomsku dimenziju ilegalnog tržišta droga.

Naime, pitanje zlouporabe droga je znanstveno i društveno relevantno pitanje u kojem je nužno kontinuirano provoditi istraživanja. Stručnjaci koji se bave ovom problematikom trebali bi dijeliti prikupljene podatke te ih međusobno uspoređivati kako bi se utjecalo na smanjenje zlouporabe.

Istraživanje u ovome radu će ispitati postoji li trend porasta potrošnje droga u Republici Hrvatskoj u posljednjih deset godina te analizirati čimbenike koji su na to utjecali.

Nadalje, navedeno istraživanje pružit će preporuke za unapređenje regulacije, čime se može ostvariti pozitivan učinak na suzbijanje zlouporabe droge.

Na temelju rezultata istraživanja bit će predložene izmjene zakonskih propisa ili kriminalističke prakse. Utvrđivanje faktora koji su doprinijeli porastu dostupnosti i potrošnje droge je jedno od trenutno najznačajnijih pitanja u kaznenom pravu i kriminalistici.

Budući da do sada u Republici Hrvatskoj nije provedeno niti jedno opsežno istraživanje koje bi ušlo u analizu zlouporabe na ovaj način, ovaj doktorski rad mogao bi biti vrijedan kompas

[1] Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama, *Europsko izvješće o drogama 2022: Trendovi i razvoj* (Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, 2022), 8.

daljnjeg usmjerenja kojim treba ići da bi se suzbila zlouporaba droga na području Republike Hrvatske.

1.2. Cilj i hipoteze rada

Primarni cilj ovoga rada je analizirati kriminalistička i kaznenopravna obilježja zlouporabe droga na području Republike Hrvatske, s osobitim naglaskom na to je li u posljednjih deset godina došlo do porasta konzumacije i dostupnosti droga, u kojoj mjeri je na to utjecalo kaznenopravno uređenje te učinkovitost kriminalističkih istraživanja.

Prikupljanjem kvantitativnih podataka o stavovima policijskih službenika o drogama pomoću anketnog upitnika te analizom podataka koji su prezentirani u *Registru liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama*, statističkih podataka *Ministarstva unutarnjih poslova* te analize sudskih spisa cilj je doći do određenih podataka vezanih uz zlouporabu droga na području Republike Hrvatske. Dobiveni podaci komparirat će se s prijašnjim istraživanjima, rezultatima nacionalnih istraživanja o prevalenciji uporabe droga u općoj populaciji (2011., 2015., 2019. i 2023.) analizom otpadnih voda koja daje pouzdaniji uvid u trendove potrošnje droga i podacima o broju preminulih ovisnika. U radu će biti analizirani i drugi podaci o potrošnji droge (školske ankete itd.) te podaci iz kojih je moguće izvlačiti zaključke o uspješnosti kriminalističkog istraživanja

Kako bi ovaj glavni cilj bio postignut nužno je definirati i neke sporedne ciljeve koji će u konačnici doprinijeti razjašnjenju problema istraživanja.

Ukoliko se utvrdi porast konzumacije i dostupnosti droga, cilj je utvrditi je li došlo i do porasta broja otkrivenih kaznenih i prekršajnih djela kriminalističkim aktivnostima mjerodavnih tijela. Ako se utvrdi porast konzumacije, nužno je utvrditi i je li došlo do porasta otkrivanja te odrediti čimbenike koji su utjecali na takvo stanje, a uz to odnosno odrediti kakvu je ulogu na porast potrošnje i učinkovitosti kriminalističkog istraživanja imala dekriminalizacija u Republici Hrvatskoj. Dodatni cilj je razmotriti kaznenopravne aspekte zlouporabe droga kao značajnog problema modernog društva te analizirati kaznenopravnu regulaciju droga.

Slijedom navedenoga *hipoteze planiranoga istraživanja su sljedeće:*

H1 U posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj.

H2 U posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu

potrošnje droga.

H3 Broj liječenih ovisnika u srazmjernom je porastu u odnosu na porast konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj.

H4 Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi.

H5 Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je neučinkovitog kriminalističkog istraživanja.

H6 Pandemija Covid-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga.

Na prvi pogled može se učiniti da su hipoteze H2 i H5 u međusobnom neskladu jer H2 pretpostavlja porast udjela otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga, što može upućivati na određenu razinu učinkovitosti kriminalističkih istraživanja. S druge strane, H5 polazi od pretpostavke da je povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica neučinkovitosti upravo tih istražnih mehanizama. Međutim, valja istaknuti da ove dvije hipoteze promatraju različite razine djelovanja jer je H2 pretežito usmjerena na utvrđivanje je li uz porast potrošnje došlo i do porasta otkrivanja, a H5 propituje je li rezultat H2 posljedica učinkovitosti kriminalističkog istraživanja ili nekih drugih faktora. Ako bi hipoteza H2 pokazala da porast potrošnje nije pratio veći otkrivački učinak, hipoteza H5 bi mogla pokazati kakvi su rezultati kriminalističkog istraživanja. Osim toga, hipoteza H2 obuhvaća istraživanje u prekršajnom postupku koje se može provoditi izvidnim radnjama koje su propisane u prekršajnom pravu, a hipotezaH5 se odnosi na složene oblike kriminala koji imaju utjecaja na dostupnost droga i koje se istražuje radnjama iz kaznenog postupka među koje spadaju i posebne dokazne radnje. Nakon dekriminalizacije posjedovanja droge za vlastite potrebe u hrvatskom sustavu, većina kažnjivih radnji za H2 obuhvaća prekršajne predmete, dok se H5 odnosi i na složenije kaznene predmete u kojima se provodi kriminalističko istraživanje.

Hipoteza H2 obuhvaća kvantitativni porast detektiranih kažnjivih radnji – pretežito konzumenata i manjih preprodavača pod prekršajnim pravom. Nasuprot tome, H5 obuhvaća pitanje kvalitativne učinkovitost u suzbijanju složenijih oblika organiziranog kriminala pod kaznenim pravom, koji osiguravaju stabilnu i široku dostupnost droga na tržištu.

Stoga se ove dvije hipoteze ne isključuju, već dopunjuju, jer ukazuju na diferencijaciju između represivnog obuhvata i stvarnog utjecaja kriminalističkih mjera na dostupnost droga u društvu. Dodatno, prebacivanje dijela inkriminacija na prekršajni režim moglo je suziti raspon raspoloživih istražnih i dokaznih radnji na „uličnoj“ razini odnosno korisnih informacija od počinitelja.

U kaznenom postupku policiji i državnom odvjetništvu stoje na raspolaganju posebne dokazne radnje, poput prikrivenog istražitelja, simulirane kupnje, kontrolirane isporuke i nadzora telekomunikacija, koje su ključne za „penjanje uz lanac“ od korisnika prema dobavljačima i organiziranim mrežama.[2] Nasuprot tome, u prekršajnom postupku takav intenzitet posebnih dokaznih radnji nije normiran, već se policijski rad oslanja na opažanja i redovite policijske ovlasti, što otežava prelazak s korisnika na preprodavače.[3]

Empirijska literatura o međuodnosu *korisnik–diler* pokazuje da se niže razine tržišta često odvijaju kroz zatvorene, prijateljske mreže (*social supply*) u kojima posrednici prikrivaju granicu između korisnika i dilera, čime se otežava istražno „penjanje uz lanac“ prema izvorima opskrbe.[4] Zatvaranje tržišta, potaknuto i represivnim pritiscima, dodatno reducira istraživu prohodnost i oslanja se na pristup nabave „preko preporuke“.[5]

U takvim okolnostima korisnici nerijetko ostaju jedina ulazna točka, ali društvene mreže i kolektivne nabave ostaju slabije detektabilne i teže disruptivne za policiju.[6] To pokazuje da se u zatvorenim mrežama socijalne opskrbe tek prikrivene operacije i kontrolirane kupnje pokazuju kao učinkovite metode za dosezanje viših razina opskrbnog lanca.

Slični obrasci potvrđeni su i u istraživanju provedenom u komparativim sustavima, gdje su dileri koristili zatvorene komunikacijske mreže, posrednike i kodirani jezik čime su otežavali istrage i potvrđivali potrebu za prikrivenim operacijama kao jedinim učinkovitim putem prema višim razinama opskrbe tržišta drogama.[7]

Ovo dodatno objašnjava kako H2 (više detektiranih radnji) i H5 (stabilna dostupnost zbog neučinkovitog suzbijanja izvora ponude) mogu koegzistirati.

Dodatno, radi jasnijeg razumijevanja postavljenih hipoteza i njihove međusobne povezanosti, nužno je istaknuti da se u ovom radu razlikuju kvantitativni i kvalitativni aspekti kriminalističkog djelovanja. Kvantitativni aspekt odnosi se na brojčane pokazatelje otkrivenih kažnjivih radnji i njihov odnos prema prevalenciji konzumacije droga, dok se kvalitativni aspekt odnosi na stvarni doseg i učinkovitost kriminalističkih mjera u suzbijanju izvora ponude,

---

[2] *Zakon o kaznenom postupku*, NN 152/08, 76/09, 80/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 80/22, čl. 332–347; vidi i Hrvoje Filipović i dr., „Uloga i položaj policije kao tužitelja u prekršajnom postupku,“ *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu* 73, br. 1 (2023): 87–108.

[3] Ibid.

[4] Gary Potter, “Exploring Retail-Level Drug Distribution: Social Supply, ‘Real’ Dealers and the User/Dealer Interface,” u *Drugs in Europe: Old and New Policies, Theories, Research Methods and Drug Users across Europe* (Lengerich: Pabst Science Publishers, 2009), 56–61.

[5] Ibid. 53-55.

[6] Ibid. 59–61, 64–66.

[7] Lintang Nur Hemas, Prahastiwi Utari i Mahendra Wijaya, “The Communication Identity of Drug Dealer,” *Jurnal Komunikasi Indonesia* 8, br. 2 (2019): art. 7., 160-164.

osobito u kontekstu organiziranog kriminala. Takvo razlikovanje omogućuje preciznije tumačenje rezultata istraživanja te izbjegavanje pojednostavljenih zaključaka o učinkovitosti kaznenopravnog sustava. U tom smislu, u nastavku se prikazuje shematski odnos hipoteza H2 i H5 kao ključnih analitičkih uporišta ovog rada.

U nastavku je prikazana shema koja prikazuje međusobni odnos hipoteza H2 i H5, njihovu operacionalizaciju i izvore podataka:



Slika 1: Shema metodološkog odnosa i komplementarnosti hipoteza H2 i H5

Shema potvrđuje da H2 i H5 ne djeluju kontradiktorno, već zajedno opisuju dvije dimenzije kriminalističkog djelovanja – kvantitativni obuhvat otkrivenih slučajeva i kvalitativni učinak na suzbijanje izvora ponude droga.

1.3. Metodologija istraživanja

Znanost kaznenog prava, sukladno svojoj metodologiji, obuhvaća normativno istraživanje važećih pravnih rješenja (de lege lata), njihovu sistematizaciju i analizu dubinskih pravnih načela i instituta, kao i davanje prijedloga za buduća zakonska rješenja (de lege ferenda).[8] U skladu s time, ovo istraživanje povezuje normativnu analizu pozitivnopravnog okvira sa empirijskim pristupom, čime se omogućuje sagledavanje učinaka postignutih zakonodavnih rješenja u praksi.

Vezano uz metodologiju, metode i postupak prikupljanja podataka provedeni su normativna, kvantitativna i kvantitativno-empirijska, deskriptivna i komparativna (poredbena) metoda istraživanja. Također su korištene povijesna metoda, metoda analize, statistička metoda, logička metoda, metoda uzorka te metoda triangulacije.

Normativnom metodom analiziraju se pravne norme koje uređuju pojam zlouporabe droga.

Provedeno kvantitativno-empirijsko istraživanje, uz primjenu sekundarne kvantitativne analize i analitičko-modelskih postupaka, uključuje:

- analizu podataka sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu*, *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* te *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*,
- analizu podataka iz *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*,
- analizu anketnog upitnika o stavovima policijskih službenika o drogama,
- analizu otpadnih voda u Gradu Zagrebu,
- analizu rezultata nacionalnih istraživanja o prevalenciji uporabe droga u općoj populaciji Republike Hrvatske (2011., 2015., 2019. i 2023.) te njihovu usporedbu sa statističkim pokazateljima *Ministarstva unutarnjih poslova*,
- izračun konzervativne (minimalne) procjene tržišne vrijednosti ilegalnog maloprodajnog tržišta droga primjenom standardiziranog EMCDDA/EWSD modela (N×Q×C), uz korištenje dostupnih epidemioloških i referentnih parametara potrošnje i cijena.

U istraživanju su prikupljeni podaci na *Županijskom sudu u Zagrebu* te na *Općinskom*

[8] Željko Horvatić, Davor Derenčinović i Leo Cvitanović, *Kazneno pravo: opći dio 1, kazneno pravo i kazneni zakon*, 2. izmijenjeno izd. (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2024), 12.

kaznenom sudu u Zagrebu i *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu*, a koji prezentiraju ukupan broj pravomoćnih presuda vezanih uz problematiku zlouporabe droga za razdoblje od 2010. do 2020. godine. Uzorci za daljnju analizu odabrani su nasumičnim odabirom, a segmentiranjem podataka utvrđene su karakteristike počinitelja kaznenih djela vezanih uz droge te kakve je učinke imala dekriminalizacija u Republici Hrvatskoj.

Empirijsko istraživanje obuhvaća primjenu kvantitativne i kvalitativne metode analize pravomoćnih prekršajnih i kaznenih postupaka. U okviru kvalitativne analize sudske prakse provedena je i analiza jednog reprezentativnog sudskog predmeta (studija slučaja) radi ilustracije graničnih situacija između posjedovanja za osobnu uporabu i kaznenih oblika prometa droga.

Analiza podataka iz nacionalnog *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga* obuhvatila je razdoblje od 2010. do 2023. godine kako bi pružila uvid u brojčane pokazatelje liječenih ovisnika u Republici Hrvatskoj po godinama. Navedenom analizom cilj je bio utvrditi je li broj liječenih ovisnika u srazmjernom porastu/padu u odnosu na porast/pad konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj.

Razmatrana je mogućnost prikupljanja podataka anketiranjem ovisnika, no budući da su takva istraživanja već provedena više puta (kao i istraživanja o zlouporabi droga u općoj populaciji), fokus ovog istraživanja bio je na kvantitativnim empirijskim podacima o stavovima policijskih službenika o drogama, prikupljenima putem anketnog upitnika. Uz to, u sklopu istraživanja primijenjena je kvalitativna metoda strukturiranog intervjua provedenog s voditeljem odjela za suzbijanje droga u jednoj policijskoj upravi. Intervju je bio unaprijed strukturiran, s pripremljenim pitanjima podijeljenima u četiri tematske cjeline: (1) normativni okvir i praksa, (2) policijske ovlasti u kriminalističkom istraživanju i njihova ograničenja, (3) trendovi dostupnosti i potrošnje droga te (4) preporuke i prijedlozi de lege ferenda. Ova metoda omogućila je dublji uvid u praktične izazove i policijsku interpretaciju zakonskog okvira, čime je dodatno obogaćena empirijska analiza. Intervju je proveden anonimno kako bi se osigurala iskrenost odgovora, a prikupljeni podaci korišteni su isključivo u znanstvene svrhe.

Kako u Republici Hrvatskoj ranije nisu provedena istraživanja koja su se odnosila na stavove policijskih službenika o drogama, u radu je primijenjena komparativna metoda te su dobiveni podaci uspoređeni s istraživanjima o stavovima policijskih službenika o drogama koja su provedena u drugim državama.

Komparativna metoda istraživanja od iznimne je važnosti za obradu ove teme jer se njome prikazuje kaznenopravna zaštita i u drugim državama te se analiziraju međunarodni pravni izvori koji se bave problemom zlouporabe droga. Ovakav pristup i analiza su svrsishodni jer

doprinose ispunjenju međunarodnih obveza koje je Republika Hrvatska preuzela ratificiranjem određenih međunarodnih konvencija i direktiva.

Komparativna i statistička metoda korištene su i u analizi otpadnih voda kako bi se dobio pouzdaniji uvid u trendove potrošnje droga. Prezentiran je brojčani opis istraživane pojave putem statističke analize te će se sažeti izvorni podaci. Statistička metoda korištena je i prilikom analiziranja podataka iz *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*, *Državnog zavoda za statistiku*, *Ministarstva unutarnjih poslova*, *Državnog odvjetništva*, prilikom analize urinarnih biomarkera u otpadnim vodama, analize sudskih spisa i u obradi anketnog upitnika koji je za cilj imao analizu stavova policijskih službenika o drogama.

Također je korištena i kvalitativna metoda strukturiranog intervjua, kojom su prikupljeni izravni uvidi u praksu policijskog postupanja nakon dekriminalizacije.

Deskriptivnom istraživačkom metodom opisane su pojave fenomena zlouporabe droga.

Kako bi se izveli zaključci neizostavno je bilo primijeniti i logičku metodu.

Kroz cijeli rad korištena je povijesna metoda budući da su droge stare gotovo koliko i ljudska civilizacija te je bilo nužno obraditi i povijesnu genezu zlouporabe droga. Primjena povijesne metode omogućila je pregled zakonske regulative te načine promjene zlouporabe kroz tijek vremena.

Budući da je korišteno više različitih metoda istraživanja te dobivanje sličnih zaključaka iz različitih izvora, primijenjena je metoda triangulacije. Cilj ovakvog metodološkog pristupa bio je omogućiti višestruku perspektivu i analizu složenog fenomena zlouporabe droga, čime se doprinosi boljem razumijevanju i oblikovanju učinkovitijih kaznenih politika.

Vremenski okvir primarne analize u ovom radu usmjeren je na razdoblje od 2010. do 2020. godine, pri čemu je empirijsko istraživanje, osobito analiza sudskih spisa, započeta 2020. godine.

S obzirom na opsežnost analizirane građe, koja uključuje velik broj sudskih predmeta, kao i složenost njihove obrade i sistematizacije, istraživanje je metodološki ograničeno na jasno definirano vremensko razdoblje kako bi se osigurala konzistentnost i usporedivost rezultata.

U tom smislu, analiza sudske prakse obuhvaća zatvoreni vremenski ciklus koji omogućuje cjelovito sagledavanje učinaka dekriminalizacije iz 2013. godine kroz stabilizirano desetogodišnje razdoblje.

Naknadno uključivanje novijih sudskih predmeta zahtijevalo bi redefiniranje uzorka i ponovno provođenje cjelokupne empirijske analize, čime bi se narušila metodološka koherentnost istraživanja, budući da ti predmeti često još nisu pravomoćno okončani, podložni su žalbenim postupcima te ne predstavljaju dovršene pravne cjeline pogodne za znanstvenu analizu.

Dodatno, dostupnost novijih sudskih spisa ograničena je normativnim i operativnim okvirima arhiviranja sudske građe, pri čemu određene kategorije predmeta podliježu vremenskim ograničenjima dostupnosti.

Slijedom navedenoga, analiza sudske prakse metodološki je opravdano ograničena na razdoblje do 2020. godine.

Većina provedenih analiza izvorno je bila ograničena na navedeno razdoblje do 2020. godine. Međutim, radi osiguravanja aktualnosti istraživanja i sagledavanja recentnih trendova, pojedini skupovi podataka naknadno su prošireni na razdoblje do 2024. godine.

To se prvenstveno odnosi na statističke podatke *Ministarstva unutarnjih poslova*, podatke iz *Registra liječenih ovisnika zbog zlouporabe psihoaktivnih droga* te analizu otpadnih voda, dok je analiza sudske prakse, zbog prethodno navedenih metodoloških i operativnih ograničenja, ostala ograničena na razdoblje do 2020. godine.

Iako je osnovni istraživački fokus bio usmjeren na evaluaciju učinaka dekriminalizacije iz 2013. godine u desetogodišnjem razdoblju koje je neposredno uslijedilo, radi osiguravanja aktualnosti i dodatnog vremenskog konteksta u završnom dijelu rada dodano je zasebno potpoglavlje s deskriptivnim prikazom novijih trendova za razdoblje od 2021. do 2024. godine.

Time se omogućuje dodatna interpretacija glavnih nalaza rada i njihova interpretacija u svjetlu postpandemijskih promjena u području konzumacije droga, institucionalnih odgovora i transformacije tržišta psihoaktivnih tvari.

1.4. Struktura rada

S obzirom na složenost teme, rad će biti podijeljen u trinaest cjelina.

U prvom dijelu rada prezentirat će se uvodna razmatranja o povijesti droga i njihovoj zlouporabi te će se definirati ciljevi i hipoteze, uz kratak prikaz metodologije istraživanja, dosadašnjih istraživanja i strukture rada.

Druga cjelina odnosit će se na konceptualno-teorijski okvir, u kojemu će biti nužno definirati droge te prikazati njihovu klasifikaciju, budući da ne postoji univerzalna podjela. Prezentirat će se analiza podjele prema podrijetlu droga, prema farmakološkom djelovanju te prema njihovu pravnom statusu u Republici Hrvatskoj. U ovom dijelu rada poseban naglasak bit će na biljkama koje sadrže psihoaktivne tvari.

Osim kriminalističkih obilježja, u radu će se analizirati i pravni pristupi uporabi droga. U trećoj cjelini razmatrat će se kriminalizacija, dekriminalizacija i legalizacija kao temeljni pravni modeli, s posebnim naglaskom na učinke dekriminalizacije u proteklih desetak godina na

kaznenu i prekršajnu praksu u Republici Hrvatskoj. Nacionalni okvir komparirat će se s odabranim modelima politike droga na međunarodnoj razini (Sjedinjene Američke Države, Portugal, Meksiko, Nizozemska, Švedska, Njemačka i dr.), uz uključivanje postsocijalističkih i hibridnih europskih sustava. U primjeni komparativne metode istraživanje će obuhvatiti relevantnu domaću i stranu pravnu i interdisciplinarnu literaturu te analizu pravnih i institucionalnih okvira na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Također, u sklopu ove cjeline prikazat će se analiza strukturiranog intervjua provedenog s voditeljem odjela za suzbijanje droga u jednoj policijskoj upravi te reprezentativna studija slučaja iz sudske prakse koja ilustrira granice između osobne uporabe i prometa droga. Intervju, podijeljen u četiri tematske cjeline (normativni okvir, policijske ovlasti, trendovi konzumacije i prijedlozi *de lege ferenda*), omogućit će dobivanje empirijskih uvida u provedbu dekriminalizacije u praksi te izazove s kojima se policija susreće.

U četvrtom dijelu rada analizirat će se podaci iz *Registra liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama* pri *Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo* kako bi se potvrdila ili opovrgnula hipoteza o tome raste li broj liječenih ovisnika razmjerno porastu konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj. Opovrgavanje ove hipoteze otvorit će pitanje razloga smanjenoga broja liječenih ovisnika uz istovremeni porast ponude i potražnje droga na tržištu te će se u tom slučaju razmotriti moguća normativna rješenja.

Radi lakše usporedbe i dobivanja relevantnih kvantitativnih pokazatelja, u petom dijelu rada analizirat će se statistički podaci *Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske* o kaznenim djelima i prekršajima iz područja zlouporabe droga u razdoblju od 2010. do 2020. godine. Isto vremensko razdoblje analizirat će se i u ostalim empirijskim istraživanjima prikazanim u radu (analizi *Registra liječenih ovisnika*, analizi sudskih spisa i dr.), čime će se omogućiti njihova međusobna komparacija i integrirana interpretacija nalaza. Cilj će biti komparacijom svih provedenih analiza dobiti što relevantnije i pouzdanije pokazatelje o razmjerima i obilježjima zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj. U okviru petog dijela rada provest će se i usporedba službenih policijskih pokazatelja s rezultatima nacionalnih istraživanja o prevalenciji uporabe droga u općoj populaciji Republike Hrvatske (2011., 2015., 2019. i 2023.), radi sagledavanja odnosa između institucionalno evidentiranih pojava i stvarne razine konzumacije droga u društvu. Ova usporedna analiza omogućit će kritičku evaluaciju dosega i ograničenja policijskih statistika, osobito u kontekstu problematike *tamne brojke* kriminaliteta. Nadalje, u okviru petog dijela rada razmotrit će se i ekonomska dimenzija ilegalnog tržišta droga u Republici Hrvatskoj kroz izradu konzervativne (minimalne) procjene tržišne vrijednosti ilegalnog maloprodajnog tržišta droga, temeljene na standardiziranom

modelu *Agencije Europske unije za droge* (*European Union Drugs Agency* – EUDA; ranije EMCDDA) uz korištenje podataka iz *European Web Survey on Drugs* (EWSD). Time će se policijski i epidemiološki podaci dovesti u širi društveno-ekonomski kontekst te će se ponuditi metodološki utemeljena i međunarodno usporediva procjena razmjera ilegalnog tržišta droga u Hrvatskoj.

Cilj ovakvog proširenog analitičkog pristupa bit će osigurati što cjelovitiji uvid u razmjere, strukturu i dinamiku zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj, kroz povezivanje kaznenopravnih, kriminalističkih, epidemioloških i ekonomskih pokazatelja.

U šestom dijelu rada analizirat će se podaci dobiveni primjenom analize urinarnih biomarkera droga u otpadnim vodama (*wastewater-based epidemiology*), kao inovativnog i metodološki neovisnog pristupa praćenju stvarne razine konzumacije droga u populaciji. Ova metoda omogućit će objektivnu procjenu potrošnje droga na populacijskoj razini, neovisno o kaznenopravnom procesuiranju, policijskim aktivnostima i samoprijavljivanju korisnika.

U okviru istraživanja *Laboratorij za analitiku i biokemiju organskih spojeva Instituta Ruđera Boškovića* prikuplja uzorke otpadnih voda Grada Zagreba, s ciljem procjene trendova i intenziteta potrošnje droga, kako u Gradu Zagrebu, tako i u usporedbi s drugim europskim gradovima uključenima u istraživanje. Metodologija analize otpadnih voda temelji se na kemijskim mjerenjima koncentracije odabranih urinarnih biomarkera droga, čime se osigurava visoka razina pouzdanosti i usporedivosti dobivenih podataka.

Analiza otpadnih voda u ovom radu imat će komplementarnu ulogu u odnosu na prethodna poglavlja, jer će omogućiti dodatnu provjeru i validaciju nalaza dobivenih analizom policijskih statistika, populacijskih istraživanja i drugih empirijskih izvora. Time će se pružiti cjelovitija i metodološki uravnotežena slika trendova potrošnje droga u Republici Hrvatskoj, osobito u kontekstu problematike *tamne brojke* i ograničenja institucionalnih i anketnih podataka.

U sedmom dijelu rada prezentirat će se analiza sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu*, *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* i *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*, kako bi se kroz praktični dio rada sagledalo stanje vezano uz zlouporabu droga u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2020. godine.

Stavovi policijskih službenika o drogama i razlozima porasta potrošnje važan su čimbenik u prevenciji i suzbijanju zlouporabe droga, no takva se istraživanja rijetko provode. Budući da u Republici Hrvatskoj do sada nije provedeno istraživanje ove vrste, u osmom dijelu rada prezentirat će se rezultati ankete o stavovima policijskih službenika o drogama, s ciljem stvaranja šire slike zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj. U istom dijelu rada analizirat će se i utjecaj pandemije COVID-19 na dostupnost i/ili konzumaciju droga na temelju stavova

policijskih službenika, kako bi se potvrdila ili opovrgnula hipoteza da je pandemija promijenila obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga.

Deveti dio rada bit će posvećen osvrtu na novije razvojne trendove nakon 2020. godine. U ovom dijelu rada prikazat će se nastavak i promjene u liječenju ovisnika u Republici Hrvatskoj, noviji kaznenopravni pokazatelji i dinamika zapljena droga te analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama Zagreba (2021.–2024.). Kroz ovo poglavlje dat će se sinteza novijih kretanja u kaznenopravnom i javnozdravstvenom pristupu zlouporabi droga. Usporedba s postavljenim hipotezama omogućit će uočavanje djelomičnih promjena u odnosu na prethodno istraženo razdoblje te identificiranje novih izazova u institucionalnom odgovoru.

Deseti i jedanaesti dio rada bit će posvećeni raspravi i zaključnim razmatranjima, dvanaesti dio rada popisu korištene literature, a trinaesti dio obuhvatit će priloge koji dodatno ilustriraju i podupiru sadržaj istraživanja.

1.5. Kratak pregled dosadašnjih istraživanja

Problem zlouporabe droga nije samo problem na nacionalnoj, već i na međunarodnoj razini. S ciljem praćenja ove problematike provedena su brojna istraživanja. Od iznimne je važnosti kontinuitet takvih istraživanja (prikupljanje statističkih podataka, provođenje anketa i dr.) te komparacija radi dobivanja što pouzdanijih podataka.

Obrasci zlouporabe te porast ponude i potražnje droga stalno se mijenjaju, što zahtijeva učestalo praćenje, a koordinacija na nacionalnoj i međunarodnoj razini, kao i usporedba podataka, pridonosi učinkovitijem rješavanju problema. *Agencija Europske unije za droge* (EUDA; bivši *Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama* – EMCDDA) ključno je tijelo za kontinuirano provođenje ovakvih istraživanja u više europskih država (*više u dijelu rada 3.1.1.2. Međunarodne organizacije, tijela, institucije i agencije uključene u politiku droga*).

Jedno od ranijih relevantnih istraživanja koje je pružilo sustavnu statističku analizu zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj objavljeno je 2010. godine pod nazivom *Zlouporaba opojnih droga 1998.–2007.* u izdanju *Državnog zavoda za statistiku*.[9] Ovo izvješće obuhvaća desetogodišnje razdoblje i donosi podatke o kaznenim djelima, prekršajima, liječenju ovisnika, smrtnosti, te sudskim ishodima vezanim uz zlouporabu droga. Autori su analizirali temeljne demografske i kriminalističke pokazatelje, što čini vrijednu osnovu za razumijevanje trendova u desetljeću koje je prethodilo prekršajnoj dekriminalizaciji posjedovanja droge za vlastite

[9] Leo Cvitanović, Dubravka Rogić-Hadžalić i Marin Mrčela, *Zlouporaba opojnih droga 1998.–2007.*, Studije i analize, br. 107 (Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2010).

potrebe u Hrvatskoj.[10]

U Republici Hrvatskoj je provedeno i više studija o drogama u općoj populaciji. Tako je 2011. godine proveden znanstveno-istraživački projekt *Zlouporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske*, a čiji je glavni cilj bio prikupiti informacije o učestalosti konzumacije različitih sredstava ovisnosti unutar opće populacije te među ključnim podskupinama populacije. [11]

Drugo istraživanje o raširenosti i obrascima uporabe droga na uzorku opće populacije u Republici Hrvatskoj, provedeno je 2015. godine. Naručitelj istraživanja bio je *Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske*, a proveli su ga znanstvenice i znanstvenici *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar*[12]. Kao i kod prvog istraživanja koncepcija se temeljila na metodološkim smjernicama tadašnjeg *Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama*.

Treće istraživanje o rasprostranjenosti i obrascima korištenja sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske provedeno je 2019. godine, a rezultati su predstavljeni u izvješću *Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Hrvatske – Rezultati istraživanja 2019. i analiza trendova uporabe 2011.–2019*. Istraživanje je realizirao *Hrvatski zavod za javno zdravstvo* u suradnji s *Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar.*[13]

Četvrto istraživanje o stanju u području ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske provedeno je 2023. godine. Rezultati su objavljeni u izvješću *Stanje u području ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske – Rezultati istraživanja 2023. i analiza trendova uporabe 2011.–2023*. Istraživanje je provelo *Ministarstvo zdravstva* u suradnji s *Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo* i *Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar*. Kao i u prethodnim ciklusima, primijenjena je metodologija usklađena sa smjernicama tadašnjeg *Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama*, što omogućuje usporedivost rezultata kroz sva četiri vala istraživanja. Time je omogućena sveobuhvatna analiza dugoročnih trendova u raširenosti i obrascima uporabe različitih sredstava ovisnosti u razdoblju od 2011. do 2023. godine.[14]

---

[10] Ibid.

[11] Renata Glavak Tkalić, Ines Sučić, Geran-Marko Miletić, Anja Wertag i Josip Razum, *Zlouporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske* (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske, 2012).

[12] Renata Glavak Tkalić, *Analiza razlika u prevalencijama uzimanja sredstava ovisnosti u Republici Hrvatskoj (2011.–2015. godina): istraživačko izvješće* (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2016).

[13] Renata Glavak Tkalić, Ines Sučić, Geran-Marko Miletić, Anja Wertag i Josip Razum, *Rezultati – Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: 2019. i analiza trendova uporabe 2011.–2019.* (Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2020), 25–81.

[14] Renata Glavak Tkalić, Ines Sučić, Anja Wertag, Katarina Perić Pavišić, Josip Razum i Mara Šimunović, *Stanje u području ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: rezultati istraživanja 2023. i analiza trendova uporabe 2011.–2023* (Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2025)

Primarni cilj sva četiri navedena istraživanja bio je istražiti raširenost i ispitati obrasce uporabe ovisnosti u općoj populaciji.

S ciljem smanjenja ponude droga, *Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu* proveo je 2010. godine istraživanje pod nazivom *Dostupnost i cijena ilegalnih droga u RH (DCID)*".[15] Istraživanje je obuhvatilo analizu uporabe, dostupnosti i cijena ilegalnih droga, prisutnost novih psihoaktivnih tvari u Hrvatskoj, problematične obrasce korištenja droga te socioekonomske karakteristike osoba uključenih u programe smanjenja štete na području Republike Hrvatske. Temeljem rezultata ovoga izvješća *Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu* je zajedno s *Uredom za suzbijanje zlouporabe droga* osmislio nastavak projekta *Dostupnost i cijena legalnih i ilegalnih droga u RH (DCID2).*[16] Cilj projekta bio je usporediti rezultate dvaju istraživanja kako bi se analizirale promjene u trendovima dostupnosti i cijenama ilegalnih i legalnih droga.

U novije vrijeme provode se i ciljane ankete putem interneta koje imaju prednosti jer su jeftine te dostupne velikom broju ljudi i široke populacije. Jedna od takvih studija o zlouporabi droga je *EWSD pilot studija* tj. *Europska internetska anketa* koja je prvi put provedena 2016., a zatim u drugom krugu 2017. i 2018. godine. Proveo ju je tadašnji *Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama.*[17] U prvom krugu istraživanja sudjelovala je i Republika Hrvatska kao jedna od 6 zemalja.[18] Osim Hrvatske u prvom krugu istraživanja sudjelovala je i Češka, Francuska, Nizozemska, Švicarska i Ujedinjeno Kraljevstvo, dok su im se u drugom krugu pridružile i Belgija, Estonija, Finska, Italija, Latvija, Litva i Poljska. Ankete su u svakoj od navedenih zemalja provedene putem društvenih mreža. U EWSD istraživanju 2021. godine sudjelovalo je čak 30 europskih zemalja.

Provedeno je i više manjih istraživanja vezano uz karakteristike ilegalnog tržišta droga u Republici Hrvatskoj pri županijskim *Centrima za ovisnost*. Analiziranim podacima došlo se do podataka o mogućnosti nabave i dostupnosti određene vrste droge, kvaliteti i cijeni. Navedenim istraživanjima utvrđeno je koja je vrsta droge dostupnija u kojem gradu, a što je komparirano s

---

[15] Dalibor Doležal i Anita Jandrić Nišević, *Dostupnost i cijena legalnih i ilegalnih droga u Republici Hrvatskoj (DCID2)* (Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2013), pristupljeno 20. ožujka 2022., https://drogeiovisnosti.gov.hr/UserDocsImages/uredarhiva/2013/07/Dostupnost_i_cijena_legalnih_i_-ilegalnih_droga_u_RH_DCID2.pdf

[16] Ibid.

[17] João Matias, Eleni Kalamara, Federica Manna, Katerina Sifaki-Pistolla, André Noor i Nicola Sedefov, "The Use of Multi-National Web Surveys for Comparative Analysis: Lessons from the European Web Survey on Drugs," *International Journal of Drug Policy* 73 (2019): 235–244.

[18] Dijana Jerković, Martina Lotar Rihtarić i Tvrtko Horvat, "Facebook Ads as Recruitment for Online Drug Surveys: The Holy Grail?," izlaganje na konferenciji Lisbon Addictions, Lisabon, 2017, pristupljeno 28. travnja 2023., http://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/6843/11H00_2_Dijana%20Jerkovic.ppt

podacima *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga* kako bi se utvrdilo kolika je stopa liječenih ovisnika u toj regiji, a koji podaci su također dio analize ovoga rada.
Također, važno je naglasiti da, otkako je posjedovanje droge bez namjere distribucije prebačeno u prekršajnu sferu, u Republici Hrvatskoj nije provedeno nijedno istraživanje koje bi detaljnije analiziralo učinke dekriminalizacije na ovu problematiku.
U ovome radu provedeno je istraživanje o stavovima policijskih službenika o drogama budući da ovakvo istraživanje do danas nije provedeno u Republici Hrvatskoj. Nakon više provedenih istraživanja u općoj populaciji cilj je bio istražiti raširenost i obrasce ovisnosti na jednoj, do sada neistraženoj skupini. Stavovi policijskih službenika o drogama svakako su važan čimbenik u prevenciji i borbi protiv droga.
Jedno od istraživanja koje se odnosilo na stavove policijskih službenika o drogama provedeno je davne 1983. godine u Sjedinjenim Američkim Državama, a u anketi je sudjelovalo 88 policijskih službenika.[19] Rezultati navedenoga istraživanja pokazali su kako su anketirani policijski službenici bili stava da poroci nisu ozbiljan problem zajednice. Ipak, zalagali su se za najviši stupanj državne intervencije za prodaju droge. Provedeno istraživanje nije se odnosilo samo na drogu već i na prostituciju, dječju pornografiju, lihvarstvo i dr. Nastavno na navedenu studiju 2018. godine u Sjedinjenim Američkim Državama provedeno je ponovno istraživanje o stavovima policijskih službenika o drogama[20] uz napomenu kako se ovakva istraživanja vrlo rijetko provode, a svrsishodna u borbi protiv droga. Rezultati su pokazali ozbiljne i oštre stavove protiv kaznenih djela vezanih uz zlouporabu droga, a većina policijskih službenika zauzela je stav da se poduzmu mjere za veću kontrolu droga.[21]
U literaturi je očigledan nedostatak istraživanja o stavovima policijskih službenika o drogama To ne čudi s obzirom na osjetljivost posla kojim se policijski službenici bave, a istraživačko pitanje vrlo često zna biti kontroverzno te može zadirati u osjetljivost podataka koji su u ovim slučajevima većinom tajni. Iz literature je vidljivo da se posljednjih godina ipak ispituju policijski stavovi o određenim područjima (Karlović i Buchheit su 2013. ispitali stavove policijskih službenika o modelu koncepcijske određenosti uloge i organizacije policije[22], Karlović i dr. su 2016. ispitali stavove policijskih službenika o uvođenju novih tehnologija u

[19] George P. Wilson, Francis T. Cullen, Edward J. Latessa i J. Scott Wills, "State Intervention and Victimless Crimes: A Study of Police Attitudes," *Journal of Police Science and Administration* 13, br. 1 (1985): 22–29.
[20] Christian Jorgensen, "Badges and Bongs: Police Officers' Attitudes Toward Drugs," *Sage Open* 8, br. 4 (2018), pristupljeno 28. travnja 2025., https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2158244018803133.
[21] Ibid.
[22] Karlović, Ruža i Frank Buchheit. "Stavovi policijskih službenika o modelu koncepcijske određenosti uloge i organizacije policije." *Policija i sigurnost* 22, br. 1 (2013): 105–125.

policijski rad[23], a Borovec i Delač Fabris ispitali su stavove prema određenim karakteristikama žena u policiji.[24] Također je pisan veći broj akademskih radova koji su ispitivali razne stavove policijskih službenika). Kako ranije nisu provedena istraživanja koja bi se ciljano odnosila na stavove policijskih službenika o drogama u Republici Hrvatskoj, provođenje ovakve vrste istraživanja bilo je svrsishodno u stvaranju šire slike zlouporabe droga u Hrvatskoj. Cilj je procijeniti odnose policije prema drogama i njihovoj zlouporabi. Time bi se osigurala komparacija epidemiološkog stanja na međunarodnoj razini. U odnosu na ranija istraživanja koja su se uglavnom bavila prevalencijom zlouporabe droga u općoj populaciji, ovo istraživanje fokusira se na stavove policijskih službenika i analizu sudske prakse, što omogućava dublji uvid u učinkovitost pravnih mjera i kriminalističkih istraga. U dostupnoj literaturi nedostaju istraživanja koja se detaljnije bave utjecajem promjena zakonodavnog okvira u području droga na porast potrošnje, čime se otvara prostor za daljnje proučavanje ovog pitanja. Istraživanje ove problematike važno je za bolje razumijevanje i evaluaciju učinkovitosti zakonskih izmjena u kontekstu suzbijanja zlouporabe droga, što čini osnovu za ovo istraživanje.

[23] Ruža Karlović, Danijela Petković i Karla Kiš Kamenjarin, "Stavovi policijskih službenika o uvođenju novih tehnologija u policijski rad," u *Unaprjeđivanje sigurnosne uloge policije primjenom novih tehnologija i metoda: 5. međunarodna znanstveno-stručna konferencija – Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu* (Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, 2016), 313–324.

[24] Krunoslav Borovec i Sanja Delač Fabris, "Stavovi prema određenim karakteristikama žena u policiji," *Policija i sigurnost* 28, br. 2 (2019): 111–129.

2. KONCEPTUALNO-TEORIJSKI OKVIR

U ovom poglavlju razmatra se konceptualno-teorijski okvir pojma droge, s naglaskom na različite definicijske pristupe i klasifikacijske modele koji omogućuju njegovo razumijevanje u pravnom, medicinskom i društvenom kontekstu. Polazeći od definicije pojma droge, u nastavku se analiziraju ključne dimenzije i tipologije psihoaktivnih tvari.

2.1. Definicija droge

Pojam droge obuhvaća širok spektar tvari prirodnog ili sintetskog podrijetla koje izazivaju promjene u fiziološkim i psihičkim funkcijama organizma. Ovisno o kontekstu u kojem se pristupa pojmu – pravnom, farmakološkom, medicinskom ili društvenom – definicija droge može značajno varirati.

Droga, u zakonodavnom kontekstu, obuhvaća psihoaktivne tvari čija je uporaba, posjedovanje ili distribucija zakonom ograničena ili zabranjena, osobito izvan medicinski kontroliranih okolnosti. Pravna regulativa pritom obuhvaća i međunarodne ugovore te nacionalne zakone koji propisuju uvjete za uzgoj, proizvodnju, distribuciju, posjedovanje i konzumaciju takvih tvari. Funkcionalni i medicinski pristupi, s druge strane, usmjereni su na učinke droga na organizam i ponašanje pojedinca, dok društveni aspekti naglašavaju kontekst uporabe, percepciju rizika te socijalne posljedice. U nastavku su prikazane tri temeljne dimenzije definicije droge: pravna, funkcionalna i društvena.

2.1.1. Pravna definicija droge

Zakon o suzbijanju zlouporabe droga[25] donesen je na temelju međunarodnih konvencija (*više u poglavlju 3.1.1.1. Međunarodni ugovori na snazi*) te predstavlja ključni pravni dokument u Republici Hrvatskoj koji regulira:

> „uvjete za uzgoj biljaka iz kojih se mogu dobiti droge te uvjete za izradu, posjedovanje i promet droga i tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga, nadzor nad uzgojem biljaka iz kojih se mogu dobiti droge te nad izradom, posjedovanjem i prometom droga i tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga, mjere za suzbijanje zlouporabe droga, sustav za prevenciju ovisnosti te pomoći ovisnicima i povremenim uzimateljima droga

[25] *Zakon o suzbijanju zlouporabe (opojnih) droga*, Narodne novine br. 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013, 39/2019.

te sustav ranog upozoravanja u slučaju pojave novih psihoaktivnih tvari“.[26]

Prema odredbama *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga* iz 2001. godine

> "opojna droga jest svaka tvar prirodnog ili umjetnog podrijetla, uključivši psihotropne tvari uvrštene u popis opojnih droga i psihoaktivnih tvari“[27],

dok izmijenjenim odredbama novog *Zakona*

> "droga je tvar koja je obuhvaćena *Jedinstvenom konvencijom Ujedinjenih naroda o opojnim drogama iz 1961*., kako je izmijenjena *Protokolom iz 1972*., ili *Konvencijom Ujedinjenih naroda o psihotropnim tvarima iz 1971*. i svaka tvar prirodnog ili umjetnoga podrijetla, uključivši psihotropne tvari uvrštene u *Popis droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga.“*.[28]

Međunarodni ugovori, sklopljeni i potvrđeni u skladu s *Ustavom Republike Hrvatske* te objavljeni i važeći, predstavljaju dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske te imaju veću pravnu snagu od zakona.[29]

Republika Hrvatska je od 8. listopada 1991. godine stranka brojnih međunarodnih ugovora temeljem notifikacija o sukcesiji[30], među kojima su ključni:

- *Jedinstvena konvencija o opojnim drogama (*New York, 30. ožujka 1961.)[31],
- *Protokol o izmjenama Jedinstvene konvencije o opojnim drogama* (Ženeva, 25. ožujka 1972.)[32]
- te *Konvencija o psihotropskim supstancama* (Beč, 21. veljače 1971).[33]

Ove konvencije i protokoli postavljaju temelj zakonskih odredbi u području suzbijanja droga, te se droga, sukladno međunarodnim pravnim aktima, definira kao tvar obuhvaćena navedenim ugovorima.

Na temelju *Jedinstvene konvencije Ujedinjenih naroda o opojnim drogama iz 1961*., a sukladno *Zakonu o zlouporabi droga*, donesen je *Popis droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se*

---

[26] *Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga*, čl. 1, Narodne novine, br. 39/2019.
[27] *Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga*, čl. 2, st. 1, Narodne novine br. 107/2001.
[28] *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga*, čl. 2, Narodne novine br. 39/2019.
[29] *Ustav Republike Hrvatske*, čl. 134, Narodne novine br. 56/1990, 8/1998, 124/2000, 41/2001.
[30] *Odluka o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji*, Narodne novine br. 4/1994.
[31] *Jedinstvena konvencija o opojnim drogama* (New York, 30. ožujka 1961), objavljena u *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi*, br. 2/1964.
[32] *Protokol o izmjenama Jedinstvene konvencije o opojnim drogama* (Ženeva, 25. ožujka 1972), objavljen u *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi*, br. 3/1978.
[33] *Konvencija o psihotropskim supstancama* (Beč, 21. veljače 1971), objavljena u *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori*, br. 14/1990.

može dobiti droga te tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga.[34] Taj popis obuhvaća dugi niz supstanci.

Jedan od ključnih izazova u pravnoj regulaciji droga odnosi se na nove psihoaktivne tvari, koje nisu bile obuhvaćene prethodnim zakonodavstvom. Radi se o sintetskim supstancama koje oponašaju učinke poznatih droga, ali često nemaju zakonsku regulaciju jer nisu uključene u međunarodne ugovore ili nacionalne zakone. Ove tvari brzo postaju popularne među korisnicima zbog svoje dostupnosti, ali i zbog njihove legalnosti, koja omogućava lakše izbjegavanje zakonskih sankcija. Međutim, nove psihoaktivne tvari mogu predstavljati ozbiljan zdravstveni rizik, jer je njihovo djelovanje na ljudski organizam nedovoljno istraženo, a učinci mogu biti još štetniji od onih poznatih droga.

Kako bi se suočile s rastućom prijetnjom ovih tvari, mnoge države su usvojile sustave brzog upozoravanja i prilagodile zakone kako bi uključile nove psihoaktivne tvari na popis zabranjenih supstanci.

Zakonska regulativa u Republici Hrvatskoj prepoznaje nove psihoaktivne tvari, koje se definiraju kao:

> „tvari u čistom obliku ili pripravku koje nisu obuhvaćene *Jedinstvenom konvencijom Ujedinjenih naroda o opojnim drogama iz 1961.,* ali mogu predstavljati rizik za zdravlje ili društvo sličan onom koji predstavljaju tvari obuhvaćene tim konvencijama“.[35]

Ove tvari često nisu izravno navedene na popisu zabranjenih supstanci, što otežava njihovu pravnu regulaciju. Važno je pravovremeno uključivanje novih tvari u kontrolu, a sve u cilju smanjenja rizika za javno zdravlje.

Analizom terminologije u različitim jezicima (*eng. drug, njem. droge, tal. droga, franc. drogue*), uočava se da pojam droga istovremeno označava i lijek. Povijesni izvori pokazuju da su psihoaktivne tvari prvotno bile korištene u medicinske svrhe. Primjer toga je opijumski mak, iz čijih se nezrelih čahura dobiva opijum, a iz njega je izoliran morfin, alkaloid koji djeluje na središnji živčani sustav i koristi se za ublažavanje boli. Prije nego što su bile poznate nuspojave i potencijal razvoja ovisnosti, ove tvari bile su široko korištene u medicini.

2.1.2. Funkcionalna definicija droge

Funkcionalna definicija droge usmjerena je na biološke, psihološke i socijalne učinke

[34] *Popis droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga te tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga*, Narodne novine, br. 13/2019.

[35] *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga*, čl. 2. st. 3.

koje određena tvar ima na organizam, zanemarujući pritom njezin pravni status. Prema toj definiciji, droga je svaki psihoaktivni agens koji mijenja fizičko ili mentalno stanje pojedinca, može izazvati ovisnost te poremećaje ponašanja i funkcioniranja. Funkcionalni pristup ne ograničava pojam droge na one tvari koje su zabranjene zakonom, već obuhvaća i legalne supstance poput alkohola, nikotina i određenih lijekova kada se koriste izvan medicinskih indikacija.[36]

U suvremenoj kliničkoj praksi, dijagnostika ovisnosti temelji se na međunarodno priznatim klasifikacijama bolesti:

- *DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th ed.)*
  Ovisnost o psihoaktivnim tvarima klasificira se kao *Substance Use Disorder (SUD)*, a dijagnoza se postavlja prema 11 kriterija. Neki od ključnih su:
  - gubitak kontrole nad uporabom tvari,
  - izražena žudnja (*craving*),
  - razvoj tolerancije,
  - pojava apstinencijskih simptoma,
  - zanemarivanje društvenih, školskih ili poslovnih obveza.

Ovisno o broju zadovoljenih kriterija, poremećaj se klasificira kao blagi (2–3), umjereni (4–5) ili teški (6 i više)[37].

- *ICD-11 (International Classification of Diseases, 11th Revision)*
  Svjetska zdravstvena organizacija razlikuje:
  - *štetni obrazac uporabe* (harmful use),
  - *rizičnu uporabu* (hazardous use),
  - *sindrom ovisnosti* (substance dependence).

Dijagnostički fokus je na šteti za pojedinca i društvo, smanjenoj kontroli nad uporabom, kontinuiranoj uporabi unatoč šteti te prisutnosti simptoma tolerancije i apstinencije[38].

Ovisnost se u funkcionalnom smislu smatra složenim i kroničnim poremećajem koji proizlazi iz interakcije genetskih, neurobioloških, psiholoških i socijalnih čimbenika. Psihoaktivne tvari djeluju na sustav nagrađivanja u mozgu, osobito na dopaminergičke putove (neuralne putove u mozgu koji koriste neurotransmiter dopamin, ključan za osjećaj nagrade i motivacije),

[36] World Health Organization (WHO), Drugs (psychoactive), pristupljeno 23.09.2025. godine, https://www.who.int/health-topics/drugs-psychoactive.

[37] American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5th ed. (Arlington, VA: American Psychiatric Publishing, 2013), 483–484.

[38] World Health Organization, *International Classification of Diseases for Mortality and Morbidity Statistics (11th Revision)*, 2022, https://icd.who.int.

uzrokujući osjećaj euforije koji potiče daljnju konzumaciju.
Uz ponovljenu uporabu razvija se tolerancija, što zahtijeva sve veće količine tvari, te fizička i psihička ovisnost. Psihička ovisnost uključuje potrebu za tvari radi ublažavanja nelagode, dok fizička ovisnost uključuje somatske simptome tijekom prekida uporabe (npr. tremor, nesanica, razdražljivost).
Ovakav funkcionalni okvir omogućuje razumijevanje ovisnosti kao medicinskog poremećaja, a ne samo kao društveno devijantnog ponašanja ili moralnog neuspjeha.

2.1.3. Društvena dimenzija

Društvena dimenzija definicije droge usmjerena je na to kako različita društva percipiraju, reguliraju i reagiraju na uporabu psihoaktivnih tvari. Droga u ovom kontekstu nije samo biokemijska tvar koja izaziva fiziološke i psihološke promjene, već i društveni konstrukt čije se značenje oblikuje kroz norme, vrijednosti, zakone i političke odluke.
Ista tvar može (u određenoj količini) u jednoj državi biti legalna i društveno prihvaćena, dok je u drugoj zabranjena i strogo sankcionirana. Te razlike proizlaze iz šireg socio-kulturnog i povijesnog okvira koji oblikuje društvene stavove prema psihoaktivnim supstancama.
Kao primjer izdvajamo sljedeću usporedbu:

- U Kanadi, kanabis je 2018. godine legaliziran kod posjedovanja do 30 grama (u medicinske svrhe još 2001. godine – op.a.), uz čvrst regulatorni okvir kojim se kontroliraju proizvodnja, distribucija i prodaja.[39] Legalizacija do određene prihvatljive količine je bila dio šire javnozdravstvene strategije s ciljem suzbijanja ilegalnog tržišta, smanjenja šteta i preusmjeravanja sredstava iz kaznenog sustava prema edukaciji i prevenciji.
- Nasuprot tome, Singapur zadržava izrazito restriktivnu politiku protiv droga, utemeljenu na principu nulte tolerancije.[40] Posjedovanje čak i male količine kanabisa ili drugih tvari može dovesti do višegodišnje zatvorske kazne, tjelesnog kažnjavanja (bičevanja), pa i smrtne kazne ako količina prelazi zakonski prag. Ova politika odražava dominantni društveni narativ koji povezuje uporabu droga s ozbiljnom prijetnjom za nacionalnu sigurnost i moral.

Slične razlike prisutne su i u stavu prema alkoholu: dok je u većini zapadnih zemalja alkohol legalan i integriran u društveni život, u nekim islamskim državama poput Saudijske Arabije

[39] Government of Canada, "Cannabis Legalization and Regulation," Department of Justice Canada, ažurirano 7. srpnja 2021., pristupljeno 20. travnja 2023., https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/cannabis/
[40] Government of Singapore, "Misuse of Drugs Act," *Singapore Statutes Online*, pristupljeno 12. svibnja 2025., https://sso.agc.gov.sg/Act/MDA1973.

njegova je konzumacija strogo zabranjena iz religijskih i kulturnih razloga (*više u dijelu rada 2.2.1.1.1. Alkohol*). Ovi primjeri pokazuju da pojam droge, njezina prihvatljivost i pravna regulacija nisu univerzalni, već ovisni o specifičnim društveno-političkim okolnostima. Takva raznolikost stavova utječe na oblikovanje zakonodavstva, strategija prevencije, sustava tretmana i društvenog statusa osoba koje koriste droge.

2.1.4. Terminološke napomene

U novijim zakonodavnim aktima, uključujući i *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga*, uočava se tendencija uklanjanja termina „opojne droge" te njegovo zamjenjivanje općenitijim pojmom „droge".[41] Ova promjena nije samo terminološke prirode, već odražava suvremeniji i precizniji pristup definiranju supstanci koje zakon regulira.

Pojam „opojni" vuče korijene iz riječi „opijat", odnosno opijum, što označava specifičnu skupinu alkaloidnih spojeva dobivenih iz biljke maka, kao što su morfin, kodein i tabain, poznatih po svojim psihoaktivnim svojstvima. Međutim, droge obuhvaćaju znatno širi spektar tvari, kako prirodnog, tako i sintetskog podrijetla, čije djelovanje i pravni status nisu nužno povezani s opioidima.

Uklanjanjem termina „opojni" iz zakonodavstva nastoji se izbjeći terminološki nedovoljno precizna kategorizacija. Naime, ne mogu se sve droge smatrati opojnim tvarima niti narkoticima, a ta je razlika ključna za pravnu preciznost i učinkovito provođenje politike suzbijanja zlouporabe droga. Kako ističe hrvatski stručnjak za područje ovisnosti Slavko Sakoman, terminologija bi trebala biti usklađena s pravnim i društvenim kontekstom, te se preferiraju izrazi koji jasno razlikuju status tvari, poput ilegalno/legalno, te ocjene ponašanja - prihvatljivo/neprihvatljivo.

Ova terminološka reforma prati međunarodne trendove u politici droga, gdje se naglasak stavlja na sveobuhvatan pristup suzbijanju zlouporabe psihoaktivnih tvari, uključujući nove psihoaktivne supstance, koje često ne spadaju u klasične kategorije droga. Time se postiže veća fleksibilnost i jasnoća u zakonskim okvirima, što omogućava učinkovitije pravno postupanje i bolju prilagodbu novim izazovima u području javnog zdravlja.

Druga terminološka napomena odnosi se na pojam „rekreativnog" korištenja droge koji potječe iz komparativnih sustava i koristi se kao naziv za povremeno uzimanje droga. Riječ rekreacija kao aktivnost opuštanja u slobodno vrijeme povezana je sa korisnim tjelesnim aktivnostima ili

[41] *Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga*, Narodne novine, br. 39/2019.

sportom, te iako uzimanje droge nema takve učinke, pojam se u radu koristi kod opisivanja poredbenih sustava u kojima je takav naziv uobičajen.

2.2. Klasifikacija vrsta droga

Klasifikacija droga temelji se na teorijskom okviru prikazanom u prethodnom dijelu rada, gdje su droge definirane iz pravne, funkcionalne i društvene perspektive. Različite klasifikacije droga proizlaze iz složene naravi ovog pojma te se prvenstveno oslanjaju na pravne i funkcionalne kriterije. Pravno, droge se klasificiraju prema popisima zabranjenih tvari utvrđenima zakonima i međunarodnim konvencijama, dok se funkcionalna klasifikacija temelji na njihovom učinku na središnji živčani sustav i potencijalu za izazivanje ovisnosti. Ne postoji jedinstvena, univerzalno prihvaćena podjela droga, već se one razvrstavaju prema različitim kriterijima, uključujući:

- pravni status (zakonski regulirane i zakonski zabranjene psihoaktivne tvari),
- način djelovanja (stimulansi, depresori, halucinogeni, narkotici),
- način uzimanja (oralno, inhaliranjem, intravenozno, pušenjem),
- porijeklo (prirodne, sintetske i polusintetske droge).

U nastavku se prikazuju najčešće korištene klasifikacije u zakonodavnoj, kliničkoj i znanstvenoj praksi, s posebnim naglaskom na primjenu unutar pravnog sustava Republike Hrvatske.

2.2.1. Klasifikacija psihoaktivnih tvari prema pravnom statusu

Psihoaktivne tvari mogu se klasificirati prema njihovom pravnom statusu, odnosno prema tome je li njihova proizvodnja, distribucija, posjedovanje i konzumacija zakonski dopuštena ili zabranjena. Neke su tvari zakonski regulirane i dostupne za potrošnju (legalne), često uz određena ograničenja (npr. alkohol i duhan), dok su druge strogo zabranjene (ilegalne) i njihova uporaba podliježe kaznenopravnim sankcijama (npr. heroin, LSD, kokain).

Važno je napomenuti da pravna klasifikacija psihoaktivnih tvari nije univerzalna i značajno se razlikuje među državama. Tako je, primjerice, konzumacija alkohola legalna i društveno prihvaćena u većini zapadnih zemalja, dok je u pojedinim islamskim državama njegova uporaba zakonom zabranjena. Slično tome, lišće koke se tradicionalno koristi u Južnoj Americi, dok je njegova uporaba u većini europskih zemalja zakonski ograničena ili zabranjena.

Globalizacija i međunarodni mehanizmi kontrole doveli su do postupnog ujednačavanja zakonodavnih okvira u području suzbijanja droga, osobito kroz međunarodne konvencije. U nastavku rada prikazane su psihoaktivne tvari koje su u Republici Hrvatskoj zakonski dostupne te one koje su zabranjene ili podliježu strogoj regulaciji.

2.2.1.1. Zakonski regulirane psihoaktivne tvari

Zakonski regulirane psihoaktivne tvari su one čija je proizvodnja, distribucija i konzumacija dopuštena unutar zakonskog okvira (legalna), često uz određena ograničenja poput dobne granice, kontrole prodaje ili načina upotrebe. U ovu skupinu prvenstveno spadaju alkohol i duhan, koji su, unatoč svojoj dokazanoj štetnosti za zdravlje, široko prihvaćeni u društvu i zakonski regulirani putem posebnih propisa.

Međutim, unutar funkcionalne definicije droge, u ovu se skupinu mogu ubrojiti i različita sredstva čija primarna svrha nije konzumacija, ali se zloupotrebljavaju zbog svojeg psihoaktivnog učinka – poput otapala, ljepila, sprejeva i drugih industrijskih kemikalija. Iako ta sredstva pravno nisu klasificirana kao droge, njihovo djelovanje na središnji živčani sustav može biti jednako intenzivno i štetno.

Stoga klasifikacija zakonski reguliranih psihoaktivnih tvari obuhvaća ne samo supstance koje su formalno dopuštene za konzumaciju, već i sredstva koja, iako nisu predviđena za takvu upotrebu, funkcionalno ostvaruju učinak sličan drogama i često se zloupotrebljavaju u tu svrhu.

2.2.1.1.1. Alkohol

Alkoholna pića bila su poznata u najstarijim civilizacijama te se u literaturi često opisuju kao najstarija i najčešće korištena psihoaktivna tvar. Po sedacijskom učinku na živčani sustav (slično djelovanju diazepama, benzodiazepinskog sedativa), načinu intoksikacije i izazivanja ovisnosti, alkohol je istovjetan pojedinim tvarima koje se svrstavaju u droge.[42] S obzirom da alkohol danas u velikom broju sustava komparativnog prava nije zakonski reguliran kao tvar koju je zabranjeno posjedovati ili uzimati, učestalost njegove potrošnje može biti korisna za vrednovanje teze da bi potrošnja droga bila manja kad ne bi bila zabranjena. Odnos prema alkoholu pokazuje da liberalni odnos prema psihoaktivnoj tvari u pravilu znači veću potrošnju u društvu.

[42] D. J. Nutt i T. J. Peters, "Alcohol: The Drug," *British Medical Bulletin* 50, br. 1 (1994): 5–17.

Povijesni razvoj i društvena uloga alkohola

Najstariji zapisi o pivu i ječmu potječu iz Mezopotamije oko 5.500 pr. Kr. Učinak piva opisan je kao „uzbuđen, divan i blažen“, a u grobnici kraljice u Uru uz velik broj zlatnih predmeta pronađen je srebrni vrč za pivo od pet litara. Hamurabi je propisivao dnevne količine prema klasama (2 litre za radnike i 5 litara za službenike), pivo se nije kupovalo nego razmjenjivalo za ječam, a zabilježeni su i slučajevi smaknuća zbog loše kvalitete piva. Tragovi piva na posudama pronađeni su i iz dvostruko starijeg razdoblja. Izrada vina i sadnja vinove loze zabilježene su od četvrtog tisućljeća pr. Kr.[43]

Ovi rani primjeri upućuju na to da alkohol od samih početaka nije bio samo sredstvo konzumacije, već i društveno regulirana supstanca, čija je uporaba bila povezana s ekonomskim, pravnim i hijerarhijskim odnosima unutar zajednice.

U starom Egiptu pivo (zythum) se proizvodilo fermentacijom ječma. Pivo je korišteno u religijskim ceremonijama, za prinošenje božanstvima i u posudama u grobnicama za zagrobni život, a smatralo se oblikom komunikacije sa svijetom mrtvih. Vjerovalo se da alkohol sadržava duhove, što se zadržalo i u nekim jezicima znatno kasnije za alkoholna pića (engl. *spirits*). Stanje pod utjecajem alkohola smatralo se nadnaravnim. Na grobnici Ramzesa II. (1.200 pr. Kr.) stoji natpis: „Dat ćete mi hrane dok ne budem zadovoljan, dat ćete mi piva dok ne budem opijen“.[44]

Time se jasno očituje da je alkohol u ranim civilizacijama imao i simboličku i ritualnu funkciju, pri čemu se njegovo djelovanje tumačilo izvan isključivo fiziološkog okvira, što je dugoročno utjecalo na društvenu percepciju i normativni odnos prema njegovoj uporabi.

Alkohol je opisan i u kineskoj medicini, a u antičkoj Grčkoj korišten je u tretmanu rana. U starom Rimu konzumacija alkohola bila je zabranjena osobama mlađima od 30 godina, a mladencima je bilo zabranjeno konzumirati alkohol na svadbi. U Homerovoj Odiseji Helena daje piće Telemahu od kojeg on zaboravlja na bol. Antičko božanstvo vina Bacchus (grčki Dioniz) simbolizira vino i ekstazu te je gotovo uvijek prikazivan u stanju opijenosti. Najpoznatiji arapski kemičari 8. i 9. stoljeća, Jabir i Rahzi, opisivali su alkohol (arap. al-ghol) kao eliksir života te je arapsko umijeće destilacije i otapanja lijekova u alkoholu kasnije preneseno u Europu.[45]

[43] Naglaa Shehab, “Drunkenness and Its Significance According to Ancient Egyptian Texts and Scenes,” *Journal of the General Union of Arab Archaeologists* 10, br. 1 (2025): 45–79.
[44] Hajar, Rachel. "Alcohol: friend or foe? A historical perspective." *Heart views* 1, no. 9 (2000): 341-344.
[45] Ibid.

Unatoč dugoj povijesnoj prisutnosti i dubokoj ukorijenjenosti u različitim kulturama, odnos društva prema alkoholu postupno se transformirao, osobito razvojem modernih pravnih sustava i međunarodnih regulatornih okvira.

Iako su brojne droge zabranjene *Jedinstvenom konvencijom UN-a o opojnim drogama iz 1961.*, alkohol, duhan i kofein nisu uključeni u popis zabranjenih tvari. Međutim, u nekim islamskim zemljama trgovina i konzumacija alkohola i dalje su zakonom zabranjeni.

Prohibicija i društvene politike prema alkoholu

Odnos prema zabrani alkohola može poslužiti za analizu posljedica različitih režima zabrane prema pojedinim tvarima. Prohibicija alkohola se često veže uz američki sustav i početak 20. stoljeća, no to je samo najpoznatiji primjer zbog raširenosti kroz popularnu kultura, ali slične zabrane postojale su i ranije u drugim državama zbog štetnih posljedica široke konzumacije alkohola. Takav prohibitivni pristup pokazuje da u razdobljima izrazito velike potrošnje nije bilo moguće drugačije ograničavati konzumaciju i štetne posljedice, a sličan obrazac vidljiv je i u odnosu prema drogama. Alkohol je kroz povijest bio značajan društveni problem, a konzumacija se uglavnom ograničavala porezima ili penaliziranjem.

Od 14. stoljeća izrada vina postala je raširenija, a poboljšani uvjeti čuvanja i transporta učinili su ga pristupačnijim. Osnovni razlog korištenja vina na jugu kao i piva na sjeveru Europe, bili su loši higijenski uvjeti radi kojih obična voda nije bila prikladna za piće.

Od 15. stoljeća prosječna potrošnja je bila oko 300 litara po osobi godišnje, prema podacima o oporezivanju, što znači da je vjerojatno proizvedeno i više od toga. Radi velike potrošnje 16. stoljeće naziva se „pijano stoljeće“. U Veneciji i njezinom industrijskom kompleksu Arsenal (najveće industrijsko postrojenje u tadašnjoj Europi) radnici su dobivali prosječno 5 litara vina dnevno. Renesansni intelektualci pili su vino dvaput dnevno za zdravlje jer se smatralo da vino sadrži prirodu vatre te da hrani i grije tjelesni *spiritus*. U usporedbi s podacima iz 21. stoljeća, u Francuskoj se u novije vrijeme troši oko 63 litre po stanovniku[46], odnosno oko pet puta manje nego u 15. stoljeću.

Primjer široke konzumacije alkoholnih pića je Engleska u kojoj je od 1720. godine pijanstvo bilo vrlo rašireno nakon pojeftinjenja žitarica i poticanja proizvodnje pod utjecajem nizozemskog vladara Williama Oranskog, koji je kao zet svrgnutog engleskog kralja preuzeo engleski tron i u Englesku prenio nizozemsko žestoko piće gin, umjesto francuskog brandyja.

[46] Gordon Campbell, *The Oxford History of the Renaissance* (Oxford: Oxford University Press, 2023), 150.

Potrošnja gina je postala vrlo raširena, porastao je broj kaznenih djela zbog alkoholiziranih počinitelja, poraslo je zanemarivanje djece, te su vlasti nastojale zakonski ograničavati i oporezivati gin u više navrata kroz pet zakona (Gin Act od 1736. do Gin Acta 1751.). Henry Fielding (utemeljitelj tragača iz Ulice Bow) pisao je 1751. godine o velikom porastu kaznenih djela kao posljedici alkoholiziranja ginom. Najozloglašeniji slučaj bio je ubojstvo dvogodišnjeg djeteta kako bi se ukrala njegova odjeća za kupnju gina.

Norveška i Island predlagali su prohibiciju tijekom povijesti, ali je Francuska najavila zabranu uvoza ribe iz tih država ako ograniče uvoz francuskih alkoholnih pića. Ujedinjeno Kraljevstvo i Kanada uveli su prohibiciju tijekom Prvog svjetskog rata, ali ne i u mirnodopsko vrijeme. U Švedskoj je prohibicija bila predložena, ali prijedlog nije prošao na referendumu. U tim skandinavskim državama proizvodnja alkohola i dalje je ostala pod kontrolom države (neoprohibicionizam).[47] Prohibicija alkohola, uz iznimke prema nemuslimanskim strancima, primjenjuje se u nizu muslimanskih država poput Ujedinjenih Arapskih Emirata, Saudijske Arabije, Kuvajta i drugih.

U Finskoj je prohibicija bila obrazložena nastojanjem za boljim zdravstvenim uvjetima seljaštva i radnika te se primjenjivala od 1919. do 1932. godine. Uvedena je ranije nego u Sjedinjenim Američkim Državama te se u Americi ponekad upravo finski model navodio kao uzor.[48] Finski rezultati prohibicije alkohola bili su pozitivni – znatno je pao broj oboljelih od ciroze, a radnička klasa poboljšala je životne uvjete. Negativna posljedica bila je pojava organiziranog kriminala koji je započeo proizvodnju i preprodaju alkohola. Američki prijedlozi prohibicije bili su potaknuti i moralnim te religijskim razlozima, kao i vrlo visokom potrošnjom alkohola.

Prohibicija alkohola u Sjedinjenim Američkim Državama uvedena je 18. amandmanom na Ustav 1920. godine radi suzbijanja izrazito velike potrošnje, a ukinuta 21. amandmanom 1933. godine. U Sjedinjenim Američkim Državama 1830. godine trošeno je prosječno 38 litara *apsolutnog alkohola* po osobi godišnje.[49] S obzirom na to da većina pića ima niži udio alkohola, ti podaci odgovaraju količini od oko 76 litara žestokog pića godišnje, odnosno oko boce i pola žestokog alkoholnog pića tjedno po stanovniku. Učinci prohibicije na zdravstveno stanje populacije bili su pozitivni. Nakon uvođenja američke prohibicije broj uhićenja za kaznena djela smanjen je tri puta jer je manje osoba bilo uključeno u kažnjive radnje zbog izostanka

[47] Dean R. Gerstein, "Alcohol Use and Consequences," u Alcohol and Public Policy: Beyond the Shadow of Prohibition, ur. Mark H. Moore i Dean R. Gerstein (Washington, DC: National Academies Press, 1981), 186.
[48] Smith, Mark C. "Questioning Similarities: Prohibition in the United States and Finland." *American Studies in Scandinavia* 49, no. 1 (2017): 3-18.
[49] Ibid.

utjecaja alkohola, zabilježen je porast produktivnosti radnika u tvornicama i smanjenje broja nezaposlenih. Negativno je bilo razvijanje ilegalinih destilerija, zločinačkih organizacija za uvoz alkohola i slično.[50]

Nakon uvođenja američke prohibicije potrošnja alkohola pala je na oko 30–50 % od ranije potrošnje, a broj slučajeva ciroze jetre smanjen je za tri puta u odnosu na 1911. godinu, no porasla su trovanja domaćim alkoholnim pićima. Slični pozitivni učinci uočeni su i nakon kampanja prevencije alkoholiziranja krajem 20. stoljeća. Nakon kampanje 1985. godine smanjen je broj prometnih nesreća, povećana je prosječna životna dob te je smanjen broj kaznenih djela.

Alkohol i javnozdravstveni pokazatelji u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj konzumacija alkohola društveno je prihvaćena i široko rasprostranjena. Alkohol je duboko ukorijenjen u svakodnevnim društvenim običajima i kulturnim obrascima, zbog čega se njegova konzumacija često percipira kao sastavni dio socijalnih interakcija. Takva društvena prihvaćenost otežava jasno razlikovanje između umjerene i rizične konzumacije, ali istodobno utječe i na razvoj institucionalnih pristupa liječenju i prevenciji alkoholizma.

Važno se prisjetiti danas pokojnog prof. dr. Vladimira Hudolina[51] na čiju je inicijativu 60-ih godina prošloga stoljeća započelo formiranje programa za liječenje i rehabilitaciju alkoholičara. Naime, Hudolin je krenuo od sustava razvoja za terapiju alkoholizma te je išao prema prevenciji ovisnosti stvarajući suvremeni model zaštite mentalnog zdravlja u zajednici.

Godine 1965. osnovao je *Republički registar alkoholičara*, koji je egzistirao do 1989. godine kada je ugašen.

Dio podataka iz navedenog *Registra* dostupan je u doktorskoj disertaciji vodećeg stručnjaka za droge na našem području, prof.dr.sc. Slavka Sakomana.[52] Sakoman je u radu prezentirao podatke o bolnički liječenim alkoholičarima u psihijatrijskim ustanovama. Prema prezentiranim podacima od 1965. do 1984. godine u ustanovama (pretežno psihijatrijskim) ukupno je hospitalizirano 215.297 (od čega 186.781 muškaraca i 28.516 žena) alkoholičara. U istom

[50] Spytska, Liana. "Prohibition in the USA, the USSR, and the UAE: Ideological and Procedural Differences, Causes of Failures or Successes." *Novum Jus* 17, no. 3 (2023): 68-92.

[51] Vladimir Hudolin (Ogulin, 2. svibnja 1922. - 28. prosinca 1996.), hrvatski psihijatar koji se od 1954. godine bavio kompletnom problematikom alkoholizma

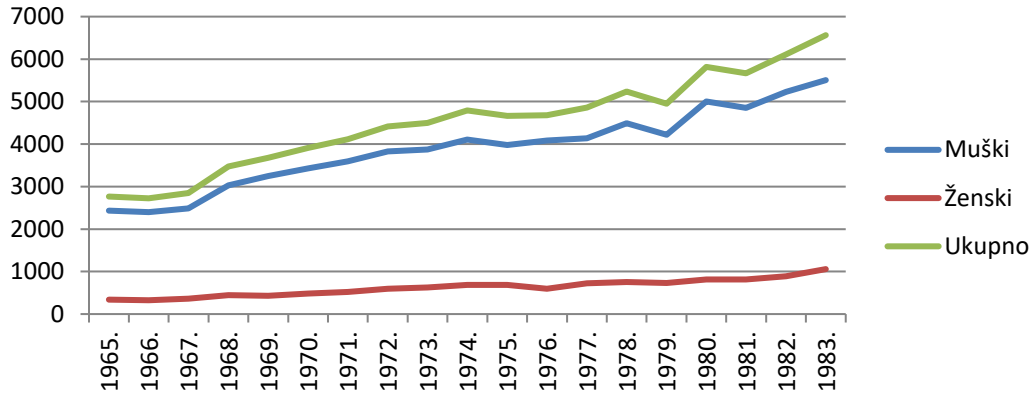
[52] Dr. Slavko Sakoman (r. 1947.) je hrvatski liječnik i stručnjak za socijalnu psihijatriju i ovisnosti, s više od 100 objavljenih radova. Posebno je poznat po razvoju epidemioloških instrumenata za praćenje ovisnosti te doprinosu prevenciji i tretmanu ovisnika u Hrvatskoj.

razdoblju prvi put se na liječenje od alkoholizma javilo 85.783 osoba (73.915 muškaraca i 11.865 žena). Sredinom 80-ih godina prošloga stoljeća u sustav za tretman bilo je privučeno i bolnički liječeno oko 6.500 slučajeva alkoholizma godišnje. U to vrijeme aktivno je djelovalo preko 600 *Klubova liječenih alkoholičara* sa tisućama trijeznih članova,[53] dok danas u Republici Hrvatskoj egzistira tek oko 120 Klubova liječenih alkoholičara.[54]

Tablica 1: Podaci iz nekadašnjeg Republičkog registra alkoholičara; alkoholičari prvi put prijavljeni na liječenje od alkoholizma

Godine	Muški	Ženski	Ukupno	Stopa liječenih na 10 000 svih stanovnika Republike Hrvatske
1965.	2431	338	2769	6,5
1966.	2399	325	2724	6,3
1967	2488	362	2850	6,6
1968.	3030	445	3475	8,0
1969.	3246	430	3676	8,4
1970.	3425	486	3911	8,9
1971.	3594	523	4117	9,3
1972.	3824	593	4417	9,9
1973.	3874	624	4498	10,1
1974.	4110	685	4795	10,7
1975.	3977	686	4663	10,4
1976.	4084	598	4682	10,4
1977.	4137	721	4858	10,7
1978.	4487	752	5239	11,5
1979.	4221	729	4950	10,9
1980.	5005	813	5817	12,7
1981.	4852	815	5667	12,4
1982.	5226	886	6112	13,3
1983.	5505	1058	6563	14,3
Ukupno	73915	11868	85783	10,1

[53] Slavko Sakoman, *Društvo bez droge? Hrvatska nacionalna strategija*, 3. dopunjeno izdanje, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2008.
[54] Hrvatski savez klubova liječenih alkoholičara, "Hrvatski savez klubova liječenih alkoholičara," pristupljeno 18. travnja 2021., http://www.hskla.hr.



Grafikon 1: Prikaz broja liječenih alkoholičara od 1965. do 1983. godine

Hudolin je stvorio jedinstven pristup liječenju alkoholičara koji se temeljio na kompleksnom postupku (višegodišnje liječenje u kojem su se koristile različite tehnike poput obiteljskog liječenja, grupnih i individualnih psihoterapija, liječenje medikamentima te nastavak resocijalizacije u klubu liječenih alkoholičara).

Svi podaci u *Registar* su se unosili ručno (unosili su se samo oni "psihijatrijski listići" gdje je glavna dijagnoza bila alkoholizam ili alkoholna psihoza) na način da su se u obrazac upisivali podaci o identificiranom alkoholičaru te su se kasnije uparivali, a za pojedinog pacijenta znalo je biti i do 50 prijavnih listića.

Nelogično je da danas u 21. stoljeću u vrijeme potpune kompjuterizacije, informatičke pismenosti i razvoja informacijsko-komunikacijskih tehnologija ne postoji adekvatan sustav za praćenje broja liječenih alkoholičara.

Iz prikaza je vidljiv porast kroz godine. Možemo samo pretpostaviti kako bi danas, u vrijeme dostupnosti ogromnih količina alkohola na policama skoro svake trgovine, izgledali statistički podaci da je *Registar* nastavio s radom. Prema podacima *Svjetske zdravstvene organizacije* Europa je regija koja na globalnoj razini prednjači u potrošnji alkoholnih pića.[55] Ovakav način praćenja liječenih alkoholičara od iznimne je važnosti (kako se prate i ovisnici kroz *Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*)[56] te bi navedeno pomoglo znatno pomoći kod znanstvenih istraživanja kao i kod suzbijanja štete od uporabe alkohola.

Unatoč tome što danas ne postoji adekvatan način kojim bi se pratio točan broj alkoholičara u

[55] "Alkohol kao javnozdravstveni problem i preporučene preventivne intervencije," *Hrvatski zavod za javno zdravstvo*, pristupljeno 28. travnja 2024., https://www.hzjz.hr/nacionalna-istrazivanja/alkohol-kao-javnozdravstveni-problem-i-preporucene-preventivne-intervencije/.

[56] Centar za probleme psihoaktivnih droga pri Zavodu za zaštitu zdravlja SRH (danas Hrvatski zavoda za javno zdravstvo) od 1978. godine prikuplja i analizira podatke o osobama koje su zbog uporabe psihoaktivnih droga ili ovisnosti o njima boravile na liječenju u zdravstvenim ustanovama.

našoj zemlji, važno je napomenuti da se kontinuirano provode druga istraživanja temeljem čijih rezultata možemo doći do prosječnog broja konzumenata, spola, vrste alkohola koji se konzumira i slično.

Godine 2015. provedeno je *Europsko istraživanje o alkoholu* (RARHA SEAS) u kojem je sudjelovalo 33.237 ispitanika iz 19 zemalja. U istraživanju iz Republike Hrvatske sudjelovalo je 1500 ispitanika u dobi od 18 do 64 godine (49,9 % muškaraca i 50,1 % žena). Odaziv na istraživanje iznosio je 50,6 %. Podaci su prikupljeni metodom CAPI (osobni intervju u kućanstvu uz kompjutorski unos podataka), a rezultati su bili sljedeći:

- 78,1 % ispitanika u RH izjavilo je da je konzumiralo alkoholna pića u posljednjih 12 mjeseci (85,3 % muškaraca i 71,0 % žena);
- 21,9 % ispitanika u RH izjavilo je da u posljednjih 12 mjeseci nisu konzumirali alkohol (13,9 % nije nikada pilo alkohol, a 8,0 % su pili, ali ne u posljednjih 12 mjeseci);
- 66,2 % ispitanika u RH konzumiralo je pivo u posljednjih 12 mjeseci (79,1 % muškaraca i 53,4 % žena);
- 58,2 % ispitanika u RH pilo je vino u posljednjih 12 mjeseci (65,2 % muškaraca i 51,3 % žena);
- 45,4 % ispitanika u RH konzumiralo je žestoka alkoholna pića u posljednjih 12 mjeseci (54,9 % muškaraca i 36,2 % žena);
- 11,1 % ispitanika u RH prekomjerno konzumira alkoholna pića (60 g čistog alkohola za muškarce ili 40 g za žene za vrijeme jedne prigode u posljednjih 12 mjeseci) barem jedan put mjesečno (16,7 % muškaraca i 5,5 % žena).[57]

Ako se vratimo na podatke iz *Registra* koji je utemeljio Hudolin očigledno je kako je u vrijeme dok je *Registar* vođen probleme s alkoholom imao više muških nego ženskih osoba. Iz istraživanja koja se provode posljednjih godina uz sve veću dostupnost alkoholnih pića više nego očigledan je porast konzumenata ženske populacije.

Istraživanje školske ankete ESPAD (*European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*) redovito se provodi među učenicima u velikom broju europskih zemalja, a njegovi podaci doprinose analizama *Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti*. Izvještaj ESPAD-a iz 2019. godine, u kojem je sudjelovalo 99.647 učenika, pruža podatke o iskustvima učenika i njihovim stavovima prema različitim sredstvima ovisnosti, uključujući duhan, alkohol, ilegalne droge, inhalante, lijekove i nove psihoaktivne tvari. Istraživanje također obuhvaća teme

[57] "Nacionalni rezultati istraživanja o alkoholu u okviru JA RARHA," *Hrvatski zavod za javno zdravstvo*, pristupljeno 15. travnja 2024., https://www.hzjz.hr/medunarodna-istrazivanja/nacionalni-rezultati-istrazivanja-o-alkoholu-u-okviru-ja-rarha/.

poput korištenja društvenih medija, video igara i kockanja. Što se tiče alkohola, podaci iz 2019. godine pokazuju da je konzumacija alkohola i dalje česta među adolescentima u Europi, s gotovo tri četvrtine (79 %) učenika koji su barem jednom pili alkohol, a gotovo polovica (47 %) njih ga je konzumirala u posljednjih mjesec dana. Iako je razina konzumacije nešto niža nego 2003. godine, kada je iznosila 91 % i 63 % za ta dva pokazatelja, još uvijek ostaje visoka. Istraživanje je pokazalo da tinejdžerska konzumacija alkohola i pušenje cigareta opadaju, no zabrinjavajući trendovi uključuju povećanje rizičnog korištenja kanabisa i novih ovisničkih ponašanja.[58] Ovakvi podaci mogu pokazivati kakva učestalost korištenja se može javljati sa psihoaktivnim tvarima koje nisu zabranjene i nije postavljen limit količine koja bi se mogla smatrati društveno prihvatljivom.

Alkohol kao kriminološki i kaznenopravni čimbenik

Alkohol se često konzumira prije, zajedno sa ili nakon uporabe drugih psihoaktivnih supstanci. Možemo reći kako je konzumacija alkohola jedan od vodećih čimbenika rizika za zdravlje stanovništva širom svijeta i ima izravan utjecaj na mnoge zdravstvene probleme (zdravlje majki i djeteta, bolesti poput HIV-a, virusnog hepatitisa, tuberkuloze i dr.), nezarazne bolesti i mentalno zdravlje, ozljede i trovanja. Shodno tome treba postojati kontrola prodaje (npr. *Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti* propisuje zabranu posluživanja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina)[59] i distribucije. Također je nužno provođenje programa prevencije kako bi mladi na vrijeme bili upućeni u posljedice zlouporabe alkohola.

Iako alkohol nije obuhvaćen međunarodnim konvencijama o zabranjenim drogama i nije klasificiran kao ilegalna tvar, njegova visoka razina dostupnosti i prisutnost u kulturi konzumacije čine ga jednim od najčešćih uzroka društvenih i zdravstvenih problema.[60] Unatoč tome, kaznena politika u Republici Hrvatskoj ne tretira alkohol kao klasični objekt kaznenopravne zaštite, već su kaznene odredbe usmjerene prvenstveno na ponašanja pod utjecajem alkohola – primjerice, nasilje u obitelji, prometne prekršaje ili narušavanje javnog reda i mira.

---

58 "Europsko istraživanje o pušenju, pijenju alkohola, uzimanju droga i drugim oblicima ovisnosti među učenicima – ESPAD 2019," *Hrvatski zavod za javno zdravstvo, pristupljeno 25. travnja 2021., https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/europsko-istrazivanje-o-pusenju-pijenju-alkohola-uzimanju-droga-i-drugim-oblicima-ovisnosti-medu-ucenicima-espad-2019/.*

59 *Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti*, Narodne novine, br. 85/2015, 121/2016, 99/2018, 25/2019, 98/2019, 32/2020, 42/2020.

60 World Health Organization, *Global Status Report on Alcohol and Health 2018* (Geneva: World Health Organization, 2018), 1–3, https://www.who.int/publications/i/item/9789241565639.

S obzirom na to da alkoholna ovisnost rijetko dovodi do izravnog kaznenog progona zbog same konzumacije, kriminalistička istraživanja najčešće se fokusiraju na sekundarne posljedice, odnosno kaznena djela počinjena pod utjecajem alkohola. Ograničena mogućnost represivnog djelovanja nad samim činom konzumacije ukazuje na važnost preventivnih mjera, ranog otkrivanja ovisnosti i učinkovitog zdravstveno-socijalnog odgovora.

2.2.1.1.2. Duhan

Duhan je biljka čiji se listovi suše i koriste za proizvodnju cigareta, duhana za žvakanje i drugih duhanskih proizvoda. Glavni aktivni sastojak duhana je nikotin, koji djeluje kao stimulans, ali i izaziva jaku ovisnost.

Konzumacija duhana ima dugu povijest, a Europljani su ga upoznali dolaskom na američki kontinent. Povijesno se koristio u ritualima (još uvijek se koristi u obredima ayahuasce u amazonskoj prašumi gdje zauzima vrlo važno mjesto kao „duh zaštitnik“)[61] i liječenju, no danas je poznat po svojoj visokoj ovisničkoj moći i štetnim učincima na zdravlje.

Ulaskom u Europsku uniju Republika Hrvatska obvezala se usvojiti i primjenjivati *Protokol o uklanjaju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima*[62] koji predviđa mjere kojima bi se spriječila nezakonita trgovina duhanskim proizvodima te je važan za nadzor nad duhanom.

Duhan koji se konzumira pušenjem također je definiran *Zakonom o trošarinama:*[63]

> „duhanom za pušenje smatra duhan koji je rezan ili na drugi način usitnjen, svinut ili prešan u blokove i prikladan za pušenje bez daljnje industrijske obrade, otpad duhana koji je prikladan za pušenje i stavljen u prodaju na malo“,

dok su *Zakonom o duhanu*[64] detaljno uređeni odnosi vezani uz proizvodnju, otkup, obradu i promet duhana, kao i proizvodnju duhanskih proizvoda na području Republike Hrvatske. U smislu ovog zakona, duhanski proizvodi obuhvaćaju cigarete, cigare, cigarilose, duhan za lulu, duhan za pušenje, šmrkanje i žvakanje, kao i ostale proizvode od duhana.

Konzumacija duhana predstavlja glavni uzrok smrti koji se može spriječiti na globalnoj razini. Prema podacima *Svjetske zdravstvene organizacij*e, duhan je odgovoran za gotovo šest milijuna smrtnih slučajeva godišnje, a predviđa se da će taj broj do 2030. godine porasti na više od osam

[61] Don Jose Campos, *Šaman i ayahuasca: putovanja u carstva duhovnosti* (Zagreb: AGM, 2015), 48.
[62] *Zakon o potvrđivanju Protokola o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima*, Narodne novine, br. 4/2019.
[63] *Zakon o trošarinama*, Narodne novine, br. 106/2018.
[64] *Zakon o duhanu*, Narodne novine 69/1999, 14/2014, 32/2019.

milijuna godišnje.[65]

Policijski i carinski službenici provode stalne aktivnosti s ciljem suzbijanja zlouporabe duhana. Vezano uz Republiku Hrvatsku, a prema *Izviješću o radu carinske uprave za 2020. godinu* u toj godini evidentirane su zapljene cigara (23.320.909 kom.) i duhanskih proizvoda (49.846 kg). Oduzete količine u 2019. godini iznosile su 1.829.810 komada cigareta i 82.307,61 kg. duhanskih proizvoda.

Tablica 2: Podaci o oduzetim vrstama robe u razdoblju od 2014. do 2020. godine[66]

Godina	Oduzete količine	
	Cigarete (kom)	Duhanski proizvodi (kg)
2014.	12.873.542	26.325
2015.	18.884.201	82.307
2016.	28.056.852	76.338
2017.	7.177.251	48.419
2018.	17.694.859	76.338
2019.	1.829.810	82.307
2020.	23.320.909	49.846

U prezentiranoj tablici vidljivo je kako broj zapljena ovisi u godinama te nije zabilježen kontinuirani rast, kao niti kontinuirani pad oduzete količine.

Osim statističkih podataka o zapljenama cigareta i duhanskih proizvoda podaci vezano uz uporabu duhanskih proizvoda izvode se i putem istraživanja.

Globalno istraživanje o uporabi duhana među mladima (engl. Global Youth Tobacco Survey, GYTS) razvili su *Inicijativa bez duhana* (Tobacco Free Initiative, TFI) *Svjetske zdravstvene organizacije* i *Ured za pušenje i zdravlje* (OSH) *Centara za nadzor i prevenciju bolesti Sjedinjenih Američkih Država* (CDC). Cilj istraživanja bio je prikupljanje podataka o prevenciji i nadzoru uporabe duhana među mladima. *Globalno istraživanje o uporabi duhana među mladima* je anonimno istraživanje provedeno među učenicima u dobi od 13 do 15 godina. U Hrvatskoj je 2016. godine popunjeno 3250 upitnika u 50 škola, s 95,8 % odaziva učenika.

[65] "Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih," *Hrvatski zavod za javno zdravstvo*, pristupljeno 7. travnja 2021., https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/svjetsko-istrazivanje-o-uporabi-duhana-u-mladih/.

[66] Carinska uprava Republike Hrvatske, *Izvješća o radu Carinske uprave za razdoblje 2014.–2020.* (Zagreb: Carinska uprava, 2015.–2021), pristupljeno 19. travnja 2021., https://carina.gov.hr.

Istraživanje je obuhvatilo pitanja višestrukog izbora, a rezultati su analizirani s fokusom na ključne pokazatelje. Podaci su pokazali sljedeće:

- 47,2 % učenika koristilo je neki oblik duhanskog proizvoda,
- 17,3 % učenika koristilo je duhanske proizvode barem jednom u posljednjih 30 dana,
- 14,6 % pušilo je cigarete,
- 10,0 % koristilo je e-cigarete,
- 17,5 % učenika koji nikada nisu koristili duhanske proizvode otvoreno je za konzumaciju u budućnosti,
- 27 % smatralo je da učenici koji puše imaju više prijatelja, a 21,3 % da su oni privlačniji,
- 61,8 % pušača kupilo je cigarete u trgovini, dućanu, od uličnog prodavača ili kioska,
- 56,9 % pušača nije bilo spriječeno u kupovini cigareta zbog svoje dobi,
- 60,1 % živjelo je u kućanstvu gdje drugi puše,
- 60,9 % bilo je izloženo duhanskom dimu u zatvorenom javnom prostoru,
- 82,8 % bilo je za zabranu pušenja u zatvorenim javnim prostorima,
- 67,3 % smatralo je da je dim od drugih štetan i za njih,
- 53,9 % učenika izjavilo je da barem jedan od roditelja puši.[67]

Analizom podataka prikupljenih kroz empirijsko istraživanje u sklopu znanstvenoistraživačkog projekta *Zlouporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske*, provedenog 2019. godine na reprezentativnom uzorku građana Hrvatske, utvrđeno je da je 38,4 % odraslih osoba pušilo duhan u vrijeme istraživanja (41,2 % muškaraca i 35,7 % žena). Najveći udio pušača bio je u dobnoj skupini od 25 do 34 godine, gdje je pušilo 43,6 % osoba.[68]

Ranije navedeni podaci ne pružaju objektivnu sliku u realnom vremenu te se stoga u nekim zemljama provodi analiza otpadnih voda kao znanstvena metoda za praćenje potrošnje droga i alkohola, ali i za praćenje potrošnje duhana. Studije analize otpadnih voda o potrošnji duhana

[67] Dijana Mayer, Ivana Pavić Šimetin, Anja Belavić i Mario Hemen, *Svjetsko istraživanje o uporabi duhana mladih – Rezultati za Hrvatsku* (Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2017), pristupljeno 29. travnja 2025., https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2017/05/GYTS_HZJZ_WEB_000.pdf.

[68] Glavak Tkalić i sur., *Rezultati – Uporaba sredstava ovisnosti*, 28.

provedene su u nekoliko država tj. u Španjolskoj, Italiji[69], Portugalu[70] i Kini.[71] Ti su rezultati ukazali na snažno slaganje s podacima o prevalenciji iz nacionalnih epidemioloških istraživanja i demonstrirali potencijal pristupa nadopunjavanju postojećih socio-epidemioloških metoda.
Provedenom analizom otpadnih voda dolazi se do izračuna dnevne konzumacije duhana.
U Italiji je iznosila 3,48 mg /d/ po glavi stanovnika, u Portugalu 5,86 mg /d/ po glavi stanovnika, a u Španjolskoj 1,7, 1,9 i 1,8 mg /d/ stanovnika u uzorkovanju 2012., 2013. i 2014. godine.[72] Navedeni podaci ukazuju na različitu potrošnju duhana u pojedinim zemljama. Prevedenom analizom otpadnih voda u Kini broj konzumiranih cigareta kretao se od 8 na 49 cigareta[73] dnevno te se došlo do zaključka da socioekonomski čimbenici na pojedinačnoj razini, poput obrazovanja razina i dohodak, mogu biti povezani s potrošnjom duhana.
Pored klasičnih duhanskih proizvoda, posljednjih godina raste popularnost elektroničkih cigareta, čija dugoročna štetnost još nije u potpunosti istražena.
Unatoč tome što konzumacija duhana nije kazneno djelo, njegova proizvodnja i distribucija podliježu strogim zakonodavnim okvirima, osobito kroz propise o trošarinama, javnom zdravlju i kontroli tržišta. Kaznena politika se u ovom slučaju ne odnosi izravno na konzumente, već na sprječavanje nezakonite trgovine i proizvodnje, što je vidljivo iz brojnih carinskih zapljena i mjera kontrole.
Učinkovitost kriminalističkih istraživanja u području duhana najviše dolazi do izražaja u borbi protiv crnog tržišta, šverca i izbjegavanja poreznih obveza, pri čemu ključnu ulogu imaju carinske, porezne i policijske službe. Iako su ovisnički obrasci konzumacije duhana pretežno predmet javnozdravstvenih strategija, pravni nadzor nad tržištem i distribucijom predstavlja važan instrument u ukupnom odgovoru na zlouporabu sredstava ovisnosti. Sustavno praćenje

[69] Sara Castiglioni, Ivan Senta, Andrea Borsotti, Enrico Davoli i Ettore Zuccato, "A Novel Approach for Monitoring Tobacco Use in Local Communities by Wastewater Analysis," *Tobacco Control* 24, br. 1 (2015): 38–42, https://doi.org/10.1136/tobaccocontrol-2014-051553

[70] Álvaro Lopes, Nuno Silva, Maria R. Bronze, João Ferreira i José Morais, „Analysis of Cocaine and Nicotine Metabolites in Wastewater by Liquid Chromatography-Tandem Mass Spectrometry: Cross Abuse Index Patterns on a Major Community," *Science of the Total Environment* 487 (2014): 673–680, https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2013.10.042.

[71] De-Gao Wang, Qian-Qian Dong, Juan Du, Shuo Yang, Yun-Jie Zhang, Guang-Shui Na, Stuart G. Ferguson, Zhuang Wang i Tong Zheng, „Using Monte Carlo Simulation to Assess Variability and Uncertainty of Tobacco Consumption in a City by Sewage Epidemiology," *BMJ Open* 6 (2016): e010583, https://doi.org/10.1136/bmjopen-2015-010583.

[72] Tania Rodríguez-Álvarez, Rosario Rodil, María Rico, Rafael Cela i José Benito Quintana, „Assessment of Local Tobacco Consumption by Liquid Chromatography–Tandem Mass Spectrometry Sewage Analysis of Nicotine and Its Metabolites, Cotinine and trans-3'-Hydroxycotinine, after Enzymatic Deconjugation," *Analytical Chemistry* 86, br. 20 (2014): 10274–10281, https://doi.org/10.1021/ac503330c.

[73] Qiu-Da Zheng, Jian-Guo Lin, Wei Pei, Ming-Xing Guo, Zhuang Wang i De-Gao Wang, „Estimating Nicotine Consumption in Eight Cities Using Sewage Epidemiology Based on Ammonia Nitrogen Equivalent Population," *Science of The Total Environment* 590–591 (2017): 226–232, https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.02.214.

legalnih i ilegalnih tokova duhanskih proizvoda, uključujući i sve raširenu uporabu e-cigareta, preduvjet je za učinkovitu nacionalnu politiku kontrole i prevencije. Ovo je također jedan od pokazatelja raširenosti štetne uporabe tvari koja je bez ograničenja dostupna u društvu.

2.2.1.1.3. Otapala i ljepila

Osim alkohola i duhana, određene kemijske tvari koje su legalno dostupne također se zloupotrebljavaju. Primjerice, otapala i ljepila koja sadrže hlapljive kemikalije često se koriste kao inhalanti za postizanje omamljujućeg učinka.

Građani Hrvatske prvi su put čuli za tzv. "legalne droge" prije desetak godina kada je u Zagrebu, nakon konzumacije sintetske droge *Galaxy* [74], preminuo tinejdžer. Ove supstance, poznate pod nazivima *Solar, Spice, Bunga Bunga*, prodaju se kao osvježivači zraka, biljne mješavine ili gnojiva za biljke, no zapravo se koriste kao zamjene za kanabis i amfetamine.

Posebnu opasnost predstavljaju sintetske tvari nepoznatog kemijskog sastava, koje često dovode do nepredvidivih reakcija, uključujući anksiozne napadaje, paranoju i smrtne ishode.

Analizom podataka prikupljenih empirijskim istraživanjem u okviru znanstvenoistraživačkog projekta *Zlouporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske 2019., Galaxy* je barem jednom u životu uzelo 2,4% muškaraca i 0,5% žena, a konzumacija se uglavnom odnosi na mlađu populaciju (15-34 godine) u velikim gradovima.[75]

Kaznena politika suočava se s posebnim izazovima kada je riječ o zlouporabi otapala, ljepila i sličnih supstanci, budući da te tvari nisu izvorno namijenjene za ljudsku konzumaciju i često se ne nalaze na popisima zabranjenih psihoaktivnih tvari. Njihova pravna dostupnost, široka komercijalna primjena i stalne kemijske modifikacije otežavaju brzo normativno djelovanje.

Kriminalistička istraživanja u ovom području često su usmjerena ne toliko na krajnje korisnike, koliko na nadzor nad trgovinom, oglašavanjem i prikrivenim distribucijskim kanalima tih proizvoda. Iako je njihov štetni potencijal ozbiljan, kaznena politika se teško nosi s regulacijom zlouporabe upravo zbog pravne praznine i brze prilagodbe proizvođača.

Ovaj segment ovisnosti stoga nameće potrebu za dinamičnijim zakonodavstvom, boljim praćenju tržišta i intenzivnijom suradnjom zdravstvenog i represivnog sustava.

---

[74] "U centru Zagreba umro tinejdžer jer se predozirao Galaxyjem – sintetičkom zamjenom za kanabis," Index.hr, 19. veljače 2015., pristupljeno 15. veljače 2023., https://www.index.hr/vijesti/clanak/U-centru-Zagreba-umro-tinejdzer-jer-se-predozirao-Galaxyjem---sintetickom-zamjenom-za-kanabis/802407.aspx

[75] *Glavak Tkalić i sur., Zlouporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske,* 66.

2.2.1.2. Zakonski zabranjene psihoaktivne tvari

Zakonski zabranjene (ilegalne) psihoaktivne tvari su supstance koje istodobno ispunjavaju funkcionalna i pravna obilježja droga. Funkcionalno, one djeluju na središnji živčani sustav, mijenjaju svijest, emocije i ponašanje te posjeduju visok potencijal za izazivanje ovisnosti. Pravno, njihova proizvodnja, distribucija, posjedovanje i konzumacija zabranjeni su temeljem nacionalnih zakona i međunarodnih konvencija, pri čemu se te tvari nalaze na službenim popisima droga koje su pod strogom kontrolom.

Prema *Europskom izvješću o drogama iz 2020. godine*, tijekom prethodne tri godine u Europi je otkrivena otprilike jedna nova psihoaktivna tvar svakog tjedna, a 2019. godine identificirano je 53 novih psihoaktivnih tvari.[76] Prema najnovijim podacima *Agencije Europske unije za droge* (EUDA), 2024. godine prvi je put u Europi prijavljeno 47 novih psihoaktivnih tvari, što potvrđuje kontinuiranu dinamiku pojave novih spojeva na tržištu droga.[77]

Dijapazon novih mješavina i učinaka tih mješavina vrlo je širok i često neistražen. U nastavku su stoga analizirane najčešće korištene zakonski zabranjene psihoaktivne tvari na području Republike Hrvatske, grupirane prema farmakološkom djelovanju i obliku konzumacije:

- *Kanabinoidi* (marihuana, hašiš, CBD ulje s udjelom THC-a iznad zakonski dopuštenog),
- *Kokain* (u obliku praha ili tzv. cracka),
- *Amfetamini i derivati* (speed, MDMA, metamfetamin),
- *Halucinogeni* (LSD, DMT, pejotl, psilocibinske gljive),
- *Opioidi* (heroin, morfin, metadon).

Svaka od ovih skupina bit će detaljno obrađena u nastavku rada, s osvrtom na njihova farmakološka svojstva, pravni status i prisutnost na hrvatskom ilegalnom tržištu.

2.2.1.2.1. Kanabinoidi

Konzumacija kanabisa ima vrlo dugu povijest. Nemoguće je precizno utvrditi njegovo točno podrijetlo, no istraživanja upućuju na područje Azije, osobito Kine i Japana.

Arheološki nalazi iz Japana sugeriraju da su ljudi skupljali i koristili sjeme konoplje prije

[76] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, European Drug Report 2020: Trends and Developments (Lisabon: EMCDDA, rujan 2020), pristupljeno 23. ožujka 2020., https://www.emcdda.europa.eu/edr2020_en

[77] European Union Drugs Agency, European Drug Report 2024: Trends and Developments (Lisabon: EUDA, lipanj 2024), pristupljeno 19. veljače 2026., https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2024_en.

najmanje 10.000 godina.[78] Kanabis se također koristio kao drevni lijek u Kini, gdje se spominje već u najstarijim farmakološkim zapisima.[79] Kontinuiranu povijest upotrebe ima i na istočnom Mediteranu. Danas je kanabis jedna od najčešće korištenih psihoaktivnih supstanci na svijetu, pri čemu se procjenjuje da ga koristi oko 219 milijuna osoba, odnosno približno 4,3 % odrasle svjetske populacije.[80] U pojedinim zemljama konzumacija ove droge u potpunosti je dopuštena, odnosno legalizirana do količina prihvatljivih za osobnu uporabu.

Naziv kanabis potječe od latinske riječi *cannabis*, koja znači konoplja. Prema klasifikaciji kanabis možemo svrstati u halucinogene (psihodelične) biljne droge.

Radi lakšeg razumijevanja važno je definirati sljedeće srodne vrste:

- *Cannabis Sativa* (indijska konoplja) - vrsta konoplje koja se u literaturi često navodi kao jedna od najpoznatijih i najraširenijih vrsta. Izgledom se može opisati kao biljka tankih i šiljastih listova. U pravilu uspijeva u toplijim klimatskim područjima, iako pojedini hibridi mogu rasti i u zatvorenim prostorima te u hladnijim klimatskim uvjetima. Od ženskih cvatova ove biljke dobivaju se produkti bogati psihoaktivnim tvarima, među kojima je najpoznatija marihuana.
- *Cannabis Indica* (sjetvena ili industrijska konoplja) - biljka koju je prvi opisao francuski biolog Jean-Baptiste Lamarck 1785. godine. [81] Izgledom je drugačija od *Cannabis sativa* te ima široke, kratke listove i zbijene cvatove. Uzgaja se i u otvorenim i u zatvorenim prostorima hladnije klime. Njezin uzgoj primarno je u industrijske svrhe (proizvodnja ulja, tkanina, biogoriva, hrane itd.). Zahvaljujući iznimnoj čvrstoći svojih vlakana, ova se biljka kroz povijest koristila za izradu različitih stvari. Konopci, odjeća, papir i namještaj samo su neki od proizvoda koji su ljudi izrađivali od nje još u doba antičkih civilizacija;[82]
- *Cannabis Ruderalis* (ruderalna ili divlja konoplja) je biljka koju je inicijalno evidentirao D.E. Janischevistky u Rusiji 1924. godine.[83] Ruderalis se danas koristi u genetskom oplemenjivanju sjemena, odnosno u križanju s drugim psihoaktivnim vrstama, s ciljem

[78] Ernest L. Abel, *Marihuana: The First Twelve Thousand Years* (New York: Plenum Press, 1980), 3–5.

[79] Hui-Lin Li, "An Archaeological and Historical Account of Cannabis in China," *Economic Botany* 28, br. 4 (1974): 437–48.

[80] United Nations Office on Drugs and Crime, *World Drug Report 2023* (Vienna: United Nations, 2023), pristupljeno 20. travnja 2023., https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2023.html.

[81] Geoff Watts, "Cannabis Confusions," *BMJ* 332, br. 7534 (2006): 175–76, https://doi.org/10.1136/bmj.332.7534.175.

[82] "Industrijska konoplja: Vrste, korištenje, uzgoj i po čemu se točno razlikuje od marihuane?," Hempica.me, pristupljeno 1. svibnja 2024., https://hempica.me/velike-price/industrijska-konoplja-vrste-koristenje-uzgoj-i-po-cemu-se-tocno-razlikuje-od-marihuane/

[83] "Marihuana, konoplja, kanabis i trava: Od početaka do danas," Vutropedija, pristupljeno 1. svibnja 2024., https://vutropedija.com/marihuana/

skraćivanja razdoblja sazrijevanja biljke i dobivanja autoflowering sjemena. Samoniklo raste na prostorima Europe i Rusije. Dostupne su nizozemske hibridne sorte kombinacije cannabis ruderalis i cannabis indica.[84] Radi se o ne-psihoaktivnoj vrsti kanabisa.



Slika 2: Razlike lista cannabis sative, cannabis indice, cannabis ruderalis i hibrida; preuzeto s https://www.royalqueenseeds.com/blog-cannabis-ruderalis-the-rugged-weed-n380

Povijesna rasprostranjenost i rane zabrane

Veliku raširenost kanabisa pokazuje i primjer Egipta kao jednog od većih proizvođača tijekom povijesti. Napoleonovi časnici su nakon osvajanja Egipta 1800. godine primijetili da velik dio muške populacije koristi tvar koju nazivaju hašiš. Zapisali su da ga stalno koriste i dovode se u stanje stupora te da stalni korisnici gube razum i upadaju u delirij. Radi zaštite vlastitih vojnika Napoleon je izdao naredbu zabrane konzumiranja hašiša i cvijeta konoplje te je donio odluku o zatvaranju lokala u kojima se konzumirao, uz kazne zatvora za vlasnike. Francuski liječnik Moreau 1843. godine zapisao je da dugotrajna uporaba dovodi do halucinacija, psihičke odsutnosti i gubitka volje. Nakon povlačenja Napoleonove vojske opseg uporabe ponovno je porastao.[85]

Otomansko carstvo također je bilo zabrinuto zbog široke konzumacije u Egiptu te su zabranili uzgoj i konzumaciju konoplje 1877. godine uz uništavanje svih zapljena. Engleska je preuzela vlast u Egiptu 1882. i također primijetila da velik broj mladih napušta posao, obitelj i zajednicu te se prepušta samo konzumiranju hašiša i opijuma. Krajem 19. stoljeća bilo je oko 12 milijuna nepismenih radnika koji su radili za kolonijalne osvajače, i uglavnom su konzumirali hašiš.[86]

Na drugoj opijumskoj konferenciji *Lige naroda* u Genevi 1924. godine egipatski predstavnik je intenzivno tražio uvrštenje hašiša i proizvoda konoplje u popis narkotičkih droga pod

[84] Mel Thomas, *Cannabis Cultivation: A Complete Grower's Guide* (San Francisco: Green Candy Press, 2012), 3.
[85] Nahas, G. G. (1985). Hashish and drug abuse in Egypt during the 19th and 20th centuries. Bulletin of the New York Academy of Medicine, 61(5), 428.
[86] Ibid.

međunarodnom kontrolom, te je na egipatski prijedlog na popis dodan tekst: „galenski preparati, ekstrakti i tinkture indijske konoplje“ te nadzor uvoza i izvoza „indijske konoplje i svih pripadavaka na njenoj osnovi kao što su hashish, esrar, charas, djamba“.[87]

Iz ovakvog povijesnog razvoja slijedi da su proizvodi konoplje ograničeni od 1924. godine upravo na prijedlog države koja je bila veliki proizvođać i u kojoj su se pokazale posljedice konzumiranja. Ovakvi primjeri pokazuju da su osnovni razlozi za dodavanje pojedinih droga na popis zabranjenih tvari bili u nastojanju za umanjivanjem štetnih učinaka na društvo.

Povijesni razvoj istodobno pokazuje da se kanabis nije koristio samo kao opojno sredstvo, nego i u medicinske svrhe u malim dozama. Povijesni zapisi pokazuju da se indijska konoplja koristila kao lijek i sredstvo za ublažavanje bolova još u staroj Kini.[88] Danas se medicinska primjena kanabisa istražuje i koristi kod različitih oboljenja, uključujući kroničnu bol, spastičnost kod multiple skleroze, kemoterapijom izazvanu mučninu i povraćanje, te neke oblike epilepsije otporne na lijekove.[89] U terapijske svrhe koristi se standardizirani ekstrakt kanabinoida (npr. CBD) u točno definiranim dozama, koje se razlikuju ovisno o indikaciji. Ne koriste se kao lijekovi nego kao pomoćna sredstva za teže bolesnike.[90]

Kanabis ima i niz potencijalno štetnih učinaka, naročito ako se koristi bez kontrole ili limitiranosti dnevnih količina. Akutni štetni učinci uključuju tjeskobu, paranoju, tahikardiju, smetnje kratkotrajnog pamćenja i psihomotorike.[91] Kronična upotreba, osobito u adolescenciji, može dovesti do kognitivnih deficita, ovisnosti, povećanog rizika od psihoza, te pogoršanja depresivnih i anksioznih simptoma.[92] Kod zdravih osoba, posebno mladih, redovita konzumacija visokih doza THC-a povezuje se s oslabljenom pažnjom, smanjenim radnim pamćenjem i smanjenim akademskim ili radnim učinkom.[93] Dakle, učestalo korištenje ne pokazuje pozitivne učinke na zdravim osobama.

---

[87] Ibid.

[88] Hui-Lin Li, "An Archaeological and Historical Account of Cannabis in China," 442.

[89] National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, *The Health Effects of Cannabis and Cannabinoids: The Current State of Evidence and Recommendations for Research* (Washington, DC: The National Academies Press, 2017), 87–108.

[90] Nora D. Volkow et al., "Adverse Health Effects of Marijuana Use," *New England Journal of Medicine* 370, no. 23 (2014): 2219–2227.

[91] Ibid.

[92] Wayne Hall and Louisa Degenhardt, "Adverse Health Effects of Non-Medical Cannabis Use," *Lancet* 374, no. 9698 (2009): 1383–1391.

[93] Madeline H. Meier et al., "Persistent Cannabis Users Show Neuropsychological Decline from Childhood to Midlife," *Proceedings of the National Academy of Sciences* 109, no. 40 (2012): E2657–E2664.

Kemijski sastav i kanabinoidni spojevi

Biljka kanabisa sadrži ukupno 113 različitih vrsta kanabinoida, a možemo izdvojiti tri skupine koje imaju medicinske učinke:

- *Delta-9-tetrahidrokanabinol (THC)* - osnovni psihoaktivni sastojak marihuane. Otkrio ga je izraelski kemičar Rafael Mechoulam 1964. godine, no proučavanje utjecaja na ljudski mozak trajalo je 24 godine.[94] Radi se o smoli koja se ne može kristalizirati. Konzistencija mu je čvrsta i staklasta, a kod zagrijavanja ljepljiva. THC, koji je odgovoran za psihoaktivne učinke, također pomaže u ublažavanju određenih medicinskih stanja. Nakon inhalacije, ulazi u pluća i putem krvotoka se širi kroz tijelo. Konzumacija THC-a potiče otpuštanje dopamina u mozgu, neurotransmitera povezanog s regulacijom raspoloženja, motivacije i sustava nagrađivanja. Količina THC-a u marihuani ranije je iznosila 4%, a hibridne biljke dovele su do jače koncentracije THC-a. Prosječne razine THC-a su 2003. godine iznosile oko 6,4%, 2018. godine oko 15%, a 2023. godine čak 30 do 34%. Maksimum za THC u cvijetu kanabisa je oko 34% jer postoje i druge komponente biljke koje moraju biti prisutne kao što su proteini i minerali.[95] Postotak psihoaktivne tvari ovisi o regiji u kojoj se biljka uzgaja (primjerice, konoplja uzgojena u Libanonu, Južnoj Africi i Panami ima znatno nižu razinu psihoaktivnih spojeva u usporedbi s onom uzgojenom u Maroku i Egiptu).[96] Ovdje je važno napomenuti da se navedene visoke koncentracije THC-a odnose na Indijsku konoplju. Industrijska konoplja odnosi se na sorte konoplje s ukupnim sadržajem THC-a od 0,2% ili manje, koje su uvrštene na zajedničku sortnu listu Europske unije i nisu uključene u *Popis droga, psihoaktivnih tvari i biljaka iz kojih se mogu dobiti droge*.[97] Ruderalna ili divlja konoplja ne sadrži psihoaktivne tvari. Rezultat križanja biljki indijska konoplja i industrijska konoplja naziva se *Skank* u kojem se nalazi veći udio THC-a u odnosu na druge vrste.
- *Kanabidiol (CBD)* - za razliku od THC-a ne djeluje psihoaktivno. Poznat je po medicinskim učincima. Može djelovati skupa s THC-om i tako poboljšati njegov efekt. Može imati određene učinke kao pomoćno sredstvo u manjim dozama kod epileptičnih napadaja,

[94] "Što je THC?," Centar za izvaninstitucionalni odgoj i obrazovanje, pristupljeno 1. svibnja 2024., https://cid.hr/sto-je-thc/

[95] "What Are the Strains with the Highest Recorded THC Content in 2023?," Jointly Better, pristupljeno 1. svibnja 2024., https://jointlybetter.com/magazine/article/what-are-the-strains-with-the-highest-recorded-thc-content-in-2023/

[96] Saša Radović, *Heroinsko carstvo: O drogama za roditelje, učitelje, učenike i ostale* (Opatija: vlastita naklada, 2004), 31.

[97] Zakon o suzbijanju zlouporabe droga, čl. 2., st. 1., t. 5.

pojedinih vrsta karcinoma, multiple skleroze, AIDS-a, kardiovaskularnih i drugih bolesti.[98] *Europski sud pravde* je 2020. godine naveo da CBD dobiven iz biljaka nije „droga" budući da prema trenutačnom znanstvenom shvaćanju tvar nema psihoaktivna svojstva.[99] U posljednje vrijeme na komercijalnoj sceni je sve veći broj dostupnih proizvoda kao što su sjemenke konoplje (bogate konopljinim uljem), hladno prešano ulje konoplje, čaj od konoplje, brašno, proteinski prah konoplje i dr. Navedeni proizvodi obiluju omega 3 i omega 6 masnim kiselinama, vitaminima (B, A, E, D) te sadrže 9 vrsta esencijalnih kiselina i 20 vrsta aminokiselina. Navedeni proizvodi koji su dostupni na legalnom tržištu u Republici Hrvatskoj sadrže manje od 0,2% THC-a. Rezultati istraživanja *Eurobarometar,* koje je provela *Europska komisija* 2022. godine, pokazuju kako čak sedam od deset ispitanika ima pozitivan stav o dostupnosti kanabisa za medicinsku upotrebu. [100]

- *Kanabinol (CBN)* nastaje zagrijavanjem i oksigenacijom tetrahidrokanabinola THC-a. Ako biljka nije pravilno skladištena, THC se razgrađuje u CBN. CBN nije psihoaktivnog učinka te nije klasificiran kao narkotik. Slijedom toga, njegova je uporaba u Republici Hrvatskoj dopuštena.[101] U literaturi se upotreba CBN-a povezuje s liječenjem pojedinih bolesti/stanja (problemi sa spavanjem, astma, opekline, kožni problemi i dr.).

Produkti kanabisa

Produkti kanabisa odnose se na različite oblike prerađenog biljnog materijala konoplje koji se koriste u psihoaktivne ili medicinske svrhe, a razlikuju se prema načinu dobivanja, koncentraciji kanabinoida i obliku konzumacije. Najčešći produkti su:

- *Marihuana* – jedan od glavnih produkata indijske konoplje. Javlja se u obliku osušenih cvjetova, lišća, stabljike i sjemena, a najčešće se konzumira pušenjem, premda se može miješati i s hranom ili kuhati kao čaj.[102] Psihotropni učinak marihuane potječe od aktivne tvari delta-9-tetrahidrokanabinola (THC). Redovita konzumacija marihuane može dovesti do brojnih neželjenih posljedica, osobito kod adolescenata. Jedno od najcitiranijih longitudinalnih istraživanja provedeno na Novom Zelandu (Dunedin

[98] Pal Pacher, Natalya M. Kogan i Raphael Mechoulam, „Beyond THC and Endocannabinoids," *Annual Review of Pharmacology and Toxicology* 60 (2020): 637–659, https://doi.org/10.1146/annurev-pharmtox-010818-021441.
[99] *Europsko izvješće o drogama 2022*, 11.
[100] Ibid.
[101] "CBD Sol," CBN Effects, pristupljeno 5. rujna 2024., https://cbdsol.hr/blogs/vodic/cbn-effets
[102] National Institute on Drug Abuse, "Marijuana DrugFacts," zadnje izmijenjeno lipanj 2021., pristupljeno 1. svibnja 2024., https://nida.nih.gov/publications/drugfacts/marijuana.

kohorta) pokazalo je da su osobe koje su tijekom adolescencije konzumirale velike količine marihuane izgubile prosječno 8 IQ bodova između 13. i 38. godine života. Taj kognitivni gubitak nije se u potpunosti obnovio čak ni kod onih koji su prestali koristiti marihuanu u odrasloj dobi.[103] Ovo je jedno od poznatih istraživanja koje pokazuje štetne učinke konzumiranja. Nasuprot tome, kod osoba koje su počele koristiti marihuanu tek u odrasloj dobi, ovakav pad IQ-a nije zabilježen.[104]

Istraživanja na laboratorijskim glodavcima dodatno potvrđuju negativan utjecaj THC-a na razvoj mozga. Pokusi su pokazali da THC ometa sinaptičku plastičnost, smanjuje neurogenezu u hipokampusu i remeti signalizaciju endokanabinoidnog sustava u ključnim fazama neurološkog sazrijevanja.[105] Zabilježeni akutni učinci konzumacije marihuane uključuju poremećaje pažnje, kratkoročnog pamćenja, anksioznost, tahikardiju, paranoju i psihomotornu nesigurnost.[106] Kod kroničnih korisnika, osobito onih koji započnu konzumaciju u adolescenciji, povećan je rizik za razvoj ovisnosti, depresivnih poremećaja i psihoza, osobito kod genetski predisponiranih pojedinaca.[107]

- *Hašiš* – Hašiš je koncentrirana smola biljke konoplje koja se mehanički odvaja iz trihoma, tj. smolastih žlijezda koje se nalaze na cvjetovima i lišću biljke.[108] U usporedbi s marihuanom, koja se sastoji od osušenih dijelova biljke, hašiš može sadržavati znatno veću koncentraciju THC-a. Djelovanje hašiša može biti višestruko snažnije od marihuane, no to prvenstveno ovisi o načinu proizvodnje, sorti biljke, kao i uvjetima uzgoja, poput korištenja umjetnog osvjetljenja.[109] Tijekom ranijih godina koncentracija THC-a u hašišu bila je uglavnom niža u odnosu na marihuanu. Međutim, prema podacima *Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama* posljednjih godina zabilježen je porast sadržaja THC-a u hašišu, koji danas može doseći i do 21%, dok prosječni udio THC-a u marihuani iznosi prosječno oko 11%.[110] Takav porast jačine može se pripisati tržišnom natjecanju i napretku u uzgojnim i ekstrakcijskim tehnikama.

[103] Meier et al., "Persistent Cannabis Users," E2660.
[104] Ibid.
[105] Yuko Fujii et al., "Chronic Adolescent Exposure to Δ9-Tetrahydrocannabinol Impairs Prefrontal Cortical Plasticity in Rats," *Neuropsychopharmacology* 45, no. 6 (2020): 1001–1010.
[106] Volkow et al., "Adverse Health Effects," 2221.
[107] Hall and Degenhardt, "Adverse Health Effects," 1385.
[108] Clarke, Robert C., i Mark D. Merlin, *Cannabis: Evolution and Ethnobotany* (Berkeley: University of California Press, 2013), 226–229.
[109] Ashton, C. H., "Pharmacology and Effects of Cannabis: A Brief Review," *British Journal of Psychiatry* 178, br. 2 (2001): 101–106, https://doi.org/10.1192/bjp.178.2.101.
[110] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *Cannabis and Cannabinoids in Europe – 2023 Data Report* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023), pristupljeno 1. svibnja 2024., https://www.emcdda.europa.eu/publications

Proizvodnja hašiša tradicionalno se odvija izvan europskog kontinenta, osobito u regijama poput Maroka, Libanona i Afganistana.[111] Prinos hašiša iz biljnog materijala ovisi o različitim čimbenicima, ali uobičajeno se iz jednog kilograma suhih cvjetova konoplje može dobiti između 5% i 20% hašiša, ovisno o metodi ekstrakcije[112]. Hašiš se konzumira na različite načine: najčešće se puši, samostalno ili u kombinaciji s duhanom, a može se dodavati i u pića, koristiti u prehrambenim pripravcima (npr. slatkišima i pastama), pa čak i konzumirati oralno u obliku kapsula ili tableta.[113]

- *Hašišovo ulje* - poznato i kao *cannabis oil*, *hash oil*, *honey oil* ili *BHO – butane hash oil.* Predstavlja najkoncentriraniji oblik produkta od konoplje, s udjelom THC-a koji može dosezati i više od 60–90%, ovisno o metodi ekstrakcije.[114] U usporedbi s marihuanom i hašišem, hašiševo ulje je višestruko jače.

  Ulje se dobiva ekstrakcijom smole iz cvjetova konoplje pomoću organskih otapala poput butana, etera ili acetona. Nakon ekstrakcije, smjesa se filtrira i pročišćava, ostavljajući koncentrirani ekstrakt bogat kanabinoidima.[115] Iako su suvremene metode sigurnije i kontroliranije, u ranim fazama razvoja ovog proizvoda ekstrakcija je često bila neregulirana i potencijalno opasna zbog korištenja lakozapaljivih otapala.

  Jedan od poznatijih povijesnih primjera proizvodnje i distribucije hašiševog ulja odnosi se na američku kontrakulturnu skupinu Bratstvo vječne ljubavi (Brotherhood of Eternal Love). Ova vjersko-psihodelična komuna djelovala je 1960-ih i 1970-ih godina s ciljem širenja duhovne svijesti pomoću psihoaktivnih tvari. Osim što su bili poznati po distribuciji LSD-a (osobito tzv. *Orange Sunshine* tableta), članovi bratstva su oko 1970. godine započeli i s proizvodnjom visokopotentnog hašiševog ulja, koje su proizvodili u laboratorijskim uvjetima u Kaliforniji i Afganistanu.[116] Ovo ulje, koje su pakirali u staklene bočice, najčešće se konzumiralo nakapavanjem na cigaretu ili miješanjem s duhanom.[117] Danas se hašiševo ulje može konzumirati na više načina, uključujući inhalaciju pomoću vaporizatora (tzv. "dabanje"), oralnu konzumaciju ili u obliku kapsula, a sve više i u medicinske svrhe zbog visokog sadržaja kanabinoida, posebice

[111] Ibid.
[112] Clarke i Merlin, *Cannabis: Evolution and Ethnobotany*, 242–244.
[113] Ashton, "*Pharmacology and Effects of Cannabis,*" 102.
[114] ElSohly, Mahmoud A., ur. *Marijuana and the Cannabinoids*. Totowa, NJ: Humana Press, 2007, 33–35.
[115] Arno Hazekamp, "Cannabis Oil: Chemical Evaluation of an Upcoming Cannabis-Based Medicine," *Cannabis and Cannabinoid Research* 3, br. 1 (2018): 174–78. https://doi.org/10.1089/can.2017.0050
[116] Lee, Martin A. *Smoke Signals: A Social History of Marijuana – Medical, Recreational and Scientific*. New York: Scribner, 2012, 181–185.
[117] Booth, Martin. *Cannabis: A History*. New York: St. Martin's Press, 2003, 292–294.

kod bolesnika s kroničnom boli, epilepsijom ili onkološkim dijagnozama.[118]

Suvremeni trendovi i rizici kanabisa

Kanabis je tema koja se danas promatra istodobno iz medicinske, kaznenopravne i javnozdravstvene perspektive. Koristio se kao opće sredstvo za smirenje, protiv bolova i grčeva, kod epilepsije, amenoreje, za ublažavanje kašlja, a osobito kao lijek za migrenu. Tadašnja medicinska izvješća nisu spominjala toksičnost kanabisa.[119] Brojna istraživanja i tijek vremena dovode do nekih novih saznanja. Iako smo svjedoci svakodnevnog polemiziranja oko dekriminalizacije/legalizacije marihuane, niti jedna pravna država ne bi smjela poduzimati mjere bez da razmotri kakav će njihov utjecaj biti na sustav na koji se primjenjuju (više u poglavljima *3.2 Dekriminalizacija* i *3.3. Legalizacija*).

U Republici Hrvatskoj medicinska uporaba kanabisa normativno je uređena od 2015. godine, o čemu će više riječi biti u posebnom podpoglavlju (*2.2.1.2.1.5. Medicinska uporaba kanabisa*).

Može se očekivati da će rasprave o pravnom i medicinskom statusu kanabisa i dalje biti predmet znanstvenih i političkih rasprava. I dok pojedine države polemiziraju pravnom pristupu ovoj biljci, pred nas se stavljaju ponovno novi izazovi.

Važno je napomenuti da je 2022. godine u *Europskoj uniji* prijavljen heksahidrokanabinol (HHC), koji je postao prvi polusintetski kanabinoid. Identificiran je u dvije trećine država članica, a u nekim EU zemljama prodaje se kao „zakonita" zamjena za kanabis. Od listopada 2022. godine HHC podliježe intenzivnom praćenju unutar *EU sustava za rano upozoravanje* (EWS) kako bi se bolje razumjeli potencijalni rizici za Europu.[120]

Nakon 2022. godine na europskom tržištu zabilježen je porast dostupnosti polusintetskih kanabinoida, poput heksahidrokanabinola (HHC), heksahidrokanabiforola (HHC-P) i tetrahidrokanabiforola (THCP), koji se prodaju u obliku vape-proizvoda, jestivih pripravaka i biljnog materijala, često kao zakonite zamjene za kanabis.[121]

HHC je zabilježen u većini država članica te je do 2025. godine stavljen pod zakonsku kontrolu

[118] Hazekamp, "*Cannabis Oil: Chemical Evaluation*," 176.

[119] Ljubiša Grlić, *Svijet halucinogenih droga*, 2. prošireno izd. (Zagreb: Nova knjiga Rast, 2002), 160–161.

[120] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *Europsko izvješće o drogama 2023: Trendovi i razvoj* (Lisabon: EMCDDA, 2023), 2, pristupljeno 25. ožujka 2025., https://www.emcdda.europa.eu/publications/european-drug-report/2023

[121] European Union Drugs Agency, *European Drug Report 2025: Trends and Developments* (Lisabon: EUDA, 2025), "Cannabis – the current situation in Europe," pristupljeno 5. veljače 2026., https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2025_en

u najmanje 22 države EU.[122] Zabilježeni su i slučajevi akutnih trovanja, uključujući incidente povezane s jestivim proizvodima koji sadrže polusintetske kanabinoide, što predstavlja novi javnozdravstveni rizik.[123]

Svjetska zdravstvena organizacija preporučila je međunarodnu kontrolu HHC-a, a 2025. godine[124] *Komisija UN-a za opojne droge* odlučila ga je staviti pod međunarodni nadzor u Schedule II *Konvencije o psihotropnim tvarima iz 1971*., na razini kontrole usporedivoj s THC-om.[125]

Također je neizostavno navesti da je se posljednje vrijeme sve veći broj konzumenata kanabisa javlja u tretman liječenja od ovisnosti. Često se raspravlja o dobrobitima kanabisa te kako konzumacija istoga u rijetkim slučajevima izaziva ovisnost, međutim na tržištu je sve veći broj sintetskih kanabinoida koji izazivaju niz nuspojava, između kojih i ovisnost. Pojedinci konzumirajući konoplju u koju su dodani sintetski kanabinoidi nerijetko toga nisu ni svjesni već su mišljenja kako konzumiraju prirodni kanabis. Prisutnost sintetskih kanabinoida u kanabisu otkriva se forenzičkom analizom. Sve veća prisutnost ovakve vrste „krivotvorenog kanabisa" svakako je jedan od uzroka povećanja broja osoba koje se javljaju u tretman liječenja od ovisnosti kao konzumenti „kanabisa". Rezultati ankete policijskih službenika (prezentirano u dijelu rada *8. Rezultati istraživanja stavova policijskih službenika o zlouporabi droga u Republici Hrvatskoj*) također su potvrdili kako je na tržištu sve veći broj sintetskih kanabinoida koji imaju slična djelovanja kao biljni kanabis, a što dovodi do veće opasnosti od zlouporabe.

Medicinska uporaba kanabisa

Pitanje medicinske uporabe kanabisa posljednjih je godina predmet sve intenzivnijih stručnih i zakonodavnih rasprava. U Republici Hrvatskoj takva je uporaba dopuštena od 2015. godine, sukladno *Pravilniku o mjerilima za razvrstavanje lijekova te o propisivanju i izdavanju lijekova na recept*.[126] Tim izmjenama Pravilnika u skupinu medicinskog kanabisa (čl. 8. st. 4. Pravilnika) uvršteni su lijekovi koji sadrže tetrahidrokanabinol (THC), dronabinol i nabilon,[127]

[122] Ibid.
[123] Ibid.
[124] Ibid.
[125] United Nations Office on Drugs and Crime, "CND Decision on International Control of Hexahydrocannabinol (HHC) and Carisoprodol Enters into Force," 6. prosinca 2025., pristupljeno 5. veljače 2026., https://www.unodc.org/LSS/Announcement/Details/0c4632e4-ba34-4eef-9647-8a752a8ca1a5
[126] *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o mjerilima za razvrstavanje lijekova te o propisivanju i izdavanju lijekova na recept*, Narodne novine, br. 107/2015.
[127] Ibid., čl. 8. st. 4.

odnosno aktivne tvari kanabisa.

Medicinska uporaba kanabisa u Republici Hrvatskoj detaljno je uređena, pri čemu je *Povjerenstvo za primjenu konoplje u medicinske svrhe* donijelo *Preporuke za doziranje kanabinoida* te *Tablice s uputama o doziranju*, u kojima se preporučuje postupno određivanje doze koju bolesnik dobro podnosi. Liječnici mogu propisivati pripravke na recept za razdoblje od najviše 30 dana, i to na preporuku liječnika specijalista neurologije, onkologije, radioterapije, neuropedijatrije ili infektologije. Medicinski kanabis pritom se koristi isključivo kao pomoćna terapija (nije lijek).[128] Pripravci koji se najčešće koriste su ulje kanabisa (najčešće u bočicama od 25 mL), koje se uzima oralno u obliku kapi uz jelo ili piće, odnosno u kapsulama. Pripravci se nabavljaju od certificiranih proizvođača. Ukupna količina THC-a za terapiju u razdoblju do 30 dana ne smije prelaziti 7,5 grama.[129] Cijena takvih pripravaka znatno je viša od cijene marihuane na ilegalnom tržištu te se u pravilu kreće iznad 130 eura.

Povjerenstvo za primjenu konoplje u medicinske svrhe na sjednici 2015. godine naglasilo je da pripravci koji se temelje na aktivaciji kanabinoidnih receptora ili ekstraktima kanabisa nisu namijenjeni liječenju malignih bolesti, već se koriste kao pomoćna terapija uz druge medicinski indicirane lijekove te se ne preporučuje prekid drugih oblika liječenja prilikom uvođenja takvih pripravaka.

Preporuke za primjenu medicinskog kanabisa odnosile su se ponajprije na ublažavanje spasticiteta kod multiple skleroze, ublažavanje boli kod malignih bolesti, ublažavanje mučnine kod emetogene kemoterapije te anoreksiju kod bolesnika s HIV-om. Istodobno su odbijene preporuke za korištenje kanabinoida u liječenju psihijatrijskih poremećaja, budući da ne postoje dovoljni znanstveni dokazi o njihovoj učinkovitosti, kao ni za pojedina neurološka oboljenja, poput Parkinsonove ili Huntingtonove bolesti.

U sudskoj praksi pojavljuju se i slučajevi u kojima se okrivljenici u kaznenim postupcima za neovlaštenu proizvodnju i promet drogama pozivaju na medicinske razloge uporabe kanabisa. U jednom takvom predmetu pred *Općinskim sudom u Rijeci* okrivljenik je bio zatečen u posjedu opreme i materijala namijenjenih uzgoju konoplje, pri čemu je tijekom postupka isticao da kanabis koristi u svrhu ublažavanja zdravstvenih tegoba. Sud je u obrazloženju, ocjenjujući navode obrane, istaknuo širi kontekst uporabe tvari koje mogu utjecati na zdravlje, naglašavajući da se protupravnost ne isključuje samim subjektivnim doživljajem zdravstvene potrebe, već isključivo zakonski dopuštenim okvirima. U tom smislu sud navodi: „Nikoga ne ugrožava, ne prodaje i ne prevozi. Njegovo zdravlje je ugroženo čim udahne dim duhana,

[128] Ibid.
[129] Ibid., čl. 30.b st. 3.

ispušni plinovi, zagađen zrak, većina lijekova, razne kemikalije za čišćenje, umjetni parfemi i drugo.[130] Iz takvog pristupa proizlazi da sud ne prihvaća široko shvaćanje "medicinske nužnosti" izvan zakonom propisanih indikacija, već inzistira na objektivnim kriterijima dopuštenosti uporabe kanabisa. Slijedom utvrđenog činjeničnog stanja, sud je postupanje okrivljenika pravno kvalificirao kao kazneno djelo neovlaštene proizvodnje i prometa drogama iz čl. 190. st. 6. u vezi sa st. 1. Kaznenog zakona (KZ/11).

U drugom slučaju okrivljeni je posjedovao 50,88 grama marihuane i 33 bočice CBD ulja (s udjelom THC-a manjim od 0,3 %). Izjavio je da ih koristi za vlastite potrebe te da ih daje prijateljici koja njima ublažava bolove kod životinjama. Sud je utvrdio da nije dokazano da je okrivljenik obavljao djelatnost trgovine u smislu Zakona o trgovini, budući da tijekom inspekcijskog nadzora nije utvrđeno oglašavanje niti prodaja predmetnih proizvoda, što je potvrdio i ispitani inspektor kao svjedok. Sud je dodatno uzeo u obzir da proizvodi sadrže manje od zakonski dopuštenog praga THC-a te da njihovo posjedovanje samo po sebi nije zabranjeno, kao i medicinsku dokumentaciju okrivljenika o kroničnoj boli. Slijedom navedenoga, sud je donio oslobađajuću presudu temeljem čl. 182. točka 3. Prekršajnog zakona, jer nije dokazano ostvarenje bića prekršaja iz čl. 4. u vezi s čl. 70. st. 1. alineja 1. Zakona o trgovini.[131]

Prije uvođenja zakonske mogućnosti korištenja medicinskog kanabisa zabilježen je i slučaj u kojem je osoba osuđena na dvije godine zatvora zbog uzgoja marihuane radi liječenja multiple skleroze. Predsjednica Republike Hrvatske kasnije je 2019. godine donijela odluku o pomilovanju[132], čime je osuđenik oslobođen izvršenja kazne.[133]

Navedeni primjeri pokazuju da se medicinska uporaba kanabisa u Republici Hrvatskoj odvija u strogo reguliranom pravnom okviru te da sudska praksa dosljedno razlikuje zakonom dopuštenu medicinsku primjenu od nezakonitog uzgoja i posjedovanja kanabisa izvan propisanih indikacija.

2.2.1.2.2. Kokain

Kokain je snažan psihostimulans dobiven iz listova biljke *Erythroxylum coca*, koja

[130] Općinski sud u Rijeci, K-943/2023-13, 06. studenoga 2025.

[131] Općinski sud u Bjelovaru, Pp-3795/2024-12, 05. ožujka 2025. godine.

[132] Pomilovanje je akt milosti državnog poglavara kojim se osuđeniku može oprostiti ili ublažiti kazna te utjecati na pravne posljedice osude, bez zadiranja u prava trećih osoba. Vidi: Željko Horvatić, Davor Derenčinović i Leo Cvitanović, *Kazneno pravo, opći dio II: kazneno djelo i kaznenopravne sankcije* (Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, 2017), 290.

[133] Odluka o pomilovanjima po molbama osuđenih osoba, klasa: 703-04/19-01/02, ur. broj: 71-06-04/4-19-01 od 22. veljače 2019. godine.

potječe iz Južne Amerike. Djeluje primarno na središnji živčani sustav tako što inhibira ponovnu pohranu neurotransmitera dopamina, serotonina i noradrenalina u sinaptičkoj pukotini.[134] Time dolazi do njihove akumulacije u moždanim receptorima, što rezultira intenzivnim osjećajem euforije, povećane budnosti, pojačane energije i smanjene potrebe za snom.[135] Osobe pod utjecajem kokaina često doživljavaju osjećaj povišenog samopouzdanja, hiperaktivnosti i smanjenog osjećaja umora. Međutim, učinci su kratkotrajni, a učestala uporaba brzo dovodi do razvoja tolerancije, zbog čega korisnici sve češće posežu za višim dozama.[136] Nakon prestanka djelovanja, često se javlja emocionalna iscrpljenost, depresija i razdražljivost. Kokain također snažno stimulira kardiovaskularni sustav – povećava broj otkucaja srca, krvni tlak i tjelesnu temperaturu, što znatno povećava rizik od srčanog udara, moždanog udara i iznenadne smrti, osobito kod kroničnih korisnika.[137]

Na zapadnoj obali Južne Amerike nalazi se najduži planinski lanac u tom dijelu svijeta – Ande. Ovo gorje, koje se proteže na više od 7000 kilometara i široko je oko 300 kilometara u većem dijelu, prolazi kroz zemlje poput Venezuele, Perua, Ekvadora, Kolumbije, Čilea, Bolivije i Argentine. U tom području živjeli su Inke, pleme koje je nastanjivalo Peru u 15. stoljeću. Njihov drevni grad Machu Picchu smješten je upravo među planinama Anda. Otkrivanje ovog grada zasluga je američkog arheologa Hirama Binghama, koji je 1911. godine boravio u Južnoj Americi na kongresu u Čileu. Putujući kroz Peru, čuo je od lokalnog stanovništva priče o zaboravljenom gradu Inka. Nakon ovog izvanrednog otkrića, vratio se u Ameriku, osigurao sponzorstva i naredne tri godine posvetio istraživanju Izgubljenog grada, ostvarivši veliku slavu i trajno upisavši svoje ime u povijest.[138] Upravo je biljka koka bila sveto drvo ovoga plemena. Pojedinci su kroz povijest žvakali lišće koke kako bi izdržali naporan rad, glad i žeđ, a tek je kasnijih godina utvrđeno da ova biljka osim psihoaktivnih tvari sadrži i vitamine iz B skupine i vitamin C, te ugljikohidrate i bjelančevine.

Španjolski plemić Agostin de Zarade ostao je zatečen kada je 1500. godine ušao u rudnik te zatekao vesele i žive rudare koji nisu jeli dva dana te su teško fizički radili, a opet su imali zavidnu razinu energije. Shvativši da su žvakali lišće biljke koke te da im je upravo to odstranilo

[134] Peter W. Kalivas, "Neurobiology of Cocaine Addiction: Implications for New Pharmacotherapy," *American Journal on Addictions* 16, no. 2 (2007): 71–78, https://doi.org/10.1080/10550490601184417.

[135] Nora D. Volkow et al., "Cocaine: Mechanism and Treatment of Addiction," *CNS Drugs* 16, no. 4 (2002): 247–262, https://doi.org/10.2165/00023210-200216040-00003.

[136] Ibid.

[137] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *Cocaine: A European Union Perspective in the Global Context* (Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2010), pristupljeno 1. svibnja 2024.

[138] "Machu Picchu – Izgubljeni grad Inka," Smart Travel, pristupljeno 3. svibnja 2024., https://smart-travel.hr/machu-picchu-izgubljeni-grad-inka

osjećaj napora, gladi, umora i sna, počeo je proučavati djelovanje navedene biljke te je došao do saznanja da konzumacija nakon početnog blagotvornog djelovanja ima toksičan učinak na organizam.[139]

Dakle, štetno djelovanje alkaloida koji se nalaze u biljci koka nije saznanje modernoga doba već postoji više stoljeća.

Jedan od alkaloida biljke koka je kokain, koji je 1855. godine u Njemačkoj izolirao kemičar Friedrich Gaedcke.[140] Godine 1884. kokain je pronašao svoju primjenu u konvencionalnoj medicini — ne samo kao potencijalno terapijsko sredstvo u liječenju ovisnosti o alkoholu i morfinu, već i kao prvi učinkoviti lokalni anestetik.[141] Naime, Sigmun Freud[142] intenzivno je proučavao djelovanje kokaina. Otkrivši da kokain ima analgetski učinak i može pomoći kod depresije, Freud ga je u početku hvalio i nazivao "čudotvornim lijekom". Smatrao je da nema značajnih nuspojava te da se može koristiti u liječenju ovisnosti o morfinu. Međutim, negativne učinke kokaina priznao je tek nakon što su se pojavila ozbiljna klinička iskustva i negativne posljedice njegove primjene.[143]

Prve zabrane konzumacije kokaina uvedene u 1961. godine *Jedinstvenom konvencijom Ujedinjenih naroda o opojnim drogama* (zabrana uporabe lista koke osim u medicinske svrhe). Unatoč zabranama žvakanje lista koke i danas je prisutno među stanovništvom Južne Amerike (slično je i sa žvakanjem biljke khat u Africi).

Na tržištu je dostupan biljni liker Agwa de Bolivia, jedini liker od lišća koke na svijetu[144].

U ranije vrijeme bilo uobičajeno koristiti ekstrakt lišća koke u ljekovitim tonizirajućim napitcima. Primjer takve prakse je Vin Mariani, popularni francuski eliksir iz 19. stoljeća koji je kombinirao vino i lišće koke. Alkohol je služio kao otapalo za ekstrakciju kokaina iz lišća, a napitak se reklamirao kao stimulans za umorne radnike i intelektualce.[145]

John Stith Pemberton, školovani ljekarnik i veteran američkog građanskog rata, osmislio je originalnu formulu Coca-Cole 1886. godine, nadahnut uspjehom francuskog stimulativnog napitka Vin Mariani, koji je kombinirao vino i ekstrakt lišća koke. Pembertonova verzija –

---

[139] Bruno Bisio, *Psiha i droga*, prev. Nerkez Smailagić (Zagreb: N. Smailagić, 1977), 128.

[140] William H. Spivey i Brian Euerle, "Neurologic Complications of Cocaine Abuse," *Annals of Emergency Medicine* 19, br. 12 (1990): 1422–1428, https://doi.org/10.1016/S0196-0644(05)82612-5.

[141] M. Gastpar, W. Heinz, T. Poehlke i P. Raschke, "Kokain," u *Glossar: Substitutionstherapie bei Drogenabhängigkeit* (Berlin, Heidelberg: Springer, 1998), https://doi.org/10.1007/978-3-662-07502-9_46.

[142] Sigmund Freud (1856.–1939.) bio je austrijski neurolog i utemeljitelj psihoanalize. Najpoznatiji je po teoriji nesvjesnog uma i konceptima kao što su Id, Ego i Superego. Vidi: Sigmund Freud, *The Interpretation of Dreams*, trans. James Strachey (New York: Basic Books, 2010).

[143] Sigmund Freud and David Carter, *On Cocaine* (London: Hesperus Press, 2011).

[144] "Agwa de Bolivia," *Agwa de Bolivia Official Website*, pristupljeno 5. lipnja 2025., https://agwadebolivia.com/.

[145] Lester Grinspoon and James B. Bakalar, *Cocaine: A Drug and Its Social Evolution* (New York: Basic Books, 1976), 30–33.

French Wine Coca – bila je pokušaj konkurencije tom proizvodu, no s obzirom na lokalne zabrane alkohola u Georgiji, reformulirao je piće u nealkoholnu varijantu zaslađenu šećerom, začinjenu ekstraktima citrusa, cimeta i oraščića kola te obogaćenu ekstraktom lišća koke koji je sadržavao tragove kokaina. Novi napitak nazvan je *Coca-Cola* i prodavan je kao sirup koji se miješao s gaziranom vodom na prodajnim mjestima.[146] Prema dostupnim podacima, sve do 1903. godine prosječna boca ovog gaziranog pića sadržavala je oko 9 mg kokaina.[147] Iako je psihoaktivni kokain kasnije uklonjen iz formule, aromatski dekokainizirani ekstrakt koke i danas se koristi, legalno se uvozi i obrađuje isključivo u ovlaštenom pogonu u Maywoodu (New Jersey), pod nadzorom američke *Agencije za suzbijanje zlouporabe droga* (Drug Enforcement Administration/DEA.[148]

Do početka 19-og stoljeća malo je Europljana znalo za postojanje kokaina, a medicinski poremećaji uzrokovani njegovom uporabom opisani su tek krajem 19-og stoljeća (1880 - ih).[149] Mnogi danas dostupni dokumentarni filmovi vjerodostojno prikazuju postupak proizvodnje kokaina. Naime, list grma biljke koka potopi se u vodu s kalijevim permanganatom. Nakon nekoliko dana odvaja se crna smjesa koja se filtrira i izaziva kemijsku reakciju dodavanjem sumporne kiseline, nakon čega se dodaje voda i amonijak. Nakon dobivanja kokainske baze dodaje se alkohol i aceton te se dobije bijeli kristalni prah. Prije stavljanja na tržište čista masa se razrjeđuje sa šećerom ili drugim bijelim prahom, te se od jednog kilograma kokaina dobije oko 10 kilograma uličnog kokaina.[150]

Danas se na tržištu sve češće pronalazi sve čišći kokain. Tako je 2023. godine u Luci Rijeka zaplijenjeno ukupno gotovo 900 kilograma kokaina visokog postotka čistoće (ovisno o pošiljkama čistoća kokaina iznosila je 80 do 90%).[151]

Na tržištu se pojavljuje u nekoliko oblika:

- *Kokain* hidroklorid (praškasti kokain) – konzumira se šmrkanjem, intravenoznom aplikacijom ili miješanjem s drugim supstancama.

---

[146] Bartow J. Elmore, *Citizen Coke: The Making of Coca-Cola Capitalism* (New York: W. W. Norton & Company, 2015), 28–39, 46–50.

[147] Julia F. Christensen, "Cocaine in Coca-Cola: A History of the Coca Leaf in the United States," *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences* 72, no. 1 (2017): 23–42.

[148] "NJ Factory Imports Cocaine Plant for Coca-Cola Due to DEA Arrangement." New York Post. 1. travnja 2023. https://nypost.com/2023/04/01/nj-factory-imports-cocaine-plant-for-coca-cola-due-to-dea-arrangement/

[149] Steven B. Karch, "Cocaine: History, Use, Abuse," *Journal of the Royal Society of Medicine* 92, br. 8 (1999): 393–397, https://doi.org/10.1177/014107689909200803.

[150] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *Cocaine: Production, Trafficking and Consumption in Europe* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021), pristupljeno 1. svibnja 2024., https://www.emcdda.europa.eu/publications/eu-drug-markets/cocaine/production_en

[151] "Sve više Hrvata konzumira kokain," Index.hr, pristupljeno 3. svibnja 2024., https://www.index.hr/vijesti/clanak/sve-vise-hrvata-konzumira-kokain/2519329.aspx

- *Crack kokain* – kemijski obrađen kokain u obliku kristala koji se konzumira pušenjem, izazivajući brzi, ali kratkotrajni učinak. Crack je posebno opasan jer izaziva brzu i tešku ovisnost. Na tržištu se pojavio početkom 80-ih godina prošloga stoljeća i kriv je za veliki broj ovisnika kojima konzumacija nerijetko završava smrću. U Europi je 2020. godine oko 7.000 ljudi započelo liječenje zbog ovisnosti povezanih s konzumiranjem crack kokaina, što je oko tri puta više u odnosu na 2016. godinu, što ukazuje na rast konzumacije. Značajan porast zabilježen je u Belgiji, Irskoj, Španjolskoj, Francuskoj, Italiji i Portugalu, dok u Njemačkoj konzumacija crack cigareta postaje sve češća u gradovima gdje je prije bila rijetka. Istraživanje provedeno u Francuskoj pokazalo je da je broj korisnika cracka porastao s 10.000 u 2010. na 42.800 u 2019. godini. Službe za smanjenje štete s niskim pragom pristupa u Bruxellesu, Kopenhagenu, Lisabonu, dijelovima Irske i sjeverne Italije zabilježile su značajan rast konzumacije crack kokaina među svojim korisnicima.[152]
- *Infuzije iz lišća koke* – u pojedinim zemljama Južne Amerike list koke se koristi za pripremu čajeva koji imaju stimulativno djelovanje, ali nisu tako jaki kao čisti kokain. Promovirao se u svrhu liječenja ovisnosti od kokaina te je tako objavljena studija prema kojoj su infuzije iz lišća koke konzumirala 23 kokainska ovisnika. Studija je provedena u Limi, Peru. Nakon konzumacije navedenoga čaja konzumenti su smanjili uzimanje droge sa četiri na jedan puta mjesečno. Apstinencija je trajala 32 dana, a nakon konzumacije čaja produžila se na 217 dana. Studija je aplicirala na korištenje čaja kao jedan od načina odvikavanja od kokaina.[153]

Kokain se često konzumira s drugim sredstvima koja izazivaju ovisnost. Tako termin *kokainetilen* označava konzumaciju alkohola i kokaina, dok *speedball* označava konzumaciju mješavine kokaina i heroina.

Prema rezultatima istraživanja *Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske*, koje su 2019. godine proveli *Hrvatski zavod za javno zdravstvo* i *Institut za društvene znanosti Ivo Pilar*, u Hrvatskoj je zabilježen značajan porast konzumacije kokaina. Prema podacima iz istraživanja, prevalencija konzumiranja kokaina zabilježila je uzlazni trend, porasla s 0,5% na 1,9% između 2011. i 2019. godine. Ovaj postotak odnosi se na odrasle osobe koje su koristile kokain u tom razdoblju, a broj takvih osoba gotovo je četiri puta veći.[154]

Prema službenim podacima *Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama*,

[152] EMCDDA, *Europsko izvješće o drogama 2022.*, 13.

[153] Teobaldo Llosa, "The Standard Low Dose of Oral Cocaine: Used for Treatment of Cocaine Dependence," *Substance Abuse* 15, br. 4 (1994): 215–220.

[154] Ivana Pavić Šimetin i Renata Glavak Tkalić, *Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: Rezultati istraživanja 2019. i analiza trendova uporabe 2011.–2019.* (Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2019), 102.

zabilježena je visoka dostupnost i konzumacija kokaina, a rastuća zabrinutost odnosi se na povećanje problema povezanih s ovim stimulansom. Otprilike 15 % svih novih zahtjeva za tretman ovisnosti u 2020. godini bilo je vezano uz konzumaciju kokaina.[155]

Dugotrajna konzumacija kokaina dovodi do teških fizičkih i psihičkih posljedica, uključujući oštećenje srca, mozga, krvnih žila i živčanog sustava. Kokain često izaziva paranoju i agresivno ponašanje, a predoziranje može dovesti do srčanog udara ili moždanog udara.

2.2.1.2.3. LSD

LSD je dietilamin lizerginska kiselina, a često se za ovu drogu koristi termin *trip* (iako se ovaj termin odnosi i na djelovanje drugih halucinogenih droga). Riječ *trip* na engleskom jeziku znači „kratko putovanje“ ili „kratka vožnja“[156], a to putovanje konzumenti mogu doživjeti ne samo nakon konzumacije LSD-a, već i nakon konzumacije drugih droga iz halucinogene skupine (halucinogeni uključuju i psilocibinske gljive (*magic mushrooms*), meskalin (prisutnost u *pejotlu*) i DMT (*ayahuasca*)).

S obzirom na porijeklo može se svrstati u polusintetsku drogu budući da se sintetizira iz lizerginske kiseline, a koja se dobiva iz plijesni koja se nalazi na raži. Konzumira se najčešće u obliku malih šarenih papirića sa sličicom (markica) na koje se nakapaju LSD-om ili u obliku tableta. Djelovanje na organizam je i do sto puta jače nego djelovanje npr. kokaina.

Ovdje je neizostavno spomenuti švicarskog kemičara Alberta Hofmana, oca LSD-a. Kao djelatnik švicarskog farmaceutskog laboratorija Sandoz 1938. godine sintetizirao je LSD, jedan od derivata dobiven od gljivica tj. nametnika na raži. Pet godina kasnije ponovno je sintetizirao iste spojeve te mu je jedna kap kapnula na kožu prstiju. Tri dana kasnije namjerno je na sebi testirao navedenu drogu te osjetio snažna djelovanja iste. Svoje iskustvo opisuje kao "dan na biciklu" jer je djelovanje osjetio za vrijeme vožnje na biciklu te su otkrivene istinske psihoaktivne moći LSD-a.[157]

Prvi zaključci su bili da ima smirujući učinak te se s njim u istraživačkom procesu pokušalo liječiti i shizofreničare (poznata farmaceutska tvrtka Sandoz zainteresiranim je znanstvenicima do 1966. godine besplatno davala LSD u ampulama pod nazivom *Delysid*, a namjena mu je bila korištenje u psihijatriji).[158]

---

[155] EMCDDA, *Europsko izvješće o drogama 2022.*, 13.

[156] “Trip,” Rječnik.com, pristupljeno 15. kolovoza 2024., https://rječnik.com/trip

[157] David Black, *ACID: Nova tajna povijest LSD-a* (Split: Marjan tisak, 2001), 41.

[158] Rudolf Gelpke, "On Travels in the Universe of the Soul: Reports on Self-Experiments with Delysid (LSD) and Psilocybin (CY)," *Journal of Psychoactive Drugs* 13, br. 1 (1981): 81–89.

Osim navedenoga, konzumacija LSD-a dovodila je do mogućnosti ubrzanog procesa razmišljanja. Eksperimenti s LSD-om izvodili su se u zatvorima, vojnim bazama (postoje teorije da su tajne vojne službe koristile LSD kao sredstvo psihičkog slamanja i podređivanja zarobljenika)[159], na sveučilištima (na Harvardu je napravljeno istraživanje učinka psihoaktivnih supstanci LSD-a na dobrovoljcima), dok u konačnici nisu zamijećene njegove negativne posljedice (problemi s pamćenjem, mijenjanje seksualnih navika, ovisnost i dr.).[160]

Konzumacija psilocibinskih gljiva izaziva slične učinke kao konzumacija LSD-a. Naime, Albert Hoffman je također zaslužan za pronalazak psihoaktivne tvari psilocibin koju je sintetizirao 1958. godine. Radi se o halucinogenim spojevima u gljivi *Psilocybe mexicana*. Otkriće je provedeno nakon što mu je uzorke poslao jedan amater, zaintegriran njegovim pronalaskom LSD-a. Također je istraživao kaktus *pejotl* (u kojem se nalazi psihoaktivna tvar meskalin).[161]

U Europi su 60-ih godina prošloga stoljeća bili opremljeni laboratoriji za proizvodnju LSD-a koji su djelovali pod paravanom legalnih tvornica sa svim potrebnim ispravama.[162] Osnivale su se firme u Africi koje su služile kao paravan za novac koji je dolazio od zarade LSD-a proizvedenog u Europi[163] (pranje novca - op.a.).

Kako je LSD postajao sve više prisutan u javnosti, počela je i njegova zlouporaba, što je dovelo do toga da je američka vlada 1996. godine zabranila njegovu uporabu u bilo kojem kontekstu (medicinskom, rekreativnom ili spiritualnom).

2.2.1.2.4. Heroin

Crveni poljski mak ili opijumski mak - simbol smrti, ali i simbol ljubavi i bogatstva sa vrlo dugačkom tradicijom. Atraktivni cvijet crvene boje poznat po nazivima *turčin*, *boliglava*, *pucalica*, ali prije svega kao krivac za mnoge ovisnosti diljem svijeta.

Naime, čahura crvenoga maka nakon zarezivanja izlučuje bijelu ljepljivu tekućinu koja poprima smeđu boju te se skida sa čahure. Može se upotrebljavati sirov ili sušiti na suncu nakon čega

[159] "Kako droga mijenja mozak – predavanje i igrokaz," Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru, pristupljeno 3. svibnja 2024., https://psihologija.unizd.hr/Portals/12/Tjedan%20Mozga/Arhiva%20aktivnosti/7%20tm%20gkzd/Droga%20mijenja%20mozak-predavanje%20i%20igrokaz.pdf

[160] Black, *ACID*, 57.

[161] "Analytical Chemistry." Encyclopaedia Britannica. Pristupljeno 3. svibnja 2024. https://www.britannica.com/science/chemistry/Analytical-chemistry

[162] John Black, *ACID*, 20.

[163] Ibid., 34–35.

svoja svojstva ne gubi niti nakon petnaest godina, a poznat je pod nazivom opijum. Posebno pripravljen konzumira se pušenjem ili služi kao sirovina za ilegalno pripremanje morfina i heroina.

Zlouporaba droga u Sjedinjenim Američkim Državama razvijala se znatno ranije i u drugačijem povijesnom kontekstu nego u većem dijelu Europe, što je uvjetovalo specifične obrasce konzumacije i zakonskih regulacija. Do kraja 19. stoljeća tržište opioida u SAD-u bilo je uglavnom neregulirano, a opioidi su bili slobodno dostupni široj populaciji kao lijekovi za različite zdravstvene tegobe. Liječnici su često prepisivali opijate za ublažavanje boli, menstrualnih tegoba, kašlja i proljeva, bez detaljnog razumijevanja rizika od ovisnosti i nuspojava. Tijekom tog razdoblja, na tržištu je bio umirujući sirup na bazi opijuma namijenjen novorođenčadi i bebama, poznat kao Godfrey's Cordial. [164]

Godine 1805. njemački farmakolog profesor Friedrich W. Sertunger u svom je laboratoriju pronašao novi lijek protiv boli iz ove skupine, točnije morfin. Godinu dana kasnije kemičar Napoleonove vojske Seguin također je (ne znajući za ranija otkrića) otkrio morfin. Morfin je dakle prvi alkaloid koji je izoliran iz biljnog izvora (opijuma), a heroin (koji je prvi put stavljen u promet 1898. godine kada se prodavao kao lijek protiv kašlja[165]; sintetizirao ga je njemački profesor Herman Dresern) je rezultat farmaceutskog istraživanja i radi se o polusintetskoj drogi. Englez Aleksander Wood sredinom 19-og stoljeća zaokružio je ovu cjelinu na način da je izmislio način za ubrizgavanje (sprava napravljena od stakla i željeza, a koju danas zamjenjuje jeftina plastična šprica). Jaka ovisnost o heroinu očituje se u intenzivnoj potrebi za uzimanjem supstance unatoč značajnim negativnim posljedicama na osobni i socijalni život, uključujući zanemarivanje obiteljskih, profesionalnih i drugih važnih životnih obveza.

Ovisnost o heroinu i drugim derivatima opijuma karakteriziraju snažni psihički i fizički simptomi koji često nadilaze uobičajene obrasce ovisničkog ponašanja. Psihički simptomi uključuju intenzivnu i neodoljivu želju za drogom (craving), anksioznost, depresiju, razdražljivost i emocionalnu nestabilnost.[166] Fizički simptomi su izraženi i uključuju znojenje, drhtavicu, mučninu, povraćanje, proljev, bolove u mišićima i zglobovima, nesanicu, ubrzan rad srca i povišen krvni tlak.[167] Tijekom apstinencijske krize, simptomi mogu trajati od nekoliko

[164] Thomas E. Jordan, "The Keys of Paradise: Godfrey's Cordial and Children in Victorian Britain," *Journal of the Royal Society of Health* 107, br. 1 (1987): 19–22.

[165] Caroline Jean Acker, *Creating the American Junkie: Addiction Research in the Classic Era of Narcotic Control* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2002)

[166] Thomas R. Kosten i Arthur I. O'Connor, *Management of Drug and Alcohol Withdrawal* (New York: Springer, 2003).

[167] American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5. izdanje (Washington, DC: American Psychiatric Publishing, 2013).

dana do nekoliko tjedana, a njihova intenzivnost dovodi do visokog rizika od ponovne konzumacije kako bi se simptomi ublažili.[168] Ovi simptomi ukazuju na tešku ovisnost koja zahtijeva multidisciplinarni pristup liječenju, uključujući medicinsku podršku i psihoterapiju.[169]
Oko 1980-ih konzumenti opioida bili su mladi ljudi iz radničke klase (većinom muškarci iako su konzumenti u manjem postotku bile i žene) u urbanim dijelovima gradova koji su tražili zabavu, a do 1910. godine konzumacija heroina šmrkanjem bila je više nego česta na američkoj zabavnoj sceni (plesne dvorane, bazeni, kazališta). S vremenom su konzumenti zbog rastuće tolerancije na drogu usvojili konzumaciju koja je pojačavala snagu dane doze na način da su heroin uzimali intravenozno. Rezultat je bio da su od povremenih postali stalni korisnici. Zbog rastuće tolerancije na drogu korisnici su usvojili i snažnije oblike opioida (heroin, a ne opijum). Jedan od razloga prelaska na heroin bila je i manja dostupnost opijuma.
Poznato je da su Sjedinjene američke Države bile i ostale najvažnija imigracijska zemlja u svijetu. Ratovi i glad u kontinentalnoj Kini rezultirali su emigracijom Kineza u Sjedinjene Američke Države tijekom 19. i početkom 20. stoljeća te su se na području novog kontinenta naseljavali u tzv. kineske četvrti. Radilo se o radničkoj klasi, a upravo su prvi zakoni protiv opijuma iz 1870-ih bili usmjereni na kineske imigrante.
Prvi zakoni protiv kokaina početkom 1900-ih bili su usmjereni na crnce na jugu (često su ti zakoni bili motivirani rasnim predrasudama i stereotipima koji su povezivali upotrebu kokaina s afroameričkom zajednicom). Prvi zakoni protiv marihuane na području Srednjeg zapada i jugozapada Sjedinjenih Američkih Država, usvojeni tijekom 1910-ih i 1920-ih godina, bili su usmjereni prema meksičkim migrantima i meksičkim Amerikancima, a motivacija za ove zakone često je bila povezana s rasnim predrasudama i strahom od imigrantskih zajednica. U El Pasu, Texas, primjerice, 1914. godine donesen je prvi gradski zakon kojim je zabranjena prodaja i posjedovanje marihuane, što je bilo reakcija na percepciju da marihuana izaziva nasilje unutar meksičke populacije.[170]
Godine 1909. donesen je *Zakon o isključenju opijuma* koji je zabranio uvoz u Sjedinjene Države opijuma. Ovisnici su zbog lakše dostupnosti i jeftinije cijene prešli na morfin čija prodaja u to vrijeme još uvijek nije bila zakonski regulirana. Donošenjem navedenog zakona liječnici su smanjili prepisivanje opioida na liječnički recept te je došlo do zakonskih ograničenja prodaje

[168] Thomas R. Kosten i Herbert D. Kleber, "Withdrawal from Opioids," *Journal of Substance Abuse Treatment* 10, br. 3 (1993): 289–97, https://doi.org/10.1016/0740-5472(93)90035-Z.
[169] Nora D. Volkow i A. Thomas McLellan, "New Challenges in Addiction Treatment: The Impact of Neuroscience," *American Journal of Psychiatry* 162, br. 8 (2005): 1414–20, https://doi.org/10.1176/appi.ajp.162.8.1414.
[170] "Marijuana and the Mexican Revolution," Project CBD, pristupljeno 20. svibnja 2025., https://www.projectcbd.org/policy/marijuana-the-mexican-revolution.

kako bi se zakonski kontrolirala prodaja i potrošnja.

Iako je smanjena konzumacija opioida u medicinske svrhe to je bilo vrijeme kada su Sjedinjene Američke države već imale skupinu ovisnika o heroinu i morfinu. Kako bi uklonili trzanje, grčeve u mišićima, povraćanje i proljev (i ostale simptome apstinencijske krize) i vratili se u "normalno stanje" konzumenti su tražili drugi način da dođu do droge čija prodaja je pripala podzemlju te su se nerijetko služili kriminalnim radnjama. Zakon je dopustio liječnicima održavanje ovisnosti kronično bolesnim ili starijim pacijentima s obrazloženjem da im je morfin potreban za liječenje boli. Suočeni sa zakonskim sankcijama i smanjenim resursima za liječenje ovisnici su počeli stvarati vještine preživljavanja i manevriranja. Progresivna ovisnost mnoge je odvela izvan granica uglednosti i zakonitosti (osim ovisnosti konzumenti su izloženi i bolestima poput HIV-a, hepatitisa i spolno prenosivim bolestima).

Liberalni kritičari zabrane droga tvrdili su da je kriminaliziranje ovisnosti o opioidima odvelo ovisnike u podzemno tržište čija ih je napuhanost cijena droge prisilila na zločine kako bi zaradili dovoljno novca za održavanje svojih ovisničkih navika. Ti su kritičari optužili da su zakoni o drogama stvorili ovisnike čiji kriminal je proizašao iz neprihvaćanja ovisnosti i lošeg zakona.[171]

Iste godine (1909.) održana je međunarodna konferencija o opijumu koja je na kraju rezultirala *Međunarodnom konvencijom o opijumu*. Australija je istu potpisala 1913. godine, a do 1925. konvencija se proširila tako da uključuje zabranu opijuma, morfina, heroina, kokaina i kanabisa. Naime, Australija je, kao i ostatak svijeta, imala neujednačen pristup kriminalizaciji supstanci, vođena uglavnom željom za održavanjem međunarodnih odnosa (posebno sa Sjedinjenim Američkim Državama). Vrlo je malo zakona reguliralo upotrebu droga u Australiji, a prvi australski zakoni o drogama početkom 20. stoljeća uveli su ograničenja na opijum, ponajprije kao sredstvo da se obeshrabri ulazak Kineza u Australiju.[172]

Kao važnu godinu u Sjedinjenim Američkim državama možemo izdvojiti 1914. godinu kada je donesen prvi savezni zakon koji zabranjuje posjedovanje droge i ograničava legalni pristup opioidima - *Harrison Narcotic Act* ili *Harisonov zakon*. Ovim je zakonom posjedovanje ili upotreba morfina ili heroina učinjeno nezakonitim, osim u slučajevima ako ih je prepisao liječnik.[173] Zanimljivo je da je *Harissonov zakon* definirao droge kao droge na bazi opijuma i na bazi koke kao dvije različite vrste droga (jedna djeluje na središnji živčani sistemski

[171] Acker, *Creating the American Junkie*, 28.

[172] "History, Not Harm, Dictates Why Some Drugs Are Legal and Others Aren't," *The Conversation*, pristupljeno 3. travnja 2021., https://theconversation.com/history-not-harm-dictates-why-some-drugs-are-legal-and-others-arent-110564

[173] Acker, *Creating the American Junkie*, 30.

depresiv, a druga je stimulans). Uz to navedeni je zakon za osobe zatečene u posjedu bez adekvatne medicinske dokumentacije predviđao novčanu kaznu ili kaznu zatvora u trajanju do pet godina.[174] Očekivalo se da će takve sankcije učiniti promet drogama transparentan i ograničiti ga na legitimne medicinske kanale.

Donošenje zakona bio je odgovor na rastući svjetski pokret zlouporabe droga. Nakon zabrane cijene morfina i heroina su porasle, baš kao što je cijena opijuma porasla nakon njegove kriminalizacije 1909. godine. Uslijedilo je donošenje i drugih zakona (*Zakon Jones Miller* iz 1922. godine kojim su pooštrene kazne za konzumaciju i posjedovanje narkotika).[175] Transformacija američkih narkotičkih zakona, poput transformacije same populacije ovisnika, evoluirala je tijekom vremena.

Sve reforme otežale su život korisnika droga, a pogotovo iz razloga što u to vrijeme nije bila razvijena adekvatna zdravstvena skrb za ovisnike koji su u svijetu droga bili već dvadeset (i više) godina. Takve ovisnike u to vrijeme nije se tretiralo kao bolesnike već se na njih gledalo s moralnim prijezirom. Oklijevanje liječnika da liječe ovisnike trajalo je i nakon II. svjetskog rata. Važno je napomenuti kako je terapija održavanja metadonom u Sjedinjenim Američkim Državama uvedena 1964. godine[176] zbog neslaganja liječnika s kriminalizacijom što je označilo jedan novi i prošireni pristup liječenju ovisnika.

Slijedećih godina politika se zbog promijenjenih obrazaca međunarodne trgovine droga usredotočila na rigidno provođenje zakona koji kriminaliziraju prodaju, posjedovanje ili upotrebu opioida, osim ako je namjena u medicinske svrhe. Nove studije uključivale su metode prevencije i liječenja. Tražena su rješenja za ovisnost, no ovisnici su se češće suočavali s kaznenim sankcijama nego s medicinskim suosjećanjem. Nova saznanje i učenje doveli su do reformi u medicini i stvaranja modernoga društva.

Šezdesetih godina prošlog stoljeća, dok su droge postajale simbol mladenačke pobune, društvenih prevrata i političkog neslaganja, vlada je zaustavila znanstvena istraživanja kako bi procijenila njihovu medicinsku sigurnost i djelotvornost. Bilo je to vrijeme značajnog porasta upotrebe droga. Tada su se kanabis, heroin i nove psihodelične tvari poput LSD-a počele češće koristiti za zadovoljstvo ili u potrazi za duhovnim prosvjetljenjem.

Vezano uz Republiku Hrvatsku može se reći da je do kraja 60-ih godina prošloga stoljeća rijetko

[174] David T. Courtwright, Herman Joseph i Don Des Jarlais, *Addicts Who Survived: An Oral History of Narcotic Use in America, 1923–1965* (Knoxville: University of Tennessee Press, 1989).

[175] Donald J. C., "The Criminal Law and the Narcotics Problem," *Journal of Criminal Law, Criminology & Police Science* 51 (1960–1961): 512.

[176] Herman Joseph, Sharon Stancliff i John Langrod, "Methadone Maintenance Treatment (MMT): A Review of Historical and Clinical Issues," *Mount Sinai Journal of Medicine* 67, br. 5–6 (2000): 347–364

tko znao za fenomen zlouporabe droga. Početci konzumacije droga bili su obavijeni ideologijama subkulturnih pokreta mladih. U to vrijeme glavna droga je bio opijum, u narko slengu poznatiji kao *okica*. Ovisnici su ga najčešće nabavljali sami i prerađivali ga u pripravak pogodan za ufiksavanje ili su od osušenih čahura glavica opijumskog maka spravljali i pili tzv. opijumski čaj. Polovicom 80-ih godina dolazi do raširenosti i dostupnosti heroina i marihuane među mladima u Dalmaciji, posebno u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Sve do tada situacija sa zlouporabom droga bila je zadovoljavajuća budući je kružila u malim i zatvorenim društvima.[177]

2.2.1.2.5. Amfetamini

Amfetamini su sintetski stimulansi koji djeluju na središnji živčani sustav, povećavajući razinu energije, budnosti i tjelesne performanse. Djeluju tako da pojačavaju oslobađanje i inhibiraju ponovnu pohranu ključnih neurotransmitera poput dopamina, noradrenalina i serotonina, čime utječu na raspoloženje, motivaciju i osjetilnu percepciju[178]. Dopamin, kao ključni neurotransmiter u sustavu nagrađivanja mozga, povezan je s osjećajem zadovoljstva, euforije i pojačane motivacije.[179] Zbog toga korisnici amfetamina često doživljavaju povećanu energiju, emocionalnu uzbuđenost i smanjeni umor.

U ovu skupinu spadaju:

- *amfetamin* - poznat je pod nazivom *speed* ili *brzina*. Glavni je predstavnik ove skupine. Najzastupljenija je sintetska droga na području Europe.
- *metamfetamin* - poznat po nazivu *meth*, *crystal meth*, *chalk* i *ice*, a poznat je po tome da dovodi do teške ovisnosti. Konzumacija dovodi do smanjenog apetita, pojačane budnosti, ubrzanog rada srca i povećane energija, a što je slično nakon konzumacije i drugih droga iz skupine stimulansa (kokain, amfetamin i dr.). U Europi je rjeđe dostupan nego amfetamin (što je potvrđeno i analizom otpadnih voda u Hrvatskoj; više u poglavlju rada *6. Urinarni biomarkeri u otpadnim vodama: novi pristup detekciji zlouporabe droga*). Tijekom Drugog svjetskog rata većina zaraćenih strana sustavno je koristila amfetamine i njihove derivate u vojne svrhe. Njemačka je koristila *Pervitin* (metamfetamin) za poboljšanje izdržljivosti vojnika, dok su američke i britanske trupe koristile amfetamin pod imenima poput

[177] Robert Torre, *Droge: dugo putovanje kroz noć* (Zagreb: Promotor zdravlja, 2001), 23.
[178] Julien, Robert M., *A Primer of Drug Action: A Comprehensive Guide to the Actions, Uses, and Side Effects of Psychoactive Drugs*, 12th ed. (New York: Worth Publishers, 2010), 137–139.
[179] Volkow, Nora D., et al., "Dopamine in Drug Abuse and Addiction: Results of Imaging Studies and Treatment Implications," *Archives of Neurology* 64, no. 11 (2007): 1575–1579.

Benzedrine i *Dexedrine*. Procjenjuje se da je samo Velika Britanija svojim vojnicima tijekom rata distribuirala više od 72 milijuna tableta amfetamina, a Sjedinjene Američke Države preko 250 milijuna tableta.[180] Proizvodnja i distribucija metamfetamina nakon rata u velikoj se mjeri vezala uz Češku, odakle se kasnije preselila u Slovačku, Njemačku i baltičke zemlje.[181] Ova regija je također poznata po jednoj od najvećih tvornica efedrina u svijetu, što je ključni prekursor za sintezu metamfetamina.[182] Efedrin je zbog svoje dostupnosti i kemijskih svojstava bio često korišten u ilegalnoj proizvodnji sintetskih droga, što je utjecalo na rast proizvodnje i distribucije metamfetamina u Europi.[183]

- *MDMA* (3,4-metilendioksi-metamfetamin) - derivat amfetamina poznat pod nazivom *ecstasy*, često se konzumira i na našim prostorima. Supstanca je prvi put sintetizirana 1913. godine u Njemačkoj, a već 1914. godine jedna farmaceutska kompanija patentirala ju je kao lijek za smanjenje apetita.[184] MDMA je ponovno stekao popularnost u 1970-im godinama, no zbog dokaza o neurotoksičnosti i negativnim učincima na zdravlje, 1985. godine je uvršten na popis zabranjenih droga, čak i za terapijsku primjenu.[185]

  U literaturi se „ocem" MDMA često naziva Alexander T. Shulgin, iako nije prvi sintetizirao ovu supstancu, već je odigrao ključnu ulogu u istraživanju i popularizaciji MDMA tijekom druge polovice 20. stoljeća.[186] Farmakološki, MDMA se razlikuje od klasičnih amfetamina prvenstveno po načinu djelovanja na mozak. Dok amfetamini uglavnom potiču oslobađanje dopamina i noradrenalina, MDMA dodatno uzrokuje snažno otpuštanje serotonina, neurotransmitera koji je povezan s osjećajima empatije, euforije i emocionalne povezanosti.[187] Upravo zbog ovih svojstava MDMA je nazvan psihostimulantom s izraženim empatogenim efektima, što ga čini specifičnim unutar skupine amfetamina.

Važno je spomenuti i prirodne izvore efedrina, supstance kemijski povezane s amfetaminima. Efedrin se tradicionalno izvlači iz biljaka roda *Ephedra* (poznat i kao vlasac), koje su stoljećima korištene u kineskoj i indijskoj tradicionalnoj medicini, osobito u kineskim čajevima za

[180] Lukasz Kamienski, *Shooting Up: A Short History of Drugs and War* (Oxford: Oxford University Press, 2016), 143–147.
[181] Norman Ohler, *Potpuna ekstaza: Narkotici u Trećem Reichu*, prijevod Boris Perić (Zagreb: Naklada OceanMore, 2018).
[182] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), *European Drug Report 2023: Trends and Developments* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023), 48–53.
[183] D. R. Shulgin i A. Shulgin, *PiHKAL: A Chemical Love Story* (Berkeley, CA: Transform Press, 1991), 98-102.
[184] Julius, Alexander, *Synthetic Pathways of Early Psychoactive Drugs*, (Berlin: Springer, 1998), 112.
[185] United States Drug Enforcement Administration, *Drug Scheduling and Control: MDMA*, (Washington, D.C.: DEA Publications, 2005), 8.
[186] Shulgin, *PIHKAL*, 182.-184.
[187] Liechti, Matthias E., "Pharmacology of MDMA," *Addiction Biology* 15, no. 3 (2010): 297-310.

liječenje astme, prehlade i respiratornih problema.[188] Efedrin je prvi put izoliran krajem 19. stoljeća, a njegova sintetska proizvodnja započela je početkom 20. stoljeća.[189] Sintetski efedrin poslužio je kao polazna točka u razvoju različitih stimulansa i lijekova, uključujući i neke derivatne spojeve poput amfetamina.[190]

2.2.2. Lake i teške droge

Kada govorimo o načinu djelovanja i štetnim posljedicama droga vrlo je česta podjela na „lake" i „teške" droge. Valja napomenuti kako se ovakva klasifikacija češće koristi u žargonu tj. neformalnom govoru nego u stručnoj i znanstvenoj literaturi budući da se postavlja pitanje što je to lako, a što teško?

Kada govorimo o supstancama koje se nalaze na *Popisu droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga te tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga* teško je napraviti klasifikaciju na ovaj način jer djelovanje droga na organizam je individualno (ovisi o stanju organizma, toleranciji na droge i sl.). Svakako se radi o sredstvima koja izazivaju ovisnost ili pak o onima koja mijenjaju osobnost, a koja mogu biti prirodna (dobivaju se izolacijom tvari iz biljaka ili konzumacijom same biljke) ili sintetska (nastaju u laboratorijima te ih u potpunosti sintetiziraju ljudi).

Ovom podjelom se može samo opisati jačina djelovanja pojedine droge na pojedinca i njegov organizam, a što osim vrste ovisi i o čistoći droge koja se konzumira.

Teške droge izazivaju fizičku ovisnost te osobu nakon određenoga vremena konzumacije dovode u stanje apstinencijske krize (heroin, morfin, kokain, amfetamin, metamfetamin i dr.). *Lake droge* dovode do psihičke ovisnosti (kod pojedinaca se ne razvije ovisnost ukoliko se konzumira povremeno, a u ovu kategoriju možemo svrstati produkte indijske konoplje tj. kanabis i hašiš, meskalin (alkaloidni psihodelik koji se u prirodi nalazi u kaktusima poput pejotla), psilocibin (psihoaktivna supstanca koja se nalazi u gljivama). Iako konzumacija navedenih lakih droga ne dovodi do predoziranja, postoje neki zdravstveni rizici vezani uz njihovu uporabu.

Poznato je da dugotrajna konzumacija alkohola i duhana dovodi do razvoja ovisnosti i ozbiljnih zdravstvenih posljedica, uključujući bolesti jetre, kardiovaskularne i respiratorne bolesti, kao i

[188] Chen, Jie, "Ephedra and its Alkaloids in Traditional Chinese Medicine," *Journal of Ethnopharmacology* 123, no. 2 (2009): 218-230.

[189] Smith, John, "The History of Ephedrine Synthesis," *Chemical Heritage* 19, no. 4 (2004): 45-52.

[190] Brown, Mark A., "From Ephedrine to Amphetamines: Synthetic Pathways and Medicinal Chemistry," *Pharmaceutical Review* 32, no. 7 (2018): 357-368.

karcinome. Prema klasifikacijskim kriterijima *Svjetske zdravstvene organizacije* i različitih znanstvenih istraživanja, alkohol i nikotin se smatraju tvarima s visokim potencijalom za ovisnost te ih se u nekim klasifikacijama može svrstati među tzv. *teške droge* zbog izražene fizičke i psihičke ovisnosti, kao i štetnih posljedica na organizam i društvo. Etilni alkohol djeluje kao depresor središnjeg živčanog sustava, prvenstveno pojačavajući djelovanje neurotransmitera GABA na GABA-A receptorima, slično barbituratima i benzodiazepinima, što rezultira sedativnim, anksiolitičkim i hipnotičkim učincima.[191] Zbog tog mehanizma djelovanja, povlačenje nakon dugotrajnog konzumiranja alkohola može izazvati ozbiljne apstinencijske simptome, uključujući delirium tremens i konvulzije.[192]

2.2.3. Podjela droga s obzirom na porijeklo

Povijest konzumacije psihoaktivnih tvari seže u najranija razdoblja ljudske civilizacije. Iako nije moguće odrediti točan početak njihove uporabe, arheološki i antropološki nalazi upućuju na to da su različite kulture kroz povijest koristile prirodne psihoaktivne tvari u ritualne, terapijske i društvene svrhe.

Arheolozi u Africi pronašli su drevne prikaze gljiva koje rastu iz ljudskog tijela, dok prapovijesne slike iz Sjeverne Europe sugeriraju utjecaj psihodeličnog promijenjenog stanja svijesti. Antropološka istraživanja provedena kroz stoljeća pokazala su da su društva kroz povijest koristila psihodelična sredstva kako bi očuvala društvenu solidarnost, pomogla u liječenju te potaknula umjetničku i duhovnu kreativnost.[193]

Ovdje ne govorimo o "modernim" sredstvima ovisnosti, poput polusintetskih ili sintetskih droga, koje su kemijski spojevi proizvedeni u ilegalnim laboratorijima diljem svijeta, već o drogama prirodnog porijekla. To su biljke i gljive koje sadrže psihoaktivne tvari i koje su se kroz povijest koristile kao lijekovi za ublažavanje boli, smanjenje stresa ili liječenje drugih zdravstvenih problema, te u vjerskim ritualima i ceremonijama. Takve biljke mogu se pronaći na svim kontinentima, kako u prošlosti, tako i danas. Konzumiranje biljaka koje u sebi sadrže psihoaktivne tvari često može dovesti do ovisnosti, no u prošlosti su se ove droge koristile bez ograničenja. Naime, u to vrijeme nije postojala svijest o riziku razvoja ovisnosti, kao ni kaznena

[191] Koob, George F. "Alcoholism: The Disinhibition of Emotion." *Addiction Biology* 8, no. 3 (2003): 207–209. https://doi.org/10.1080/1355621031000132136.

[192] Volkow, Nora D., and Ting-Kai Li. "Drug Addiction: The Neurobiology of Behaviour Gone Awry." *Nature Reviews Neuroscience* 5 (2004): 963–970., https://doi.org/10.1038/nrn1539.

[193] Rick Strassman, *DMT: duhovna molekula: revolucionarno istraživanje jednog liječnika o biologiji stanja na rubu smrti i mističnih iskustava*, prijevod Goran Ćaćić (Zagreb: TELEdisk, 2010), 23–24.

odgovornost za njihovu uporabu.

Rezimirajući dostupnu literaturu kroz povijesni aspekt možemo zaključiti da su izvor prvih sredstava ovisnosti biljke, a kasnije je čovjek stvorio polusintetske i sintetske droge. Tako je morfin prvi alkaloid koji je izoliran iz prirodnog izvora (opijuma), a heroin (koji je prvi put stavljen u promet 1898. godine kada se prodavao kao lijek protiv kašlja[194]) je rezultat farmaceutskog istraživanja i radi se o polusintetskoj drogi.

Kada govorimo o psihoaktivnim supstancama u kontekstu kulta možemo reći da postoje i kulturni običaji ispijanja kave ili vina. Radi se o konzumaciji radi užitka, ne prehrane, što predstavlja čisti hedonizam. O pojedinim zemljama konzumacija pojedinih biljaka bila je čista praksa, a konzumiranje se opisuje kao "kultno". Tako npr. konzumaciju svetog kaktusa pejotla u većini literature spominju u kontekstu "kulta pejotla", a radi se o pokretu među američkim Indijancima zasnovanom na halucinogenom kaktusu.[195] Iako su nekada rituali kulta bili uobičajeni u suvremenim društvima ovaj fenomen izaziva javne rasprave, a nerijetko i sukobe. U nastavku rada spomenut ćemo samo neke biljke i psihoaktivne tvari koje su tek nekolicina od stotina koje su se koristile/se koriste diljem svijeta.

2.2.3.1. Pejotl (Peyote)

U starijim zapisima može se pročitati o „staroj“ medicini gdje su primarni izvor liječenja bile biljke, naročito one koje sadrže psihoaktivne tvari. Takve su se biljke često koristile u sklopu ritualnih i duhovnih praksi, posebice u domorodačkim zajednicama gdje su ih primjenjivali šamani u okviru plemenskih ceremonija.[196] Iako su se te prakse nazivale liječenjem, iz suvremene znanstvene perspektive teško je jednoznačno prihvatiti takvu klasifikaciju (budući da se temelje na duhovnim uvjerenjima i subjektivnim iskustvima, a ne na objektivno provjerljivim medicinskim metodama).[197] Moderna medicina u načelu ne prihvaća takve pristupe kao valjane terapijske metode, iako još uvijek postoje pojedinci i skupine koje ih prakticiraju kao dio alternativnog ili komplementarnog liječenja.[198]

---

[194] Acker, *Creating the American Junkie*, 30

[195] Jordan Goodman, Paul E. Lovejoy i Andrew Sherratt, *Consuming Habits: Drugs in History and Anthropology* (London: Routledge, 1995), 15–16.

[196] Richard Evans Schultes and Albert Hofmann, *Plants of the Gods: Their Sacred, Healing, and Hallucinogenic Powers* (Rochester, VT: Healing Arts Press, 2001), 47.

[197] Michael Winkelman, “Shamanism and the Altered States of Consciousness: Health and Healing in Indigenous Cultures,” *International Journal of Transpersonal Studies* 33, no. 1 (2014): 135, https://doi.org/10.24972/ijts.2014.33.1.131.

[198] Larry Dossey, “The Coming Era of Complementary and Alternative Medicine: An Overview,” *Annals of the New York Academy of Sciences* 1172, no. 1 (2009): 4, https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2009.04423.x.

Još u 16-om stoljeću spominje se biljka pejotl[199] - maleni kaktus koji raste u Meksiku, a sadrži psihoaktivnu tvar meskalin (3,4,5-Trimethoxyphenethylamine). Radi se o biljci koja je korištena u svrhu religijskih ceremonija na području Meksiku i nekih dijelova Sjedinjenih Američkih Država, ponajprije među plemenima Indijanaca.

Psihoaktivni učinci meskalina, glavne aktivne tvari pejotla, bili su predmet interesa i izvan medicinskog i etnografskog konteksta. U filozofskim i umjetničkim raspravama meskalin se često promatrao kao sredstvo izmijenjenih stanja svijesti i proširenja percepcije. Primjerice, Aldous Huxley je sredinom 20. stoljeća opisivao iskustva s meskalinom kao stanje „otključavanja" dubljih razina svijesti i intenziviranog perceptivnog doživljaja stvarnosti, što je pridonijelo popularizaciji psihodeličnih supstanci u zapadnoj kulturi.[200]

Krajem 19-og stoljeća (1888.) njemački znanstvenik Lewin prvi je objavio metodičku analizu pejotla iz čega je vidljivo da sadrži psihoaktivne tvari.[201] Jedna od njih, meskalin, može se sintetizirati tj. proizvesti pomoću kemijske sinteze.

Meskalin je izoliran 90-ih godina 19-og stoljeća od strane njemačkih kemičara. Medicinski i psihijatrijski interes za meskalin bio je suzdržan sve do 30-ih godina 20. stoljeća[202], nakon čega kreću brojna istraživanja, a pojedinim istraživanjima dokazano je da pod njegovim utjecajem raste razina serotonina (jednoga od hormona sreće) u epifizi.[203]

Prema Guttmannu djelovanje pejotla može se podijeliti na sljedeće faze:

1. *Faza depresije* - nakon konzumacija javlja se umor i mamurluk, zatim opojnost, vizualne promjene (točke, slike, linije, plohe, trokuti, kružnice, a sve se isprepliće raznim bojama);
2. *Faza halucinacija* - halucinacije se razvijaju tako brzo da ih je teško slijediti. Mijenja se slika cijeloga svijeta, vrlo često uz vizije životinja i ljudi. Djelovanje je na granici između svjesnog i nesvjesnog;
3. *Faza popuštanja* – osobu preuzima osjećaj sreće te nema prisutan osjećaj straha.[204]

Unatoč halucinogenim svojstvima ne smije se zanemariti i njegovo ljekovito djelovanje te unatoč osudi okoline napomenuti da ga pojedinci ne smatraju štetnim, ukoliko se konzumira u umjerenim količinama. Pojedinci su njime liječili tuberkulozu, spolne i kožne bolesti, gripu, dijabetes, reumatizam, grčeve, razne rane, ozljede, ugrize životinja i druge tegobe. U novije

[199] Bernardino de Sahagún, *General History of the Things of New Spain: The Florentine Codex* (n.p.: n.p., 1577).
[200] Hall, Wayne, and Michael Farrell. "Aldous Huxley's The Doors of Perception." Addiction 117, no. 6 (2022).
[201] Jeff Aronson, "Phantastica," *BMJ* 334, br. 7590 (2007): 429, https://doi.org/10.1136/bmj.39132.459236.94
[202] Rick Strassman, *DMT: duhovna molekula*, 24.
[203] Ibid., 77.
[204] Antun Vrgoč, "Čarobni kaktus pejotl (meskal)," *Priroda: Popularno-naučni prilog 'Glasnika' Hrvatskog prirodoslovnog društva* 26, br. 1 (1936): 5–6.

vrijeme, u kaktusu su otkrivene supstance s jakim antibiotskim učinkom.[205]

Konzumacija pejotla izaziva, kao što je već spomenuto, halucinacije, sinesteziju, pojačana osjetila i gubitak osjećaja vremena (slično učincima LSD-a). Ponekad može izazvati euforiju, osjećaje ljubavi i razumijevanja, zbog čega mnogi vjeruju da kroz pejotl komuniciraju s Bogom. Nakon konzumacije, učinak pejotla traje između 6 i 12 sati. Pojedini autori opisuju nuspojave koje nakon konzumacije uključuju mučnine i povraćanje.[206]

Opisuje se nekoliko načina konzumacije. Može se konzumirati u sirovom i suhom obliku. Namakanjem u vodi ispušta svoja psihoaktivna svojstva te se pije u obliku čaja, a u novije vrijeme se distribuira u kapsulama ili se miješa s kanabisom i duhanom te se puši.

Psihoaktivna tvar meskalin (kojeg u osušenom kaktusu ima 4-7%[207]) je temeljem *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga* uvrštena na *Popis droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga te tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga*, sukladno *Konvenciji UN-a o psihotropnim tvarima iz 1971. godine.*[208]

Osim u pejotlu, psihoaktivna tvar meskalin nalazi se i u nekim drugim vrstama kaktusa, primjerice u San Pedru (*Echinopsis pachanoi*), kaktusu porijeklom s juga Ekvadora i sjevera Perua[209] koji može narasti i do četiri metra, te u peruanskoj baklji (*Echinopsis peruviana*), manjoj vrsti kaktusa porijeklom iz Perua koja cvate noću.[210]

Analiza sudskih spisa (više u dijelu rada *7. Analiza sudskih spisa*) pokazala je da je biljka pejotl poznata i u Republici Hrvatskoj. Naime, 2014. godine policijski službenici Policijske uprave zagrebačke, Služba kriminaliteta droga, pretragom doma i drugih prostorija zaplijenili su devet biljaka pejotla ukupne težine 90,49 grama, a provedenim toksikološkim vještačenjem utvrđena je čistoća od 39.3%.[211]

Pet biljaka kaktusa pejotl i tri biljke kaktusa San Pedro zaplijenjene su 2024. godine u Splitu, a protiv odgovorne osobe podnesena je kaznena prijava.[212] Ovo su samo neke od zapljena biljaka koje sadrže psihodelik u našoj zemlji, a govore u prilog da Republici Hrvatskoj prati svjetske trendove po pitanju dostupnosti/potrošnje droga.

---

[205] Ljubiša Grlić, *Svijet halucinogenih droga*, 25–34.
[206] Rick Strassman, *DMT: duhovna molekula*, 24–25.
[207] Ljubiša Grlić, *Svijet halucinogenih droga*, 25–34.
[208] *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga*, dio 2, odjeljak 1.
[209] "San Pedro Kaktus: Trnovita biljka s prekrasnim cvjetovima," Jardineriaon, pristupljeno 22. srpnja 2024., https://www.jardineriaon.com/hr/san-pedro-kaktus-trnovita-biljka-s-prekrasnim-cvjetovima.html.
[210] "Peruvian Echinopsis," Cibercactus, pristupljeno 22. srpnja 2024., https://cibercactus.com/hr/peruvian-echinopsis/
[211] Spis Općinskog kaznenog suda u Zagrebu, K-1705/2015.
[212] "Pali opojni kaktusi: Muškarac u Splitu uzgajao biljke koje sadrže psihodelik, policija ga privela," Nacional, pristupljeno 22. srpnja 2024., https://www.nacional.hr/pali-opojni-kaktusi-muskarac-u-splitu-uzgajao-biljke-koje-sadrze-psihodelik-policija-ga-privela/

2.2.3.2. Ayahuasca

Europska transkripcija naziva "ayahuasca" potječe iz jezika Quechua (aya – duh/duša ili mrtvo tijelo; waska – uže ili vino). Riječ je o psihodeličnom napitku koji se priprema kombiniranjem dviju biljaka: *Banisteriopsis caapi* (loza iz amazonske džungle koja sadrži snažne inhibitore monoaminooksidaze – MAOI – iz skupine β-karbolina) i *Psychotria viridis* (poznata kao čakruna, biljka koja sadrži psihoaktivnu tvar N,N-dimetiltriptamin – DMT).[213] Kombinacijom tih biljaka nastaje snažan psihoaktivni pripravak koji značajno mijenja stanje svijesti.

Antropološke procjene govore da se napitak koristi više od 5000 godina.[214] U kontekstu tradicionalnih praksi autohtonih naroda Amazone, riječ je o "svetom lijeku" koji šamani i danas upotrebljavaju u duhovne i iscjeliteljske svrhe. Ritualna konzumacija ayahuasce najčešće se odvija noću, pod vodstvom iscjelitelja (šamana), koji prvi pije gustu, smeđu i izrazito neugodnog okusa tekućinu, a zatim je dijeli sudionicima ceremonije. Otprilike pola sata nakon konzumacije započinje djelovanje napitka, uz pratnju iscjeliteljevih pjesama (icaros), koje vode sudionike kroz vizije i introspektivna iskustva. Uobičajeni fizički učinci uključuju mučninu i povraćanje, što se u kontekstu rituala tumači kao proces čišćenja tijela i duha. Mogući su i drugi somatski simptomi poput umora i grčeva.[215]

Nekada ograničena na prašume Amazone, danas se ayahuasca konzumira diljem svijeta, uključujući i Hrvatsku. Globalizacija, digitalna komunikacija i razvoj duhovnog turizma doprinijeli su širenju ove prakse. Analizom internetskih foruma i društvenih mreža vidljivo je da brojni građani Republike Hrvatske putuju u Južnu Ameriku kako bi sudjelovali u ceremonijama, dok se istovremeno sve češće organiziraju rituali i na domaćem tlu.[216]

Međutim, treba naglasiti i potencijalne štetne učinke ayahuasce, koji uključuju akutne psihičke poremećaje poput anksioznosti, panike, pa čak i psihotičnih epizoda, kao i fizičke nuspojave poput mučnine, povraćanja, visokog krvnog tlaka i interakcija s lijekovima, posebice

---

[213] "Što je ayahuasca? Putovanje u dubine svijesti," Telegram, pristupljeno 23. srpnja 2024., https://www.telegram.hr/super1/life/sto-je-ayahuasca-putovanje-u-dubine-svijesti/

[214] Ana María Llamazares i Carlos Martínez Sarasola, "Principales plantas sagradas de Sudamérica," u *El lenguaje de los dioses*, ur. Ana María Llamazares i Carlos Martínez Sarasola (Buenos Aires: Ediciones del Sol, 2004), 259–285.

[215] Robert S. Gable, "Risk Assessment of Ritual Use of Oral Dimethyltryptamine (DMT) and Harmala Alkaloids," *Addiction* 102, no. 1 (2007): 24–34, https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2006.01652.x.

[216] "Ayahuasca," Forum.hr, pristupljeno 20. srpnja 2024., https://www.forum.hr/showthread.php?t=305022&page=3.

antidepresivima[217]. Psihodelične supstance poput DMT-a značajno utječu na mozak moduliranjem serotoninskih 5-HT2A receptora, što može dovesti do promjena u neuronskoj plastičnosti i povećane povezivosti moždanih mreža.[218] Iako se istražuju njihovi terapijski potencijali, postoji i rizik od akutnih neuroloških i psihičkih komplikacija, osobito kod osjetljivih osoba ili u neprimjerenim okolnostima.[219]

Radi boljeg razumijevanja psihodeličnih svojstava ayahuasce, u nastavku rada analiziran je *dimetiltriptamin* (DMT), snažan halucinogen koji može biti i endogen (prirodno prisutan u tijelu) i sintetski proizveden.

DMT pripada skupini triptamina, zajedno s tvarima poput ibogaina, psilocibina i psilocina. Te skupine tvore širu kemijsku klasifikaciju halucinogena, koja obuhvaća i fenetilamine (npr. meskalin, MDMA) te ergoline (npr. LSD). Iako i serotonin (5-HT) pripada skupini triptamina, on nema psihoaktivna svojstva i ne ubraja se u psihodelične tvari.

Prema hrvatskom *Popisu droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga te tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga*[220], triptamini su obuhvaćeni generičkom definicijom:

> „Spojevi strukturno izvedeni iz 2-(1H-indol-3-il)etanamina zamjenom jednog ili oba vodikova atoma amino-skupine alkilnom ili alkenilnom skupinom...“[221]

DMT, čija je strukturna formula 2-(1H-indol-3-il)-N,N-dimetiletanamin, jasno odgovara ovoj definiciji, čime se de facto nalazi na popisu, iako nije eksplicitno imenovan.

Ovaj popis izrađen je sukladno *Jedinstvenoj konvenciji UN-a o opojnim drogama iz 1961.* i dopunjen *Konvencijom o psihotropnim tvarima iz 1971. godine*, kojom je DMT izričito naveden kao supstanca iz Skupine I (Popis I). Hrvatska, kao potpisnica navedenih konvencija, ima obvezu uskladiti svoje zakonodavstvo s njihovim odredbama.

Zanimljivo je primijetiti da se na hrvatskom popisu pojedine tvari navode poimenično (npr. meskalin, LSD, psilocibin), dok se druge klasificiraju samo generički. DMT, iako prisutan u praksi i znanstvenim istraživanjima u Hrvatskoj, nije izrijekom imenovan. S obzirom na to da DMT, bilo u biljnom bilo u sintetiziranom obliku, redovito pristiže u zemlju, često putem

---

[217] Udo E. Simonis, “Risks and Safety of Ayahuasca Use,” *Journal of Psychoactive Drugs* 52, no. 4 (2020): 343–351, https://doi.org/10.1080/02791072.2020.1815327.

[218] David E. Nichols, “Psychedelics,” *Pharmacological Reviews* 68, no. 2 (2016): 274–278, https://doi.org/10.1124/pr.115.011478.

[219] Franz X. Vollenweider and Michael Kometer, “The Neurobiology of Psychedelic Drugs: Implications for the Treatment of Mood Disorders,” *Nature Reviews Neuroscience* 11, no. 9 (2010): 645–647, https://doi.org/10.1038/nrn2884.

[220] *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga*, NN 19/2023.

[221] *Popis droga*, NN 19/2023, dio „Triptamini”, točka 3.

poštanskih pošiljki iz inozemstva, moglo bi se razmotriti njegovo uvrštavanje na popis i kao *pojedinačnu psihoaktivnu tvar,* što bi osiguralo pravnu transparentnost i olakšalo primjenu zakona.

U posljednje vrijeme zabilježen je i porast interesa za znanstvena istraživanja DMT-a, osobito u kontekstu liječenja depresije otporne na konvencionalnu farmakoterapiju. Istodobno, poznati su i slučajevi ozbiljnih komplikacija, uključujući smrtne ishode[222], što dodatno naglašava potrebu za jasno definiranim regulatornim okvirom koji bi obuhvatio i medicinsku i istraživačku uporabu ove supstance.

S obzirom na porast interesa za ritualnu i znanstvenu upotrebu DMT-a u Hrvatskoj, uključujući organizaciju ceremonija[223] i osnivanje istraživačkih centara[224], nužno je da hrvatsko zakonodavstvo uskladi svoje propise s međunarodnim konvencijama te jasno definira uvjete pod kojima se takve aktivnosti mogu legalno provoditi.

2.2.3.3. Crna bunika

Dolazi od latinske riječi *hyoscyamus*, a koji potječe od grčkih riječi *hys* (svinja) i *kyamos* (grah). Nerijetko su životinje na paši znale pojesti buniku, a literatura navodi podatak da je naziv potekao od toga što svinje rado jedu buniku. Srodna joj je bijela bunika te je naziv niger dodan kako bi se označila riječ „crna“ zbog nešto tamnijih listova. Kod nas se upotrjebljava riječ bunika jer konzumacijom kod čovjeka izaziva bunilo. Kolokvijalno pitanje „da li si se najeo bunike“ značilo bi „jesi li drogiran“? Davno se ova biljka koristila kao lijek i vjerovalo se da se radi o magičnoj biljci. U srednjem vijeku, bunika je u malim dozama bila popularna kao sredstvo za uspavljivanje, dok su je u većim dozama neki koristili za trovanje. Linija između toksičnih i ljekovitih svojstava vrlo je mala te se liječenje uz pomoć ove bilje provodi s velikim oprezom.

Ova biljka nerijetko se konzumira u Republici Hrvatskoj, a poznati su slučajevi konzumacije

[222] “Konzumirao biljku ayahuasca pa zaklao čovjeka.” Fokus.ba. Pristupljeno 21. srpnja 2024. https://www.fokus.ba/vijesti/globus/konzumirao-biljku-ayahuasca-pa-zaklao-covjeka/162304/

[223] Ayahuasca Hrvatska, pristupljeno 12. srpnja 2024., https://www.facebook.com/p/Ayahuasca-Hrvatska-100063974316167/?locale=hr_HR

[224] „Bavimo se znanstvenim istraživanjem DMT-a, moguće je da modelira ovu stvarnost,” *YouTube video*, objavljeno 24. siječnja 2023., pristupljeno 1. kolovoza 2024., https://www.youtube.com/watch?v=Pt9wUghH8Cs. U videu hrvatski osnivač Centra za istraživanje DMT-a STRING LAB d.o.o. izjavljuje da je nakon osobne konzumacije DMT-a i sudjelovanja u kliničkoj studiji u Mađarskoj odlučio osnovati centar kako bi provodio vlastita istraživanja. Međutim, do dana pisanja ovog rada nije objavljena znanstvena studija ni potvrđena provedba najavljenih istraživanja.

sa smrtnim ishodom.[225]

2.2.3.4. Khat

Kako je biljka koka sinonim za Južnu Ameriku, tako je khat sinonim za Afriku. U Somaliji, Etiopiji i Eritreji ritual žvakanja listova ove biljke svakodnevna je aktivnost većine muškaraca. Kao i ostale droge i khat se proširio po svijetu te je tako ova biljka u Njemačkoj ilegalna (veći dio khata u Njemačku se distribuira iz Nizozemske i Velike Britanije gdje je ova biljka legalna). Njezin status rapidno se promijenio nakon što je otkriveno da alkaloid katinon djelovanjem na mozak simulira sintetski Crystal Meth (ulični naziv za kristalni metamfetamin**)**, i to na prihvatljiviji prirodan način.
Iako su u povijesti različite vrste droga odgovarale različitim društvima (npr. Pitcheri je bila droga australskih starosjedioca, lišće koke se konzumiralo u južnoj Americi, a žvakanje lišća khata bio je poznati ritual u Africi), zbog povećane pokretljivosti društva od 19. stoljeća došlo je do izravnog kulturnog kontakta s imigrantskim običajima populacije. Migracijama iz Somalije, Etiopije, Kemije i Jemena u Europu je donesena biljka khat, a što potvrđuju analize.[226]

Kada govorimo o drogama prirodnog porijekla u ovu kategoriju spada i kanabis (*više u poglavlju 2.2.1.2.1. Kanabinoidi*), velebilje, psilocibinske gljive, muškatni oraščić, ražene gljivice (*više u poglavlju 2.2.1.2.4. LSD*), crveni mak (*više u poglavlju 2.2.1.2.5. Heroin*) i dr.
Polusintetske droge predstavljaju droge prirodnog porijekla, ali modificirane u laboratoriju. U tu kategoriju spada npr. heroin čiji je izvor crveni mak (*više u poglavlju 2.2.1.2.5. Heroin*).
Treća kategorija s obzirom na porijeklo su sintetske droge tj. one koje se proizvode u ilegalnim laboratorijima diljem svijeta. Jedna od najpoznatijih sintetskih droga su amfetamini (*više u poglavlju 2.2.1.2.3. Amfetamini*).

2.2.4. Podjela prema farmakološkom djelovanju

Farmakologija je definirana kao „znanost u kojoj se proučavaju porijekla, fizičke i

[225] „HDZ-ov šaman Hodak je kriv za smrt susjeda, ali ne ide u zatvor," *Jutarnji.hr*, pristupljeno 20. prosinca 2023., https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/hdz-ov-saman-hodak-je-kriv-za-smrt-susjeda-ali-ne-ide-u-zatvor-1890414.
[226] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *Khat Use in Europe: Implications for European Policy* (Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2011), pristupljeno 1. svibnja 2024., https://www.drugsandalcohol.ie/15427/1/Khat_use_in_Europe.pdf, 1–4

kemijske osobine, sastavi i djelovanja lijekova na živi organizam kao i njihova terapijska uporabu".[227]

Podjela droga prema farmakološkom djelovanju važna je jer omogućuje razumijevanje neposrednih i dugoročnih učinaka pojedinih psihoaktivnih tvari na središnji živčani sustav, ponašanje konzumenata te rizik razvoja ovisnosti. Ovakva klasifikacija ima posebnu vrijednost ne samo u medicinskom i farmakološkom smislu, nego i u kriminološkom i javnozdravstvenom kontekstu, budući da različite skupine droga proizvode različite obrasce ponašanja, zdravstvene komplikacije i oblike društvene štete. Istodobno, valja naglasiti da farmakološka podjela nije uvijek strogo jednoznačna, jer neke psihoaktivne tvari mogu imati višestruke učinke, ovisno o dozi, načinu primjene, učestalosti konzumacije, individualnim osobinama konzumenta i kontekstu uporabe. Upravo zato suvremena literatura upozorava da se pojedine droge ne mogu uvijek svrstati samo u jednu kategoriju, nego ih je potrebno promatrati i kroz njihove mješovite ili preklapajuće učinke.

Prema farmakološkom djelovanju poznata je Schwebelova podjela droga u šest osnovnih kategorija:

1. *Stimulansi* – stimulacija (lat. stimulatio) znači poticanje, pobuđivanje, podraživanje. Osobe ovu vrstu droga konzumiraju kako bi potaknule aktivaciju te na taj način lakše podnose određene pritiske. U ovu kategoriju spadaju:
    - kokain (*više u poglavlju 2.2.1.2.2.*)
    - kofein - poznato je da je kofein alkaloid koji se nalazi u sjemenkama, listovima i plodovima biljaka. Iako dolazi od lat. coffeinum i eng. riječi coffe što - znači kava, možemo ga pronaći i u čaju, kakaovcu (iz kojega se dobiva kakao i čokolada), guarani, kolinom orahu (koji se koristi u izradi coca-cole) te nekim drugim biljkama. S razlogom se može reći da je ovo najpopularnija droga na svijetu i da ju svakodnevno uživa većina kako bi poboljšala budnost i pažnju. Prekomjerna konzumacija dovodi do nuspojava kao što su razdražljivost, nesanica, smanjeni apetit, lupanje srca i dr.
    - nikotin (*više u poglavlju duhan 2.2.1.1.2.*)
    - amfetamin (*više u poglavlju 2.2.1.2.3.*) i dr.
2. *Depresori* – u ovu kategoriju možemo svrstati psihoaktivne tvari koje smanjuju aktivnosti središnjeg živčanog sustava, s ciljem opuštanja i smanjenja anksioznosti.

[227] Zdravko Lacković, *Uvod*, u: *Farmakologija: znanost o međudjelovanju lijeka i organizma* (Zagreb: Medicinska naklada, 1999), 11–16.

Jedan od prvih učinaka droga iz ove skupine je usporavanje dijela mozga koji upravlja inhibicijama.[228] U ovu kategoriju spadaju:

- barbiturati - tradicionalni sedativi koji su zbog nuspojava i rizika od predoziranja danas u velikoj mjeri zamijenjeni benzodiazepinima.
- benzodiazepini - skupina sedativa i anksiolitika s povoljnijim sigurnosnim profilom, među kojima su najčešće Normabel (klonazepam) i Praxiten (alprazolam).
- sredstva za spavanje - uglavnom se radi o barbituratima i benzodiazepinima, koji se koriste za poticanje sna.
- sintetski sedativi - uključuju različite lijekove koji djeluju sedativno.
- alkohol (više u poglavlju 2.2.1.1.1.1.) i druge tvari.

3. *Narkotici* (opioidi) – nakon konzumacije konzument je oslobođen boli, uspavan i usporen. Poznati su po jakosti što konzumenta dovodi u određenu opasnost. Češće ga upotrebljava starija populacija tj. iskusniji konzumenti.[229] U ovu skupinu spada:
    - opijum - osušeni mliječni sok koji curi iz zarezanih nezrelih glavica opijumskog maka. Sadrži oko 40-ak alkaloida, a među njima su najzastupljeniji morfin i kodein
    - kodein (grč. *κώδεια:* makova glavica) - alkaloid opijuma, dobiva se iz čahure crvenog maka)
    - morfin (u žargonu često morfij ili morfijum) - alkaloid izoliran iz opijuma
    - heroin (*više u poglavlju 2.2.1.2.5*.),
    - metadon (sintetski opioid, nije derivat morfina),
    - fentanil – snažni sintetski opioid, koji je u posljednjem desetljeću povezan s najvećim brojem smrtnih slučajeva od predoziranja opioidima, što ga čini iznimno opasnim u kontekstu zlouporabe i javnog zdravlja.[230]
4. *Halucinogeni* – nazivaju se i psihotomimetici, psihodisleptici. Radi se o psihoaktivnim tvarima koje izazivaju halucinacije (od čega i dolazi naziv halucinogeni) te iskrivljuju percepciju, mijenjaju raspoloženje i svijest. U ovoj skupini izdvajamo:
    - LSD (*više u poglavlju 2.2.1.2.4*.)

[228] Robert Schwebel, *Reći ne nije dovoljno – kako odgajati djecu da razborito i odlučuju o drogama i alkoholu* (Zagreb, 1995), 51.
[229] Ibid., 52.
[230] Centers for Disease Control and Prevention, "Fentanyl," National Center for Injury Prevention and Control, zadnje izmijenjeno 9. veljače 2023., pristupljeno 15. svibnja 2024., https://www.cdc.gov/drugoverdose/opioids/fentanyl.html.

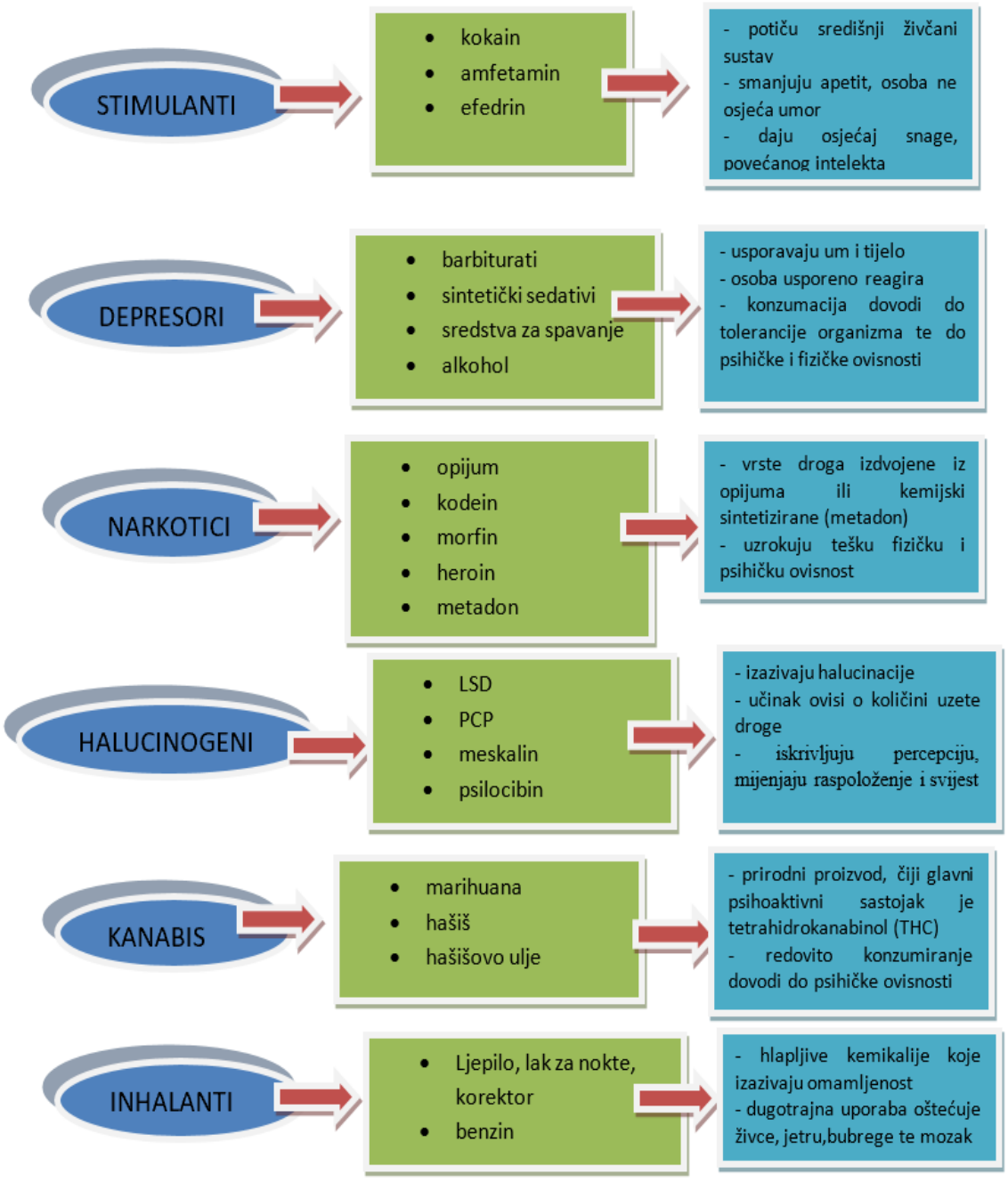
- PCP- službenoga naziva i fenciklidin, naziva se i anđeoski prah. Radi se o sintetskoj drogi koja se nalazi u formi praha, tableta ili kapsula. Razvijen je 1950-ih godina kao anestetik, no nikada nije odobren za ljudsku upotrebu zbog problema koji su se pojavili tijekom kliničkog istraživanja, uključujući snažne negativne psihološke efekte[231],
- meskalin
- psilocibin

5. *Kanabis* – različitog djelovanja; ponekada potiču, snižavaju aktivaciju, iskrivljuju percepciju (marihuana, hašiš); (*više u poglavlju 2.2.1.2.1*.).
6. *Inhalanti* - omamljuju (ljepilo, benzin, nitroksid, aromatski ugljikovodici).

Svjetska zdravstvena organizacija droge klasificira prema učinku koji one imaju na središnji živčani sustav.[232] S obzirom na tu klasifikaciju (koja je slična ranije prezentiranoj), droge se mogu podijeliti u 4 osnovne skupine, a to su:

- depresori središnjeg živčanog sustava (sredstva koja umiruju tj. analgetici, sedativi, hipnotici, opijum i opioidi, alkohol),
- stimulansi (stimuliraju živčani sustav; amfetamin, kokain, duhan, kofein),
- halucinogene droge (izazivaju psihičke promjene kod konzumenta; LSD, meskalin, psilocibin) i
- kanabis (marihuana i hašiš).

[231] PCP, Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske, pristupljeno 28. travnja 2024., https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/pcp/1015.
[232] M. Singer, I. Kovčo Vukadin i I. Cajner Mraović, *Kriminologija* (Zagreb: Nakladni zavod Globus; Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2002).



Slika 3: Podjela droga prema farmakološkom djelovanju

Prikazana je Schwebelova podjela droga u šest osnovnih kategorija (stimulansi, depresori, narkotici, halucinogeni, kanabis i inhalanti), s primjerima najčešćih predstavnika i njihovim učincima na središnji živčani sustav. Ujedno se ova klasifikacija u velikoj mjeri podudara s pristupom *Svjetske zdravstvene organizacije*, koja droge grupira prema dominantnom farmakološkom učinku na četiri glavne skupine: depresore, stimulanse, halucinogene i kanabis.

Ovakva kategorizacija omogućuje jasnije razumijevanje povezanosti između vrste psihoaktivne tvari, načina njezina djelovanja i rizika od razvoja ovisnosti.

2.2.5. Neurobiološki mehanizmi djelovanja psihoaktivnih tvari

Ljudski mozak predstavlja iznimno složen biološki sustav odgovoran za regulaciju kognitivnih funkcija, emocija, ponašanja i osnovnih fizioloških procesa. Iako se dugo smatralo da je struktura mozga relativno stabilna nakon završetka razvoja, suvremena neuroznanost pokazuje da je mozak izrazito dinamičan i plastičan organ, sposoban za kontinuirane strukturne i funkcionalne promjene tijekom cijelog života. Ova sposobnost prilagodbe, poznata kao neuroplastičnost, omogućuje mozgu da mijenja organizaciju neuronskih mreža kao odgovor na iskustvo, učenje i različite vanjske podražaje.[233]

Posebno važnu ulogu u oblikovanju strukture i funkcije mozga imaju iskustva i podražaji iz okoline tijekom ranog djetinjstva. U tom razdoblju dolazi do intenzivnog razvoja neuronskih veza, uključujući stvaranje, jačanje i selektivnu eliminaciju sinaptičkih veza (tzv. sinaptičko orezivanje), pri čemu se sinapse koje se rijetko koriste ili nisu funkcionalno važne postupno uklanjaju. Socijalna interakcija, učenje i emocionalna iskustva pritom značajno utječu na organizaciju i stabilizaciju sinaptičkih mreža. Upravo zbog osjetljivosti mozga na okolinske utjecaje u ranim fazama razvoja suvremena istraživanja naglašavaju važnost ranog okruženja i iskustava za kasniji razvoj kognitivnih sposobnosti, emocionalne regulacije i ponašanja.[234]

Broj neurona u ljudskom mozgu u literaturi se najčešće procjenjuje na oko 86 milijardi,[235] premda novija kritička razmatranja upozoravaju da se taj broj ne bi trebao promatrati kao potpuno konačna i nedvojbeno utvrđena vrijednost, nego kao statistička procjena utemeljena na ograničenom broju analiziranih uzoraka. Stoga pojedini autori ističu da dostupni empirijski podaci upućuju na širi raspon mogućeg broja neurona u ljudskom mozgu, koji bi mogao varirati između približno 60 i gotovo 100 milijardi.[236]

Komunikacija između neurona odvija se na mjestu koje se naziva sinapsa, pri čemu se prijenos

---

[233] Bryan Kolb, Ian Q. Whishaw i G. Campbell Teskey, *An Introduction to Brain and Behavior*, 7. izd. (New York: Worth Publishers, 2022)

[234] Jack P. Shonkoff i Deborah A. Phillips, ur., *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development* (Washington, DC: National Academy Press, 2000), 185-194.

[235] Frederico A. C. Azevedo, Ludmila R. B. Carvalho, Lea T. Grinberg, José Marcelo Farfel, Renata E. L. Ferretti, Renata E. P. Leite, Wilson Jacob Filho, Roberto Lent i Suzana Herculano-Houzel, "Equal Numbers of Neuronal and Nonneuronal Cells Make the Human Brain an Isometrically Scaled-Up Primate Brain," *Journal of Comparative Neurology* 513, br. 5 (2009): 532–541., https://doi.org/10.1002/cne.21974Digital Object Identifier (DOI)

[236] Alain Goriely, "Eighty-Six Billion and Counting: Do We Know the Number of Neurons in the Human Brain?" *Brain* 148, br. 3 (2025): 689–691., https://doi.org/10.1093/brain/awae390

informacija ostvaruje procesom sinaptičke transmisije posredovane neurotransmiterima.[237] Neurotransmiteri su kemijski posrednici koji omogućuju prijenos informacija između neurona. Nakon što električni impuls dođe do završetka aksona, dolazi do otpuštanja neurotransmitera u sinaptičku pukotinu, odakle se oni vežu za receptore na membrani susjednog neurona. Ovaj proces omogućuje prijenos signala kroz neuronske mreže te predstavlja temelj neuronske komunikacije u središnjem živčanom sustavu.[238]

Psihoaktivne tvari djeluju upravo na ovom neurokemijskom sustavu komunikacije između neurona. Njihovo djelovanje temelji se na sposobnosti mijenjanja oslobađanja, ponovne pohrane ili vezivanja neurotransmitera na receptore, čime se mijenja normalno funkcioniranje živčanog sustava. Posljedica toga mogu biti promjene u raspoloženju, percepciji, motivaciji, kognitivnim sposobnostima i ponašanju.[239]

Jedan od najvažnijih neurobioloških sustava uključenih u razvoj ovisnosti je dopaminergički sustav nagrađivanja. Ovaj sustav obuhvaća neuronske putove koji povezuju ventralno tegmentalno područje (VTA), nucleus accumbens i prefrontalni korteks. Aktivacija ovoga sustava povezana je s osjećajem zadovoljstva, motivacije i nagrade.[240] U normalnim okolnostima dopamin se oslobađa tijekom aktivnosti koje su važne za preživljavanje, poput prehrane, socijalne interakcije ili reproduktivnog ponašanja. Međutim, psihoaktivne tvari mogu umjetno potaknuti oslobađanje dopamina u znatno većim količinama nego što je to slučaj kod prirodnih podražaja.[241]

Važno je istaknuti da aktivacija dopaminergičkog sustava nagrađivanja nije ograničena isključivo na konzumaciju psihoaktivnih tvari. I određena ponašanja mogu potaknuti oslobađanje dopamina i aktivirati iste moždane strukture koje sudjeluju u razvoju ovisnosti.[242] Primjerice, kockanje, igranje videoigara te intenzivno korištenje mobilnih uređaja i društvenih mreža mogu potaknuti slične neurobiološke procese u sustavu nagrađivanja mozga.[243] Kod

---

[237] Mark F. Bear, Barry W. Connors i Michael A. Paradiso, *Neuroscience: Exploring the Brain*, 4. izd. (Philadelphia: Wolters Kluwer, 2020), 144–145.

[238] David M. Lovinger, "Communication Networks in the Brain: Neurons, Receptors, Neurotransmitters, and Alcohol," *Alcohol Research & Health* 31, no. 3 (2008): 196–214

[239] Eric J. Nestler, "The Neurobiology of Drug Addiction," *Nature Reviews Neuroscience* 6, no. 2 (2005): 119–128.

[240] Rita Z. Goldstein and Nora D. Volkow, "Drug Addiction and Its Underlying Neurobiological Basis: Neuroimaging Evidence for the Involvement of the Frontal Cortex," *American Journal of Psychiatry* 159, no. 10 (2002): 1642–1652.

[241] Ibid.

[242] Nora D. Volkow, Gene-Jack Wang, Joanna S. Fowler, and Dardo Tomasi, "Addiction Circuitry in the Human Brain," *Annual Review of Pharmacology and Toxicology* 52 (2012): 321–336, https://doi.org/10.1146/annurev-pharmtox-010611-134625.

[243] Andrew Kayser, "Dopamine and Gambling Disorder: Prospects for Personalized Treatment," *Current Addiction Reports* 6 (2019): 65–74, https://doi.org/10.1007/s40429-019-00245-2

kockanja posebnu ulogu ima neizvjesnost ishoda i mogućnost dobitka, što potiče oslobađanje dopamina u mozgu na način koji je u određenoj mjeri usporediv s djelovanjem stimulativnih droga. Sličan mehanizam prisutan je i kod videoigara koje uključuju sustave nagrađivanja, napredovanje kroz razine i socijalnu interakciju s drugim igračima. Također, korištenje pametnih telefona i društvenih mreža može potaknuti ponavljajuće provjeravanje obavijesti, poruka ili drugih digitalnih podražaja koji djeluju kao potencijalni nagrađujući stimulansi. U tim slučajevima dolazi do aktivacije tzv. varijabilnog rasporeda nagrađivanja, koji se smatra jednim od najsnažnijih mehanizama u razvoju navika i potencijalno ovisničkog ponašanja. Zbog sličnosti u neurobiološkim mehanizmima, suvremena znanstvena literatura sve češće govori o tzv. bihevioralnim ovisnostima, koje dijele određene neurobiološke karakteristike s ovisnostima o psihoaktivnim tvarima.[244]

Primjerice, stimulansi poput kokaina i amfetamina djeluju tako da blokiraju ponovnu pohranu dopamina u sinaptičkoj pukotini ili potiču njegovo oslobađanje, čime se povećava koncentracija dopamina u mozgu i stvara intenzivan osjećaj euforije.[245]

Dugotrajna konzumacija takvih tvari može dovesti do promjena u funkciji dopaminskih receptora, što rezultira smanjenom osjetljivošću na prirodne nagrade i povećanom potrebom za ponovnim uzimanjem droge.

Uz dopamin, važnu ulogu u djelovanju psihoaktivnih tvari ima i serotoninski sustav. Serotonin (5-hidroksitriptamin) neurotransmiter je koji sudjeluje u regulaciji raspoloženja, emocija, sna, apetita i percepcije. Halucinogene tvari poput LSD-a, psilocibina i dimetiltriptamina (DMT) djeluju prvenstveno na serotoninske receptore, osobito na receptor tipa 5-HT2A, čime uzrokuju promjene u percepciji stvarnosti, vizualne halucinacije i promjene stanja svijesti.[246]

Drugi važan neurotransmiterski sustav je GABA-ergički sustav. GABA (gama-aminomaslačna kiselina) predstavlja glavni inhibicijski neurotransmiter u središnjem živčanom sustavu, čija je funkcija smanjenje neuronalne aktivnosti i održavanje ravnoteže između pobuđivanja i inhibicije u mozgu.[247]

Tvari poput alkohola, benzodiazepina i barbiturata pojačavaju djelovanje GABA receptora, što

[244] Jon E. Grant, Marc N. Potenza, Aviv Weinstein, and David A. Gorelick, "Introduction to Behavioral Addictions," *American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 36, no. 5 (2010): **233**, https://doi.org/10.3109/00952990.2010.491884

[245] Volkow et al., "Addiction Circuitry in the Human Brain".

[246] David E. Nichols, "Hallucinogens," *Pharmacological Reviews* 68, no. 2 (2016): 264–355, https://doi.org/10.1124/pr.115.011478.

[247] Anthony S. de Leon and Prasanna Tadi, "Biochemistry, Gamma Aminobutyric Acid," *StatPearls* (Treasure Island, FL: StatPearls Publishing, updated May 1, 2023).

rezultira sedativnim, anksiolitičkim i hipnotičkim učinkom.[248]

Suprotno GABA-i, glutamat djeluje kao glavni ekscitacijski neurotransmiter u mozgu te je ključan za procese učenja i pamćenja.[249] Dugotrajna konzumacija droga može narušiti ravnotežu između glutamatergičkog i GABA-ergičkog sustava, što doprinosi razvoju neuroadaptacijskih promjena u mozgu ovisnika.[250]

Ponovljena konzumacija psihoaktivnih tvari dovodi do procesa koji se naziva neuroadaptacija, odnosno prilagodbe mozga na prisutnost droge. Tijekom tog procesa dolazi do promjena u funkciji neurotransmitera, receptora i neuronskih mreža.[251] Kao posljedica tih promjena razvija se tolerancija, odnosno potreba za sve većim dozama tvari kako bi se postigao isti učinak.

Istodobno, prekid uzimanja tvari može dovesti do pojave apstinencijskog sindroma, koji se očituje nizom fizičkih i psihičkih simptoma poput tjeskobe, razdražljivosti, nesanice, mučnine ili tremora. Ovi simptomi često potiču ponovnu konzumaciju tvari, čime se održava začarani krug ovisnosti.

Suvremena neuroznanost stoga ovisnost promatra kao kronični poremećaj mozga koji nastaje kao posljedica složene interakcije bioloških, psiholoških i socijalnih čimbenika. Promjene koje nastaju u mozgu tijekom dugotrajne konzumacije droga mogu trajati godinama, pa čak i nakon prestanka uzimanja tvari, što objašnjava visoku stopu povratka konzumaciji kod osoba koje pokušavaju prestati s konzumacijom.[252]

Razumijevanje neurobioloških mehanizama djelovanja psihoaktivnih tvari od ključne je važnosti za razvoj učinkovitih strategija prevencije, liječenja i rehabilitacije ovisnosti. Istodobno, takva saznanja omogućuju i bolje razumijevanje društvenih i pravnih aspekata zlouporabe droga, budući da pokazuju kako ovisnost nije isključivo pitanje individualnog izbora ili moralnog posrnuća, već složen medicinski i društveni fenomen.

2.3. Zaključni osvrt na konceptualno-teorijski okvir

Konceptualno-teorijski okvir ovog istraživanja obuhvatio je ključne pravne, medicinske i sociološke aspekte zlouporabe droga, s naglaskom na klasifikaciju droga, njihovo djelovanje,

[248] Ibid.

[249] George J. Siegel et al., *Basic Neurochemistry: Molecular, Cellular and Medical Aspects*, 8th ed. (Amsterdam: Elsevier, 2018).

[250] Peter W. Kalivas and Charles P. O'Brien, "Drug Addiction as a Pathology of Staged Neuroplasticity," *Neuropsychopharmacology* 33, no. 1 (2008): 166–180, https://doi.org/10.1038/sj.npp.1301564.

[251] George F. Koob and Nora D. Volkow, "Neurocircuitry of Addiction," *Neuropsychopharmacology* 35, no. 1 (2010): 217–238. https://doi.org/10.1038/npp.2009.110

[252] Ibid.

pravnu regulativu te društvene posljedice. Analizom međunarodnih konvencija i nacionalnih zakona pokazano je kako zakonodavni okvir Republike Hrvatske u velikoj mjeri slijedi globalne smjernice, ali suočava se s izazovima vezanima uz nove psihoaktivne tvari i provedbu regulativa. Iz navedenoga proizlazi da je zlouporaba droga složen i višedimenzionalan fenomen koji nadilazi isključivo kaznenopravni okvir te zahtijeva integrirani pristup u analizi i regulaciji. Kao poseban izazov istaknuta je promjenjiva definicija droge, koja se kontinuirano prilagođava kako bi obuhvatila nove psihoaktivne tvari te sve češću zlouporabu već postojećih supstanci poput fentanila, ketamina i DMT-a. Fentanil je snažni sintetski opioid koji je u posljednjem desetljeću povezan s najvećim brojem smrtnih slučajeva od predoziranja opioidima, dok se ketamin, iako odobren u medicinske svrhe, sve češće zloupotrebljava zbog svojih disocijativnih i halucinogenih učinaka. DMT (N,N-dimetiltriptamin), prirodni halucinogen iz skupine triptamina, sve se češće konzumira u rekreativne svrhe i zahtijeva razmatranje njegove posebne klasifikacije i kontrole, sukladno *Konvenciji UN-a o psihotropnim tvarima iz 1971*.

Klasifikacija droga po pravnim, farmakološkim i sociološkim kriterijima omogućila je jasnije razumijevanje njihove funkcije u društvu. Uočeno je da se tzv. legalne droge (alkohol, duhan) često zanemaruju u javnim politikama, iako izazivaju znatne zdravstvene i društvene posljedice, osobito među mladima.

Povijesni pregled upotrebe psihoaktivnih tvari pokazuje njihovu ukorijenjenost u kulturi čovječanstva, što potvrđuje potrebu za multidisciplinarnim pristupom u njihovoj regulaciji. Usporedbe domaćih i međunarodnih modela ukazuju na važnost stalnog prilagođavanja zakonodavstva znanstvenim spoznajama i društvenim promjenama.

Analiza potrošnje droga ukazuje na trend porasta konzumacije sintetskih droga koje često zaobilaze zakonske okvire. To zahtijeva jačanje sustava ranog upozoravanja, bolju prekograničnu suradnju i agilnije zakonodavne mehanizme.

Na medicinsko-socijalnoj razini naglašena je razlika između fizičke i psihičke ovisnosti te nužnost razvoja učinkovitijih preventivnih i rehabilitacijskih strategija.

Neurobiološki aspekti, osobito uloga dopaminergičkog i drugih neurotransmiterskih sustava, dodatno potvrđuju da se ovisnost ne može promatrati isključivo kao pravni ili moralni problem, već kao složen poremećaj s biološkim, psihološkim i društvenim odrednicama.

Posebno se ističe normativna neujednačenost u pristupu različitim psihoaktivnim tvarima. Dok se konzumacija alkohola i duhana, unatoč njihovim značajnim zdravstvenim i društvenim posljedicama, regulira prvenstveno kroz javnozdravstvene i administrativne mjere, kod nezakonitih droga i dalje dominira kaznenopravni pristup. Suvremeni trendovi u pojedinim državama, osobito u kontekstu dekriminalizacije posjedovanja za osobnu uporabu, ukazuju na

postupno približavanje javnozdravstvenom modelu, što dodatno otvara pitanje dosljednosti i učinkovitosti postojećih normativnih rješenja.

Posebna zabrinutost proizlazi iz porasta konzumacije legalnih droga, osobito alkohola i duhana, među mladima. To naglašava potrebu za implementacijom sustava praćenja, poput *Registra liječenih alkoholičara*, koji bi dopunio postojeći *Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*. Takav sustav omogućio bi bolje praćenje trendova, planiranje javnozdravstvenih politika i pravovremenu intervenciju. Zaključno, konceptualno-teorijski okvir postavlja analitičke temelje za razumijevanje fenomena zlouporabe droga, uključujući i legalne supstance, te otvara prostor za buduća istraživanja učinkovitosti postojećih mjera i zakonodavnih praksi. Balans između represivnih, preventivnih i zdravstveno-usmjerenih strategija ključan je za oblikovanje održivih politika suzbijanja ovisnosti u 21. stoljeću.

3. PRAVNI PRISTUPI KORIŠTENJU DROGA

Konzumacija psihoaktivnih tvari prati čovječanstvo još od najranijih civilizacija. U mnogim drevnim društvima, uključujući Mezopotamiju, Egipat, Kinu, Grčku i Indiju, određene biljne supstance koristile su se u ritualne, religijske, medicinske i društvene svrhe u manjim količinama.[253] Primjeri uključuju uporabu opijuma u Mezopotamiji i Kini, konoplje u Indiji, mandragore u Grčkoj te halucinogenih biljaka među domorodačkim narodima Južne Amerike.[254]

Unatoč njihovoj dugoj prisutnosti u ljudskoj povijesti, pravni oblici regulacije uporabe droga počinju se razvijati tek krajem 19. i početkom 20. stoljeća razvijanjem koncentriranijih oblika i većih količina.[255] Ovi rani pokušaji kontrole proizlazili su iz sve izraženijih problema povezanih s ovisnošću, javnim zdravljem, kriminalitetom i destabilizacijom društvenog poretka.[256] Prvi međunarodni korak bio je donošenje *Međunarodne opijumske konvencije 1912. godine*, što se smatra početkom globalnog pravnog režima kontrole droga.

Ovaj dio rada prikazuje analizu kriminalizacije, dekriminalizacije i legalizacije kao pravnih pristupa zlouporabi droga, a naglasak je na komparativnom modelu dekriminalizacije.

Posebna pažnja u radu usmjerena je na dekriminalizaciju droga u Republici Hrvatskoj, s fokusom na ulogu koju je dekriminalizacija imala od trenutka kada je posjedovanje droge za osobnu uporabu sankcionirano samo u prekršajnom okviru. Uz to, razmatra se utjecaj dekriminalizacije na učinkovitost provođenja istraživanja, ovlasti nadležnih tijela u postupcima za prekršaje te se ističu razlike u ovlastima i istražnim radnjama u odnosu na teža kaznena djela propisana *Kaznenim zakonom*.

Kriminalizacija podrazumijeva kažnjavanje osoba zbog neprimjerenog ponašanja koje je zakonom zabranjeno kao kazneno djelo, odnosno sankcionirano odredbama *Kaznenog zakona*. U daljnjem dijelu rada analizirani su ključni zakonski propisi vezani uz zlouporabu droga, s posebnim fokusom na odredbe *Kaznenog zakona*.

Drugi pravni aspekt koji je obrađen odnosi se na dekriminalizaciju kao oblik kažnjavanja koji ne uključuje kaznene sankcije, već se djelo sankcionira u prekršajnoj sferi, uz blaže kazne. Izmjenama *Kaznenog zakona* 1. siječnja 2013. godine, posjedovanje droge za osobne potrebe

[253] David T. Courtwright, *Forces of Habit: Drugs and the Making of the Modern World* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001), 10–12.
[254] Martin Booth, *Opium: A History* (New York: St. Martin's Press, 1999), 28–33.
[255] Richard Davenport-Hines, *The Pursuit of Oblivion: A Global History of Narcotics* (London: W.W. Norton & Company, 2002), 122.
[256] Virginia Berridge, *Demons: Our Changing Attitudes to Alcohol, Tobacco, and Drugs* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 98–100.

u Republici Hrvatskoj postalo je prekršaj, pa su u radu, osim hrvatskog modela dekriminalizacije, analizirani i komparativni pristupi, poput portugalskog i meksičkog i dr., kako bi stekao jasniji uvid u primjenu dekriminalizacije manjih količina droge u praksi. Naime, neke navedene zemlje su dekriminalizirale posjedovanje za osobne potrebe svih droga (ali u određenim količinama), a ne samo „lakih", što je bio fokus dekriminalizacije u nekim drugim zemljama.

Budući da se pravni aspekti dekriminalizacije i legalizacije u praksi često poistovjećuju, u tekstu je razjašnjena razlika između ta dva pristupa.

U ovom dijelu rada također je prezentiran pravni i institucionalni okvir zlouporabe droga uz analizu važnih dokumenata i ugovora, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini. Naime, pravna kategorizacija gotovo je jednako važna kao kemijska i fiziološka, a ako govorimo o zlouporabi droga onda to svakako znači da droge (ili spojevi) podliježu propisima i zakonima.

Politika suzbijanja zlouporabe droga na međunarodnoj i nacionalnoj razini, od prošlosti pa do danas, ima isti cilj – eliminaciju i trajno zaustavljanje problema sa zlouporabom droga i njihovih štetnih učinaka na pojedince i društvo. Provedba nacionalne i međunarodne politike borbe protiv zlouporabe droga zahtijeva uravnotežen, multidisciplinarni i integrirani pristup te koordinaciju svih tijela uključenih u borbu protiv ovisnosti, kao i svih razina državne vlasti.[257]

3.1. Kriminalizacija

Nemoguće je precizno odrediti od kada ljudi koristite opijate i druge droge, no sigurno je da je njihova upotreba prisutna gotovo koliko i sama civilizacija čovječanstva. Dokazi da je prethistorijski čovjek bio upoznat s opioidima mogu se vidjeti u paleontološkim nalazima fosila. Arheološki nalazi upućuju na to da uporaba psihoaktivnih tvari datira barem 10.000 godina unazad, a povijesni dokazi o njihovoj uporabi unutar različitih kultura postoje kroz posljednjih 5.000 godina.[258]

U ranijim vremenima konzumacija droga odnosila se na supstance prirodnog porijekla, a ne na laboratorijski proizvedene droge kakve su prisutne danas. Ranijih godina se uporaba psihoaktivnih tvari nije smatrala zlouporabom. Problem zlouporabe droga na prostoru Sjeverne

[257] D. Koturović i P. Knepper, "Criminal Justice in Serbia: The Effectiveness of Addressing Drug Trafficking," *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 14, br. 4 (2014): 316–327.

[258] M. D. Merlin, "Archaeological Evidence for the Tradition of Psychoactive Plant Use in the Old World," *Economic Botany* 57, br. 3 (2003): 295–323.

Amerike i Europe postao je izraženiji u drugoj polovici 20. stoljeća. Prije je prevladavao pristup usmjeren na rehabilitaciju, no od 80-ih godina prošloga stoljeća počinitelj se počinje smatrati osobom koja donosi vlastite odluke i odgovorna je za svoje ponašanje, a filozofija kazne postaje dominantna. Strah i briga dovode do primjene kaznenih mjera, kontrole i traženja načina kako isključiti korisnike droga iz zajednice.

Predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, Richard Nixon, upotrijebio je 1971. godine izraz *Rat protiv droga* (eng. War on Drugs), koji je izazvao veliki odjek u medijima, a u najširem smislu označavao je napor države da suzbije zlouporabu droga. Taj izraz i politika podrazumijevali su primjenu težih sredstava od samog kažnjavanja, uključujući pojačanu policijsku represiju, invazivne istrage, proširenje ovlasti sigurnosnih i nadzornih tijela te strože regulacije nad proizvodnjom i distribucijom droga. Usvojen je stroži kazneni pristup prema uporabi, distribuiranju i samoj proizvodnji droga. Kao rezultat ovih mjera, broj zatvorenih ovisnika koji su počinili kaznena djela porastao je za 510% u razdoblju od 1983. do 1993. godine.[259] Sličan je, stroži i represivniji pristup, imao i veliki broj europskih zemalja u tom razdoblju, poput Velike Britanije, Njemačke i Francuske, koje su također pooštrile kaznene politike i povećale ovlasti nadzornih tijela.[260]

Kriminalizacija tj. prohibicija (lat. prohibere – spriječiti) odnosi se na zabranu i sprječavanje u ovom slučaju zlouporabe droga. Radi se o potpunoj zabrani koja se ponekada i naziva „nultom tolerancijom".[261]

U kriminaliziranom režimu, uporaba droga smatra se kaznenim djelom. Ukoliko se nekoga zateče u konzumaciji zakonski zabranjenih droga, mora se suočiti s kaznenim prijavama i svojim postupcima. [262]

U hrvatskom kaznenopravnom sustavu, pojam kriminalizacije u kaznenopravnoj doktrini označava postupak kojim se određeno ponašanje zakonom proglašava kaznenim djelom, čime podliježe kaznenoj odgovornosti i sankcijama propisanima *Kaznenim zakonom*. S druge strane, ponašanja koja nisu kvalificirana kao kaznena djela, ali su i dalje pravno sankcionirana, ulaze

[259] Judith Greene, "Getting Tough on Crime: The History and Political Context of Sentencing Reform Developments Leading to the Passage of the 1994 Crime Act," u: C. Tata i N. Hutton (ur.), *Sentencing and Society: International Perspectives* (Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2002).

[260] Peter Reuter i Robert MacCoun, *Comparing Western European and North American Drug Policies*, RAND Corporation, 2001, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2006/MR237.pdf.

[261] Diane Riley, *Drugs and Drug Policy in Canada: A Brief Review & Commentary* (1998).

[262] Jordan Blair Woods, "A Decade After Drug Decriminalization: What Can the United States Learn from the Portuguese Model?," *University of the District of Columbia Law Review* 15, no. 1 (2011): 1–31.

u sferu *penalizacije* u širem smislu, najčešće kroz prekršajno pravo.[263] U tom smislu, posjedovanje droga za osobne potrebe u Republici Hrvatskoj, iako je i dalje kažnjivo, od 1. siječnja 2013. godine više ne predstavlja kazneno djelo, već prekršaj, što znači da nije riječ o kriminalizaciji, već o dekriminalizaciji uz zadržanu penalizaciju.[264] Ova razlika je ključna za pravilno razumijevanje promjene zakonskog okvira i njenog značenja u teoriji i praksi.[265] Kako naglašavaju Pavišić, Grozdanić i Veić, u razdoblju prije 2013. godine kazneno je bilo i neovlašteno posjedovanje droge za osobne potrebe, dok samo uzimanje i prisutnost droge u organizmu nisu činili kazneno djelo.[266]

U znanstvenoj i stručnoj literaturi postoje različiti argumenti u vezi s kriminalizacijom određenih ponašanja, uključujući i zlouporabu droga. Kriminalizacija se odnosi na donošenje kaznenih zakona kojima se jasno komunicira društvena osuda ponašanja koje se smatra neprihvatljivim i nemoralnim. S druge strane, uklanjanje kaznene odgovornosti za zlouporabu droga moglo bi dovesti do percepcije da je takvo ponašanje društveno prihvatljivo.

Jedan od često navođenih argumenata u prilog kaznenopravnom pristupu je pozivanje na individualnu odgovornost konzumenata droga, uz stav da bi osobe koje konzumiraju ilegalne tvari trebale snositi odgovarajuće sankcije za svoje ponašanje.[267] Empirijska istraživanja pokazuju da su konzumenti droga statistički češće uključeni u kriminalne aktivnosti te predstavljaju povećan rizik za širenje zaraznih bolesti, osobito HIV-a i hepatitisa C.[268] Također, neki autori izražavaju zabrinutost da bi dekriminalizacija mogla potaknuti porast konzumacije,

[263] Ovi pojmovi pripadaju kaznenopravnoj doktrini i ne definiraju se izravno u zakonskim tekstovima, nego u kaznenopravnoj i kriminološkoj literaturi. Vidi: Željko Horvatić, *Rječnik kaznenog prava*, Zagreb, 2002., str. 207 (kriminalizacija kao proglašenje ponašanja kaznenim djelom); Alex Stevens i dr., "Depenalization, diversion and decriminalization: A realist review and programme theory of alternatives to criminalization for simple drug possession", *Criminology & Criminal Justice*, 19(1), 2019 (depenalizacija kao smanjenje primjene kaznenih sankcija, dekriminalizacija kao de iure uklanjanje kaznenih sankcija).

[264] Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 144/12) – izmjene donesene u prosincu 2012., stupile na snagu 1. siječnja 2013., kojima je redefiniran kaznenopravni okvir za drogu i uklonjeno kazneno djelo pukog posjedovanja za osobnu uporabu.

[265] Dalida Rittossa, "Drug Policy and Drug Legislation in Croatia," u: *Drug Policy and Drug Legislation in South East Europe*, ur. Thanasis Apostolou (Atena: Nomiki Bibliothiki Group, 2013), 99–148. (Kontekstualizira reformu 2013., te razliku kriminalizacija/dekriminalizacija/penalizacija u hrvatskom pravu i praksi).

[266] Berislav Pavišić, Vesna Grozdanić i Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona* (Zagreb: Narodne novine, 2007), 464.

[267] Douglas Husak, *Legalize This! The Case for Decriminalizing Drugs* (London: Verso, 2002), 89–91.

[268] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), *Health and Social Responses to Drug Problems: A European Guide* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021), 25–28, 58-62.

ako dođe do smanjenja percipiranog rizika i društvene osude.[269]

S druge strane, brojna istraživanja ukazuju na to da stroga kaznena politika nije rezultirala smanjenjem broja korisnika droga, što je potaknulo mnoge zemlje da razmotre alternativne pristupe.[270] Primjerice, autori poput Alexa Stevensa i Caitlina Hughesa naglašavaju da zdravstveno usmjereni modeli, koji uključuju preusmjeravanje ovisnika iz kaznenopravnog sustava u tretman i rehabilitaciju, mogu imati povoljnije učinke na smanjenje šteta povezanih s drogom.[271] Takav pristup pomiče fokus s isključivo represivnog na zdravstveni i socijalni aspekt problema.

Prema Sheru kriminalizacija zlouporabe droga temelji se na tri ključna argumenta:

1. *Paternalistički argument*
    - ovaj pristup naglašava da su konzumenti droga izloženi značajnim zdravstvenim rizicima, uključujući razvoj ovisnosti te povećanu vjerojatnost pojave srčanog i moždanog udara. Iako određene tvari mogu privremeno povećati osjećaj samopouzdanja i libido, dugoročna konzumacija često rezultira povećanom agresivnošću i sklonosti kriminalnom ponašanju. Osim toga, pojedine supstance, poput LSD-a, mogu uzrokovati trajne psihičke poremećaje, uključujući psihozu i oštećenje moždanih funkcija. Upravo zbog tih dugotrajnih posljedica po zdravlje, zagovornici kriminalizacije smatraju da je nužno regulirati njihovu upotrebu kaznenim zakonodavstvom.
2. *Zaštitni argument*
    - ovaj argument polazi od pretpostavke da konzumacija droga ne ugrožava samo pojedinca, već može imati negativne posljedice i za druge. Primjerice, prenatalna izloženost psihoaktivnim tvarima može ozbiljno narušiti zdravlje fetusa, dok djeca čiji su roditelji ovisnici mogu trpjeti zanemarivanje i druge oblike disfunkcionalnog

[269] Vidi npr. Robert J. MacCoun, "What Can We Learn from the Dutch Cannabis Coffeeshop System?" *Addiction* 106, no. 11 (2011): 1899–1910, https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2011.03572.x; Wayne Hall and Michael Lynskey, "Is Cannabis a Gateway Drug? Testing Hypotheses about the Relationship between Cannabis Use and the Use of Other Illicit Drugs," *Drug and Alcohol Review* 24, no. 1 (2005): 39–48, https://doi.org/10.1080/09595230500126698; Fariha Ali et al., "Unpacking the Effects of Decriminalization: Understanding Drug Use Experiences and Risks among Individuals Who Use Drugs in British Columbia," *Harm Reduction Journal* 21 (2024): article 190, https://doi.org/10.1186/s12954-024-01108-5.

[270] Vidi npr. Caitlin Hughes and Alex Stevens, "A Resounding Success or a Disastrous Failure: Re-examining the Portuguese Decriminalization of Illicit Drugs," *Drug and Alcohol Review* 31, no. 1 (2012): 101–113, https://doi.org/10.1111/j.1465-3362.2011.00383.x; Douglas Husak, *Legalize This! The Case for Decriminalizing Drugs* (London: Verso, 2002); Alex Stevens, *Drugs, Crime and Public Health: The Political Economy of Drug Policy* (London: Routledge, 2010); European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), *Health and Social Responses to Drug Problems: A European Guide* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021), 25–28.

[271] Hughes and Stevens, "A Resounding Success," 108–110., Stevens, *Drugs, Crime and Public Health*, 119–125.

obiteljskog okruženja. S tog stajališta, zakonska regulativa trebala bi djelovati preventivno i odvratiti pojedince od konzumacije droga kako bi se smanjili rizici za širu društvenu zajednicu.

3. *Perfekcionistički argument*
   - ovaj koncept kriminalizaciju opravdava nastojanjem da se pojedincima pomogne u očuvanju vlastitih života i zaštiti drugih od negativnih posljedica zlouporabe droga. Prema ovom stajalištu, društvo ima odgovornost osigurati mehanizme koji će spriječiti destruktivne obrasce ponašanja i očuvati opće dobro.[272]

3.1.1. Pravni i institucionalni okviri

Razmatranje kriminalizacije zahtijeva sveobuhvatnu analizu pravnih i institucionalnih okvira koji reguliraju ovo područje.

Ti okviri mogu se kategorizirati na sljedeće razine:

- *Međunarodni pravni i institucionalni okviri* – ova razina obuhvaća konvencije, sporazume i smjernice međunarodnih organizacija poput *Ujedinjenih naroda*, *Svjetske zdravstvene organizacije* i *Vijeća Europe*. Ovi dokumenti postavljaju temeljne standarde i preporuke koje države članice mogu implementirati unutar svojih zakonodavnih sustava.
- *Nacionalni pravni okviri* – svaka država razvija vlastite zakonske mehanizme za regulaciju i sankcioniranje određenih ponašanja, uključujući kriminalizaciju. Nacionalni propisi definiraju kaznene mjere, preventivne strategije te institucije odgovorne za provedbu zakona i politike u ovom području.

Još jednom treba istaknuti kako međunarodni ugovori, sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom, predstavljaju sastavni dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske te imaju pravnu snagu višu od zakona. Naime, prema članku 141. stavku 5. *Ustava Republike Hrvatske*:[273]

> *"Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom, objavljeni i na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske i po pravnoj su snazi iznad zakona."*

Time međunarodni ugovori postaju izravno primjenjivi u nacionalnom pravnom sustavu, osim

[272] George Sher, "On the Decriminalization of Drugs," *Criminal Justice Ethics* 22, br. 1 (2003): 30–31.

[273] Ustav Republike Hrvatske, pročišćeni tekst, *Narodne novine*, br. 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/00, 28/01, 76/10, 85/10, 5/14.

ako za njihovu provedbu nije potrebno donošenje posebnog zakona.

Međutim, važno je naglasiti da međunarodni izvori nisu dostatni za cjelovito normiranje kaznene politike prema drogama. Iako međunarodne konvencije (poput *Jedinstvene konvencije o opojnim drogama iz 1961.)*[274] uspostavljaju opće obveze država članica (npr. da kriminaliziraju određene radnje povezane s prometom droga), one ne propisuju konkretne kaznene sankcije, rokove, niti postupovne mehanizme.

Kao primjer možemo navesti članak 36. *Jedinstvene konvencije o opojnim drogama iz 1961.* koji obvezuje države da neka ponašanja proglase kažnjivima, ali ne definira ni kaznene mjere, ni razinu težine sankcija, niti oblik odgovornosti – što se u cijelosti prepušta nacionalnom zakonodavstvima.

Zbog toga je nužna detaljna analiza nacionalnih pravnih akata, jer upravo oni utvrđuju:

- što se konkretno smatra kaznenim djelom ili prekršajem u području droga,
- koje institucije provode zakon (policija, pravosuđe, zdravstvene službe),
- kakve se sankcije primjenjuju (zatvor, novčana kazna, mjere liječenja),
- te kako se osigurava usklađenost s međunarodnim obvezama.

U konačnici, međunarodni ugovori postavljaju minimalne standarde i obveze, ali je nacionalni pravni okvir ključan za oblikovanje konkretne kaznene politike, njezinu implementaciju i društvene učinke. Nedostatak izravnih normi o sankcijama u međunarodnim konvencijama čini nacionalne zakone i institucije središnjim elementom sustava.

3.1.1.1. Međunarodni ugovori na snazi

Prema *Odluci o obavljanju mnogostranih međunarodnih ugovora* kojih je Republika Hrvatska stranka temeljem notifikacija o sukcesiji[275] (Republika Hrvatska je stranka od 08.10.1991. godine) naša je država preuzela značajan broj međunarodnih ugovora, a sljedeći se ističu kao najvažniji za temu koja se razmatra u ovom radu:

- *UN Jedinstvena konvencija o opojnim drogama (30. ožujka 1961., New York);* Republika Hrvatska stranka je Konvencije od 8. listopada 1991. godine temeljem notifikacije o sukcesiji; Tekst Konvencije objavljen u: Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, broj 2/1964;

[274] Jedinstvena konvencija o opojnim drogama, New York, 30. ožujka 1961., *Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 2/1964; Republika Hrvatska postala stranka temeljem notifikacije o sukcesiji 8. listopada 1991.

[275] *Odluka o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji*, *Narodne novine* 12/1993.

- *Protokol o izmjenama Jedinstvene konvencije o opojnim drogama* (*Ženeva, 25. ožujka 1972.);* Republika Hrvatska stranka je Protokola od 8. listopada 1991. godine temeljem notifikacije o sukcesiji; Tekst Protokola objavljen u: Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, broj 3/1978;
- *Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nedozvoljenoga prometa i psihotropskim supstancama (Beč, 20. prosinca 1988.);* Republika Hrvatska stranka je Konvencije od 8. listopada 1991. godine temeljem notifikacije o sukcesiji; Tekst Konvencije objavljen u: Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 14/1990;
- *UN Konvencija o psihotropnim tvarima (Beč, 21. veljače 1971.);* Republika Hrvatska stranka je Konvencije od 8. listopada 1991. godine temeljem notifikacije o sukcesiji; Tekst Konvencije objavljen u: Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 14/1990.

Donošenje navedenih Konvencija govori o činjenici da droge predstavljaju problem šire međunarodne zajednice, a osim gore navedenih postoje i drugi međunarodni akti koji se odnose na tu materiju.[276]

3.1.1.2. Međunarodne organizacije, tijela, institucije i agencije koje su uključene u politiku suzbijanja zlouporabe droga

U svijetu egzistiraju brojne sljedeće organizacije, tijela, institucije i agencije UN-a koje su uključene u politiku droga:

- *Ured za droge i kriminal* (United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC) – ovaj ured započeo je s radom 1997. godine s ciljem bolje kontrole droga i prevencije kriminala.[277] Fokus rada UNODC-a je trgovina i zlouporaba nedopuštenih droga, prevencija kriminala i kazneno pravosuđe, međunarodni terorizam i politička korupcija.[278] Prema dostupnim podacima UNODC čini više od 90% resursa UN-a namijenjenih kontroli droga. UNODC podupire države članice u rješavanju droga te je objavio međunarodne standarde o sprečavanju upotrebe droga. Prema podacima UNODC 2020-2022 organizaciju podupire čak 146 zemalja. Sjedište je u Austriji (Beč), a regionalni uredi i uredi za vezu nalaze se u

[276] Dražen Tripalo, "Kaznenopravni aspekti zlouporabe opojnih droga," *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 10, br. 2 (2003): 553–585.
[277] UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), *UNODC Home Page*, pristupljeno 29. prosinca 2023., https://www.unov.org/unov/en/unodc.html.
[278] UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), *About UNODC*, pristupljeno 29. prosinca 2023., https://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/index.html.

Sjedinjenim Američkim Državama (New York);[279]

- *Povjerenstvo za opojne droge* (Commission on Narcotic Drugs, CND) - CND je upravljačko tijelo UNODC-a, a osnovalo ga je *Ekonomsko i socijalno vijeće UN-a* 1946. godine. Sva pitanja koja se odnose na ciljeve UN-ovih ugovora o kontroli droga i njihova provedba čine ključni element mandata CND-a, kao i osiguravanje pristupa zemljama osnovnim lijekovima. *Povjerenstvo Ujedinjenih naroda za opojne droge* jedno je od funkcionalnih povjerenstava *Ekonomskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih naroda* (ECOSOC) i središnje je tijelo za donošenje politike droga u sustavu *Ujedinjenih naroda* i ima važne funkcije pod međunarodnom kontrolom droga konvencije. CND je međuvladino tijelo koje čine države, a ne pojedinci.[280] Republika Hrvatska je bila primljena u članstvo CND-a na mandat od 4 godine, u razdoblju od 1. travnja 2004. do 31. prosinca 2007. godine;[281]
- *Svjetska zdravstvena organizacija* (World Health Organization, WHO) posebna je organizacija *Ujedinjenih naroda* koja djeluje kao tijelo za koordinaciju međunarodnog javnog zdravstva. Osnovana je od strane UN-a 07.04.1948. godine.[282] Odgovorna za provođenje medicinske, znanstvene i javnozdravstvene procjene tvari i procjenjuje kontrolirane lijekove radi rizika po javno zdravlje.[283] Ocjene se provode putem Stručnog odbora WHO-a za ovisnost o drogama (ECDD), a koji također daje preporuke glavnom tajniku UN-a, o potrebi i razini međunarodne kontrole tvari.[284] Sjedište je u Švicarskoj, Ženeva;.
- *Međunarodni odbor za kontrolu narkotika* (International Narcotics Control Board, INCB) neovisno je kvazisudsko stručno tijelo uspostavljeno J*edinstvenom konvencijom opojnim drogama*, sastavljeno od 13 stručnjaka koje je *Ekonomsko i socijalno vijeće* izabralo na razdoblje od pet godina. Njegove zadaće uključuju nadzor usklađenosti zemalja s međunarodnim ugovorima UN-a o kontroli droga. Mandat INCB-a prema *Konvenciji iz*

[279] Ured za suzbijanje droga i ovisnosti Republike Hrvatske, *Suradnja s UNODC-em*, pristupljeno 10. veljače 2024., https://drogeiovisnosti.gov.hr/o-uredu/djelokrug/medjunarodna-suradnja/suradnja-s-unodc-em/971.
[280] UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), *Commission on Narcotic Drugs*, pristupljeno 29. prosinca 2023., https://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CND/.
[281] Ured za suzbijanje droga i ovisnosti Republike Hrvatske, *Suradnja s CND-em*, pristupljeno 11. veljače 2024., https://drogeiovisnosti.gov.hr/o-uredu/djelokrug/medjunarodna-suradnja/suradnja-s-cnd-em/974.
[282] Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), *History*, pristupljeno 8. siječnja 2024., https://www.who.int/about/history.
[283] Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), *Who We Are*, pristupljeno 8. siječnja 2024., https://www.who.int/about/who-we-are.
[284] Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), *WHO Expert Committee on Drug Dependence*, pristupljeno 8. siječnja 2024., https://www.who.int/groups/who-expert-committee-on-drug-dependence.

1988. godine vrlo je ograničen.[285]

- *Međunarodni konzorcij za politiku droga* (International Drug Policy Consortium, IDPC) - globalna mreža nevladinih organizacija i profesionalnih mreža koja podržava politike utemeljene na dokazima koje su učinkovite u smanjenju štete zbog droga. Promovira objektivnu i otvorenu raspravu o učinkovitosti politike droga na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Ima preko 190 članica diljem svijeta;[286]
- *Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama* (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, EMCDDA) – krajem 80-ih godina prošloga stoljeća problem droga u Europi postajao je sve očitiji, a to je zahtijevalo veću suradnju između država (francuski predsjednik François Mitterrand je 1989. godine pozvao čelnike EU na suradnju i koordinaciju po pitanju droga)[287]. Iako se već tada krenulo s idejama za osnivanje centra za praćenje droga na europskoj razini, *Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama* osnovan je nekoliko godina kasnije, točnije 1993. godine s ciljem pružanja pouzdanih informacija o drogama na razini Europe. Sjedište centra je u Lisabonu, a djelokrug je praćenje problema droga u Europi (uključujući nove trendove), praćenje rješenja koja se primjenjuju na probleme povezane s drogama, pružanje informacija o najboljoj praksi u zemljama EU-a i poticanje da ih podijele, procjena rizika novih psihoaktivnih tvari, vođenje sustava ranog upozoravanja na nove psihoaktivne tvari te razvijanje alata i instrumenata za pomoć državama članicama EU-a u praćenju i ocjenjivanju njihovih nacionalnih politika, a Europskoj komisiji u praćenju i ocjenjivanju politika EU-a.[288] Posebna važnost EMCDDA u ovome radu proizlazi iz njezine uloge u razvoju standardiziranih metodoloških okvira i pokazatelja za praćenje raširenosti uporabe droga, tržišnih trendova i društvenih posljedica zlouporabe droga, čime se osigurava međunarodna usporedivost podataka i znanstvena utemeljenost empirijskih analiza. EMCDDA je vodeći centar za zlouporabu droga. Od 2024. godine institucija djeluje pod nazivom *Europska agencija za droge* (EUDA), pri čemu se u ovom radu koristi i naziv EMCDDA kada se upućuje na metodološke okvire, modele i dokumente nastale u razdoblju

[285] INCB (International Narcotics Control Board), *About INCB*, pristupljeno 10. studenog 2023., https://www.incb.org/incb/en/about.html.
[286] International Drug Policy Consortium (IDPC), *About IDPC – International Drug Policy Consortium*, pristupljeno 8. siječnja 2024., https://www.idpc.net/about.
[287] EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction), *History*, pristupljeno 1. veljače 2024., https://www.emcdda.europa.eu/about/history_en.
[288] EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction), *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA)*, pristupljeno 1. veljače 2024., https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-monitoring-centre-drugs-and-drug-addiction-emcdda_hr.

prije institucionalne transformacije.

- *Stalni odbor za operativnu suradnju na unutarnjoj sigurnosti* (Standing Committee on Operational Cooperation on Internal Security , COSI) – odbor Vijeća EU čiji je zadatak olakšati, promicati i jačati suradnju u operativnim akcijama država članica na području unutarnje sigurnosti[289], što uključuje i trgovinu drogom. Fokus COSI-a na ilegalne droge provodi se kroz Europsku multidisciplinarnu platformu protiv kaznenih prijetnji (EMPACT), koja uključuje aktivnosti protiv trgovine ljudima i proizvodnje sintetskih droga, kokaina i heroina.
- *Agencija Europske unije za suradnju u provođenju zakona* (European Law Enforcement Agency, *Europol*; nekada *Europski policijski ured* i *Europolova jedinica za droge*) – također relevantna agencija Europske unije uključena u borbu protiv zlouporabe droga, a osnovana je 1998. godine.[290] Sjedište Europola je u Nizozemskoj (Den Haag), a osnovna zadaća je pružanje podrške državama članicama u sprječavanju i suzbijanju svih vrsta teškog međunarodnog i organiziranog kriminala, kibernetičkog kriminala i terorizma. Kao najveće prijetnje sigurnosti ističe se upravo međunarodna trgovina drogom, kao i pranje novca te terorizam, organizirane prijevare krivotvorenje eura i trgovanje ljudima. Europol je status agencije *Europske unije* stekao 2010. godine.[291] Hrvatska je punopravna članica Europola od 2013. godine;
- *Agencija Europske unije za suradnju u kaznenom pravosuđu* (European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, Eurojust) - agencija Europske unije za kaznenopravnu suradnju. Okuplja tužitelje i suce iz cijelog EU-a i šire, u nastojanju da podrži prekograničnu koordinaciju za istrage i kazneni progon kaznenih djela protiv droga.[292] Ova agencija osnovana je 2002. godine, a sjedište je u Nizozemskoj (Den Haag).

3.1.1.3. Pravni okvir Europske unije u području droga

Pravni okvir Europske unije u području droga izravno utječe na hrvatski pravni sustav, osobito nakon pristupanja Republike Hrvatske *Europskoj uniji* 1. srpnja 2013. godine.
Iako kazneno pravo i politika droga načelno ostaju u nadležnosti država članica, *Europska unija*

[289] Struna, *Stalni odbor za operativnu suradnju u području unutarnje sigurnosti*, pristupljeno 31. siječnja 2024., http://struna.ihjj.hr/naziv/stalni-odbor-za-operativnu-suradnju-u-podrucju-unutarnje-sigurnosti/20069/.
[290] Europol, *History*, pristupljeno 11. veljače 2024., https://www.europol.europa.eu/about-europol/history.
[291] Europol, *About Europol*, pristupljeno 11. veljače 2024., https://www.europol.europa.eu/about-europol:hr.
[292] Eurojust, *Mission*, pristupljeno 2. veljače 2024., https://www.eurojust.europa.eu/about-us/organisation/mission.

donosi okvirne odluke, direktive, strategije i operativne mehanizme usmjerene na harmonizaciju pristupa u suzbijanju nezakonite trgovine drogama i odgovoru na pojavu novih psihoaktivnih tvari.

Pravni temelj za takvo usklađivanje nalazi se u članku 83. stavku 1. *Ugovora o funkcioniranju Europske unije* (UFEU), kojim se omogućuje donošenje zajedničkih minimalnih pravila za posebno teške oblike kriminaliteta s prekograničnim učinkom, uključujući upravo trgovinu drogom.[293]

Jedan od najvažnijih instrumenata sekundarnog zakonodavstva u ovom području jest *Okvirna odluka Vijeća 2004/757/PUP* od 25. listopada 2004. godine, kojom se utvrđuju minimalne odredbe o obilježjima kaznenih djela i sankcija u vezi s nedopuštenom trgovinom drogama. Ovom su odlukom države članice obvezane uskladiti svoje nacionalno zakonodavstvo kako bi se osiguralo da se kaznenim djelima smatra nezakonita proizvodnja, prodaja, distribucija i posjedovanje droga u svrhu prodaje, kao i da se za takva djela propisuju učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće kazne.[294]

Navedena okvirna odluka izmijenjena je *Direktivom (EU) 2017/2103 Europskog parlamenta i Vijeća* od 15. studenoga 2017. godine, kojom je u njezinu primjenu uključena i problematika novih psihoaktivnih tvari, a istodobno je ukinuta prethodna *Odluka Vijeća 2005/387/PUP*. Time je omogućena učinkovitija reakcija *Europske unije* na brzo širenje novih supstanci koje imitiraju učinke ilegalnih droga, ali prethodno nisu bile regulirane zakonodavstvom.[295]

U skladu s člankom 288. *UFEU*-a, direktive i okvirne odluke (u razdoblju prije stupanja na snagu *Ugovora iz Lisabona*, kada su okvirne odluke bile instrument trećeg stupa EU) obvezuju države članice u pogledu postizanja cilja, ali im ostavljaju slobodu u pogledu izbora oblika i metoda provedbe. Navedeni instrumenti predstavljaju temelj sekundarnog zakonodavstva koje se u hrvatski pravni sustav transponira prvenstveno putem *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga* i *Kaznenog zakona RH.*

Osim zakonodavnog okvira, *Europska unija* razvija i strateški pristup politici droga, koji se provodi putem višegodišnjih strategija i akcijskih planova. Trenutno je na snazi *EU Strategija o drogama 2021.–2025.,* koja integrira javnozdravstveni, kaznenopravni i sigurnosni pristup te se temelji na smanjenju ponude i potražnje za drogama, unaprjeđenju javnog zdravlja, jačanju

[293] Ugovor o funkcioniranju Europske unije (UFEU), SL C 202, 7.6.2016, čl. 83(1).

[294] Council of the European Union, *Council Framework Decision 2004/757/JHA of 25 October 2004 laying down minimum provisions on the constituent elements of criminal acts and penalties in the field of illicit drug trafficking*, OJ L 335, 11.11.2004, 8–11.

[295] European Parliament and Council of the EU, *Directive (EU) 2017/2103 of 15 November 2017 amending Council Framework Decision 2004/757/JHA in order to include new psychoactive substances in the definition of 'drug' and repealing Council Decision 2005/387/JHA*, OJ L 305, 21.11.2017, 12–18.

međunarodne suradnje i praćenju učinkovitosti politika.[296]

Operativnu razinu koordinira *Europska multidisciplinarna platforma protiv kaznenih prijetnji (EMPACT)*, dok u provedbi politike droga sudjeluju brojne institucije i agencije Europske unije (vidi 3.1.1.2. *Međunarodne organizacije, tijela, institucije i agencije uključene u politiku suzbijanja zlouporabe droga*) koje osiguravaju stručnu, obavještajnu, pravosudnu i policijsku potporu državama članicama.[297]

Za razliku od uredbi koje se izravno primjenjuju, direktive i okvirne odluke moraju se implementirati u nacionalno zakonodavstvo, čime se omogućuje državama članicama određeni stupanj prilagodbe u provedbi, ali bez odstupanja od cilja koji se želi postići.

3.1.1.3.1. Sudska praksa europskih sudova u području droga

Uz zakonodavne instrumente Europske unije, važnu ulogu u oblikovanju pravnog okvira u području droga ima i sudska praksa europskih sudova, osobito Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) i Suda Europske unije (SEU). Odluke tih sudova ne uređuju izravno politiku droga, ali razjašnjavaju granice državne regulacije u odnosu na zaštitu temeljnih prava, slobodu kretanja robe i usluga te druga temeljna načela europskog pravnog poretka.

U praksi Europskog suda za ljudska prava nije utvrđeno postojanje temeljnog prava na posjedovanje, uzgoj ili korištenje droga. Sud također nije zauzeo stajalište kojim bi podupirao određeni model politike droga, bilo liberalni bilo represivni, već državama priznaje širok prostor slobodne procjene u reguliranju ovog područja. Primjer takvog pristupa vidljiv je u predmetu *Thörn protiv Švedske*, u kojem je nepokretna podnositeljica, nakon teške prometne nesreće, kažnjena novčanom kaznom zbog posjedovanja kanabisa koji je koristila za ublažavanje bolova. Sud je razmatrao eventualnu povredu prava na poštovanje privatnog života iz članka 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te zaključio da nije došlo do povrede Konvencije jer je interes države za kontrolu droga prevladao nad individualnim interesom podnositeljice.[298]

U predmetu *Tomasović protiv Hrvatske* Sud je razmatrao pitanje zabrane dvostrukog kažnjavanja (ne bis in idem). Podnositeljica je bila kažnjena u prekršajnom postupku novčanom kaznom zbog posjedovanja male količine heroina, a potom i u kaznenom postupku uvjetnom

[296] European Commission, *EU Drugs Strategy 2021–2025*, pristupljeno 12. lipnja 2025., https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/drug-policy_en.

[297] EUR-Lex, *Illicit drug trafficking: offences and penalties – Summary of EU Legislation*, pristupljeno 12. lipnja 2025., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:l14153.

[298] *Thörn v. Sweden*, 24547/18, 1. rujna 2022.

osudom. ESLJP je utvrdio da su oba postupka temeljena na istim činjenicama te da je povrijeđen članak 4. Protokola br. 7 uz Konvenciju, koji zabranjuje dvostruko suđenje ili kažnjavanje za isto djelo. Pri ocjeni je Sud primijenio kriterije razvijene u presudi *Engel i drugi protiv Nizozemske*,[299] prema kojima i prekršajni postupci mogu imati kazneni karakter s obzirom na prirodu djela i težinu sankcije.[300]

Sud je također razmatrao pitanja povezana sa zdravstvenom zaštitom osoba ovisnih o drogama u kontekstu izvršenja kazne. U predmetu *Wenner protiv Njemačke* utvrđena je povreda članka 3. Konvencije jer je zatvoreniku koji je bio na zamjenskoj terapiji opioidima uskraćen odgovarajući medicinski tretman tijekom izvršenja kazne.[301] Slično tome, u predmetu *McGlinchey i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* Sud je utvrdio povredu Konvencije nakon što zatvorskim vlastima nije osigurana odgovarajuća medicinska skrb za ovisnicu o heroinu koja je pretrpjela teške simptome apstinencije i preminula tijekom izdržavanja kazne.[302]

Pitanje ograničenja povezanih s politikom droga pojavilo se i u kontekstu slobode izražavanja. U predmetu *Ringier Axel Springer protiv Slovačke* Sud je utvrdio povredu članka 10. Konvencije, nakon što je medijska kuća kažnjena zbog objave intervjua u kojem je javna osoba govorila o korištenju droga. Sud je zaključio da je izrečena sankcija bila nerazmjerna i da je predstavljala neopravdano ograničenje slobode izražavanja.[303]

Za razliku od ESLJP-a, Sud Europske unije razmatrao je pitanja povezana s pravom unutarnjeg tržišta i slobodom kretanja u kontekstu regulacije droga. U predmetu *Josemans* Sud je ocjenjivao zakonitost odluke grada Maastrichta kojom je pristup nizozemskim „coffee shopovima“ ograničen samo na lokalne stanovnike. Sud je zaključio da takva mjera može biti opravdana ciljem borbe protiv narko-turizma i zaštite javnog reda, čak i ako rezultira različitim tretmanom domaćih i stranih osoba.[304]

Važna odluka donesena je i u predmetu *Kanavape*, u kojem je Sud razmatrao pravni status kanabidiola (CBD). Sud je utvrdio da zakonito proizvedeni CBD, koji nema psihotropni učinak, ne može biti smatran opojnom drogom u smislu međunarodnih konvencija te da države članice

[299] *Engel and Others v. the Netherlands*, nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72 (European Court of Human Rights, June 8, 1976).
[300] *Tomasović v. Croatia, no. 53785/09 (European Court of Human Rights, October 18, 2011).*
[301] *Wenner v. Germany*, no. 62303/13 (European Court of Human Rights, September 1, 2016).
[302] *McGlinchey and Others v. the United Kingdom*, no. 50390/99 (European Court of Human Rights, April 29, 2003).
[303] *Ringier Axel Springer Slovakia a.s. v. Slovakia (No. 4)*, no. 26826/16 (European Court of Human Rights, September 23, 2021).
[304] *Marc Michel Josemans v. Burgemeester van Maastricht*, Case C-137/09, ECLI:EU:C:2010:774 (Court of Justice of the European Union, December 16, 2010).

ne mogu zabraniti njegovu prodaju ako je zakonito proizveden u drugoj državi članici.[305]
Sud je također razmatrao pitanja povezana s medicinskom uporabom pripravaka kanabisa i zaštitom temeljnih prava. U predmetu *X protiv Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* Sud je zaključio da osoba koja boluje od teške bolesti ne može biti protjerana u državu u kojoj ne bi imala pristup terapiji potrebnoj za ublažavanje bolova jer bi takva situacija mogla predstavljati povredu ljudskog dostojanstva i zabrane nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja.[306]
U novijoj praksi Sud se bavio i pitanjima uzgoja konoplje u okviru zajedničke poljoprivredne politike. U predmetu *Biohemp* razmatrana je zakonitost nacionalnih ograničenja u vezi s unutarnjim hidroponskim uzgojem konoplje, pri čemu je Sud naglasio potrebu usklađivanja gospodarskih aktivnosti s ciljevima zaštite javnog zdravlja.[307]
Osim toga, Sud je u predmetu *Commission protiv Mađarske* utvrdio povredu načela lojalne suradnje nakon što je Mađarska glasovala protiv zajedničkog stajališta Europske unije u okviru Komisije UN-a za opojne droge u vezi s promjenom položaja kanabisa na međunarodnim popisima. Sud je naglasio da države članice moraju djelovati usklađeno kada Europska unija nastupa prema međunarodnim organizacijama.[308]
Iz navedene sudske prakse proizlazi da europski sudovi ne odlučuju o tome treba li određene droge legalizirati ili dekriminalizirati. Njihova je uloga prvenstveno u ocjeni usklađenosti nacionalnih mjera s temeljnim pravima i načelima prava Europske unije, čime doprinose oblikovanju pravnog okvira u kojem države članice provode vlastite politike suzbijanja zlouporabe droga.

3.1.1.4. Nacionalni pravni okvir suzbijanja zlouporabe droga

Iako međunarodni ugovori imaju pravnu snagu iznad zakona, stvarna provedba obveza u području zlouporabe droga u najvećoj mjeri ovisi o nacionalnim zakonodavnim rješenjima. Stoga je nužno razmotriti unutarnji pravni okvir koji ovu problematiku uređuje kroz više međusobno povezanih propisa.

[305] *B S and C A v. Ministre de la Santé (Kanavape)*, Case C-663/18, ECLI:EU:C:2020:938 (Court of Justice of the European Union, November 19, 2020).
[306] *X v. Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid*, Case C-69/21, ECLI:EU:C:2022:858 (Court of Justice of the European Union, November 22, 2022).
[307] *Biohemp Concept SRL v. Direcţia pentru Agricultură Judeţeană Alba*, Case C-793/22, ECLI:EU:C:2024:837 (Court of Justice of the European Union, October 4, 2024).*
[308] *European Commission v. Hungary, Case C-271/23, ECLI:EU:C:2026:59 (Court of Justice of the European Union, January 27, 2026).*



Slika 4: Pregled zakona relevantnih za suzbijanje zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj

Slika prikazuje pregled relevantnih zakona povezanim s kriminalitetom i zlouporabom droga u Hrvatskoj. Zakoni su grupirani u dvije boje: plava označava zakone koji se izravno odnose na kazneno pravo i policijske ovlasti (npr. *Kazneni zakon*, *Zakon o kaznenom postupku*, *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga*, *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*), dok crvena označava zakone koji se tiču provedbe kazni, prekršaja i javnog reda (npr. *Carinski zakon*, *Zakon o izvršavanju kazne zatvora*, *Prekršajni zakon / Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira*, *Zakon o probaciji*, *Zakon o sigurnosti prometa na cestama*, *Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja*). Ova vizualizacija prikazuje složenost zakonodavnog okvira u kontekstu kontrole droga i povezanih kaznenih postupaka.

U nastavku se prikazuju najvažniji elementi nacionalnog pravnog okvira suzbijanja zlouporabe droga, i to kroz odredbe Kaznenog zakona, Zakona o suzbijanju zlouporabe droga, Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta te prikaz nadležnosti pravosudnih tijela u predmetima povezanima sa zlouporabom droga.

3.1.1.4.1. Odredbe Kaznenog zakona

Kaznenopravno uređenje zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj uređeno je prvenstveno odredbama *Kaznenog zakona*, koji propisuje kaznena djela vezana uz neovlaštenu proizvodnju, promet i omogućavanje trošenja droga. Tijekom vremena zakonodavni okvir u ovom području doživio je niz izmjena koje su odražavale promjene u kaznenoj politici, međunarodne obveze Republike Hrvatske te potrebu učinkovitijeg suzbijanja zlouporabe droga. Posebno značajnu promjenu predstavlja reforma kaznenog zakonodavstva iz 2011. godine, kojom su kaznena djela vezana uz droge sustavno uređena u okviru kaznenih djela protiv zdravlja ljudi.

Radi boljeg razumijevanja današnjeg normativnog rješenja, u nastavku se najprije prikazuje povijesni razvoj kaznenopravnog uređenja zlouporabe droga, a potom i osnovna obilježja važećih kaznenopravnih odredbi.

<u>Povijesni razvoj i normativne promjene kaznenopravnog uređenja zlouporabe droga</u>

U hrvatskom kaznenom zakonodavstvu ovu je materiju ranije regulirao *Krivični zakon SFRJ.*[309] Nakon raspada bivše države i osnivanja Republike Hrvatske 1991. godine taj je zakon *Zakonom o preuzimanju Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*[310] preuzet u hrvatski pravni sustav. Nakon dviju izmjena naziv zakona je promijenjen u *Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske* (OKZRH),[311] a odredbe o opojnim drogama definirane su čl. 196. i 197.

OKZRH zadržao je slične inkriminacije pod čl. 196. i 197., ali je došlo do promjene naziva zakona i prilagodbe članaka (u čl. 196. (ranije čl. 245.) propisuje „*neovlaštenu proizvodnju i stavljanje u promet opojnih droga*“,[312] a u čl. 197. (ranije čl. 246.) propisuje „*omogućavanje*

[309] *Krivični zakon SFRJ, Službeni list SFRJ 44/76, 36/77, 56/77, 34/84, 74/87, 3/90, 38/90.*

[310] *Zakon o preuzimanju Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Narodne novine 53/91.*

[311] *Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske*, *Narodne novine* 31/1993.

[312] (1) Tko neovlašteno proizvodi, prerađuje, prodaje ili nudi za prodaju, ili radi prodaje kupuje, drži ili prenosi ili posreduje u prodaji ili kupnji, ili na drugi način neovlašteno stavlja u promet tvari ili preparate koji su proglašeni opojnim drogama, kaznit će se zatvorom od jedne godine do deset godina.

(2) Ako je djelo iz stavka 1. ovoga članka počinilo više osoba koje su s udružile radi činjenja tih djela, ili je počinitelj toga djela organizirao mjere u preprodavača ili posrednika, počinitelj će se kazniti zatvorom najmanje tri godine.

(3) Tko neovlašteno pravi, nabavlja, posjeduje ili daje na upotrebu opremu, materijal ili supstancije za koje zna da su namijenjene za proizvodnju opojnih droga kaznit će se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(4) Opojne će se droge i sredstva za njihovo spravljanje oduzeti.

uživanja opojnih droga“).[313] U tom razdoblju samo uzimanje droga nije bilo kazneno djelo, dok je neovlašteno držanje manjih količina droge bez namjere daljnje prodaje predstavljalo prekršaj.[314]

Dana 20. travnja 1996. godine na snagu je stupio *Zakon o izmjenama i dopunama Osnovnog kriviˇnog zakona Republike Hrvatske,*[315] kojim je proširen pojam kaznenog djela zamjenom „*neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga*“ s općenitijim pojmom „*zlouporaba opojnih droga*“ te je ukinuta odredba o „*omogućavanju uživanja opojnih droga*“ (članak 197.), čime je došlo do proširenja definicije zlouporabe, ali i suženja sankcioniranja određenih radnji. Tim izmjenama prethodna kaznena djela objedinjena su u jedan zakonski članak, a dodan je i novi stavak kojim je inkriminirano neovlašteno posjedovanje tvari ili preparata koji su propisom proglašeni opojnim drogama.[316]

Taj je stavak kasnije ostao sastavni dio ovog kaznenog djela te je predstavljao središnje pitanje u raspravama o načinu njegova normativnog uređenja. Tijekom izrade izmjena iznošena su različita stajališta o opravdanosti takve inkriminacije. Jedan dio zagovarao je represivni pristup, smatrajući da bi kažnjavanje posjedovanja moglo imati preventivni učinak na učestalost uporabe droga, dok su drugi isticali zdravstveni pristup prema kojem bi posjedovanje neznatne količine droge za osobnu uporabu trebalo izdvojiti iz kaznenopravne sfere kako se ne bi kažnjavali povremeni konzumenti.[317] Raspravljalo se o prijedlogu da se posjedovanje droge u kaznenom pravu inkriminira samo kada količina prelazi dnevne potrebe konzumenta. Međutim, smatralo se da bi takvo rješenje bilo teško provedivo u praksi zbog poteškoća u utvrđivanju relevantne količine, pa je u izradi nacrta ipak prihvaćen prijedlog o potpunoj kriminalizaciji posjedovanja, neovisno o količini.[318]

U praksi prije 1996. godine bilo je teško razlikovati povremene konzumente od preprodavača koji su nerijetko tvrdili da je droga namijenjena njihovoj osobnoj uporabi. Horvatić je smatrao

---

[313] (1) Tko navodi drugoga na uživanje opojne droge ili mu dade opojnu drogu da ju uživa on ili druga osoba, ili stavi na raspolaganje prostorije radi uživanja opojne droge ili na drugi način omogući drugome da uživa opojnu drogu, kaznit će se zatvorom od tri mjeseca do pet godina.

(2) Ako je djelo iz stavka 1. ovoga članka počinjeno prema maloljetniku ili prema više osoba ili je izazvalo osobito teške posljedice, počinitelj će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.

(3) Opojne će se droge oduzeti.

[314] Franjo Bačić i Zvonimir Šeparović, *Krivično pravo: posebni dio*, 5. izmijenjeno i dopunjeno izd. (Zagreb: Informator, 1997), 254.

[315] *Zakon o izmjenama i dopunama Osnovnog kriviˇnog zakona Republike Hrvatske*, *Narodne novine* 28/96.

[316] „Tko neovlašteno posjeduje tvari ili preparate koji su propisom proglašeni opojnim drogama.“

[317] Božica Cvjetko, “Kazneno zakonodavstvo i kaznenopravna reakcija na kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj,” *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 10, br. 2 (2003): 909–939.

[318] Željko Horvatić, “Kazneno materijalno pravo i njegova reforma u ostvarivanju politike suzbijanja kriminaliteta za vrijeme tranzicije,” *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 2 (1996): 469–500.

da bi novo rješenje moglo biti manje uspješno u borbi protiv trgovine drogom te je isticao mogućnost da se odredba u budućnosti izmijeni ako bi to opravdali podaci iz prakse.[319] Također je naveo da je inkriminacija posjedovanja bila predmet kritika te da je kazneni progon zbog malih količina lake droge nesukladan europskim kriterijima, zbog čega bi radi prihvatljivog tumačenja bilo potrebno primjenjivati odredbu o beznačajnom kaznenom djelu.[320] Iz takvih preporuka vidljivo je da stručnjaci nisu podupirali uvođenje inkriminacije posjedovanja te su preporučivali tumačenje koje bi moglo ublažiti njezinu primjenu. Za taj oblik kaznenog djela bila je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Ostali stavci zadržani su uz manje promjene, a dodana su tri nova stavka, od kojih st. 5. obuhvaća navođenje na uživanje opojnih droga ili davanje na raspolaganje prostorija, st. 6. kvalificirani oblik ako je djelo počinjeno prema djetetu, duševno bolesnoj osobi i slično, te st. 8., u kojem je propisana mogućnost oslobađanja od kazne ako je počinitelj dobrovoljno bitno pridonio otkrivanju kaznenog djela.[321] U ovakvom opisu kaznenog djela neobično je bilo propisivanje radnje počinjenja korištenjem glagola „uživanje“, koji ima značenje zadovoljstva ili ugode, što nije nužni učinak droga. Ako na uzimatelja droge nije imala učinak „uživanja“, nego mu je izazvala nezadovoljstvo, neugodu i zdravstvene posljedice povezane s ovisnošću, to nije imalo utjecaja na tumačenje radnje počinjenja. Za razliku od nekih europskih država u to vrijeme, hrvatski Kazneni zakon nije inkriminirao uzimanje droge (ako nije dokazano posjedovanje). Kao posljedica ratnih djelovanja uočena je povišena razina korištenja sedativa kod mlađih osoba, a porast potrošnje tijekom 1990-ih opisivan je i kao posljedica tranzicijskih kretanja.[322]

Sljedeće izmjene ovog kaznenog djela provedene su u okviru pripreme novog kaznenog zakonodavstva izglasanog 1997. godine. Dana 1. siječnja 1998. godine na snagu je stupio *Kazneni zakon* [323] iz 1997. godine koji je zadržao isti naziv kaznenog djela „zlouporaba opojnih droga“, propisanog u čl. 173.[324] Taj je zakon bio na snazi do 2013. godine, a kazneno djelo

[319] Ibid.
[320] Željko Horvatić i Zvonimir Šeparović, *Kazneno pravo: posebni dio* (Zagreb: Masmedia, 1999), 172.
[321] Zakon o izmjenama i dopunama Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske, NN 28/96, čl. 196.
[322] Herceg Pakšić, Barbara i Nikolina Kovač. "Prekršajno pravo u službi suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj: posjedovanje droge bez namjere stavljanja u promet." Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta JJ Strossmayera u Osijeku 36.1 (2020): 79-98.
[323] *Kazneni zakon*, *Narodne novine* 110/97.
[324] (1) Tko neovlašteno posjeduje tvari ili pripravke koji su propisom proglašeni opojnim drogama, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine

zlouporabe opojnih droga bilo je uređeno u glavi kaznenih djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom. Time se naglašavala povezanost ovog kaznenog djela s međunarodnim konvencijama usmjerenima na suzbijanje zlouporabe droga.

Sadržaj odredbe kaznenog djela iz čl. 173. KZ/98 nije bitno mijenjan, već je preuzet iz prethodnog čl. 196. OKZRH u svim stavcima, uz manje terminološke izmjene u opisu bića kaznenog djela (npr. „preparate" zamjenjuje izraz „pripravke", „supstancije" izraz „tvari", a „uživanje opojne droge" izraz „trošenje opojne droge") te uz uvođenje kazne dugotrajnog zatvora za teže oblike iz st. 2. i 3.

Voditelj radne skupine isticao je da su tijekom izrade zakona vođene rasprave o mogućoj izmjeni inkriminacije posjedovanja, pri čemu je preporučivao primjenu odredbe o beznačajnom kaznenom djelu za posjedovanje manjih količina („realno i prihvatljivo tumačenje"). Međutim, zbog kratkog proteka vremena od uvođenja ove inkriminacije nije predloženo njezino mijenjanje.[325]

Kazneno djelo zlouporabe opojnih droga iz čl. 173. KZ/98 obuhvaćalo je više oblika počinjenja koji su bili propisani u pojedinim stavcima ove odredbe.

- ***Posjedovanje opojnih droga (čl. 173. st. 1. KZ/98)***

Odredba čl. 173. st. 1. KZ/98 propisivala je posjedovanje tvari ili pripravaka. Posjedovanje znači držanje u faktičnoj vlasti, pri čemu svrha držanja nije bitna, već je dovoljna svijest o tome da se radi o opojnoj drogi, neovisno o tome je li počinitelju točno poznat popis droga. Posjedovanje se razlikuje od situacija u kojima osoba drži određenu tvar, ali nije svjesna o kojoj se vrsti tvari radi. Ako osoba koristi drogu, ali je prije toga nije posjedovala, ne radi se o

(2) Tko neovlašteno proizvodi, prerađuje, prodaje ili nudi na prodaju, ili radi prodaje kupuje, drži ili prenosi, ili posreduje u prodaji ili kupnji, ili na drugi način neovlašteno stavlja u promet tvari ili pripravke koji su propisom proglašeni opojnim drogama, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina, ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(3)Ako je kazneno djelo iz stavka 2. ovoga članka počinilo više osoba koje su se udružile radi činjenja tih djela, ili je počinitelj toga kaznenog djela organizirao mrežu preprodavatelja ili posrednika, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine, ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(4) Tko neovlašteno pravi, nabavlja, posjeduje ili daje na uporabu opremu, materijal ili tvari za koje zna da su namijenjene za proizvodnju opojnih droga, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina.

(5) Tko navodi drugoga na trošenje opojne droge, ili mu dade opojnu drogu da je troši on ili druga osoba, ili stavi na raspolaganje prostorije radi trošenja opojne droge, ili na drugi način omogući drugome trošenje opojne droge, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina.

(6) Ako je kazneno djelo iz stavka 5. ovoga članka počinjeno prema djetetu, maloljetnoj, duševno bolesnoj, privremeno duševno poremećenoj osobi, nedovoljno duševno razvijenoj osobi ili prema više osoba, ili je prouzročilo osobito teške posljedice, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(7) Opojne droge i sredstva za njihovo pripravljanje oduzet će se.

(8) Počinitelja kaznenog djela iz stavka 1., 2., 3., 4. i 5. ovoga članka koji je dragovoljno bitno pridonio otkrivanju djela sud može osloboditi kazne.

[325] Željko Horvatić, Novo hrvatsko kazneno pravo, Organizator, 1997, str. 391.

inkriminiranom obliku. Također, za postojanje posjedovanja nije nužan stalni nadzor nad drogom, već se ona može nalaziti i na skrivenom ili udaljenom mjestu.[326]

- ***Proizvodnja i promet opojnih droga (čl. 173. st. 2. KZ/98)***

U ovom stavku bile su inkriminirane radnje proizvodnje, prerade, prodaje, nuđenja, kupnje radi prodaje, držanja ili prenošenja, posredovanja te stavljanja opojne droge na drugi način u promet. Uzgoj biljaka nije bio izričito naveden, ali se u praksi tumačio kao oblik proizvodnje, iako bi se mogao smatrati i pripremnom radnjom.[327]

- ***Udruživanje i organiziranje mreže preprodavatelja (čl. 173. st. 3. KZ/98)***

Ova odredba odnosila se na povezivanje više počinitelja, odnosno udruživanje najmanje dvije osobe ili organiziranje mreže preprodavatelja. Kod udruživanja najmanje dvije osobe svaki član mora zajednički i povezano sudjelovati u počinjenju kaznenog djela na temelju sporazuma koji može obuhvaćati i neodređeno razdoblje, pri čemu mora biti počinjena barem jedna radnja iz st. 2. Kod mreže osoba (najmanje tri osobe) nije nužno trajno povezivanje, ali mora doći do počinjenja kaznenog djela. Ako su odnosi samo uspostavljeni, a radnje nisu poduzete, kazneno djelo nije počinjeno.[328]

- ***Pripremne i pomagačke radnje (čl. 173. st. 4. KZ/98)***

Ovaj stavak obuhvaćao je pripremne ili pomagačke radnje, poput pravljenja, nabave, posjedovanja ili davanja na uporabu tvari ili materijala namijenjenih proizvodnji opojnih droga. U to su spadale različite tvari, sirovine ili oprema za proizvodnju (npr. prekursori ili otapala), pri čemu je bilo potrebno utvrditi njihovu konkretnu namjenu.

- ***Omogućavanje trošenja opojnih droga (čl. 173. st. 5. KZ/98)***

Ovaj stavak obuhvaćao je navođenje druge osobe na trošenje opojne droge, davanje opojne droge drugome radi trošenja te stavljanje na raspolaganje prostorija radi njezina trošenja. Iako bi takve radnje inače predstavljale oblike pomaganja ili poticanja, ovdje su bile propisane kao samostalne radnje počinjenja. Trošenje opojne droge prema *Konvenciji o psihotropnim tvarima iz 1971.* podrazumijeva uzimanje droge radi njezina djelovanja, koje može biti jednokratno ili višekratno.

- ***Kvalificirani oblici kaznenog djela (čl. 173. st. 6. i 7. KZ/98)***

Teži oblici kaznenog djela bili su propisani ako je djelo počinjeno prema djetetu ili maloljetnoj osobi, duševno bolesnoj ili duševno poremećenoj osobi, prema većem broju osoba ili ako su prouzročene osobito teške posljedice. Takve posljedice obuhvaćale su, primjerice, teško

[326] Pavišić, Grozdanić i Veić, *Komentar Kaznenog zakona,* 464.
[327] Ibid.
[328] Ibid.

pogoršanje zdravlja, smrt ili samoubojstvo. Posljedice kao što su gubitak sredstava, zdravlja, poslovne ili obiteljske okolnosti i slično ne spadaju u ove posljedice iz propisane odredbe.[329]

- ***Oslobođenje od kazne (čl. 173. st. 8. KZ/98)***

Posljednji stavak propisivao je mogućnost oslobađanja od kazne ako je počinitelj dobrovoljno bitno pridonio otkrivanju kaznenog djela (osim u slučaju iz st. 6.). Bitan doprinos podrazumijevao je pružanje novih i značajnih informacija koje mogu dovesti do otkrivanja kaznenog djela ili počinitelja.

Dana 30. prosinca 2000. godine na snagu je stupio *Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona.*[330] Ovom izmjenom dodatno je preciziran opis radnji počinjenja kaznenog djela iz članka 173., osobito u dijelu koji se odnosi na različite oblike proizvodnje, prometa i posredovanja u prometu opojnih droga. Kaznene sankcije su jasno definirane u rasponu od jedne do dvanaest godina zatvora, čime je povećana ozbiljnost i opseg odgovornosti u području zlouporabe droga.

Prvi pokušaj dekriminalizacije 2003. godine

Slijedeća izmjena izglasana je 2003. godine, kada je zakon promijenio naziv u *Kazneni zakonik*, a predložene su izmjene stavaka 1., 2. i 3. čl. 173. U stavku 1. kod posjedovanja droge dodan je tekst „radi prodaje ili stavljanja u promet na drugi način“, čime se prvi put pokušalo dekriminalizirati posjedovanje droge za osobnu uporabu. Prema takvom prijedlogu, posjedovanje droge za vlastitu uporabu više ne bi bilo kazneno djelo, već bi se sankcioniralo u okviru prekršajnog prava, čime bi se zakonodavstvo vratilo na model koji je postojao prije izmjena iz 1996. godine. Jedan od razloga za predloženu dekriminalizaciju bio je podatak da je u razdoblju 1998.–2002. oko 77 % kaznenih postupaka (8720) vođeno za posjedovanje droge iz st. 1., dok je samo oko 13 % (1.558) postupaka vođeno za teže oblike kaznenog djela iz st. 2. Osim navedenog, za st. 1. predložena je i promjena kazne na raspon od jedne do dvanaest godina, za razliku od prethodne novčane kazne ili kazne zatvora do jedne godine.[331]

Međutim, predložene izmjene iz 2003. godine nisu stupile na snagu jer je Ustavni sud utvrdio da je postupak donošenja zakona bio protivno Ustavu, budući da zakon nije izglasan većinom svih zastupnika.[332]

---

[329] Ibid.

[330] *Kazneni zakon*, *Narodne novine* 129/00.

[331] Tripalo, Dražen. "Kaznenopravni aspekti zlouporabe droga." Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 10, no. 2 (2003): 553-585.

[332] Ustavni sud, U-I-2566/2003 i U-I-2892/2003 od 27. studenoga 2003.

Izmjene iz 2004. godine nisu zahvatile ovu odredbu, ali je u Konačnom nacrtu navedeno da posjedovanje droge predstavlja velik udio u ukupnom kriminalu nakon imovinskih i prometnih delikata.[333] U Nacrtu je navedeno da se ponovno raspravljalo o pitanju dekriminalizacije posjedovanja opojnih droga. Radna skupina održala je zajedničku sjednicu s predstavnicima više ministarstava te su razmotreni „sa dužnom pažnjom i pismeno podneseni prijedlozi sudionika tog sastanka", nakon čega je sporazumno zaključeno da ne postoji kriminalnopolitička opravdanost za mijenjanje postojeće inkriminacije iz čl. 173. st. 1. KZ.

Pojedini prijedlozi odnosili su se na uvođenje kriterija malih količina ili količine droge namijenjene osobnoj uporabi, no takvi su prijedlozi ocijenjeni neprihvatljivima. U Nacrtu je također istaknuto da se dekriminalizacija ne može opravdati preopterećenošću kaznenopravnog sustava, te da je kroz postojeće odredbe moguće ostvariti odgovarajuću selekciju između lakih i beznačajnih slučajeva i onih koji predstavljaju ozbiljnu društvenu opasnost i zahtijevaju primjenu kaznenopravne represije.[334] Sljedećom novelom iz 2006. godine predloženo je povišenje kazne za kazneno djelo iz čl. 173. st. 2. na najmanje tri godine zatvora, umjesto dotadašnjeg raspona od jedne do dvanaest godina.[335]

Republika Hrvatska je dio svog zakonodavnog okvira preuzela iz pravnog sustava bivše države, pri čemu su tijekom vremena provedene brojne izmjene u pogledu kvalifikacije kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga te propisanih sankcija. Te su promjene bile rezultat ne samo društvenih i pravnih izazova, već i postupne implementacije međunarodnih obveza koje je Hrvatska preuzela temeljem UN-ovih konvencija te, nakon 2013. godine, usklađivanja s pravnom stečevinom Europske unije.[336]

Sljedeća značajnija promjena kaznenopravnog uređenja zlouporabe opojnih droga uslijedila je donošenjem *Kaznenog zakona* iz 2011. godine, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2013. godine.[337] U Prijedlogu zakona kojim je zamijenjen dotadašnji Kazneni zakon iz 1998. navedeno je da se radna skupina pri izradi novog zakona vodila *Smjernicama za izradu novog kaznenog zakona* koje je Vlada Republike Hrvatske donijela 2009. godine. U tim Smjernicama,

---

[333] Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske, *Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona* (Zagreb: Ministarstvo pravosuđa, 2004), 16.

[334] Ibid., 20.

[335] Željko Horvatić, "Promjene hrvatskog materijalnog kaznenog prava novelom Kaznenog zakona 2006. godine," *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 13, br. 2 (2006): 381–404.

[336] Vidi, npr.: Jedinstvena konvencija o opojnim drogama iz 1961., Konvencija o psihotropnim tvarima iz 1971., Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nedozvoljenog prometa opojnim drogama i psihotropnim tvarima iz 1988.; Okvirna odluka Vijeća 2004/757/PUP od 25. listopada 2004. o utvrđivanju minimalnih odredaba o obilježjima kaznenih djela i sankcija u vezi s nedopuštenom trgovinom drogama (Council Framework Decision 2004/757/JHA); Direktiva (EU) 2017/2103 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. studenoga 2017. o izmjeni Okvirne odluke 2004/757/PUP i stavljanju izvan snage Odluke Vijeća 2005/387/PUP (Directive (EU) 2017/2103).

[337] *Kazneni zakon*, *Narodne novine* 125/2011.

osobito u dijelu koji se odnosi na posebni dio kaznenog zakona i pitanje posjedovanja droga, istaknuta je potreba razmatranja dekriminalizacije pojedinih kaznenih djela te jasnijeg razgraničenja između prekršajnih i kaznenih djela. Na temelju tih polazišta radna skupina izradila je svoj prijedlog, međutim Ministarstvo pravosuđa nije ga prihvatilo u dijelu koji se odnosio na dekriminalizaciju posjedovanja droge.

Radna skupina raspravljala je o opravdanosti inkriminacije posjedovanja opojnih droga za osobnu uporabu iz čl. 173. st. 1. KZ/98 te zaključila da je za takvo ponašanje dostatno prekršajno kažnjavanje kao izraz društvene neprihvatljivosti. Slijedom toga predloženo je ukidanje kaznenog djela iz st. 1., koje je uvedeno 1996. godine u odnosu na posjedovanje droge za vlastitu uporabu, što je predstavljalo drugi pokušaj njegove dekriminalizacije (drugi pokušaj ukidanja).[338]

Kao dodatne razloge u prilog dekriminalizaciji radna skupina istaknula je da prekršajna odgovornost nema stigmatizirajući karakter kao kaznena osuda, omogućuje fleksibilnije mogućnosti liječenja te izbjegavanje upisa u kaznenu evidenciju, što može imati negativne posljedice na zapošljavanje i društvenu reintegraciju povremenih konzumenata. Također je naglašeno da bi takvo rješenje moglo dovesti do smanjenja troškova kaznenog pravosuđa, budući da se vodi velik broj kaznenih postupaka zbog posjedovanja opojnih droga.[339]

U takvim okolnostima postavlja se pitanje opravdanosti suzbijanja ovakvog ponašanja kaznenim pravom, pri čemu je posjedovanje droga za osobnu uporabu procijenjeno kao manje društveno štetno ponašanje koje ne bi trebalo dovoditi do stigmatizacije potrošača droga. Znanstvene analize ukazivale su na značajne razlike u broju presuda u Hrvatskoj u usporedbi s drugim državama (Italija, Austrija, Slovenija i Njemačka), pri čemu je zaključeno da je hrvatski sustav jedan od najstrožih u pogledu kažnjavanja posjedovanja droga za osobnu uporabu te da bi stoga trebalo razmotriti mogućnost dekriminalizacije takvog ponašanja.[340]

Slični zaključci izneseni su i na temelju podataka iz 2008. godine, prema kojima je posjedovanje droga činilo oko 10 % ukupnog broja osuđujućih presuda. Kao moguća rješenja predlagano je davanje širih ovlasti državnom odvjetništvu za nepokretanje kaznenog postupka u slučajevima posjedovanja manjih količina droge, premještanje takvih oblika posjedovanja u područje

[338] Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske, *Prijedlog Kaznenog zakona* (Zagreb: Ministarstvo pravosuđa, 2011), 218.

[339] Ibid.

[340] Ksenija Turković, "Komparativni prikaz osnovnih obilježja zakonske i sudske politike u Sloveniji, Austriji, Italiji, Njemačkoj i Republici Hrvatskoj," *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 11, br. 2 (2004): 947-999.

prekršajnog prava ili razmatranje kažnjavanja posjedovanja uz primjenu instituta probacije.[341] Unatoč tome, *Ministarstvo pravosuđa* smatralo je potrebnim zadržati inkriminaciju posjedovanja u *Kaznenom zakonu* radi preventivnog djelovanja na potencijalne potrošače droga. Prijedlog radne skupine stoga nije uvršten u službeni nacrt izmjena zakona. Prema službenom prijedlogu, inkriminacija posjedovanja zadržana je u *Nacrtu Kaznenog zakona* upravo s ciljem jačanja preventivnog djelovanja na buduće potrošače droga.[342]

Prijedlog dekriminalizacije iz 2011. godine

Prema službenom *Prijedlogu Kaznenog zakona iz 2011. godine*, koji je *Ministarstvo* uputilo u zakonodavni postupak, u čl. 191. bilo je predviđeno kazneno djelo neovlaštenog posjedovanja, proizvodnje i trgovanja drogama, pri čemu je, za razliku od dotadašnjeg stanja, to kazneno djelo bilo premješteno u glavu kaznenih djela protiv zdravlja ljudi.

Druga značajna promjena odnosila se na terminologiju, pa se u opisu bića kaznenog djela više ne koristi pojam „pripravaka“, već „tvari“, niti pojam „opojnih droga“, nego samo pojam „droga“ (više o pojmovima „opojne droge“ i „droge“ v. pogl. *2.1.4. Terminološke napomene*). U tom kaznenom djelu u st. 1. inkriminirano je i posjedovanje droge neovisno o svrsi posjedovanja, odnosno bez obzira radi li se o posjedovanju za vlastitu uporabu ili za druge ciljeve. Kazneno djelo iz čl. 191. st. 1. može počiniti osoba koja neovlašteno posjeduje tvari koje su propisom proglašene drogom. Kazna je smanjena s jedne godine zatvora na šest mjeseci. U Prijedlogu je kao razlog za smanjenje kazne naveden društveno neprihvatljiv način života povezan s konzumacijom droga, koji se u nekim državama promatra kao vrlo blago kazneno djelo, prekršaj ili se uopće ne kriminalizira.[343]

Od ostalih predloženih promjena, u st. 2. bilo je predviđeno obuhvaćanje radnji neovisno o tome jesu li namijenjene prodaji droge, poput proizvodnje, prerade, uvoza i izvoza. U st. 3. predviđene su iste radnje uz nekoliko dodatnih (prijevoz, nabavljanje i posjedovanje), ali samo ako su namijenjene prodaji. Radnje uvoza, izvoza i prijevoza unesene su radi usklađivanja s *Konvencijom o nezakonitom prometu narkotičkim drogama i psihotropnim supstancama iz 1988.* Proširenі opseg radnji uključen je u st. 4., u kojem je, po uzoru na slovenski Kazneni zakon, dodana prodaja djeci, korištenje djece za stavljanje droge u promet, prodaja na

[341] Ksenija Turković i Aleksandar Maršavelski, “Nacrt posebnog dijela novog Kaznenog zakona – pregled pet glava,” *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 17, br. 2 (2010): 563.
[342] Ministarstvo pravosuđa, Prijedlog Kaznenog zakona, 2011. str. 7.
[343] Ibid.

određenim mjestima i druga obilježja. U st. 7. uvedena je razlika u odnosu na prekursore, koji se inkriminiraju ako je bila poznata namjera njihove uporabe za proizvodnju droga, odnosno nije dovoljno samo davanje određene vrste opreme nekoj osobi, već mora biti poznata i njezina namjena. Novost u ovom prijedlogu predstavlja st. 8., kojim se izričito inkriminira uzgoj biljaka. U ranijoj praksi to je bilo sporno u slučajevima kada su biljke zatečene u fazi rasta u kojoj još nisu sadržavale dovoljnu količinu aktivnih tvari. Zbog toga je u st. 9. propisano i obvezno oduzimanje biljaka, odnosno njihovih dijelova.[344]

Treći pokušaj dekriminalizacije

Budući da u opisanom *Konačnom prijedlogu* iz 2011. godine nije bio prihvaćen prijedlog radne skupine za dekriminalizaciju posjedovanja droga, odnosno za brisanje posjedovanja iz *Kaznenog zakona*, a nova Vlada podržavala je stajalište radne skupine, prije stupanja zakona na snagu predložene su dodatne zakonske izmjene kojima su uvaženi prijedlozi radne skupine (treći pokušaj dekriminalizacije). *Vacatio legis* (razdoblje između donošenja i stupanja zakona na snagu) *Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2011.* bio je dulji od godinu dana, tijekom kojeg je radna skupina pripremila izmjene, te je 2012. godine u zakonodavnu proceduru upućen *Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona* u kojem je predložena dekriminalizacija posjedovanja droge bez namjere stavljanja u promet. Tako je tekst *Kaznenog zakona* donesenog 2011. godine[345] izmijenjen još prije njegova stupanja na snagu.

Izmjene su provedene *Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2012*.[346] Zakon i njegove izmjene stupile su na snagu u isto vrijeme godinu kasnije odnosno 01.01.2013. godine. Prema zakonskom tekstu koji je stupio na snagu, u članku 190. propisano je kazneno djelo neovlaštene proizvodnje i prometa drogama i tvarima zabranjenim u športu. Izmjenama iz 2012. godine predviđen je novi tekst članka 190., pri čemu je kao jedna od važnijih promjena izostavljen dio prvotnog stavka 1. koji se odnosio na posjedovanje droge.[347] Time je iz kaznenog zakonodavstva brisano posjedovanje droga za vlastitu uporabu, odnosno posjedovanje je dekriminalizirano te je postalo kažnjivo samo na prekršajnoj razini prema *Zakonu o suzbijanju zlouporabe droga*, kao što je bilo uređeno i prije 1996. godine.

[344] Ibid.
[345] Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11.
[346] Kazneni zakon, Narodne novine, br. 144/12
[347] Vlada Republike Hrvatske, *Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona* (Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, 2012), 9.

Nakon brisanja prvog stavka u članku 190. ostali stavci su renumerirani. U novom stavku 1. inkriminirana je neovlaštena proizvodnja ili prerada droge u slučajevima kada takve radnje nisu namijenjene daljnjoj preprodaji. Za takvo kazneno djelo propisana je kazna zatvora u rasponu od šest mjeseci do pet godina.

U stavku 2. inkriminirane su radnje proizvodnje, prerade, prenošenja, uvoza, izvoza, nabave i posjedovanja koje su namijenjene stavljanju droge u promet ili njezinoj neovlaštenoj prodaji. Od terminoloških promjena uvedena je i promjena u formulaciji radnji počinjenja, pa su trajni glagoli zamijenjeni svršenim glagolima, primjerice „preradi" umjesto „prerađuje".

U stavku 3. propisana je prodaja ili posredovanje u prodaji droga u blizini škole ili drugog mjesta koje služi obrazovanju, sportskoj ili društvenoj djelatnosti djece ili u njihovoj neposrednoj blizini. U stavku 4. nadopunjen je opis mreže preprodavatelja kako bi se jasnije povezalo djelovanje mreže s radnjama iz stavaka 2. i 3. istog članka.

U stavku 5. dodana je kvalifikatorna okolnost znatnog oštećenja zdravlja većeg broja osoba. U ostalim stavcima unesene su manje gramatičke i nomotehničke izmjene.

U obrazloženju Konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2012. godine ponovljene su teze radne skupine iz 2011. prema kojima je iz kaznenopravne sfere potrebno ukloniti posjedovanje droga za vlastite potrebe te ga sankcionirati isključivo kao prekršaj prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe droga.[348] Kao jedan od razloga navodi se dvostruko inkriminiranje istog ponašanja u kaznenom i prekršajnom zakonodavstvu.

Naime, ranije je posjedovanje droga bilo propisano kao kazneno djelo (prema odredbama *Kaznenog zakona*), ali i kao prekršaj (prema odredbama *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga*). Kazneno djelo posjedovanja bilo je propisano s kaznom zatvora do šest mjeseci, dok je prema *Zakonu o suzbijanju zlouporabe droga* posjedovanje bilo kažnjivo kao prekršaj novčanom kaznom. Takvo dvostruko inkriminiranje smatralo se problematičnim u odnosu na načelo *ne bis in idem*, izraženo u članku 31. stavku 2. *Ustava Republike Hrvatske* te članku 4. *Protokola br. 7* uz *Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*. Na to su osobito ukazale presude Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) koje su se bavile problematikom kumulacije prekršajnog i kaznenog postupka:

• ***Maresti protiv Hrvatske*** – Ova presuda iz 2009. godine predstavlja jednu od temeljnih odluka ESLJP-a kojom je potvrđeno da se ne smije voditi kazneni postupak za isto djelo za koje je osoba već bila sankcionirana u prekršajnom postupku, ako oba postupka imaju kaznenopravni karakter. U tom predmetu podnositelj je najprije bio osuđen u prekršajnom

[348] Ibid.

postupku zbog narušavanja javnog reda i mira, a zatim i kazneno za nanošenje teške tjelesne ozljede, pri čemu je Sud utvrdio povredu članka 4. Protokola br. 7 uz Konvenciju.[349]

• ***Tomasović protiv Hrvatske*** – U ovom predmetu ESLJP je primijenio isto pravno shvaćanje na slučaj posjedovanja droge. Podnositeljica je najprije kažnjena u prekršajnom postupku, a zatim i kazneno zbog posjedovanja 0,21 grama heroina. Budući da su oba postupka imala kazneni karakter i temeljila se na istim činjenicama, Sud je utvrdio povredu načela *ne bis in idem* iz članka 4. Protokola br. 7.[350]

Dodatni argumenti u prilog dekriminalizaciji posjedovanja droga proizlazili su iz poredbenopravnih rješenja, ali i iz analize dotadašnje prakse kaznenog pravosuđa u Republici Hrvatskoj. U obrazloženju *Nacrta Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2012. godine* navedeno je da suvremeni trendovi u poredbenom kaznenom pravu pokazuju sklonost dekriminalizaciji posjedovanja droga za osobnu uporabu te premještanju takvog ponašanja u područje prekršajne odgovornosti, uz naglašavanje načela proporcionalnosti sankcije koja bi trebala odgovarati težini kažnjivog djela. Kao primjeri država u kojima posjedovanje droga za osobnu uporabu nije kazneno djelo navedene su Španjolska, Portugal, Italija, Belgija, Luksemburg i Slovenija. Međutim, u obrazloženju nije detaljno razrađeno kolike su novčane kazne za posjedovanje većih količina od onih potrebnih za osobnu uporabu u prekršajnom postupku u tim državama niti je naglašeno da veće količine droga u pravilu prelaze u sferu kaznenog prava i podliježu znatno strožim sankcijama.

Također je istaknuto da se u Nizozemskoj posjedovanje određenih vrsta droga u praksi tolerira, dok je u Njemačkoj *Savezni ustavni sud* još 1994. godine zauzeo stajalište prema kojem državno odvjetništvo može odustati od kaznenog progona u slučajevima kada se radi o povremenom osobnom korištenju droga. U Danskoj je prema uputama zakonodavca još od 1971. godine posjedovanje droga za vlastite potrebe de facto izuzeto iz kaznenopravne represije, dok je u Francuskoj od 1999. godine uvedena mogućnost davanja prednosti medicinskom tretmanu i liječenju ovisnosti u odnosu na kažnjavanje.

Podaci koji su podupirali dekriminalizaciju, odnosno premještanje posjedovanja droga iz kaznenog u prekršajno zakonodavstvo, bili su opširnije izloženi u obrazloženju *Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2012. godine*. Ti podaci pružaju uvid u razloge zbog kojih se smatralo da bi takvo rješenje doprinijelo rasterećenju kaznenog postupka. U praksi su državna odvjetništva često primjenjivala načelo svrhovitosti kaznenog progona, dok su sudovi koristili institut beznačajnog kaznenog djela. Načelo

[349] Europski sud za ljudska prava. *Maresti protiv Hrvatske*, zahtjev br. 55759/07, presuda od 25. lipnja 2009.
[350] *Tomasović protiv Hrvatske*, zahtjev br. 53785/09, para. 45.

svrhovitosti iz članka 175. ZKP/98 primjenjivalo se osobito u situacijama kada se smatralo da je svrhovitije pružiti pomoć ovisniku nego izricati kaznu, pa je državni odvjetnik mogao odgoditi kazneni progon ako bi se okrivljenik podvrgnuo liječenju od ovisnosti. Takav pristup smatrao se oblikom depenalizacije, jer se kod kaznenih djela nižeg stupnja krivnje i bez osobitog javnog interesa odustajalo od kaznenog progona. Međutim, u praksi su se javljali problemi jer je državni odvjetnik morao poticati okrivljenike na liječenje i nadzirati ispunjenje tih obveza, što nije predstavljalo njegovo stručno područje.[351] Vremenom su razvijeni odgovarajući obrasci i proceduralna rješenja kako bi se načelo svrhovitosti jednostavnije primjenjivalo.

Statistički podaci također su ukazivali na ograničenu učinkovitost kaznenopravne reakcije. Od ukupnog broja prijavljenih okrivljenika u razdoblju od 2009. do 2011. godine u čak 57% slučajeva državno odvjetništvo primijenilo je obustavu postupka ili odbacivanje kaznene prijave. Institut beznačajnog kaznenog djela ili oportunitet primijenjen je u odnosu na oko 44% osoba, najčešće kada je riječ o prvom počinjenju i manjim količinama droge. Time je u velikom broju slučajeva u praksi već dolazilo do izbjegavanja primjene kaznenih sankcija, što se u procesnom smislu može promatrati kao svojevrsna depenalizacija ili de facto dekriminalizacija. U razdoblju od 2009. do 2011. godine za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga iz članka 173. prijavljeno je ukupno 17.002 osoba. Od toga je optuženo 7.221 osoba, dok je u odnosu na 9.747 osoba prijava odbačena ili je postupak obustavljen.[352]

Samo za posjedovanje droge iz članka 173. stavka 1. u 2011. godini prijavljeno je 4.672 osoba, a od toga je za 3.370 osoba prijava odbačena. U istoj godini optuženo je 1.335 osoba za to kazneno djelo. Od izrečenih sankcija najčešće su bile uvjetne osude (817 presuda odnosno 67,7 %), zatim novčane kazne (287 odnosno 23,8 %), opomene (60 odnosno 5 %), kazne zatvora (34 odnosno 2,8 %) te zamjena kazne zatvora radom za opće dobro (9 odnosno 0,7 %). Takvi podaci pokazuju da se kazna zatvora relativno rijetko izricala za ovo kazneno djelo, dok su uvjetne osude činile najveći dio sankcija.[353]

Iz navedenih pokazatelja proizlazi da dekriminalizacija posjedovanja droge ne bi dovela do značajnih promjena u pogledu izricanja kazne zatvora, ali bi premještanje ovog ponašanja u prekršajni sustav omogućilo češće i proporcionalnije sankcioniranje putem novčanih kazni. Ujedno bi se time smanjilo opterećenje kaznenog pravosuđa, budući da je kazneni postupak u odnosu na takva djela bio relativno skup i administrativno zahtjevan. U obrazloženju *Nacrta*

[351] Cvjetko,Božica. "Kazneno zakonodavstvo i kaznenopravna reakcija…," 909-939.
[352] Ministarstvo pravosuđa RH, *Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona*, 2012.
[353] Ibid.

istaknuto je i da je postojeći sustav mogao dovesti do arbitrarnosti i neujednačenog postupanja, jer se u sličnim slučajevima ponekad primjenjivalo načelo svrhovitosti, ponekad institut beznačajnog kaznenog djela, a ponekad se pokretao kazneni ili prekršajni postupak, pa čak i oba postupka istodobno.

Iz svih navedenih razloga zaključeno je da je brisanje posjedovanja droga za vlastitu uporabu iz *Kaznenog zakona* opravdano rješenje koje bi hrvatsko zakonodavstvo ponovno približilo modelu koji je postojao prije izmjena iz 1996. godine te ga uskladilo s tadašnjim trendovima u poredbenom kaznenom pravu. Prednosti prekršajnog postupka očitovale su se u većoj fleksibilnosti postupanja, manjem stigmatizirajućem učinku sankcija te izostanku upisa u kaznenu evidenciju, što može olakšati rehabilitaciju osoba koje su drogu koristile povremeno. U obrazloženju je također istaknuto da bi takav pristup mogao dovesti do rasterećenja kaznenopravnog sustava i uštede javnih sredstava koja bi se mogla usmjeriti na liječenje ovisnika, iako takve financijske procjene nisu bile detaljno razrađene.

Okvirna odluka Vijeća Europske unije 2004/757/JHA[354] ne propisuje obvezan pristup prema posjedovanju droga za osobnu potrošnju, već takvo pitanje prepušta državama članicama. U toj odluci naglašava se potreba usmjerenja kaznenog prava na najteža kaznena djela povezana s nezakonitom trgovinom drogama, dok posjedovanje za osobnu uporabu nije predmet harmonizacije na razini Europske unije.

U domaćoj stručnoj literaturi mogu se pronaći različita stajališta o pitanju dekriminalizacije i legalizacije droga te njihovom mogućem utjecaju na razinu potrošnje, ali nema puno znanstvenih radova koji se sustavno bave odnosom dekriminalizacije i razine konzumacije droga. U odnosu na legalizaciju droga, Sakoman u starijim radovima iznosi tezu da bi svaka droga koja nije zabranjena bila znatno češće korištena kada njezina uporaba ne bi bila sankcionirana. Kao argument navodi da ozbiljne zdravstvene posljedice postoje i kod nikotina, koji je po učinku znatno slabiji od većine droga, pa bi se slične ili teže posljedice zasigurno javljale i kod drugih psihoaktivnih tvari. Također ističe da bi preprodavači i dalje prodavali drogu jer bi bili izloženi manjem riziku, da korisnici kanabisa imaju povećan rizik prelaska na teže droge te da se u raspravama o slobodi izbora pojedinca često zanemaruju dugotrajne posljedice koje konzumacija droga može imati na pojedinca i njegovu okolinu. Sakoman je pritom naglašavao da bi trebalo ograničiti čak i postojeće legalne droge, a ne uvoditi

[354] Okvirna odluka Vijeća 2004/757/JHA od 25. listopada 2004. o utvrđivanju minimalnih odredbi o obilježjima kaznenih djela i kaznama u području nezakonite trgovine drogama, SL L 335, 11. 11. 2004.

mogućnosti za šire korištenje novih psihoaktivnih tvari.[355]

S druge strane, liberalniji pristup prema marihuani kakav zastupa Perasović temelji se na usporedbi s alkoholom ili nikotinom, izuzimanju marihuane iz tzv. „moralne paradigme" te pozivanju na stavove prema kojima ne postoje uvjerljivi dokazi o njezinoj izrazitoj štetnosti, iako uz oprezno priznanje da bi potpuna legalizacija mogla imati i negativne posljedice. Perasović pritom iznosi određene komparativne primjere iz drugih država, no bez detaljnog navođenja dopuštenih količina i visine sankcija za posjedovanje u tim sustavima, dok represivni pristup prema korisnicima droga opisuje izrazito kritički. U raspravama koje su pratile takve stavove pojedini autori i zagovornici liberalizacije smatrali su da bi količina do 10 grama marihuane trebala biti nekažnjiva u Hrvatskoj, pozivajući se pritom na navodna „europska iskustva" te na argumente koji se odnose na kulturu i način života.[356]

Navedena razilaženja u stručnoj literaturi odražavaju širu raspravu o ulozi kaznenog prava u reguliranju zlouporabe droga. Dok jedni autori naglašavaju preventivnu funkciju kaznenopravne represije i potrebu zadržavanja zabrana radi zaštite javnog zdravlja, drugi ističu ograničenja takvog pristupa te ukazuju na mogućnost primjene blažih oblika društvene reakcije, osobito u odnosu na posjedovanje droga za osobnu uporabu. Takve rasprave imale su određeni utjecaj i na zakonodavne promjene u Republici Hrvatskoj, osobito u kontekstu postupnog razmatranja dekriminalizacije pojedinih oblika ponašanja povezanih s drogama. U tom smislu razvoj kaznenog zakonodavstva može se promatrati i kao rezultat pokušaja uspostavljanja ravnoteže između zaštite javnog zdravlja, kaznenopravne represije i potrebe za diferenciranim pristupom različitim oblicima zlouporabe droga. Povijesni razvoj kaznenih odredbi koje se odnose na zlouporabu droga u Republici Hrvatskoj odražava širi pravno-politički kontekst i promjene u kaznenoj politici prema drogama. U nastavku se daje komparativna evaluacija ključnih zakonskih rješenja i pripadajućih kazni, od razdoblja bivše SFRJ do suvremenih zakona Republike Hrvatske. Tablica prikazuje kako su se mijenjali pristupi zakonodavaca u definiranju kaznenih djela i propisivanju kaznenih sankcija, s ciljem učinkovitog suzbijanja zlouporabe droga. Iz dosadašnjeg prikaza razvidno je da je razvoj kaznenopravnog uređenja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj obilježen postupnim normativnim diferenciranjem pojedinih oblika kažnjivog ponašanja, ali i promjenama u kaznenoj politici prema posjedovanju, proizvodnji i prometu droga. Zakonodavne intervencije pritom nisu bile usmjerene samo na izmjene naziva i sistematike kaznenih djela, nego i na redefiniranje granice

[355] Slavko Sakoman, *Doktore, je li istina da trava čisti pluća? : odgovori na vaša pitanja* (Zagreb: SysPrint, 1995), 32.

[356] Goran Goldberger, „Pogovor", u: C. Barry i P. Dennis, *Marihuana* (Celeber, 2004), 229.

između kaznenopravne i prekršajnopravne reakcije. Takav razvoj pokazuje da se domaće zakonodavstvo postupno udaljavalo od jedinstvenog represivnog modela i kretalo prema razrađenijem pristupu, u kojem se nastoji jasnije razlikovati težina pojedinih oblika protupravnog ponašanja. Radi preglednosti, u nastavku se daje tablični prikaz zakonodavnog razvoja i osnovnih obilježja kaznene politike prema drogama.

Tablica 3: Evaluacija zakonodavnog razvoja i kaznene politike prema drogama u Hrvatskoj (1977. godine do danas)

Zakon Datum donošenja /Stupanje na snagu	Članak i naziv kaznenoga djela	Kazna	Napomena
Krivični zakon SFRJ 28.06.1976. /01.07.1977.	Čl. 245. (st.1.-4.) - Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga	Čl. 245. st. 1. – kazna zatvora od 1 do 10 godina Čl. 245. st. 2. – kazna zatvora u trajanju od najmanje 3 godine Čl. 245. st. 3. - kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina Čl. 245. st. 4. – oduzimanje droge i opreme	Temeljni kazneni propis koji je vrijedio za cijelo područje bivše Jugoslavije, uključujući i RH
	Čl. 246. (st. 1.-3.) – Omogućavanje uživanja opojnih droga	Čl. 246. st. 1. – kazna zatvora od 3 mjeseca do 5 godina Čl. 246. st. 2. – kazna zatvora od 1 do 10 godina Čl. 246. st. 3. – oduzimanje droge	
Zakon o preuzimanju Krivičnog zakona SFRJ 28.06.1991. /08.10.1991.	Preuzeto iz Krivičnog zakona SFRJ	Preuzeto iz Krivičnog zakona SFRJ	RH preuzima Krivični zakon SFRJ kao privremeni zakon
Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske (OKZRH); 19.06.1993./ 01.01.1994.	Čl. 196. (st. 1.-4.) – Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga.	Čl. 196. st. 1. – kazna zatvora od 1 do 10 godina Čl. 196. st. 2. - kazna zatvora u trajanju od najmanje 3 godine Čl. 196. st. 3. – kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina Čl. 196. st. 4. – oduzimanje droge i opreme	Domaća kodifikacija, sadržajno identičan Krivičnom zakonu SFRJ
	Čl. 197. – omogućavanje uživanja opojnih droga	Čl. 197. st. 1. - kazna zatvora od 3 mjeseca do 5 godina Čl. 197. st. 2. – kazna zatvora od 1 do 10 godina Čl. 197. st. 3. – oduzimanje droge	
Zakon o izmjenama i dopunama Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske 28.03.1996./ 20.04.1996.	Čl. 196. – Zlouporaba opojnih droga (st. 1.-8.)	Čl. 196. st. 1. – novčana kazna ili zatvor do 1 godine Čl. 196. st. 2. - kazna zatvora od 1 do 10 godina Čl. 196. st. 3. - kazna zatvora u trajanju od najmanje 3 godine Čl. 196. st. 4. – kazna zatvora od 3 mjeseca do 5 godina Čl. 196. st. 5. - kazna zatvora od 3 mjeseca do 5 godina Čl. 196. st. 6. - kazna zatvora od 1 do 10 godina Čl. 196. st. 7. – oduzimanje opreme Čl. 196. st. 8. – moguće oslobođenje od kazne	Više nije jasno odvojena proizvodnja, promet, posjed i omogućavanje; sve radnje su spojene u jedan širi opseg; prilagodba novčanih iznosa (dinar/kuna). Stari čl. 197. – brisan
Kazneni zakon **KZ/97** 19.06.1997. /01.01.1998.	Čl. 173. – zlouporaba opojnih droga	Čl. 173. st. 1. – novčana kazna ili zatvor do 1 godine Čl. 173. st. 2. – kazna zatvora od 1 do 10 godina Čl. 173. st. 3. - kazna zatvora u trajanju od najmanje 3 godine ili kazna dugotrajnog zatvora Čl. 173. st. 4. – kazna zatvora od 3 mjeseca do 5 godina Čl. 173. st. 5. – kazna zatvora od 3 mjeseca do 5 godina Čl. 173. st. 6. – kazna zatvora od 1 do 10 godina Čl. 173. st. 7. – oduzimanje droge i opreme Čl. 173. st. 8. mogućnost oslobođenja od kazne	Veća normativna razrada i sistematizacija elemenata k.d., objedinjenje više kaznenih djela u jedan čl., preciznija kaznena politika po težini k.d.
Kazneni zakon **KZ/11** 21.10.2011. / 01.01.2013.	Čl. 190. - Neovlašteno posjedovanje, proizvodnja i trgovanje drogama i tvarima zabranjenim u športu	Čl. 190. st. 1. – zatvor do 6 mjeseci Čl. 190. st. 2. – zatvor do 3 godine Čl. 190. st. 3. – zatvor od 1 do 10 godina Čl. 190. st. 4. – zatvor od 3 do 15 godina Čl. 190. st. 5. – zatvor najmanje 3 godine Čl. 190. st. 6. – zatvor najmanje 5 godina Čl. 190. st. 7. – zatvor od 6 mjeseci do 5 godina Čl. 190. st. 8. – (kazna nije navedena, uzgoj se smatra proizvodnjom) Čl. 190. st. 9. – oduzimanje droge i opreme Čl. 190. st. 10. – mogućnost oslobođenja od kazne	Usklađivanje hrvatskoga zakonodavstva s pravom EU. U odnosu na KZ/97 (čl. 173.), KZ/11 preciznije razdvaja osnovne i kvalificirane oblike kaznenih djela te uvodi jasniju kaznenu politiku. Čl. 190. sadržajno proširuje ranije propise i prvi put izričito normira posjedovanje za osobne potrebe.
	Čl. 191. – Omogućavanje trošenja droga (st. 1.-2.)	Čl. 191. st. 1. – zatvor od 6 mjeseci do 5 godina Čl. 191. st. 2. – zatvor od 1 do 10 godina Čl. 191. st. 3. – zatvor od 3 do 15 godina Čl. 191. st. 4. – oduzimanje tvari i sredstava za pripravljanje i trošenje Čl. 191. st. 5. – mogućnost oslobođenja od kazne	

Iako je kazna zatvora za osnovni oblik kaznenog djela neovlaštene proizvodnje i prometa drogama ostala u rasponu od jedne do deset godina kroz sve tri faze zakonodavstva (1977., 1997. i 2011.), vidljivo je postupno normativno raslojavanje prema težini djela. Kasniji zakoni, osobito Kazneni zakon iz 2011. godine, uvode dodatnu razradu pojedinih oblika ponašanja, pri čemu se blaži oblici (primjerice posjedovanje za osobnu uporabu ili bez namjere daljnje distribucije) izdvajaju iz kaznenopravne sfere te se više ne tretiraju kao kaznena djela, već se sankcioniraju u okviru prekršajnog prava, što sudovima omogućuje veću fleksibilnost u primjeni pravnih sankcija. Istodobno zakonodavac preciznije definira teže oblike kaznenih djela, osobito one povezane s organiziranim kriminalom, čime se zadržava stroži represivni okvir za najopasnije oblike zlouporabe droga. Takav razvoj upućuje na postupni prijelaz s jedinstvenog represivnog modela prema diferenciranijem i funkcionalnijem kaznenopravnom pristupu koji nastoji uspostaviti ravnotežu između učinkovitog suzbijanja kriminaliteta i načela proporcionalnosti kaznenopravne reakcije.

3.1.1.4.2. Analiza kaznenih djela iz čl. 190. i 191. KZ-a

U nastavku se daje detaljniji prikaz i komentar važećih kaznenih djela iz *Kaznenog zakona* koja čine središnji kaznenopravni okvir za suzbijanje zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj. U ovom se potpoglavlju analiziraju kazneno djelo neovlaštene proizvodnje i prometa drogama iz čl. 190. KZ-a te kazneno djelo omogućavanja trošenja droga iz čl. 191. KZ-a, uz razmatranje njihovih temeljnih obilježja, spornih pitanja u tumačenju te relevantnih stajališta sudske prakse i teorije.

Kazneno djelo neovlaštene proizvodnje i prometa drogama smješteno je u glavu kaznenih djela protiv zdravlja, za razliku od ranijeg zakonskog uređenja, a pojedini oblici postupanja podijeljeni su u dva članka. Razlog tome je zaštita zdravlja od korištenja droge kao osnovni cilj ovih kaznenih djela.[357] U jedan članak preuzeta je većina radnji vezanih za proizvodnju, promet, prodaju droge i druge slične radnje (čl. 190. KZ), a drugi članak obuhvaća radnje vezane uz omogućavanje trošenja i povezane radnje (čl. 191. KZ). U jezičnom smislu izmijenjen je pojam „opojne droge“ koji je korišten u ranijem zakonu.

[357] Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo; Munivrana Vajda, Maja; Turković, Marija, *Posebni dio kaznenog prava*, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013., str. 259.

Proizvodnja i prerada

U čl. 190. st. 1. *Kaznenog zakona* inkriminirana je neovlaštena proizvodnja i prerada. Proizvodnja predstavlja radnje kojima se iz biljnih sirovina ili sintetičkih tvari izrađuje droga. Radnja je dovršena izradom tvari koja spada u definiciju droge. Prerada droge je postupak obrađivanja kojim se dobiva neka kvalitativno različita droga, odnosno povećava se koncentracija ili se droga prilagođava. U pojam prerade ne spadaju radnje kao što su miješanje pojedinih tvari radi povećavanja količine ili prilagodbe nekih sporednih svojstava, poput boje i sličnih karakteristika. Za kazneno djelo nije bitno prerađuje li počinitelj drogu za svoje ili tuđe korištenje. Uzgoj biljke je širi pojam jer se odnosi na nabavljanje sjemena i druge radnje koje su dio pomaganja.[358]

U tekstu odredbe čl. 190. st. 1. KZ nije izričito navedeno koji cilj treba imati proizvodnja ili prerada droge (dok je u narednom stavku kao cilj proizvodnje određena prodaja ili stavljanje u promet). Također nije propisana ni najmanja količina koja bi trebala biti proizvedena da bi bilo počinjeno kazneno djelo, pa je tumačenje tih pitanja prepušteno sudskoj praksi. Zakonodavac je u st. 1. mogao izričito propisati radi kojeg cilja se droga proizvodi. Međutim, s obzirom na to da je u st. 2. propisana proizvodnja za prodaju ili stavljanje u promet uz strožu kaznu, može se zaključiti da se odredba st. 1. odnosi na proizvodnju koja nije usmjerena na te ciljeve, nego na druge oblike postupanja koji nisu obuhvaćeni st. 2., poput primjerice proizvodnje za znanstvene, veterinarske ili slične svrhe.

Nije izričito navedeno da bi se ovo kazneno djelo odnosilo na proizvodnju droge za vlastitu uporabu, pa takva radnja sama po sebi ne predstavlja kazneno djelo. Ako je posjedovanje droge za vlastitu uporabu dekriminalizirano, može se zaključiti da je sličan pristup zauzet i prema tvarima ili biljkama koje se koriste tijekom proizvodnje za vlastitu uporabu. Međutim, i dalje ostaje otvoreno pitanje predstavlja li sam proces proizvodnje radnju koja dodatno narušava vrijednosti zaštite zdravlja. Razlika između proizvodnje i posjedovanja očituje se u tome što proizvodnja podrazumijeva određene vještine, opremu, veći broj aktivnosti te ulaganje određenih sredstava,[359] dok se posjedovanje droge odnosi na dovršen proizvod.

---

[358] Tripalo, Dražen. *Kaznenopravni aspekti zlouporabe droga*.

[359] Improvizirani laboratorij s trinaest (13) kaljeva crne boje sa zemljom u kojima se nalazi trinaest (13) biljaka u rastu ukupne visine od 10 cm do 15 cm nalik na biljke konoplje tipa droge marihuane (kaljevi sa zemljom nisu oduzeti), rasvjetno tijelo sa sjenilom i žaruljom marke „Sun Master" od 600 W s prigušnicom natpisa „Horti", raspona snage od 250 W do 660 W, produžni kabel s timerom, jedan pH-metar marke „Parkside", tisuću (1000) komada žičanih vezica zelene boje, više komada crnih PVC vezica, dva (2) manja PVC klijališta, osam (8) PVC posuda s raznim gnojivima za prihranu, dvije (2) aplikacijske šprice od 60 mL i digitalna meteorološka postaja marke „Hana"; Općinski sud u Osijeku, K-186/2022-18, 24. siječnja 2023.

Razlikuje se kompleksnost proizvodnje „lakih“ i „teških“ droga. Za neke „lake“ droge potrebno je uzgajati biljke kroz vrtlarske aktivnosti, te nakon uzgoja odrezati i osušiti pojedine dijelove biljke (npr. marihuana, gljive). Za proizvodnju „teških“ droga potrebno je znatno više stručnih znanja, opreme, sirovina i ulaganja, od čega se dio nabavlja u ilegalnim krugovima. Kriminalna količina u provođenju takvih radnji može se razlikovati od posjedovanja gotove droge. Proizvodnja nekih „lakih“ i „teških“ droga može biti jednostavna,[360] ali proizvodnja tvari poput amfetamina predstavlja složenu aktivnost za koju su potrebni manji laboratoriji te je zakonodavac hipotetički mogao imati namjeru obuhvatiti takve radnje proizvodnje koje predstavljaju veću opasnost i mogu se koristiti za stavljanje u promet.

Prema stajalištima u teoriji, ako je prihvatljivo posjedovanje droge za vlastite potrebe, tada bi trebala biti dopuštena i proizvodnja za vlastite potrebe, te se proizvodnja tumači kao beznačajno kazneno djelo, a inače bi se poticala kupnja od dilera odnosno ilegalna trgovina drogama,[361] u koju je uključena i materijalna korist. Ako st. 1. nije inkriminiran za vlastitu uporabu niti za stavljanje u promet (st. 2.), možda je ovaj stavak namijenjen za teže oblike veterinarskih, znanstvenih, edukativnih i sličnih ciljeva koji su na prekršajnoj razini obuhvaćeni u *Zakonu o suzbijanju zlouporabe droga*.

U prethodnom Kaznenom zakonu (KZ/98) svaka proizvodnja spadala je pod inkriminaciju u st. 2., neovisno o tome je li proizvodnja bila za osobnu uporabu ili za prodaju.[362] Sud je isticao da je osnovni cilj zaštita zdravlja, a za takvu zaštitu nije bitno kako je nastala droga.[363] Od 2013. razlikuje se proizvodnja u st. 1. (kod koje nije napisano da je namijenjena prodaji, iz čega bi

[360] „Jedan od načina priprave droge iz čahura maka upravo zarezivanje zelenih nedozrelih glavica maka, jer se pritom izlučuje smolasta tvar koja na zraku oksidira, a to je tzv. sirovi opijum koji se može konzumirati pušenjem ili otapanjem te injektiranjem … iz navedene količine glavica maka može proizvesti relativno mala količina čiste droge morfin.", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 228/05-3, 21. veljače 2007.

[361] Ksenija Turković i dr., *Komentar Kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva,* (Narodne Novine, Zagreb, 2013.), str, 252.

[362] „Time što je prvostupanjski sud utvrdio da je opt. M. P. protupravno proizvodila opojnu drogu (marihuanu) za sebe i takvo njeno postupanje subsumirao pod odredbu čl. 173. st. 2. KZ-a, nije ni na koji način povrijedio Kazneni zakon“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 663/10 od 1. rujna 2010. godine

[363] „Da li netko neovlašteno proizvodi opojnu drogu radi prodaje ili za vlastite potrebe za opstojnost ovog kaznenog djela u potpunosti je neodlučno, već se ta okolnost, ukoliko se radi o proizvodnji za vlastite potrebe, može jedino cijeniti kao olakotna za optuženika.“ Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 5/03-3, 3. kolovoza 2004.; „Zdravlje je svakog pojedinca, pa i onog koji opojne droge uzgaja za vlastite potrebe. Optuženik je ovisnik o drogi dugi niz godina (od 1991. godine), kroz taj period čini pokušaje da se izliječi, očito bezuspješno, pa stoga i uzgoj samo dvije stabljike marihuane za vlastite potrebe nema odlike beznačajnosti, pa se niti ponašanje optuženika ne može podvesti pod institut beznačajnog djela.“ Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 441/04-3, 8. studenog 2006.

proizlazilo da je proizvodnja za druge ciljeve) od proizvodnje za prodaju u st. 2. KZ.[364] U prethodnom KZ/98 u čl. 173. nije bila propisana razlika za koje ciljeve će se proizvoditi droga.[365]

Prema KZ/98, ako je uzgoj biljaka odnosno proizvodnja droge bila namijenjena za vlastite potrebe, to se kvalificiralo prema čl. 173. st. 2. KZ/98 jednako kao i proizvodnja za prodaju,[366] što je bilo previše strogo.

Prodaja i stavljanje u promet

U odnosu na radnje povezane s prodajom i stavljanjem droge u promet, čl. 190. st. 2. KZ donosi određene jezične i normativne izmjene. U čl. 190. st. 2. KZ izmijenjeni su glagoli kojima su bile izražene pojedine aktivnosti, tako da su umjesto trajnih glagola 2013. godine uvedeni svršeni glagoli da bi se pojasnilo da nije potrebno duže vrijeme provoditi iste radnje. Proizvodnja ili prerada u ovom stavku namijenjena je za prodaju ili stavljanje u promet, pri čemu nije bitno namjerava li upravo počinitelj koji je proizvođač ujedno stavljati proizvedenu drogu u promet ili će to provoditi neki drugi subjekt. Za proizvodnju je prema sudskoj praksi po KZ/98 bilo dovoljno ako se u jednom navratu proizvede određena količina droge, odnosno ne treba se duže provoditi da bi se radilo o inkriminaciji „proizvodi", ali je u tekstu zakona raniji trajni glagol radi veće jasnoće zamijenjen svršenim oblikom „proizvede".[367] Ako počinitelj najprije priprema opremu i nabavlja potrebne uređaje za proizvodnju, a zatim proizvede drogu, bit će kvalificirano po st. 2. jer je pripremanje dio takvih aktivnosti te se ne koristi zasebna kvalifikacija za nabavljanje potrebne opreme, već je to nekažnjiva pripremna radnja.[368] Primjer radnje pomaganja u proizvodnji provodi osoba koja obavlja dio

[364] „U vrijeme kada su navedeni optuženici poduzimali ove radnje kvalifikatorni element kaznenog djela iz čl. 173. st. 2. KZ/97 bila je sama činjenica proizvodnje droge, neovisno o njenoj namjeni … Kazneni zakon iz 2011. razlikuje oblik kaznenog djela proizvodnju droge iz čl. 190. st. 1. KZ/11 i kaznenog djela iz čl. 190. st. 2. KZ/11 koje obuhvaća uz ostale modalitete sankcionira i proizvodnju droge koja je namijenjena prodaji". Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 208/14 od 4. lipnja 2014. godine

[365] „cit. Jasno je da kompozicija članka 173. stavka 2. Kaznenog zakona u vezi s člankom 25. Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona ukazuje da bi ovo kazneno djelo postojalo neovisno o tome je li proizvodnja droge namijenjena osobnim potrebama ili prodaji", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 1110/03, 1. ožujka 2005. „

[366] „Proizvodnja opojne droge za vlastite potrebe je kazneno djelo koje se u pravilnoj primjeni odredaba kaznenog zakona pravno označuje po čl. 173. st. 2." VSRH, I Kž-644/01 od 26. ožujka 2003. godine

[367] „Ovu sadnju ne smatra proizvodnjom (koji pojam kao trajni glagol valja tumačiti u duhu Zakona o suzbijanju zlouporabe opojnih droga", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 1110/03 od 1. ožujka 2005. godine

[368] „Nabavljanja i posjedovanja opreme i materijala koji su namijenjeni za neovlaštenu proizvodnju droga iz čl. 190. st. 6. KZ/11 u konkretnom slučaju samo pripremna nekažnjiva radnja koja po prirodi stvari prethodi počinjenju kaznenog djela proizvodnje droge te se stoga radi samo o jednom kaznenom djelu iz čl. 190. st. 2. KZ/11", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 208/14 od 4. lipnja 2014.godine

poljoprivrednih radova u uzgoju biljaka, ili osoba koja vozi ispred vozila počinitelja kao prethodnica da bi javljala ako naiđe na policiju.[369]

Među radnjama stavljanja droge u promet predviđenima u čl. 190. st. 2. KZ-a nalazi se i radnja prenošenja droge. Prenošenje droge ne odnosi se na puko premještanje droge bez prekida detencije nad njom, nego na prijenos droge s ciljem njezina preuzimanja od strane druge osobe, primjerice korištenjem kurira, dostavljanjem ili na drugi sličan način. Za postojanje te radnje nije nužno da droga bude neposredno predana drugoj osobi, već je dovoljno da bude ostavljena na unaprijed dogovorenom mjestu. Također nije odlučno je li osoba koja prenosi drogu za takvo postupanje primila naknadu.

Uvoz i izvoz također su obuhvaćeni ovim kaznenim djelom, u skladu s *Konvencijom o nezakonitom prometu narkotičkih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine*. Te radnje obuhvaćaju svaki oblik unošenja droge preko državne granice ili njezina iznošenja iz države, primjerice slanjem droge poštom, putem pošiljke ili drugim načinima prijenosa preko državne granice.[370] Posredovanje predstavlja aktivnost usmjerenu na povezivanje kupca i prodavatelja radi sklapanja dogovora o kupoprodaji droge, a dovršeno je već samim uspostavljanjem takvog dogovora, čak i ako kupoprodaja na kraju nije realizirana. Stavljanje droge u promet na drugi način obuhvaća različite oblike postupanja koji nisu izričito navedeni u zakonskom tekstu, primjerice razmjenu droge za druge stvari ili usluge.[371]

Nabavljanje radi prodaje

Radnja nabavljanja radi prodaje ili stavljanja u promet šira je od radnje kupnje koja je bila propisana u ranijoj odredbi čl. 173. KZ/98, jer se droga osim kupnjom može pribaviti i na druge načine, poput zamjene, poklona, zaloga, pronalaska i sličnih oblika pribavljanja. Kupnja radi prodaje predstavlja oblik nabavljanja kod kojeg se droga pribavlja uz plaćanje određene naknade, dok drugi oblici nabavljanja, poput zamjene ili poklona, ne predstavljaju kupnju u užem smislu.

Posjedovanje droge radi prodaje odnosi se na svijest počinitelja o namjeni daljnje prodaje ili stavljanja droge u promet. Ako osoba čuva tuđu drogu za koju zna da je namijenjena prodaji, može odgovarati kao supočinitelj kaznenog djela iz čl. 190. KZ-a, dok je prema ranijem

[369] „Pomaganja u neovlaštenoj proizvodnji droge na način da je pomagala opt. S. M. stabljike indijske konoplje presađivati i zalijevati … ona u svom automobilu vozila vodu za zalijevanje i lopate za sadnju biljaka“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 691/12 od 15. listopada 2014. godine

[370] Ksenija Turković i dr., *Komentar Kaznenog zakona, 254.*

[371] Tripalo, Dražen. *Kaznenopravni aspekti zlouporabe droga*, 571.

zakonskom rješenju takvo postupanje u pravilu bilo kvalificirano kao pomaganje.
Nuđenje na prodaju dovršeno je već samim činom nuđenja. Nuđenje postoji kada prodavatelj iznese kupcu ponudu za kupnju droge. Daljnje radnje nakon toga ne spadaju u nuđenje, nego mogu predstavljati prodaju ili neki drugi oblik stavljanja droge u promet.[372] Takvo razgraničenje može biti važno i u praksi primjene posebnih dokaznih radnji, primjerice u situacijama kada prikriveni istražitelj primi ponudu za kupnju droge, ali počinitelj kasnije odustane pa do same primopredaje droge ne dođe.

Prodaja droge

Prodaja droge predstavlja društveno štetan oblik ovog kaznenog djela zbog utjecaja na druge osobe. Prodavanje droge u više navrata većem broju osoba može predstavljati jedno produljeno kazneno djelo, pri čemu svaka pojedinačna prodaja ne mora nužno predstavljati novo kazneno djelo. Prodaja postoji kada su usuglašeni predmet i cijena te kada je započela predaja droge, dok sama isplata nije odlučna za postojanje kaznenog djela. Ako naknada uopće nije predviđena, radilo bi se o davanju droge drugoj osobi na korištenje.[373]
U pogledu pitanja kada prodaja započinje u smislu pokušaja kaznenog djela, dogovor između kupca i prodavatelja može se promatrati kao početna faza prodaje droge. Takav dogovor ne predstavlja pripremnu radnju, nego početak ostvarenja kaznenog djela te bi u pravilu predstavljao pokušaj, neovisno o tome bi li kupac ili prodavatelj kasnije odustali.[374] Pripremnim radnjama za prodaju mogu se smatrati, primjerice, prikupljanje sredstava za kupnju ili uspoređivanje podataka o cijenama, no takve radnje same po sebi nisu kažnjive.
Za počinjenje radnje prodaje nije dovoljan samo sporazum o predmetu i cijeni, nego su potrebne i radnje usmjerene prema primopredaji droge, što predstavlja bitnu razliku u odnosu na uobičajene oblike pravnih poslova. U praksi se stoga postavljalo pitanje u kojem trenutku se kazneno djelo prodaje smatra dovršenim, odnosno kada je opravdano započeti uhićenje u situacijama kada su sudionici pod tajnim nadzorom policije.

[372] „Kazneno djelo dovršeno već samim nuđenjem opojne droge na prodaju. Iz tog razloga nije ni odlučno što do realizacije kupoprodaje nije došlo i što je opt. G., nakon što prikriveni istražitelj nije prihvatio njegov prijedlog da pođu zajedno po drogu, odgovorio "onda ništa od posla". Dakle, on je odustao od faktičke prodaje, ali se ni ne tereti za prodaju“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-866/01 od 27. ožujka 2003. godine
[373] Tripalo, Dražen. *Kaznenopravni aspekti zlouporabe droga*, 568., 572.
[374] „Dogovaranje kupnje droge, bez ostvarenja cilja tog dogovora koji je, sa stajališta osobe koja želi kupiti drogu, pribavljanje droge, dakle, bez predaje droge kupcu, predstavlja njegov pokušaj kupnje droge… predstavlja prvi stadij kupoprodaje droge, dakle, namjerno započinjanje ostvarenja kaznenog djela koje bi bilo dovršenom predajom droge kupcu u posjed.“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 779/12 od 18. ožujka 2015. godine.

U jednom slučaju sudionici su se telefonski dogovorili o kupoprodaji droge, nakon čega su se sastali kako bi uredili detalje dogovora, način preuzimanja i plaćanja. Policija ih je uhitila tijekom tog susreta, prije predaje droge. Prvostupanjski sud smatrao je da pitanje dovršetka isporuke droge nije odlučno te je radnju kvalificirao kao dovršenu prodaju. Međutim, Vrhovni sud Republike Hrvatske zauzeo je stajalište da telefonski dogovor sam po sebi ne znači dovršenu prodaju, čak i ako su se sudionici detaljno dogovorili o cijeni i količini, već je potrebno da su započete radnje usmjerene prema predaji droge kupcu. Prema stajalištu Vrhovnog suda Republike Hrvatske, isporuka predstavlja važnu fazu realizacije dogovora, odnosno potrebne su radnje koje vode prema ostvarenju dogovorene prodaje. Takvo je stajalište izraženo u više presuda, iako su u praksi zabilježena i rjeđa drugačija tumačenja. Ako su počinitelji uhićeni prije isporuke droge, do tada poduzete radnje mogu se kvalificirati kao posjedovanje droge radi prodaje ili kao posredovanje u prodaji.[375]

Prema jednom od rjeđih stajališta *Vrhovnog suda Republike Hrvatske*, u situaciji u kojoj je između prodavatelja i kupca postignut dogovor, a dio iznosa je već bio plaćen, prodaja se može smatrati dovršenom iako droga nije predana kupcu ili osobi koja ju je trebala preuzeti[376] (primjerice ako sudionici nisu stigli na mjesto isporuke ili je osoba koja je trebala preuzeti novac uhićena na graničnom prijelazu). U toj je odluci sudac Tripalo podnio pisano obrazloženje izdvojenog glasa u kojem je naveo da „onaj tko kupuje drogu radi njezine daljnje prodaje samim sklapanjem dogovora o toj kupoprodaji tek započinje ostvarenje kaznenog djela iz članka 190. stavka 2. KZ/11., a da je to djelo dovršeno tek predajom droge u posjed kupcu, bilo izravno bilo preko posrednika“.[377] Prema takvom stajalištu, za dovršetak radnje prodaje potrebna je predaja droge, što znači da u situaciji u kojoj policija ranije provede uhićenje tijekom tajnog nadzora ne bi bilo moguće primijeniti kvalifikaciju dovršene prodaje.

U jednom predmetu prvostupanjski sud smatrao je da je pitanje primopredaje nebitno, polazeći od analogije s pravilima obveznog prava prema kojima se prodaja smatra dovršenom već samim postizanjem sporazuma o bitnim sastojcima ugovora. Međutim, *Vrhovni sud Republike Hrvatske* je zauzeo drugačije stajalište, istaknuvši da se na prodaju droge ne mogu primjenjivati

[375] „Međutim, ovo pogrešno stajalište suda prvog stupnja uopće se ne ukazuje važnim u okviru postojeće optužnice jer se njome optuženicima niti ne stavlja na teret da su prodali drogu drugome, već samo da su drogu posjedovali radi prodaje, odnosno posredovali u prodaji.“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 1026/10 od 16. veljače 2011. godine.

[376] „Nedvosmisleni zaključak da je postignut dogovor za kupoprodaju droge marihuane u svim svojim elementima, a da je djelomice realiziran tako da je i dio cijene isplaćen, a da je droga bila upućena upravo optuženom G. S. Prema tome, bez obzira što isti nije uspio doći u posjed predmetne droge, po ocjeni suda drugog stupnja, suprotno tvrdnjama ovog žalitelja ne radi se o pokušaju kaznenog djela, već o dovršenom kaznenom djelu“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-Us 122/2017 od 23. ožujka 2022. godine.

[377] Ibid.

pravila obveznog prava.[378] U situacijama u kojima je droga predana kupcu i prodaja je dovršena, eventualno naknadno nezadovoljstvo kupca kvalitetom droge te njezino vraćanje prodavatelju nema utjecaja na kaznenopravnu kvalifikaciju, jer je kazneno djelo već dovršeno samim preuzimanjem droge.[379]

Posredovanje u prodaji droge

Posredovanje u prodaji predstavlja radnju treće osobe usmjerenu na sklapanje prodaje ili provedbu postignutog dogovora, najčešće kroz povezivanje kupca i prodavatelja, ali i kroz druge aktivnosti poput donošenja novca, odlaska po drogu ili sličnih radnji.[380]

Posredovanje je inkriminirano jer omogućuje uspostavljanje i širenje veza između različitih sudionika u nezakonitom prometu droga, iako se prema obliku radnje može raditi o relativno jednostavnim aktivnostima koje ne predstavljaju radnje poput proizvodnje ili prenošenja droge. Za dovršetak radnje posredovanja dovoljne su i jednostavne aktivnosti, primjerice davanje telefonskog broja prodavatelja osobi koja želi kupiti drogu. Time se omogućuje povezivanje kupaca i prodavatelja koji se inače ne poznaju.[381]

Posredovanje se može odnositi i na povezivanje s drugim osobama čije su aktivnosti potrebne za krijumčarenje ili prodaju droge, primjerice vozačima, osobama koje osiguravaju prijevoz ili na druge načine sudjeluju u realizaciji takvih aktivnosti (npr. vozači, bankarski službenici, carinici i dr.).[382]

Počinitelji koji su sudjelovali u posredovanju ponekad ističu da nisu intenzivnije sudjelovali u drugim radnjama povezanim s prodajom droge, poput određivanja cijene, količine ili drugih elemenata dogovora, nego da su samo povezali kupca i prodavatelja, smatrajući da je riječ o znatno blažoj radnji. Međutim, upravo takvo povezivanje sudionika predstavlja razlog zbog

[378] „Pitanje trenutka perfektnosti ugovora o prodaji s aspekta propisa obveznog prava ne može se na taj pojednostavljeni način koristiti u ovom kaznenom postupku, pogotovo kada postoji distanca između dogovora o prodaji i samog čina predaje.“ Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 1026/10, 16. veljače 2011. godine.

[379] „Pitanje kvalitete takve droge, pa i vraćanje droge prodavatelju, s aspekta dovršenosti kaznenog djela je posve neodlučno.“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 351/09 od 17. lipnja 2009. godine.

[380] Ksenija Turković i dr., *Komentar Kaznenog zakona*, 254 – 255.

[381] „Kada optuženik daje kupcima droge broj mobitela prodavatelja droge, znajući da se broj traži upravo radi kupoprodaje droge, tada se radi o neovlaštenom posredovanju, bez obzira na to što to nije ‘jedan složeniji proces’“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 426/11 od 11. ožujka 2014. godine.

[382] „"posredovanje" se može odvijati interpoliranjem treće osobe između prodavatelja i kupca, bilo u posredovanju o odnosu na robu koja je predmet prodaje (prenošenje robe), bilo u posredovanju u odnosu na predmete kojima se roba plaća tj. novac (prenošenje novca). Smisao posredovanja je "umetanje" i "aktivnost" treće osobe između prodavatelja i kupca droge.“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 894/03 od 05. veljače 2004. godine.

kojeg je radnja posredovanja zasebno inkriminirana.[383] Posredovanje u kupnji droge ne procjenjuje se prema pravilima zakonodavstva o obveznim odnosima, prema kojima posrednik u pravilu ostvaruje pravo na nagradu za posredovanje. Posredovanje u kaznenopravnom smislu moguće je i bez ikakve naknade.[384] Međutim, ako osoba preuzme novac i sama nabavi drogu, tada se više ne radi o posredovanju, nego o radnji kupnje ili drugoj radnji stavljanja droge u promet.[385]

Pomaganje držanjem droge

Počinitelji kod kojih je pronađena droga često se brane tvrdnjom da drogu samo privremeno čuvaju (držatelj) za drugu osobu (posjednik) te da im nisu poznati ostali detalji o namjeni ili planiranim aktivnostima stvarnog vlasnika droge. U sudskoj praksi stoga se postavlja pitanje pripada li droga osobi kod koje je pronađena i je li namijenjena daljnjoj prodaji, u kojem bi slučaju ta osoba bila počinitelj kaznenog djela, ili je riječ o drogi druge osobe, kada bi mogla doći u obzir kvalifikacija pomaganja u tuđem kaznenom djelu. Vrhovni sud Republike Hrvatske je to pitanje razmatrao i u jednoj odluci iz 2015. godine, u kojoj je istaknuto da je potrebno utvrditi pripada li droga osobi kod koje je pronađena ili je ona samo čuva za drugu osobu.[386] Takvo stajalište izraženo je i ranije u sudskoj praksi iz 2014. godine:

> „U situaciji kada na pronađenoj drogi i vagi nisu pronađeni optuženikovi otisci doista se postavlja pitanje je li optuženik posjedovao vlastitu drogu radi daljnje prodaje ili je čuvao tuđu drogu. U potonjoj situaciji moglo bi se raditi o pomaganju u posjedovanju droge radi prodaje… Osobito se to odnosi na okolnost je li pronađena droga bila optuženikova koju je on 'držao kao svoju' radi daljnje prodaje ili je on čuvao tuđu drogu, u kojoj situaciji bi se radilo o pomaganju u počinjenju kaznenog djela zlouporabe

[383] „Sankcionira se već i takav počinitelj koji omogućava prodavatelju da drogu distribuira na ilegalnom tržištu povezujući ga sa kupcima. Dakle, nije potrebno da takav počinitelj poduzima i neke druge aktivnosti, u smislu da tu drogu još i preuzima, da prima isplatu, ili da za posredovanje dobiva naknadu. To su već drugi modaliteti načina počinjenja kaznenog djela iz čl. 173. st. 2. KZ-a, koji nisu predmet ovog postupka", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 764/09 od 02. prosinca 2009. godine.

[384] „Nije potrebno da takav počinitelj poduzima i neke druge aktivnosti, u smislu da tu drogu još i preuzima, da prima isplatu, ili da za posredovanje dobiva naknadu. To su već drugi modaliteti načina počinjenja kaznenog djela iz čl. 173. st. 2. KZ-a, koji nisu predmet ovog postupka", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 764/09 od 02. prosinca 2009.

[385] „Optuženik za novac koji mu je predao maloljetnik, za ovoga kupio drogu i istu mu predao pa je na taj način, posredovanjem u kupnji droge, neovlašteno stavio u promet opojnu drogu i tako ostvario jedan od načina počinjenja kaznenog djela iz st. 2. čl. 173. KZ", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž- 469/03 od 30. rujna 2004.

[386] „Ono što je u postupku utvrđeno, a to je da je optuženik čuvao tuđu drogu … Ako osoba posjeduje vlastitu drogu, onda je počinitelj, a ako čuva tuđu drogu namijenjenu prodaji, onda je sudionik i to pomagač.", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 605/14 od 17. veljače 2015. godine.

opojnih droga.“[387]

Pitanje subjekta koji raspolaže drogom radi prodaje i ranije je bilo predmet sudske prakse. Tako je prema odluci iz 2008. godine osoba koja je preuzela šest kilograma droge i čuvala ih u stanu, dok je glavni počinitelj povremeno uzimao dijelove radi prodaje, odgovarala kao pomagač, a ne kao počinitelj vlastitog kaznenog djela:

> „Naime, kada H. preuzima od A. 6 kilograma opojne droge da bi ju čuvao i to upravo za A., koji ju zatim sukcesivno iznosi iz njegovog stana i prodaje, a sam H. za tu radnju čuvanja dobiva naknadu u količini droge za koju su se dogovorili, tada se ne može H. staviti na teret da bi on neovlašteno stavljao u promet tvari koje su propisom proglašene opojnom drogom, tj. da bi ovo djelo počinio kao izvršitelj. Njegova kriminalna aktivnost usmjerena je na pomaganje drugom izvršitelju kaznenog djela, tj. A., što samo po sebi predstavlja manju kriminalnu količinu.“[388]

Ako osoba primi drogu na čuvanje, takvo postupanje može imati obilježja skrivanja droge, pri čemu se, ovisno o okolnostima konkretnog slučaja, mogu primijeniti odgovarajući dijelovi zakonskog opisa koji se odnose na prenošenje ili držanje droge radi daljnje prodaje.[389]

Primjerice, u sudskoj je praksi radnja pomaganja primijenjena na majku koja je za sina skrivala drogu jer na nju policija nije sumnjala, čime mu je olakšavala počinjenje kaznenog djela.[390] Pomaganje je moguće i davanjem ključeva kuće u koju drugi počinitelji skrivaju drogu, neovisno o tome nalazi li se pomagač u kući u trenutku donošenja droge.[391]

Stavljanje droge u promet

Stavljanje droge u promet na drugi način predstavlja širok pojam koji obuhvaća različite oblike raspolaganja drogom izvan klasične prodaje. U tom smislu može obuhvaćati, primjerice, zamjenu droge za drugu pokretnu ili nepokretnu stvar ili za usluge, privremenu predaju droge s ciljem kasnijeg povrata iste vrste droge, plaćanje određenih usluga drogom, poklanjanje droge

[387] Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 739/12 od 3. lipnja 2014. godine.
[388] Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 414/08 od 9. rujna 2008. godine.
[389] „Sud utvrđuje da za aktivitet "sakrivanja" se mora vršiti i manipulacija drogom. Stoga unošenje termina "prenosio" u naravi predstavlja samo razradu termina "sakrivanje", koje u sebi mora sadržavati aktivnu manipulaciju dogom“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 894/03 od 05. veljače 2004. godine.
[390] „Optuženica pronađenu i oduzetu drogu namijenjenu prodaji držala za drugoga i time drugom pomagala u počinjenju njegovog kaznenog djela“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-725/10 od 1. veljače 2011. godine.
[391] „Za ostvarenje obilježja terećenog kaznenog djela nije nužno da je optuženi I. G. bio u T. (točka 1a) u trenutku skrivanja droge u njegovoj kući, već je važno da je dogovorio i omogućio optuženom I. G. i A. B. (dao im je ključ kuće) da u njegovoj kući drže i skrivaju drogu u čemu se ogledaju njegove pomagačke radnje na koji je on način i uključen u počinjenje kaznenog djela“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-Us-132/2022 od 1. veljače 2024. godine.

radi daljnje prodaje i slične oblike postupanja.[392] Ovaj pojam može obuhvatiti i davanje besplatnih probnih uzoraka s ciljem pridobivanja novih kupaca, odnosno druge radnje koje imaju za cilj poticanje buduće prodaje.

S druge strane, ovaj oblik radnje ne obuhvaća poklanjanje droge radi neposrednog korištenja ako ono nije povezano s drugim radnjama stavljanja droge u promet.[393]

Za kazneno djelo iz čl. 190. st. 2. KZ-a propisana je kazna zatvora od tri do dvanaest godina. U doktrini se ističe da su zakonodavne izmjene dovele do prilagodbi kaznenog okvira te proširile mogućnosti ublažavanja kazne i primjene alternativnih sankcija, čime je sudovima omogućena veća fleksibilnost u kažnjavanju lakših oblika kaznenog djela.[394]Ako bi počinitelj ostvario više radnji počinjenja iz ovog stavka, primjerice nabavljanje, prenošenje i prodaju droge, takvo bi postupanje u pravilu bilo kvalificirano kao jedno kazneno djelo. Međutim, veći broj poduzetih radnji može se uzeti u obzir kao otegotna okolnost prilikom odmjeravanja kazne.

Druge kvalifikacije

U čl. 190. st. 3. *Kaznenog zakona* propisane su dodatne kvalificirane okolnosti počinjenja kaznenog djela, primjerice prodaja ili nuđenje droge djeci ili osobama s težim duševnim smetnjama te prodaja na određenim mjestima, poput škola ili drugih obrazovnih ustanova. Slična rješenja prisutna su i u nekim drugim kaznenim zakonodavstvima, primjerice u slovenskom kaznenom zakonodavstvu. Kvalificirani oblik postoji i kada kazneno djelo počini službena ili odgovorna osoba u obavljanju javnih ovlasti.[395]

Takvo zakonodavno rješenje u skladu je s čl. 3. st. 5. *Konvencije o nezakonitom prometu opojnim drogama i psihotropnim tvarima*, koja predviđa strože kažnjavanje u situacijama koje uključuju posebno ranjive skupine ili zlouporabu službenog položaja. Za ovaj oblik kaznenog djela propisana je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Čl. 190. st. 4. *Kaznenog zakona* propisuje kazneno djelo organiziranja mreže preprodavatelja ili posrednika. Za razliku od ranijeg zakonskog rješenja, izostavljeno je posebno propisivanje udruživanja kao kvalifikatorne okolnosti, jer se u takvim situacijama mogu primijeniti opće odredbe čl. 328. i 329. *Kaznenog zakona* koje se odnose na kaznena djela počinjena u okviru

[392] Ksenija Turković i dr., *Komentar Kaznenog zakona, 255.*

[393] „Ta alternativno postavljena zabranjena radnja izvršenja djela ne obuhvaća davanje - poklon droge da bi je drugi uživao, bez prometa, odnosno bez očekivanog prometa“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 498/96 od 5. rujna 1996. godine.

[394] Ksenija Turković i dr., *Komentar Kaznenog zakona, 255.*

[395] Ibid.

zločinačke organizacije.

Pritom je pojam zločinačke organizacije u važećem zakonu proširen te obuhvaća i raniji pojam grupe.[396] Međutim, potrebno je razlikovati mrežu preprodavatelja od zločinačkog udruženja. Kod mreže preprodavatelja pojedini članovi često nisu svjesni uloge drugih osoba uključenih u slične aktivnosti, što je osobito karakteristično za niže razine distribucije, poput ulične prodaje. Nasuprot tome, kod zločinačkog udruženja članovi su u pravilu svjesni šire strukture organizacije i međusobne podjele uloga, što je tipično za aktivnosti poput međunarodnog krijumčarenja većih količina droge. Ovaj oblik kaznenog djela dovršen je samim organiziranjem mreže, neovisno o tome jesu li pojedini članovi već započeli prodaju droge ili u kojoj se fazi nalaze njihove aktivnosti.

Zakonski izraz o ustrojavanju mreže preprodavatelja ili posrednika ne treba tumačiti kao da su ove varijante alternativno propisane u smislu da može postojati samo mreža preprodavatelja ili samo mreža posrednika. U praksi je moguće da u istoj mreži djeluju i preprodavatelji i posrednici, pri čemu organizator određuje pojedine uloge članova mreže.[397]

Za razmatranje odnosa između zločinačkog udruženja i mreže preprodavatelja potrebno je razlikovati vrste aktivnosti u koje su uključeni pojedini sudionici. Primjerice, zločinačko udruženje može biti usmjereno na uvoz i krijumčarenje većih količina droge, dok pojedini članovi tog udruženja mogu organizirati sekundarne mreže uličnih preprodavatelja ili posrednika koji nisu upoznati s ostalim aktivnostima organizacije.

U praksi se tako može pojaviti više različitih mreža ili udruženja koja sudjeluju u različitim fazama nezakonitog prometa droga, što odgovara kriminalističkim saznanjima prema kojima se manji broj počinitelja bavi krijumčarenjem većih količina droge, dok je znatno veći broj osoba uključen u distribuciju na nižim razinama.[398] Dakle, moguća su oba oblika s različitim počiniteljima, odnosno ustrojavanje mreže preprodavača za jedan dio uličnih poslova, a zločinačke organizacije za prethodni segment nabave i krijumčarenja.[399]

Primjer organizirane kriminalne aktivnosti u ranijim fazama proizvodnje ili prerade droge može

---

[396] Ibid.

[397] „Određujući svakom od njih opseg aktivnosti, od kojih su se neke sastojale u preprodaji droge, a neke u posredovanju u toj preprodaji“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 894/03 od 05. veljače 2004.

[398] „Zadužen za skladištenje i čuvanje droge kokain i heroin u tajnom stanu …., za vaganje, povećanje mase, prepakiravanje i prodaju droge na ilegalnom tržištu Republike Hrvatske te za vrbovanje novih pripadnika organizacije posudbom novaca kao i za primjenjivanje sile ili prijetnje prema ostalim pripadnicima…unutar pomno organizirane strukture u kojoj je bio hijerarhijski visoko.“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, II Kž 453/11 od 14. rujna 2011. godine.

[399] „Ti oblici počinjenja ne isključuju jedan drugog, a iz činjeničnog i zakonskog opisa djela pod točkom 1. izreke presude potpuno je jasno s kojim optuženicima se optuženi A. B. udružio radi činjenja radnji kaznenog djela“ Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 383/05 od 15. veljače 2006. godine.

biti nabava većih količina kemijskih tvari potrebnih za proizvodnju droga, primjerice kupnja više tisuća litara prekursora. U takvim situacijama organizator može financirati nabavu i osigurati logistiku, dok drugi sudionici prema podjeli rada nabavljaju pojedine tvari i predaju ih osobama zaduženima za transport.[400]

Prilikom odmjeravanja kazne za organiziranje mreže preprodavatelja kao otegotne okolnosti mogu se uzeti u obzir veličina mreže, broj članova, učestalost aktivnosti, količina droge kojom se trguje, kao i nastavak organiziranja takvih aktivnosti nakon otkrivanja ili uhićenja počinitelja.[401]

Čl. 190. st. 5. *Kaznenog zakona* uvodi kvalificirani oblik kaznenog djela u slučaju kada zbog počinjenja djela nastupi znatno oštećenje zdravlja većeg broja osoba, za što je propisana kazna zatvora od najmanje pet godina. Takva kvalifikacija može doći u obzir, primjerice, u situacijama kada počinitelji nastave davati drogu osobi i nakon što je očito da se nalazi u teškom zdravstvenom stanju, a takvo postupanje dovede do znatnog oštećenja zdravlja ili smrti.

U jednom primjeru konzumentu je pozlilo, ali su mu počinitelji i dalje davali drogu, zbog čega bi kvalifikacija mogla biti prema čl. 190. st. 5. *Kaznenog zakona*. Nasuprot tome, kazneno djelo nepružanja pomoći moglo bi doći u obzir samo u situaciji kada počinitelji nisu sudjelovali u prethodnim radnjama vezanim uz korištenje droge, nego su propustili pozvati liječničku pomoć nakon što su zatekli osobu u životno ugroženom stanju.[402]

U sudskoj praksi razmatrana su i pitanja odgovornosti službenih osoba u situacijama kada je droga bila dostupna osobama lišenim slobode. Tako je u jednom slučaju, nakon smrti zatvorenika koji je konzumirao drogu, obitelj pokrenula postupak protiv službenika zaduženih za sigurnost zbog propusta u provođenju sigurnosnih mjera, poput pretraživanja i testiranja na prisutnost droge. Sud je pritom utvrdio da je zatvorenik bio izrazito uporan u pribavljanju droge

[400] „Krijumčarenjem prekursora za proizvodnju droge heroin iz Poljske s odredištem u Turskoj, a sve kroz jasno smišljen plan optuženog V. M., jednog od organizatora navedene kriminalne aktivnosti, i podjelu uloga ostalih sudionika kriminale aktivnosti“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, II Kž 20/2021 od 25. siječnja 2021. godine.

[401] „Ulogu optuženika u organiziranju mreže preprodavatelja, veličinu te organizacije i izrazitu upornost pri počinjenju djela s kojim je nastavio i nakon pokretanja ovog postupka) prvostupanjski je sud u dovoljnoj mjeri cijenio prilikom odmjeravanja kazne“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 383/05 od 15. veljače 2006. godine.

[402] „Prouzročilo teški poremećaj općeg stanja organizma s teškim otokom mozga i pluća, a što je posljedično dovelo do poremećaja disanja i rada srca uz pojavu grčeva te smrtnog ishoda … počinila i kazneno djelo nepružanja pomoći iz čl. 104. st. 2. i 3. KZ, kada se imaju u vidu iskazi ostalih osumnjičenika iz kojih proizlazi da, nakon što je oštećeniku davala opojnu drogu na korištenje, te nakon što mu je pozlilo dok je s njime bila u automobilu i nakon što je počeo halucinirati, nije pozvala liječničku pomoć, nego ga je odvela u stan, te mu, poslije osvježenja vodom, ponovo dala drogu na konzumiranje, tvrdeći da će sve biti u redu“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, IV Kž 58/08 od 9. srpnja 2008. godine.

te je zaključio da postoji podijeljena odgovornost.[403]

Čl. 190. st. 6. *Kaznenog zakona* odgovara ranijem st. 4. iz prethodnog zakona te inkriminira proizvodnju, nabavljanje ili davanje tvari koje se mogu koristiti za izradu droga, poput prekursora, otapala i drugih kemikalija navedenih u čl. 3. st. 1. *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga*. U odnosu na ranije zakonodavno rješenje dodan je uvjet da počinitelj mora znati da su te tvari namijenjene neovlaštenom uzgoju ili izradi droge. Ako taj uvjet nije ispunjen, pojedine radnje davanja opreme ili sredstava mogu se kvalificirati kao pomaganje ili supočiniteljstvo u drugom kaznenom djelu.

Čl. 190. st. 7. *Kazneni zakon* uvodi dodatno pojašnjenje pojma proizvodnje droge, pri čemu se izričito propisuje da proizvodnja obuhvaća i uzgoj biljaka i gljiva iz kojih se mogu dobiti droge ili tvari za njihovu preradu.

Čl. 190. st. 8. *Kaznenog zakona* propisuje obvezno oduzimanje predmeta koji su bili namijenjeni ili korišteni za počinjenje kaznenog djela, uključujući drogu, tvari za izradu droge te opremu i sredstva korištena u proizvodnji ili prometu droga. Ova mjera ima preventivnu funkciju jer se njome onemogućuje daljnje korištenje takvih sredstava u nezakonitim aktivnostima.

Djelotvorno kajanje

Čl. 190. st. 9. *Kaznenog zakona* propisuje institut djelotvornog kajanja, koji je bio predviđen i u ranijem st. 8. KZ/98, osim u slučajevima kada je zbog kaznenog djela nastupila smrt ili teško oštećenje zdravlja. Ova odredba ima značajan otkrivački učinak jer podaci koje počinitelji mogu pružiti često omogućuju usmjeravanje daljnjih istražnih radnji i otkrivanje drugih počinitelja uključenih u mreže preprodavača ili zločinačke organizacije.

Nakon dekriminalizacije posjedovanja droge za vlastitu uporabu ova odredba nije prenesena u prekršajno zakonodavstvo, što je prema nekim stajalištima moglo smanjiti učinkovitost

[403] „Pokrenut tužbom supruge i djece sada pok. R. F. utvrđena je odgovornost tuženice zbog niza propusta djelatnika kaznionice L. koji su doveli do unosa zabranjenih opojnih sredstava u kaznionicu i konzumiranje istih od zatvorenika u kaznionici, kao što su i propustili uočiti da je sada pok. R. F. nastavio konzumirati drogu u kaznionici, da je kupovao tablete od drugih zatvorenika, te da je predmetne večeri sa zatvorenikom s kojim je dijelio zatvorsku ćeliju konzumirao tablete šmrkanjem i iste noći preminuo uslijed akutne intoksikacije drogama heroinske smjese i medikamentima…prvostupanjski sud je zaključio, a drugostupanjski sud je potvrdio takvu prvostupanjsku odluku, da je prednik tužiteljice sada pok. R. F. suodgovoran za nastanak štetnog događaja u omjeru od 20% jer se radi o ovisniku o opojnim drogama koji nije sposoban "zdravo" rasuđivati o posljedicama uzimanja droge i nije se sposoban oduprijeti potrebi uzimanja droge, dok je doprinos tuženice ocijenjen u omjeru od 80% zbog brojnih propusta djelatnika kaznionice L. koji su posljedično doveli do smrti.“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-756/2013 od 9. svibnja 2017. godine.

kriminalističkih istraživanja, budući da su informacije koje posjeduju konzumenti često važne za otkrivanje počinitelja koji su im prodavali drogu. Slična odredba postoji još od 1996. godine te se u literaturi ističe da bi bilo korisno razmotriti njezino uvođenje i u prekršajno zakonodavstvo kako bi osobe koje posjeduju drogu imale dostupnu mogućnost surađivanja sa policijom koja može biti povoljnija za njih.

Bitan doprinos otkrivanju ne postoji u situacijama kada počinitelj preda dokaze koje bi policija ionako pronašla tijekom dokazne radnje. Na primjer, predaja droge na početku pretrage doma ne predstavlja bitan doprinos ako se droga nalazila na mjestu koje bi policija uobičajeno pretražila.[404] Isto vrijedi i za priznanje činjenica koje su tijela kaznenog progona već utvrdila, primjerice kada počinitelj prizna posjedovanje droge koju je policija već pronašla,[405] prizna uzgoj droge nakon što je zatečen u samom uzgoju[406] ili prizna nabavu nakon što je policija već znala da je droga kod njega i započela sa provedbom radnji prema počinitelju.[407]

Davanje priznanja tijekom rasprave o činjenicama koje su već ranije utvrđene također ne predstavlja bitan doprinos otkrivanju.[408] Isto vrijedi i za situacije u kojima počinitelj otkrije samo sporedne podatke koji ne pridonose otkrivanju drugih počinitelja ili relevantnih okolnosti kaznenog djela[409] ili ako ne otkrije važne podatke o osobi koja mu je prodavala drogu.[410]

Doprinos otkrivanju ne mora se sastojati isključivo u davanju informacija, nego može uključivati i druge radnje, primjerice predaju droge koju počinitelj prevozi za druge osobe. Međutim, ako je počinitelj već ranije ostvario bitan doprinos otkrivanju kaznenih djela i na temelju toga ostvario pogodnost u prethodnom postupku, takav doprinos ne može ponovno

[404] „Ovakvo njegovo postupanje (dragovoljna predaja droge prije započinjanja pretrage doma) pogrešno je po prvostupanjsko sudu tretirana kao dragovoljno bitno pridonošenje otkrivanju kaznenog djela“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 73/12 od 12. veljače 2013. godine.

[405] „Njegovo priznanje da je drogu znao preprodavati i da je od opt. H. Š. u dva do tri puta kupovao kokain, nije u toj mjeri značajno da se smatra da je zbog toga on bitno pridonio otkrivanju kaznenog djela“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 371/11 od 12. listopada 2011. godine.

[406] „Optuženik svojim priznanjem da je on zasadio odnosno uzgojio te biljke, nije doprinio utvrđenju činjenice koja je bila očita, a to je da je droga proizvedena“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 35/12 od 6. ožujka 2012.godine.

[407] „Njegov postupak kada je bio suočen s djelatnicima policije i kada više nije bilo prilike za uzmak jer je bilo izvjesno da će se droga kod njega pronaći, ne može se tretirati kao bitno pridonošenje otkrivanju kaznenog djela“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 747/13 od 11. studeni 2014. godine.

[408] „Priznanje počinjenja inkriminiranog djela uslijedilo je na glavnoj raspravi pa se ne može prihvatiti tvrdnja da je optuženik bitno doprinio otkrivanju djela“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 867/11 od 10. siječnja 2012. godine.

[409] „Odbio otkriti identitet osoba između kojih je posredovao u kupoprodaji droge tj. nije želio otkriti identitet prodavatelja“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 158/12 od 24. siječnja 2013.

[410] „Nije otkrio svoj izvor droge koju je predao kada ga je policija zaustavila, nema osnova za primjenu“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 191/12 od 18. travnja 2012. godine.

koristiti u novim kaznenim postupcima.[411]

U praksi se također postavlja pitanje može li se ovaj institut primijeniti u situacijama kada počinitelj otkrije informacije o kaznenoj aktivnosti koja još nije dovršena, primjerice o planiranoj isporuci droge, ili kada želi dati informacije bez otkrivanja svojeg identiteta kao izvora podataka.

Ako je u određenom kaznenom postupku optuženo više osoba, a s policijom je u početku surađivao samo jedan počinitelj, ostali se kasnije ne mogu pozivati na iste informacije kao na vlastiti bitan doprinos otkrivanju.[412] Međutim, doprinos otkrivanju može se priznati i u situacijama kada počinitelj u početku nije surađivao s policijom, primjerice ako je pokušao pobjeći s mjesta događaja, ali je naknadno pružio nove i relevantne podatke koji prethodno nisu bili poznati policiji.[413]

U sudskoj praksi prihvaćeno je i da se bitan doprinos otkrivanju može odnositi i na otkrivanje vlastitog kaznenog djela.[414] Iz prikaza zakonskih rješenja i sudske prakse proizlazi da čl. 190. KZ-a obuhvaća širok raspon radnji povezanih s proizvodnjom i prometom droga, od proizvodnje i prerade do različitih oblika stavljanja droge u promet, uključujući posredovanje, prodaju i organiziranje mreža preprodavatelja. S obzirom na velik broj alternativno propisanih radnji počinjenja te različite stupnjeve kriminalne količine, u praksi se često postavljaju pitanja razgraničenja između pojedinih oblika sudjelovanja, kao i između dovršenog kaznenog djela i pokušaja. Međutim, kaznenopravna zaštita zdravlja ljudi u području zlouporabe droga ne iscrpljuje se samo u suzbijanju proizvodnje i prometa droga. *Kazneni zakon* stoga uz ovo kazneno djelo propisuje i posebno kazneno djelo omogućavanja trošenja droga iz čl. 191. KZ-a, koje obuhvaća ponašanja usmjerena na poticanje ili olakšavanje konzumacije droga te na taj način dopunjuje kaznenopravni okvir zaštite zdravlja ljudi.

Omogućavanje trošenja droge iz čl. 191. Kaznenog zakona

U kaznenom djelu omogućavanja trošenja droga iz čl. 191. st. 1. Kaznenog zakona

[411] „Ranije sudjelovao u nekim akcijama policije na razotkrivanju počinitelja kaznenih djela vezanih za zlouporabu opojnih droga, ali ne i u inkriminiranom događaju“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 322/04 od 15. srpnja 2004. godine.

[412] „Kriminalna aktivnost otkrivena iskazom I. S., a ne aktivnošću optuženog D. P. pa zato nema uvjeta za primjenu članka 190. stavak 9.“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 426/11 od 11. ožujka 2014. godine.

[413] „Prema ocjeni ovoga suda ne radi o priznanju takve kvalitete i značaja koje bi omogućilo primjenu odredbe članka 190. stavak 9. KZ/11, obzirom da je osuđenik po djelatnicima policije uhvaćen tempore acti, kada je čak pokušao i pobjeći“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, III Kr 158/15 od 4. veljače 2016. godine.

[414] „Bitno pridonese otkrivanju svojeg ili tuđeg kaznenog djela, što u konkretnom slučaju nije ostvareno“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 505/11 od 6. prosinca 2011.godine.

preuzeti su pojedini elementi ranijeg kaznenog djela iz čl. 173. KZ/98 koji su se odnosili na omogućavanje uzimanja droge. Jedna od izmjena odnosi se na pojam prostora koji se stavlja na raspolaganje. U novoj odredbi koristi se pojam „prostor“, umjesto ranijeg pojma „prostorija“, kako bi se obuhvatili i drugi oblici prostora koji nisu nužno vezani uz nekretnine, primjerice vozila. Također je izmijenjen glagolski oblik u zakonskom tekstu pa je trajni oblik „daje“ zamijenjen oblikom „da“, čime se naglašava da je za postojanje kaznenog djela dovoljna i jednokratna radnja omogućavanja trošenja droge.

Navođenje na trošenje droge može se ostvariti različitim oblicima utjecaja na odluku druge osobe o konzumiranju droge, primjerice uvjeravanjem, nagovaranjem, molbom, savjetom, okladom, ruganjem ili prijetnjom. Takve radnje po svojoj prirodi odgovaraju radnjama poticanja u kaznenom pravu, ali ih je zakonodavac morao zasebno normirati jer samo uzimanje droge nije kazneno djelo pa se poticanje na trošenje droge ne bi moglo kvalificirati prema općim pravilima o poticanju. Za dovršetak kaznenog djela nije nužno da osoba koja je navođena na trošenje droge doista i konzumira drogu. Kazneno djelo dovršeno je samom radnjom navođenja, dok eventualna konzumacija može imati značenje prilikom odmjeravanja kazne. Sličan odnos vrijedi i za radnju davanja droge, koja je dovršena samim davanjem, neovisno o tome je li droga kasnije konzumirana.[415]

U odnosu na radnju stavljanja prostora na raspolaganje za trošenje droge iz čl. 191. st. 1. *Kaznenog zakona*, za postojanje kaznenog djela dovoljno je da počinitelj dopusti drugim osobama da u njegovu prostoru troše drogu. Pritom nije odlučno je li počinitelj izričito ponudio prostor niti je li unaprijed očekivao dolazak osoba koje će u tom prostoru konzumirati drogu. Dovoljno je da im dopusti trošenje droge u prostoru kojim raspolaže. Prema sudskoj praksi, čak i ako se osoba koja raspolaže prostorom nije izričito usprotivila trošenju droge u prostoru, može se smatrati da je prostor stavila na raspolaganje.[416]

U ranijoj sudskoj praksi, dok je zakonska odredba govorila o „stavljanju na raspolaganje prostorija“, okrivljenici su isticali da vozila ne spadaju u pojam prostorija. Međutim, sudska praksa je i tada primjenjivala šire tumačenje prema kojem se i vozilo može smatrati prostorom u kojem je omogućeno trošenje droge. U jednom takvom slučaju osoba je drugoj osobi dala

[415] Ksenija Turković i dr., *Komentar Kaznenog zakona,* 258-259.

[416] „Potpuno je irelevantno je li optuženi B. očekivao dolazak H. R. i M. K. koji su heroin konzumirali u stanu koji je koristio ili im je samo dozvolio konzumaciju droge u njegovom stanu. Odgovornost za počinjenje ovog kaznenog djela postoji samim dopuštanjem konzumacije droge u prostoru koji koristite kao svoj, jer neprotivljenje istom realno predstavlja stavljanje tog prostora na raspolaganje radi konzumacije droge“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 692/04 od 24. listopada 2006.

ključeve vozila, čime joj je zapravo omogućila korištenje prostora za trošenje droge.[417]
Ako počinitelj nakon nuđenja droge drugoj osobi radi njezina trošenja kasnije toj osobi drogu i proda, takvo postupanje može predstavljati produljeno kazneno djelo prodaje iz čl. 190. st. 2. Kaznenog zakona.[418]
U čl. 191. st. 2. KZ proširen je krug osoba prema kojima se može počiniti kazneno djelo ili koje ga mogu počiniti. Odredba obuhvaća počinjenje kaznenog djela prema djetetu ili osobi s težim duševnim smetnjama, kao i počinjenje na prostoru škole, sportskih ili društvenih prostora za djecu ili u njihovoj blizini, odnosno u kaznenoj ustanovi. Kvalificirani oblik postoji i kada je kazneno djelo počinjeno prema većem broju osoba ili kada ga počini službena osoba, zdravstveni ili socijalni radnik, nastavnik, odgojitelj ili trener iskorištavanjem svojeg položaja. U odnosu na ranije zakonodavno rješenje izmijenjen je i dio odredbe koji se odnosi na osobito teške posljedice, poput smrti osobe, jer je prethodno uređenje tog pitanja u praksi stvaralo određene nejasnoće.[419] Kao i u ranijem zakonu, ovaj članak također sadržava odredbu o djelotvornom kajanju (st. 5.).
Kaznena djela iz čl. 190. i 191. KZ-a obuhvaćaju različite oblike nezakonitog postupanja s drogama, od proizvodnje i prometa do omogućavanja njihova trošenja. Njihova primjena u praksi pokazuje da se u pojedinim situacijama otvaraju pitanja razgraničenja između različitih oblika počinjenja, osobito između prodaje, posredovanja, pomaganja i omogućavanja trošenja droga, kao i pitanja trenutka dovršenja kaznenog djela i značenja doprinosa otkrivanju.

3.1.1.4.3. Zakon o suzbijanju zlouporabe droga

Nacionalna strategija predstavlja ključni strateški dokument u području borbe protiv droga. Ona pruža smjernice za djelovanje svih državnih tijela i organizacija civilnog društva, usmjerene na sprječavanje zlouporabe droga, prevenciju ovisnosti te pružanje podrške ovisnicima, povremenim korisnicima droga, njihovim obiteljima i društvu. Strategija također ima važnu ulogu u pomaganju zajednici u suočavanju s izazovima povezanim s problemom

[417] „Tražio i dobio ključeve vozila i kojemu je rekao da mu automobil treba radi pušenja marihuane, omogućio sebi i drugima trošenje opojne droge. Pritom pak nije bitno da se radilo o automobilu, jer omogućavanje trošenja droge može se učiniti i stavljanjem na raspolaganje i nečeg drugog, a ne samo prostorija (u doslovnom smislu)“ , Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-426/2001 od 23. svibnja 2002. godine
[418] Ksenija Turković i dr., *Komentar Kaznenog zakona,* 259.
[419] Ibid.

droga.[420]

Prvu *Nacionalnu strategiju za nadzor nad drogama, borbu protiv zlouporabe droga i pomoć ovisnicima*, koja je predstavljala osnovu za provedbu različitih aktivnosti u tom području, donio je *Hrvatski sabor* 1996. godine. Ova strategija obuhvaćala je prevenciju ovisnosti, suzbijanje zlouporabe droga te liječenje i skrb za ovisnike i povremene korisnike. Trenutnu verziju *Nacionalne strategije djelovanja na području ovisnosti*, koja se primjenjuje do 2030. godine, Hrvatski sabor usvojio je 8. veljače 2023. godine.[421]

Na temelju spomenute prve *Nacionalne strategije*, dana 23. studenoga 2001. godine donesen je *Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01)*, a koji je izmijenjen i dopunjavan više puta i to 2002. godine (NN 87/02 *Zakon o izmjeni Zakona o suzbijanju zlouporabe droga*), 2003. (NN 163/03), 2004. (NN 141/04), 2007. godine (NN 40/07), kao i u kasnijim izmjenama (npr. NN 149/09, 84/11, 80/13 i dr.).

Zakon o suzbijanju zlouporabe droga je uz *Kazneni zakon* najvažniji pravni akt kojim je pokrivena kontrola droga u Republici Hrvatskoj. Nakon dekriminalizacije posjedovanja droge za osobnu uporabu 2013. godine, prekršajno zakonodavstvo dobilo je osobito važnu ulogu,[422] budući da je upravo ono postalo temeljni okvir sankcioniranja ponašanja koja više ne ulaze u sferu kaznenog prava. U tom smislu, *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga* postao je ključni normativni instrument za postupanje prema konzumentima koji drogu ne drže radi stavljanja u promet.

Prekršaji predstavljaju kažnjive radnje koje pripadaju kaznenom pravu u širem smislu riječi, ali se od kaznenih djela razlikuju po manjem intenzitetu povrede ili ugrožavanja zaštićenih pravnih dobara. Razlika između prekršaja i kaznenih djela pritom je ponajprije kvantitativne naravi, jer se istim pravnim sustavom mogu štititi iste društvene vrijednosti, ali uz različitu razinu represivne reakcije. U području droga to osobito dolazi do izražaja upravo nakon 2013. godine, kada je zakonodavac odlučio da posjedovanje droge za osobnu uporabu više ne ulazi u kaznenopravnu, nego u prekršajnu sferu. Osim kvantitativne razlike, objašnjenje razlike između prekršaja i kaznenih djela je moguće i kroz načelo razmjernosti u postupovnom pravu jer se za

[420] Hrvatski sabor, *Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2017. godine*, *Narodne novine* 122/2012, 7. studenoga 2012., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_11_122_2641.html

[421] Hrvatski sabor, *Nacionalna strategija djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030. godine*, *Narodne novine* 18/2023, 15. veljače 2023., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_02_18_307.html.

[422] Siniša Nikšić, "Prekršajna djela zlouporabe droga i učinci nakon dekriminalizacije kaznenog djela posjedovanja droge bez namjere njezina stavljanja u promet te osvrt na neke aspekte Prekršajnog zakona," *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 21, br. 2 (2014): 619-641, https://hrcak.srce.hr/143594.

kazneni postupak koriste drugačiji oblici postupanja.[423]

Razlika između kaznenog i prekršajnog prava očituje se i u sankcijama, jer je u prekršajnom pravu primarna novčana kazna, dok je kazna zatvora do 90 dana predviđena samo kao dodatna stroža sankcija za teže oblike prekršaja.

Osnovni prekršaji koji se odnose na droge propisani su *Zakonom o suzbijanju zlouporabe droga*, a korištenje droge propisano je i u nekim drugim zakonima kao što su *Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira*, *Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima*, *Zakon o sigurnosti prometa na cestama* te *Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja prekursora za droge*.[424]

Zakon o suzbijanju zlouporabe droga u čl. 1. propisuje:

- uvjete za uzgoj biljaka koje mogu poslužiti za proizvodnju droga, kao i uvjete za izradu, posjedovanje i trgovinu drogama te tvarima koje se mogu koristiti u njihovoj proizvodnji,
- nadzor nad uzgojem tih biljaka te nad izradom, posjedovanjem i prometom droga i tvari namijenjenih za izradu droga,
- mjere za suzbijanje zlouporabe droga,
- sustav prevencije ovisnosti te pomoć ovisnicima i povremenim korisnicima droga te
- sustav ranog upozoravanja u slučaju pojave novih psihoaktivnih tvari.

Od 1. siječnja 2013. godine, temeljem novog *Kaznenog zakona*, posjedovanje droge za osobnu upotrebu više se ne smatra kaznenim djelom, već prekršajem sukladno *Zakonu o suzbijanju zlouporabe droga*. Za takav prekršaj predviđena je novčana kazna u iznosu od 5.000,00 do 20.000,00 kuna / 663,61 do 2.654,46 eura. Zakonski propisi ne određuju točnu količinu koja se smatra 'za osobnu uporabu', pa procjena o tome ostaje u nadležnosti državnog odvjetništva i sudova, ovisno o okolnostima konkretnog slučaja.

Zakon u članku 2. definira drogu kao svaku tvar obuhvaćenu relevantnim konvencijama Ujedinjenih naroda i uvrštenu na službeni popis droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga te tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga. Istim člankom definirani su i pojmovi uzgoja, izrade, posjedovanja, uporabe droge i ovisnosti. Posjedovanje se pritom određuje kao faktična vlast nad drogom, biljkom ili tvari koja se može uporabiti za izradu droge, dok se uporaba definira kao jednokratno, višekratno, povremeno ili redovito uzimanje ili izlaganje djelovanju droge. Ovisnost se pritom definira kao stanje psihičke ili fizičke ovisnosti

[423] Ivo Josipović i Marko Rašo, *Prekršajni zakon* (Zagreb: Narodne novine, 2008).
[424] Siniša Nikšić, "Prekršajna djela zlouporabe droga", str. 620.

o drogi, koje se očituje kao neodoljiva potreba za njezinom uporabom.

Zakon o suzbijanju zlouporabe droga, osim samog posjedovanja, uređuje i niz drugih aktivnosti, poput postupaka vezanih uz uzgoj i otkup maka (čl. 9.-12.) te industrijske konoplje (čl. 13.), ovlaštene oblike posjedovanja za potrebe nastave, stručne izobrazbe, analiza, dresure, simuliranog otkupa ili nadzirane isporuke, kao i za potrebe Ministarstva unutarnjih poslova i znanstvenih organizacija. Takvi oblici ovlaštenog posjedovanja provode se uz odgovarajuće odobrenje i nadzor nadležnih tijela te uz vođenje propisanih evidencija. Time zakon ima znatno širi normativni doseg od samog sankcioniranja konzumenata.

Prekršajne odredbe *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga* sadržane su u člancima 54. do 62.

Posebno je važan članak 54., koji među ostalim propisuje prekršaj neovlaštenog posjedovanja droge, biljke ili dijela biljke iz koje se može dobiti droga. Pritom zakon izričito ne navodi da se radi o „posjedovanju za osobnu uporabu“, niti propisuje količinske pragove, što u praksi otvara prostor za različita tumačenja granice između prekršajnog i kaznenopravno relevantnog postupanja.

Članak 54. stavak 1. sadržava veći broj prekršajnih oblika, ali se velik dio njih odnosi na mak i s njim povezane radnje, dok za kanabis i druge droge koje u suvremenoj praksi čine najveći dio potrošnje nema posebno diferenciranih odredbi. Uz prekršaj neovlaštenog posjedovanja droge za osobnu upotrebu, tim su člankom propisani i prekršaji promicanja ili oglašavanja uporabe droge te niz povreda propisa vezanih uz uzgoj, otkup i preradu biljke maka. U tom smislu zakon normativno ne razrađuje dovoljno razlike između pojedinih vrsta droga, niti između manjih i znatno većih količina, pa isti sankcijski raspon može obuhvatiti vrlo različite situacije.

Nadalje, u člancima 55. do 62. propisuju se prekršaji koji se odnose na uzorke droga koji se koriste u nastavi ili stručnoj izobrazbi, prekršaji zdravstvenih i veterinarskih ustanova, promet na veliko, uvoz i izvoz droge i lijekova, uzgoj industrijske konoplje, prenošenje lijekova koji sadržavaju drogu preko državne granice, odlaganje uporabljenih igala ili šprica, vođenje evidencija, stavljanje droge u hranu ili piće, kao i obveze prijavljivanja sumnjivih pošiljki ili prijevoza.

Osim prekršajnih odredbi, zakon predviđa i zaštitne mjere, među kojima su oduzimanje droge, biljaka i sredstava korištenih za izradu droga te zabrana obavljanja određene djelatnosti ako je prekršaj počinjen u okviru njezina obavljanja. Nadalje, zakon uređuje i sustav prevencije ovisnosti, liječenja ovisnika te pružanja pomoći povremenim korisnicima droga, pri čemu liječenje provode zdravstvene ustanove, a potporu pružaju ustanove socijalne skrbi.

Posebno mjesto u sustavu sankcija prema *Zakonu o suzbijanju zlouporabe droga* zauzimaju zaštitne mjere usmjerene na liječenje i rehabilitaciju počinitelja prekršaja povezanih s drogom.

Tako se prema počinitelju prekršaja koji posjeduje drogu i koji je „ovisnik o drogi“ može izreći zaštitna mjera obveznog liječenja u zdravstvenoj ustanovi ili obveznog liječenja u ustanovi socijalne skrbi ili drugoj sličnoj ustanovi (čl. 64. st. 4.). Ta zaštitna mjera može se izreći uz novčanu kaznu, u trajanju od tri mjeseca do jedne godine. U st. 5. propisana je zaštitna mjera za „povremene uzimatelje droge“ koja se provodi kao psihosocijalni tretman u nadležnim ustanovama u trajanju od jednog mjeseca do dvije godine. Ako je prekršaj počinjen prvi put, ovisniku ili povremenom uzimatelju može se odrediti zaštitna mjera i bez izricanja novčane kazne. Počinitelj koji se ne podvrgne zaštitnim mjerama može biti kažnjen novčanom kaznom (čl. 64. st. 7. ZSZD). U čl. 53. *Prekršajnog zakona* propisana je zaštitna mjera obveznog liječenja od ovisnosti koja se može izreći i za druge prekršaje.

Ovakve mjere predlagane su kao oblik preventivnog djelovanja, jer prema starijoj preporuci – bolesni spadaju kod liječnika, a ne kod pravnika, odnosno pomoći im mogu zdravstvene mjere, a ne kaznene sankcije.[425] Takav pristup odražava suvremeni trend u politici suzbijanja zlouporabe droga, koji naglasak stavlja na liječenje i rehabilitaciju korisnika, umjesto isključivo na represivne mjere. Ovakav oblik omogućuje primarno korištenje zdravstvenih mjera umjesto kažnjavanja konzumenta.

Osobama koje su prekršaj učinile prvi put, zaštitna mjera obveznog liječenja u zdravstvenoj ustanovi ili odvikavanja od ovisnosti može se izreći i kao samostalna sankcija. Takav oblik je koristan za blaži pristup prema osobama koje su jednokratni konzumenti. Kod počinitelja koji imaju teže poteškoće zbog korištenja droge, odnosno koriste vrlo velike količine za osobnu uporabu, u ustanovi će se odrediti odgovarajući program koji bi uvažavao težinu konzumacije. Time se nastoji individualizirati pristup počinitelju, uzimajući u obzir stupanj njegove ovisnosti i zdravstveno stanje.

Provedbu mjera trebalo bi nadzirati, a u slučaju nepridržavanja koristiti zahtjevnije mjere, kao što to predviđaju i neki poredbeni pravni sustavi koji su usmjereni na smanjenje zdravstvenih i društvenih posljedica zlouporabe droga. Zaštitne mjere su prilagođene ovisno o tome radi li se o povremenim konzumentima ili o težim oblicima ovisnosti kao posljedici konzumiranja većih količina droge. Nakon dekriminalizacije koja je provedena na razini kaznenog zakonodavstva, čini se da je bilo potrebno dodatno jačanje prekršajnih mjera, slično kao u poredbenom pravu.

Problemi s primjenom zaštitnih mjera liječenja mogu se pojaviti pri utvrđivanju u koju kategoriju spada konkretni počinitelj, odnosno je li ovisnik ili povremeni uzimatelj droge ili je možda prestao s uzimanjem droge, pa mu se tada ne bi mogla odrediti takva mjera. Ako

[425] Cvjetko,Božica. “Kazneno zakonodavstvo i kaznenopravna reakcija…,” 909-939.

činjenica statusa osobe nije utvrđena, ne može se zakonski odrediti odgovarajuća mjera.[426] Pritom se promatra je li počinitelj već ranije osuđivan za iste prekršaje te je li možda prestao uzimati drogu.[427] Dio tih činjenica može se utvrditi iz izjave samog počinitelja,[428] ali često je potrebno i dodatno stručno mišljenje zdravstvenih ili socijalnih službi kako bi se pravilno procijenio njegov status i potreba za odgovarajućim tretmanom.

Okolnosti iz kojih je moguće utvrditi posjedovanje za osobnu uporabu

Analizom recentne sudske prakse može se izdvojiti niz konkretnih okolnosti koje sud razmatra pri kvalifikaciji radnje kao posjedovanja za osobnu uporabu ili za daljnju distribuciju:

1. Vrsta i količina droge – količina koja premašuje prosječne osobne doze (ovisno o vrsti droge: npr. marihuana, heroin, kokain, amfetamini) može ukazivati na namjeru preprodaje. U presudi *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* br. K-288/16 od 21. ožujka 2016. godine pronađeno je gotovo 400 grama heroina i više stotina grama marihuane, što je ocijenjeno kao količina namijenjena distribuciji. Slično tome, u predmetu u kojem je počiniteljica posjedovala 70 grama heroina i vagu, iako droga nije bila podijeljena u manje paketiće, sud je zaključio da tako velika količina može upućivati na posjedovanje radi daljnje prodaje ili distribucije, a ne na osobnu uporabu (za ovu vrstu droge to je velika količina dostatna za konzumaciju tijekom dužeg razdoblja te narušavanje zdravlja i ugrozu života).[429]

   S druge strane, sudska praksa pokazuje da ocjena količine može biti predmet različitih tumačenja između sudskih instanci, što je djelomično posljedica činjenice da zakon ne propisuje jasno određene količinske pragove koji bi razgraničili posjedovanje za osobnu uporabu od posjedovanja radi daljnje distribucije.

[426] „Činjenica je li okrivljenik ovisnik o drogi, odnosno, povremeni uzimatelj droge koja mora biti utvrđena u postupku i navedena u činjeničnom opisu prekršaja za koji se okrivljenik proglašava krivim. Budući da niti iz izreke pobijane presude niti iz zapisnika o ispitivanju okrivljenika ne proizlazi ova odlučna činjenica, dok je ona navedena u razlozima obrazloženja pobijane presude kao razlog za donošenje predmetne zaštitne mjere, to izreka proturječi razlozima“, Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, Jž-1629/2020-2, 1. prosinca 2021. godine.

[427] „Prvostupanjski sud u postupku uopće nije utvrdio odlučne okolnosti za izricanje (ili ne) predložene zaštitne mjere od strane tužitelja, odnosno da li je okr. F. F. do sada osuđivan za istovrsni prekršaj i da li je ovisnik ili povremeni konzument, ili više ne konzumira drogu“, Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, Ppž-13303/2021-2, 26. rujna 2023. godine.

[428] „Nije dostavio pisanu obranu u kojoj bi naveo da je on ovisnik o drogi ili povremeni uzimatelj droge niti je na bilo koji drugi način dostavio prvostupanjskom sudu ikakav podatak u vezi ove činjenice“, Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, Ppž-2252/2022-2, 4. prosinca 2024. godine.

[429] „Mogla je ostvariti neki drugi modalitet počinjenja inkriminiranog kaznenog djela, prenositi ju za drugoga ili je posjedovati radi prodaje, kako to osnovano ukazuje državni odvjetnik u žalbi“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 19/04 od 25. svibnja 2005. godine.

U jednom predmetu niži je sud ocijenio da posjedovanje oko 2 kilograma marihuane predstavlja posjedovanje za osobnu uporabu. Vrhovni sud Republike Hrvatske zauzeo je suprotno stajalište, navodeći kako se posjedovanje više od 2 kilograma marihuane ne može uvjerljivo opravdati tvrdnjom o osobnoj uporabi, osobito kada je riječ o osobi koja nije ovisnik, a pronađena droga bila je raspodijeljena u više omota različitih težina.[430]

2. Način pakiranja – višestruka mala pakiranja (npr. u PE vrećicama), kao u predmetima *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* br. K-1623/17 od 16.03.2018. godine i K-1993/17 od 07.09.2018. godine, mogu upućivati na planiranu podjelu droge radi daljnje prodaje. U presudi K-1623/17 droga je bila pohranjena u 16 PE vrećica, staklenke i kartonsku kutiju. U pojedinim predmetima sudovi kao dodatnu indiciju distribucije uzimaju i činjenicu da je droga raspodijeljena u više omota različitih težina, što može upućivati na pripremu za daljnju prodaju.
3. Pribavljena oprema – dodatno potvrđuje komercijalni karakter djelatnosti. U predmetima K-1623/17 i K-919/17 od 12. prosinca 2017. Općinski kazneni sud u Zagrebu uzgoj marihuane u zatvorenim prostorima uz rasvjetna tijela, ventilatore, higrometre i drugu opremu tumačio je kao kazneno djelo. U pojedinim predmetima sudovi su kao relevantnu okolnost uzimali i posjedovanje digitalne vage te tragove različitih vrsta droga pronađenih na njoj.[431] U praksi je utvrđeno da i samo posjedovanje vage uz veću količinu droge može upućivati na pripremu droge za daljnju distribuciju, čak i kada droga nije bila podijeljena u pojedinačne paketiće.[432]
4. Mjesto i uvjeti skladištenja droge – Skrivena mjesta poput šupa, vikendica, poslovnih prostora, zvučnika, hladnjaka, kao i poštanskih paketa[433], mogu upućivati na prikrivanje tragova distribucije, a ne na jednostavno čuvanje za osobnu uporabu. U jednoj odluci Vrhovnog suda, činjenica da je droga bila skrivena u zvučniku, uz nerazmjer prihoda i rashoda te uz pripremljene vrećice za pakiranje, bila je dovoljna za zaključak da je dio

[430] „Dva omota od po 828 i 848 grama, omot težine 548 grama i omot od 18 grama, iz čega proizlazi da se ovdje radilo o izvaganoj i raspodijeljenoj drogi, pa i iz tog razloga, obrana optuženika ne djeluje uvjerljivo. Prvostupanjski sud prihvaća nekritički navod u obrani optuženika o zaista učestaloj i kontinuiranoj konzumaciji marihuane u količinama od po deset do dvanaest jointa dnevno uz uzimanje čaja spravljenog od marihuane u količini od dvadeset do dvadeset i tri grama ove droge, što bi trebalo opravdati posjedovanje marihuane za vlastite potrebe, a što s obzirom na sve naprijed navedene okolnosti, djeluje krajnje neuvjerljivo.“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 797/04 od 16. studenoga 2004. godine.

[431] Općinski sud u Osijeku, 40 K-427/2021. od 09.12.2022. godine.

[432] Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 19/04 od 25.05.2005. godine.

[433] Općinski kazneni sud u Zagrebu K-1993/17 od 10.09.2018. godine.

droge bio namijenjen prodaji.[434]

5. Stupanj razvoja biljaka i koncentracija THC-a – u predmetu *Općinskog kaznenog suda* u Zagrebu br. K-919/17 sud je utvrdio da biljke marihuane nisu dosegle 0,3 % THC-a, ali je zbog postojanja jasne namjere uzgoja do te faze kaznena odgovornost ipak utvrđena, i to kao pokušaj kaznenog djela. Time je potvrđeno da se pravna ocjena ne svodi isključivo na zatečeno kemijsko stanje biljke u trenutku oduzimanja, nego i na dokazanu svrhu uzgoja.
6. Ovisnost i psihofizičko stanje počinitelja – psihijatrijska vještačenja, kao i prisutnost dugogodišnje ovisnosti, mogu imati utjecaj na individualizaciju kazne kao olakotna okolnost, ali ne isključuju sama po sebi odgovornost. U tom su smislu značajni predmeti u kojima su sudovi tražili vještačenje ovisnosti radi procjene dnevnih potreba i količine koju počinitelj stvarno troši. Tako je u jednom slučaju, gdje je optuženik drogu kupio za više od 2.000 eura i podijelio u 5 paketića, sud tražio vještačenje upravo radi utvrđivanja može li se takva količina razumno povezati s osobnom uporabom.[435] U drugom slučaju, kod pronalaska 30 grama marihuane podijeljene u 15 paketića, vještak je procijenio da bi to odgovaralo količini za dva mjeseca, pa je sud prihvatio tezu o osobnoj uporabi.[436]
7. Dosadašnja osuđivanost – sudovi pri ocjeni namjene posjedovanja droge razmatraju i ranije ponašanje počinitelja, osobito ponavljanje djela i eventualne ranije izrečene mjere liječenja koje nisu polučile učinak, što može utjecati na strožu sankciju i izostanak primjene povoljnijih zakonskih instituta.[437] Uz to, ranija povezanost počinitelja s preprodajom droge može biti važna indicija. U pojedinim odlukama kao relevantna okolnost uzimano je i to što je optuženik otprije bio poznat kao preprodavač droge.[438]
8. Priznanje optuženika – iskreno priznanje, kao i iskaz o osobnoj konzumaciji bez dodatnih indicija prodaje, može ići u prilog okrivljeniku, ali samo ako nije opovrgnuto objektivnim dokazima (npr. broj paketića, komunikacija s kupcima, digitalne vage).

[434] „Pronađena količina kokaina dostatna za povremenu uporabu za mjesec dana, pripremljene vrećice za pakiranje pronađene kod optuženika i mjesto na kojem je droga bila sakrivena u stanu (u zvučniku) uz utvrđeni nesrazmjer prihoda i rashoda, i prema ocjeni Vrhovnog suda Republike Hrvatske, kao drugostupanjskog suda, upućuju na zaključak da je opojnu drogu koju je optuženik dobrovoljno predao prigodom pretrage, držao dijelom za vlastite potrebe, a dijelom radi prodaje.“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 575/09 od 11. siječnja 2011. godine.

[435] Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 270/12 od 13. lipnja 2013. godine.

[436] Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-64/02 od 21. ožujka 2002. godine.

[437] Općinski kazneni sud u Zagrebu K-919/17 od 12.12.2017. godine.

[438] „Opojna droga pronađena u stanu žalitelja, u hladnjaku kuhinje, a da je bila namijenjena prodaji vidljivo je dovoljno jasno iz označavanja optuženika V. preprodavačem“, Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 765/10 od 01. prosinca 2010.g godine.

Tako iskaz da je droga bila za osobnu konzumaciju neće biti prihvaćen ako broj paketića, komunikacija s kupcima, prisutnost vage, vrećica, punila ili drugih predmeta upućuje na suprotno. U tom je smislu sudska praksa dosta jasna: subjektivna tvrdnja počinitelja nije dovoljna ako je opovrgnuta materijalnim tragovima.[439]

9. Komunikacija i namjera distribucije – u presudi *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* br. K-888/17 od 20.01.2020. godine, sud je utvrdio da je dogovor s prikrivenim istražiteljem i ponuda za prodaju više vrsta droga ukazivala na jasan cilj distribucije, bez obzira na količinu. Isto tako, ako je počinitelj zatečen u samoj prodaji, ni mala količina više nije odlučujuća. Primjer za to daje predmet prodaje 0,4 grama kokaina, gdje je sama radnja prodaje bila dovoljna za kaznenopravnu kvalifikaciju.[440]

Promatrajući kaznenu politiku sudova u prekršajima nakon dekriminalizacije, može se uočiti da novčane kazne u prekršajnim postupcima variraju u vrlo velikim rasponima. Takva varijabilnost dijelom proizlazi iz činjenice da zakon ne propisuje jasne količinske pragove niti diferencira vrste droga, zbog čega sudovi u svakom pojedinom slučaju procjenjuju okolnosti počinjenja i stupanj društvene opasnosti djela.

Dio navedenog može biti posljedica toga što zakon ne propisuje diferencirane kategorije prema količinama droge, procijenjenom vremenskom razdoblju potrošnje niti prema vrsti droge. Takva obilježja predstavljaju osnovne karakteristike prema kojima se može procjenjivati opasnost od droge.

U praksi se može naići na razne primjere. U jednom slučaju za količinu od 3 grama marihuane izrečena je minimalna kazna od 663,61 eura,[441] dok je u drugom slučaju za približno dvostruko veću količinu od 7,8 grama kanabisa izrečena kazna od 1.327 eura.[442] Međutim, za znatno veću količinu od 170 grama konoplje, za koju je sud kao vjerodostojnu prihvatio izjavu počinitelja da je nabavljena ranije za osobnu uporabu, izrečena je manja kazna nego u prethodnom slučaju,

[439] „Optuženik je nabavio količinu od 175,4 grama te opojne droge, a onda je istu odnio u stan svoje djevojke … obrane optuženika, prema kojoj on dnevno troši 3-5 grama navedene opojne droge, a inkriminiranog dana popušio je čak 4-5 jointa … pretragom stana nađen samo jedan opušak jointa…“ Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-1136/2010 od 10. ožujka 2011. godine.

[440] Općinski sud U Splitu, K-810/2023 od 18. srpnja 2025. godine.

[441] „Neovlašteno posjedovao konoplju tipa droga u ukupnoj količini od oko 3,00 grama“, Općinski sud u Rijeci, Pp-1014/2023, 3. veljače 2025. godine.

[442] „Staklenu teglu u kojoj se nalazila droga marihuana u količini od 7,86 grama.“ , Općinski sud u Crikvenici, Pp-814/2022, 21. veljače 2023. godine.

odnosno 930 eura (bez izricanja zaštitne mjere).[443] Slična kazna od 900 eura izrečena je u drugom slučaju za relativno malu količinu od 1,1 grama marihuane.[444]

Kaznena politika u prekršajnim postupcima stoga varira u vrlo širokim rasponima, što ovisi o otegotnim i olakotnim okolnostima poput ranije kažnjavanosti počinitelja, okolnosti pronalaska droge ili procjene suda o namjeni posjedovanja. Takva sudska praksa ukazuje na određenu neujednačenost u sankcioniranju, koja proizlazi iz nedostatka jasnije normativne razrade kriterija vezanih uz količinu i vrstu droge.

Ako bi se normiralo nekoliko kategorija kazni razmjerno količinama i vrstama droga, to bi moglo doprinijeti jednostavnijem sankcioniranju lakših slučajeva, uz istodobno strože sankcioniranje posjedovanja većih količina koje predstavljaju veću društvenu opasnost. Veće količine ranije su mogle biti sankcionirane u kaznenom zakonodavstvu strožim kaznama, međutim nakon dekriminalizacije nedostaju prikladne sankcije za teže oblike posjedovanja.

Još je izraženiji problem kod tzv. „teških" droga tj. kod određenih vrsta droga koje imaju veći potencijal razvoja ovisnosti i ozbiljnijih zdravstvenih posljedica. U jednom je prekršajnom predmetu za 21 gram amfetamina i 14 grama kanabisa izrečena novčana kazna od 1.300 eura, pri čemu je sud zbrojio ukupnu količinu droga, iako se radi o supstancama bitno različitog učinka i opasnosti.[445] U drugom je slučaju kod okrivljenika pronađeno 15 paketića heroina ukupne mase 192,5 grama, a predmet je ipak kvalificiran kao posjedovanje za vlastitu uporabu prema članku 54. stavku 3. Zakona o suzbijanju zlouporabe droga.[446] Takvi primjeri jasno pokazuju da odsutnost diferenciranih količinskih raspona i posebnog tretmana težih droga stvara ozbiljne probleme u razmjernosti sankcioniranja.

U sudskoj se praksi pojavljuju i slučajevi u kojima sudovi prihvaćaju vrlo visoke količine kao

[443] „Izjavio je kako je navedenu drogu nabavio za vlastite potrebe prije otprilike godinu dana jer je u to vrijeme konzumirao CBD koja je bila legalno nabavljena na kioscima i aparatima. Druge droge nije konzumirao pa tako niti ovu drogu koja mu je stajala u stanu u kojem je tada boravio. Žao mu je zbog počinjenog prekršaja, iskreno se kaje te obećaje da prekršaj više neće ponoviti.", Općinski prekršajni sud u Zagrebu, Pp-10347/2025-5 od 26. kolovoza 2025. godine.

[444] „Pronađena jedna PVC vrećica plave boje sa sadržajem droge marihuana u količini od 0,4 grama i jedna PVC vrećica bijele boje droge marihuana u količini od 0,7 grama", Općinski sud u Rijeci, Pp-3502/2022, 9. lipnja 2025. godine.

[445] „Neovlašteno posjedovao veliku količinu droge od ukupno 35,06 grama droge te sud smatra da je potrebno izricanjem novčane kazne u gore navedenom iznosu pojačano utjecati na svijest okrivljenika o štetnosti.", Općinski sud u Sisku, Pp-362/2025-5 od 28. travnja 2025. godine.

[446] „PE vrećica žute boje unutar koje se nalaze 15 prozirnih vrećica sa patent zatvaračem unutar koje se nalaze papirnate vrećice bijele boje ispunjene sa sumnjivom praškastom materijom smeđe boje karakterističnog izgleda za drogu heroin pojedinačnih težina cca: T1-28,5 grama, T2-11,05 grama, T3-11,80 grama, T4-8,50 grama, T5-27,80 grama, T6-8,05 grama, T7-8,80 grama, T8-8,90 grama, T9-7,60 grama, T10-9,20 grama, T11-11,40 grama, T12-6,00 grama, T13-7,15 grama, T-14- 27,90 grama, T15-12,55 grama", Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, Ppž-8353/2021 od 12. svibnja 2022.; Općinski sud u Novom Zagrebu, 68. Pp J-801/2020-29, od 4. svibnja 2021. godine.

osobnu uporabu. Tako je u jednom predmetu kod okrivljenika pronađeno 195,4 grama marihuane, a slučaj je ipak svrstan u prekršajnu sferu.[447] U drugom je slučaju riječ bila o maloljetniku kod kojega su pronađena 103 grama marihuane. Iako je niži prekršajni sud primijenio načelo svrhovitosti, Visoki prekršajni sud istaknuo je da se radi o velikoj količini za koju takav pristup nije opravdan.[448] U još jednom predmetu sud je prihvatio obranu da je 190 grama marihuane bilo za osobne potrebe okrivljenika koji je tvrdio da puši oko 10 smotuljaka dnevno, a dio droge i „za čašćenje prijatelja".[449] Takvo obrazloženje otvara dodatna pitanja, budući da davanje droge drugima može predstavljati zasebno kazneno djelo, a tako intenzivna konzumacija objektivno izlazi iz okvira povremene ili manje opasne osobne uporabe. Davanje droge drugima („čašćenje") predstavlja oblik davanja droge na trošenje, koji se u ranijoj praksi kvalificirao kao kazneno djelo iz čl. 173. st. 5. KZ/98[450], dok je prema važećem Kaznenom zakonu takvo postupanje obuhvaćeno kaznenim djelom omogućavanja trošenja droga iz čl. 191. KZ-a.

Iz toga proizlazi temeljna slabost hrvatskog prekršajnog modela nakon dekriminalizacije: isti sankcijski okvir može obuhvatiti i vrlo male količine kanabisa i znatno veće količine drugih droga, pa i situacije koje su u ranijem zakonodavstvu ili u komparativnim sustavima bile tretirane strože. Na taj način normativni pomak iz kaznene u prekršajnu sferu nije bio popraćen odgovarajućom diferencijacijom težih i lakših oblika posjedovanja.

Posebno zanimljiv segment sudske prakse odnosi se na posjedovanje smotuljka kanabisa. U nekim prekršajnim odlukama zauzeto je stajalište da posjedovanje smotuljka mješavine duhana i marihuane male mase ne predstavlja nužno posjedovanje droge u smislu ZSZD-a. Pri tome se sudovi često pozivaju na odluku *Visokog prekršajnog suda* Jž-3366/17 od 19. siječnja 2018. godine. Odluka *Visokog prekršajnog suda* razlikuje kanabis kao drogu od smotuljka pomiješanog s duhanom malene težine iako pritom nije utvrđivao količinu droge koja se nalazi u smotuljku:

> „Ne proizlazi da se okrivljenik neprijeporno tereti za posjedovanje droge marihuane-cannabisa već se istom stavlja na teret posjedovanje utuženog PVC smotuljka sa

[447] „Okrivljenik predmetne prigode posjedovao drogu Cannabis sativu L. ukupne težine 195,4 grama koja se nalazila u dvije prozirne pvc posude s poklopcem, a koja je pronađena prilikom pretrage vanjskog dvorišta.", Općinski prekršajni sud u Splitu, Pp J-343/2020-6 od 25. studenog 2020. godine.

[448] Vrhovni sud Republike Hrvatske, Jž-703/2019 od 4. travnja 2019. godine.

[449] „Popuši do deset „jointova" za što mu je potrebno oko 20 grama opojne droge marihuane, tada se može prihvatiti da je predmetnu količinu od oko 190 grama te droge kupio za vlastite potrebe, kao i za čašćenje svojih prijatelja", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-1114/2004 od 23. ožujka 2006. godine.

[450] „U postupku je utvrđeno da je optuženik marihuanu i prodavao a istom i častio prijatelje", Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-323/2003-3, 09. prosinca 2004. godine.

sadržajem duhana i zelene biljne materije izgleda i mirisa karakterističnog za drogu marihuanu-cannabis, slijedom čega je rukovodeći se stavom *Visokog prekršajnog suda* (Odluka *Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske* broj: Jž-3366/17 od 19. siječnja 2018. godine), okrivljenika valjalo osloboditi od optužbe […] zatečen u neovlaštenom posjedovanju jednog PVC smotuljka sa sadržajem duhana i biljne zelene materije izgleda i mirisa karakterističnog za drogu marihuanu-cannabis što je prilikom utvrđivanja identiteta odbacio od sebe u more".[451]

U jednom je predmetu za posjedovanje jointa ukupne težine 0,36 grama, kada nije pronađena zasebna droga marihuana, prekršajni sud okrivljenika oslobodio od optužbe, uz obrazloženje da činjenični opis ne upućuje nedvojbeno na posjedovanje droge kao zasebne tvari.[452]

Međutim, praksa nije dosljedna, pa su u drugim predmetima počinitelji kažnjeni i za manje količine, primjerice za 1,31 gram,[453] 1,46 grama,[454] pa čak i za 0,17 grama[455] pronađene nakon korištenja. S druge strane, samo pronalaženje opušaka od ranije konzumacije uglavnom nije bilo tretirano kao posjedovanje za osobnu upotrebu, dok je u predmetu u kojem je okrivljenica tijekom vožnje pušila joint bila osuđena za posjedovanje za osobnu upotrebu jer droga nije bila svedena samo na ostatke.[456]

Nedostaci u prekršajnom uređenju

Iz prikazane sudske prakse proizlazi da hrvatski model prekršajnog sankcioniranja posjedovanja droge za osobnu upotrebu nakon dekriminalizacije iz 2013. godine počiva na izrazito individualiziranoj procjeni okolnosti svakog konkretnog slučaja. Sudovi pritom uzimaju u obzir količinu i vrstu droge, način pakiranja, posjedovanje opreme, mjesto skrivanja, ranije ponašanje počinitelja, njegovu ovisnost i druge indicije koje mogu upućivati na osobnu

[451] Prekršajni sud u Splitu, Pp J-4652/2018 od 13. travnja 2018. godine.

[452] „Ne proizlazi da se okrivljenik neprijeporno tereti za posjedovanje određene vrste droge tj. droge marihuana, već se istom stavlja na teret posjedovanje jednog "jointa", odnosno ručno spravljanje cigarete sa sadržajem zelene biljne materije izgleda karakterističnog za drogu cannabis - marihuana, sveukupne težine 0,36 grama, iz čega je razvidno da činjenično opisanim ponašanjem kako je to tužitelj izložio pod točkom d) optužnog prijedloga nije ostvareno obilježje djela prekršaja iz naprijed citirane zakonske odredbe, pa je, respektirajući stav Visokog prekršajnog suda (Odluka Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske broj: Jž- 3366/17 od 19. siječnja 2018. godine i dr.), temeljem odredbe članka 161. stavka 6. Prekršajnog zakona, okrivljenika valjalo osloboditi od optužbe", Općinski prekršajni sud u Splitu, Pp-17422/2024 od 12. prosinca 2025. godine.

[453] Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, Ppž-3602/2025-2, 23. travnja 2025. godine.

[454] Općinski prekršajni sud u Zagrebu, Pp-19294/2022-5, 13. veljače 2023. godine.

[455] Općinski prekršajni sud u Zagrebu, Pp-7483/2025-7, 16. rujna 2025. godine.

[456] [456] „Zaustavila policija, a kojom prilikom da im je dala jedan joint jer su je pitali ima li nešto ilegalno u vozilu, a da je ona u trenutku zaustavljanja pušila joint pa isti nije mogla sakriti a ni baciti", Općinski sud u Makarskoj, Pp-1966/2024 od 03. travnja 2025. godine

uporabu ili na namjeru daljnje distribucije. Međutim, upravo zbog nepostojanja jasnih količinskih pragova i preciznijeg normativnog razlikovanja među pojedinim oblicima posjedovanja, sudska praksa pokazuje znatnu neujednačenost, kako u kvalifikaciji djela, tako i u odmjeravanju sankcija. Time se potvrđuje da normativni prijelaz iz kaznene u prekršajnu sferu nije bio popraćen dostatnom razradom kriterija potrebnih za dosljedno i razmjerno postupanje u praksi.

U takvim okolnostima nameće se pitanje bi li normativno preciznije određivanje kriterija za razlikovanje manjih količina droge namijenjenih osobnoj uporabi od većih količina koje upućuju na distribuciju moglo doprinijeti većoj pravnoj sigurnosti i ujednačenijoj sudskoj praksi. Budući da važeći zakon ne propisuje količinske pragove niti diferencira sankcije s obzirom na vrstu i količinu droge, sudovi su prisiljeni takvu procjenu donositi u svakom pojedinom slučaju. Mogućnost uvođenja jasnijih normativnih kriterija, osobito u pogledu količinskih raspona i vrste droga, razmatra se u završnom dijelu rada u okviru općih zaključaka i prijedloga za unaprjeđenje zakonodavnog okvira.

3.1.1.4.4. Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta

U Hrvatskoj, uz *Državno odvjetništvo Republike Hrvatske* (DORH), odgovornost za progon počinitelja kaznenih i drugih kažnjivih djela, zaštitu imovine države i očuvanje zakonitosti, dijele i 15 županijskih te 25 općinskih državnih odvjetništava, kao i *Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta* (USKOK).[457]

Državno odvjetništvo samostalno je i neovisno pravosudno tijelo ovlašteno i dužno postupati protiv počinitelja kaznenih djela i drugih kažnjivih djela, poduzimati pravne radnje radi zaštite imovine Republike Hrvatske te podnositi pravna sredstva za zaštitu *Ustava* i prava.[458]

Hrvatska je ispunjavajući obveze koje je preuzela međunarodnim konvencijama svoje kazneno zakonodavstvo dopunila posebnim *Zakonom o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta*[459]. Naime, naša se zemlja obvezala osnovati tijelo zaduženo za borbu protiv organiziranog kriminala, a osnivanjem USKOK-a uskladila je zakonska rješenja sa zakonodavstvima europskih zemalja.

[457] Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, *Izvješće o radu državnih odvjetništava za 2023. godinu*, pristupljeno 1. svibnja 2025., https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2024-05-21/115302/IZVJESCE_DORH_2023..pdf

[458] Ustav Republike Hrvatske, čl. 121a.

[459] Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, *Narodne novine* 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17.

USKOK, kao samostalno i neovisno pravosudno tijelo, osnovan je 2001. godine *Zakonom o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta*. Radi se o posebnom državnom odvjetništvu specijaliziranom za progon korupcije i organiziranog kriminaliteta, a koje je započelo s radom 03.12.2001. godine.

Prvi *Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta* donesen je 2001. godine te je nekoliko puta mijenjan i nadopunjavan (NN 12/02, 33/05, 48/05, 76/07). Navedeni zakon važio je do 2009. godine kada je zbog usklađivanja s *Novim zakonom o kaznenom postupku*[460] donesen novi zakon o *Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta*. Novim zakonom je državni odvjetnik preuzeo glavnu ulogu u prethodnom postupku te prava i dužnosti prikupljanja dokaza za podizanje optužnice (umjesto sudske uvedena je državno odvjetnička istraga).

Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta propisuje:

- organizaciju, nadležnosti i ovlasti USKOK-a,
- djelokrug i nadležnost sudova te postupanje u predmetima kaznenih djela obuhvaćenih Zakonom o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta,
- imenovanje ravnatelja i zamjenika ravnatelja, raspodjelu državnih odvjetnika i njihovih zamjenika, uvjete za zapošljavanje službenika i namještenika, te osiguranje financijskih sredstava za rad USKOK-a,
- osiguranje prisilnog oduzimanja imovine, prihoda ili sredstava stečenih kaznenim djelom,
- suradnju tijela državne vlasti i drugih subjekata s USKOK-om te
- međunarodnu suradnju u kaznenom progonu i istrazi kaznenih djela u nadležnosti USKOK-a.[461]

Važno je napomenuti da *Ured* obavlja poslove državnog odvjetništva u predmetima kaznenih djela iz *Kaznenog zakona*, između ostaloga i kaznenoga djela zlouporabe droga.[462]

Državno odvjetništvo je sukladno zakonskim odredbama[463] do 30. travnja tekuće godine podnosi Hrvatskom saboru *Izvješće o radu* za prethodnu godinu u kojem se između ostaloga prezentiraju podaci o stanju kriminaliteta.

Iako kaznena djela zlouporabe droga spadaju u glavu XIX. Kaznenoga zakona (kaznena djela

[460] Zakon o kaznenom postupku, *Narodne novine* 152/08.
[461] *Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, čl. 1.*
[462] Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, čl. 21, st. 4.
[463] Zakon o državnom odvjetništvu, *Narodne novine* 67/2018, čl. 72.

protiv zdravlja i ljudi), državno odvjetništvo ih zbog svoje specifičnosti u svom informatičkom sustavu vodi odvojeno te ih zasebno i prikazuje u Godišnjem izvješću.

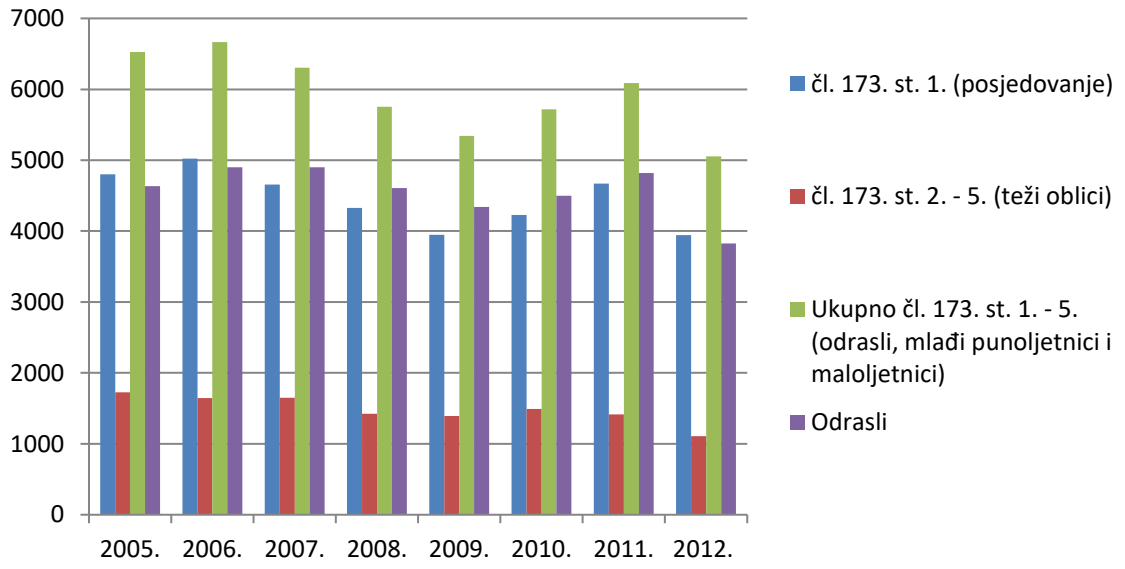
Prema istim podacima u 2020. godini na kaznena djela zlouporabe droga odnosilo se 3,3% od ukupnog broja svih prijavljenih osoba za sva prijavljena kaznena djela iz područja USKOK-a.

U nastavku rada prezentirani su statistički podaci iz Godišnjih izvješća USKOK-a, a koji se odnose na kazneno djelo zlouporabe droga.

Radi potpunijeg prikaza uloge USKOK-a u suzbijanju kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga, u nastavku se iznose odabrani statistički pokazatelji iz godišnjih izvješća o radu, koji omogućuju uvid u opseg i strukturu kaznenog progona u ovom području.

U radu su za sva područja prezentirani podaci za razdoblje od 11 godina (od 2010. do 2020. godine) kako bi imali kontinuitet i radi lakšeg i pouzdanijeg praćenja statističkih podataka. U tablici ispod obuhvatili smo šire razdoblje i prezentirali podatke od 2005. godine radi kontinuiteta i lakšeg uvida u statističke podatke prije dekriminalizacije.

Tablica 4: Ukupan broj podnesenih prijava od 2005. do 2012. godine (prije dekriminalizacije)



U razdoblju od 2005. do 2012. godine vidljiv je jasan kvantitativni pad ukupnog broja kaznenih prijava za kaznena djela zlouporabe droga, i to sa 6528 prijava u 2005. godini na 5052 u 2012. godini. Dominantan udio u svim godinama čine prijave za kazneno djelo iz čl. 173. st. 1. KZ-a (neovlašteno posjedovanje), koje konstantno čini između 73% i 78% svih prijava, što jasno ukazuje na pretežito procesuiranje konzumenata, a ne preprodavača. Teži oblici kaznenih djela iz stavaka 2.–5. znatno su manje zastupljeni, ali stabilno prisutni, bez naglih oscilacija.

Broj prijava za odrasle osobe također pokazuje stabilnost, pri čemu odrasli u svakoj promatranoj

godini čine više od 85% ukupno prijavljenih. Ovakva struktura potvrđuje da je kaznenopravni aparat bio izrazito opterećen velikim brojem slučajeva koji se odnose na posjedovanje manjih količina droga za osobnu uporabu. Upravo ta disproporcija između lakših i težih oblika djela bila je jedan od ključnih argumenata u korist dekriminalizacije iz 2013. godine.

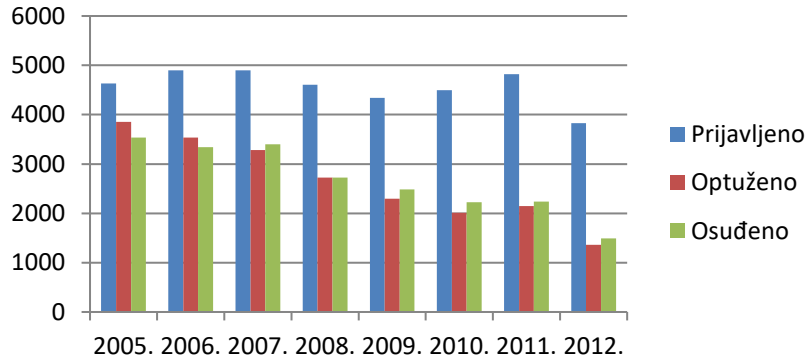
Tablica 5: Prijave za kaznena djela iz čl. 173. st. 1. u odnosu na teške oblike kaznenih dijela zlouporabe droga (čl. 173. st. 2.-5.)

Godina	čl. 173. st. 1. (posjedovanje)		čl. 173. st. 2. - 5. (teži oblici)		Ukupno čl. 173. st. 1. - 5. (odrasli, mlađi punoljetnici i maloljetnici)	Odrasli
2005.	4801	73,5%	1727	26,5%	6528	4632
2006.	5022	75,3%	1644	24,7%	6666	4900
2007.	4657	73,9%	1649	26,1%	6306	4901
2008.	4326	75,2%	1424	24,8%	5752	4609
2009.	3950	74,0%	1391	26,0%	5341	4342
2010.	4227	73,9%	1491	26,1%	5718	4498
2011.	4672	76,7%	1416	23,3%	6088	4821
2012.	3943	78,0%	1109	22,0%	5052	3826

Iz prikazane tablice jasno je da se najveći broj prijava za kaznena djela vezana uz zlouporabu droga odnosio na članak 173. stavak 1. *Kaznenog zakona* (neovlašteno posjedovanje), koji je u svakoj godini u razdoblju od 2005. do 2012. činio više od 70% ukupnih prijava. Primjerice, 2012. godine udio ovog djela u ukupnim prijavama doseže čak 78%. Takva dominacija najlakšeg oblika kaznenog djela upućuje na neučinkovitu upotrebu represivnog aparata u slučajevima koji ne predstavljaju značajnu društvenu opasnost, što je u konačnici i dovelo do zakonodavne promjene kojom je od 2013. posjedovanje za osobnu uporabu prebačeno iz kaznene u prekršajnu sferu. Time je omogućeno rasterećenje županijskih sudova i državnih odvjetništava, koji su se mogli usmjeriti na teže oblike kriminaliteta.

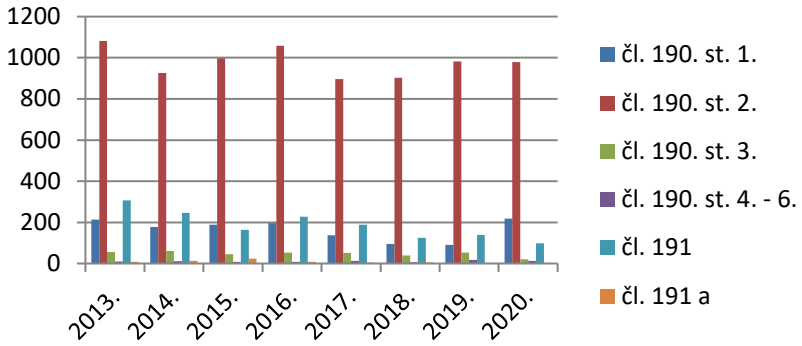
Analiza dobne strukture počinitelja pokazuje da su odrasle osobe činile apsolutnu većinu. Tako je, primjerice, 2010. godine od ukupno 5718 prijavljenih osoba njih 4498 bilo odraslih (78,6%), 919 mlađih punoljetnika (16,1%), a 301 maloljetnik (5,3%). Slična raspodjela zadržala se i u sljedeće dvije godine. U 2012. godini odrasle osobe činile su čak 95,4% ukupno prijavljenih, što dodatno potvrđuje da se kaznena politika nije primarno usmjeravala prema zaštiti mladih, već prema sankcioniranju konzumenata unutar odrasle populacije.

U prosjeku, tijekom promatranog osmogodišnjeg razdoblja, oko 74,6% svih prijava odnosilo se na posjedovanje, dok su teži oblici (stavci 2. do 5.) činili oko 25,4%. Ovakva statistička distribucija podupire tezu o prekomjernoj kaznenopravnoj reakciji prema ponašanjima s relativno niskim stupnjem društvene opasnosti, dok su teži oblici ostajali u manjini.



Grafikon 2: Kretanje prijavljenih, optuženih i osuđenih odraslih osoba za razdoblje od 2005. do 2012. godine

Drugi grafikon prikazuje kretanje broja prijavljenih, optuženih i osuđenih odraslih osoba za kaznena djela zlouporabe droga od 2005. do 2012. godine. Uočen je opći trend smanjenja u svim fazama postupka, pri čemu je broj prijavljenih osoba dosljedno viši od broja optuženih i osuđenih, što sugerira značajan udio odbačenih prijava ili primjenu alternativnih sankcija. Posebno je izražen pad u 2012. godini, što je moguće povezati s pripremama za dekriminalizaciju posjedovanja droga za osobnu potrebu, koja je stupila na snagu početkom 2013. godine. Odnos između broja optuženih i osuđenih ukazuje na visoku stopu osuđujućih presuda, što može sugerirati brze i efikasne postupke, uključujući sporazume o krivnji ili kaznene naloge.



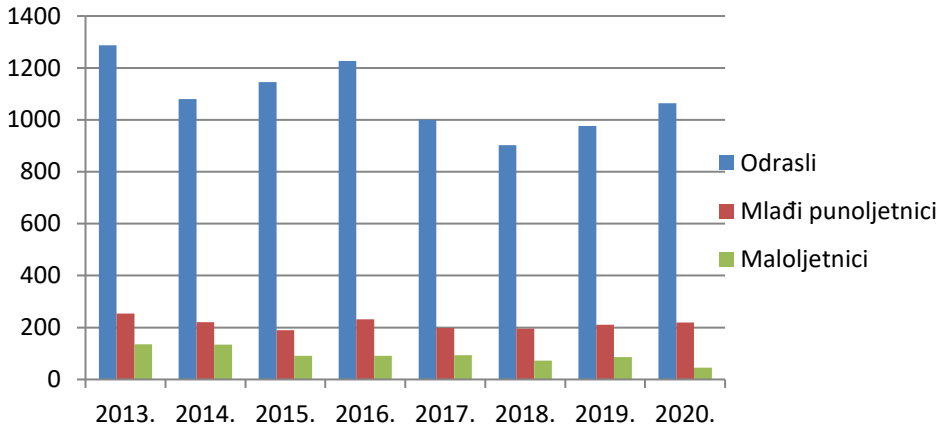
Grafikon 3: Ukupan broj podnesenih prijava od 2013. do 2020. godine (nakon dekriminalizacije)

Iz prikazanog grafikona 3 vidljivo je da nakon dekriminalizacije posjedovanja droga za osobnu uporabu, koja je stupila na snagu 1. siječnja 2013. godine, dolazi do promjene u strukturi evidentiranih kaznenih djela. Naime, iako je neovlašteno posjedovanje za osobnu upotrebu prešlo u prekršajnu sferu (*Zakonom o suzbijanju zlouporabe droga*), broj kaznenih prijava prema čl. 190. st. 2. KZ-a – koji obuhvaća neovlaštenu proizvodnju i promet drogama – ostaje izrazito visok, pa čak i bilježi porast u pojedinim godinama.

To upućuje na dva ključna trenda:

1. Statistički učinak dekriminalizacije, gdje se određeni oblici posjedovanja, ovisno o količini i okolnostima, sada procesuiraju kao teži oblici prema čl. 190. st. 2., što utječe na rast te kategorije;
2. Stvarni porast složenijih oblika kaznenih djela vezanih uz proizvodnju i distribuciju droga, što može ukazivati na jačanje mreža krijumčarenja i preprodaje, ili pak na intenzivnije represivne aktivnosti i proaktivnije kriminalističko istraživanje.

Relativno stabilni brojevi prijava prema čl. 190. st. 1. (manji oblici neovlaštenog posjedovanja izvan osobne uporabe), kao i niske brojke za ostale odredbe (npr. čl. 191. – kaznena djela povezana s omogućavanjem konzumacije), potvrđuju da je središnji teret kaznenog progona i dalje usmjeren prema težim oblicima trgovine drogom.



Grafikon 4: Ukupan broj podnesenih prijava od 2013. do 2020. godine po dobnim skupinama

I nakon dekriminalizacije posjedovanja manjih količina droga za osobnu uporabu, iz grafikona 4 vidljivo je da odrasle osobe čine većinu počinitelja kaznenih djela vezanih uz zlouporabu droga. Kroz cijelo promatrano razdoblje od 2013. do 2020. godine, broj kaznenih prijava protiv odraslih osoba značajno nadmašuje broj prijava protiv mlađih punoljetnika i maloljetnika. Godine 2013. broj prijava protiv odraslih premašuje 1200, dok broj prijava protiv mlađih punoljetnika i maloljetnika ostaje stabilan i relativno nizak, što potvrđuje da se kaznenopravna represija i dalje primarno odnosi na odraslu populaciju.

Ovakva distribucija ukazuje na dvije bitne činjenice:

1. Profil počinitelja - tržište nedopuštenih droga, osobito kada je riječ o proizvodnji i distribuciji, i dalje je dominantno u domeni odraslih, dok su mlađe dobne skupine češće procesuirane kroz prekršajnu, a ne kaznenu sferu.
2. Politika oportuniteta - kada su u pitanju maloljetnici, sustav koristi blaže instrumente – uključujući načelo svrhovitosti i odgojne mjere – što se odražava u nižem broju kaznenih prijava, unatoč dostupnosti droga u toj populaciji.

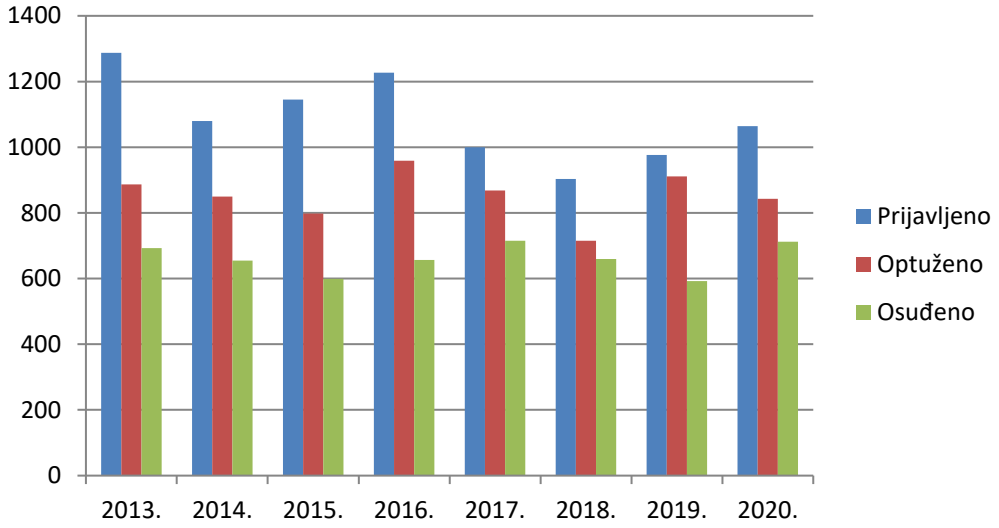
Ova se tendencija nadovezuje na prethodne zaključke o učestalosti odbačaja prijava i ciljanju blažih oblika ponašanja kroz prekršajni, a ne kazneni sustav.

Tablica 6: Podaci o dobnim skupinama i kaznenim djelima pojedinačno

God.	Uzrast	čl.190.st.1.	čl.190.st.2.	čl.190.st.3.	čl.190.st.4.-6.	čl. 191	čl.191.a	UKUPNO pojedinačno	UKUPNO
2013.	Odrasli	180	912	17	8	162	8	1287	1676
	Ml. punoljetnici	17	132	18	1	86	0	254	
	Maloljetnici	17	37	22	0	59	0	135	
2014.	Odrasli	132	784	16	11	125	12	1080	1434
	Ml. punoljetnici	17	112	20	0	71	0	220	
	Maloljetnici	29	30	25	0	50	0	134	
2015.	Odrasli	156	877	9	7	82	14	1145	1426
	Ml. punoljetnici	27	96	12	0	55	0	190	
	Maloljetnici	5	25	25	1	26	9	91	
2016.	Odrasli	173	896	16	8	128	6	1227	1550
	Ml. punoljetnici	18	138	16	0	59	1	232	
	Maloljetnici	5	24	21	0	40	1	91	
2017.	Odrasli	124	747	12	12	101	4	1000	1291
	Ml.punoljetnici	6	119	16	0	56	1	198	
	Maloljetnici	7	31	23	0	32	0	93	
2018.	Odrasli	85	729	9	5	70	5	903	1172
	Ml.punoljetnici	8	138	20	1	29	0	196	
	Maloljetnici	2	36	10	0	25	0	73	
2019.	Odrasli	74	791	16	17	77	1	976	1273
	Ml. punoljetnici	2	148	23	1	37	0	211	
	Maloljetnici	5	43	14	0	24	0	86	
2020	Odrasli	197	786	4	13	64	0	1064	1329
	Ml. punoljetnici	18	163	10	0	28	0	219	
	Maloljetnici	3	30	6	0	7	0	46	

Kao što je prikazano u prethodnoj tablici, u razdoblju od 2013. do 2020. godine kaznena djela iz čl. 190. st. 2. KZ-a čine najveći udio ukupno podnesenih kaznenih prijava vezanih uz zlouporabu droga. U 2017. godini, primjerice, čak 74,7% svih prijava odnosilo se na taj članak, dok se 12,4% odnosilo na čl. 190. st. 1., a 10,1% na čl. 191. KZ-a. U 2018. i 2019. godini taj je udio bio još izraženiji — iznosio je 77% i 77,1% prijava.

U 2020. godini nastavljen je isti trend, budući da se 73,66% prijava odnosilo na čl. 190. st. 2. Međutim, primjetan je i izražen porast prijava za kazneno djelo iz čl. 190. st. 1. (169,14%) u odnosu na prethodnu godinu, dok su prijave za čl. 190. st. 3. pale za 16,5%. Ove promjene moguće su posljedica drugačijeg kvalificiranja postupanja ili promjena u provedbenoj praksi kaznenog progona, a u svakom slučaju ukazuju na dinamiku u strukturi prijavljenih djela nakon dekriminalizacije iz 2013. godine.



Grafikon 5: Kretanje prijavljenih, optuženih i osuđenih odraslih osoba za razdoblje od 2013. do 2020. godine

Kao što prikazuje Grafikon 5, u razdoblju nakon dekriminalizacije 2013. godine zadržava se trend u kojem je broj prijavljenih osoba za kaznena djela vezana uz zlouporabu droga veći od broja optuženih i osuđenih. Ipak, uočava se i određena stabilizacija u strukturi kaznenog progona: broj optužnica i osuđujućih presuda ostaje relativno ujednačen, a udio osuđujućih presuda u ukupnom broju presuda iz godine u godinu i dalje je visok.

Podaci za 2013. godinu, primjerice, pokazuju da je od 1287 novih prijava podignuto 887 optužnica te doneseno 759 presuda, od čega je 91% bilo osuđujućih. Sličan omjer zadržava se i u sljedećim godinama, uz promjene u strukturi izrečenih kazni. Tako se postupno smanjuje udio bezuvjetnih kazni zatvora, dok raste broj sankcija koje uključuju rad za opće dobro ili uvjetne osude, što ukazuje na djelomično usmjeravanje pravosudne prakse prema blažim oblicima kažnjavanja za lakše oblike kaznenih djela.

U razdoblju od 2017. do 2020. godine broj prijavljenih osoba kreće se između 903 i 1064 godišnje, dok je broj optuženih osoba iznosio od 715 do 911, a broj osuđenih od 592 do 712.

Zaključno, analizom podataka za razdoblje 2013.–2020. može se ustvrditi da je nakon dekriminalizacije posjedovanja droga za osobnu uporabu došlo do jasne redistribucije slučajeva unutar sustava kaznenog progona. Statistički podaci ukazuju na to da je prekršajni sustav preuzeo značajan dio lakših predmeta, dok kazneni postupci ostaju rezervirani za teže oblike zlouporabe droga. Takav razvoj ujedno podupire opravdanost dekriminalizacije kao mjere koja doprinosi učinkovitijem i selektivnijem procesuiranju kaznenih djela u području droga.

Zaključno možemo navesti da se, promatrajući razdoblje od 2005. do 2020. godine, jasno

uočavaju ključne promjene u strukturi i obuhvatu kaznenog progona za djela vezana uz zlouporabu droga. U godinama prije dekriminalizacije dominirale su kaznene prijave za posjedovanje manjih količina droga iz čl. 173. st. 1. KZ-a, koje su činile više od 70% svih prijava, što ukazuje na prekomjerno usmjeravanje represivnog aparata na konzumente umjesto na preprodavače. Nakon 2013. godine, navedeni oblici prešli su u prekršajnu sferu, a kaznenopravni fokus preusmjeren je na teže oblike iz čl. 190. st. 2. KZ-a. Ipak, broj ukupnih kaznenih prijava ostaje stabilan, što ukazuje na promjenu kvalifikacije djela, ali ne nužno i na smanjenje ukupne represije. Kroz cijelo analizirano razdoblje, odrasle osobe dosljedno čine apsolutnu većinu prijavljenih, optuženih i osuđenih, što potvrđuje da je kazneni progon u području droga prvenstveno usmjeren prema odrasloj populaciji. Istodobno, podaci pokazuju visok udio osuđujućih presuda i porast alternativnih sankcija, poput rada za opće dobro, što svjedoči o evoluciji kaznene politike u smjeru selektivnosti i veće svrhovitosti.

Na temelju prikazanih ovlasti i rezultata djelovanja, jasno je da USKOK predstavlja središnji institucionalni mehanizam za suzbijanje najtežih oblika kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga, čime značajno doprinosi očuvanju sigurnosti, javnog zdravlja i vladavine prava u Republici Hrvatskoj.

Prikazani statistički pokazatelji potvrđuju da je kaznenopravni odgovor na zlouporabu droga u Republici Hrvatskoj tijekom posljednjih dvaju desetljeća prolazio kroz značajne promjene, osobito nakon dekriminalizacije posjedovanja droga za osobnu uporabu 2013. godine. Istodobno se pokazuje da je kazneni progon sve više usmjeren prema složenijim i organiziranim oblicima kriminaliteta povezanima s proizvodnjom i distribucijom droga, pri čemu USKOK ima važnu ulogu u procesuiranju najtežih oblika takvih kaznenih djela.

S obzirom na to da su u kaznenom progonu kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga uključena različita pravosudna tijela, od općinskih i županijskih državnih odvjetništava do specijaliziranog *Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta*, važno je razmotriti i pitanje njihove nadležnosti u pojedinim vrstama postupaka. U tom se kontekstu u nastavku prikazuje raspodjela nadležnosti pravosudnih tijela u predmetima povezanima sa zlouporabom droga.

3.1.1.4.5. Nadležnost pravosudnih tijela u predmetima povezanima sa zlouporabom droga

Određivanje nadležnosti pravosudnih tijela u postupcima koji se odnose na zlouporabu droga temelji se na međudjelovanju materijalnih i procesnih zakona – prije svega *Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku, Zakona o suzbijanju zlouporabe droga, Zakona o Uredu*

za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, kao i *Prekršajnog zakona.* Ključno je razgraničiti opću i specijaliziranu nadležnost, ovisno o pravnoj kvalifikaciji djela, složenosti slučaja i postojanju elemenata organiziranog kriminaliteta.

Kazneni zakon definira osnovno kazneno djelo neovlaštene proizvodnje i prometa drogama[464], dok se otegotne okolnosti (npr. maloljetnička zlouporaba, veća količina droge, recidivizam) odražavaju na visinu propisane kazne i posljedično na određivanje nadležnog tijela.

Nadležnost USKOK-a u predmetima zlouporabe droga proizlazi iz taksativno nabrojanih kaznenih djela navedenih u članku 21. *Zakona o USKOK-u*, osobito kada se radi o zlouporabi droga, djelovanju zločinačke organizacije ili udruživanju za počinjenje kaznenih djela. Ured postaje nadležan i kada su kaznena djela povezana s organiziranim kriminalitetom te imaju prekogranični element.[465]

Zakon o kaznenom postupku i posebni zakoni određuju precizne kriterije prema kojima se razlikuje postupanje općinskog državnog odvjetništva, županijskog državnog odvjetništva i USKOK-a. Također, razlikuje se nadležnost općinskog i županijskog suda, ovisno o težini i vrsti kaznenog djela. [466]

U nastavku se prikazuje pojednostavljeni model određivanja nadležnosti u predmetima povezanima sa zlouporabom droga:

Tablica 7: Pregled nadležnosti pravosudnih tijela u predmetima zlouporabe droga

Vrsta djela	Propisana kazna	Vrsta postupka	Nadležni tužitelj (tijelo progona)	Nadležni sud	Posebnosti postupka
Posjedovanje manje količine droge za osobnu uporabu (čl. 54.-55. Zakona o suzbijanju zlouporabe droga)	Novčana kazna (iznimno kazna zatvora do 90 dana)	Prekršajni postupak	Policija (kao tijelo državne uprave) ili državni odvjetnik (čl. 109. Prekršajnog zakona)	Općinski prekršajni sud	Skraćeni prekršajni postupak; nema posebnih dokaznih radnji

[464] Kazneni zakon, čl. 190.

[465] Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, NN 76/09, čl. 21. st. 1 t. 4, 5 i 6.

[466] Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 91/10, 143/12, 145/13, 70/17, 126/19, 80/22, čl. 19. do 21.; Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, NN 76/09, čl. 21.

Neovlaštena proizvodnja i promet droga (osnovni oblik; čl. 190. st. 1. Kaznenog zakona)	Kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina	Kazneni	Općinsko državno odvjetništvo	Općinski sud (čl. 16., 28. ZKP)	Skraćeni postupak moguć do 5 god. zatvora; istraga nije obvezna (čl. 213. ZKP)
Neovlaštena proizvodnja i promet droga (kvalificirani oblik – čl. 190. st. 3.)	Kazna zatvora od 3 do 15 godina	Kazneni	Županijsko državno odvjetništvo	Županijski sud (čl. 17. ZKP)	Obvezna istraga; moguće posebne dokazne radnje – čl. 332.–339. ZKP
Organizirana zločinačka skupina u vezi s drogom (čl. 190. u vezi s čl. 328. KZ-a)	Kazna zatvora od 3 do 15 godina	Kazneni	USKOK (čl. 21. ZUSKOK)	Županijski sud (odjel za suđenje u kaznenim predmetima USKOK-a)	Obvezna istraga; posebne dokazne radnje (tajno praćenje, prisluškivanje, prikriveni istražitelj – čl. 332. i 334. ZKP)

Prikazani model određivanja nadležnosti ukazuje na važnost precizne pravne kvalifikacije kaznenih djela u ranoj fazi postupka, kako bi se osigurala pravilna primjena zakona i učinkovitost kaznenog progona. Premda zakonski okvir načelno omogućuje jasno razgraničenje između opće i specijalizirane nadležnosti – osobito u pogledu uloge USKOK-a – u praksi se često javljaju izazovi koji proizlaze iz kompleksnosti djela, nedostatka dokaza o zločinačkom udruživanju ili prekograničnih aspekata kriminaliteta. Upravo zbog toga, suradnja između policije, državnog odvjetništva i USKOK-a, kao i kvalitetna kriminalistička obrada i pravodobna procesna procjena, ostaju ključni preduvjeti za učinkovitu borbu protiv zlouporabe droga i organiziranog kriminaliteta.

Kvalificirani oblici kaznenog djela neovlaštene proizvodnje i prometa drogama ovise o objektivnim okolnostima poput količine i vrste droge, statusa oštećenika (primjerice, ako je riječ o djetetu), korištenja službene osobe, te načina izvršenja – osobito kada se kazneno djelo počini u okviru organizirane mreže preprodavatelja ili u sastavu zločinačkog udruženja.[467] Za takve slučajeve predviđene su teže kazne zatvora (od tri do petnaest godina), pri čemu se u

[467] Ksenija Turković i dr., *Komentar Kaznenog zakona*, 256–257.

važećem zakonodavstvu primjenjuje i sustav kumulacije kaznenih djela (čl. 190. u vezi s čl. 328. i 329. KZ).[468]

U kontekstu posjedovanja manjih količina droge za osobnu uporabu, iako su u hrvatskom pravnom sustavu kaznena i prekršajna odgovornost formalno razgraničene, u praksi može doći do njihova preklapanja. Takva dvostruka inkriminacija otvara pitanje primjene načela *ne bis in idem*, zajamčenog čl. 31. stavkom 2. *Ustava Republike Hrvatske* i čl. 4. *Protokola br. 7* uz *Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*.[469] Ova situacija ima neposredan utjecaj na izbor pravnog okvira (kaznenog ili prekršajnog), određivanje nadležnog tijela i zaštitu procesnih prava okrivljenika.

U skladu sa zakonodavnim okvirom, pravna kvalifikacija kaznenog djela već u ranoj fazi postupanja (npr. pri kaznenoj prijavi ili inicijalnoj odluci o pokretanju istrage) izravno utječe na određivanje nadležnog tužitelja i suda. U slučaju da se radi o težem kvalificiranom obliku djela, uključujući organizirano kriminalno djelovanje, nadležnost prelazi na *Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta*, a kazneni postupak se vodi pred županijskim sudom, uz obveznu istragu i mogućnost primjene posebnih dokaznih radnji (tajno praćenje, prisluškivanje, prikriveni istražitelj i dr.).[470]

Takvo razlikovanje između osnovnog, kvalificiranog i organiziranog oblika kaznenog djela zahtijeva visoku razinu stručnosti i pravovremenu međuinstitucionalnu suradnju svih tijela kaznenog progona, kako bi se osigurala pravilna primjena zakona, izbjegla povreda temeljnih prava i postigla učinkovitost kaznenopravnog sustava u borbi protiv zlouporabe droga.

Razumijevanje nadležnosti pravosudnih tijela stoga je ključno za analizu konkretne primjene zakona i uloge institucija u kaznenopravnom odgovoru na zlouporabu droga.

3.1.1.5. Institucije i tijela na nacionalnoj razini uključena u problematiku zlouporabe droga

U Hrvatskoj egzistira *Nacionalni informacijski sustav za droge* (NISD), koji predstavlja složen sustav za praćenje pojavnosti droga u zemlji, kao i za provedbu mjera definiranih nacionalnom politikom droga. NISD se bazira na prikupljanju, analizi i interpretaciji podataka povezanih s pokazateljima *Agencije Europske unije za droge (EUDA, ranije EMCDDA),* kako

[468] Ibid., 257-258.

[469] Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, čl. 31, st. 2; Protokol br. 7 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, čl. 4.

[470] Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 152/08 i dr., čl. 213., 332.–339.; Zakon o USKOK-u, Narodne novine, br. 76/09, čl. 21.

bi se omogućila usporedba s europskim podacima, dok istovremeno razvija informatički sustav prilagođen specifičnostima, potrebama i interesima Republike Hrvatske.[471]

Sustav djeluje u skladu s važećim strateškim dokumentima i zakonodavnim okvirom Republike Hrvatske iz područja suzbijanja zlouporabe droga te u skladu s metodološkim smjernicama Agencije Europske unije za droge.

Navedeni sustav obuhvaća sve relevantne institucije koje se bave problematikom zlouporabe droga.

Glavna tijela *Nacionalnog informacijskog sustava za droge* uključuju:

- Nacionalnu informacijsku jedinicu za droge i međunarodnu suradnju pri Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo,
- Relevantna ministarstva: Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo pravosuđa i uprave, Ministarstvo financija, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, Hrvatski zavod za javno zdravstvo,
- Državno odvjetništvo Republike Hrvatske,
- Državni zavod za statistiku;
- Znanstvene institucije, uključujući Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Pravni fakultet u Zagrebu, Filozofski fakultet u Splitu, Institut za društvena istraživanja, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar" i druge ustanove koje se bave pitanjem droga i ovisnosti,
- Toksikološki laboratoriji,
- Nevladine organizacije i terapijske zajednice.[472]

Nacionalna informacijska jedinica za droge i međunarodnu suradnju, koja djeluje u okviru *Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo*, koordinira aktivnosti u zemlji, dok je na europskoj razini dio europske mreže za razmjenu informacija o drogama (*Reitox*) i nacionalni partner za izravnu suradnju s *Agencijom Europske unije za droge* (*EUDA*).

U okviru NISD-a provodi se standardizirano prikupljanje i validacija podataka, izrada nacionalnih izvješća o stanju i trendovima u području droga, praćenje ključnih epidemioloških pokazatelja te dostava strukturiranih podataka *Agenciji Europske unije za droge* radi izrade

[471] *Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA), Izvješće o drogama 2017. — Republika Hrvatska, Ured za publikacije Europske unije, Luksemburg, 2017., pristupljeno 1. svibnja 2025., https://www.euda.europa.eu/system/files/publications/4522/TD0416907HRN.pdf*

[472] "Glavne institucije uključene u Nacionalni informacijski sustav za droge," *drogeiovisnosti.gov.hr*, pristupljeno 14. svibnja 2024., https://drogeiovisnosti.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-informacijski-sustav-za-droge/glavne-institucije-ukljucene-u-nacionalni-informacijski-sustav-za-droge/967.

europskih komparativnih analiza i izvješća. Sustav također omogućuje međuresornu razmjenu informacija i potporu oblikovanju javnih politika u području suzbijanja zlouporabe droga.

3.2. Dekriminalizacija

Globalni trendovi uporabe droga upućuju na ozbiljne javnozdravstvene i sigurnosne izazove. Neovlaštena uporaba povećava rizik od smrtnosti, zaraznih i mentalnih bolesti te dovodi do povećane stope kriminala i prijetnji javnom redu i miru. Stoga države nastoje oblikovati politike koje istodobno smanjuju štetu, ograničavaju dostupnost supstanci i učinkovito usmjeravaju represiju prema najrizičnijim oblicima ponašanja.

U suvremenoj literaturi široko je prihvaćeno stajalište da potpunu eliminaciju droga iz društva nije moguće postići, zbog čega se državne politike sve češće usmjeravaju na smanjenje štetnih posljedica i racionalno usmjeravanje represivnih mehanizama. Pojedine zemlje smatraju da zabrana droga (kriminalizacija) u potpunosti može imati kontra efekt te kako pojedinac ima moralno pravo na uporabu droge budući se radi o privatnoj odluci za samoga sebe, svoje tijelo i zdravlje. Tretiranjem droge kao zločina po zagovornicima dekriminalizacije postiže loša situacija u cjelokupnom društvu.

Termin dekriminalizacije ne označava isto što i termin legalizacije (obrađeno u dijelu rada *3.3. Legalizacija*). Dekriminalizacija podrazumijeva da izvođenje djela više neće rezultirati kaznenim već prekršajnim prijavama.[473]

Glavni argumenti zagovornika dekriminalizacije ističu da kaznena prijava, iako nije kazna u užem smislu, za sobom povlači ozbiljne posljedice poput kaznene evidencije, koja osobu etiketira i može imati dugoročne negativne učinke na njezin život, primjerice prilikom zapošljavanja.

Kazna bi trebala biti razmjerna težini djela, a prekršajna odgovornost je više prikladna od kaznene odgovornosti budući nema stigmatizirajući karakter.

Ipak, pojedini članovi društva smatraju da se dekriminalizacijom društvu šalje signal da je konzumacija droga prihvatljiva, a izloženost bi kod mladih mogla stvoriti lakši put ka ovisnosti.

[473] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), *Health and Social Responses to Drug Problems: A European Guide*, 3rd ed. (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021), 27.



Slika 5: Prikaz dekriminalizacije droga na interaktivnoj karti svijeta[474]

Interaktivnu kartu dekriminalizacije droga (u manjim količinama za osobnu uporabu) u svijetu napravili su *Talking Drugs, Release and the International Drug Policy Consortium* (IDPC). Prema navedenoj karti više desetaka država i jurisdikcija usvojilo je neki oblik dekriminalizacije uporabe i/ili posjedovanja za osobnu uporabu droga u manjim količinama.
U nastavku rada analizirat će se odabrani komparativni modeli dekriminalizacije kako bi se sagledale različite pravne tehnike, ciljevi i učinci takvog pristupa u praksi.
Posebna pozornost posvetit će se modelima Sjedinjenih Američkih Država, Portugala, Italije, Meksika i Republike Hrvatske, uz usporedni osvrt na Nizozemsku, Švedsku, Dansku i Njemačku te pojedine postsocijalističke države koje su razvile specifične varijante dekriminalizacije.

3.2.1. Dekriminalizacija droga u Sjedinjenim Američkim Državama – federalni model prvog vala reformi

Američki model osobito je pogodan za analizu jer ilustrira više uzastopnih modela liberalizacije, dekriminalizacije i rekriminalizacije unutar jednog federalnog sustava, što omogućuje sagledavanje dugoročnih učinaka promjenjive kaznene politike prema drogama.
Regulacija marihuane u Sjedinjenim Američkim Državama prolazila je kroz više faza koje su uvelike bile određene društvenim percepcijama i političkim motivima.
Početkom 20. stoljeća marihuana je bila legalna i dostupna u medicinske svrhe, no povezanost

[474] Decriminalisation," *Talking Drugs*, pristupljeno 14. svibnja 2024., https://www.talkingdrugs.org/decriminalisation/.

njezine konzumacije s meksičkim migrantima i rasnim stereotipima potaknula je prvi val zabrana na razini saveznih država. Do 1937. godine donesen je *Marihuana Tax Act*, kojim je marihuana de facto kriminalizirana, unatoč izostanku empirijskih dokaza o njezinoj štetnosti. Tijekom 1940-ih i 1950-ih kriminalna politika prema marihuani dodatno se pooštrila, a minimalne kazne bile su propisane i za posjedovanje manjih količina. Zabrana se održala unatoč izvješćima koja su pokazivala suprotno, poput *LaGuardia Reporta* iz 1944. godine, a represivne mjere ostale su dominantan oblik državne politike sve do kulturnih promjena 1970-ih.[475]

Prvi pokušaji dekriminalizacije droga u Sjedinjenim Američkim Državama zabilježeni su tijekom 1970-ih godina, kada je javni pritisak i sve veća potrošnja marihuane među mladima rezultirala zakonodavnim promjenama na državnoj razini.

Godine 1973. Oregon je postao prva savezna država Sjedinjenih Američkih Država koja je dekriminalizirala posjedovanje male količine marihuane za osobnu uporabu. Umjesto kaznene prijave, novi zakon je predviđao novčanu kaznu do 100 dolara za posjedovanje do jedne unce (28 grama) marihuane.[476] Ova reforma uslijedila je neposredno nakon objave izvještaja *Nacionalne komisije za marihuanu i zlouporabu droga*, poznate kao *Shaferova komisija*, koja je 1972. godine zaključila da posjedovanje marihuane ne opravdava kaznenu odgovornost. Komisija je preporučila da se posjedovanje u privatnim okolnostima tretira izvan kaznenopravnog sustava, ističući da kazneni zakon treba biti rezerviran za ponašanja koja izravno ugrožavaju društvo.[477] Između 1973. i 1977. godine čak jedanaest saveznih država dekriminaliziralo je posjedovanje malih količina marihuane, smanjujući kazne na prekršajne novčane sankcije bez zatvorske kazne.[478]

Unatoč činjenici da su mnoge savezne države tijekom 1970-ih uvele blaže zakone prema posjedovanju marihuane, krajem desetljeća došlo je do sve izraženije zabrinutosti roditelja, školskih zajednica i političara zbog konzumacije marihuane među adolescentima. Ova zabrinutost, iako često izražavana u javnim raspravama i medijima, nije bila potkrijepljena

[475] Richard J. Bonnie and Charles H. Whitebread II, *The Marihuana Conviction: A History of Marihuana Prohibition in the United States* (Charlottesville: University Press of Virginia, 1974), 1–105.

[476] D. G. Jensen, *The Effects of Decriminalization of Marijuana in Oregon* (Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, 1977), NCJ 40819, https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/effects-decriminalization-marijuana-oregon.

[477] National Commission on Marihuana and Drug Abuse, *Marihuana: A Signal of Misunderstanding* (Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1972), 152, https://www.druglibrary.org/schaffer/library/studies/nc/ncmenu.htm.

[478] National Commission on Marihuana and Drug Abuse, *Marihuana: A Signal of Misunderstanding* (Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1972), 152, https://www.druglibrary.org/schaffer/library/studies/nc/ncmenu.htm.

dokazima da je dekriminalizacija uzrokovala povećanje uporabe.[479]

Dugoročne studije, poput serije *Monitoring the Future*, nisu pokazale statistički značajan porast prevalencije uporabe koji bi se mogao dovesti u izravnu vezu s dekriminalizacijom[480]. Ipak, percepcija da su reforme previše liberalne i da potiču uporabu marihuane među mladima pridonijela je jačanju restriktivne politike u 1980-ima, osobito za vrijeme Reaganove administracije.

Naime, tijekom 1980-ih godina, administracija predsjednika Ronalda Reagana ponovno je pooštrila kaznenu politiku kroz takozvani „Rat protiv droga". To je uključivalo obvezne minimalne kazne, povećane ovlasti policije i širenje kaznene represije, što je rezultiralo drastičnim porastom broja uhićenja, osobito u marginaliziranim zajednicama.[481]

Tijekom Reaganove administracije, diskurs o drogama postao je izrazito moralizirajući, a kampanje poput *Just Say No* (koju je vodila prva dama Nancy Reagan) dodatno su oblikovale javnu percepciju marihuane kao prijetnje mladima i društvenim vrijednostima. U tom razdoblju marihuana je ponovno stavljena u središte kaznenopravne represije, iako je veći dio političkih i operativnih kapaciteta bio usmjeren na borbu protiv crack kokaina i heroina.[482]

Iako je tijekom 1990-ih godina došlo do postupnog porasta javne podrške reformama politike prema drogama, stvarni pomaci u zakonodavnom i institucionalnom smislu dogodili su se tek početkom 21. stoljeća. Prve značajnije promjene odnosile su se na legalizaciju marihuane u medicinske svrhe, s Kalifornijom kao prvom saveznom državom koja je 1996. godine donijela takav zakon.[483]

Tijekom sljedećih dvaju desetljeća, niz drugih saveznih država slijedio je ovaj primjer, najprije uvođenjem medicinskog korištenja marihuane, a potom i postupnom dekriminalizacijom te legalizacijom za rekreativnu uporabu.

Do 2024. godine 24 savezne države legalizirale su rekreacijsku uporabu kanabisa, dok je u 38 država uspostavljen sveobuhvatan sustav medicinske uporabe.[484] Ovaj novi val reformi predvodile su države poput Kalifornije, Oregona, Colorada i Washingtona, koje su među

---

[479] Rosalie Liccardo Pacula et al., "State Medical Marijuana Laws: Understanding the Laws and Their Limitations," *Journal of Public Health Policy* 23, no. 4 (2002): 413–439.

[480] Lloyd D. Johnston et al., *Monitoring the Future: National Survey Results on Drug Use, 1975–1999, Volume I: Secondary School Students* (Bethesda, MD: National Institute on Drug Abuse, 2000), 45–49, https://monitoringthefuture.org/wp-content/uploads/2022/08/mtf-vol1_1999.pdf.

[481] Michelle Alexander, *The New Jim Crow: Mass Incarceration in the Age of Colorblindness* (New York: The New Press, 2012).

[482] Ibid., 57–60.

[483] Pacula et al., State Medical Marijuana Laws, 413–439.

[484] National Conference of State Legislatures, "State Medical Cannabis Laws," last modified April 2024, https://www.ncsl.org/health/state-medical-cannabis-laws.

prvima uvele zakone koji su marihuanu izuzeli iz strogo kaznenopravnog okvira, zamjenjujući kazne alternativnim mjerama i reguliranim pristupom.

Jedan od najambicioznijih zakonodavnih pokušaja u tom smjeru svakako je donesen u Oregonu 2020. godine, kada je izglasan *Measure 110* – zakon kojim se dekriminalizira posjedovanje manjih količina svih vrsta droga, uključujući heroin, kokain i metamfetamin. Umjesto kaznenih sankcija, zakon predviđa novčane kazne i obvezno upućivanje u specijalizirane centre za liječenje.[485] Ova reforma utemeljena je na paradigmatskoj promjeni pristupa – s represivnog modela na model javnog zdravlja – te počiva na načelima smanjenja štete, destigmatizacije i osnaživanja dostupnosti tretmana za osobe koje koriste droge.[486]

Međutim, zbog negativnih učinaka u praksi i snažnih javnih kritika, Oregon je 2024. godine djelomično odustao od ovog modela te ponovno uveo kaznenopravne sankcije za posjedovanje manjih količina određenih droga (stupanje na snagu: 1. rujna 2024.), što predstavlja rijedak primjer povratka s dekriminalizacijskog na represivniji pristup.

Ipak, provedba sveobuhvatnih modela dekriminalizacije, poput onog u Oregonu nakon usvajanja zakona *Measure 110*, izazvala je znatne podjele u javnom i stručnom diskursu. Dok pojedina izvješća ukazuju na porast broja osoba koje su, zahvaljujući smanjenju kaznenog pritiska, pristupile programima liječenja i podrške[487], druge analize upozoravaju na porast otvorene konzumacije droga u urbanim sredinama, pogoršanje problema beskućništva i smanjenje subjektivnog osjećaja sigurnosti među građanima.[488]

Američki primjer pokazuje da dekriminalizacija može doprinijeti smanjenju broja zatvorenih osoba zbog nenasilnih prekršaja, smanjenju društvene stigme povezane s uporabom droga, te otvaranju prostora za tretman temeljen na ljudskim pravima. Istodobno, iskustvo ukazuje na nužnost pažljivo planirane provedbe zakona, sustavne evaluacije učinaka, osiguravanja kapaciteta za liječenje ovisnosti te održavanja ravnoteže između javnog zdravlja, društvene sigurnosti i pravne pravednosti.[489]

Povijest dekriminalizacije droga u Sjedinjenim Američkim Državama ukazuje na dinamičnu i često kontradiktornu evoluciju pravnog i društvenog pristupa uporabi psihoaktivnih tvari. Od ranih pokušaja liberalizacije tijekom 1970-ih, preko razdoblja intenzivne kaznene represije

---

[485] Oregon Health Authority, *Measure 110 Implementation and Oversight Report*, 2021, https://www.oregon.gov/oha.

[486] Ibid.

[487] Drug Policy Alliance, *Oregon's Measure 110: What Really Happened* (New York: Drug Policy Alliance, 2023), pristupljeno 1. lipnja 2025., https://drugpolicy.org/resource/oregons-measure-110-what-really-happened/.

[488] Oregon Audits Division. *Measure 110 Grant Funding Has Helped Expand Community-Based Drug Treatment Services, but Significant Challenges Remain.* 2023. https://sos.oregon.gov/audits/Documents/2023-03.pdf.

[489] *Oregon's Measure 110*; *Measure 110 Grant Funding*.

1980-ih, pa sve do suvremenih nastojanja da se droga tretira primarno kao javnozdravstveni izazov, američki model ilustrira kompleksnost balansiranja između sigurnosnih politika i zaštite temeljnih ljudskih prava.

Iako postoje empirijski pokazatelji pozitivnih učinaka dekriminalizacije (poput smanjenja zatvorske populacije i povećane dostupnosti liječenja) dosadašnje provedbe, osobito u državama poput Oregona, pokazale su i značajne izazove u implementaciji, nedostatak koordinacije i varijabilne ishode[490] (nedostatak kapaciteta za liječenje ovisnosti, neujednačena provedba zakona, porast uporabe droge na javnom mjestu, nedovoljno studija za praćenje reformi itd.). Upravo ta ambivalentnost američkog pristupa dekriminalizaciji otvara važno pitanje o nužnosti holističkog institucionalnog okvira u kojem će pravne reforme biti popraćene funkcionalnim sustavom prevencije, liječenja i društvene reintegracije.[491]

U usporedbi s drugim modelima analiziranim u ovom radu, američki slučaj može se promatrati kao prilika za učenje u pogledu važnosti dugoročnog planiranja, evaluacije politika i uključivanja lokalne zajednice u oblikovanje i provedbu mjera.

3.2.2. Portugalski javnozdravstveni model dekriminalizacije

U nastavku rada prezentiran je model dekriminalizacije u Portugalu. Iz dostupne literature vidljivo je kako se Portugal u drugoj polovici prošloga stoljeća suočio s porastom intravenoznih korisnika heroina.[492]

Porastom uporabe droga porasla je i stopa kriminala. Tada se ovisnika marginaliziralo i socijalno isključivalo. U to vrijeme Portugal je imao najveću stopu HIV/AIDS oboljelih kod intravenoznih korisnika droga u Europi. Kao odgovor na lošu situaciju, portugalska Vlada osnovala je niz organizacija čiji su glavni ciljevi bili proučavanje i smanjenje zlouporabe droga. Dekretom iz 1983. godine se dopuštala obustava kazne za neka kaznena djela povezana s drogom sve dok je počinitelj pristao ući program liječenja.[493] Prednost su dali drugim mogućnostima, izbjegavajući teže kazne i zatvor za konzumente droga. Iako su 1993. godine novi zakoni povećali kazne za krijumčarenje droga, kazne za posjedovanje za osobnu potrošnju

[490] Oregon Audits Division, *Measure 110 Grant Funding*, 2023.
[491] Drug Policy Alliance, *What Really Happened*, 2023.
[492] M. Abidi, Q. Xue i B. Lashawn, "Decriminalization of Drugs as a Harm Reduction Approach in Canada," *GHAR* 1, br. 5 (2020).
[493] Kellen Russoniello, "The Devil (and Drugs) in the Details: Portugal's Focus on Public Health as a Model for Decriminalization of Drugs in Mexico," *Yale Journal of Health Policy, Law & Ethics* 12, br. 2 (2012), 377., pristupljeno 22. veljače 2021., https://digitalcommons.law.yale.edu/yjhple/vol12/iss2/4.

bile su blaže te su se odmjeravale ukoliko bi konzument dobrovoljno pristao na liječenje od ovisnosti.[494]

Povijesni korijeni reforme nalaze se u Zakonu br. 15/93, kojim je posjedovanje droge bilo kvalificirano kao kazneno djelo, ali je istodobno predviđao izričitu odredbu o nekažnjavanju povremenih korisnika (čl. 40. st. 3.) te mogućnost prekida kaznenog postupka za ovisnike ako pristanu na zdravstveni tretman (čl. 44.). Slična je mogućnost postojala i u ranijem zakonu iz 1983. (Zakon br. 430/83). Tijekom 1990-ih bilježi se rast broja korisnika i HIV-pozitivnih osoba među intravenoznim korisnicima, a pojedini dijelovi Lisabona opisivani su kao „najveći supermarket droge u Europi". U istom razdoblju broj uhićenja za droge porastao je s oko 3.500 na oko 13.000, pri čemu je vrhunac dosegnut 2000. godine s približno 14.000 uhićenih.[495]

Tretman i zdravstvene mjere nastojale su postupno zamijeniti kaznene sankcije, pri čemu se korisnike droga konceptualno redefinira kao bolesnike, a ne kao kriminalce.

Godine 1998. u Portugalu je osnovano *Povjerenstvo za nacionalnu strategiju droga* (CNDS) koje je pozvalo Vladu da dekriminalizira drogu za osobnu uporabu budući podvrgavanje korisnika droga kaznenom postupku nije pružalo adekvatan i učinkovit odgovor na korištenje droga. Također su u tome smjeru mijenjali i svoje zakonodavstvo.

Nacionalna strategija suzbijanja droga u Portugalu izrađena je 1999. godine, a zatim i plan provedbe u kojem je bilo predviđeno dvostruko više sredstava za medicinski tretman.

U Nacionalnoj strategiji uključena su sljedeća načela:

- dekriminalizacija, ali zabrana (posjedovanje malih količina droga za osobnu uporabu nije kazneno djelo, ali droge nisu legalne)
- fokus na primarnu prevenciju (naglasak je na sprječavanju početka konzumacije, osobito kod mladih)
- osiguran pristup tretmanu (ovisnost se tretira kao zdravstveni problem, a ne kriminalni)
- redukcija štetnih zdravstvenih posljedica (cilj nije "idealna apstinencija po svaku cijenu", nego spašavanje života i zdravlja kroz prevencije zaraznih bolesti, programa zamjene igala i dr.)
- promoviranje društvene reintegracije (posebna pažnja daje se povratku u društvo tj. Zapošljavanju, stanovanju, psihosocijalnoj podršci i dr.)
- zdravstveni tretman je alternativa zatvoru (umjesto suca i zatvora, osoba ide pred Comissão para a Dissuasão da Toxicodependência)

[494] Ibid.

[495] Laqueur, Hannah. "Uses and abuses of drug decriminalization in Portugal." Law & Social Inquiry 40, no. 3 (2015): 746-781.

- pojačano suzbijanje trgovanja drogom i pranja novca (policija se više fokusira na organizirani kriminal, ne na sitne korisnike)
- udvostručenje financijskih sredstava (novac koji se prije trošio na represiju preusmjeren je u prevenciju, liječenje i reintegraciju).

Cilj je bio da povremeni korisnici ne bi trebali biti stigmatizirani ili marginalizirani.[496]

Zbog svoje pozicioniranosti Portugal je ujedno izložen stalnom priljevu droga. Naime, pristup oceanu omogućava stalan priljev kokaina koji dolazi iz Latinske Amerike (točnije Brazila i Meksika), a privlačna destinacija u Europi omogućava dotok heroina iz Španjolske i Bliskog istoka, hašiša iz Maroka i kanabisa iz južne Afrike.[497]

Nacionalna strategija suzbijanja droga iz 1999. godine predstavljala je političko-programsku osnovu reforme, dok je njezina konkretna provedba ostvarena donošenjem *Zakona 30/2000* (Lei 30/2000), koji je donesen u listopadu 2000., a stupio na snagu 2001. godine. Navedenim zakonom dekriminalizirana je (de jure) potrošnja, stjecanje i posjedovanje droga za osobnu uporabu (do određene količine). Tako je Portugal postao prva zemlja u Europi koja je dekriminalizirala uporabu droga za osobnu upotrebu uključujući kanabis, heroin, kokain i amfetamine te time eliminirala kaznenu odgovornost posjedovanja droga za vlastite potrebe.

Pojam 'osobna uporaba' definiran je kao količina droga ili psihotropne tvari koje ne prelaze ‘prosjek količine koju prosječni pojedinačni korisnik troši tijekom razdoblja od 10 dana.[498] Dakle u portugalskom sustavu postavljen je jasan limit za količinu droge koja može spadati u pojam osobne uporabe. Za razliku od toga, hrvatski sustav omogućuje posjedovanje znatno većih količina u okviru istog pojma.

Tom reformom Portugal je korisnike droga u cijelosti odvojio od kaznenopravnog sustava. Cilj reforme bio je uputiti korisnike u specijalizirana tijela koja imaju ovlasti izricanja sankcija s ciljem upućivanja na dobrovoljno liječenje. Važno je napomenuti da je potrošnja, stjecanje i posjedovanje nedopuštenih droga za neosobnu upotrebu (kao što je trgovina drogom) i dalje inkriminirana[499].

Time se dekriminalizacija u portugalskom modelu ne odnosi na prodaju, distribuciju i proizvodnju, niti je omogućena legalna kupnja, pa se droge i dalje nabavljaju na nezakonitom tržištu. Promjena je prije svega u vrsti postupka i vrsti sankcija prema korisnicima.

U svakoj regiji osnovana su povjerenstva (Comissões para a Dissuasão da Toxicodependência

[496] Ibid.
[497] Ibid.
[498] Tiago S. Cabral, "The 15th Anniversary of the Portuguese Drug Policy: Its History, Its Success and Its Future," *Independent Scientific Committee on Drugs, Drug Science, Policy and Law* (2017): 1–5.
[499] Woods, "A Decade After Drug Decriminalization", 1-31.

– CDT) sastavljena od stručnjaka iz područja psihologije, psihijatrije, socijalnog rada, prava i dr. Osoba koja je zatečena s drogom od strane policije se upućuje da se u roku od 72 sata javi u navedeno *Povjerenstvo* gdje se utvrđuje je li osoba konzument ili trgovac drogama. Ako se radi o trgovcu upućuje ga se na sud dok se konzumentu može izreći niz sankcija kao na primjer novčana kazna, upozorenje, suspenzija radne licence, zabrana posjećivanja određenih mjesta, zabrana interakcije s određenim ljudima, ograničavanje putovanja, oduzimanje osobne imovine, zabrana posjedovanja oružja i dr.

U literaturi se CDT spominje kao tijelo usmjereno na "odvraćanje" od uporabe droga, pri čemu je njihov rad u praksi usko povezan sa zdravstvenim i socijalnim službama. Istodobno je postroženo kazneno zakonodavstvo prema trgovanju i distribuciji droga, čime se dekriminalizacija korisnika kombinira s pojačanom represijom prema tržišnim akterima.

CDT ne može odrediti mjeru obveznog liječenja. Cilj je osobu potaknuti da dobrovoljno pristupi liječenju, a pristupanjem liječenju i neponavljanjem prekršaja postoji mogućnost i brisanja sankcija.[500]

U provedbenom smislu, važan je element da se postupanje prema korisnicima premješta iz kaznenopravnog okvira u prekršajno postupanje, pri čemu se mjere individualiziraju ovisno o tome radi li se o prvom ili ponovljenom postupanju, te procjeni postoji li ovisnost i potreba za tretmanom.

3.2.2.1. Utjecaj na rezultate kriminalističkog istraživanja

U odnosu na policijske poslove, dekriminalizacija je u određenoj mjeri otežala prikupljanje podataka o preprodavačima. Zabilježen je znatan pad broja presuda za trgovanje drogom i pad broja kazni za trgovanje.[501] Promjena je vidljiva u vrstama korištene droge, odnosno porastu konzumacije kanabisa, a smanjenju konzumacija heroina. Zabrinutost se javila zbog porasta potrošnje marihuane i sintetičkih droga (MDMA) te kokaina. Navodni porast se u portugalskom sustavu objašnjavao povećanjem samoprijave u anketama, praćenjem trendova u drugim državama te zbog percepcije dopuštenosti korištenja.[502]

U postdekriminalizacijskom periodu zabilježen je znatan pad uhićenja prodavača droge i

[500] Glenn Greenwald, *Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies* (Washington: CATO Institute, 2009), 1-38.

[501] Laqueur, "Uses and Abuses of Drug Decriminalization in Portugal", 746-781.

[502] European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD), *ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020).

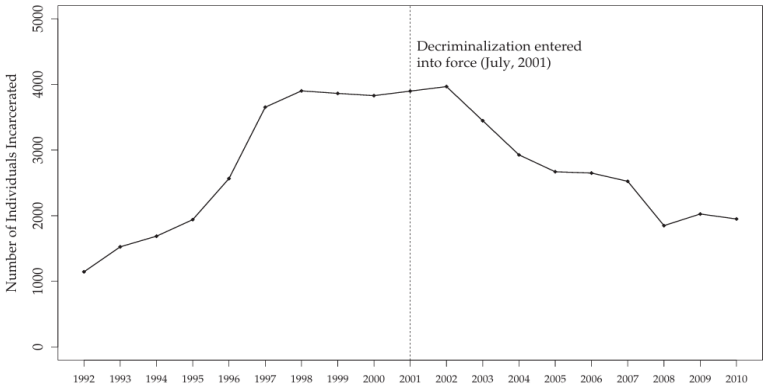
presuda za prodavanje, što upućuje na potencijalno nepovolnije rezultate kriminalističkog istraživanja ako raste potrošnja.

Relativno niža razina procesuiranja prodavača droga objašnjava se praksom nošenja količina koje odgovaraju granicama osobne uporabe (u portugalskom modelu definirane kao prosječna desetodnevna potrošnja), čime se u slučaju zaticanja nastoji stvoriti dojam da je riječ o posjedovanju za vlastite potrebe (usp. i empirijski uvid iz Republike Hrvatske, poglavlje *3.2.4.1.1. Empirijski uvid kroz strukturirani intervju*; prema mišljenju ispitanika slična prilagodba zakonskom okviru uočava se i u hrvatskoj praksi).

U kriminalističkom istraživanju otežano je razlikovati korisnike od preprodavača. Radi navedenog Laqueur je istaknula da dekriminalizacija ujedno znači depenalizaciju za prodavače i krijumčare, odnosno redukcija kazni za teže počinitelje jer do njih se teže dolazi na temelju informacija od konzumenata.[503] Ovakve pojave javljaju se i u drugim državama u kojima je provedena dekriminalizacija, što upućuje na zaključak da u svakom sustavu postoji potreba za podacima koji se mogu prikupljati od korisnika droge. U Hrvatskoj je također uočena slična pojava pada broja kaznenih prijava iako je potrošnja u povećanju (više u dijelu rada *5. Praćenje zlouporabe droga kroz statistiku ministarstva unutarnjih poslova*).

Nakon dekriminalizacije zabilježen je pad količina zaplijenjenih droga. U Portugalu je ranije zabilježeno oko 35% zapljena kokaina u cijeloj Europskoj uniji. Prema European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) anketama koje koristi Lacqueur, porast potrošnje nakon dekriminalizacije zabilježen je kod svih vrsta droga osim heroina (prva dva stupca kod svake droge su razdoblja prije dekriminalizacije).[504] Broj osuđenih za trgovanje drogom smanjen je za 40% a broj zatvorenika za trgovanje drogom za 50%. Budući da zakonodavni okvir za te počinitelje nije mijenjan navedeni pad uglavnom se objašnjava promjenama u sudskoj praksi.[505] U okolnostima u kojima se bilježi porast konzumacije uz istodobno smanjenje procesuiranja prodavača i krijumčara, rezultati kriminalističkog istraživanja mogu se ocijeniti nepovoljnijima.

[503] Laqueur, "Uses and Abuses of Drug Decriminalization in Portugal", 746-781.
[504] Ibid.
[505] Ibid.



Grafikon 6: Broj zatvorenika za prodaju ili krijumčarenje droga u Portugalu nakon dekriminalizacije.

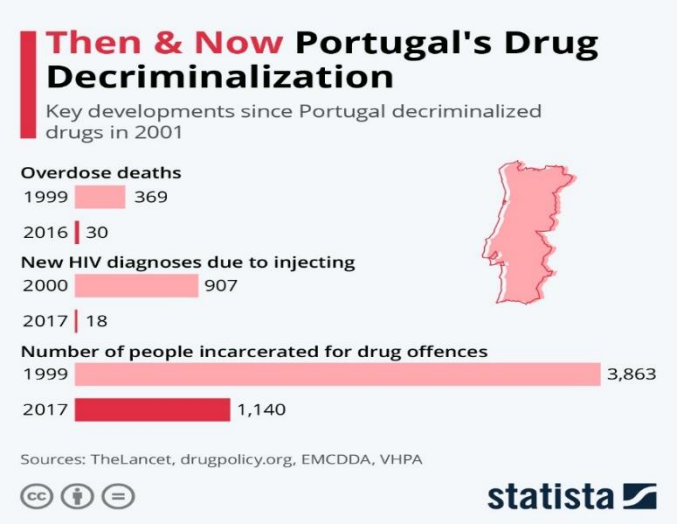
3.2.2.2. Zdravstveni i penološki ishodi reforme

Analizirajući portugalski model, u literaturi se često ističe da je uvođenjem dekriminalizacije smanjen pritisak na kaznenopravni sustav te da su zabilježene značajne promjene u strukturi zatvorske populacije i zdravstvenim ishodima korisnika droga.

Prema prikazima iz literature, nakon uvođenja modela zabilježeno je smanjenje udjela zatvorenika povezanih s kaznenim djelima droga (npr. s približno 44% na približno 28%), kao i promjene u ukupnom volumenu postupanja prema korisnicima kroz CDT u odnosu na raniji kazneni progon, što se u pravilu tumači kao rasterećenje sudstva i zatvorskog sustava.[506] Znatno je smanjen i broj smrtnih slučajeva povezanih s uporabom droga, s oko 369 preminulih 1999. godine na oko 152 preminule osobe 2003. godine, pri čemu se naglasak politike sve izrazitije pomiče s represije na zdravstvene mjere i terapiju. [507]

[506] Tavares, LV, Graça, PM, Martins, O & Asensio, M (2005), External and Independent Evaluation of the "National Strategy for the Fight Against Drugs" and of the "National Action Plan for the Fight Against Drugs and Drug Addiction – Horizon 2004", Portuguese National Institute of Public Administration, Lisbon

[507] Hughes, C.,&Stevens,A.(2007). The effects of the decriminalization of drug use in Portugal. London:BeckleyFoundationDrugPolicyProgramme



Slika 6: Prikaz broja smrtnih slučajeva kod predoziranja, novih osoba oboljelih od HIV-a te zatvorenih zbog droga u Portugalu[508]

Na grafu je prezentirano stanje u Portugalu prije dekriminalizacije te nakon što je ta zemlja dekriminalizirala korištenje droga za vlastite potrebe. Iz prikaza je vidljivo kako se znatno smanjio broj smrtnih slučaja kao posljedice uzimanja droge (predoziranje). Naime 1999. godine broj umrlih od predoziranja bio je 369, a 2016. godine 30 tj. vidljiv je pad od 91,87%. Broj HIV pozitivnih ovisnika 2000. godine bio je 907 osoba, a 2017. godine 18 što rezultira padom od ukupno 98,02%. Broj osoba zatvorenih zbog kaznenih djela droga 1999. godine bio je 3863, a 2017. godine 1140 što je pad broja zatvorenih od 70,49%, a što je rezultiralo financijskom uštedom i rasterećenosti sudstva i zatvorskog sustava.

3.2.2.3. Procjena portugalskog pristupa u znanstvenoj literaturi

Postoje brojni zagovornici portugalskog modela dekriminalizacije, koji ističu da je nakon reforme došlo do smanjenja broja novih slučajeva HIV-a među korisnicima droga, smanjenja stope prekršajnih uhićenja te povećanja dostupnosti tretmana za ovisnost.[509] Broj osoba koje se uključuju u programe liječenja porastao je, što se često tumači kao pokazatelj učinkovitosti pristupa usmjerenog na zdravlje umjesto represije.[510]

U tom kontekstu, portugalski model se u literaturi često opisuje kao inovativni eksperiment

[508] Statista, "Key Developments Since Portugal Decriminalized Drugs," *Statista*, pristupljeno 22. veljače 2021., https://www.statista.com/chart/20616/key-developments-since-portugal-decriminalized-drugs/.
[509] Caitlin Elizabeth Hughes and Alex Stevens, "A Resounding Success or a Disastrous Failure: Re-examining the Interpretation of Evidence on the Portuguese Decriminalisation of Illicit Drugs," *Drug and Alcohol Review* 31, no. 1 (January 2012): 101–113, https://doi.org/10.1111/j.1465-3362.2011.00383.x.
[510] Glenn Greenwald, *Drug Decriminalization in Portugal*, 7–10.

prilagođen specifičnim društvenim okolnostima i velikom broju ovisnika, čiji se učinci vrednuju prvenstveno kroz smanjenje štetnih posljedica, a ne isključivo kroz apsolutno smanjenje prevalencije uporabe droga.

U prilog tom stajalištu navode se i podaci o povećanju obuhvata tretmana u ranim godinama provedbe (npr. rast broja osoba uključenih u tretman s približno 6.000 na približno 15.000 do 2003.), uz istodobno smanjenje najtežih zdravstvenih ishoda povezanih s uporabom droga.[511]

Međutim, kritičari upozoravaju da taj porast može odražavati i povećanje ukupne potrošnje droga, a ne isključivo veću spremnost na liječenje.[512] Također, ističe se da se neka rizična ponašanja, poput višestruke uporabe supstanci, nisu bitno smanjila te da dekriminalizacija sama po sebi ne može biti odgovor bez adekvatne infrastrukture i prevencije.[513]

U dijelu literature posebno se ističe da dekriminalizacija može otežati kriminalističko istraživanje tržišta droga uslijed smanjenih mogućnosti prikupljanja podataka od korisnika, što se potencijalno odražava na učinkovitost otkrivanja preprodavača i krijumčara te na statističke pokazatelje presuda za kaznena djela trgovanja drogom.

Ova suprotstavljena stajališta ukazuju na potrebu za pažljivim vrednovanjem rezultata, kao i uzimanje u obzir društvenog konteksta, pristupa liječenju i razine javne podrške u svakoj pojedinoj zemlji

Nakon prvih analiza stanja konzumacije droga u Portugalu, u početnom razdoblju nisu objavljivani kritički znanstveni radovi, međutim, nakon nekoliko godina razvila se šira znanstvena rasprava popraćena nizom kritičkih osvrta. U prvim izvješćima reforma je pretežito ocijenjena kao uspješna i međunarodno zapažena. Nasuprot tomu, u kasnijoj literaturi pojavljuje se niz radova u kojima se reforma opisuje kao pogrešno usmjereno rješenje, ozbiljan propust ili primjer koji druge države ne bi trebale slijediti.

Od pozitivnih prikaza ističe se Greenwald koji je 2009. godine prikazao podatke prema kojima je korištenje kanabisa u Portugalu palo s 10% na 6% u osnovnim školama i s 25% na 19% u srednjim školama u anketiranju o korištenju tijekom života (tzv. životna prevalencija, *lifetime prevalence*), a kod starijih je korištenje poraslo što objašnjavanja posljedicom prethodnog korištenja. Generalno je rezultate nazvao uspjehom.[514] Koristio je podatke iz ankete INME - Inquérito Nacional em Meio Escolar.

Drugačije izvore je 2010. godine koristio Pinto uz zaključak kako rezultat nije smanjivanje

[511] Tavares et al., *External and Independent Evaluation*.
[512] Kevin Sabet, "The Portuguese 'Decriminalization' of Drugs: A Resounding Success or a Mixed Bag?" *Journal of Global Drug Policy and Practice* 5, no. 3 (2011).
[513] Hughes and Stevens, "A Resounding Success or a Disastrous Failure," 107.
[514] Glenn Greenwald, *Drug Decriminalization in Portugal*, 1-38.

uporabe nego je konzumiranje značajno poraslo nakon reforme promatrajući korištenju u životnoj prevalenciji. Koristio je podatke iz ankete HSBC o zdravstvenom ponašanju školske djece koju provodi *Svjetska zdravstvena organizacija*.[515] Među školskom populacijom zabilježen je porast korištenja svih vrsta droge tijekom života, pri čemu je konzumacija kanabisa porasla za 150%. Manji pad je bio oko 2006. godine ali se zadržao na razinama većima nego prije reforme. U skupini osoba od 20 do 24 godina porast potrošnje je oko 50% na životnoj prevalenciji (neki od njih su možda koristili drogu prije reforme).[516]

U analizi suprotstavljenih podataka, Hughes i Stevens navode da je u općoj populaciji do 2007. godine zabilježen porast dugotrajnije uporabe u svim dobnim skupinama i za većinu vrsta droga. Svoje zaključke baziraju na podacima iz anketa ESPAD - Europska školska anketa o alkoholu i drogama, te provode usporedbu podataka iz svih vrsta anketiranja.[517] Prema toj anketi, korištenje kanabisa poraslo je 60% u životnoj prevalenciji. Podatke o porastu tumači kao kratkotrajno eksperimentalno korištenje nakon reforme. Iz toga zaključuje da iako je porast u korištenju, u osjetljivoj skupini je pad i to smatra pozitivnim.[518]

Drugo promatrano obilježje su preminuli od droge. Pinto je prikazao podatke prema kojima je porast preminulih s uzorcima droge u povećanju od 45% do 2007. godine (prema podacima *Nacionalnog instituta forenzičke medicine* / INML), a Greenwald je izostavio te podatke i navodio prosjek dužeg vremena. Pinto je prikazao da je broj ubojstava zbog droge porastao za 40%. Navedno objašnjava ulogom Portugala u širem europskom kontekstu, pri čemu ta država predstavlja jednu od glavnih ulaznih luka za kokain iz latinoameričkih zemalja, za koji je u Europi zabilježen porast potražnje. U usporedbi s drugim europskim državama, Portugal se 2008. godine nalazio među tri zemlje s najvišom prevalencijom HIV-a među korisnicima droga te je zauzimao četvrto mjesto prema broju novootkrivenih slučajeva HIV-a.

Pinto smatra da je porasla potrošnja kanabisa, kokaina, heroina i ecstasyja.[519] Greenwald je proveo istraživanje za Cato Institute, koji Pinto opisuje kao instituciju sklonu zagovaranju radikalnih reformi u području politike droga. Autor je u Portugalu boravio relativno kratko razdoblje (oko tri tjedna), zbog čega mu, prema navodima kritičara, nisu bili poznati svi

[515] World Health Organization, *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study*.
[516] Pinto Coelho M. The 'resounding success' of Portuguese drug policy: the power of an attractive fallacy. Lisboa: Asso ciação para uma Portugal livre de drogas, 2010.
[517] European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD).
[518] Hughes, Caitlin Elizabeth, and Alex Stevens. "A resounding success or a disastrous failure: Re-examining the interpretation of evidence on the Portuguese decriminalisation of illicit drugs." Drug and Alcohol Review 31, no. 1 (2012): 101-113.
[519] Pinto, Coelho, Manuel. "Drugs: The Portuguese fallacy and the absurd medicalization of Europe." Motricidade 11, no. 2 (2015): 3-15.

relevantni institucionalni i praktični aspekti sustava. Unatoč tome, nalazi istraživanja Cato instituta kasnije su korišteni kao argument u raspravama kojima se opravdavalo zagovaranje legalizacije droga u Kaliforniji 2010. godine.

Nakon 2008. godine Vrhovni sud zauzeo je stajalište prema kojem se držanje droge može sankcionirati ako količina prelazi onu potrebnu za osobnu uporabu tijekom deset dana, u skladu sa *Zakonom 8/2008.* Takvo je tumačenje sud utemeljio na svrsi zakona, naglasivši da njegova intencija nije bila legalizacija droga, već isključivo dekriminalizacija manje opasnih oblika potrošnje. Navedeni pristup potvrdio je i Ustavni sud 2014. godine, ocijenivši ga razmjernim (Odluka 587/2014). Posljedično, od 2008. godine bilježi se porast broja presuda za držanje droge. Istodobno je do 2019. godine zabilježen porast upravnih mjera, koje su dosegnule oko 8.000 godišnje, pri čemu je zabilježen i porast punitivnih mjera od približno 19%, uglavnom zbog neizvršavanja blažih mjera od strane konzumenata.[520] Broj uhićenih za teže oblike kaznenih djela povezanih s drogama, poput trgovanja drogom, smanjen je za približno 50% nakon 2001. godine.[521] Navedeno dodatno upućuje na otežano kriminalističko istraživanje u okolnostima u kojima izostaje mogućnost prikupljanja informacija od konzumenata.

3.2.2.4. Rasprava o učincima i ograničenjima portugalskog modela

U nastavku se iznose ključne interpretacije i prijepori u literaturi o učincima portugalske reforme, s naglaskom na javnozdravstvene, kriminalističke i normativne implikacije.

Neki portugalsku strategiju gledaju kao popuštanje državne moći, dok drugi smatraju da je ovim modelom djelovano kroz pojmove zdravlja i stručnog znanja s ciljem povećavanja zdravstvenih i socijalnih ishoda.

Ovim modelom je od uvođenja dekriminalizacije kroz naredno desetljeće smanjen broj smrtnih slučajeva i broj zaraznih bolesti povezanih s drogama, a društvena osuda dekriminalizacijom je svedena na minimum.

Zabilježen je mali porast rekreativne uporabe droga, osobito kanabisa.[522] U početnim godinama reforme to je tumačeno kao potvrda da je Portugal napravio dobar posao u suzbijanju štetnih

[520] Rêgo, Ximene, Maria João Oliveira, Catarina Lameira, and Olga S. Cruz. "20 years of Portuguese drug policy-developments, challenges and the quest for human rights." Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy 16, no. 1 (2021): 59.

[521] Laqueur, "Uses and Abuses of Drug Decriminalization in Portugal, 746-781.

[522] Catarina Ribeiro, João Goulão, and Helena Sanches, "Portugal's 2001 Drug Policy: Developments, Challenges and the Quest for Human Rights," *International Journal of Drug Policy* 117 (2023): 104060, https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2023.104060.

posljedica zlouporabe droga. Ipak, dvadeset godina kasnije slika nije idealna. Zabilježen je porast kriminalnih aktivnosti, a prema mišljenju policije, jedan od uzroka je upravo pravni okvir dekriminalizacije osobne uporabe droga. Sve je više ovisnika na javnim površinama, policija pokazuje demotiviranost u evidentiranju ovisnika, a zbog preopterećenosti sustava na rehabilitaciju se čeka i do godinu dana.[523]

U dijelu literature dodatno se ističe da se s vremenom pojavljuju i normativno-pravni "korektivi" te sudska tumačenja koja pokušavaju jasnije razgraničiti osobnu uporabu od držanja radi daljnje distribucije, osobito u situacijama kada se u praksi pojavljuju količine koje otežavaju razlikovanje korisnika i preprodavača.

U kontekstu suvremenih regulatornih mjera usmjerenih na zaštitu javnog zdravlja, poput zabrane pušenja na javnim mjestima te ograničenja oglašavanja prehrambenih proizvoda s visokim udjelom šećera djeci (npr. *Zakonom br. 30/2019* u Portugalu, kojim se zabranjuje reklamiranje sladoleda, čokolada i gaziranih pića mlađima od 16 godina)[524] otvara se pitanje konzistentnosti zakonodavnih pristupa. Naime, istovremeno se u nekim državama, uključujući Portugal, legalizira ili dekriminalizira uporaba određenih psihoaktivnih tvari za osobnu uporabu, čime se implicitno normalizira ponašanje koje također može dovesti do razvoja ovisnosti.

Niti jedna zemlja ne treba uvesti dekriminalizaciju (manjih količina) samo zato što je s tim pristupom neka druga zemlja imala pozitivno iskustvo jer je iz primjera portugalskog modela jasno kako prvotni dojam može biti pogrešan. Moraju se provesti brojne studije kako bi se stekla preciznija slika o učincima dekriminalizacije u Portugalu. Iako je činjenica da je portugalski model prouzročio velike društvene promjene činjenica je da takav model u svakoj zemlji može djelovati drugačije. Unatoč tome portugalski model nudi vrijedne primjere iz prakse koje vrijedi detaljno proučiti i pratiti budući da nudi sveukupna pravna rješenje koja dobivaju sve više pristaša, čak i kod konzervativnijih članovi društva.

U okviru znanstvene rasprave o učincima portugalskog modela posebno je važno uzeti u obzir različite izvore i metodologije (npr. razlike između školskih anketa, opće populacije, zdravstvenih i policijskih statistika), jer pojedini autori na temelju različitih skupova podataka dolaze do suprotnih zaključaka o trendovima uporabe i posljedicama reforme.

Nadalje, u literaturi se navodi da su nakon 2008. godine uslijedila i važna tumačenja sudova

[523] Anthony Faiola i Catarina Fernandes Martins, "Once hailed for decriminalizing drugs, Portugal is now having doubts," *The Washington Post*, 7. srpnja 2023., pristupljeno 5. rujna 2024., https://www.washingtonpost.com/world/2023/07/07/portugal-drugs-decriminalization-heroin-crack/.

[524] Portugal. *Lei n.º 30/2019, de 23 de abril – Estabelece as regras relativas à publicidade de alimentos e bebidas dirigida a menores de 16 anos*. *Diário da República*, 1.ª série, n.º 79 (23. travnja 2019).

koja su dodatno naglasila da reforma nije bila usmjerena na legalizaciju, nego na dekriminalizaciju ograničenih količina za osobnu uporabu, pri čemu se u praksi jačaju kriteriji razgraničenja "osobne uporabe" od držanja izvan tog okvira.

Na primjeru Portugala u početku je postignut uspjeh iz perspektive javnog zdravstva (iako recentne analize upozoravaju da ti rezultati nisu u potpunosti održani dugoročno) zbog čega je veliki broj studija ocijenio dekriminalizaciju učinkovitijom politikom u odnosu na kriminalizaciju. Međutim, dugoročnije analize upozoravaju na moguć porast broja ovisnika te pojavu novih javnozdravstvenih i socijalnih izazova, što otvara prostor za kritičku reevaluaciju dosadašnjih pravnih pristupa zlouporabi droga.

3.2.3. Italija – zakonodavni pristup regulaciji droga

Razvoj sustava suzbijanja droga u Italiji obilježen je promjenama u zakonodavnom pristupu koje su tijekom vremena oscilirale između liberalnijih i restriktivnijih modela regulacije. Italija je jedna od europskih država koja je relativno rano uvela dekriminalizaciju posjedovanja droga za osobnu uporabu, ali je kasnije, suočena s porastom potrošnje i negativnim zdravstvenim posljedicama, postupno postrožila sankcije i ojačala represivni pristup prema određenim oblicima ponašanja povezanima s drogama. Prvi značajan korak u tom smjeru predstavlja zakonodavno uređenje iz 1975. godine, kojim je dekriminalizirano posjedovanje droge za osobnu uporabu.[525] Takav pristup u to vrijeme nije bio uobičajen u većini europskih država, koje su uglavnom zadržavale kaznenopravni model sankcioniranja. Navedenim zakonom propisano je da osoba koja posjeduje umjerenu količinu droge namijenjenu osobnoj uporabi neće biti kažnjena prema kaznenom zakonodavstvu, pod uvjetom da droga nije bila namijenjena prodaji ili distribuciji. Umjesto kaznenih sankcija primjenjivane su zdravstvene i socijalne mjere izvan kaznenog postupka, pri čemu su se ovisnici promatrali kao osobe kojima je potrebna medicinska pomoć i liječenje.

Međutim, u godinama nakon uvođenja takvog modela u javnosti su se pojavile brojne kritike, osobito zbog povećanja potrošnje različitih vrsta droga. Prema pojedinim analizama, Italija je u tom razdoblju zabilježila značajan porast broja ovisnika o teškim drogama. U literaturi se navodi da je broj smrtnih slučajeva povezanih s drogom u Italiji porastao približno deset puta između kasnih 1970-ih i kasnih 1990-ih godina, mjereno stopom smrtnosti na 100.000

[525] Luigi M. Solivetti, *Drug Use Criminalization v. Decriminalization: An Analysis in the Light of the Italian Experience* (Rome: Report prepared for the Swiss Federal Office of Public Health, 2001), 32–34.

stanovnika.[526] Dio autora takav porast povezuje i s liberalnijim zakonodavnim pristupom, koji je u određenim društvenim skupinama mogao stvoriti dojam veće društvene prihvatljivosti konzumacije droga.[527] U istom razdoblju osobito je izražen problem ovisnosti o heroinu. Prema nekim procjenama, krajem 20. stoljeća u Italiji je bilo približno 350.000 ovisnika o heroinu, što je tu zemlju svrstalo među europske države s najizraženijim problemom ovisnosti o toj vrsti droge.[528]

Nakon intenzivne javne rasprave o učinkovitosti postojećeg sustava, Italija je 1990. godine provela značajnu reformu zakonodavstva donošenjem predsjedničke uredbe br. 309/1990, poznate kao *Legge Iervolino–Vassalli*.[529] Ovim zakonom uveden je model kojim se posjedovanje droga za osobnu uporabu regulira u okviru prekršajnog zakonodavstva, dok je posjedovanje droga radi prodaje ili distribucije i dalje ostalo kazneno djelo. U talijanskom pravnom sustavu posjedovanje droga za osobnu uporabu ne predstavlja kazneno djelo, ali je i dalje zabranjeno te se sankcionira administrativnim mjerama. Zakonom je uvedena podjela na tzv. lake i teške droge,[530] pri čemu je kanabis svrstan u skupinu lakih droga zbog procjene da predstavlja manju zdravstvenu i društvenu opasnost.

Za razliku od nekih drugih pravnih sustava, zakon nije precizno određivao količinu droge koja bi se smatrala količinom za osobnu uporabu. Umjesto toga korišten je pojam „mala količina“, a procjena je u konkretnom slučaju bila prepuštena nadležnim tijelima. U cilju naglašavanja neprihvatljivosti konzumacije droga, zakon je izričito propisao da je osobna uporaba droga zabranjena (na prekršajnoj razini).[531]

U slučaju posjedovanja prosječne dnevne doze droge za prvo počinjenje prekršaja primjenjivala se mjera upozorenja, dok su za ponovljene prekršaje bile predviđene različite administrativne mjere, uključujući suspenziju vozačke dozvole, ograničenja kretanja u određenim razdobljima dana, zabranu posjećivanja određenih mjesta na kojima postoji povećani rizik od konzumacije droga, oduzimanje vozila te obavještavanje članova obitelji.

S druge strane, zakon je predvidio vrlo stroge kazne za posjedovanje droga u količinama koje prelaze granicu osobne uporabe, jer se u takvim slučajevima pretpostavljalo da je riječ o

[526] Ibid., 51.
[527] Ibid.
[528] Hrvoje Makvić, "Dekriminalizacija i legalizacija ilegalnih droga," *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju* 11, br. 1 (2003): 73–83.
[529] Decreto del Presidente della Repubblica 9 ottobre 1990, n. 309, *Testo unico delle leggi in materia di disciplina degli stupefacenti e sostanze psicotrope*, *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana*, no. 255 (31 October 1990).
[530] Solivetti, *Drug Use Criminalization v. Decriminalization*, 32.
[531] Mario Garavelli, "Drug Abuse in Italy and Europe in a Comparative Context," *Indiana International & Comparative Law Review* 4 (1993): 277.

posjedovanju s namjerom prodaje. Kazne za takva kaznena djela bile su među strožima u Europi te su uključivale i kazne zatvora koje su mogle doseći dvadeset godina.[532]

Prema članku 73 predsjedničke uredbe br. 309/1990 kaznena djela neovlaštene proizvodnje, prometa ili posjedovanja droga s namjerom distribucije kažnjavala su se kaznom zatvora od šest do dvadeset godina te novčanom kaznom u rasponu od 26.000 do 260.000 eura.[533]

Istodobno je talijanski sustav predviđao širok raspon mjera usmjerenih na smanjivanje čimbenika koji potiču daljnju uporabu droga. Posebnost talijanskog modela očitovala se i u strožem sankcioniranju posjedovanja količina koje prelaze granicu osobne uporabe. U slučajevima kada je količina droge prelazila prosječnu dnevnu dozu pretpostavljalo se da je riječ o posjedovanju s namjerom stavljanja u promet, pa su se primjenjivale znatno strože kaznenopravne sankcije. Za takav oblik kaznenog djela bila je propisana kazna zatvora do šest godina te novčana kazna do 258.228 eura.[534] U usporedbi s hrvatskim modelom sankcioniranja takav raspon kazni može se smatrati relativno visokim.

Talijansko zakonodavstvo predviđa i posebne otegotne okolnosti koje mogu dovesti do dodatnog povećanja kazne. Prema članku 80 DPR 309/1990 kazna se može povećati od jedne trećine do jedne polovice u slučajevima poput prodaje droge maloljetnicima, poticanja ovisnika na počinjenje kaznenog djela ili izmjene sastava droge na način koji povećava njezinu štetnost.[535]

U slučaju vrlo velikih količina droge zakon predviđa i dodatno povećanje kazne od jedne polovice do dvije trećine, ovisno o procjeni suda i okolnostima konkretnog slučaja.[536]

Daljnje promjene u talijanskom zakonodavstvu uslijedile su 2006. godine donošenjem zakona br. 49/2006, poznatog kao zakon *Fini–Giovanardi*.[537] Ovim zakonom uvedene su značajne izmjene u sustavu sankcioniranja kaznenih djela povezanih s drogama, uključujući postroženje kazni te ukidanje dotadašnje podjele na tzv. lake i teške droge. Istodobno su povećane kazne za posjedovanje droga u količinama koje prelaze granicu osobne uporabe. Donošenje ovih izmjena povezivalo se s porastom potrošnje droga i povećanim brojem ovisnika u prethodnom desetljeću. Međutim, talijanski Ustavni sud je 2014. godine poništio zakon zbog proceduralnih

[532] *Decreto del Presidente della Repubblica 9 ottobre 1990, n. 309*, Testo unico delle leggi in materia di disciplina degli stupefacenti e sostanze psicotrope, art. 73.

[533] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), *Drug Trafficking Penalties across the European Union* (Lisbon: EMCDDA, 2015), 74–75.

[534] Ibid., 74.

[535] EMCDDA, *Drug Trafficking Penalties across the European Union*, 74.

[536] Ibid.

[537] Legge 21 febbraio 2006, n. 49, Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 30 dicembre 2005, n. 272, recante misure urgenti per garantire la sicurezza e il finanziamento delle Olimpiadi invernali Torino 2006, *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana*, no. 48 (27 February 2006).

nedostataka u postupku njegova donošenja, budući da je bio uključen u zakonodavni paket koji se odnosio na financiranje zimskih olimpijskih igara.[538]

U odnosu na ranije zakonodavno uređenje, zakon iz 2006. godine predvidio je konkretnije određivanje količina koje se smatraju posjedovanjem za osobnu uporabu. [539] Svaka količina koja prelazi utvrđeni prag tumačila se kao posjedovanje s namjerom prodaje ili stavljanja u promet.[540]

Posebnost ovoga modela bila je u tome što se prag određivao prema količini aktivne supstance, a ne prema ukupnoj težini tvari. Primjerice, za kanabis je količina koja se smatra osobnom uporabom bila određena na 500 miligrama tetrahidrokanabinola (THC).[541] S obzirom na različitu koncentraciju aktivne tvari u proizvodima kanabisa, stvarna količina tvari koja odgovara tom pragu može znatno varirati. Zakon je predviđao i niz administrativnih i sigurnosnih mjera u slučaju posjedovanja droga za osobnu uporabu, uključujući privremeno oduzimanje vozačke dozvole, mogućnost određivanja zabrane napuštanja doma u određenim satima, obvezu redovitog javljanja policiji te upućivanje na liječenje.[542]

U slučajevima kada je utvrđeno posjedovanje količina koje prelaze prag osobne uporabe primjenjivane su znatno strože kaznenopravne sankcije. Za takve oblike kaznenog djela bile su predviđene visoke novčane kazne u rasponu od 26.000 do 260.000 eura, dok su za lakše oblike kaznenih djela kazne iznosile od 3.000 do 26.000 eura.[543]

Usporedba s hrvatskim pravnim okvirom pokazuje određene razlike u pristupu sankcioniranju posjedovanja droga. U talijanskom sustavu pragovi količina i rasponi sankcija postavljeni su restriktivnije nego u hrvatskom prekršajnom modelu, u kojem se i veće količine droga ponekad kvalificiraju kao posjedovanje za osobnu uporabu. Zbog toga je talijanski model u pojedinim analizama naveden kao komparativni primjer u raspravama o izmjenama hrvatskog zakonodavstva u području dekriminalizacije.

Italija se često navodi kao primjer države koja je u jednom razdoblju primijenila liberalniji pristup prema drogama, ali je kasnije, suočena s porastom potrošnje i negativnim društvenim posljedicama, ponovno pooštrila sankcije. Pojedina istraživanja ukazuju da uvođenje strožih sankcija može imati određeni učinak na smanjivanje vjerojatnosti ranog započinjanja

[538] Corte Costituzionale della Repubblica Italiana, Sentenza n. 32/2014, 12 February 2014.
[539] Legge 21 febbraio 2006, n. 49.
[540] Elisa Benedetti, Gabriele Lombardi, and Sabrina Molinaro, "Can Drug Policies Modify Cannabis Use Starting Choice? Insights from Criminalisation in Italy," *Advances in Life Course Research* 58 (2023): Table 1.
[541] Ibid.
[542] Ibid.
[543] Ibid., Table 1.

konzumacije kanabisa među mladima.[544] Istodobno, statistički podaci upućuju na to da kriminalizacija kanabisa može dovesti i do povećanja zatvorske populacije, dok je njezin učinak na razinu konzumacije među mladima relativno ograničen. U Italiji je, primjerice, nakon donošenja zakona Fini–Giovanardi 2006. godine zabilježen porast broja kaznenih prijava i zatvorskih kazni povezanih s kaznenim djelima vezanima uz droge. Prema dostupnim podacima, broj osoba koje su se nalazile u zatvorima zbog kaznenih djela povezanih s drogama postupno je rastao te je u razdoblju od 2009. do 2011. godine dosegnuo približno 40 % ukupne zatvorske populacije, što upućuje na značajan utjecaj kaznenopravne represije na strukturu zatvorskog sustava.[545]

U cjelini promatrano, razvoj talijanskog zakonodavstva pokazuje da je riječ o modelu koji kombinira elemente dekriminalizacije osobne uporabe droga s relativno strogim kaznenopravnim sankcijama za oblike ponašanja povezane s distribucijom i trgovinom drogama. Takav pristup odražava pokušaj zakonodavca da istodobno smanji stigmatizaciju osoba koje konzumiraju droge, ali i zadrži snažan represivni okvir prema tržištu droga. Talijanski model stoga se u komparativnim analizama često opisuje kao mješoviti model, u kojem se administrativne mjere i zdravstvene intervencije primjenjuju prema korisnicima droga, dok se kaznenopravni sustav primarno usmjerava na suzbijanje nezakonite proizvodnje i distribucije. Istodobno, iskustvo Italije pokazuje da promjene u zakonodavnom pristupu mogu imati različite društvene učinke, uključujući promjene u strukturi zatvorske populacije, dok njihov utjecaj na razinu konzumacije među mladima ostaje ograničen. Upravo zbog toga talijanski model možemo koristiti kao referentni primjer u komparativnim raspravama o odnosu između dekriminalizacije, represivnih mjera i javnozdravstvenog pristupa u politici droga.

3.2.4. Dekriminalizacija droga u Meksiku – ograničeni model u kontekstu organiziranog nasilja

U 19-om stoljeću droge poput kokaina, opioida i marihuane u Meksiku su bile legalne (kao i u većem dijelu svijeta). Na ovisnike o drogama gledalo se kao na bolesne osobe. Reforma kaznenog zakonodavstva započela je 1940. godine, a na ovisnike se počelo gledati kao na osobe kojima treba pružiti pomoć u liječenju umjesto primjene sankcija.

Količina droge za osobnu upotrebu bila je dozvoljena dok se 1960-i godina posjedovanje ili distribucija ilegalnih droga kažnjavalo s tri do dvanaest godina zatvora. Promjenom zakona

[544] Ibid.
[545] Ibid., sec. 2.

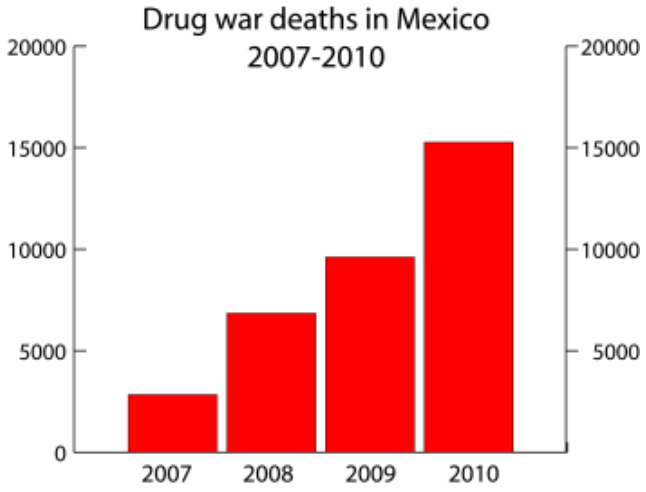
1970. godine posjedovanje marihuane ili drugih ilegalnih droga (ne uključujući heroin ili kokain) za osobnu uporaba postalo je kažnjivo sa šest mjeseci do tri godine zatvora.[546]

Država se usmjerila na izdavanje općih standarda za liječenje, pružanje medicinske skrbi ovisnicima o drogama, davanje savjeta o liječenju i stvaranju, promoviranju i proširuju usluge i ustanove koje pružaju brigu na ovom području.

Važna reforma meksičkog *Kaznenog zakona* bila je 1994. godine, kada je ukinuta kazna za osobe koje su prvi put uhvaćene u posjedu bilo koje ilegalne droge u količini za osobnu uporabu, pod uvjetom da nisu bile registrirane kao ovisnici.

Meksiko je (kao i Portugal) ratificirao ugovore *Ujedinjenih naroda* i to *Jedinstvenu konvenciju o opojnim drogama iz 1961. godine* i *Konvenciju o psihotropnim tvarima iz 1971. godine.*

Godine 2006. tadašnji meksički predsjednik odbio je potpisati kritiziranu reformu kojom se trebalo dekriminalizirati posjedovanje male količine marihuane, kokaina i heroina. Krajem iste godine novoizabrani predsjednik pokrenuo je vojnu strategiju usmjerenu na suzbijanje meksičkih narko-organizacija. Rasporedio je oko 20.000 vojnika u ophodnju pograničnih gradova što je bio veliki napad na organizirani kriminal, a nasilje je eskaliralo između državnih službenika i organizacija za trgovinu drogom što je rezultiralo velikim brojem smrtnih slučajeva (najmanje 47.515 smrtnih slučajeva, s 15.273 onih koji su se dogodili samo u 2010. godini).[547]



Slika 7: Prikaz broja smrtnih slučajeva u ratu protiv droge u Meksiku od 2007. do 2010. godine[548]

Navedeni prikaz jasno pokazuje koliko je brzo eskalirao broj smrtnih slučajeva kao posljedica rata protiv droga u Meksiku.

[546] Russoniello, "The Devil (and Drugs) in the Details," *Yale Journal of Health Policy, Law & Ethics* 12, br. 2 (2012), 396.

[547] Ibid.

[548] Geo-Mexico, "The Geography of Mexico's Leading Silver Mining Towns," pristupljeno 14. svibnja 2024., https://geo-mexico.com/?p=3405.

Jaki narko karteli pokušali su kontrolirati javni sektor i utjecati na provođenje zakona, a što im je i uspjelo. Uz to sudovi i kaznene institucije imale su problem neriješenih predmeta i značajnog ograničenja financijskih resursa.

Reforma kojom se trebalo dekriminalizirati posjedovanje malih količina droge (koja 2006. godine nije potpisana zbog kritika, ponajprije SAD-a), u konačnici je potpisana 2009. godine. Na dekriminalizaciju su se odlučili potaknuti eskalacijom trgovine drogama i s tim povezanim nasiljem.

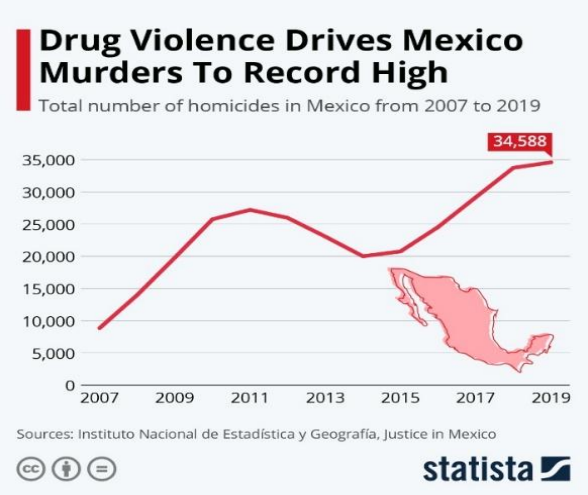
Dana 21. kolovoza 2009. godine na snagu je stupio zakon *Ley de Narcomenudeo* (Zakon protiv maloprodaje droga), a glavni cilj je bio usredotočiti se na trgovce umjesto na korisnike droge. U to vrijeme zatvorski sustav bio je prepun konzumenata droga te ga je cilj bio rasteretiti uz naglasak na liječenju ovisnika i smanjenje štete umjesto lišavanja slobode.

Zakon ne izriče kazne za posjedovanje droge ako je količina posjedovanja unutar zakonskom propisane količine za osobnu potrošnju (količina za osobnu konzumaciju je 50 miligrama heroina, 5 grama marihuane, 500 miligrama kokaina, 0,015 miligrama LSD-a i 40 miligrama MDMA (ecstasy) ili metamfetamina ili jedne tablete težine od 200 miligrama koji sadrži MDMA ili metamfetamin).[549] Glavni faktor za odluku o kazni je posjedovanje količine droge, a za količinu veću od dozvoljene povećana je kazna zatvora. Iako zakon dekriminalizira posjedovanje droga za osobne potrebe potrošnje, njegove glavne značajke odražavaju tradicionalni pristup kaznenom pravosuđu.

U pokušaju za rješavanje problema povezanih s drogom, vladin program pod naslovom *Limpiemos Mexico* (Očistimo Meksiko) osnovan je kako bi stvorio 300 specijaliziranih jedinica za liječenje ovisnosti u cijelom Meksiku.

Unatoč dekriminalizaciji u Meksiku broj nasilja povezanog s drogama u kontinuiranom je porastu, a što je prikazano u sljedećem prikazu.

[549] Ibid.



Slika 8: Prikaz broja nasilnih slučajeva povezanih s drogama u Meksiku od 2007. do 2019. godine[550]

Prema *Nacionalnoj anketi o ovisnostima* iz 2011. godine, prevalencija konzumacije ilegalnih droga među odraslima porasla je s 4,1 % u 2002. na 7,2 % u 2011. godini. Najizraženiji je porast konzumacije marihuane i kokaina, a zabrinjavajući su i trendovi među adolescentima.[551] Ovo upućuje na činjenicu da dekriminalizacija bez snažne infrastrukture za liječenje i prevenciju ne može zaustaviti trendove povećane potrošnje.

Složenost problema dodatno je pojačana širim društvenim okolnostima. Meksiko se suočava s visokom razinom korupcije, nezaposlenosti, siromaštvom te slabostima u pravosudnom i zdravstvenom sustavu. Sve to ograničava provedbu i učinkovitost zakona.[552]

Komparirajući Portugal i Meksiko nailazimo na različit sustav vlasti, mentalitet i povijest. Politika droga u Meksiku godinama je pod snažnim utjecajem Sjedinjenih Američkih Država, što dodatno otežava približavanje portugalskom modelu. Za razliku od Portugala, gdje policija osobe zatečene s manjim količinama droga za osobnu uporabu ne uhićuje, već ih usmjerava prema tzv. *Komisijama za suzbijanje ovisnosti* (*Comissões para a Dissuasão da Toxicodependência*), bez kaznenog progona, u Meksiku se, unatoč zakonodavnim reformama iz 2009. godine koje su dekriminalizirale posjedovanje do određene gramaže, i dalje bilježe

[550] Statista, "Drug Violence Drives Mexico Murders To Record High," pristupljeno 22. veljače 2021., https://www.statista.com/chart/12635/drug-violence-drives-mexico-murders-to-record-high/.

[551] Secretaría de Salud, *Encuesta Nacional de Adicciones 2011* (Mexico City: Instituto Nacional de Psiquiatría Ramón de la Fuente Muñiz, 2012), https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/118561/ENA_2011.pdf.

[552] UNDP, *Citizen Security with a Human Face: Evidence and Proposals for Latin America* (New York: United Nations Development Programme, 2013), 103–110.

slučajevi pritvaranja korisnika čak i kada količina ne prelazi zakonski dopušteni prag.[553] Naime, istraživanja pokazuju da je u Meksiku provedba tih reformi ostala nedosljedna – policija i dalje često koristi represivne mjere protiv osoba koje bi, prema zakonu, trebale biti isključene iz kaznenog progona. Takva praksa dovodi do nastavka stigmatizacije korisnika, povećava vjerojatnost njihovog uključivanja u kaznenopravni sustav i dodatno opterećuje pravosudni aparat koji je ionako preopterećen, osobito u kontekstu borbe protiv organiziranog kriminala.[554] Ova razlika između de iure (zakonskog) i de facto (stvarnog) pristupa jasno ukazuje na važnost provedbene prakse u procjeni učinkovitosti modela dekriminalizacije. Dok je Portugal uspostavio koherentan i funkcionalan model s jasnim preusmjeravanjem korisnika izvan kaznenog sustava, meksički primjer pokazuje da zakon bez stvarne promjene institucionalnog ponašanja može imati ograničen domet.

Shodno navedenome, Meksiko bi trebao redefinirati prioritete i usmjeriti se prema javnozdravstvenom pristupu umjesto kaznenopravnom sankcioniranju.

Ipak, iskustva Portugala posljednjih godina ukazuju na ograničenja održivosti tog modela bez kontinuirane institucionalne podrške i ulaganja u sustav liječenja ovisnosti. Slično tome, nizozemski model liberalne tolerancije suočava se s izazovima zbog paralelnog razvoja kriminalnog tržišta, uključujući prikriveni uvoz i trgovinu drugim nedozvoljenim supstancama putem kanala koji su nominalno legalizirani za kanabis. Zbog toga se sve češće javljaju prijedlozi za restriktivnije uređenje i strožu kontrolu u sklopu evaluacije dugoročnih učinaka dekriminalizacijskih politika. Stoga, dekriminalizacija u Meksiku može se promatrati kao nedostatan korak koji mora biti popraćen cjelovitom reformom institucija i dugoročnim ulaganjem u sustave liječenja i prevencije.

3.2.5. Nizozemska: pragmatični model smanjivanja štete i "tolerancija" kanabisa

Nizozemski model često se opisuje kao postupovno-pravni oblik dekriminalizacije, jer se formalne zabrane ne uklanjaju u potpunosti, nego se kroz načelo oportuniteta progona i smjernice kaznene politike selektivno primjenjuju. Time se naglasak premješta s kaznenog progona pojedinačnih korisnika na zaštitu javnog zdravlja i suzbijanje tržišta rizičnijih

[553] Washington Office on Latin America (WOLA) i Transnational Institute, *Systems Overload: Drug Laws and Prisons in Latin America*, "Mexico: Drugs Legislation and Prison Situation in Mexico," 64–70 (Washington, DC: WOLA; Amsterdam: Transnational Institute, 2010), pristupljeno 12. srpnja 2025., https://www.wola.org/sites/default/files/downloadable/Drug%20Policy/2011/WOLATNI-Systems_Overload-mexico-def.pdf

[554] Ibid.

supstanci, što predstavlja temeljnu logiku nizozemskog pristupa.

3.2.5.1. Polazišta nizozemskog pristupa: normalizacija i smanjivanje štetnih posljedica

Nizozemska se u europskom kontekstu ističe kao jedna od prvih država koja je razvila model politike droga usmjeren na smanjivanje štetnih zdravstvenih i društvenih posljedica konzumacije droga (harm reduction), polazeći od shvaćanja da je potpunu eliminaciju droga iz društva nerealno postići te da je učinkovitije korisnike uključivati u zdravstveni i socijalni sustav nego ih suzbijati kaznenopravnim sredstvima.[555]

Povijesni poticaji takvom pristupu vezani su uz razdoblja povećanog broja ovisnika, učestalijih predoziranja te većeg udjela infekcija hepatitisom i HIV-om među osobama koje injektiraju droge, uz pojave otvorene scene konzumacije na javnim mjestima i narušavanje sigurnosti određenih urbanih četvrti.[556] U tim okolnostima, mjere koje su se temeljile ponajprije na kriminalističkom istraživanju pojedinačnih korisnika ili prisilnim tretmanima nisu davale trajne rezultate, pa je naglasak postupno premješten na pristup koji korisnike ne izolira, nego ih nastoji uključiti u zdravstveni i socijalni sustav.[557]

U središtu nizozemskog pristupa nalazi se ideja da je potpuno uklanjanje droga iz društva nerealan cilj, te da javna politika treba težiti umanjivanju štete, uz zadržavanje kaznenopravnog fokusa na trgovanje većim količinama i organizirani kriminal.[558] Harm reduction obuhvaća skup javnozdravstvenih mjera usmjerenih na smanjenje fizičkih posljedica rizičnih ponašanja, bez zahtjeva da osoba nužno prestane konzumirati drogu (u određenim manjim količinama).[559]

U praksi se taj pristup očitovao kroz programe dostupnosti sterilne opreme, testiranja supstanci (npr. čistoće tableta ecstasyja), te uspostavu prihvatnih prostora za konzumaciju u kontroliranim uvjetima, čime se povećava kontakt korisnika sa zdravstvenim službama umjesto s represivnim sustavom.[560]

Važnu ulogu u razvoju pristupa imale su i udruge korisnika, koje su zahtijevale unaprjeđenje zdravstvenog, a ne kaznenoprocesnog odgovora. Primjerice, MDHG u Amsterdamu je već 1974. godine otvorio prostor u kojem su ovisnici mogli konzumirati drogu na sigurniji način te

[555] Chatwin, Caroline. "Drug policy developments within the European Union. The destabilizing effects of Dutch and Swedish Drug Policies." British Journal of Criminology 43, no. 3 (2003): 567-582.
[556] Busz, Machteld, Katrin Schiffer, Ancella Voets, and Alice Pomfret. "Reframing Dutch drug policies: a new era for harm reduction." Harm Reduction Journal 21, no. 1 (2024): 163.
[557] Ibid.
[558] Ibid.
[559] Stimson GV. Harm reduction—coming of age: a local movement with global impact. Int J Drug Policy. 2007;18(2):67–9.
[560] Busz et al., "Reframing Dutch Drug Policies," 163.

dobiti hranu, higijensku i pravnu pomoć te sterilnu opremu.[561] Slične inicijative postojale su i u drugim gradovima. Gradovi poput Rotterdama i Haaga uvodili su metadonske autobuse, a od 1981. godine širili su se programi razmjene igala; do kraja desetljeća postojale su desetine sličnih službi u nizozemskim gradovima. Paralelno se mijenja i policijski fokus: manje usmjerenosti na pojedinačne korisnike, a više na suzbijanje trgovanja većim količinama droga.[562]

Posebno su prepoznatljive sobe za konzumaciju (safe consumption/drug consumption rooms), uključujući prostore za sigurno injektiranje. Prva takva soba otvorena je 1994. godine u Maastrichtu.[563] Cilj je bio smanjiti javnu konzumaciju i povezane rizike, omogućiti nadzor i higijenske uvjete te kontakt sa socijalnim i zdravstvenim radnicima. Među isticanim pozitivnim učincima navode se smanjenje javne ovisničke scene, smanjenje prijenosa zaraznih bolesti i određeni pomaci u socijalnoj stabilizaciji korisnika.[564]

3.2.5.2. Evaluacije i granice harm reduction pristupa

Iako je harm reduction pristup postigao mjerljive javnozdravstvene i socijalne učinke, već sredinom 1990-ih javljaju se evaluacije koje upozoravaju na granice takvog modela. U analizi iz 1995. godine zauzet je čvršći stav prema skupinama korisnika koji ne koriste raspoložive usluge, nastavljaju javno konzumirati drogu i povezuju se s lakšim kaznenim djelima, uz preporuke za mogućnost primjene kaznenog prava i obveznijih tretmanskih mjera.[565] Time se pokazuje da nizozemski model nije "bez represije", nego da teži selektivnoj i ciljanoj represiji u situacijama narušavanja javnog reda i sigurnosti.

U novijem razdoblju, osobito nakon 2010. godine, u fokusu se sve više ističe pitanje proizvodnje i krijumčarenja, uz tvrdnje da je Nizozemska postala ključna tranzitna točka (ulaz) za kokain i heroin te značajan proizvođač sinttičkih droga i kanabisa.[566] U javnosti i politici pojavljuju se ocjene o "narko-državi", a jača sigurnosno-pravosudni odgovor.[567]

Istodobno se bilježe problemi u objektima i službama za korisnike: kompleksniji profili korisnika (komorbiditet mentalnih poremećaja, kombinacije alkohola i droga), proračunska

[561] Ibid.
[562] Ibid.
[563] Ibid.
[564] Ibid.
[565] Ibid.
[566] Ibid.
[567] Ibid.

ograničenja i povratak javne scene u pojedinim gradovima.[568] Sve navedeno stvara pritisak na "klasični" harm reduction okvir i otvara prostor za pooštravanje pristupa u segmentu javnog reda i organiziranog kriminala.

3.2.5.3. Pravni okvir: načelo oportuniteta i "toleriranje" kanabisa (AHOJ-G)

Jedan od najpoznatijih elemenata nizozemskog modela odnosi se na kanabis. Važno je naglasiti da u Nizozemskoj kanabis u pravilu nije legaliziran, niti je posjedovanje formalno "izvađeno" iz kaznenog prava na način potpune dekriminalizacije. Umjesto toga, ključnu ulogu ima načelo oportuniteta (diskrecije) državnog odvjetništva: iako je posjedovanje kanabisa propisano kao kazneno djelo, tužiteljstvo smjernicama predviđa mogućnost odustanka od progona kada je to u interesu društva (samo za manje količine). U praksi to znači da policija pri zaticanju male količine kanabisa drogu oduzima, ali se kazneni postupak u pravilu ne pokreće.[569]

Granice toleriranja u smjernicama su se mijenjale. Isprva se spominju veće količine (do 30 grama), no kasnije se prag za osobno posjedovanje spušta na 5 grama, dok je za tzv. "teške droge" prag u praksi znatno niži (npr. 0,5 g).[570] Dakle, nizozemski model ne omogućuje posjedovanje velikih količina koje bi se mogle pravno tumačiti kao da su za osobnu uporabu, već su određene samo manje količine koje mogu biti društveno prihvatljive.

Poseban režim primjenjuje se na prodaju kanabisa u coffeeshopovima, gdje se kazneni progon neće provoditi ako se poštuju uvjeti poznati kao AHOJ-G kriteriji: bez promidžbe, bez teških droga, bez narušavanja reda i mira, bez maloljetnika te prodaja najviše 5 grama po osobi.[571] Smjernice su tijekom vremena postajale restriktivnije, uz širenje ovlasti zatvaranja prodavaonica i smanjenje njihova broja.[572]

Nizozemski model odnosa prema kanabisu ne predstavlja potpunu legalizaciju, već politiku tolerancije uz zadržavanje formalne nezakonitosti, čija je svrha odvajanje tržišta lakih droga od tržišta teških droga (separacija tržišta) radi smanjenja kontakta korisnika kanabisa s kriminalnim okruženjem i ponudom teških supstanci. Međutim, upravo se u toj politici pojavljuje i tzv. "paradoks" jer coffeeshop prodaja funkcionira pod tolerancijom, dok je nabava

[568] Nelen H. Has the Netherlands become a Narco-state? Some reflections after the shooting of Peter R. de Vries. Tilburg University; 2021.
[569] European Parliament, Directorate-General for Research, Division for Social, Legal and Cultural Affairs. The Drug Policies of The Netherlands and Sweden: How Do They Compare? Libe 2001.
[570] Ibid.
[571] Ibid.
[572] Ibid.

(opskrba) dugo ostajala vezana uz ilegalne tokove, što otvara prostor kriminalnim strukturama. Usporedno s režimom tolerancije, nizozemske smjernice uključuju razrađene tablice raspona količina i preporuka kažnjavanja, osobito za veće količine, recidiv i trgovanje, a kazne mogu biti visoke u kaznenom postupku.[573] Time se potvrđuje da nizozemski sustav kombinira elemente "mekšeg" pristupa prema posjedovanju malih količina (oportunitet), uz stroži kaznenopravni odgovor na distribuciju, proizvodnju i krijumčarenje.

3.2.5.4. Povijesni razvoj liberalnijeg pristupa i logika separacije tržišta

Razvoj nizozemske politike droga često se povezuje s radom stručnih komisija 1970-ih. Komisija Baan naglasila je razlikovanje supstanci prema zdravstvenom riziku, pri čemu se kanabis opisuje kao supstanca relativno manjih štetnih učinaka u odnosu na heroin i druge "teške" droge. Time se opravdava pragmatičan pristup koji upozorava da strogo kažnjavanje može poticati stigmatizaciju i "spiralu devijantnosti", osobito kod mladih koji kanabis koriste eksperimentalno.[574]

U tom konceptu, problem nije primarno uporaba kao takva, nego štete povezane s načinom uporabe i tržištem. Stoga se predlaže smanjenje štete, a kazneni fokus preusmjerava na trgovanje i krijumčarenje.[575]

Jedna od temeljnih namjera nizozemskog sustava od 1976. godine jest separacija tržišta lakih i teških droga, odnosno razdvajanje kanabisa od tržišta teških supstanci kroz poseban režim prodaje, radi smanjenja kontakta korisnika s težim drogama.[576]

Slične ideje iznosile su i ranije komisije, uz argument da marginalizacija supkultura proizvodi dodatne negativne posljedice.[577] Iz tih koncepata postupno nastaje sustav u kojem je posjedovanje kanabisa formalno kažnjivo, ali se progoni selektivno. Ujedno se priznaje da je heroin povezan s bržom degradacijom zdravlja i većim kriminalitetom, pa je pristup prema

[573] Geelhoed, Willem. "Country profile on penalties in drug trafficking cases in the Netherlands." In Drug trafficking penalties across the European Union: A survey of expert opinion, pp. 97-101. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017., Richtlijn voor strafvordering Opiumwet (2023R003), College van procureurs-generaal

[574] Dolin, B. "National drug policy: The Netherlands. prepared for the senate special committee on illegal drugs." Law and Government Division, Canada, (2001).

[575] Ibid.

[576] Chatwin, Caroline. "Drug policy developments within the European Union. The destabilizing effects of Dutch and Swedish Drug Policies." British Journal of Criminology 43, no. 3 (2003): 567-582.

[577] Peter Cohen, "The case of the two Dutch drug policy commissions: An exercise in harm reduction 1968-1976" (1994, revised 1996), Paper presented at the 5th International Conference on the Reduction of Drug Related Harm, 7-11 March 1994, Addiction Research Foundation, Toronto

teškim drogama restriktivniji.[578]

3.2.5.5. Proizvodnja i organizirani kriminal: "tamna strana" nizozemskog modela

U novijoj literaturi sve se češće naglašava da se rasprava o tzv. nizozemskom modelu politike droga previše pojednostavljuje i svodi gotovo isključivo na fenomen coffeeshopova i toleranciju prema kanabisu, pri čemu se zanemaruje znatno širi i složeniji kontekst. Naime, Nizozemska već desetljećima ima izrazito snažnu ulogu u europskim i globalnim tokovima ilegalnih droga, ponajprije kroz proizvodnju sintetičkih droga, ali i kroz tranzit, skladištenje i distribuciju. U tom procesu ključnu ulogu imaju razvijena prometna infrastruktura, logistički kapaciteti te velike morske luke, koje omogućuju učinkovit uvoz prekursora i izvoz gotovih proizvoda, čime Nizozemska funkcionira kao jedno od središnjih čvorišta europskog tržišta droga.[579]

Proizvodnja sintetičkih droga razvija se od 1960-ih, a od 1970-ih i 1980-ih bilježe se velike količine amfetamina i kasnije metamfetamina, uz međunarodnu reputaciju nizozemskih proizvoda.[580]

U dostupnim procjenama ističe se da su ilegalni prihodi povezani s proizvodnjom i distribucijom droga u Nizozemskoj iznimno visoki te da se mjere u stotinama milijuna eura na lokalnoj razini, dok na nacionalnoj razini dosežu višemilijardske iznose. Ti prihodi u velikoj su mjeri povezani s uvozom prekursora iz drugih država, osobito iz Kine, Belgije i Poljske, što dodatno naglašava transnacionalni karakter organiziranog kriminala.[581] Takav model omogućava kriminalnim organizacijama ne samo kontinuiranu opskrbu međunarodnog tržišta drogama, već i financiranje i diverzifikaciju drugih oblika kriminalnih aktivnosti, uključujući trgovinu ljudima, oružjem i pranje novca, čime se istodobno generira višestruka prijetnja javnoj sigurnosti, pri čemu činjenica da se znatan dio proizvodnje plasira izvan granica Nizozemske dodatno potvrđuje transnacionalnu prirodu problema i višestruku prijetnju javnoj sigurnosti.[582] Literatura upućuje i na to da su političke i institucionalne reakcije na organizirani kriminal dugo bile nedostatne, uz kasnije formiranje posebnih odjela i jačanje suzbijanja od 1990-ih nadalje.[583]

---

[578] B. Dolin, *"National Drug Policy: The Netherlands,"* Law and Government Division, Canada (2001).

[579] Tops, Pieter., Torre, Edward., Spijk, Luuk. The Netherlands and Synthetic Drugs: An Inconvenient Truth. Nizozemska: Eleven International Publishing, 2018.

[580] Ibid.

[581] Ibid.

[582] Fijnaut, Cyrille. "The Local Dimension in the Containment of International Organised Crime: The Dutch Example." In Research Conferences on Organised Crime 2013–2015, p. 149. 2016.

[583] Ibid.

Kao dodatni sloj pojavljuju se i međunarodni pritisci: pojedine države su nizozemski pristup kritizirale kao faktor povećane dostupnosti droga na susjednim tržištima, uz prijedloge strožih restrikcija kroz EU i jačeg represivnog signala prema mladima.[584] Povijesno se bilježe diplomatski pritisci (npr. oko amfetamina i metamfetamina) i zahtjevi da Nizozemska snažnije suzbija proizvodnju i izvoz.[585]

U posljednjem desetljeću u fokusu su i sigurnosni aspekti povezani s nasiljem organiziranog kriminala. Kao simbol eskalacije često se navodi ubojstvo novinara Petera R. de Vriesa 2021. godine, u kontekstu napada na osobe povezane sa suđenjima protiv organiziranog kriminala (ubojstva povezane osobe i odvjetnika u ranijim godinama).[586] Takvi događaji potiču rasprave o "narko-terorizmu", zastrašivanju institucija i problemima korupcije i pritiska na tijela vlasti.[587] Posebno se ističu logistički izazovi suzbijanja krijumčarenja u luci Rotterdam te metode kriminalnih mreža, uključujući regrutaciju maloljetnika i koruptivne pritiske na radnike.[588]

Ovi trendovi upućuju na to da se nizozemski model politike droga ne može promatrati isključivo kroz prizmu liberalnosti, već kao hibridan pristup koji istodobno kombinira toleranciju prema manjim količinama i mjere smanjenja štete za korisnike, uz sve izraženiju represiju usmjerenu na proizvodnju, krijumčarenje i nasilne aktivnosti organiziranih kriminalnih mreža.

U tom smislu, nizozemski slučaj ukazuje na ograničenja politika koje se oslanjaju isključivo na dekriminalizaciju ili toleranciju kao instrument smanjenja štete. Iako su mjere harm reductiona i pragmatične tolerancije doprinijele stabilizaciji javnozdravstvenih pokazatelja i smanjenju stigmatizacije korisnika, one istodobno nisu uklonile strukturne poticaje za razvoj ilegalnih tržišta, osobito u segmentu proizvodnje i distribucije sintetičkih droga. U uvjetima snažne logističke infrastrukture, povoljnog geografskog položaja i transnacionalnih kriminalnih mreža, takva tržišta ostaju izrazito profitabilna, što ograničava dugoročni učinak liberalnijih pristupa na suzbijanje organiziranog kriminala.

---

[584] Tops, van der Torre i Spijk, *The Netherlands and Synthetic Drugs*

[585] Tops, van der Torre i Spijk, *The Netherlands and Synthetic Drugs*; Caroline Chatwin, "Drug Policy Developments within the European Union: The Destabilizing Effects of Dutch and Swedish Drug Policies," *British Journal of Criminology* 43, no. 3 (2003): 567–582

[586] Eski, Yarin, and Anna Sergi. "Ethnic profiling of organised crime? A tendency of mafia-cation in the Netherlands." Trends in Organized Crime 27, no. 2 (2024): 120-139.

[587] Ibid.

[588] Staring, Richard, Lieselot Bisschop, Robby Roks, Elisabeth Brein, and Henk van de Bunt. "Drug crime and the port of Rotterdam: About the phenomenon and its approach." In Organized crime in the 21st century: Motivations, opportunities, and constraints, pp. 43-61. Cham: Springer International Publishing, 2023.

3.2.6. Švedski normativni prohibicijski model nulte tolerancije

Za razliku od nizozemskog pragmatičnog i postupovno selektivnog pristupa, švedska politika droga razvila se kao izrazito represivan i prohibicijski model, utemeljen na cilju potpunog uklanjanja droga iz društva.[589] U središtu tog pristupa nalazi se normativna pretpostavka da je svaka uporaba droge ujedno zlouporaba, neovisno o učestalosti, kontekstu ili motivima konzumacije, pri čemu se droge percipiraju kao vanjska prijetnja švedskom društvu i njegovim vrijednostima.[590]

Temeljna ideja švedskog modela često se sažima u konceptu *„društva bez droge"*, koji nije zamišljen kao simbolički ideal, nego kao operativni cilj javne politike.[591] U tom okviru, švedski sustav odbacuje toleranciju prema manjim količinama te ne razlikuje droge prema stupnju štetnosti, polazeći od stajališta da svako normativno popuštanje dugoročno potiče normalizaciju konzumacije.[592]

Središnju teorijsku ulogu u oblikovanju ovakvog pristupa imao je Nils Bejerot, autor tzv. teorije epidemije konzumacije, prema kojoj se uporaba droga širi društvom analogno zaraznoj bolesti, pri čemu svaki korisnik potencijalno potiče daljnju potražnju.[593] Iz te perspektive, eliminacija potražnje smatra se ključnim mehanizmom za urušavanje proizvodnje, krijumčarenja i distribucije droga.

Korijeni švedskog modela djelomično se nalaze i u snažnoj tradiciji pokreta apstinencije od alkohola i drugih psihoaktivnih tvari, koji su imali značajan utjecaj na društvenu percepciju droga kao moralno i kulturno neprihvatljive pojave.[594]

Povijesno gledano, švedska politika droga prolazila je kroz značajnu transformaciju. Iako su droge već 1960-ih prepoznate kao društveni problem, a zakonodavstvo postupno pooštravano, konzumenti su u tom razdoblju često promatrani kao žrtve. Krajem 1970-ih dolazi do jasnog zaokreta prema modelu nulte tolerancije, pri čemu se napušta ranija liberalnija praksa.[595] Parlament 1978. godine zauzima stav da je konzumacija neprihvatljiva, osim u strogo medicinskim okolnostima te se prekida praksa obustave kaznenog progona za posjedovanje manjih količina.

[589] Chatwin, "Drug Policy Developments within the European Union," 567–582.
[590] Tham, Henrik. "On the possible deconstruction of the Swedish drug policy." In Retreat or Entrenchment?. Stockholm University Press, 2021.
[591] Chatwin, "Drug Policy Developments within the European Union," 567–582.
[592] Tham, "On the Possible Deconstruction of the Swedish Drug Policy
[593] Ibid.
[594] Ibid.
[595] Ibid.

Od 1980-ih nadalje represivni elementi se dodatno intenziviraju. Policija započinje sustavno procesuiranje konzumenata, a statistički rast kaznenih djela velikim dijelom proizlazi iz višekratnog procesuiranja istih osoba.[596] Posebno značajan korak predstavlja 1993. godina, kada policija dobiva ovlasti prisilnog uzimanja uzoraka krvi ili mokraće radi dokazivanja konzumacije, čime se kazneni postupak može pokrenuti i bez pronalaska droge kod osobe.[597]

Do 2020. godine broj evidentiranih kaznenih djela povezanih s drogama dosegnuo je približno 124.000 godišnje, što se u literaturi opisuje kao prevencija potražnje kroz represiju.[598] U tom okviru povremeni konzumenti kanabisa normativno se izjednačavaju s osobama s teškom ovisnošću, bez uvažavanja različitih obrazaca i motiva konzumacije.[599]

Zagovornici švedskog modela ističu relativno nisku prevalenciju uporabe droga, osobito među mladima, te stabilan broj registriranih ovisnika.[600] Međutim, kritike se usmjeravaju na negativne javnozdravstvene učinke, osobito visoku stopu smrtnosti povezane s drogama, koja je prema podacima EUDA-e u 2020. godini bila višestruko viša od europskog prosjeka.[601]

Takvi se ishodi povezuju s izbjegavanjem medicinske pomoći zbog straha od kaznenog progona.

Na razini Europske unije, Švedska dosljedno zagovara restriktivan pristup, protiveći se liberalizaciji i dekriminalizaciji.[602] U Vladinoj strategiji iz 2016. godine ponovno je potvrđen cilj „društva bez droge“, uz obrazloženje da su droge u temelju organiziranog kriminala te da bi normativno popuštanje dodatno ojačalo kriminalne mreže.[603] Istodobno, međunarodna tijela kritiziraju Švedsku zbog nedovoljnog uvažavanja ljudskih prava i proporcionalnosti kaznenopravnog odgovora.[604]

U cjelini promatrano, švedski model politike droga predstavlja normativno koherentan, ali izrazito restriktivan pristup koji dosljedno kriminalizira potražnju i oslanja se na represivne mehanizme kao primarni instrument prevencije. Njegova temeljna snaga leži u jasnoj vrijednosnoj poruci i relativno niskoj prevalenciji uporabe droga, osobito među mladima, no istodobno pokazuje značajna ograničenja u pogledu javnozdravstvenih ishoda i

[596] Ibid.
[597] Ibid.
[598] Ibid.
[599] Goldberg, Ted. "A path forward for Swedish drug policy?." Nordic Studies on Alcohol and Drugs 38, no. 2 (2021): 112-124.
[600] Lerkkanen, Tuulia, and Jessica Storbjörk. "Debating the drug policy in Sweden: Stakeholders' moral justifications in media 2015–2021." Contemporary Drug Problems 50, no. 2 (2023): 269-293.
[601] Goldberg, "A Path Forward for Swedish Drug Policy?," 118.
[602] Tham, "On the Possible Deconstruction of the Swedish Drug Policy
[603] Ibid.
[604] Lerkkanen and Storbjörk, "Debating the Drug Policy in Sweden," 269-293.

proporcionalnosti kaznenopravnog odgovora.

Empirijski pokazatelji, osobito visoka stopa smrtnosti povezane s drogama, upućuju na to da kriminalizacija konzumacije može imati nepredviđene posljedice u vidu izbjegavanja zdravstvenih i socijalnih službi, čime se povećava individualni i društveni rizik. Time se otvara pitanje učinkovitosti represivne prevencije potražnje u dugoročnom smislu, kao i njezine usklađenosti s načelima javnog zdravlja i ljudskih prava.

Švedski slučaj stoga ilustrira da snažna normativna zabrana i kaznenopravna represija mogu ograničiti raširenost konzumacije, ali same po sebi ne jamče smanjenje najtežih posljedica uporabe droga. U tom smislu, švedski model predstavlja suprotan pol nizozemskom pristupu: dok Nizozemska naglašava smanjenje štete i institucionalnu toleranciju, Švedska inzistira na moralnoj i kaznenopravnoj nedopustivosti konzumacije, čime se otvara prostor za komparativnu analizu temeljnih pretpostavki, učinaka i ograničenja oba modela.

3.2.7. Danska – rekriminalizacija nakon depenalizacije i povratak kaznenopravnom signalu

Danska predstavlja jedan od rijetkih europskih primjera rekriminalizacije posjedovanja droga nakon duljeg razdoblja depenalizacije. Ova se zemlja od 2004. godine postupno približila švedskom i norveškom modelu nulte tolerancije prema drogama, iako je još od 1968. godine primjenjivala relativno blag kaznenopravni pristup posjedovanju droga, koji je u praksi često rezultirao neprocesuiranjem ili upozorenjima. Do normativnog zaokreta 2004. godine danska politika droga nastojala je jasno razlikovati povremene konzumente od prodavača te kanabis od tzv. teških droga, uz naglasak na resocijalizaciju i integraciju korisnika u društvo.[605]

Napustivši taj pristup 2004., Danska je postala još jedna skandinavska država koja je nakon duljeg razdoblja liberalnijeg postupanja promijenila smjer djelovanja. Reformom iz 2004. ponovno je uvedeno penaliziranje (kriminalizirano posjedovanje droga za osobnu uporabu u okviru modela „nulte tolerancije“), uz određene iznimke za osobe iz posebno ranjivih skupina, kojima se umjesto kazne može izreći upozorenje kao blaži oblik sankcije.[606] Novi pristup temeljen je na načelima kontrole, prevencije, zdravstvenog tretmana i smanjenja štete (harm reduction).

[605] Houborg, Esben. "Danish drug policy." In European Drug Policies, pp. 73-86. Routledge, 2017.

[606] Houborg, Esben, Julie Elisabeth Brummer, Tobias Kammersgaard, and Michael Mulbjerg Pedersen. "Between decriminalization policy and police practice: Implementation of warnings for marginalized people dependent on drugs in Denmark." International Journal of Drug Policy 148 (2026): 105122.

Raniji model polazio je od pretpostavke da je uporaba droga izraz mladenačkog protivljenja društvenim institucijama ili oblik izražavanja marginaliziranih skupina, zbog čega se konzumacija smatrala relativno normalnom društvenom pojavom, a odgovor države usmjeravao se na integraciju i resocijalizaciju korisnika. Smatralo se da uporaba droga ima određenu funkciju unutar subkultura te da represivni odgovor nije primjeren takvom kontekstu. Međutim, kao ključni argumenti za promjenu politike 2004. godine korišteni su podaci zdravstvenog sustava o razvoju nove „kulture intoksikacije" među mladima.[607]

Analize su pokazale da su mladi u Danskoj među vodećima u Europskoj uniji prema konzumaciji alkohola i droga, a javne rasprave dodatno su intenzivirane nakon smrti dviju mladih djevojaka uslijed konzumacije ecstasyja. U tom je kontekstu zaključeno da je došlo do promjene motiva konzumacije: uporaba droga više se nije povezivala s izražavanjem društvenog otpora ili identiteta marginaliziranih skupina, nego s obrascima konzumerizma koje podupiru industrija noćnih izlazaka i elektronička plesna scena. Droga je, prema toj procjeni, postala društveno normalizirana („mainstream"), a depenalizacija je imala štetan učinak na simboličkoj razini jer je oslabila percepciju društvene odgovornosti.[608]

Rekriminalizacija posjedovanja droga uvedena je stoga kao odgovor na uočene negativne zdravstvene i društvene posljedice višedesetljetne depenalizacije. Naglašena je potreba intenzivnijeg suzbijanja droga, promjene javne percepcije te ograničavanja dostupnosti droga mladima. Cilj reforme bio je poslati jasan normativni signal da će posjedovanje droge imati pravne posljedice te da društvo ne prihvaća konzumaciju kao društveno neutralno ponašanje. Ovakav smjer u literaturi se opisuje kao primjer „neo-liberalne racionalnosti", u kojoj se individualna sloboda koristi kao temelj za individualnu odgovornost.[609]

Promjene iz 2004. godine obuhvatile su povećanje kazni za prodavače, ali i uvođenje sankcija za kupce droge, čime je Danska u tom razdoblju krenula suprotnim smjerom od dijela europskih država koje su tada razmatrale ili uvodile dekriminalizaciju odnosno legalizaciju kanabisa (uz zadržavanje zabrane tzv. teških droga). Iako su nordijske države već 1968. godine na razini *Nordijskog vijeća* zagovarale represivniji pristup prema drogama, danski parlament je desetljećima oklijevao kriminalizirati povremene korisnike, nastojeći razlikovati posjedovanje od prodaje te „lake" od „teških" droga.

Unatoč tim nastojanjima, tijekom 1990-ih došlo je do širenja preprodaje, osobito u urbanim sredinama poput četvrti Vesterbro u Kopenhagenu, gdje je policija uvela lokalni režim nulte

[607] Esben Houborg, "Danish Drug Policy," in *European Drug Policies*, 73–86.
[608] Renaud Colson, Henri Bergeron, European Drug Policies: The Ways of Reform, Taylor & Francis, 2017.
[609] Ibid.

tolerancije. Nova vlada je 2003. godine u smjernicama politike droga izričito naglasila da prohibicija može biti kompatibilna s ciljevima redukcije štetnih posljedica, budući da bi jasna zabrana trebala dovesti do smanjenja zdravstvenih rizika povezanih s uporabom droga. Ključna promjena odnosila se na smanjenje potražnje putem kažnjavanja posjedovanja i kupovanja droga.[610]

Ipak, u usporedbi sa Švedskom, danski pristup i nakon rekriminalizacije ostao je blaži, osobito u pogledu dostupnosti harm reduction mjera. Korisnicima su i dalje dostupne posebno uređene prostorije za konzumaciju te potrebna oprema, zbog čega Danska u praksi zadržava hibridan model koji kombinira kaznenopravni signal nulte tolerancije s javnozdravstvenim intervencijama usmjerenima na smanjenje štete.

3.2.8. Njemačka kao prijelazni model između dekriminalizacije i legalizacije

Njemačka predstavlja osobito relevantan primjer u suvremenim raspravama o politici droga jer zauzima srednju poziciju između modela dekriminalizacije i potpune legalizacije. Za razliku od nizozemskog sustava pragmatične tolerancije, ali i švedskog normativnog prohibicionizma, njemački pristup odražava postupni i kompromisni regulatorni pomak, utemeljen na eksplicitnoj zakonskoj legalizaciji kanabisa u ograničenom opsegu. Takav model ne ukida kaznenopravnu regulaciju droga u cjelini, nego diferencira kanabis kao supstancu posebnog statusa, uz zadržavanje restriktivnog odnosa prema ostalim psihoaktivnim tvarima. Donošenjem Zakona o kanabisu 2024. godine Njemačka je formalno prešla granicu dekriminalizacije, ali bez uspostave komercijalnog tržišta, čime se može govoriti o prijelaznom regulatornom režimu čiji se stvarni učinci tek postupno oblikuju kroz praksu.

3.2.8.1. Normativni i politički okvir legalizacije kanabisa

Donošenjem *Zakona o kanabisu* iz 2024. godine (*Cannabisgesetz*, CanG) Njemačka je u tom trenutku usvojila jedan od najliberalnijih europskih normativnih okvira za regulaciju kanabisa unutar Europske unije.[611] Za razliku od nizozemskog modela, koji zadržava formalnu kriminalizaciju uz selektivno neprocesuiranje manjih količina, njemački zakon uvodi

[610] Søgaard, Thomas Friis, Maj Nygaard-Christensen, and Vibeke Asmussen Frank. "Danish cannabis policy revisited: Multiple framings of cannabis use in policy discourse." Nordic Studies on Alcohol and Drugs 38, no. 4 (2021): 377-393.

[611] Manthey, Jakob, Jürgen Rehm, and Uwe Verthein. "Germany's cannabis act: a catalyst for European drug policy reform?." The Lancet Regional Health–Europe 42 (2024).

normativno dopuštenje posjedovanja i uzgoja kanabisa za osobnu uporabu. Istodobno, zakon ne mijenja kaznenopravni odnos prema tzv. težim drogama, niti dopušta posjedovanje većih količina kanabisa, koje i dalje ostaje kažnjivo. Time se njemački pristup može opisati kao limitirana legalizacija kanabisa, uz jasno normirane granice dopuštenog ponašanja.

Zakonodavni ishod odražava političku konfiguraciju tadašnje vladajuće koalicije, u kojoj su stranke SPD i Zeleni legalizaciju kanabisa za povremenu uporabu uvrstile u koalicijski sporazum.[612] Kao ključni razlozi za promjenu politike isticali su se zaštita mladih, osiguravanje kontrole kvalitete proizvoda te smanjenje utjecaja ilegalnog tržišta. Prvotni prijedlog Ministarstva zdravstva iz 2022. godine predviđao je i reguliranu prodaju kanabisa uz porezno opterećenje, no zbog nesukladnosti s europskim i međunarodnim obvezama odustalo se od tog dijela, a zakonodavni fokus sužen je na posjedovanje i uzgoj za vlastitu uporabu.[613]

Prema važećem zakonskom uređenju, dopušteno je posjedovanje do 25 grama kanabisa za osobnu uporabu, uz mogućnost uzgoja do tri biljke po osobi (dakle također se ne radi o legalizaciji posjedovanja većih količina droge). Uveden je i institut kolektivnog uzgoja kroz klubove kanabisa, koji mogu okupljati do 500 članova, s mjesečnim limitima distribucije do 30 grama, odnosno do 50 grama za članove starije od 21 godine. Regulacija uzgoja i distribucije pokazuje određene sličnosti s rješenjima u Nizozemskoj i Luksemburgu.[614] Zakon pritom ne sadrži izričite odredbe o ograničavanju marketinga, što dio autora povezuje s potencijalnim rizikom širenja uporabe, osobito među mlađom populacijom.[615]

3.2.8.2. Povijesni i sudski razvoj liberalnijeg pristupa

Razvoj ovakvog normativnog okvira ne predstavlja nagli diskontinuitet, već se nadovezuje na višedesetljetne rasprave i sudsku praksu u Njemačkoj. Debata o kanabisu započela je još početkom 1970-ih, a ključnu prekretnicu predstavlja odluka *Saveznog ustavnog suda* iz 1994. godine. Sud je, polazeći od načela jednakosti i osobne slobode, utvrdio da ne postoji ustavno pravo na intoksikaciju, ali i da u slučajevima posjedovanja marginalnih količina (*geringe Menge*) nije nužno provoditi kazneni postupak.[616]

Nakon te odluke, savezne pokrajine razvile su različite prakse u određivanju dopuštenih

[612] Ibid.
[613] Ibid.
[614] Ibid.
[615] Ibid.
[616] Bundesverfassungsgericht, *Cannabis-Beschluss*, BVerfGE 90, 145 (9 March 1994).

količina, što je dovelo do neujednačene primjene prava.[617] Sud je pritom ocijenio da se konzumacija malih količina kanabisa može usporediti s konzumacijom alkohola ili duhana, te upozorio da bi stroga zabrana mogla potaknuti prelazak korisnika na štetnije supstance.[618] Unatoč tome, pokušaji daljnje liberalizacije nailazili su na otpor saveznih tijela. Prijedlog pokrajine Schleswig-Holstein za regulaciju medicinskog kanabisa, kao i inicijativa Berlina za otvaranje prodavaonica kanabisa, bili su odbijeni.[619]

Paralelno s institucionalnim raspravama, u javnom prostoru jačala je i stručna kritika prohibicijskog pristupa. Objavljeni su radovi sudaca i policijskih dužnosnika koji su se zalagali za reformu zakonodavstva o kanabisu, argumentirajući da kaznenopravni odgovor ne ostvaruje željene preventivne učinke te da proizvodi dodatne društvene troškove.[620]

3.2.8.3. Rani učinci i ograničenja prijelaznog modela

Nakon što je *Zakon o kanabisu* stupio na snagu, provedena su prva empirijska istraživanja njegovih učinaka. Prema dostupnim podacima, oko 50 % konzumenata nabavlja kanabis iz legalnih izvora, dok se oko 28 % i dalje oslanja na ilegalno tržište, a ostatak na vlastiti uzgoj ili bliske kontakte.[621] Udio mladih korisnika koji su konzumirali kanabis u prethodnih godinu dana porastao je na 9,8 % u 2024. godini, u usporedbi s 4,6 % u 2012. godini.[622]

Iako autori upozoravaju da je za pouzdanu procjenu trendova potrebno dulje vremensko razdoblje, početni podaci sugeriraju širenje konzumacije, pri čemu dominira uporaba marihuane, a glavni motivi ostaju zabava i opuštanje.[623]

Posebno se ističe činjenica da su klubovi kanabisa, zamišljeni kao ključni instrument zamjene ilegalnog tržišta, u prvoj godini proizveli tek oko 0,1 % ukupne marihuane.[624]

Razlozi se povezuju s administrativnim i organizacijskim zahtjevima takvih udruga, koji više odgovaraju stalnim konzumentima nego povremenim korisnicima. Istodobno je snažno porastao uvoz medicinskog kanabisa, koji se u Njemačkoj može pribaviti putem telemedicine i

[617] Holzer, Tilmann. "German drug policy." In European Drug Policies, pp. 100-113. Routledge, 2017., str. 110.
[618] Bundesverfassungsgericht, BVerfGE 90, 145.
[619] Holzer, "German Drug Policy," 110.
[620] Müller, A. (2015) Kiffen und Kriminalität. Der Jugendrichter zieht Bilanz. Freiburg: Herder
[621] Manthey, Jakob, Stephanie Klosterhalfen, Daniel Kotz, Moritz Rosenkranz, Anna Schranz, and Uwe Verthein. "Legal and Illegal Sources of Cannabis in Germany Shortly After Legalisation." International Journal of Mental Health and Addiction (2025): 1-16.
[622] Ibid.
[623] Manthey et al., "Legal and Illegal Sources of Cannabis in Germany, Hoch, E., E. M. Krowartz, R. Hollweck, J. Möckl, and S. Olderbak. "Cannabis Consumption Before and After Partial Legalization in Germany." Deutsches Ärzteblatt International 122, no. 23 (2025).
[624] Manthey et al., "Legal and Illegal Sources of Cannabis in Germany

ljekarni, često po nižoj cijeni od one u klubovima, čime se dodatno relativizira uloga klupskog modela u suzbijanju ilegalne ponude.

Medicinska uporaba kanabisa prepoznata je u određenim indikacijama, uključujući palijativnu skrb, multiplu sklerozu, epilepsiju i kronične neuropatske boli.[625] Međutim, znanstvena literatura upozorava na rizike povezane s uporabom kanabisa, uključujući psihotične reakcije, poremećaje raspoloženja, povećan rizik od prometnih nesreća te negativne učinke na kognitivni razvoj adolescenata.[626] U tom smislu, njemački model pokazuje ograničenja prijelaznog regulatornog režima, koji još uvijek ne uspijeva u potpunosti potisnuti ilegalno tržište niti izbjeći potencijalne negativne javnozdravstvene posljedice.

U cjelini promatrano, njemački model legalizacije kanabisa (do određenih količina) ne predstavlja ni čistu dekriminalizaciju ni potpunu tržišnu legalizaciju, već hibridni i prijelazni pristup. U usporedbi s nizozemskom politikom tolerancije i švedskim prohibicionizmom, Njemačka zauzima srednju poziciju, čime pruža vrijedan empirijski okvir za procjenu učinaka parcijalne legalizacije na tržište, javno zdravlje i kaznenopravni sustav.[627]

3.2.9. Slovenija i Češka – postsocijalistički modeli dekriminalizacije (uz usporedni osvrt na Slovačku)

Slovenija i Češka predstavljaju posebno relevantne primjere za komparativnu analizu dekriminalizacije droga zbog zajedničkog postsocijalističkog nasljeđa, kontinentalnog pravnog okvira i članstva u Europskoj uniji. Za razliku od država poput Portugala ili Nizozemske, koje su dekriminalizaciju manjih količina droge uvele kao odgovor na izražene javnozdravstvene krize i dugotrajnu uključenost u međunarodne tokove droga, ove su države reforme provodile u kontekstu političke i društvene tranzicije, bez snažnih strukturnih pritisaka povezanih s masovnom ovisnošću ili epidemijama zaraznih bolesti.

U tom smislu, Slovenija i Češka omogućuju uvid u učinke dekriminalizacije u pravnim sustavima koji su liberalizaciju droga usvajali postupno i uz česta normativna prilagođavanja,

[625] Kotz, Daniel, Sabrina Kastaun, Jakob Manthey, Eva Hoch, and Stephanie Klosterhalfen. "Cannabis use in Germany: frequency, routes of administration, and co-use of inhaled nicotine or tobacco products." Deutsches Ärzteblatt International 121, no. 2 (2024): 52.

[626] Kotz et al., "Cannabis Use in Germany," 52., Solmi, Marco, Marco De Toffol, Jong Yeob Kim, Min Je Choi, Brendon Stubbs, Trevor Thompson, Joseph Firth et al. "Balancing risks and benefits of cannabis use: umbrella review of meta-analyses of randomised controlled trials and observational studies." bmj 382 (2023).

[627] Euchner, Eva-Maria, Stephan Heichel, Kerstin Nebel, and Andreas Raschzok. "From 'morality'policy to 'normal'policy: Framing of drug consumption and gambling in Germany and the Netherlands and their regulatory consequences." In Morality Policies in Europe, pp. 64-81. Routledge, 2017.

pri čemu se osobito ističu razlike između zakonskog okvira (de iure) i njegove provedbe u praksi (de facto). Analiza je usmjerena na normativno uređenje posjedovanja droga za osobnu uporabu, instrumente provedbe i njihove empirijske učinke, s posebnim naglaskom na kaznenopravni sustav, kriminalističko istraživanje i obrasce konzumacije.
Radi potpunije evaluacije učinaka dekriminalizacijskih politika, u nastavku se daje i usporedni osvrt na Slovačku kao kontrastni primjer postsocijalističke države koja tijekom istog razdoblja nije prihvatila dekriminalizaciju, već je zadržala izrazito prohibicijski pristup te ima znatno niže pokazatelje o potrošnji od Češke. Takva usporedba omogućuje jasnije sagledavanje povezanosti između normativnog pristupa, prevalencije uporabe droga i širih društvenih posljedica.

3.2.9.1. Slovenija – normativni okvir dekriminalizacije i prekršajna praksa

Posjedovanje droge za osobne potrebe u Sloveniji je dekriminalizirano te se sankcionira u prekršajnom postupku, pri čemu zakon razlikuje posjedovanje jednokratne doze od većih količina. Ovisno o količini i okolnostima slučaja, moguće je postupanje u rasponu od prekršajne odgovornosti s novčanom kaznom do kaznene odgovornosti s propisanom kaznom zatvora.
Prema *Zakonu o proizvodnji i prometu zabranjenih droga* (ZPPPD) propisane su novčane kazne za posjedovanje manjih količina droge.[628] Članak 33. stavak 2. predviđa novčanu kaznu za posjedovanje manje količine zabranjene droge za jednokratnu osobnu uporabu (do 208 eura).[629] Stavkom 1. istog članka propisana je znatno viša novčana kazna (s minimumom pet puta i maksimumom tri puta većim) za posjedovanje zabranjene droge bez navođenja količine.[630] Taj se stavak u praksi primjenjuje na posjedovanje količine veće od jednokratne doze, kada nije moguće dokazati namjeru preprodaje ili druge okolnosti koje bi opravdavale kvalifikaciju kaznenog djela.
Slovenski model tako omogućuje trostupanjsku diferencijaciju: blažu prekršajnu odgovornost za jednokratnu dozu, strožu prekršajnu odgovornost za veće količine te kaznenu odgovornost za ostale oblike postupanja. Statistički podaci pokazuju da se relativno rijetko sankcionira posjedovanje isključivo jednokratne doze.[631] Nakon uvođenja ovakvog zakonodavnog rješenja zabilježen je znatan pad broja zatvorenika za kaznena djela povezana s drogama.

[628] Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami (ZPPPD), *Uradni list Republike Slovenije*, br. 108/1999, s izmjenama i dopunama, čl. 33.
[629] Ibid.
[630] Ibid.
[631] Report on the drug situation 2025 in Republic Slovenia, National Institute of Public Health, Ljubljana, 2025. str. 34.

Zakonodavstvo pritom ne definira točno količinu dostatnu za jednokratnu uporabu, pa se ona utvrđuje u svakom pojedinom slučaju uzimajući u obzir količinu, način pakiranja, ponašanje počinitelja i druge okolnosti. *Ustavni sud Republike Slovenije* zauzeo je 2006. godine stajalište da zatvorske kazne ne bi trebale biti primjenjivane na lakše prekršaje.[632]

Propisana je i mogućnost blažeg kažnjavanja počinitelja koji dobrovoljno pristanu uključiti se u zdravstvene ili društvene programe odobrene od Ministarstva zdravstva, pri čemu se postupak provodi prema *Zakonu o prekršajima*.[633]

Kazneno djelo nedozvoljene proizvodnje i prometa zabranjenim drogama i tvarima u sportu te tvarima za izradu propisano je člankom 186. *Kazenskog zakonika*.[634] Taj članak obuhvaća niz kvalificiranih oblika, uključujući prodaju ili davanje droge maloljetnicima, osobama na rehabilitaciji, u obrazovnim i drugim zaštićenim ustanovama, kao i počinjenje djela u okviru zločinačke organizacije.

Uredbom o klasifikaciji zabranjenih droga droge su razvrstane u tri kategorije prema težini zdravstvenih posljedica.[635] Člankom 187. KZ-a inkriminirano je i omogućavanje uživanja i uporabe zabranjenih droga. U usporedbi s hrvatskim *Zakonom o suzbijanju zlouporabe droga*, slovensko zakonodavstvo na prekršajnoj razini preciznije uvažava razlike u količinama i intenzitetu uporabe, dok su ostali normativni elementi u velikoj mjeri slični.

3.2.9.2. Češka – od liberalne dekriminalizacije do ograničene legalizacije kanabisa

Češka predstavlja primjer države koja je u svakom desetljeću od 1990-ih mijenjala svoj odnos prema nedozvoljenim drogama, što omogućuje sagledavanje dugoročnih učinaka različitih varijanti dekriminalizacije i rekriminalizacije. Ujedno je komparativno bliska Hrvatskoj kao postsocijalistička država bez izraženih javnozdravstvenih razloga za početnu dekriminalizaciju, za razliku od Portugala ili Nizozemske.

Prva češka dekriminalizacija posjedovanja droge za osobnu upotrebu iz 1990. godine, koja je posjedovanje prebacila s kaznenopravne na prekršajnu razinu bez ikakvih količinskih ograničenja i bez razlikovanja „lakih“ i „teških“ droga, vrlo je slična hrvatskom modelu prekršajne dekriminalizacije iz 2013. godine. Takav pristup omogućavao je da se bilo koja količina ocijeni kao namijenjena osobnoj uporabi.

---

[632] Ustavno sodišče Republike Slovenije, odločba U-I-69/06-16 z dne 14. 12. 2006.
[633] Report on the Drug Situation 2025, 34.
[634] Kazenski zakonik (KZ-1) (Slovenija), čl. 186 („Neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami, nedovoljenimi snovmi in postopki v športu ter predhodnimi sestavinami za izdelavo prepovedanih drog“).
[635] Report on the Drug Situation 2025, 34.

Empirijska istraživanja iz 1990-ih pokazala su porast potrošnje droga i jačanje organiziranog kriminala uz istodobno smanjenje broja otkrivenih kaznenih djela, što se tumačilo smanjenim mogućnostima kriminalističkog istraživanja.[636]

Dekriminalizacija u Češkoj nije bila potaknuta javnozdravstvenim razlozima, već političkom liberalizacijom nakon pada komunističkog sustava i naglaskom na osobne slobode.[637]

Zbog uočenih negativnih posljedica, 1998. godine došlo je do ponovne kriminalizacije posjedovanja droge u „količini većoj od malene".[638]

Kasnije reforme, osobito one iz 2009. godine, pokušale su uspostaviti ravnotežu kroz diferenciranje droga prema težini i preciznije normiranje dopuštenih količina, uz sudsku praksu koja je dodatno razjasnila pragove osobne uporabe.[639]

Najnovije izmjene kaznenog zakonodavstva iz 2026. godine predstavljaju novi zaokret prema liberalnijem pristupu kanabisu, uz dopušteno posjedovanje ograničenih količina i kućni uzgoj, dok prodaja ostaje kazneno djelo.[640] Usporedba s državama poput Slovačke, koje nisu provele dekriminalizaciju 1990-ih, pokazuje znatno niže stope prevalencije uporabe među mladima u restriktivnijim sustavima.[641]

Češki primjer potvrđuje da dekriminalizacija bez jasnih količinskih pragova i bez snažnog institucionalnog okvira može dovesti do porasta potrošnje i jačanja ilegalnog tržišta, osobito u državama bez prethodnih specifičnih javnozdravstvenih razloga za liberalizaciju.

3.2.9.3. Usporedni kontrast: Slovačka – prohibicijski model bez dekriminalizacije

Utjecaj zakonskih modela dekriminalizacije osobito je vidljiv u usporedbi Češke s državama koje tijekom 1990-ih nisu prihvatile liberalizaciju politike droga. Slovačka predstavlja izrazito suprotan primjer, budući da u razdoblju postsocijalističke tranzicije nije provela dekriminalizaciju posjedovanja droga, već je zadržala prohibicijski pristup temeljen na kaznenopravnoj represiji.

---

[636] Gudmunson, Kathryn Ann. "The impact of drug policy reforms on drug offences and organised crime: A case study of the Czech Republic from 1990-2016.", University of Leeds, 2019.

[637] Zeman, Petr. "Legislation and practice concerning prosecution of drug offenses in the Czech Republic." Journal of drug issues 37, no. 1 (2007): 45-72.

[638] Gudmunson, *Impact of Drug Policy Reforms*, 145.

[639] Petr Zeman, Šárka Blatníková, Martina Novopacká, Michaela Roubalová, (De)criminalisationof drug possession - as a litmus test of national drug policy? EXPERIENCE FROM THE CZECH REPUBLIC, Instituteof Criminology and Social Prevention, Prague, Czech Republic, 2024.

[640] Čihák, Jakub, Libor Dušek, and Vendula Běláčková. "Ex-Ante Analysis of the Costs and Benefits of Legalizing Cannabis Markets in the Czech Republic." Journal of Benefit-Cost Analysis (2025): 1-27.

[641] Ibid.

Prema podacima iz kasnih 1990-ih, odnosno na kraju prvog desetljeća dekriminalizacije u Češkoj i istodobne prohibicije u Slovačkoj, među mladima u Slovačkoj oko 12 % ispitanika prijavilo je uporabu neke droge, dok je u Češkoj taj udio iznosio približno 35 %, odnosno gotovo trostruko više. Ovi podaci upućuju na znatno višu razinu dostupnosti i normalizacije droga u liberalnijem češkom sustavu. Sličan obrazac vidljiv je i u novijim pokazateljima: prevalencija uporabe droga među mladima u Slovačkoj u prethodnoj godini iznosi oko 9,3 %, dok je u Poljskoj 7,8 %, a u Češkoj 16,6 %, što potvrđuje da je razina konzumacije najviša upravo u državi s liberalnijim normativnim pristupom.[642]

Slovački *Kazneni zakon* iz 2005. godine (br. 300/2005)[643] inkriminira sve oblike zlouporabe droga, od posjedovanja do prodaje i stavljanja u promet, bez razlikovanja jednokratne uporabe ili manjih količina. Iako je jedna politička stranka 2010. godine najavila prijedlog dekriminalizacije droga, taj prijedlog nije prihvaćen te prohibicijski model ostaje temelj slovačke politike droga.[644]

U komparativnom smislu, slovački primjer ima važnu analitičku funkciju jer omogućuje procjenu učinaka dekriminalizacije u odnosu na sustav koji je zadržao strogi kaznenopravni odgovor. Iako prohibicijski pristup korelira s nižom prevalencijom uporabe među mladima, on istodobno otvara pitanja proporcionalnosti kaznenopravnog sankcioniranja, stigmatizacije korisnika i dugoročnih javnozdravstvenih učinaka. U tom smislu, Slovačka ne predstavlja alternativni model dekriminalizacije, već kontrastni okvir koji omogućuje preciznije vrednovanje liberalnijih postsocijalističkih rješenja, osobito u usporedbi s Češkom i Slovenijom.

3.2.10. Dodatni europski hibridni modeli: Švicarska i Irska (kratki komparativni osvrt)

Unutar europskog prostora razvijeni su i dodatni modeli regulacije droga koji ne pripadaju jasno ni dekriminalizacijskom ni restriktivno-kaznenom pristupu, nego kombiniraju elemente javnozdravstvenih i kaznenopravnih mjera. Takvi hibridni modeli osobito su vidljivi u Švicarskoj i Irskoj, koje su kroz različite povijesne okolnosti razvile specifične oblike upravljanja problemom droga. Dok je Švicarska napustila toleriranje otvorenih scena i postupno izgradila institucionalizirani sustav smanjenja štete, Irska je zadržala kaznenopravni okvir uz

[642] Ibid.

[643] Slovakia, *Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.*

[644] Csémy, Ladislav, Luděk Kubička, and Alojz Nociar. "Drug scene in the Czech Republic and Slovakia during the period of transformation." European Addiction Research 8, no. 4 (2002): 159-165.

uvođenje diverzijskih i javnozdravstvenih mehanizama postupanja prema korisnicima. U nastavku se daje kratak komparativni osvrt na razvoj i obilježja tih modela.

3.2.10.1. Švicarska – otvorene scene droga i prijelaz s tolerancije na strukturirani model smanjenja štete

Odnos prema drogama u Švicarskoj prolazio je kroz više faza tijekom druge polovice 20. stoljeća. Tijekom 1970-ih i 1980-ih razvijen je relativno liberalan pristup koji je uključivao toleriranje otvorenih scena konzumacije, osiguravanje opreme za injektiranje te uređivanje prostora za okupljanje korisnika droga u urbanim sredinama. Najpoznatiji primjer takve politike bio je park Platzspitz u Zürichu, gdje se tijekom 1980-ih razvila velika otvorena scena trgovine i konzumacije droga. Međutim, takve su scene postupno postale središta intenzivne trgovine heroinom i drugih "teških" droga, uz rast sigurnosnih i javnozdravstvenih problema.[645]

Suprotno početnim očekivanjima, toleriranje otvorenih scena nije dovelo do smanjenja potrošnje, nego je Zürich postao međunarodno poznato središte okupljanja konzumenata droga. Zbog eskalacije problema gradske su vlasti 1992. godine zatvorile Platzspitz, a scena se potom premještala i na druge lokacije (npr. Letten), što je dodatno potaknulo napuštanje politike toleriranja otvorenih scena.[646]

Zatvaranje otvorenih scena bilo je dio šireg prijelaza prema modelu "četiri stupa", koji kombinira javnozdravstvene mjere (prevencija, tretman i smanjenje štete) s provedbom zakona, s ciljem smanjenja posljedica otvorenih tržišta droga na javni red.[647]

U urbanim područjima pogođenima otvorenim scenama bilježeni su porast kriminala, smrtnosti i javnozdravstvenih problema, što je dodatno naglasilo ograničenja neformalno toleriranog pristupa.

Švicarski slučaj pokazuje ograničenja neformalno toleriranih otvorenih scena droga te je potaknuo prijelaz prema institucionalno organiziranim mjerama smanjenja štete i kontrole javnog prostora.

---

[645] Ambros Uchtenhagen, "Heroin-Assisted Treatment in Switzerland: A Case Study in Policy Change," *Addiction* 105, no. 1 (2010): 29–37., https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2009.02741.x

[646] Ibid.

[647] Jean-Félix Savary, Jean-Pierre Gervasoni, and André Jeannin, *The Swiss Four-Pillar Policy: An Evolution from Local Experimentation to Federal Law* (Oxford: Beckley Foundation, 2009), 5–7.

3.2.10.2. Irska – postupovno-pravni model diverzije kao alternativa dekriminalizaciji

Irska je od 1980-ih nekoliko puta mijenjala svoj model suzbijanja droga krećući se između pristupa smanjenja štete i restriktivnijih mjera. Alternativni pristupi razmatrani su 2015. godine uz pozivanje na portugalsko iskustvo u službenim parlamentarnim dokumentima. *Strategija suzbijanja droga*[648] temelji se na nastojanju da se povremeni korisnici ne stigmatiziraju te da se potakne pravodobno uključivanje u zdravstvene i socijalne usluge, uz smanjenje štetnih zdravstvenih posljedica konzumacije. Vladina radna skupina odbacila je mogućnost dekriminalizacije[649] te je predložila ublažavanje postupanja kroz upozorenja i upućivanje u zdravstvene i socijalne službe.

Konzumenti kod kojih je pronađena droga za vlastitu uporabu u pravilu podliježu policijskoj shemi upozorenja i zdravstvene diverzije (ne progone se kazneno dok ne budu uhićeni tri puta). Ovaj je pristup uveden s ciljem izbjegavanja težih sankcija prema osobama koje drogu koriste povremeno ili eksperimentalno.[650]

U Irskoj su kaznena djela povezana s drogom propisana u *Zakonu o zlouporabi droga* (*Misuse of Drugs Acts 1977–2016*).[651] Tim je zakonom propisano kazneno djelo posjedovanja droge za vlastitu uporabu, za koje je predviđena kazna zatvora do 12 mjeseci zatvora. Ako je količina veća, djelo može biti kvalificirano kao posjedovanje radi daljnje prodaje, uz strože kazne. U slučaju ponovljenih uhićenja ili posjedovanja, sankcije mogu biti teže.[652]

Dakle, u Irskoj nije provedena dekriminalizacija nego je odnos prema procesuiranju kaznenih djela uređen modelom u kojem kaznenopravni okvir ostaje na snazi, ali se u određenim situacijama primjenjuju blaži mehanizmi postupanja, što je bliže nizozemskom ili njemačkom pristupu nego portugalskom upravnom modelu. Posjedovanje za vlastitu uporabu nije propisano kao prekršaj.

U kvalitativnom istraživanju provedenom u Corku sudionici su uglavnom odbacivali tezu da kriminalizacija i kažnjavanje odvraćaju problematičnu uporabu droga. Ipak, dio iskustvenih iskaza upućuje na to da bi odvraćajući učinak kaznenih sankcija prije mogao djelovati na društveno integriranije skupine—primjerice na "srednju klasu" koja nastoji poštivati zakon—dok se u socioekonomski depriviranim sredinama uhićenje i zatvaranje često doživljavaju kao

[648] Reducing Harm, Supporting Recovery: A health led response to drug and alcohol use in Ireland 2017-2025
[649] Department of Health (2019). Working group to consider alternative approaches to the possession of drugs for personal use.
[650] Leonard, James, and James Windle. Talking to people who used drugs problematically and service providers about Irish drug policy alternatives." International journal of drug policy 84 (2020): 102891.
[651] Ireland, *Misuse of Drugs Acts 1977–2016*.
[652] Ibid.

očekivan "profesionalni rizik", pa je i odvraćanje slabije.[653]

U skladu s pomakom prema javnozdravstvenom, „health-led" okviru, Irska je zakonodavno predvidjela uspostavu nadziranih prostora za injektiranje (*Supervised Injecting Facilities*), kao mjere smanjenja štete usmjerene na smanjenje zdravstvenih rizika i problema javnog reda povezanih s javnim injektiranjem.[654]

3.2.11. Dekriminalizacija droga u Republici Hrvatskoj - normativni i praktični izazovi modela bez limitiranja količina

Uloga prekršajnog zakonodavstva u području suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj osobito je došla do izražaja stupanjem na snagu novoga *Kaznenog zakona* 2013. godine. Tom je reformom posjedovanje droge za osobnu uporabu (dotad kazneno djelo iz čl. 173. st. 1. KZ/97) dekriminalizirano te je ostalo sankcionirano isključivo u prekršajnom okviru.[655] Takvo normiranje ujedno je osiguralo dosljednu primjenu načela *ne bis in idem*, spriječilo dvostruko procesuiranje i rasteretilo kaznene sudove, budući da se postupci više ne vode paralelno u kaznenoj i prekršajnoj sferi.

Promjena u sankcijama također je značajna: dok je raniji zakon predviđao kaznu zatvora do šest mjeseci, novi zakon propisuje novčane kazne od 5.000 do 20.000 kuna (663,61 do 2.654,46 eura), uz mogućnost rada za opće dobro ili obveznog liječenja ovisnika[656]. Time se htjelo istaknuti razliku između proizvođača i dilera, koji i dalje podliježu kaznenoj odgovornosti, i konzumenata, čiji je status ublažen s ciljem liječenja i društvene reintegracije.

Kako bi se jasnije prikazali učinci dekriminalizacije iz 2013. godine, u nastavku se donose podaci *Državnog zavoda za statistiku* o kretanju broja okrivljenih punoljetnih počinitelja u razdoblju od 2009. do 2019. godine. U analizi se posebno uspoređuju trendovi kaznenih i prekršajnih prijava kako bi se uočile promjene u pravnoj kvalifikaciji posjedovanja droga za osobnu uporabu. Podaci su prikazani u obliku grafikona, što omogućuje preglednost i jasniju usporedbu razdoblja prije i nakon zakonske reforme.

Na Grafikonu 6 prikazan je broj kazneno prijavljenih osoba zbog zlouporabe droga u promatranom razdoblju, s jasnim padom nakon stupanja na snagu novog *Kaznenog zakona*

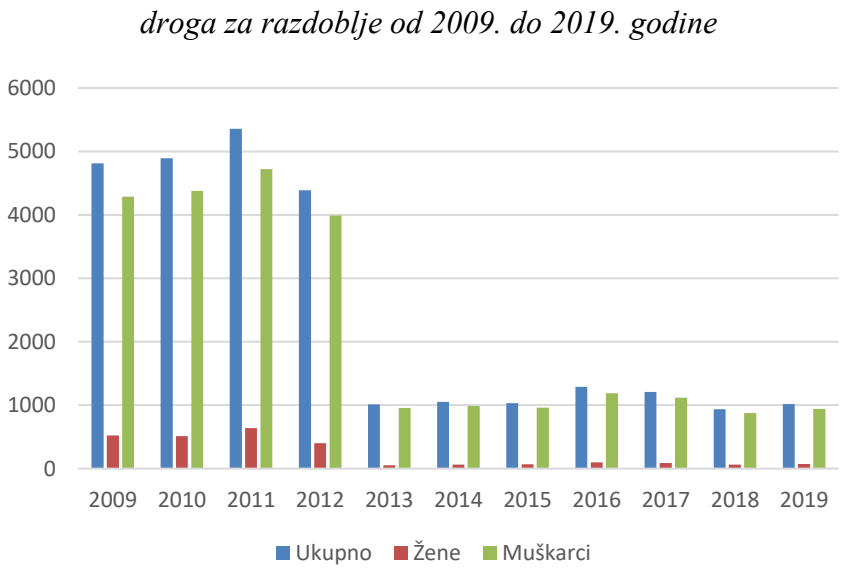
[653] James Leonard and James Windle, "'I could have went down a different path': Talking to people who used drugs problematically and service providers about Irish drug policy alternatives," *International Journal of Drug Policy* 84 (2020): 102891. https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2020.102891.

[654] Ireland, *Misuse of Drugs Acts 1977–2016*.

[655] Siniša Nikšić, "Prekršajna djela zlouporabe droga", 620.

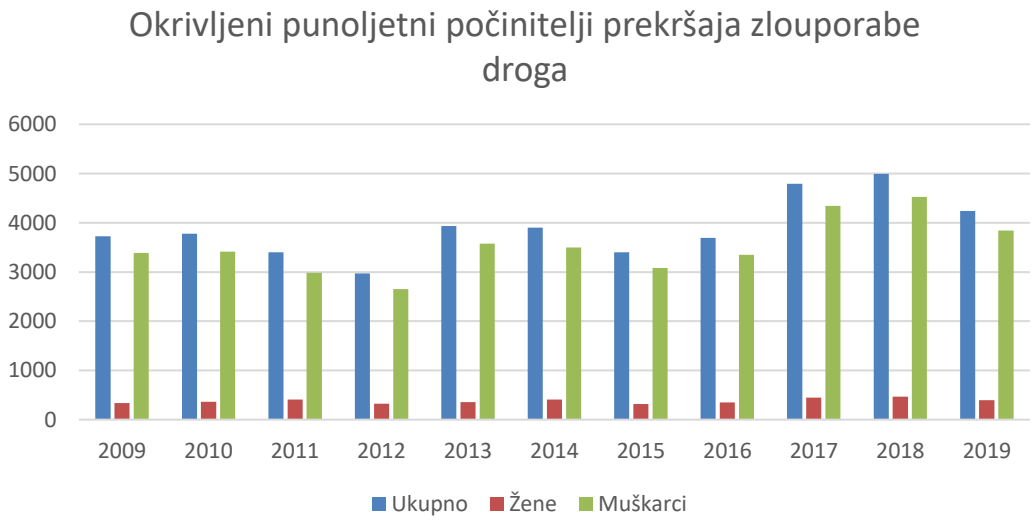
[656] Zakon o suzbijanju zlouporabe droga, čl. 54. st. 3.

2013. godine.



Grafikon 7: Grafički prikaz okrivljenih punoljetnih počinitelja kaznenog djela zlouporabe

Grafikon 7 prikazuje broj okrivljenih punoljetnih počinitelja prekršaja zlouporabe droga u razdoblju od 2009. do 2019. godine.



Grafikon 8: Grafički prikaz okrivljenih punoljetnih počinitelja prekršaja zlouporabe droga za razdoblje od 2009. do 2019. godine

Statistički podaci *Državnog zavoda za statistiku* jasno potvrđuju učinke reforme. Kako pokazuje Grafikon 8, u razdoblju prije 2013. godine bilježi se veći broj kaznenih prijava zbog zlouporabe droga, dok nakon stupanja na snagu novoga *Kaznenog zakona* taj broj naglo opada.

Istodobno, prema Grafikonu 7, raste broj prekršajno procesuiranih osoba, pri čemu su muškarci u uvjerljivo većem broju od žena.

Na primjer, dok se prije 2013. godine godišnje evidentiralo i do 5.000 kaznenih prijava, nakon reforme taj se broj spustio na manje od 1.000. S druge strane, broj prekršajnih predmeta doseže vrhunac 2017. i 2018. godine, s više od 4.500 okrivljenih godišnje. Ovi podaci potvrđuju simetričan odnos pada kaznenih i rasta prekršajnih postupaka te jasno pokazuju da ukupna razina represivnog odgovora na posjedovanje droga nije oslabila, već se promijenio pravni okvir u kojem se ta represija odvija.

Dakle, iz navedenih grafičkih prikaza vidljivo je da reforma iz 2013. godine nije dovela do manjeg broja detektiranih slučajeva, nego do njihove drukčije pravne kvalifikacije: ono što je nekada bilo kazneno djelo sada se vodi kao prekršaj. Policijski aparat nastavio je raditi jednakim intenzitetom, što znači da se represivna praksa nije smanjila, već premjestila iz kaznene u prekršajnu sferu.

Takav razvoj ukazuje na parcijalnu narav hrvatske dekriminalizacije. Iako je uklonjena mogućnost dvostrukog suđenja (čime je ispoštovano načelo iz čl. 31. st. 2. Ustava RH i čl. 4. Protokola br. 7 uz Europsku konvenciju) pojedinci i dalje ostaju formalnopravno sankcionirani. Presuda *Europskog suda za ljudska prava* u predmetu *Maresti protiv Hrvatske* (2009.)[657] upravo je ukazala na povredu ovog načela u slučajevima kada je ista osoba istodobno bila procesuirana i prekršajno i kazneno, što je izravno potaknulo zakonodavca na izmjene iz 2013. godine.[658]

Posebno treba istaknuti da zakonom nije određena količina ni vrsta droge koja se smatra osobnom, već je to prepušteno sudovima, što u praksi otvara prostor za različita tumačenja i selektivnu primjenu. Analiza sudskih spisa pokazuje da se dekriminalizacija u praksi najčešće odnosi na marihuanu, dok se kod kokaina, ecstasyja ili LSD-a češće vodi kazneni postupak.

Međunarodna usporedba dodatno naglašava ograničenja hrvatskog modela. Za razliku od Portugala, koji dekriminalizaciju provodi univerzalno i uveo je posebne *Komisije za suzbijanje ovisnosti* s naglašenim javnozdravstvenim pristupom, Hrvatska se oslanja gotovo isključivo na represivne prekršajne sankcije, bez institucionalizirane zdravstvene podrške i tretmana kao obveznih dijelova. Meksiko, pak, uvodi progresivne mjere poput obveznog liječenja pri

[657] Presuda Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Maresti protiv Hrvatske* (55759/07) donesena je 25. lipnja 2009. godine. U ovom slučaju, Sud je utvrdio povredu članka 4. Protokola br. 7 uz Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, koji zabranjuje dvostruko suđenje ili kažnjavanje za isto kazneno djelo (načelo *ne bis in idem*).

[658] Elizabeta Ivičević Karas i Damir Kos, "Primjena načela ne bis in idem u hrvatskom kaznenom pravu," *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 19, br. 2 (2012): 555–584, pristupljeno 26. svibnja 2024., https://hrcak.srce.hr/110872.

ponovljenim prekršajima, dok su pojedine američke savezne države otišle korak dalje i legalizirale marihuanu, stvarajući pluralan, ali društveno liberalniji sustav. Slične varijante postupovne depenalizacije i selektivne diverzije prisutne su i u drugim europskim državama (npr. Nizozemska, Njemačka, Danska, Švicarska i Švedska), što dodatno potvrđuje da hrvatski model pripada restriktivnijem dijelu europskog spektra. Dakle, možemo reći da Hrvatska u tom kontekstu nudi stabilan, ali restriktivan model, pravno konzistentan, no s ograničenim javnozdravstvenim komponentama i bez sustavno integrirane društvene fleksibilnosti.

Zaključno, dekriminalizacija droga u Hrvatskoj predstavlja važan iskorak u smanjenju kaznenopravne represije i usklađivanju s međunarodnim standardima zabrane dvostrukog suđenja. Međutim, njezin stvarni doseg ostaje ograničen: dok je rasteretila kaznene sudove, povećala je opterećenje prekršajnog sustava, dok javnozdravstvene i preventivne mjere nisu bile izravno povezane s reformom dekriminalizacije.

U dijelu stručnih procjena i javnih rasprava navodi se i moguća veća dostupnost droga mladima, osobito marihuane, uz smanjenje percepcije društvene osude, iako su empirijski nalazi o tim učincima neujednačeni.

Budući da je ovaj model u praksi prisutan tek nešto više od deset godina, nužno je daljnje praćenje, prilagodba i jačanje integriranih politika liječenja i prevencije. Tek kombinacijom represivnih, preventivnih i javnozdravstvenih mjera moguće je ostvariti dugoročan učinak i izbjeći scenarije prekomjerne dostupnosti i normalizacije zlouporabe koje bilježe neke zemlje.

3.2.11.1. Normativna ograničenja hrvatskog modela dekriminalizacije i empirijski uvid u policijsku praksu

Dekriminalizacija posjedovanja droga za osobnu uporabu u Republici Hrvatskoj iz 2013. godine predstavljala je značajan iskorak u smjeru rasterećenja kaznenog sustava i usmjeravanja represivnog aparata na teže oblike kriminaliteta. Izmjenama *Kaznenog zakona* iz 2013. godine brisano je posjedovanje manjih količina droga za osobnu uporabu (čl. 173. st. 1. KZ-a) iz kataloga kaznenih djela, ali zakonodavac nije definirao što se podrazumijeva pod „manjom količinom“[659] niti je napravio razliku s obzirom na vrstu droge.[660] Takvo normativno

[659] Kazneni zakon, op.cit.

[660] U prekršajnoj praksi zabilježen je niz slučajeva u kojima su osobe bile procesuirane za posjedovanje manjih količina kokaina, unatoč njegovoj klasifikaciji kao „teže droge“, i to bez kvalifikacije kaznenog djela. Primjeri uključuju:
– Pp-13964/2022, Općinski prekršajni sud u Zagrebu, 19.5.2023. – 1,31 g kokaina, uvjetna kazna zatvora (10 dana, rok kušnje 12 mjeseci);

rješenje dovodi u pitanje načelo pravne izvjesnosti i ostavlja širok prostor za različito tumačenje u postupanju policije i sudova.

Dodatni problem na normativnoj razini odnosi se na opseg policijskih ovlasti, osobito u kontekstu pretrage doma. Prema *Ustavu Republike Hrvatske*, dom je nepovrediv i u njega se može ući samo na temelju sudskog naloga ili u iznimnim slučajevima radi hvatanja počinitelja kaznenog djela, izvršenja uhidbenog naloga ili otklanjanja ozbiljne opasnosti po život, zdravlje ljudi i imovinu većeg opsega.[661] Ovo ustavno načelo razrađeno je i u *Zakonu o kaznenom postupku* čiji čl. 242. propisuje da je pretraga doma dopuštena samo na temelju pisanog i obrazloženog naloga suda, uz ograničene iznimke.[662] Nadalje, čl. 240. st. 2. *Zakona o kaznenom postupku* određuje da se pretraga može poduzeti isključivo radi pronalaženja počinitelja kaznenog djela, predmeta ili tragova kaznenog djela, što isključuje mogućnost intervencije u slučajevima prekršaja.[663]

Međutim, članak 174. *Prekršajnog zakona* predviđa da se pri obavljanju radnji kao što su pretraga stana i drugih prostora, privremeno oduzimanje predmeta, prepoznavanje, očevid i vještačenje – čak i prije pokretanja prekršajnog postupka (sukladno članku 159.) – „smisleno i primjereno“ primjenjuju odredbe *Zakona o kaznenom postupku*. Time se otvara pitanje je li dopušteno i pod kojim uvjetima provesti pretragu doma u kontekstu prekršajnog postupka, s obzirom na to da *Zakon o kaznenom postupku* i *Ustav* takvu mjeru izričito vežu isključivo uz kaznene postupke i stroge uvjete.

Kako naglašava Karas, institut hitne pretrage doma treba tumačiti restriktivno, jer svako proširenje izvan zakonom propisanih okvira dovodi do povrede ustavnog jamstva nepovredivosti doma i posljedične nezakonitosti dokaza.[664]

U tom je smislu uočava se normativna napetost između *Prekršajnog zakona* i *Zakona o kaznenom postupku*, pri čemu bi svako širenje represivnih ovlasti na prekršajne situacije moralo

– Pp-9420/2022-6, Općinski prekršajni sud u Splitu, 7.12.2022. – 0,6 g kokaina, novčana kazna 200 €, umanjena na 160,18 € zbog uhićenja;
– Pp-4720/2025-8, Općinski prekršajni sud u Zagrebu, 21.5.2025. – 0,5 g kokaina, kazna 1.000 €;
– Pp-4973/2022, Općinski prekršajni sud u Zagrebu, 24.5.2022. – 0,9 g kokaina, kazna 3.000 kn (398,17 €);
– Pp-4378/2024, Općinski sud u Zadru, 13.1.2025. – 2,6 g kokaina u 4 paketića, novčana kazna 660 €;
– Pp-14721/2024, Općinski prekršajni sud u Zagrebu, 10.4.2025. – 4,5 g kokaina, kazna 663,61 €.
Ovi primjeri potvrđuju da se prekršajni postupci primjenjuju i na posjedovanje manjih količina tzv. teških droga, zbog čega u praksi dolazi do neujednačenih sankcija, a izostanak zakonske razlike među vrstama droga dodatno otežava predvidivost postupanja.
Podaci se temelje na javno dostupnim sudskim presudama, bez navođenja osobnih podataka okrivljenika.

[661] Ustav Republike Hrvatske, čl. 34.

[662] Zakon o kaznenom postupku, čl. 242.

[663] Ibid., čl. 240. st. 2.

[664] Karas, Željko. "Neki kriminalističko-taktički i pravni aspekti hitne pretrage doma." *Kriminalistička teorija i praksa* 3., br. 2/2016. (2016): 57-91. https://hrcak.srce.hr/182420

biti podvrgnuto strogoj ustavnosudskoj kontroli.

U teorijskom pogledu može se govoriti o svojevrsnoj „sivoj zoni“, odnosno situacijama u kojima građani prijavljuju konzumaciju (primjerice zbog mirisa kanabisa iz susjednog stana), ali ostaje dvojbeno postoji li zakonska osnova za ulazak policije u dom bez pristanka stanara, s obzirom na to da se ne radi o kaznenom djelu, nego o prekršaju. Neke presude ukazuju da je u takvim situacijama zakonit ulazak moguć samo uz pristanak stanara,[665] dok bi u njegovu izostanku takva radnja mogla biti nezakonita.

U literaturi se naglašava da svako nasilno zadiranje u nepovredivost doma, pa i kada se radi o izvršenju dovedenoga naloga, mora biti ocijenjeno kroz načelo razmjernosti, jer u suprotnom dolazi u pitanje ustavna dopuštenost takvog postupanja i pravna valjanost tako pribavljenih dokaza,[666] što posljedično može ugroziti cijeli postupak.

3.2.11.1.1. Empirijski uvid kroz strukturirani intervju

Kako bi se razjasnila praksa, proveden je anonimni strukturirani intervju s voditeljem odjela za suzbijanje droga u jednoj policijskoj upravi. Intervju je bio unaprijed strukturiran, a pitanja su bila podijeljena u četiri tematske cjeline: (1) normativni okvir i praksa, (2) ovlasti policije i njihova ograničenja, (3) trendovi dostupnosti i potrošnje droga te (4) preporuke i prijedlozi de lege ferenda. Takva podjela omogućila je usmjeren razgovor, obuhvat ključnih aspekata problematike te olakšala analizu i interpretaciju prikupljenih podataka.

Cilj je bio prikupiti empirijske uvide policijskog rukovoditelja s višegodišnjim iskustvom u području droga, a dobiveni odgovori analizirani su isključivo u znanstvene svrhe. Strukturirani intervju omogućuje usporedivost i sustavnost u prikupljenim podacima, dok je anonimnost osigurana kako bi se potaknula otvorenost i iskrenost ispitanika u opisivanju stvarnih izazova policijskog rada.[667]

Ispitanik je na početku intervjua naveo kako, kada je riječ o posjedovanju droge za osobnu uporabu, ‘nema elemenata kaznenog djela’, već samo prekršajna odgovornost. Takav normativni okvir posljedica je dekriminalizacije iz 2013. godine, kada je posjedovanje za

[665] Županijski sud u Zagrebu, rješenje broj 6 Kž-613/2022-3.

[666] Davor Posilović i Tomislav Krtinić, „Izvršenje dovedbenog naloga s problemskim osvrtom na nasilan ulazak u tuđi dom,“ *Policijska sigurnost* 34, br. 1 (2025): 95–96.

[667] Intervju je proveden u rujnu 2025. godine s voditeljem odjela za suzbijanje droga u jednoj policijskoj upravi. Budući da se radi o anonimnom strukturiranom intervjuu, podaci o identitetu ispitanika i konkretnoj policijskoj upravi nisu navedeni. Intervju je proveden prema unaprijed definiranim pitanjima, a odgovori su korišteni isključivo u znanstvene svrhe.

osobnu uporabu premješteno u prekršajnu sferu. Iako *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga* u čl. 54. propisuje novčanu kaznu u rasponu od 5.000 do 20.000 kuna (663,61 do 2.654,46 eura) ili kaznu zatvora do 90 dana, [668] u praksi se, prema njegovu iskustvu, često izriču sankcije bliže donjoj granici, pa čak i ispod zakonom predviđenog minimuma (što potvrđuje i analiza sudskih spisa; više u dijelu rada *7. Analiza sudskih spisa*). Nadalje, ističe kako se sudovi pritom pozivaju na čl. 37. *Prekršajnog zakona*, koji dopušta ublažavanje kazne ispod zakonom propisanog minimuma u slučaju osobito olakotnih okolnosti.[669] Policija, u funkciji ovlaštenog tužitelja, na takve odluke redovito ulaže žalbe zbog pogrešne primjene čl. 37. *Prekršajnog zakona*. Prema iskustvu ispitanika, žalbe su u pravilu prihvaćene, budući da se u takvim slučajevima radi o nepravilnom pozivanju na institut ublažavanja kazne, dok je ispravna primjena čl. 36. *Prekršajnog zakona*, koji uređuje svrhu kažnjavanja i zahtijeva proporcionalnost između počinjenog prekršaja i izrečene sankcije.[670]

Prednosti prekršajnog progona vidi u njegovoj ekonomičnosti, jednostavnijoj proceduri i manjoj administrativnoj opterećenosti u odnosu na kazneni postupak. Na taj način policija i sudovi mogu brže reagirati, a osobe zatečene s manjim količinama droge ne ulaze u kaznenu evidenciju, što se smatra humanijim pristupom u skladu s načelima dekriminalizacije. Kao glavni nedostatak ističe to što se dileri i sitni preprodavači nastoje prilagoditi zakonskom okviru (kod sebe drže manje količine droge, često unutar granica koje se u praksi tretiraju kao osobna uporaba, čime izbjegavaju kazneni progon i otežavaju otkrivanje ozbiljnijih kaznenih djela). Ispitanik pritom naglašava da takva situacija stvara dojam „zaštitnog štita“ za prodavače, jer se odgovornost svodi na prekršajnu sferu s blagim sankcijama, što dugoročno može potkopati specijalnu i generalnu prevenciju.

Na pitanje o praktičnim posljedicama dekriminalizacije za policijski rad, ispitanik je istaknuo da i u prekršajnim i u kaznenim predmetima policija mora ulagati određeni napor, ali da se u praksi prednost uvijek daje kaznenim djelima. Razlog tome je višestruk: kazneni predmeti imaju veću „težinu“ u statističkom vrednovanju policijskog rada i time izravno utječu na službene pokazatelje uspješnosti, dok se prekršaji tretiraju kao manje značajni. Nadalje, u kaznenim postupcima policija raspolaže širim spektrom procesnih ovlasti, uključujući posebne dokazne radnje, dok je u prekršajnoj sferi taj prostor znatno uži. Zbog ograničenih resursa, policijski kapaciteti prirodno se prioritetno usmjeravaju na kaznene predmete, dok prekršaji, iako brojčano dominantni u svakodnevnom postupanju, u praksi često ostaju na razini formalne

[668] Zakon o suzbijanju zlouporabe droga, NN 107/01, 87/02, 163/03, 149/09, 84/11, 80/13, 26/15, čl. 54
[669] Prekršajni zakon, NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18, 114/22, čl. 37.
[670] Ibid., čl. 36.

obrade, s ograničenim operativnim zahvatom.

U praksi, prema riječima ispitanika, razlika između prekršajnog i kaznenog postupanja u slučajevima posjedovanja droge najprije se temelji na količini pronađene supstance. Tako je, primjerice, „teško zamislivo da će osoba kod koje je pronađeno dva kilograma kokaina biti procesuirana prekršajno“, dok se kod manjih količina češće pokreće prekršajni postupak. Uz samu količinu, važni kriteriji su i pronalazak opreme koja upućuje na namjeru daljnje distribucije (poput vaga, uređaja za vakumiranje, vrećica i drugih predmeta koji se u praksi koriste za pakiranje i preprodaju). U postupku se uzimaju u obzir i rezultati toksikoloških analiza, kao i podaci pribavljeni pretragom i izuzimanjem elektroničkih podataka iz mobilnih uređaja i komunikacije.

Ipak, granice nisu uvijek jasne. Ispitanik je pritom naveo i slučaj pomorca kod kojega je pronađeno 108,7 grama kokaina, a koji je tvrdio da je riječ o osobnoj uporabi (prikaz slučaja obrađen u dijelu rada *3.2.10.1.2. Studija slučaja: granice između osobne uporabe i prometa droga u sudskoj praksi*). Takvi slučajevi ilustriraju normativnu i praktičnu neujednačenost te dodatno potvrđuju potrebu za jasnijim kvantitativnim kriterijima i smjernicama za razlikovanje osobne uporabe od kaznenih oblika zlouporabe droga.

U pogledu policijskih ovlasti, ispitanik je naglasio da se naredba prekršajnog suda[671] vrlo često koristi i da se na temelju čl. 174. *Prekršajnog zakona* može zakonito izvršiti pretraga i oduzimanje u prekršajnim postupcima.[672] Suradnja s prekršajnim sudovima ocijenjena je izuzetnom, a upravo taj institut otklanja „sivu zonu“ o kojoj se u teoriji govorilo. Dakle, normativno gledano, policija raspolaže dovoljnim ovlastima i u prekršajnoj sferi, što potvrđuje da problem nije u praznini propisa, nego prije svega u operativnim ograničenjima – manjku specijaliziranih kadrova i potrebi da se prioritet daje kaznenim predmetima.

Ispitanik je također istaknuo da se u posljednjem desetljeću bilježi porast dostupnosti droga, posebno kokaina i marihuane, s dominantnom konzumacijom u srednjoj životnoj dobi. Napomenu je kako taj trend nije ograničen samo na Hrvatsku, već da odgovara globalnim kretanjima koja ukazuju na sve veću dostupnost i normalizaciju uporabe određenih

[671] Naredba prekršajnog suda kojom se dopušta pretraga temelji se na čl. 174. *Prekršajnog zakona*, koji propisuje da se u prekršajnom postupku, pa i prije njegova pokretanja (sukladno čl. 159.), „smisleno i primjereno“ primjenjuju odredbe *Zakona o kaznenom postupku*. U praksi to znači da policija može zatražiti sudsku naredbu za pretragu doma, stvari ili osoba, ako su ispunjeni uvjeti slični onima u kaznenom postupku. Takva naredba omogućuje zakonito postupanje u situacijama koje bi bez sudskog naloga bile pravno upitne, čime se otklanja pravna nesigurnost, osobito u tzv. „sivoj zoni“ slučajeva koji se ne kvalificiraju kao kaznena djela. Granica između prekršajnog i kaznenog postupanja pritom nije uvijek jasno vidljiva. Kada se tijekom prekršajnog postupanja utvrdi postojanje obilježja kaznenog djela, prikupljeni podaci mogu poslužiti kao dokazi u kasnijem kaznenom postupku.

[672] Prekršajni zakon, čl. 174.

psihoaktivnih tvari u urbanim sredinama.

Kao ključnu preporuku *de lege ferenda*, naveo je potrebu za povećanjem broja specijaliziranih policijskih službenika, dok je uvođenje kvantitativnih pragova – odnosno vrste i količine droga koje bi se tolerirale kao posjedovanje za osobnu uporabu, po uzoru na portugalski ili meksički model – ocijenio dvosjeklim rješenjem, jer bi se počinitelji i toj granici mogli prilagoditi, držeći kod sebe količine točno unutar dopuštenih okvira.

Ispitanik smatra kako nije potrebno dodatno normativno razrađivati ovlasti policije u prekršajnim predmetima, jer su one već jasno definirane važećim zakonodavstvom. Kao dodatnu prednost dekriminalizacije ističe rasterećenje kaznenopravnog sustava, osobito sudova, no upozorava da u novim okolnostima teret dokazivanja prelazi u većoj mjeri na policiju. Pritom naglašava kako je u praksi često teško dokazati da je droga namijenjena isključivo za osobnu uporabu, jer se radi o subjektivnoj okolnosti koja nije uvijek lako vidljiva iz konteksta pronalaska. Stoga ističe potrebu za dodatnim osnaživanjem kapaciteta policije, prvenstveno kroz povećanje broja specijaliziranih službenika i davanje veće važnosti radu na suzbijanju droga unutar organizacijske strukture policije.

3.2.11.1.2. Studija slučaja: granice između osobne uporabe i prometa droga u sudskoj praksi

Kako bi se dodatno ilustrirala složenost i neujednačenost u razlikovanju osobne uporabe od kaznenih oblika zlouporabe droga, korisno je osvrnuti se na jedan konkretan sudski predmet u kojemu je količina pronađene droge bila nesrazmjerno visoka u odnosu na kriterije koji se u usporedivim pravnim sustavima smatraju osobnom uporabom, a o kojem su podaci prikupljeni tijekom provedenog strukturiranog intervjua te naknadno potvrđeni uvidom u sudsku presudu. Naime, u kaznenom predmetu vođenom pred *Općinskim kaznenim sudom u Zagrebu* 2015. godine, tijekom rasprave je (nakon provedenog psihijatrijskog vještačenja i nalaza da okrivljenik povremeno konzumira i do 5 g kokaina dnevno) *Općinsko državno odvjetništvo* odustalo od optužbe. Sud je, temeljem čl. 452. t. 3 ZKP/08, donio presudu kojom se optužba odbija („odbija se optužba”). U obrazloženju se navodi da je kod okrivljenika pronađeno ukupno 108,7 g kokaina (u dvije PE vrećice), ali da nije nađena vaga, paketići ili drugi predmeti koji bi upućivali na daljnju preprodaju, te da okolnosti slučaja upućuju na osobnu uporabu. Dodatno, u presudi je istaknuto da je okrivljenik ranije bio osuđivan, no ta činjenica nije utjecala na odluku suda. U obrazloženju se, međutim, nije razmatralo da je droga mogla biti kupljena tek neposredno prije uhićenja, zbog čega kod okrivljenika još nisu mogli biti pronađeni alati

tipični za preprodaju (vage, vrećice i dr.). S obzirom na to da se vozio autocestom prema Dalmaciji, gdje je prebivao, logično je pretpostaviti da bi naknadno mogao pristupiti prepakiravanju i distribuciji. Ova okolnost, iako relevantna za kriminalističku interpretaciju, nije našla svoje mjesto u sudskom obrazloženju, što dodatno potvrđuje normativnu i praktičnu neujednačenost u razlikovanju osobne uporabe od kaznenog prometa droga.[673]

Treba naglasiti da se u ovom slučaju ne radi o oslobađajućoj, nego o odbijajućoj presudi donesenoj uslijed odustanka državnog odvjetništva od kaznenog progona tijekom rasprave. Takav procesni ishod otvara i pitanje mogućnosti daljnjeg prekršajnog progona za isto činjenično stanje. U pravilu, pokretanje prekršajnog postupka u takvoj situaciji bilo bi protivno načelu ne bis in idem, budući da je o istom događaju već odlučivano u kaznenom postupku, što je potvrđeno i u praksi Europskog suda za ljudska prava.

U državama koje su kvantificirale „osobnu uporabu" takvi ishodi ne bi bili mogući. Primjerice, u Portugalu se kao desetodnevna doza propisuje do 2 g kokaina, do 1 g heroina, do 25 g marihuane, 5 g hašiša, 1 g amfetamina, 10 tableta ecstasyja te 0,1 g LSD-a.[674] U Njemačkoj se, prema smjernicama saveznih pokrajina, *geringe Menge* za kokain obično kreće između 0,5 i 1 g, za heroin između 0,5 i 1 g, a za kanabis između 6 i 15 g.[675] U Finskoj je za neznatnu količinu određeno do 1 g heroina, do 1,5 g kokaina, do 3 g amfetamina te do 15 g marihuane.[676] U Švedskoj se „mali slučajevi" vežu uz količine do 60 g kanabisa, do 5 g amfetamina, do 0,6 g kokaina, do 0,05 g heroina, do 0,1 g metadona, do 0,15 g opijuma, do tri LSD tripa ili tri tablete ecstasyja, do 2 kg khata ili do 150 tableta diazepama, dok se „osobito ozbiljni slučajevi" definiraju količinama iznad 2 kg kanabisa, 250 g amfetamina, 50 g kokaina, 25 g heroina, 50 g metadona, 75 g opijuma, 160 LSD tripova, 160 tableta ecstasyja, 400 kg khata ili 20.000 tableta diazepama.[677] U Nizozemskoj se tolerira posjedovanje do 5 g kanabisa za osobnu uporabu, dok

[673] Općinski kazneni sud u Zagrebu, presuda posl. Broj 29.KO-429/15 od 22.04.2015. godine, u kojoj je, temeljem čl. 452. t. 3 ZKP/08, donesena odbijajuća presuda uslijed odustanka od optužbe. U obrazloženju je navedeno da je kod okrivljenika pronađeno ukupno 108,7 g kokaina, ali nisu pronađeni predmeti koji bi upućivali na daljnju preprodaju. Presuda bilježi i ranije osude okrivljenika, no ta okolnost nije utjecala na odluku suda. Interpretacija autorice temelji se na uvidu u spis, uključujući činjenicu da je droga mogla biti kupljena neposredno prije uhićenja te da je okrivljenik putovao autocestom prema mjestu prebivališta u Dalmaciji, zbog čega nije mogao imati alate za preprodaju (vage, vrećice i dr.), iako je njihova naknadna uporaba bila realno izgledna.

[674] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), *The Role of the Quantity in the Prosecution of Drug Offences: ELDD Comparative Study* (Lisbon: EMCDDA, 2003), 13.; radi se o službenim zakonskim pragovima iz zakona *Portaria 94/96* i *Lei 30/2000.*

[675] Ibid., 10.; smjernice saveznih pokrajina, a ne savezni zakon

[676] Ibid., 8-9.; službene smjernice Državnog odvjetništva za oportunitetno odustajanje (ne zakonski pragovi).

[677] Ibid., str. 14.; U Švedskoj zakon ne definira kvantitativne pragove, već su ih kroz praksu razvili sudovi i pravna doktrina.

zakon dopušta do 30 g, a za *coffee shopove* se primjenjuje prag do 500 g.[678] U Austriji je „mala količina" određena primjerice na 0,5 g heroina, 1,5 g kokaina i 2 g THC-a.[679]

Jasne kvantitativne odrednice postoje i u drugim državama, poput Meksika ili Ujedinjenog Kraljevstva, premda se one razlikuju u pravnoj snazi i opsegu primjene.

U usporedbi s tim okvirima, količina od 108,7 g kokaina iz sudskog spisa višestruko nadilazi pragove osobne uporabe u većini navedenih sustava te bi ondje nužno bila tretirana kao kazneno djelo povezano s prometom droga. Iznimku donekle predstavlja španjolski model, gdje se sudska praksa kreće upravo oko praga od 100–120 g, pa bi se takva količina mogla smatrati graničnom.

Hrvatska, izostankom normativnog praga, prepušta ključnu ocjenu sudovima i vještacima, što rezultira neujednačenošću i nepredvidivošću postupanja.

Zaključno, ovaj prikaz potvrđuje glavnu tezu poglavlja: normativni pomak iz kaznene u prekršajnu sferu nije bio praćen jasnim kvantitativnim kriterijima, zbog čega su granice između osobne uporabe i kaznenog prometa nestabilne, a policijska i državnoodvjetnička praksa oscilira između razmjernosti i pravne nesigurnosti. Analiza hrvatskog modela dekriminalizacije posjedovanja droga za osobnu uporabu pokazuje kako ovaj prijelaz nije bio popraćen dovoljno jasnim definicijama i kriterijima, što u praksi stvara prostor za različita tumačenja i neujednačenu primjenu. Empirijski uvid dobiven kroz intervju potvrđuje da policija raspolaže zakonskim ovlastima za postupanje i u prekršajnom okviru, ali da su operativni izazovi (osobito manjak kadrova i opterećenost kaznenim predmetima) ključna prepreka učinkovitijem postupanju. Posebno je istaknuta složenost dokazivanja subjektivne namjere u kontekstu osobne uporabe, što dodatno opterećuje sustav i nameće potrebu za jasnijim kvantitativnim i kvalitativnim smjernicama.

U tom smislu, dekriminalizacija se može smatrati korakom prema humanijem i efikasnijem sustavu, no normativni pomak iz kaznene u prekršajnu sferu nije bio praćen jasnim kvantitativnim kriterijima, zbog čega su granice između osobne uporabe i kaznenog prometa u određenoj mjeri nejasne i podložne različitim tumačenjima. Dok takva fleksibilnost može omogućiti individualiziraniji pristup u konkretnim slučajevima, ona istodobno dovodi do neujednačenosti u postupanju te potencijalne pravne nesigurnosti. Policijska i državnoodvjetnička praksa stoga oscilira između razmjernosti i potrebe za pravnom

[678] Ibid., str. 12.; Opiumwet [Opium Act], Stb. 1928, no. 167, zadnje izmjene 2019., čl. 11(5); *Aanwijzing Opiumwet* (Smjernice javnog tužiteljstva), Stcrt. 2000, no. 250, revidirane 2001., tzv. AHOJ-G kriteriji

[679] Ibid., 6-7.; SMG 1997 (BGBl. I Nr. 112/1997) i kasnije izmjene (npr. BGBl. II Nr. 377/1997, 378/1997) – precizno definiraju tzv. *Grenzmengen* (granične količine) za „velike količine" (*große Menge*).

predvidivošću, a daljnji razvoj sustava ovisi o jačanju institucionalnih kapaciteta, ujednačavanju sudske prakse i jasnijem normativnom usmjerenju *de lege ferenda*.

3.2.11.1.3. Utjecaj dekriminalizacije na učinkovitost kriminalističkog istraživanja

Uz normativne i statističke učinke dekriminalizacije, važno je razmotriti i njezin utjecaj na praktično djelovanje tijela kaznenog progona, osobito na učinkovitost kriminalističkog istraživanja i prikupljanje dokaza o težim oblicima kaznenih djela povezanih s drogama.
Dekriminalizacija je imala nepovoljne posljedice na kriminalističko istraživanje kakve su i ranije uočene u komparativnim sustavima. Tripalo je pisao o promjeni položaja kupaca droge koji su prema ranijem Kaznenom zakonu bili u ulozi suokrivljenika te bi u praksi često iskazivali o prodavačima droge jer bi im to koristilo za oslobađanje od kazne prema čl. 173. st. 8. *Kaznenog zakona*. Takav model dekriminalizacijom je izmijenjen te nakon izmjena *Kaznenog zakona* kupci više nemaju položaj suokrivljenika u postupku, nego mogu imati status svjedoka.[680]
Svjedoci su dužni iskazivati i govoriti istinu, ali nemaju potrebu sebe opravdavati, pa takva procesna situacija utječe na smanjenje poticaja za davanjem korisnih podataka u kriminalističkom istraživanju. Radi toga je Tripalo predviđao otežano otkrivanje drugih podataka o prodaji,[681] što se kasnije djelomično pokazalo točnim. Takve posljedice vidljive su i u praksi, gdje je od 2015. godine primjetan pad broja presuda za teže oblike kaznenog djela iz stavka 2., koji se odnosi na prodaju droga.
Povoljne strane dekriminalizacije očituju se u tome što prekršajni postupak kraće traje, manja je stigmatizacija počinitelja te su troškovi postupka niži. Međutim, u prekršajnom sustavu nema oportuniteta kaznenog progona, raznovrsnih sankcija, sustavnog nadzora nad mjerama niti snažnijeg odvraćajućeg učinka kakav postoji u kaznenom pravu. Osim toga, razlike postoje i u drugim područjima jer je u kaznenom postupku moguća primjena oportuniteta, propisan je širi raspon sankcija, provodi se nadzor nad izvršavanjem mjera, a kazna ima snažnije odvraćajuće djelovanje.
Kod posebnih dokaznih radnji u kaznenom postupku (tajni nadzor sredstava za komuniciranje i sl.) bilo je propisano da se takve radnje mogu odrediti za kazneno djelo neovlaštene

[680] Tripalo, Dražen, *Iskustva iz razdoblja kaznenog sankcioniranja posjedovanja droga, razlozi i posljedice njegovog zadržavanja samo u prekršajnom pravu*, Stručna tematska rasprava „Utjecaj zakonodavne politike suzbijanja zlouporabe droga na tretman maloljetnika i prevenciju ovisnosti“, Zagreb, 27. siječnja 2017.
[681] Ibid.

proizvodnje i prometa drogama iz čl. 190. KZ te za kazneno djelo omogućavanja trošenja droga iz čl. 191. st. 2. i 3. KZ (čl. 332. st. 1. toč. 3. ZKP prema ZKP/98). Osim navedenog, bilo je propisano i da se posebne dokazne radnje mogu odrediti za kazneno djelo iz čl. 190. st. 2. do 4. (čl. 332. st. 1. toč. 2. ZKP).

Dekriminalizacija pojedinih radnji znači da se određene posebne dokazne radnje više ne mogu primjenjivati u njihovu istraživanju. Ako je neka radnja kaznenog djela prebačena u prekršajnu sferu, mogućnosti prikrivenog istraživanja u takvim slučajevima znatno su ograničene, čime dekriminalizacija posredno utječe i na učinkovitost prikupljanja dokaza za kaznena djela. U vrijeme dekriminalizacije 2013. godine na snazi je bio *Zakon o kaznenom postupku* koji je omogućavao primjenu posebnih dokaznih radnji za kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, među kojima je bilo i kazneno djelo iz čl. 173. KZ/98, koje je tek kasnije premješteno u glavu kaznenih djela protiv zdravlja ljudi. U tom smislu promjena inkriminacije, odnosno dekriminalizacija, može imati posljedice na mogućnosti primjene prikrivenih istražnih radnji.

Stoga se može zaključiti da dekriminalizacija posjedovanja droga za osobnu uporabu, iako doprinosi smanjenju represije prema konzumentima i rasterećenju kaznenog pravosuđa, istodobno može imati određene posljedice na učinkovitost kriminalističkog istraživanja i otkrivanje složenijih oblika nezakonitog prometa drogama.

3.2.11.2. Normativni nedostaci hrvatskog modela dekriminalizacije

Prema obrazloženjima zakonskih promjena i dostupnim podacima, premještanje posjedovanja droge iz kaznenog zakonodavstva u prekršajni okvir predstavljalo je najznačajniju promjenu u ovom području od osamostaljenja Republike Hrvatske. U praksi je i prije te reforme prema velikom broju počinitelja posjedovanja droge primjenjivan institut beznačajnog kaznenog djela ili odustanak od kaznenog progona, zbog čega se kaznenopravne sankcije u pravilu nisu izricale. Takav pristup odgovarao je i preporukama stručnjaka koji su sudjelovali u izradi kasnijih izmjena kaznenog zakonodavstva.

Međutim, nakon premještanja posjedovanja droge u prekršajno zakonodavstvo 2013. godine nije provedeno detaljnije normativno razgraničenje više prekršajnih kazni prema vrstama i količinama droga, niti su propisane diferencirane mjere koje bi odražavale različitu težinu pojedinih oblika posjedovanja i njihov potencijalni utjecaj na zaštitni objekt – zdravlje ljudi. Time je nastala značajna razlika u odnosu na ranije stanje: teži oblici posjedovanja, koji prije nisu mogli biti obuhvaćeni institutom beznačajnog kaznenog djela, premještanjem u prekršajnu

sferu izjednačeni su s lakšim oblicima posjedovanja.

Iako je dekriminalizacijom hrvatsko kazneno pravo usklađeno s pojedinim poredbenim sustavima, prekršajno sankcioniranje moglo je biti normativno razrađenije. U tom smislu mogla je biti predviđena blaža sankcioniranja za manje količine tzv. lakih droga, dok bi za veće količine ili za posjedovanje težih droga postojala mogućnost razmjerno strožeg sankcioniranja, što je rješenje koje se primjenjuje u brojnim državama koje su služile kao uzor u procesu dekriminalizacije.

Poseban problem predstavlja činjenica da isti raspon prekršajnih sankcija može obuhvatiti vrlo male količine lakih droga, ali i znatno veće količine težih supstanci. U komparativnim sustavima koji su poslužili kao inspiracija za dekriminalizaciju ne postoji rješenje prema kojem bi, primjerice, posjedovanje 100 ili 200 grama heroina bilo obuhvaćeno istim rasponom novčane kazne kao i posjedovanje nekoliko grama marihuane.

Iz takvog normativnog rješenja proizlazi da je promjena iz 2013. godine bila opravdana u pogledu kaznenopravne inkriminacije, ali su istodobno ostala otvorena pitanja u prekršajnom zakonodavstvu, slično kao i u razdoblju prije 1996. godine. U prekršajnom sustavu izostalo je detaljnije normiranje okolnosti koje su bile ključne za ostvarenje svrhe reforme. Iako je zakonodavna namjera bila promjena načina sankcioniranja i smanjenje negativnih posljedica koje su se uočavale u kaznenopravnom sustavu, prekršajna penalizacija nije u dovoljnoj mjeri prilagođena novim okolnostima te je u bitnim elementima zadržala rješenja koja su postojala i prije dekriminalizacije.

Istodobno, prekršajno sankcioniranje u određenom smislu omogućuje i širi raspon reakcija države, budući da su u kaznenom postupku prijave za posjedovanje droge često bile odbačene ili je djelo proglašavano beznačajnim, čime je u velikom broju slučajeva izostajala bilo kakva sankcija. Za razliku od toga, u prekršajnom sustavu omogućeno je izricanje novčanih kazni i drugih mjera i u situacijama kada kaznenopravna reakcija ne bi bila primijenjena. Budući da se radilo o najlakšem obliku kaznenih djela povezanih s drogama, kaznenopravno sankcioniranje u praksi se često izbjegavalo, dok u prekršajnom sustavu takvo ograničenje ne bi trebalo postojati. U tom smislu dekriminalizacija se može smatrati načelno povoljnijom za ostvarivanje preventivnog učinka putem prekršajnih sankcija, pod uvjetom da su one normativno jasno uređene.

S druge strane, dekriminalizacija je djelomično smanjila mogućnosti otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela povezanih s prometom droga. Konzumenti se danas sankcioniraju u prekršajnom postupku, u kojem ne postoji *institut djelotvornog kajanja* kakav je predviđen u kaznenom zakonodavstvu i koji je ranije poticao davanje informacija o osobama uključenima u prodaju ili

distribuciju droga. Time su konzumenti prestali biti procesni subjekti koji bi, kao suokrivljenici u kaznenom postupku, mogli imati poticaj za suradnju s tijelima kaznenog progona.
Iako je kaznena represija prema krijumčarima i prodavateljima formalno pooštrena povećanjem zapriječenih kazni, statistički pokazatelji upućuju na pad otkrivačke aktivnosti u odnosu na razdoblje prije 2013. godine. Taj je trend osobito izražen u kontekstu povećane ukupne potrošnje droga, dok statistički podaci o težim kaznenim djelima ili zapljenama ne pokazuju odgovarajući porast.
Navedeni normativni i praktični nedostaci hrvatskog modela dekriminalizacije upućuju na potrebu njegove šire evaluacije u kontekstu komparativnih iskustava i suvremenih kaznenopolitičkih pristupa. U tom se smislu u nastavku daje sveobuhvatna zaključna analiza dekriminalizacije kao kaznenopravnog i javnopolitičkog instrumenta.

3.2.12. Zaključna evaluacija dekriminalizacije kao kaznenopravnog i javnopolitičkog instrumenta

Analiza dekriminalizacije droga u ovom poglavlju pokazuje da se radi o izrazito heterogenom skupu pravnih i institucionalnih rješenja, čiji se ciljevi, mehanizmi i učinci znatno razlikuju ovisno o društvenom, povijesnom i političkom kontekstu pojedine države. Dekriminalizacija se pritom ne pojavljuje kao jedinstven model, već kao širok spektar pristupa koji obuhvaćaju različite stupnjeve udaljavanja od kaznenopravne represije – od prekršajnog sankcioniranja (Hrvatska, Slovenija), preko upravnih i javnozdravstvenih modela (Portugal), do postupovno-pravnih oblika oportuniteta progona (Nizozemska, Irska) i parcijalne legalizacije kanabisa (Njemačka) te hibridnih javnozdravstveno-represivnih modela smanjenja štete (Švicarska).
Komparativni prikaz pokazuje da se dekriminalizacija najčešće uvodi kao odgovor na neučinkovitost kaznenopravne represije u suzbijanju uporabe droga, osobito kada takva represija proizvodi visoke društvene troškove u vidu stigmatizacije korisnika, preopterećenja pravosudnog sustava i nepovoljnih javnozdravstvenih ishoda. Portugalski model predstavlja najdosljedniji primjer takvog zaokreta, jer je dekriminalizaciju povezao s cjelovitom nacionalnom strategijom koja uključuje prevenciju, liječenje, redukciju štete i društvenu reintegraciju. U početnom razdoblju taj je pristup doveo do mjerljivih poboljšanja u zdravstvenim pokazateljima i rasterećenja kaznenog sustava, što je rezultiralo njegovom snažnom afirmacijom u međunarodnim raspravama. Međutim, dugoročniji uvidi ukazuju na to da ni javnozdravstveno orijentirana dekriminalizacija ne djeluje automatski i trajno.

Portugalsko iskustvo, kao i recentni primjeri iz pojedinih američkih saveznih država (npr. Oregona), pokazuju da bez stalnog ulaganja u institucionalne kapacitete, jasnih normativnih granica i učinkovite provedbe dolazi do sekundarnih problema: problema u provedbi i prilagodbe tržišnih aktera zakonskim pragovima, što dio autora povezuje i s porastom vidljivosti konzumacije te otežanim kriminalističkim nadzorom. Time se potvrđuje da dekriminalizacija nije jednokratan normativni zahvat, nego proces koji zahtijeva kontinuiranu evaluaciju i korekcije.

S druge strane, modeli koji su se dugoročno oslanjali na represivni odgovor prema korisnicima, poput švedskog prohibicijskog pristupa nulte tolerancije, pokazuju suprotan skup problema. Iako se takvi sustavi često povezuju s nižom prevalencijom uporabe, osobito među mladima, empirijski podaci upućuju na nepovoljne javnozdravstvene ishode, uključujući visoku stopu smrtnosti povezane s drogama i izbjegavanje zdravstvenih usluga zbog straha od kaznenog progona. Time se otvara pitanje proporcionalnosti i učinkovitosti kriminalizacije potražnje kao dugoročne strategije.

Primjeri Danske i Švicarske dodatno potvrđuju da liberalizacija i dekriminalizacija nisu nepovratni procesi, već politike podložne reviziji kada se u praksi pokažu neželjeni učinci. U Danskoj je dugogodišnja depenalizacija posjedovanja droga postupno dovela do percepcije normalizacije konzumacije i slabljenja simboličke preventivne funkcije kaznenog prava, osobito među mladima, što je rezultiralo rekriminalizacijom posjedovanja 2004. godine uz naglašavanje „nulte tolerancije“ kao jasne normativne poruke društva. Švicarsko iskustvo s toleriranjem otvorenih scena konzumacije i prodaje droga pokazalo je da liberalni pristupi bez čvrstih normativnih i institucionalnih granica mogu potaknuti porast kriminaliteta, privlačenje organiziranih kriminalnih skupina i narušavanje javnog reda, zbog čega su takvi modeli napušteni i zamijenjeni restriktivnijim mjerama. Ova dva primjera ilustriraju da kaznenopravna represija, iako problematična kao primarni instrument politike droga, u određenim kontekstima ponovno dobiva ulogu korektivnog mehanizma kada liberalni modeli ne uspijevaju ostvariti svoje javnozdravstvene i društvene ciljeve, dok suvremeni njemački pristup pokazuje suprotan smjer postupnog prelaska iz dekriminalizacije prema ograničenoj legalizaciji pojedinih supstanci.

Postsocijalistički modeli (Češka, Slovenija) dodatno ilustriraju da učinci dekriminalizacije ovise o razlozima njezina uvođenja. U državama u kojima dekriminalizacija nije bila odgovor na akutnu javnozdravstvenu krizu, nego rezultat političke liberalizacije i tranzicije, zabilježeni su izraženiji porasti prevalencije uporabe i jačanje ilegalnog tržišta. Usporedba s prohibicijskim pristupom Slovačke pokazuje jasnu korelaciju između liberalnijeg normativnog okvira i veće

raširenosti konzumacije, pri čemu takva korelacija sama po sebi ne omogućuje zaključak o optimalnom modelu, već ukazuje na nužnost kontekstualne analize.

Hrvatski model dekriminalizacije uklapa se u ovaj složeni europski mozaik kao parcijalno i normativno nedovršeno rješenje. Premještanjem posjedovanja droge za osobnu uporabu iz kaznenog u prekršajni okvir postignuti su važni ciljevi u pogledu poštovanja načela *ne bis in idem* i rasterećenja kaznenog pravosuđa.

Za razliku od većine europskih sustava, hrvatsko zakonodavstvo pritom nije odredilo kvantitativne ili druge objektivne kriterije za osobnu uporabu, što je u sudskoj praksi dovelo do širokih interpretacija dopuštene količine, uključujući i slučajeve posjedovanja znatnih količina teških droga u prekršajnom okviru. Komparativno gledano, države osobnu uporabu normiraju različitim tehnikama – točnim količinama (npr. Nizozemska), procijenjenom potrošnjom u određenom razdoblju (Portugal) ili konceptom jednokratne doze (Slovenija), čime se nastoji osigurati veća pravna predvidivost i ujednačenost postupanja.

Međutim, izostanak kvantitativnih kriterija i sustavne javnozdravstvene komponente rezultirao je pravnom nesigurnošću, neujednačenom sudskom praksom i otežanim kriminalističkim istraživanjem, osobito u razlikovanju korisnika od preprodavača. Empirijski uvidi potvrđuju da se represivna praksa nije smanjila, već je promijenila oblik, dok preventivni i terapijski učinci ostaju ograničeni.

Dekriminalizacija se u komparativnom kontekstu ne pojavljuje kao univerzalno rješenje, već kao instrument čiji učinci ovise o jasnoći normativnog okvira, dosljednosti provedbe i razini institucionalne potpore.

Komparativni uvidi iz ovog poglavlja potvrđuju da i pretjerana represija i nekritička liberalizacija nose ozbiljne rizike. Upravo stoga dekriminalizaciju treba shvatiti kao instrument ograničenog dometa, koji može doprinijeti smanjenju štete i racionalizaciji kaznenog sustava samo ako je dio šire, uravnotežene i dugoročno održive politike droga.

U hrvatskom kontekstu dekriminalizacija iz 2013. godine predstavlja normativni iskorak u smanjenju kaznenopravne represije i diferencijaciji položaja korisnika i počinitelja kaznenih djela povezanih s prometom droga. Međutim, analiza upućuje na ograničen praktični doseg reforme, osobito u izostanku jasnih normativnih kriterija i integracije javnozdravstvenih mjera.

3.3. Legalizacija

Uz kriminalizaciju i dekriminalizaciju, legalizacija predstavlja treći temeljni normativni model regulacije droga u suvremenim pravnim sustavima. Dok kriminalizacija počiva na

zabrani i kaznenopravnoj represiji, a dekriminalizacija na uklanjanju kaznenih sankcija za određene oblike ponašanja, legalizacija podrazumijeva kvalitativno drukčiji pristup – prijelaz iz režima zabrane u režim dopuštenja uz pravno uređenu i kontroliranu dostupnost određene psihoaktivne tvari.

Rasprave o legalizaciji droga osobito su intenzivirane krajem 20. i početkom 21. stoljeća, paralelno s kritikama učinkovitosti represivnih politika suzbijanja droga, razvojem javnozdravstvenih pristupa ovisnostima te pojavom regulatornih modela legalnog tržišta pojedinih tvari, osobito kanabisa. U tom kontekstu legalizacija se u literaturi i javnim politikama razmatra ne samo kao suprotnost zabrani, nego kao jedan od mogućih oblika regulacije tržišta i dostupnosti psihoaktivnih tvari.

S obzirom na normativne, javnozdravstvene i sigurnosne implikacije takvog pristupa, za razumijevanje koncepta legalizacije potrebno je najprije razjasniti njezin pojam i pravna obilježja te odnos prema dekriminalizaciji i drugim modelima regulacije droga.

3.3.1. Pojam i pravna obilježja legalizacije

Legalizacija droga predstavlja kompleksno društveno i pravno pitanje koje izaziva različite stavove i polemike. Iako se legalizacija često poistovjećuje s dekriminalizacijom, riječ je o dvama različitim pravnim konceptima. Dok dekriminalizacija podrazumijeva uklanjanje kaznenih sankcija za određena ponašanja povezana s drogama (najčešće posjedovanje manjih količina za osobnu uporabu), legalizacija označava uklanjanje pravne zabrane uz uspostavu zakonite i regulirane proizvodnje, distribucije i uporabe određene psihoaktivne tvari.[682]

U tom smislu legalizacija pretpostavlja mogućnost zakonite opskrbe i potrošnje supstance bez kaznenog ili prekršajnog progona, ali unutar regulatornog sustava koji uređuje proizvodnju, distribuciju i dostupnost tvari.[683]

Legalizaciju je pritom korisno razlikovati od šireg pojma regulacije (regulation), jer suvremeni modeli u praksi najčešće ne uvode potpunu slobodu tržišta, nego selektivno dopuštenje uz stroge uvjete (dobna granica, licenciranje proizvodnje i prodaje, ograničenja marketinga, kontrola kvalitete, porezni režim, ograničenja količina i mjesta konzumacije). Zbog toga je u literaturi primjerenije govoriti o "reguliranoj legalizaciji" nego o legalizaciji kao binarnoj

[682] Dragan M. Svrakic et al., "Legalization, Decriminalization & Medicinal Use of Cannabis: A Scientific and Public Health Perspective," *Medicina* 48, no. 1 (2012).

[683] Mana Mohebbian et al., "Exploring the Impact of Drug Decriminalization and Legalization Policies on Mental Health Outcomes: A Scoping Review," *PLOS Mental Health* 2, no. 10 (2025): e0000358, https://doi.org/10.1371/journal.pmen.0000358

suprotnosti zabrani. Nadalje, većina empirijskih i normativnih rasprava u europskom kontekstu odnosi se prvenstveno na kanabis, pa se zaključci o učincima takvih modela ne mogu automatski prenositi na supstance višeg rizika, poput opioida ili sintetskih stimulansa. Konačno, nacionalni modeli legalizacije ograničeni su i međunarodnim obvezama iz sustava UN-ovih konvencija o drogama, zbog čega države često posežu za hibridnim ili interpretativnim rješenjima kako bi uskladile javnozdravstvene ciljeve s međunarodnopravnim okvirom.
Povijesno gledano, brojne supstance koje su danas u režimu zabrane bile su dostupne u medicinskoj praksi i na tržištu tijekom 19. i početkom 20. stoljeća, no razvoj javnozdravstvenih spoznaja i promjene društvenih stavova postupno su doveli do kriminalizacije njihove uporabe. Istodobno, neke psihoaktivne tvari poput alkohola i duhana ostale su legalne i široko dostupne unatoč znatnom teretu bolesti i smrtnosti povezanom s njihovom uporabom, što otvara pitanje dosljednosti normativnog pristupa prema različitim psihoaktivnim tvarima.

3.3.2. Teorija normalizacije i denormalizacije

Uporaba droga u društvu u sociologiji se objašnjava različitim teorijskim pristupima, među kojima je u pojedinim državama osobit utjecaj imala teorija normalizacije. Normalizacija je sociološki pojam kojim se opisuje stanje u kojem se pojave koje su se ranije smatrale neprihvatljivima postupno odvajaju od svojega ilegalnog statusa te se u društvenoj praksi počinju doživljavati kao uobičajene, odnosno normalne. Taj su koncept na područje droga primijenili Parker i suradnici sa Sveučilišta u Manchesteru, koji su tijekom 1990-ih godina istraživali uporabu kanabisa i amfetamina u Engleskoj na uzorku od približno 800 ispitanika, prateći njihove obrasce ponašanja longitudinalno tijekom pet godina.[684] Zaključci njihova istraživanja upućuju na to da povremena uporaba droga među dijelom mladih predstavlja oblik rekreativnog ponašanja povezanog s opuštanjem, pri čemu ni osobe koje same ne koriste droge ne iskazuju nužno izrazito negativan stav prema njihovim korisnicima. Autori su takav obrazac smatrali bitno drukčijim od dotadašnjih koncepata razumijevanja uporabe droga te su zaključili da u promatranoj skupini dolazi do procesa normalizacije, odnosno kulturne akomodacije droga. Stanje normalizacije nastupa u trenutku kada društvo određenu pojavu više ne promatra kao devijantnu. Parker taj proces opisuje kroz pet dimenzija:

- dostupnost droga (*availability*), odnosno jednostavnost njihove nabave;

[684] Fiona Measham, Richard Newcombe, i Howard Parker, "The Normalization of Recreational Drug Use amongst Young People in North-West England," *The British Journal of Sociology* 45 (1994): 287–312.

- eksperimentiranje s drogama (*drug trying / experimentation*);
- znanje o drogama (*drug knowledge*);
- buduće namjere korištenja (*future intentions*);
- kulturnu akomodaciju droga (*cultural accommodation*).[685]

Sličan koncept normalizacije bio je prisutan i u nizozemskom pristupu politici droga, u kojem se konzumacija droga nastojala integrirati u širi društveni kontekst s ciljem smanjivanja društvene polarizacije, izbjegavanja stigmatizacije konzumenata te njihove društvene integracije. U takvom se okviru uporaba droga i problemi povezani s njima promatraju kao društvene pojave koje zahtijevaju upravljanje i regulaciju, a ne isključivo kao devijantna ponašanja (više o nizozemskom pristupu vidi u poglavlju *3.2.4. Nizozemska: pragmatični model smanjivanja štete i "tolerancija" kanabisa*).

Prije pojave teorije normalizacije, u sociološkim objašnjenjima uporabe droga važnu je ulogu imala teorija supkultura, prema kojoj su se pojedini oblici ponašanja tumačili kao oblik otpora marginaliziranih ili potlačenih društvenih skupina, primjerice radničke klase, prema vrijednostima dominantnih društvenih slojeva. U takvom teorijskom okviru središnje mjesto zauzimali su pojmovi devijantnosti, devijantne karijere i devijantne supkulture. Stigmatizacija korisnika droga promatrala se i kroz teorije etiketiranja, poput Beckerove ili Wilkinsove, prema kojima represivni društveni i pravni sustavi mogu dodatno pojačavati devijantnost, iako samo ponašanje nije nužno devijantno po svojoj naravi, nego takvim postaje društvenom oznakom. Teorija normalizacije razvila se kasnije kao pokušaj drukčijeg objašnjenja uporabe droga u suvremenim društvima te je od kraja 20. stoljeća postala jedna od utjecajnijih interpretacija u pojedinim europskim državama. Dok se uporaba droga ranije promatrala prvenstveno kao oblik socijalne patologije, širenjem teze o normalizaciji sve se češće interpretira kao dio životnog stila mladih ljudi, odnosno kao dio šire potrage za užitkom i uzbuđenjem u okviru konzumerističke kulture.[686]

U okviru takvog koncepta normalizacije često se pojavljuju stavovi prema kojima se konzumacija kanabisa (neovisno o količini) percipira kao uobičajena društvena praksa. U tom se kontekstu navodi percepcija da kanabis konzumira velik broj mladih, zatim predodžba da su njegovi korisnici otvoreniji i tolerantniji, kao i teza da je riječ o „prirodnoj" tvari koja nema značajnije štetne posljedice. Međutim, unatoč širokoj prihvaćenosti teorije normalizacije u

[685] Amy Eloise Pennay i Fiona Catherine Measham, "The Normalisation Thesis – 20 Years Later," *Drugs: Education, Prevention and Policy* 23, no. 3 (2016): 187–189.

[686] Fiona Measham i Michael Shiner, "The Legacy of 'Normalisation': The Role of Classical and Contemporary Criminological Theory in Understanding Young People's Drug Use," *International Journal of Drug Policy* 20, br. 6 (2009): 502–508.

pojedinim državama, brojni autori osporavali su njezina polazišta. U Engleskoj su, primjerice, vikend izlasci mladih povezivani s intenzivnim konzumiranjem alkohola i različitih psihoaktivnih supstanci. Prema pojedinim istraživanjima, u dobi od 18 godina oko 74 % mladih redovito konzumira veće količine alkohola, dok je 54 % ispitanika barem jednom probalo neku vrstu droge, uz istodobno povećanje konzumacije alkohola u odnosu na ranija desetljeća.[687] Mlađe generacije pritom puše u sličnoj mjeri kao i prethodne, ali konzumiraju više alkohola te u većoj mjeri koriste droge, osobito amfetamine, ecstasy i kokain tijekom vikenda. Takvi obrasci polikonzumacije upućuju na složenije i dugotrajnije probleme povezane s uporabom droga.[688]

Radi ublažavanja štetnih posljedica u Engleskoj je razvijena posebna strategija usmjerena na smanjenje rizika povezanih s uporabom alkohola i droga.[689] U literaturi se pritom upozorava da proces normalizacije može biti povezan i s određenim negativnim zdravstvenim i društvenim posljedicama te da široka rasprostranjenost uporabe droga nema pozitivne društvene učinke. Ignoriranje štetnih posljedica i prepuštanje negativnim trendovima može dovesti do širenja uporabe, što je u povijesti već zabilježeno, primjerice u razdoblju intenzivne konzumacije gina u Engleskoj ili u kontekstu terapijske uporabe opioida.

Najčešće kritike teorije normalizacije odnosile su se na metodološko pitanje generalizacije, odnosno na tvrdnju da su njezini autori promatrali relativno ograničen segment populacije, dok su izvedene zaključke primjenjivali na šire društvo, što se u literaturi smatra problematičnim pristupom.[690] Teorija normalizacije kritizirana je i sa stajališta da širenje uporabe određene psihoaktivne tvari ne znači nužno da je takvo ponašanje društveno prihvaćeno ili bezopasno, nego može upućivati na nedovoljnu informiranost o potencijalnim štetnim posljedicama. Prema pojedinim istraživanjima među mladim Britancima, iskušavanje droga u dobi od 22 godine zabilježeno je kod približno 76 % ispitanika.[691]

Socijalna akomodacija očitovala se i kod osoba koje su prethodno bile apstinenti, ali su pod utjecajem bliskih osoba počele povremeno koristiti drogu, što je dodatno pridonosilo kulturnoj prihvatljivosti takvog ponašanja. U tom se kontekstu ističe da osobe koje inače ne bi bile konzumenti mogu postupno prilagođavati svoje ponašanje obrascima prisutnima u

[687] Howard Parker i Roy Egginton, "Adolescent Recreational Alcohol and Drugs Careers Gone Wrong: Developing a Strategy for Reducing Risks and Harms," *International Journal of Drug Policy* 13, br. 5 (2002): 419–432.
[688] Ibid.
[689] Ibid.
[690] Gary Wibberley i John Price, "Recreational Drug Use and the Normalisation Thesis," *Health, Risk & Society* 2, br. 2 (2000): 161.
[691] Howard Parker, "Normalization as a Barometer: Recreational Drug Use and the Consumption of Leisure by Younger Britons," *Addiction Research & Theory* 13, br. 3 (2005): 205–215.

neposrednom društvenom okruženju. U literaturi se osobito naglašavaju zdravstvene posljedice povezane s istodobnom uporabom više vrsta droga, što može dovesti do problema u osobnom i javnom zdravstvu, kao i do prijelaza s povremene na problematičnu uporabu (*slippage from recreational to problem drug use*).[692]

Nakon porasta uporabe droga krajem 20. stoljeća i pokušaja objašnjenja tog fenomena tezom o normalizaciji, početkom 21. stoljeća pojavljuju se i istraživanja koja dovode u pitanje njezinu uvjerljivost, pri čemu se u literaturi sve češće spominje i koncept denormalizacije.[693] Novija istraživanja ukazuju na određene trendove koji nisu u potpunosti u skladu s pretpostavkama teorije normalizacije.[694] Denormalizacija se danas osobito povezuje s politikama javnog zdravlja usmjerenima na smanjivanje društvene prihvatljivosti pušenja, a u literaturi se raspravlja i o mogućnosti primjene sličnog pristupa na druga sredstva ovisnosti.[695]

U tom smislu moguće je da je normalizacija postignuta samo u određenim društvenim skupinama s obzirom na socioekonomski status ili dob, odnosno da predstavlja obilježje pojedinih društvenih slojeva i određenih životnih faza,[696] što samo po sebi ne govori o korisnosti ili prihvatljivosti takve konzumacije. Neki znanstvenici stoga smatraju da je teza o normalizaciji primjenjiva ponajprije na određene segmente društva,[697] čime se djelomično približava ranijim teorijama supkulturne devijantnosti.[698] Kritike upućene teoriji normalizacije polaze i od stajališta da ona ne može u potpunosti opisati stanje u cjelokupnom društvu, odnosno zajednici ili državi,[699] te da njezina primjenjivost nije jednaka u svim državama.[700] Takva se stajališta osobito pojavljuju u državama koje zauzimaju restriktivniji pristup politici droga, gdje se kanabis i dalje povezuje s opozicijskim kulturnim obrascima i distanciranjem od dominantnih

[692] Ibid.

[693] Lisa Williams, "Muddy Waters?: Reassessing the Dimensions of the Normalisation Thesis in Twenty-First Century Britain," *Drugs: Education, Prevention and Policy* 23, br. 3 (2016): 190–201.

[694] Steve Blackman, "'See Emily Play': Youth Culture, Recreational Drug Use and Normalisation," u *Drugs in Britain: Supply, Consumption and Control*, ur. Mark Simpson, Tina Shildrick i Robert MacDonald (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007), 39–59.; Mark Gourley, "A Subcultural Study of Recreational Ecstasy Use," *Journal of Sociology* 40 (2004): 59–73.

[695] Mark Asbridge, Jenna Valleriani, Judith Kwok i Patricia G. Erickson, "Normalization and Denormalization in Different Legal Contexts: Comparing Cannabis and Tobacco," *Drugs: Education, Prevention and Policy* 23, br. 3 (2016): 212–223.

[696] Pennay i Measham, "The Normalisation Thesis," 187–189.

[697] Maher Bahora, Claire E. Sterk i Kirk W. Elifson, "Understanding Recreational Ecstasy Use in the United States: A Qualitative Enquiry," *International Journal of Drug Policy* 20 (2009): 62–69.

[698] Mark Gourley, "A Subcultural Study of Recreational Ecstasy Use," *Journal of Sociology* 40 (2004): 59–73.

[699] Sveinung Sandberg, "Is Cannabis Use Normalized, Celebrated or Neutralized? Analysing Talk as Action," *Addiction Research & Theory* 20, br. 5 (2012): 372–381.

[700] Ibid.

društvenih normi, zbog čega se naglašava važnost supkulturnih obilježja.[701]

U Nizozemskoj se koncept normalizacije droga primjenjivao još od sredine 1980-ih godina, pri čemu se konzumacija droga u određenoj mjeri promatrala kao društvena pojava koja zahtijeva upravljanje, a ne isključivo kaznenopravni odgovor. Međutim, tijekom 1990-ih pojačan je represivni pristup prema ponašanjima koja su narušavala javni red i sigurnost, osobito u slučajevima kada su takva ponašanja bila povezana s konzumacijom droga. Nizozemski ministar zdravstva 2009. godine istaknuo je da konzumacija droga ne može biti smatrana normalnom društvenom pojavom te da postoji potreba za restriktivnijim pristupom devijantnim oblicima ponašanja.[702]

Normalizacija stoga može upućivati na raširenost određene pojave unutar pojedine populacije, ali sama po sebi ne govori o njezinoj prihvatljivosti ili neškodljivosti. Mnoge društveno štetne pojave mogu biti relativno rasprostranjene, no to ne znači da ih društvo treba prihvatiti ili tolerirati. U određenim skupinama stanovništva, primjerice, mogu se pojaviti obrasci normalizacije obiteljskog nasilja, navijačkog nasilja, alkoholizma ili prekomjerne uporabe antibiotika, premda takva ponašanja i dalje proizvode ozbiljne negativne posljedice. Slično tomu, primjeri raširene uporabe opijuma u Kini, hašiša u Egiptu ili heroina u Vijetnamu mogu opisivati stupanj rasprostranjenosti tih supstanci, ali ne i razinu njihove štetnosti. Jedan od temeljnih prigovora teoriji normalizacije upravo je u tome što nedovoljno uzima u obzir štetne posljedice takvih ponašanja.

U tom smislu teorija normalizacije može pridonijeti razumijevanju društvenih obrazaca uporabe droga, ali njezina objašnjavajuća snaga ostaje ograničena ako se pritom zanemaruju zdravstvene, socijalne i pravne posljedice takvih ponašanja.

3.3.3. Najčešći argumenti protiv legalizacije

Argumenti protiv legalizacije droga u literaturi i javnim raspravama najčešće polaze od stajališta da bi pravno dopuštanje proizvodnje, distribucije i uporabe droga dovelo do povećanja njihove dostupnosti i društvene prihvatljivosti, što bi posljedično rezultiralo većom prevalencijom konzumiranja te povećanjem zdravstvenih i društvenih šteta. Pobornici

[701] Sveinung Sandberg, "Cannabis Culture: A Stable Subculture in a Changing World," *Criminology & Criminal Justice* 13, br. 1 (2013): 63–79.

[702] Eva-Maria Euchner, Stephan Heichel, Kerstin Nebel i Andreas Raschzok, "From 'Morality' Policy to 'Normal' Policy: Framing of Drug Consumption and Gambling in Germany and the Netherlands and Their Regulatory Consequences," u *Morality Policies in Europe*, ur. Isabelle Engeli, Christoffer Green-Pedersen i Lars Thorup Larsen (London: Routledge, 2017), 64–81.

penalizacije smatraju neutemeljenima tvrdnje da su droge postale normalizirani dio društva te drže da bi prepuštanje takve pojave bez pravne kontrole bilo društveno neodgovorno. Legalizacija se pritom smatra pristupom koji ne može ukloniti štetne posljedice povezane s uporabom i nabavom droga, nego bi doveo do dodatnih negativnih učinaka za korisnike, njihove obitelji i društvo u cjelini, uključujući povećane socijalne i zdravstvene troškove.[703]

U tom okviru zastupnici restriktivne politike smatraju da legalizacija ne donosi društveno korisne učinke te da bi dosljedna zaštita javnog zdravlja zahtijevala čak i strožu kontrolu konzumiranja već legalnih psihoaktivnih tvari poput alkohola.[704]

Posebno se naglašava argument dostupnosti droga, prema kojem bi niža cijena i lakša dostupnost droga u uvjetima legalizacije potaknule porast konzumiranja, osobito među mladima, analogno obrascima dostupnosti alkohola i nikotina čija uporaba nije smanjena nego je porasla. Smatra se da niža prevalencija u razdoblju penalizacije ne može jamčiti zadržavanje iste razine uporabe u uvjetima legalne dostupnosti te da bi povećana uporaba dovela do većeg broja zdravstvenih posljedica i ovisnosti. Stoga se penalizacija smatra nužnom radi zaštite javnog zdravlja.[705]

Daljnji argument protiv legalizacije polazi od pretpostavke da bi pravno dopuštanje uporabe droga uklonilo stigmu njihove štetnosti i povećalo društvenu prihvatljivost konzumiranja. Kao ilustracija navodi se iskustvo dostupnosti heroina među američkim vojnicima tijekom Vijetnamskog rata te kasniji pad uporabe nakon povratka u represivniji pravni sustav u Americi. Sličan argument temelji se i na primjeru Ujedinjenog Kraljevstva 1960-ih godina, kada je liberalno propisivanje heroina dovelo do višestrukog povećanja broja ovisnika i pojave tzv. epidemije heroina. Naime, neki su liječnici izdavali recepte za vrlo velike količine, čak i preko 600.000 tableta heroina (oko 6 kg) godišnje za mlade korisnike. Broj ovisnika se u tom razdoblju povećao oko pet puta. Navodni pacijenti bi od liječnika tražili visoke doze, ostatak bi dijelili poznanicima.[706]

U tom kontekstu naglašava se opći javnozdravstveni princip da povećanje dostupnosti psihoaktivnih tvari dovodi do povećanja njihove potrošnje, pri čemu povremena uporaba može prijeći u učestaliju i kompulzivnu konzumaciju.[707] Usporedba s visokom prevalencijom

[703] Nyberg, Lena (1996) „Legalisering löser inga problem" u Johansson, K., ur., *Narkotika, Legalisering, Missbruk*. Stockholm: Carlssons.
[704] Husak, N. Douglas (2002) *Legalize This! The Case for Decriminalizing Drugs*. New York: Verso.
[705] Ibid.
[706] Evans, Rod L., i Irwin M. Berent, ur. *Drug Legalization: For and Against*. Vol. 1. Open Court Publishing, 1992., 32.
[707] Frederick H. Gawin and Edwin H. Ellinwood Jr., "Cocaine and Other Stimulants: Actions, Abuse, and Treatment," *New England Journal of Medicine* 318, no. 18 (1988): 1173–1182.

ovisnosti o alkoholu koristi se kao argument da bi legalizacija dodatnih droga vjerojatno dovela do povećanja ukupne štete, zbog čega se postavlja pitanje treba li proširivati legalni status droga ili, naprotiv, ograničavati postojeće legalne tvari.

Protivnici legalizacije dodatno upozoravaju na dugoročne zdravstvene rizike uporabe psihoaktivnih tvari, osobito sintetskih droga, uključujući moguće negativne učinke na mentalno zdravlje, kognitivne funkcije i razvoj mozga kod mladih osoba. Također se ističe da bi povećana dostupnost mogla dovesti do rasta broja ovisnika te učestalijih zdravstvenih komplikacija povezanih s kroničnom uporabom droga.

U tom se kontekstu naglašava i da bi legalizacija mogla promijeniti društvenu percepciju rizika, povećavajući prihvatljivost konzumiranja i potičući normalizaciju uporabe droga, osobito među mladima i ranjivim skupinama.[708]

Daljnja linija argumentacije odnosi se na ulogu kaznenopravne zabrane kao sredstva zaštite javnog zdravlja i društva. Smatra se da bi bez pravne sankcije bilo otežano provođenje obveznih mjera liječenja ovisnika te zaštita članova obitelji, osobito djece, od posljedica ovisnosti.[709] U tom okviru ističe se i preventivna funkcija kaznenopravne zabrane, budući da istraživanja među mladima pokazuju da se dio njih suzdržava od uporabe droga upravo zbog pravnih posljedica.[710]

Protivnici legalizacije ukazuju i na lokalne sigurnosne i društvene učinke ilegalnih tržišta, ističući da stanovnici područja pogođenih prodajom i nasiljem povezanima s drogom u pravilu podupiru represivne mjere, a ne legalizaciju.[711]

Također se upozorava da bi povećana prevalencija uporabe u uvjetima legalizacije mogla dovesti do dodatnog opterećenja zdravstvenog sustava zbog troškova liječenja ovisnosti i povezanih somatskih i psihičkih poremećaja.

Konačno, argumenti protiv legalizacije uključuju i etička opravdanja ograničavanja uporabe droga. Navodi se da ovisnost narušava autonomiju i racionalnu sposobnost odlučivanja, zbog čega je paternalistička intervencija države opravdana radi zaštite pojedinca od samoozljeđivanja i zaštite javnog zdravlja.[712] U utilitarističkom okviru naglašava se da odluke o legalizaciji ne zahvaćaju samo osobni izbor, nego i šire društvene posljedice, zbog čega se ukidanje kontrole nad uporabom droga ne smatra etički opravdanim.[713]

---

[708] Ibid.

[709] Olsson, Orvar (1996) „Effekter av en restriktiv narkotikapolitik" u Johansson, K., ur., *Narkotika, Legalisering, Missbruk*. Stockholm: Carlssons.

[710] Evans i Berent, *Drug Legalization*, 29.

[711] Ibid., 37.

[712] Goodin, Robert E., „The Ethics of Smoking," *Ethics* 99, br. 3 (1989): 574–624.

[713] Almond, Brenda, „Drug Use and Abuse: The Ethical Issues," u *Ciba Foundation Symposium 166: Cocaine—Scientific and Social Dimensions*. Chichester: Wiley, 2007.

3.3.4. Argumenti za legalizaciju

Argumenti za legalizaciju droga u literaturi i javnim raspravama najčešće se temelje na kritici učinkovitosti represivnih politika suzbijanja droga te na pretpostavci da bi regulirani pravni okvir mogao smanjiti štete povezane s ilegalnim tržištem. Pobornici legalizacije ističu da kriminalizacija nije uspjela potpuno spriječiti dostupnost i konzumiranje droga, dok je istodobno potaknula razvoj ilegalnih tržišta, nasilja i organiziranog kriminala.[714]

U tom okviru naglašava se da bi legalizacija ili regulirana dostupnost droga mogla smanjiti profit i utjecaj organiziranih kriminalnih skupina te nasilje povezano s distribucijom droga, budući da bi se tržište premjestilo iz ilegalne u zakonitu sferu. Također se ističe da visoka cijena droga u uvjetima ilegalnosti potiče sekundarni kriminal među ovisnicima, koji bi se mogao smanjiti u uvjetima zakonite i jeftinije dostupnosti.[715]

Pobornici legalizacije također naglašavaju javnozdravstvene argumente. Smatra se da bi regulirani sustav omogućio kontrolu kvalitete i sastava droga, čime bi se smanjili rizici povezani s nečistoćama i nepoznatom potentnošću tvari na ilegalnom tržištu. Time bi se potencijalno smanjile akutne zdravstvene posljedice i omogućio pristup tretmanu ovisnosti bez straha od kaznenog progona.[716]

Daljnji argument odnosi se na fiskalne i institucionalne učinke. U ovakvom pristupu, ističe se da je suzbijanje droga dovelo do opterećenosti sudova i zatvorskog sustava, dok bi legalizacija omogućila porezne prihode i dodatna sredstva za zdravstvene mjere prema konzumentima.[717]

U tom kontekstu navode se i usporedbe troškova suzbijanja droga s teretom štete legalnih supstanci poput alkohola i duhana, kako bi se istaknula nedosljednost prohibicijskog pristupa. Tako se ističe da su Sjedinjene Američke Države 1993. godine trošile oko 13 milijardi dolara na suzbijanje droga, dok je godišnji broj smrtnih slučajeva povezanih s drogama iznosio oko 20.000, naspram približno 100.000 povezanih s alkoholom i oko 400.000 s duhanom.[718]

S normativnog aspekta, pobornici legalizacije ponekad polaze i od liberalnog stajališta o granicama kaznenog prava koje ne bi trebalo regulirati osobne izbore neovisno jesu li štetni za korisnika. Prema tom pristupu, država ne bi trebala kažnjavati ponašanja kojima pojedinac prvenstveno šteti samome sebi, pod uvjetom da ne ugrožava prava drugih. Stoga se u ovakvom

[714] Evans i Berent, *Drug Legalization*, 40.
[715] Ibid.
[716] Ibid.
[717] Reuter, P., Farrell, M., Strang, J., Commentary to Stevenson, R., 'Winning the War on Drugs: To Legalise or Not?', IEA, Hobart paper 124, 1994.; Kleber, H. D., 'Our Current Approach to Drug Abuse-Progress, Problems, Proposals', New England Journal of Medicine, February 1994.
[718] Ibid.

pristupu zagovara regulirani model dostupnosti droga uz javnozdravstvene mjere, umjesto kaznenopravne represije.[719]

Zakonodavni pristupi regulaciji droga razlikuju se među državama. Dok većina europskih zemalja primjenjuje modele dekriminalizacije, pojedine države uvode ograničene oblike legalne uporabe određenih supstanci, a u Sjedinjenim Američkim Državama bilježi se rast javne potpore regulaciji kanabisa.

Prilikom razmatranja legalizacije droga potrebno je uzeti u obzir širok spektar čimbenika, uključujući javno zdravlje, sigurnost, ekonomske učinke i društvene posljedice. Budući da ne postoji univerzalni model regulacije, svaka država oblikuje pristup sukladno vlastitim društvenim, kulturnim i pravnim okolnostima. U tom smislu rasprava o legalizaciji ostaje složeno i multidimenzionalno pitanje javne politike.

U empirijskim istraživanjima rezultati politika liberalizacije i legalizacije droga također nisu jednoznačni. U jednom opsežnom komparativnom istraživanju analizirana je učinkovitost politika suzbijanja droga u dvadeset europskih država tijekom razdoblja od petnaest godina, pri čemu su korišteni podaci iz europske školske ankete o potrošnji alkohola i drugih droga (ESPAD). Autori su pokušali povezati trendove u prevalenciji uporabe kanabisa među adolescentima s različitim zakonodavnim pristupima državnih politika. Rezultati upućuju na to da su restriktivnije politike u pravilu povezane s nižom općom prevalencijom konzumacije u populaciji, dok su liberalnije reforme u pojedinim državama bile povezane s povećanjem udjela učenika koji započinju s uporabom kanabisa. Istodobno, istraživanje nije utvrdilo značajniji utjecaj zakonodavnih promjena na starije i učestale korisnike, koji su već razvili obrasce konzumacije i zdravstvene posljedice povezane s uporabom droga.[720]

Slične zaključke donosi i noviji sustavni pregled znanstvenih istraživanja o učincima zakonodavnih promjena u području droga u razdoblju od 2013. do 2023. godine. U tom je radu analizirano ukupno 453 studije koje su se bavile posljedicama različitih modela regulacije droga u Sjevernoj Americi i Europi. Autori zaključuju da su učinci liberalizacije ili legalizacije izrazito kompleksni te u velikoj mjeri ovise o zakonodavnom okviru, društvenom kontekstu, načinima provedbe politike, ekonomskim uvjetima i dostupnosti preventivnih i zdravstvenih usluga. Iako rezultati pojedinih istraživanja nisu u potpunosti jednoznačni, velik dio analiziranih studija bilježi određeni porast uporabe kanabisa nakon liberalizacije ili legalizacije

[719] Ethan A. Nadelmann, "An End to Marijuana Prohibition: The Drive to Legalize Picks Up," *National Review*, 2004.

[720] Elisa Benedetti, Giuliano Resce, Paolo Brunori, and Sabrina Molinaro, "Cannabis Policy Changes and Adolescent Cannabis Use: Evidence from Europe," *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18, no. 10 (2021): 5174.

zakonodavstva.[721]

Ovi nalazi upućuju na potrebu opreznog i kontekstualnog pristupa pri procjeni učinaka legalizacije, budući da promjene zakonodavstva same po sebi ne proizvode jedinstvene ili automatske društvene učinke, nego djeluju u složenoj interakciji s institucionalnim, ekonomskim i kulturnim čimbenicima.

3.3.5. Ogledna rasprava: Friedman i Bennett

Različiti argumenti za i protiv legalizacije posebno su vidljivi u klasičnim polemikama znanstvenika o drogama. Jedna od najpoznatijih suvremenih rasprava vođena je kroz dnevne novine između ekonomista Miltona Friedmana i političkog filozofa Williama J. Bennetta krajem 1980-ih godina.

S obzirom na to da se Friedman zalagao za legalizaciju heroina umjesto povećanja kapaciteta službi za suzbijanje droga te je smatrao da bi legalizacija smanjila nasilje i poštovala slobodu pojedinaca, njegovi su argumenti često primjenjivani i na druge vrste droga. Dio argumenata koje su Friedman i Bennett razmijenili postao je uobičajen u raspravama o ovoj temi, zbog čega ih je korisno prikazati kao ogledne primjere.

Milton Friedman, jedan od najutjecajnijih ekonomista 20. stoljeća i dobitnik Nobelove nagrade, još je 1972. zagovarao legalizaciju heroina, smatrajući da su troškovi suzbijanja droga veći od njihovih koristi te da država nema pravo određivati što će pojedinci konzumirati ili činiti sa svojim tijelom. S druge strane, Bennett (ravnatelj Ureda za suzbijanje droga u vrijeme predsjednika Busha) se zalagao za jačanje represivnih mjera, uključujući veći broj policijskih službenika, strože kazne, širenje zatvorskog sustava te čak vojne intervencije u državama koje proizvode drogu.

Friedman je kao ključne argumente navodio visoke ilegalne prihode organiziranih kriminalnih skupina, prilagodljivost dobavljača represivnim mjerama, usporedbu s alkoholom i duhanom koji imaju znatno veće štetne posljedice od nekih ilegalnih droga, opasnost pretvaranja države u „oružani kamp“ te kriminalizaciju povremenih korisnika droga. Također je isticao da se ovisnici u uvjetima kriminalizacije nužno povezuju s kriminalom jer drogu ne mogu nabaviti na zakonit način, zbog čega je predviđao da bi legalizacija dovela do smanjenja uličnog

[721] Barbara Jablonska and Lilian Negura, “Navigating the Grey Zone: The Impact of Legislative Frameworks in North America and Europe on Adolescent Cannabis Use—A Systematic Review,” *Behavioral Sciences* 14, no. 6 (2024): 484.

kriminala.[722]

Bennett je u odgovoru Friedmanove argumente ocijenio naivnima jer, prema njegovu stajalištu, zanemaruju društvene posljedice dostupnosti droga. Smatrao je da bi niža cijena i veća dostupnost droga doveli do njihova širokog konzumiranja, pri čemu bi troškovi suočavanja s posljedicama legalizacije bili znatno veći od troškova tadašnjih represivnih politika. Kao potporu svojem stajalištu navodio je povijesne primjere, ističući da je nakon prohibicije alkohola konzumacija smanjena više nego trostruko te da je u Ujedinjenom Kraljevstvu uporaba heroina višestruko porasla nakon uvođenja sustava propisivanja na liječnički recept.[723]

3.4. Zaključni osvrt na pravne pristupe korištenju droga

Analiza komparativnih pravnih modela dekriminalizacije droga, uključujući sustave Sjedinjenih Američkih Država, Portugala, Meksika i Republike Hrvatske, uz usporedive europske pristupe, pokazuje da, unatoč formalnom odricanju od kaznenog progona za posjedovanje manjih količina droga za osobnu uporabu, među njima postoje značajne razlike u pravnoj strukturi i praktičnoj provedbi. Rješenja dekriminalizacije, čak i kada dijele naziv, ne znače istovjetne učinke, što potvrđuje potrebu za kontekstualnim i funkcionalnim promišljanjem zakonodavnih reformi.

U Portugalu je dekriminalizacija primijenjena na sve vrste droga ali u manjiim količinama te je uspostavljen institucionalni okvir koji omogućuje upućivanje korisnika prema savjetovanju, tretmanu i nadzoru, čime je stvoren integrirani javnozdravstveni model. Iako su početni rezultati ukazivali na znatno smanjenje broja smrtnih slučajeva, HIV infekcija i zatvorskih kazni, recentna praksa upozorava na preopterećenost sustava i porast ovisnosti, osobito među ranjivim skupinama, što potvrđuje da dugoročna održivost modela ovisi o kontinuiranom ulaganju u institucionalne kapacitete.

Meksički model, iako se formalno odnosi na više droga, ostaje kaznenopravno orijentiran: korisnici i dalje mogu biti uhićeni i procesuirani, a provedba reformi je otežana raširenom korupcijom i institucionalnim slabostima. Reforma je donekle rasteretila zatvorski sustav, ali nije spriječila porast konzumacije niti nasilje povezano s drogom, što upućuje na nedostatnost samostalnog zakonodavnog poteza bez šire institucionalne podrške.

Sjedinjene Američke Države nude vrlo raznolik prikaz dekriminalizacijskih politika. Dok su

[722] Evans i Berent, *Drug Legalization*, 40.
[723] Ibid.

neke države, poput Oregona, otišle najdalje i dekriminalizirale posjedovanje svih droga, implementacija se pokazala izazovnom. Pozitivni ishodi vidljivi su u smanjenju zatvorskih kazni i povećanoj dostupnosti liječenja, ali se paralelno bilježe i problemi otvorene konzumacije, beskućništva i nezadovoljstva građana, što potvrđuje da dekriminalizacija bez koordinirane institucionalne potpore može generirati nove društvene rizike.

U hrvatskom kontekstu dekriminalizacija iz 2013. godine formalno se primjenjuje na posjedovanje ne samo malih nego i većih količina bilo koje droge, budući da zakonodavni okvir ne pravi razliku među vrstama supstanci. Reformom je uveden prekršajni model koji je rasteretio kaznenopravni sustav, što se jasno vidi u statistici: broj kaznenih prijava znatno je opao, dok je istodobno porastao broj prekršajnih prijava za otprilike isti broj za koji je pao broj kaznenih djela te je nastavio rasti ali ne prateći dosljedno veliki porast potrošnje pojedinih droga (više u dijelu rada *5. Praćenje zlouporabe droga kroz statistiku Ministarstva unutarnjih poslova*). Takav trend pokazuje kontinuitet u otkrivanju slučajeva, ali i ograničeni doseg same dekriminalizacije kao strukturne reforme. Naime, korisnici i dalje ostaju formalnopravno sankcionirani, a prekršajni postupak, iako manje stigmatizirajući od kaznenog, ne mora nužno predstavljati pravedniju ili humaniju reakciju države.

Dodatno, nepostojanje propisane količine droge za osobnu uporabu i odsutnost specijaliziranih tijela za procjenu korisnika rezultiraju pravnom nesigurnosti i neujednačenom sudskom praksom u našem sustavu. Također, iako je smanjen rizik dvostrukog suđenja (prekršajnog i kaznenog), i dalje nedostaje sustavna potpora u liječenju ovisnika, edukaciji i prevenciji.

Komparativna analiza pokazuje da je hrvatski model pravno stabilniji od modela nekih drugih država, ali istovremeno siromašniji u pogledu institucionalne potpore. On nije integriran u javnozdravstveni okvir i ne propisuje samo dopustive manje količine, što ga razlikuje od portugalskog modela, niti ima progresivnu dimenziju poput meksičkog sustava, gdje se nakon višestrukih prekršaja poticanje na liječenje postavlja kao obveza.

Uzimajući u obzir članstvo Republike Hrvatske u Europskoj uniji i potrebu usklađivanja s europskom praksom, de lege ferenda preporučljivo je normativno uvesti kvantitativne pragove „osobne uporabe“ radi ujednačenosti prakse i pravne izvjesnosti. Takav pristup ne bi predstavljao liberalizaciju politike droga, već instrument pravne sigurnosti i razgraničenja između korisnika i preprodavača.

Komparativno iskustvo Češke, koja je 1990-ih godina dekriminalizirala posjedovanje bez jasno određenih količinskih pragova za osobnu uporabu, pokazuje da takav normativni vakuum može dovesti do neujednačene sudske prakse, otežanog kriminalističkog razgraničenja između korisnika i preprodavača te naknadnih zakonodavnih korekcija. Upravo je naknadno uvođenje

preciznijih kriterija u češkom sustavu predstavljalo pokušaj stabilizacije pravne sigurnosti i kontrole tržišta.

Kao mogući komparativno utemeljen okvir mogu se razmotriti kvantitativni pragovi za razlikovanje osobne uporabe od drugih oblika protupravnog postupanja s drogama. Međutim, takav pristup zahtijeva jasnu normativnu diferencijaciju između prekršajnog i kaznenog okvira, kako bi se izbjeglo njihovo preklapanje i osigurala pravna izvjesnost.

U tom smislu, kvantitativni pragovi ne bi trebali biti shvaćeni kao jedinstvene granice, već kao diferencirani rasponi koji odražavaju različite razine društvene opasnosti:

1. Osobnu uporabu,
2. Granične slučajeve s obilježjima distribucije i
3. Kaznenopravno relevantne količine.

U okviru prekršajnog prava, pragovi bi trebali obuhvatiti isključivo količine koje su razumno povezive s osobnom uporabom, pri čemu bi, primjerice, orijentacijski rasponi za osnovni prekršaj posjedovanja mogli uključivati **do 10 g marihuane**, do 1 g kokaina ili heroina, do 2 g amfetamina, do 5 tableta ecstasyja ili manji broj doza LSD-a. Navedeni rasponi imaju isključivo orijentacijski karakter i ne isključuju obvezu procjene svih okolnosti konkretnog slučaja. Za količine veće od 10 g kanabisa do 100 g kanabisa moglo bi zakonski **propisati novi teži oblik prekršaja** sa znatno većom novčanom kaznom kako bi se razdvojilo povremene korisnike manjih količina od počinitelja koji posjeduju velike količine koje su štetne za njihovo zdravlje i za društvo, a koji su ranije bili sankcionirani u kaznenom postupku.

S druge strane, količine koje značajno **prelaze navedene pragove** ne bi smjele ostati u prekršajnom okviru, već bi predstavljale indikator za daljnju kaznenopravnu kvalifikaciju, osobito u kontekstu postojanja namjere stavljanja u promet. Time bi se izbjegla situacija u kojoj se količine koje po svojoj prirodi upućuju na distribuciju normativno svrstavaju u prekršajni režim, što bi dovelo do narušavanja svrhe kaznenopravne zaštite.

Dodatno, uvažavajući rasprave u literaturi o problematičnosti podjele na „lake“ i „teške“ droge, opravdano je normativno razlikovati kanabis od ostalih droga, ne u vrijednosnom smislu, već u kontekstu različitih rizika i obrazaca konzumacije, što bi omogućilo proporcionalniji odgovor pravnog sustava.

Takav diferencirani model omogućio bi jasnije razgraničenje između konzumenata i preprodavača, smanjio prostor za arbitrarnost u postupanju te doprinio usklađivanju hrvatskog sustava s komparativnim europskim standardima, uz zadržavanje kaznenopravnog fokusa na promet i organizirani kriminal.

Analiza postavljenih hipoteza ukazuje da promjene u pravnom okviru primarno utječu na

strukturu represivnog odgovora, ali ne i na samu razinu konzumacije, čime se potvrđuje ograničen doseg kaznenopravnih intervencija u regulaciji društvenih pojava.

Temeljem analize u ovome dijelu rada mogu se dodatno evaluirati sljedeće hipoteze:

- **H1**: **U posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj** - Ova hipoteza nije potvrđena ni opovrgnuta u ovom dijelu rada.
- **H2**: **U posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga** - Ova hipoteza nije istraživana u ovom dijelu rada. Pravne promjene, posebno dekriminalizacija iz 2013. godine, dovele su do sniženja praga za postupanje u prekršajnom kontekstu, što povećava broj obrađenih slučajeva, ali se ne može nedvojbeno povezati s realnim porastom konzumacije droga. Ova interpretacija podupire prethodnu napomenu o tome da kvantitativni pokazatelji (H2) ne moraju biti u izravnom kontrastu s hipotezom H5, koja se odnosi na strukturnu razinu učinkovitosti.
- **H3**: **Broj liječenih ovisnika u srazmjernom je porastu u odnosu na porast konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj** - Na temelju podataka obuhvaćenih ovim poglavljem hipotezu nije moguće valjano testirati. Za pouzdanu evaluaciju potrebna je zasebna analiza podataka HZJZ-a/Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga (po vrstama tvari i godinama).
- **H4**: **Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi** - Hipoteza nije potvrđena. Iako su izmjene iz 2013. godine prebacile posjedovanje u prekršajni postupak i dovele do preraspodjele između kaznenih i prekršajnih postupaka, u komparativnom pravu je razlika vidljiva u odnosu na normiranje količina koje spadaju u posjedovanje za vlastitu uporabu i znatno teže kazne za veće količine.
- **H5**: **Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je neučinkovitog kriminalističkog istraživanja** - Hipoteza nije razmatrana u ovom dijelu rada. Nakon reforme 2013. godine, broj kaznenih prijava za posjedovanje droge pao je s gotovo 5000 na manje od 1000 godišnje, dok je broj prekršajnih prijava istodobno porastao i dosegnuo više od 4500 godišnje. Ova gotovo simetrična zamjena upućuje na to da razina represivnog odgovora nije smanjena, već je pravno prerazmještena iz kaznenog u prekršajni okvir. Policija i dalje otkriva sličan broj slučajeva, što

ukazuje na to da učinkovitost kriminalističkog istraživanja u kvantitativnom smislu nije oslabjela, nego je došlo do promjene u pravnoj kvalifikaciji djela. Statistički podaci ukazuju na pravnu preraspodjelu represivnog odgovora, a ne njegovu redukciju. Međutim, iako broj otkrivenih slučajeva ostaje stabilan, time se ne isključuje mogućnost postojanja dubljih strukturnih slabosti, osobito u pogledu suzbijanja složenijih oblika kriminala (npr. mreža distribucije), koje često ne dolaze do izražaja u službenim statistikama.

Na taj se način potvrđuje da H2 i H5 nisu kontradiktorne, već komplementarne hipoteze koje istodobno ukazuju na rast otkrivenih slučajeva i na ograničen doseg kriminalističkih istraživanja prema izvorima opskrbe.

H6: Pandemija Covid-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga - Neobrađena u ovom dijelu rada; zahtijeva dodatnu analizu.

Zaključno, svi analizirani modeli pokazuju da dekriminalizacija može biti važan korak prema humanijoj i učinkovitijoj politici droga kod povremenih korisnika sa manjim količinama, ali samo ako je popraćena sustavnom i koordiniranom institucionalnom podrškom. Iskustva Portugala, Meksika, SAD-a i Hrvatske jasno pokazuju da dekriminalizacija bez ulaganja u liječenje, edukaciju, evaluaciju politika i jasno normiran pravni okvir može dovesti do novih izazova umjesto rješenja.

U hrvatskom slučaju, posebnu težinu imaju normativne manjkavosti – odsutnost zakonski definiranih kvantitativnih pragova (za posjedovanje većih količina nije propisan odgovarajući teži oblik prekršaja) i neusklađenost policijskih ovlasti za prikupljanje podataka u prekršajnim okvirima (djelotvorno kajanje), što stvara pravnu nesigurnost i prostor za arbitrarnost. De lege ferenda, uz uvođenje kvantitativnih pragova i pojašnjenje ovlasti u prekršajnom postupku, razmotriti i uspostavu specijaliziranih povjerenstava za procjenu i upućivanje korisnika (po uzoru na portugalske komisije), čime bi se prekršajni režim nadopunio javnozdravstvenim mehanizmima.

Dodatnu potvrdu ovih zaključaka pruža i strukturirani intervju proveden s voditeljem odjela za suzbijanje droga u jednoj policijskoj upravi. Empirijski uvid iz prakse potvrđuje postojanje pravne neujednačenosti u tumačenju „manje količine“ droga, pri čemu se marihuana gotovo isključivo tretira prekršajno, dok se kod drugih supstanci (poput kokaina ili ecstasyja) češće primjenjuje kazneni progon, unatoč istovjetnoj zakonskoj klasifikaciji.

Ispitanik je upozorio na operativna ograničenja u provedbi, poput nedostatka specijaliziranih službenika i fokusa sustava na kaznene postupke, te ukazao na pojavu taktičkog prilagođavanja preprodavača, koji posjeduju količine unutar „osobne uporabe“ kako bi izbjegli kazneni progon.

Intervju također otkriva da se policijske ovlasti u prekršajnim postupcima u praksi ipak provode putem sudskih naloga, čime se djelomično rješava teorijska „siva zona“ iz normativnog okvira, ali ostaje pitanje konzistentnosti u tumačenju i primjeni.

Sve navedeno upućuje da buduće izmjene **trebaju biti dvoslojne**:

1. normativno-precizne (pragovi, ovlasti, procesne garancije) i
2. institucionalno-integrirane (prevencija, liječenje, tijela za procjene)

kako bi se postigla razmjernost, pravna izvjesnost i javnozdravstveni učinak.

Time se potvrđuje da politika droga ne može biti učinkovita ako se temelji isključivo na kaznenopravnom pristupu, već zahtijeva integrirani model koji istodobno osigurava pravnu izvjesnost, javnozdravstvenu zaštitu i proporcionalan odgovor države.

4. PRIKAZ I ANALIZA PODATAKA IZ REGISTRA OSOBA LIJEČENIH ZBOG ZLOUPORABE PSIHOAKTIVNIH DROGA

U drugoj polovici 20. stoljeća problem zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj postupno je počeo dobivati veću pozornost stručne i šire javnosti. Do tada je fenomen ovisnosti o psihoaktivnim drogama bio relativno rijetko prepoznat u javnom diskursu, a svijest o zdravstvenim i društvenim posljedicama njihove zlouporabe bila je ograničena. Prvi zabilježeni slučajevi ovisnosti odnosili su se ponajprije na medicinsko osoblje koje je razvilo ovisnost o morfinu, no zbog medicinske tajne identitet tih osoba nije bio javno dostupan. Takva pojava nije bila specifična samo za hrvatski prostor, već je zabilježena i u drugim zemljama, gdje su među ranim ovisnicima o morfinu često bili liječnici i drugi zdravstveni djelatnici koji su imali lak pristup toj tvari.[724]

Povećanje broja ovisnika tijekom 1970-ih godina, osobito nakon pojave heroinske epidemije, potaknulo je uspostavu sustava sustavnog epidemiološkog praćenja. Kao odgovor na rastući javnozdravstveni problem, 1978. godine uspostavljen je *Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*. Od 1981. godine *Hrvatski zavod za javno zdravstvo* započinje s redovitim objavljivanjem izvješća o liječenim ovisnicima, čime je omogućeno kontinuirano praćenje trendova ovisnosti u Hrvatskoj. Važno je napomenuti da *Registar* još uvijek aktivno funkcionira, dok je *Republički registar alkoholičara*, koji je djelovao između 1965. i 1989. godine, ukinut (više u dijelu rada *2.2.1.1.1. Alkohol*). Kontinuirano praćenje i analiza broja i karakteristika ovisnika od ključne su važnosti za učinkovitu prevenciju i pravodobno donošenje mjera za suzbijanje zlouporabe droga.

Podaci o osobama koje se liječe od ovisnosti prikupljaju se iz različitih izvora širom Hrvatske, uključujući bolničke ustanove, službe za prevenciju, centre za izvanbolničko liječenje pri županijskim zavodima za javno zdravstvo, kao i specijalističko-konzilijarne službe.[725]

U terapijskim zajednicama prikupljanje podataka započelo je 2008. godine. Proces registracije ovisnika uključuje ispunjavanje tzv. *Pompidou upitnika*, koji se sastoji od općih sociodemografskih podataka, informacija o liječenju te podataka o specifičnim sklonostima (npr. rizičnih ponašanja i problema sa zakonom). Nakon prikupljanja, podaci se unose u *Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*. Pristup ovim informacijama

[724] David T. Courtwright, *Dark Paradise: A History of Opiate Addiction in America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001).

[725] Zavod za javno zdravstvo Zadar, *Prevencija i izvanbolničko liječenje ovisnosti*, pristupljeno 15. siječnja 2022., https://www.zzjzdnz.hr/downloadf/prevencija_i_izvanbol_lijecenje_ovisnosti_za_web.pdf.

osigurava *Ministarstvo zdravlja*, *Agencija Europske unije za droge (European Union Drugs Agency – EUDA, bivši EMCDDA) te Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal(UNODC)*.[726]

4.1. Statistički prikaz podataka iz Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga

Hrvatski zavod za javno zdravstvo redovito objavljuje godišnja izvješća o osobama liječenima zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Republici Hrvatskoj. Ta izvješća sadrže statističke podatke o ukupnom broju liječenih osoba, broju osoba koje se prvi put uključuju u liječenje, vrsti konzumiranih psihoaktivnih tvari te sociodemografskim obilježjima osoba uključenih u sustav liječenja.

Podaci prikazani u ovom poglavlju temelje se na analizi godišnjih izvješća *Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo o osobama liječenima zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari* za razdoblje od 2001. do 2023. godine.[727]

U cilju prikaza dugoročnih trendova ovisnosti u Republici Hrvatskoj, u nastavku su prikazani podaci o ukupnom broju osoba uključenih u sustav liječenja, kao i struktura liječenih prema vrsti ovisnosti, odnosno broj osoba liječenih zbog opioidnih i neopijatnih psihoaktivnih tvari. Na temelju tih podataka moguće je uočiti promjene u ukupnom opterećenju sustava liječenja, ali i promjene u strukturi konzumiranih droga kroz promatrano razdoblje.

Posebno je važno analizirati odnos između opioidnih i neopijatnih ovisnosti, jer taj odnos odražava šire promjene na tržištu droga i u obrascima konzumacije psihoaktivnih tvari u populaciji. Promatranje ovih pokazatelja kroz dulje vremensko razdoblje omogućuje uočavanje dugoročnih trendova, uključujući razdoblja rasta broja liječenih osoba, stabilizacije te kasnijeg postupnog smanjenja broja osoba uključenih u sustav liječenja. Takva analiza važna je za razumijevanje promjena u strukturi ovisnosti te za oblikovanje učinkovitijih javnozdravstvenih i preventivnih politika.

[726] Hrvatski zavod za javno zdravstvo, "Obilježavanje 40 godina postojanja nacionalnog Registra liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo," objavljeno 18. lipnja 2018., pristupljeno 27. lipnja 2021., https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/obiljezavanje-40-godina-postojanja-nacionalnog-registra-lijecenih-ovisnika-o-psihoaktivnim-drogama-u-hrvatskom-zavodu-za-javno-zdravstvo/.

[727] Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ), *Izvješća o osobama liječenima zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Republici Hrvatskoj*, godišta 2001.-2023.

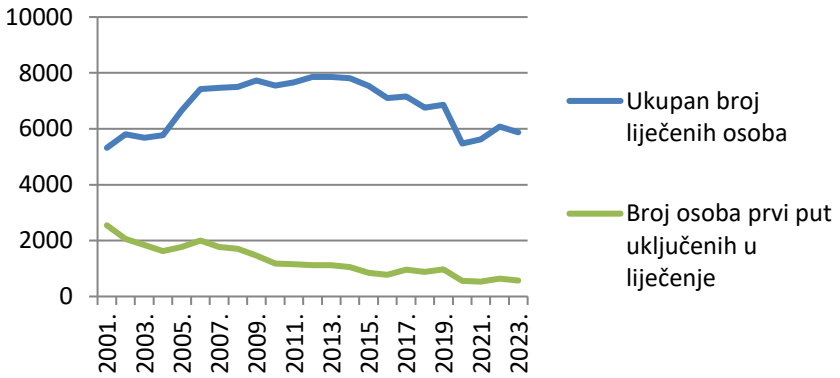
Godina	Broj svih liječenih osoba	Broj liječenih osoba zbog opioida	Broj liječenih zbog neopijata
2001.	5.320	3.067	2.253
2002.	5.811	4.061	1.750
2003.	5.678	4.087	1.591
2004.	5.768	4.163	1.605
2005.	6.668	4.867	1.801
2006.	7.427	5.611	1.816
2007.	7.464	5.703	1.761
2008.	7.506	5.832	1.674
2009.	7.733	6.251	1.482
2010.	7.550	6.175	1.375
2011.	7.665	6.198	1.467
2012.	7.855	6.357	1.498
2013.	7.857	6.315	1.542
2014.	7.812	6.241	1.571
2015.	7.533	6.123	1.410
2016.	7.106	5.953	1.153
2017.	7.157	5.773	1.384
2018.	6.761	5.434	1.327
2019.	6.858	5.338	1.520
2020.	5.478	4.431	1.047
2021.	5.624	4.605	1.019
2022.	6.078	4.741	1.337
2023.	**5.875**	**4.662**	**1.213**

Slika 9: Kretanje broja osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Hrvatskoj od 2001. do 2023. godine[728]

Analiza kretanja broja osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Republici Hrvatskoj pokazuje nekoliko jasno uočljivih trendova. U prvoj polovici promatranog razdoblja bilježi se rast broja liječenih osoba, koji doseže vrhunac između 2009. i 2014. godine, kada se broj liječenih kretao između približno 7.500 i 7.800 osoba godišnje. Nakon 2013. godine započinje postupni pad ukupnog broja osoba uključenih u liječenje, koji se nastavlja do posljednjih analiziranih godina. Ovakvo kretanje je neobično jer nakon 2013. prema pokazateljima prevalencije u anketama i otpadnim vodama potrošnja je u velikom porastu, ali se broj liječenih ne povećava.

Istodobno je vidljivo da najveći dio liječenih osoba čine osobe liječene zbog ovisnosti o opioidima, iako i u toj skupini dolazi do postupnog smanjenja broja liječenih. Posebno izražen pad zabilježen je 2020. godine, što se može povezati s posljedicama pandemije COVID-19 i otežanim pristupom zdravstvenim uslugama. Navedeni trendovi upućuju na postupnu promjenu strukture ovisničke populacije te na smanjenje ukupnog broja osoba uključenih u sustav liječenja u odnosu na razdoblje najvećeg opterećenja sustava tijekom prvog desetljeća 21. stoljeća.

[728] Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Izvješće o osobama liječenima zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Hrvatskoj u 2023. godini*, Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2024., Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari., 9.



Grafikon 9: Kretanje ukupnog broja liječenih osoba i osoba prvi put uključenih u liječenje zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Republici Hrvatskoj (2001.–2023.)

Analiza kretanja ukupnog broja liječenih osoba i osoba koje su prvi put uključene u liječenje pokazuje značajne promjene u dinamici ovisnosti u Republici Hrvatskoj. Dok je ukupan broj liječenih dosegao vrhunac između 2009. i 2013. godine, broj osoba koje se prvi put javljaju na liječenje pokazuje dugoročan trend smanjenja. Takav nesrazmjer upućuje na činjenicu da sustav liječenja sve više obuhvaća osobe s dugotrajnim ovisničkim stažem, dok je broj novih slučajeva relativno manji.

Promatrajući kretanje broja liječenih kroz dulje razdoblje, vidljivo je da je broj osoba uključenih u liječenje rastao od početka 2000-ih godina do približno 2013. godine, nakon čega započinje postupni pad. Posebno izražen pad zabilježen je 2020. godine, kada je broj liječenih osoba smanjen za 20,1 % u odnosu na prethodnu godinu, dok je broj osoba koje su se prvi put javile na liječenje smanjen za približno 40 %. Ovakav pad može se povezati s pandemijom bolesti COVID-19 i otežanim pristupom zdravstvenim uslugama tijekom tog razdoblja.

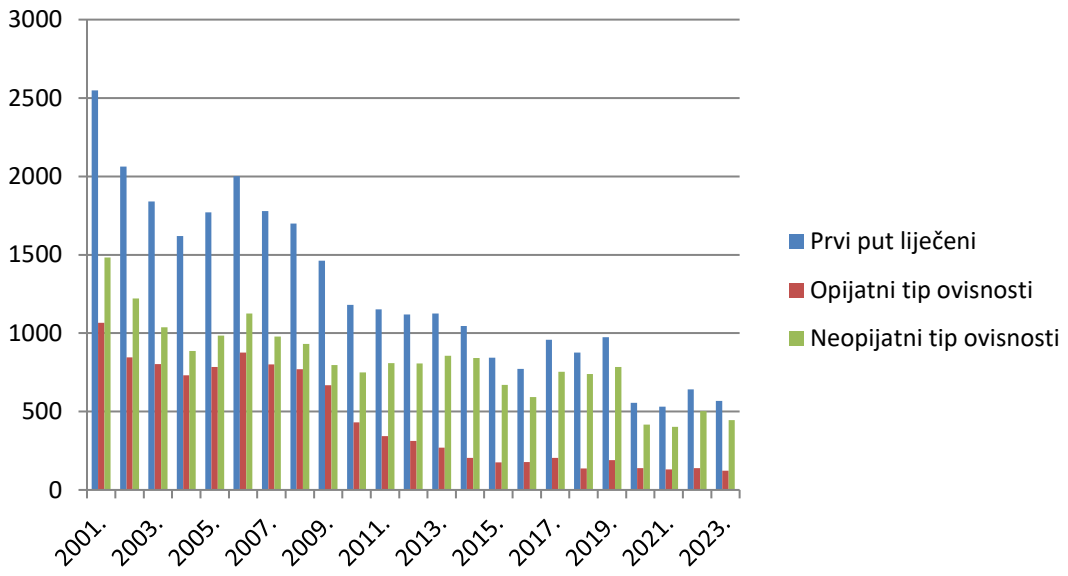
Stoga se navedeni podaci ne mogu tumačiti isključivo kao pokazatelj stvarnog smanjenja konzumacije droga u populaciji, već dijelom odražavaju i promjene u dostupnosti zdravstvenog sustava. Dugoročno promatrano, smanjenje broja osoba koje se prvi put javljaju na liječenje upućuje na promjene u strukturi ovisničke populacije, pri čemu sustav liječenja sve više obuhvaća osobe s dugotrajnim ovisničkim stažem.

Važno je napomenuti da broj osoba uključenih u sustav liječenja ne predstavlja nužno izravan pokazatelj ukupne razine konzumacije droga u populaciji. U posljednjem desetljeću različiti indikatori, poput analiza otpadnih voda, policijskih statistika i zapljena droga, ukazuju na rast dostupnosti i konzumacije pojedinih psihoaktivnih tvari. Istodobno, broj osoba uključenih u

liječenje pokazuje trend stagnacije ili smanjenja. Ovaj nesrazmjer može se djelomično objasniti promjenama u strukturi konzumiranih droga, pri čemu sve veći udio čine neopijatne psihoaktivne tvari poput kanabisa, stimulansa i kokaina, koje rjeđe dovode do ulaska korisnika u sustav liječenja. Osim toga, dio korisnika ostaje izvan institucionalnog sustava zdravstvene skrbi, što se može opisati kao postojanje tzv. skrivene populacije korisnika droga.
U tom kontekstu, za razumijevanje promjena u dinamici ovisnosti posebno je važno analizirati i strukturu konzumiranih psihoaktivnih tvari, što je predmet analize u sljedećem poglavlju.

4.2. Analitički prikaz vrsta ovisnosti kod liječenih ovisnika

Dok je u prethodnom poglavlju analizirano kretanje ukupnog broja liječenih osoba i osoba koje se prvi put uključuju u liječenje, u ovom dijelu rada analizira se struktura ovisnosti prema vrsti psihoaktivnih tvari koje su uzrokovale ovisnost.
U *Registru* se, osim ukupnog broja liječenih osoba, bilježe i podaci o broju liječenih zbog opioida, broju prvih liječenih te ovisnicima koji su prvi put liječeni zbog opioida, kao i podaci o tipu ovisnosti (opioidna/neopijatna). Pod opioidima se podrazumijeva skupina psihoaktivnih tvari koje djeluju na opioidne receptore u središnjem živčanom sustavu. U tu skupinu ubrajaju se prirodni alkaloidi opijuma (opijati), poput morfina, kodeina i tebaina, zatim polusintetski opioidi poput heroina, te sintetski opioidi kao što su metadon, fentanil i buprenorfin. Ove tvari karakterizira snažan analgetski učinak, ali i visok potencijal za razvoj fizičke i psihičke ovisnosti. Suprotno tomu, u skupinu neopijatnih psihoaktivnih tvari ubrajaju se droge koje ne potječu iz opijuma i ne djeluju primarno na opioidne receptore, poput kanabisa, kokaina, amfetamina, LSD-a i drugih sintetskih droga. Ove tvari najčešće uzrokuju psihičku ovisnost, odnosno snažnu želju za ponovnim uzimanjem zbog osjećaja ugode, euforije ili stimulacije. Iako se kod nekih od njih mogu pojaviti i određeni fiziološki simptomi apstinencije, oni su u pravilu blaže izraženi nego kod opioidnih droga. U praksi se kod pojedinih korisnika mogu razviti i kombinirani oblici ovisnosti, koji uključuju i psihičku i fizičku komponentu.



Grafikon 10: Prikaz osoba prvi put liječenih od ovisnosti (opijatni/neopijatni)

Analiza podataka o vrsti ovisnosti među osobama koje se prvi put uključuju u liječenje pokazuje značajne promjene u strukturi konzumiranih psihoaktivnih tvari u Republici Hrvatskoj. Početkom promatranog razdoblja udio osoba liječenih zbog opioidne ovisnosti bio je relativno visok. Tako je, primjerice, 2001. godine omjer osoba prvi put liječenih zbog opioidnih i neopijatnih droga iznosio 41,8 % prema 58,2 %, dok je 2003. godine taj omjer iznosio 43,6 % prema 56,4 %.

Tijekom narednih godina uočava se kontinuirano smanjenje udjela osoba koje se prvi put liječe zbog opioidne ovisnosti, dok istodobno raste udio osoba liječenih zbog neopijatnih psihoaktivnih tvari. U razdoblju neposredno prije pandemije COVID-19 taj je trend bio posebno izražen, pa je udio opioidnih ovisnosti među osobama prvi put uključenima u liječenje iznosio 23,1 % u 2017. godini, 15,5 % u 2018. godini te 19,5 % u 2019. godini, dok su neopijatne droge činile između 78 % i 85 % svih prvih liječenja.

U 2020. godini zabilježeno je dodatno smanjenje ukupnog broja osoba koje su se prvi put javile na liječenje, što se može povezati s pandemijom bolesti COVID-19 i otežanim pristupom zdravstvenim uslugama. Nakon toga dolazi do blagog porasta broja prvih liječenja, no struktura ovisnosti ostaje slična. Tako je u 2023. godini među osobama koje su se prvi put uključile u liječenje njih 21,5 % liječeno zbog opioidne ovisnosti, dok je 78,5 % bilo liječeno zbog neopijatnih psihoaktivnih tvari.

Ovakvi rezultati upućuju na dugoročan trend smanjenja heroinske i druge opioidne ovisnosti među novim osobama uključenima u liječenje, uz istodobno povećanje udjela neopijatnih

droga. Među neopijatnim psihoaktivnim tvarima u Hrvatskoj, kao i u većini europskih zemalja, najzastupljeniji je kanabis. Primjerice, 2020. godine 63,5 % osoba liječenih zbog neopijatnih droga bilo je uključeno u tretman zbog ovisnosti o kanabisu, dok su znatno manji udio činile osobe liječene zbog kokaina (3 %) i amfetamina (1,9 %). Povećani udio liječenja povezanih s kanabisom može se dijelom objasniti i pojavom sintetskih kanabinoida te povećanjem potentnosti proizvoda na tržištu droga, koji mogu imati snažnije psihotropne učinke i veći rizik za razvoj ovisnosti u odnosu na tradicionalne oblike kanabisa.

Promatrani trendovi upućuju na promjene u obrascima konzumacije droga, pri čemu se smanjuje udio tradicionalne heroinske ovisnosti, dok raste značaj drugih psihoaktivnih tvari, osobito kanabisa i stimulansa. Takve promjene povezane su s većom dostupnošću različitih droga na tržištu te s promjenama u načinima njihove konzumacije među mlađim generacijama korisnika.

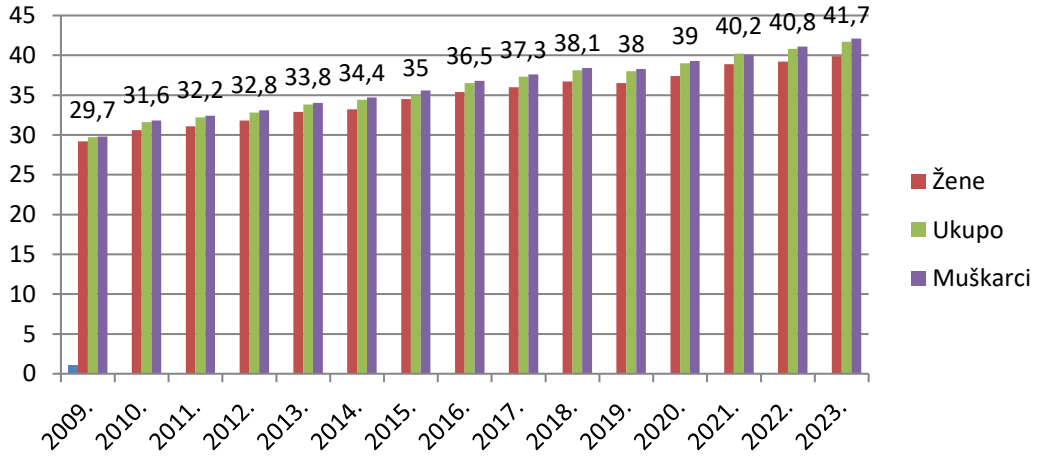
Ovi rezultati potvrđuju dugoročnu promjenu u strukturi ovisnosti među osobama koje se prvi put uključuju u liječenje. Dok je u ranijim razdobljima dominirala opioidna ovisnost, u novijim godinama sve veći udio čine osobe koje se liječe zbog neopijatnih psihoaktivnih tvari. Takva promjena odražava šire promjene na tržištu droga i u obrascima njihove konzumacije, pri čemu sve veću ulogu imaju kanabis i stimulativne droge. U tom kontekstu, analiza drugih sociodemografskih obilježja osoba uključenih u liječenje može pružiti dodatni uvid u karakteristike suvremene ovisničke populacije, što je predmet analize u sljedećem poglavlju.

4.3. Analiza drugih značajki osoba liječenih od ovisnosti

Osim već navedenih pokazatelja, u *Registru osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari* prikupljaju se i podaci o spolu osoba uključenih u liječenje. Analiza dostupnih podataka pokazuje da većinu liječenih osoba čine muškarci. Primjerice, u 2018. godini udio muškaraca među osobama uključenima u liječenje iznosio je 82,3 %, dok je udio žena bio 17,7 %. Sličan odnos zabilježen je i u sljedećim godinama – u 2019. godini muškarci su činili 82,7 %, a žene 17,3 % svih liječenih osoba, dok se slična spolna struktura zadržala i u razdoblju nakon pandemije. Prema dostupnim podacima, i u 2023. godini muškarci čine veliku većinu osoba uključenih u liječenje, dok je udio žena i dalje znatno manji.

Dobna struktura osoba uključenih u liječenje pokazuje da najveći udio pripada dobnoj skupini od 40 do 44 godine, dok je sljedeća najzastupljenija dobna skupina ona od 35 do 39 godina. Takva dobna raspodjela prisutna je i u prethodnim godinama promatranog razdoblja te upućuje na postupno starenje populacije osoba uključenih u liječenje.

Rezultati drugih istraživanja prikazanih u ovom radu također potvrđuju da su muškarci znatno skloniji konzumaciji droga i razvoju ovisnosti u odnosu na žene, što se odražava i u strukturi osoba uključenih u sustav liječenja.



Grafikon 11: Prikaz prosječne dobi osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga od 2009. do 2023. godine

Iz prikazanog grafikona vidljivo je da se prosječna dob osoba uključenih u liječenje zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Republici Hrvatskoj kontinuirano povećava. U promatranom razdoblju prosječna dob liječenih porasla je s 29,7 godina (2009.) na 41,7 godina (2023. godine). Ovaj trend ukazuje na postupno starenje ovisničke populacije.

Porast prosječne dobi prisutan je i među muškarcima i među ženama. Prosječna dob muškaraca uključenih u liječenje povećala se s 29,8 godina u 2009. na 42,1 godinu u 2023. godini, dok je kod žena porasla s 29,2 na 39,9 godina u istom razdoblju. Iako su muškarci u prosjeku nešto stariji od žena, trend starenja ovisničke populacije vidljiv je u obje skupine.

Takav trend može se objasniti činjenicom da sustav liječenja sve više obuhvaća osobe s dugotrajnim ovisničkim stažem, dok je broj novih slučajeva ovisnosti manji nego u razdoblju intenzivnog rasta heroinske epidemije tijekom 1990-ih i početkom 2000-ih godina.

Osim podataka o dobi, u *Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari* prikupljaju se i informacije o sociodemografskim obilježjima liječenih osoba, uključujući roditeljski status, bračni status te ostvarivanje roditeljskih prava. Tako je u 2018. godini 37,6 % osoba u tretmanu imalo djecu (2572 osobe), dok je u 2019. godini taj udio porastao na 37,9 % (2602 osobe). U 2020. godini udio osoba s djecom iznosio je 39 %. Prema najnovijim dostupnim podacima za 2023. godinu, među osobama uključenima u liječenje 2.362 osobe (40,2 %) imaju djecu, dok 3.316 osoba (56,4 %) nema djece. Promatrajući podatke prema spolu, udio

majki među ženama uključenima u liječenje iznosi 52,1 %, dok udio očeva među muškarcima iznosi 37,7 %. U manjem broju slučajeva zabilježene su i mjere ograničenja roditeljskih prava, pa je kod 66 osoba (1,1 %) evidentirano oduzimanje roditeljskih prava, dok je kod 16 osoba (0,3 %) zabilježen nadzor nad ostvarivanjem roditeljskih prava.

Kada je riječ o bračnom statusu, raniji podaci pokazuju da je u razdoblju od 2018. do 2020. godine udio osoba u braku iznosio 38,8 %, 36,6 % i 30,3 %, dok je udio osoba koje žive u izvanbračnoj zajednici iznosio 17,7 % u 2018. godini te 18,2 % i 13,8 % u 2019. i 2020. godini. Prema najnovijim dostupnim podacima za 2023. godinu, najveći udio osoba uključenih u liječenje čine osobe koje nisu u braku, odnosno neudane ili neoženjene osobe (40,5 %). Slijede osobe koje žive u izvanbračnoj zajednici (24,6 %) te osobe u braku (18,4 % u prvom braku i 2,4 % u drugom braku). Udio rastavljenih osoba iznosi 11,7 %, dok udovci i udovice čine 1,1 % svih osoba uključenih u liječenje.

Podaci također pokazuju da dio osoba uključenih u liječenje živi s drugim korisnicima psihoaktivnih tvari. U 2023. godini takav oblik zajedničkog života zabilježen je kod 702 osobe, što čini oko 12 % svih liječenih osoba. Ovakvo okruženje može predstavljati dodatni rizični čimbenik za nastavak konzumacije droga i otežavati proces liječenja i rehabilitacije.

Analiza razine obrazovanja pokazuje da najveći broj osoba uključenih u liječenje ima završenu srednju školu. Prema podacima za 2023. godinu, čak 70,1 % osoba liječenih zbog opioidne ovisnosti ima završenu srednju školu, dok manji udio čine osobe s nižom ili višom razinom obrazovanja. Tako 11,9 % osoba nema završenu srednju školu, a 8,2 % ima završenu osnovnu školu.

S druge strane, relativno mali udio osoba uključenih u liječenje ima viši stupanj obrazovanja – 2,9 % ima završenu višu školu, a 2,1 % fakultet. Ovi podaci upućuju na činjenicu da je populacija osoba uključenih u liječenje u najvećoj mjeri srednjoškolskog obrazovnog profila.

Podaci o dobi prvog eksperimentiranja s drogama također ostaju relativno stabilni tijekom promatranog razdoblja, a prosječna dob početka eksperimentiranja iznosi oko 16 godina.

Promatrani pokazatelji upućuju na relativno stabilan sociodemografski profil osoba uključenih u liječenje, pri čemu prevladavaju muškarci srednje životne dobi, najčešće srednjoškolskog obrazovanja, uz relativno visok udio osoba koje imaju djecu i žive u različitim oblicima partnerskih odnosa.

4.4. Pregled broja liječenih ovisnika po županijama

Hrvatski zavod za javno zdravstvo u svojim godišnjim izvješćima redovito prikazuje

broj osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari prema županijama prebivališta. Takvi podaci omogućuju uvid u prostornu raspodjelu problema ovisnosti te identificiranje regionalnih razlika u opterećenju zdravstvenog sustava i dostupnosti liječenja.

U tablici u nastavku prikazane su stope liječenih osoba na 100.000 stanovnika u dobi od 15 do 64 godine prema županijama prebivališta u razdoblju od 2010. do 2019. godine. Prikaz stopa liječenih osoba omogućuje usporedbu između županija različite veličine i broja stanovnika te pruža jasniji uvid u intenzitet problema ovisnosti u pojedinim dijelovima zemlje.

Analiza podataka po županijama omogućuje prepoznavanje područja s relativno većim ili manjim udjelom osoba uključenih u sustav liječenja, kao i uočavanje regionalnih obrazaca koji se zadržavaju tijekom duljeg vremenskog razdoblja.

Tablica 8: Prikaz broja osoba liječenih od ovisnosti po županijama na 100.000 stanovnika za razdoblje od 10 godina (od 2010. do 2019. godine)

Županija	**2010.**	**2011.**	**2012.**	**2013.**	**2014.**	**2015.**	**2016.**	**2017.**	**2018.**	**2019.**
Grad Zagreb	**419,6**	435,6	**430,0**	419,2	**439,1**	406,4	381,4	366,7	351,3	348,3
Zagrebačka	190,1	176,4	183,4	174,1	182,4	159,7	142,5	141,6	131,4	131,8
Krapinsko-zagorska	58,3	50,3	59,2	64,8	50,3	54,7	59,2	65,9	40,2	40,2
Sisačko-moslavačka	63,4	74,4	101,1	88,8	91,4	84,4	64,2	66,8	76,5	66,8
Karlovačka	109,7	92,5	79,4	80,6	96,0	139,9	148,2	138,7	65,2	116,2
Varaždinska	171,6	204,7	204,7	218,1	200,5	205,5	201,3	184,5	166,1	187,9
Koprivničko-križevačka	57,0	78,1	66,3	92,3	97,5	109,2	83,2	81,9	65,0	50,7
Bjelovarsko-bilogorska	**19,6**	**20,7**	**20,2**	**30,3**	36,6	**32,8**	**18,9**	**22,7**	**17,7**	**18,9**
Primorsko-goranska	321,0	340,8	373,0	377,4	338,1	332,6	328,7	342,5	308,0	344,0
Ličko-senjska	63,9	65,1	63,6	38,2	**25,5**	47,7	25,5	31,8	44,5	54,1
Virovitičko-podravska	51,0	57,3	49,3	56,3	52,8	47,5	52,8	31,7	42,3	45,8
Požeško-slavonska	70,9	97,5	106,1	106,1	100,2	110,0	82,5	94,3	102,2	82,5

Brodsko-posavska	144,4	138,5	157,2	151,4	137,0	130,2	123,5	106,1	101,3	105,1
Zadarska	**504,0**	**493,7**	**472,0**	**513,2**	**504,2**	**501,6**	**478,3**	**496,2**	**490,8**	**515,0**
Osječko-baranjska	127,3	138,2	166,9	161,1	170,8	161,1	166,0	171,8	164,5	150,9
Šibensko-kninska	389,0	**344,4**	382,6	**456,8**	432,6	**432,6**	**439,7**	**449,7**	**425,4**	**434,0**
Vukovarsko-srijemska	77,1	52,0	125,0	109,0	145,3	139,4	151,2	134,3	94,6	67,6
Splitsko-dalmatinska	328,7	305,5	332,2	342,4	336,5	321,4	282,7	331,9	331,2	330,9
Istarska	**559,3**	**542,5**	**588,3**	**567,3**	**528,1**	**524,6**	**512,0**	**495,9**	**495,2**	**505,7**
Dubrovačko-neretvanska	368,7	330,3	351,5	331,7	311,9	309,4	250,0	246,3	225,2	211,6
Međimurska	132,4	154,6	158,8	153,6	149,7	153,6	161,4	162,7	148,4	170,5
Ukupno Hrvatska	253,0	257,0	272,1	272,3	270,8	261,4	246,5	248,3	234,6	238,0

U tablici je prikazan broj osoba liječenih od ovisnosti po županijama u Hrvatskoj, izražen na 100.000 stanovnika u dobi od 15 do 64 godine.

Analizom podataka za desetgodišnje razdoblje uočeno je da je Istarska županija najčešće imala najveći broj liječenih ovisnika, osim u 2017. i 2019. godini, kada je prva bila Zadarska županija (što je označeno crvenom bojom u tablici). Zadarska županija zauzela je drugo mjesto u većini godina, osim 2017. i 2019. godine, kada je to drugo mjesto pripalo Istarskoj županiji (prikazano plavom bojom u tablici). Na trećem mjestu, tijekom analiziranog razdoblja, bila je Šibensko-kninska županija, osim u godinama 2010., 2012. i 2014., kada je Grad Zagreb bio na trećem mjestu (označeno zelenom bojom u tablici).

Najniža stopa liječenih ovisnika zabilježena je u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji kroz cijelo analizirano razdoblje, osim 2014. godine, kada je najmanji broj liječenih ovisnika bio zabilježen u Ličko-senjskoj županiji (25,5 na 100.000 stanovnika).

Pored ukupnog broja liječenih ovisnika, analizirani su i podaci o liječenju ovisnika o opioidima. U 2019. godini Zadarska županija bila je prva s 496,2 osobe na 100.000 stanovnika liječenih od ovisnosti o opioidima. Drugo mjesto pripalo je Istarskoj županiji (430,7), dok su slijedile Šibensko-kninska županija (405,4) i Primorsko-goranska županija (315,9).

Najniža stopa liječenih ovisnika o opioidima zabilježena je u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (10,1), Virovitičko-podravskoj županiji (10,6), zatim u Krapinsko-zagorskoj (11,2) i Ličko-senjskoj županiji (25,5).

Noviji podaci iz izvješća Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo za 2023. godinu potvrđuju da se prostorni obrazac raspodjele liječenih osoba zbog ovisnosti u velikoj mjeri zadržava. Prema tim podacima, i dalje se među županijama s najvišim stopama liječenih osoba nalaze Istarska, Zadarska i Šibensko-kninska županija, koje i u novijem razdoblju bilježe stope znatno iznad nacionalnog prosjeka. Primjerice, stopa liječenih osoba u Istarskoj županiji iznosi približno 480 na 100.000 stanovnika u dobi od 15 do 64 godine, dok je u Zadarskoj županiji oko 470 na 100.000 stanovnika, a u Šibensko-kninskoj županiji približno 420 na 100.000 stanovnika.

U Gradu Zagrebu stopa liječenih osoba iznosi oko 330 na 100.000 stanovnika, što je i dalje iznad nacionalnog prosjeka, ali znatno niže u odnosu na županije koje prednjače po broju liječenih osoba. S druge strane, u većini kontinentalnih županija stope liječenih osoba ostaju znatno niže, pa se primjerice u Bjelovarsko-bilogorskoj, Krapinsko-zagorskoj i Virovitičko-podravskoj županiji kreću ispod 60 na 100.000 stanovnika.

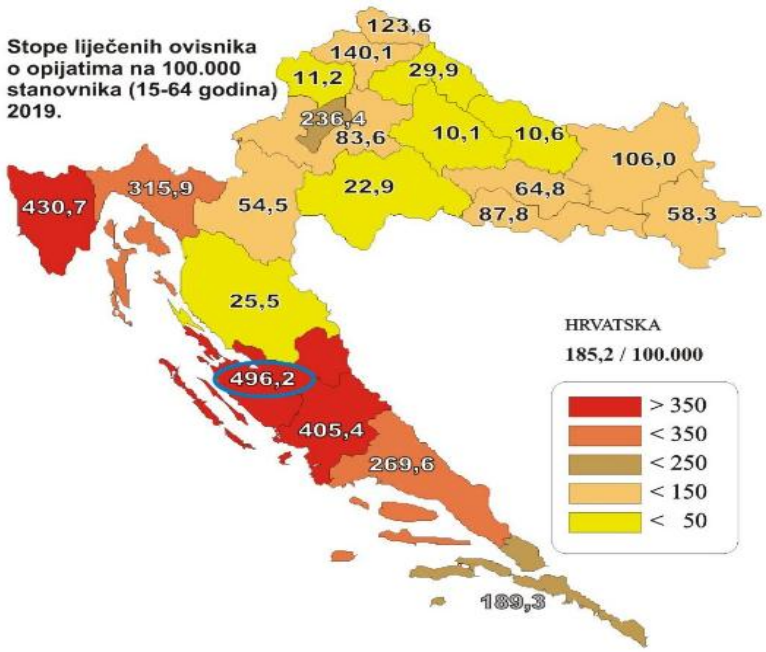
Nacionalni prosjek u 2023. godini iznosi približno 220 liječenih osoba na 100.000 stanovnika, što potvrđuje da pojedine jadranske županije i dalje imaju dvostruko ili čak trostruko veće stope u odnosu na nacionalni prosjek. Takva raspodjela upućuje na relativno stabilne regionalne razlike u pojavnosti i liječenju ovisnosti u Republici Hrvatskoj, pri čemu su jadranske županije dugoročno među područjima s najvišim stopama uključenosti u sustav liječenja.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo izradio je kartografski prikaz koji omogućuje prostornu analizu stope osoba liječenih zbog ovisnosti o opioidima po županijama. Na kartama je prikazan broj liječenih osoba izražen kao stopa na 100.000 stanovnika u dobi od 15 do 64 godine, što omogućuje usporedbu županija različite veličine i broja stanovnika.

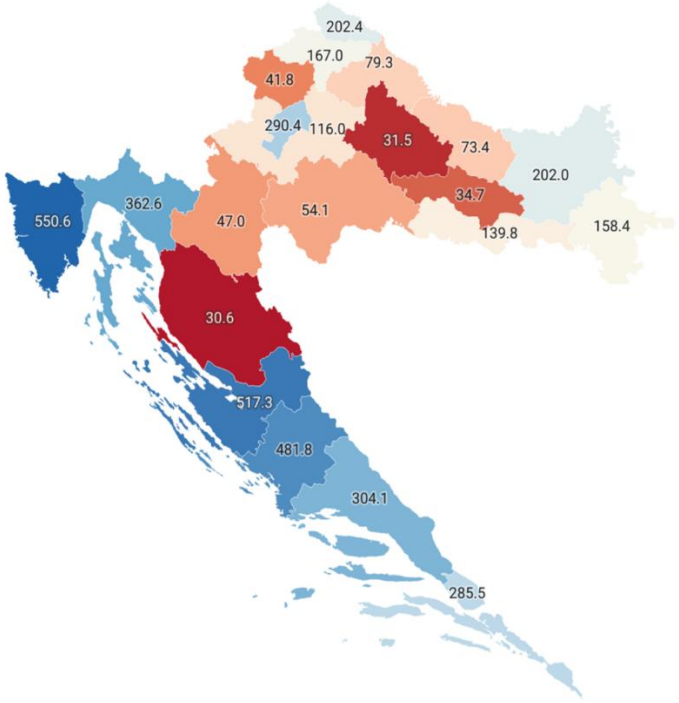
U nastavku su prikazani podaci za 2019.[729] i 2023. godinu[730], čime se omogućuje uvid u promjene u teritorijalnoj raspodjeli liječenih osoba tijekom novijeg razdoblja. Kartografski prikaz olakšava uočavanje regionalnih obrazaca i identifikaciju područja s iznadprosječnim stopama liječenih osoba.

[729] Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*, posjećeno 20. ožujka 2021., https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/10/Ovisni_2019-1.pdf.

[730] Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Izvješće o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*, 2023., str. 18.



Slika 10: Interaktivna karta Republike Hrvatske s prikazom broja liječenih ovisnika o opioidima u 2019. godini



Slika 11: Interaktivna karta Republike Hrvatske s prikazom broja liječenih ovisnika o opioidima u 2023. godini

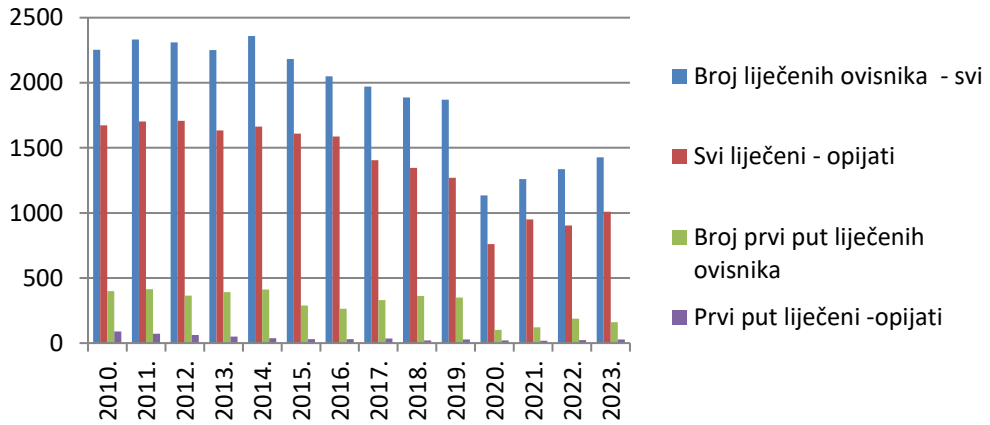
Analiza kartografskog prikaza pokazuje da su i 2019. i 2023. godine najviše stope osoba liječenih zbog ovisnosti o opioidima zabilježene u pojedinim obalnim županijama, osobito u Istarskoj, Zadarskoj i Šibensko-kninskoj županiji.

U 2019. godini najviša stopa zabilježena je u Zadarskoj županiji (496,2 na 100.000 stanovnika),

zatim u Istarskoj županiji (430,7) te u Šibensko-kninskoj županiji (405,4). Povišene stope zabilježene su i u Primorsko-goranskoj županiji (315,9) te u Gradu Zagrebu (236,4), dok su znatno niže stope zabilježene u većem dijelu kontinentalnih županija.

Podaci za 2023. godinu potvrđuju da se prostorni obrazac u velikoj mjeri zadržava. Najviše stope i dalje su prisutne u Istarskoj županiji (550,6 na 100.000 stanovnika), Zadarskoj županiji (517,3) te Šibensko-kninskoj županiji (481,8). Povišene stope zabilježene su i u Primorsko-goranskoj županiji (362,6) te Splitsko-dalmatinskoj županiji (304,1), dok je u Gradu Zagrebu stopa iznosila 290,4 na 100.000 stanovnika.

S druge strane, u većem dijelu kontinentalnih županija stope liječenih osoba zbog ovisnosti o opioidima znatno su niže te se često kreću ispod 100 na 100.000 stanovnika. Takva raspodjela ukazuje na stabilne regionalne razlike u pojavnosti i liječenju ovisnosti, pri čemu su jadranske županije kroz dulje razdoblje među područjima s najvišim stopama uključenosti u sustav liječenja.

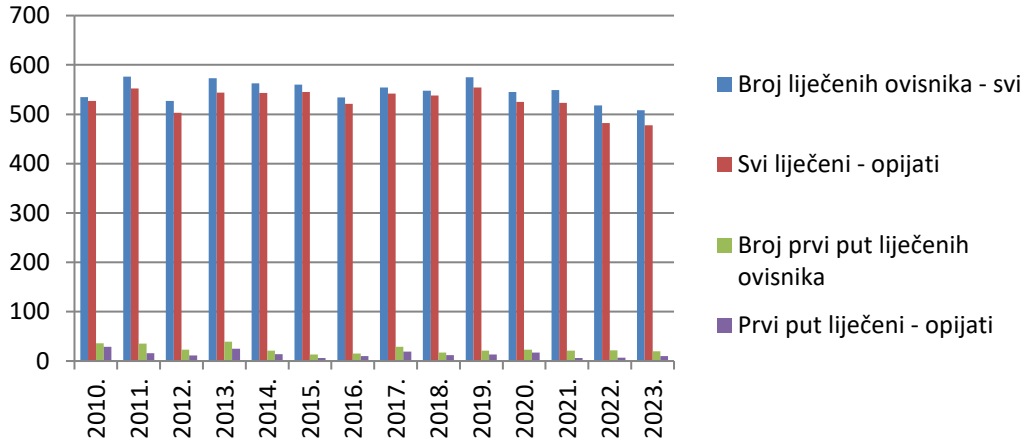


Grafikon 12: Prikaz broja svih liječenih i prvi put liječenih ovisnika te onih liječenih od opioida za Grad Zagreb u razdoblju od 2010. do 2019. godine

Na početku promatranog razdoblja broj osoba uključenih u liječenje bio je znatno veći. Primjerice, 2010. godine u sustavu liječenja bilo je 2.253 osobe, od čega je 1.673 bilo liječeno zbog opioidne ovisnosti. Tijekom sljedećih godina vidljiv je postupni pad, pa je 2019. godine ukupno liječena 1.871 osoba, od čega 1.270 zbog opioidne ovisnosti, dok je preostali dio osoba bio liječen zbog neopijatnih psihoaktivnih tvari. U razdoblju nakon 2019. godine bilježi se dodatno smanjenje ukupnog broja liječenih osoba. Tako je 2020. godine liječeno oko 1.100 osoba, dok se u sljedećim godinama bilježi blagi porast, pa je 2023. godine u sustav liječenja bilo uključeno oko 1.400 osoba. Unatoč tom porastu, broj osoba liječenih zbog opioidne ovisnosti i dalje je znatno manji nego u ranijem razdoblju.

Sličan trend vidljiv je i kod osoba koje se prvi put uključuju u liječenje. Dok je početkom promatranog razdoblja broj novih slučajeva bio relativno visok, u novijim godinama on je znatno manji. Primjerice, u 2023. godini prvi put u liječenje uključeno je 567 osoba, od čega 122 osobe (21,5 %) zbog opioidne ovisnosti, dok je 445 osoba (78,5 %) liječeno zbog neopijatnih psihoaktivnih tvari.

Ovi podaci ukazuju na postupnu promjenu strukture ovisnosti među osobama uključenima u liječenje, pri čemu se udio opioidne ovisnosti smanjuje, dok neopijatne psihoaktivne tvari čine sve veći udio među osobama koje se prvi put uključuju u sustav liječenja.



Grafikon 13: Prikaz broja svih liječenih i prvi put liječenih ovisnika te onih liječenih od opioida za Zadarsku županiju u razdoblju od 2010. do 2019. godine

U usporedbi s Gradom Zagrebom, Zadarska županija bilježi veći udio osoba liječenih zbog opioidne ovisnosti u ukupnom broju liječenih osoba. Iz prikazanih podataka vidljivo je da se u promatranom razdoblju broj osoba koje se prvi put uključuju u liječenje u Zadarskoj županiji kreće na relativno niskoj razini, dok je ukupni broj liječenih osoba stabilan i relativno visok. Takav odnos između ukupnog broja liječenih i broja novih slučajeva upućuje na zaključak da sustav liječenja u većoj mjeri obuhvaća osobe s dugotrajnim ovisničkim stažem, odnosno tzv. „stare“ ovisnike o heroinu koji su već dulje vrijeme uključeni u terapijske programe.

Sličan obrazac može se uočiti i u Istarskoj županiji, koja također tijekom duljeg razdoblja bilježi relativno visoke stope liječenih osoba, ali istodobno relativno manji broj novih slučajeva uključenih u liječenje. Takav trend može upućivati na činjenicu da se u tim županijama zadržava generacija ovisnika nastala tijekom razdoblja intenzivne heroinske epidemije iz 1990-ih i početkom 2000-ih godina, koji su danas u većoj mjeri uključeni u dugotrajne oblike liječenja, osobito u programe supstitucijske terapije.

Nasuprot tome, u Gradu Zagrebu uočava se nešto veći udio osoba koje se prvi put uključuju u liječenje, što može ukazivati na veću dinamiku pojave novih slučajeva ovisnosti, ali i na veću dostupnost zdravstvenih i savjetodavnih službi koje omogućuju ranije uključivanje u tretman. Ukupno gledano, promatrani podaci potvrđuju da se u pojedinim županijama sustav liječenja u većoj mjeri odnosi na dugotrajno praćenje i terapiju kroničnih ovisnika, dok se u urbanim sredinama češće bilježi veći udio novih korisnika koji se prvi put uključuju u liječenje.

4.5. Smrtnost među osobama liječenim od ovisnosti o psihoaktivnim drogama

Hrvatski zavod za javno zdravstvo vodi evidenciju o umrlim osobama koje su ikada bile na liječenju zbog zlouporabe bilo kojeg psihoaktivnog sredstva. U svojim izvještajima u posljednjim godinama detaljno analizira uzroke smrti među liječenim ovisnicima. Klasifikacija uzroka smrti uključuje predoziranje (heroin, metadon, kokain, kanabis, alkohol), intoksikaciju lijekovima, te posljedice poput hepatitisa C, HIV-a, malignih bolesti, suicida i drugih nesreća.

Tablica 9: Uzrok smrti liječenih ovisnika za razdoblje od 2017. do 2020. godine

Uzrok smrti	2017.	2018.	2019.	2020.
Predoziranje heroinom	3 (1,8%)	33 (13%)	37 (11,9%)	36 (11,2%)
Predoziranje metadonom	6 (3,6%)	12 (4,7%)	16 (5,1%)	19 (5,9%)
Predoziranje kokainom	/	/	8 (2,6%)	4 (1,2%)
Predoziranje kanabinoidima	1 (0,6%)	0	1 (0,3%)	1 (0,3%)
Predoziranje alkoholom	/	/	/	5 (1,6%)
Intoksikacija lijekovima	6 (3,6%)	23 (9,1%)	13 (4,2%)	13 (4%)
Hepatitis C	13 (7,8%)	9 (3,55)	12 (3,8%)	6 (1,9%)
HIV	/	1 (0,4%9	2 (0,6%)	/
Suicid	7 (4,2%)	22 (8,7%)	29 (9,3%)	14 (4,3%)
Maligne bolesti	25 (15%)	37 (14,6%)	50 (16%)	46 (14,3%9
Ostalo (ostale bolesti/ nepoznato)	81 (48,5%)	97 (38,2%)	115 (36,9%)	165 (51,3 %)
Nesreće	27 (15%)	21 (8,3%)	29 (9,3%)	13 (4%)

UKUPNO	169 (100%)	255 (100%)	312 (100%)	322 (100%)

Kao što je prethodno navedeno, ovisnička populacija sve više stari, što nije iznenađujuće s obzirom na to da je velik broj umrlih liječenih ovisnika preminuo od malignih i drugih bolesti (srčani infarkti, plućne bolesti, ciroza jetre, bolesti krvožilnog sustava i dr.).

U posljednjoj analiziranoj godini (2020.), statistici su pridodane i osobe koje su preminule od posljedica COVID-19 (4 osobe, odnosno 1,9% svih umrlih ovisnika upisanih u *Registar liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama*).

Broj osoba koje su preminule od posljedica predoziranja heroinom bio je sličan u posljednje tri godine, čineći 13% svih umrlih liječenih ovisnika u 2018. godini, 11,9% u 2019., i 11,2% u 2020. godini. Uočava se blagi porast broja osoba preminulih od posljedica predoziranja metadonom. Omjer broja liječenih ovisnika i preminulih u 2020. godini bio je 17:1 (od ukupno 5.478 liječenih ovisnika, 322 su osobe preminule).

Veći broj smrtnih slučajeva zabilježen je među muškom populacijom, što nije iznenađujuće jer su muškarci češći konzumenti droga. U trenutku smrti, najveći postotak osoba imao je 40 do 44 godine (16,8%).

U novijim izvješćima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo klasifikacija uzroka smrti djelomično je izmijenjena te uključuje dodatne kategorije uzroka smrti, zbog čega podaci iz 2023. godine nisu u potpunosti izravno usporedivi s ranijim razdobljima.

Uzrok smrti	Broj	%
Predoziranje heroinom	2	0,6
Predoziranje metadonom	26	7,7
Predoziranje kokainom	7	2,1
Predoziranje ostalim narkoticima	17	5,0
Upotreba opioida, sindrom ovisnosti	16	4,7
Upotreba više vrsta droga	3	0,9
Upotreba alkohola, sindrom ovisnosti	9	2,7
Intoksikacija lijekovima	2	0,6
Hepatitis C	12	3,5
HIV	2	0,6
Maligne bolesti	55	16,2
Bolesti krvožilnog sustava	64	18,9
Bolesti jetre	19	5,6
Bolesti dišnih putova	13	3,8
Bolesti gušterače	8	2,4
COVID-19	3	0,9
Suicid	20	5,9
Ozljede i nesreće	25	7,4
Ostale bolesti	20	5,9
Nedovoljno definirani i nepoznati uzroci smrti	16	4,7
UKUPNO	**339**	**100**

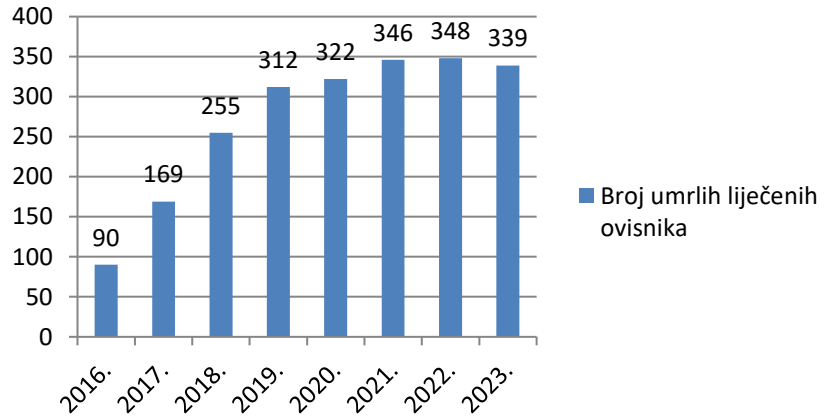
Slika 12: Umrle osobe tijekom 2023. godine po uzroku smrti[731]

[731] Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ), *Izvješće o osobama liječenima zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u*

Prema najnovijim dostupnim podacima iz Izvješća Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo za 2023. godinu, među osobama liječenima zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari zabilježeno je ukupno 339 smrtnih slučajeva. Analiza uzroka smrti pokazuje da najveći udio čine bolesti krvožilnog sustava (64 slučaja; 18,9 %) i maligne bolesti (55 slučajeva; 16,2 %). Značajan broj smrti povezan je i s ozljedama i nesrećama (25 slučajeva; 7,4 %), kao i sa suicidom (20 slučajeva; 5,9 %).

Među uzrocima smrti izravno povezanima s konzumacijom psihoaktivnih tvari najčešće se pojavljuje predoziranje metadonom (26 slučajeva; 7,7 %), dok su predoziranja heroinom znatno rjeđa (2 slučaja; 0,6 %). Zabilježeni su i smrtni slučajevi povezani s uporabom drugih narkotika (17 slučajeva; 5 %) te sindromom ovisnosti o opioidima (16 slučajeva; 4,7 %). Manji udio smrti povezan je s infekcijama poput hepatitisa C (12 slučajeva; 3,5 %) i HIV-a (2 slučaja; 0,6 %).

Ovakva struktura uzroka smrti potvrđuje ranije uočeni trend postupnog starenja populacije osoba uključenih u sustav liječenja, pri čemu značajan udio smrtnosti proizlazi iz kroničnih bolesti i drugih zdravstvenih komplikacija, a ne isključivo iz predoziranja drogama.



Grafikon 14: Prikaz broja umrlih osoba upisanih u Registar liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama od 2016. do 2023. godine

Iz prikazanog grafikona 13 vidljiv je dugoročan porast broja smrtnih slučajeva među osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari. Dok je 2016. godine zabilježeno 90 smrtnih slučajeva, njihov broj se postupno povećavao te je 2019. godine dosegnuo 312, a 2020. godine 322 slučaja. U sljedećim godinama rast se nastavlja, pa je 2021. godine zabilježeno 346 smrtnih

Hrvatskoj u 2023. godini, 54.

slučajeva, 2022. godine 348, dok je 2023. godine evidentirano 339 smrtnih slučajeva. Iako je u posljednjoj promatranoj godini zabilježen blagi pad u odnosu na prethodnu godinu, ukupni trend u duljem vremenskom razdoblju pokazuje značajan porast smrtnosti u populaciji liječenih ovisnika.

Ovaj trend nije specifičan samo za Republiku Hrvatsku, već je zabilježen i na europskoj razini. u *Europskom izvještaju o drogama* koji objavljuje *Europski centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama*, navodi se da je u brojnim europskim državama u posljednjem desetljeću došlo do povećanja broja smrtnih slučajeva povezanih s drogama, osobito onih uzrokovanih predoziranjem. Prema dostupnim podacima, u razdoblju od 2012. do 2018. godine broj smrtnih slučajeva uslijed predoziranja u Europi porastao je za približno 75 %.[732]

4.6. Zaključni osvrt na analizu podataka iz Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga

Analiza podataka iz *Registra liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama* omogućila je uvid u dugoročne trendove ovisnosti u Republici Hrvatskoj te povezivanje ovih podataka s drugim relevantnim izvorima.

U posljednjih dvadeset godina bilježi se značajna promjena u strukturi liječenih ovisnika – dok je ranije dominantna bila ovisnost o opioidima, u novije vrijeme raste broj ovisnika o neopijatnim drogama poput kanabisa, kokaina i amfetamina. Također, prisutan je trend starenja ovisničke populacije, što implicira dugotrajnije i kompleksnije posljedice zlouporabe droga, uključujući povećanu smrtnost uslijed kroničnih bolesti.

Regionalna analiza pokazala je da su Istarska i Zadarska županija vodeće po broju liječenih ovisnika na 100.000 stanovnika, dok su najniže stope liječenih zabilježene u Bjelovarsko-bilogorskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji. Ovi podaci sugeriraju potrebu za ciljanijim preventivnim mjerama i regionalno specifičnim programima liječenja.

Na temelju analize podataka iz *Registra liječenih ovisnika* evaluirane su hipoteze H1, H3 i H6, dok hipoteze H2, H4 i H5 nisu obrađene u ovom dijelu rada jer zahtijevaju kaznenopravne i kriminalističke podatke iz drugih izvora.

- **H1: U posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj** - Djelomično potvrđena. Iako ukupni broj liječenih

[732] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *European Drug Report 2020: Trends and Developments*, EMCDDA, 2020.

ovisnika opada, bilježi se kontinuiran porast osoba liječenih zbog kanabisa, stimulansa i kokaina. Takav trend ukazuje na promjene u obrascima konzumacije i povećanu prisutnost neopijatnih droga, ali ne potvrđuje opći pad uporabe droga. Statistički pokazatelji kaznenih i prekršajnih prijava ostaju relativno stabilni, što sugerira promjene u procesuiranju i strukturi konzumacije, a ne nužno eksponencijalni rast.

- **H2: U posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga -** Ova hipoteza nije obrađena u ovom dijelu rada. Analiza Registra liječenih osoba obuhvaća zdravstvene i demografske podatke o osobama uključenima u liječenje, ali ne sadrži pokazatelje o kaznenim ili prekršajnim prijavama. Statistički uvid u broj otkrivenih kažnjivih radnji razmatran je u zasebnom dijelu rada koji se odnosi na kaznenopravni i prekršajni sustav te kriminalističku praksu.
- **H3: Broj liječenih ovisnika u srazmjernom je porastu u odnosu na porast konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj –** hipoteza nije potvrđena. Analiza podataka iz *Registra liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama* pokazuje da, iako raste broj konzumenata droga i njihova dostupnost u Hrvatskoj i Europi, ukupan broj liječenih osoba stagnira ili opada. Posebno je izražen pad među opioidnim ovisnicima, dok se povećava udio neopijatnih (kanabis, stimulansi, kokain). Taj nesrazmjer može se tumačiti time da nove droge češće uzrokuju psihičku nego fizičku ovisnost, zbog čega korisnici rjeđe traže stručnu pomoć; nedostatkom povjerenja u sustav liječenja i njegovu stigmatizirajuću dimenziju; te postojanjem „skrivene populacije“ konzumenata koja ostaje izvan institucionalnih evidencija. Pandemija COVID-19 dodatno je smanjila prijavljivanje i dostupnost usluga, što također objašnjava značajan pad u 2020. godini.
- **H4: Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi** - Ova hipoteza nije obrađena u ovom dijelu rada.
- **H5: Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je neučinkovitog kriminalističkog istraživanja** – Ova hipoteza nije obrađena u ovome dijelu rada.
- **H6: Pandemija COVID-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga** – hipoteza je djelomično potvrđena. Naime, u 2020. godini zabilježen je značajan pad broja osoba koje su prvi put zatražile liječenje, što se može povezati s otežanim pristupom zdravstvenim uslugama tijekom pandemije. No, ova statistika ne mora nužno značiti smanjenje konzumacije, već samo smanjenje broja prijava za liječenje. Stoga se može zaključiti da je pandemija imala privremeni utjecaj na dostupnost zdravstvenih

usluga i evidentiranje korisnika droga u sustavu liječenja.

Podaci iz *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga* ukazuju na dugoročnu promjenu u tipu droga koje dominiraju među liječenim osobama - dok je heroin ranije bio najzastupljeniji, sada sve više liječenih ovisnika koristi neopijatne droge. Također, prisutan je trend starenja ovisničke populacije, što povećava rizik od kroničnih bolesti i smrtnosti povezanih s dugotrajnim korištenjem psihoaktivnih tvari.

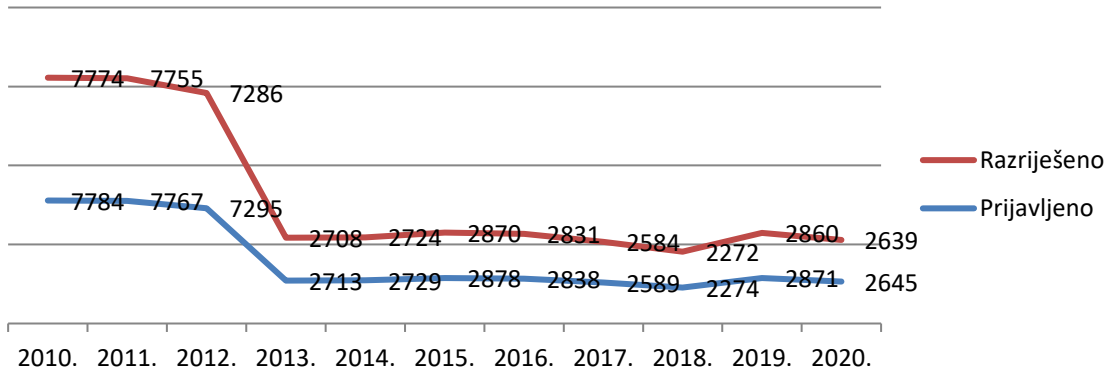
Iako podaci ukazuju na opći pad broja liječenih, važno je napomenuti da taj pad može biti posljedica otežanog pristupa liječenju tijekom pandemije COVID-19, kao i mogućih promjena u percepciji i dostupnosti tretmana. Također, broj osoba uključenih u liječenje ne predstavlja nužno potpun pokazatelj stvarne razine konzumacije droga u populaciji, jer dio korisnika ostaje izvan institucionalnog sustava zdravstvene skrbi.

Stoga su potrebne daljnje analize koje bi osigurale točniji uvid u stvarne trendove zlouporabe droga i učinkovitost postojećih politika prevencije i liječenja.

Za buduće strategije ključno je nastaviti regionalnu prilagodbu programa prevencije i liječenja te osigurati bolji nadzor nad promjenama u vrstama zlouporabljenih droga kako bi sustav pravovremeno odgovorio na nove izazove u području ovisnosti.

5. PRAĆENJE ZLOUPORABE DROGA KROZ STATISTIKU MINISTARSTVA UNUTARNJIH POSLOVA

Ministarstvo unutarnjih poslova redovito objavljuje *Izvješća* koja sadrže podatke o sigurnosnim pokazateljima, uključujući statistike o kaznenim djelima povezanima sa zlouporabom droga.[733] Kako bi se osigurala relevantna analiza, prikazani podaci obuhvaćaju razdoblje od 2010. do 2020. godine, što omogućava usporedbu s drugim istraživanjima provedenima u sklopu ovog rada, poput analize podataka iz *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari,* analize otpadnih voda i sudskih spisa.



Grafikon 15: Statistički podaci kaznenih djela zlouporabe droga od 2010. do 2020. godine

Iz grafikona 15 je vidljivo da je u razdoblju od 2010. do 2012. godine zabilježen znatno veći broj prijavljenih kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga u usporedbi s razdobljem od 2013. do 2020. godine. Konkretno, 2010. godine evidentirano je 7.784 kaznenih prijava, 2011. godine 7.767, a 2012. godine 7.295.

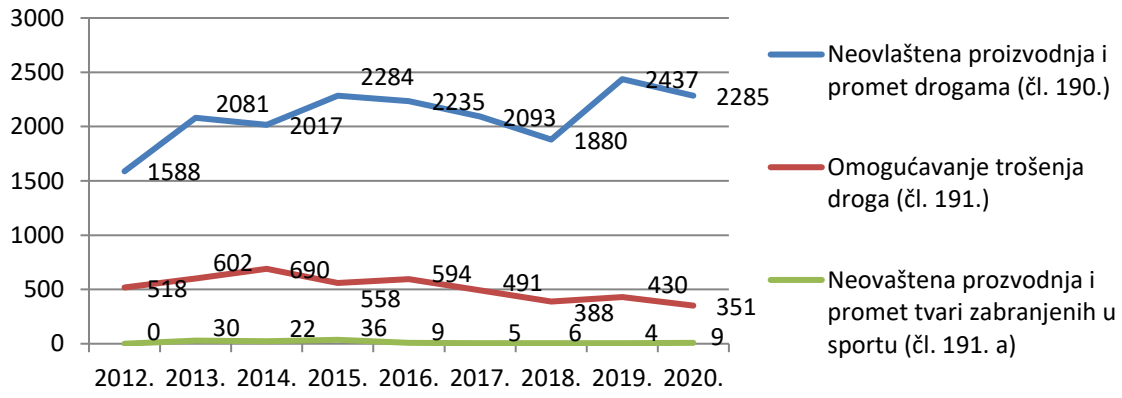
Prekretnica u trendu nastupa 2013. godine, kada izmjene *Kaznenog zakona* dovode do dekriminalizacije neovlaštenog posjedovanja droge za osobnu upotrebu. Naime, raniji čl. 173. st.1. koji je predviđao kaznene sankcije za neovlašteno posjedovanje tvari ili pripravaka koji su propisom proglašeni drogom, izmijenjen je tako da je posjedovanje droge za osobnu uporabu prešlo iz kaznenopravne u prekršajnu domenu. Kao izravna posljedica toga, od 2013. godine zabilježen je nagli pad broja kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga. Ova pravna promjena rezultirala je manjom opterećenošću kaznenih sudova.

[733] Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, *Statistika MUP-a i Bilteni o sigurnosti cestovnog prometa*, pristupljeno 1. svibnja 2025., https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/283233.

U novijem razdoblju, analiza podataka za 2019. i 2020. godinu pokazuje daljnje promjene u broju prijavljenih kaznenih djela. U 2020. godini broj prijavljenih kaznenih djela vezanih uz zlouporabu droga smanjio se za 7,9% u odnosu na 2019. godinu. Istovremeno, broj razriješenih slučajeva u 2020. bio je za 7,7% manji nego prethodne godine.

Zanimljivo je napomenuti da je 2019. godine u odnosu na 2018. zabilježen značajan porast prijavljenih kaznenih djela zlouporabe droga, i to za 26,3%.

Pregledom strukture kriminaliteta u okviru općeg kriminaliteta, terorizma, ekstremizma, organiziranog kriminala, gospodarskog kriminala i kibernetičkog kriminala, vidi se da su kaznena djela povezana s drogama činila 5,1% ukupno prijavljenih kaznenih djela u 2019. godini, dok je taj udio u 2020. godini iznosio 5%.



Grafikon 16: Struktura kaznenih djela zlouporabe droga prema statističkim podacima Ministarstva unutarnjih poslova

Iz grafikona 15 je vidljivo da se najveći broj kaznenih djela zlouporabe droga odnosi na kazneno djelo neovlaštene proizvodnje i prometa drogama (čl. 190. KZ-a). Prije stupanja na snagu novog *Kaznenog zakona* (1. siječnja 2013.), najveći broj kaznenih djela iz ove domene odnosio se na kazneno djelo iz čl. 173. st. 1. KZ/97, koje je sankcioniralo neovlašteno posjedovanje droge. Međutim, izmjenama zakona to je djelo prešlo u prekršajnu sferu, što je dovelo do značajne promjene u strukturi kaznenih prijava.

Primjerice, 2011. godine od ukupno 7.767 kaznenih prijava za zlouporabu droga, čak 5.269 se odnosilo na neovlašteno posjedovanje (čl. 173. st. 1. KZ-a). Slično, 2012. godine, od ukupno 7.295 kaznenih prijava, njih 5.189 bilo je za isto kazneno djelo. Nakon dekriminalizacije 2013. godine, evidentan je pad ukupnog broja kaznenih prijava, pri čemu dominiraju kaznena djela vezana uz proizvodnju i distribuciju droga.

Analiza podataka za 2020. godinu pokazuje da je od ukupno 2.645 prijavljenih kaznenih djela zlouporabe droga:

- bilo za neovlaštenu proizvodnju i promet drogama (čl. 190. KZ-a),
- 351 za omogućavanje trošenja droga (čl. 191. KZ-a),
- 9 za neovlaštenu proizvodnju i promet tvari zabranjenih u sportu (čl. 191.a KZ-a).

Slična struktura kaznenih djela zlouporabe droga zabilježena je i u ostalim analiziranim godinama. Najveći broj kaznenih prijava odnosi se na neovlaštenu proizvodnju i promet drogama, dok najmanji broj prijava bilježi kazneno djelo neovlaštene proizvodnje i prometa tvari zabranjenih u sportu.

Ovi podaci su u skladu s rezultatima analize sudskih spisa *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* (prikazano u dijelu rada *7. Analiza sudskih spisa*), koja je pokazala da su prije dekriminalizacije najčešće pokretani kazneni postupci za neovlašteno posjedovanje droge (čl. 173. st. 1. KZ/97). Nakon dekriminalizacije, kazneni postupci se dominantno vode za kazneno djelo neovlaštene proizvodnje i prometa drogama (čl. 190. KZ-a), dok su kazneni postupci za ostala djela zlouporabe droga, poput omogućavanja trošenja droge (čl. 191.) i neovlaštene proizvodnje i prometa tvari zabranjenih u sportu (čl. 191.a), znatno rjeđi.

5.1. Statistički pregled rada Policijskih uprava u Republici Hrvatskoj

Statistički podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* omogućuju oblikovanje regionalne slike o potrošnji droga, no važno je naglasiti da ti podaci ne pružaju potpuno pouzdan uvid u problematiku zlouporabe droga. Razlog tome leži u prisutnosti visoke tamne brojke, koja u kriminalistici označava neotkrivene kriminalne radnje, odnosno neprijavljene počinitelje, čiji je stvarni broj zasigurno veći od evidentiranog.

Tablica 10: Rasprostranjenost kaznenih djela zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj po Policijskim upravama

Policijska uprava	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
zagrebačka	**1326**	**1407**	**1555**	319	292	346	339	240	194	243	243
splitsko-dalmatinska	734	724	724	151	145	184	187	210	188	186	216
primorsko-goranska	810	840	869	**351**	307	337	169	**317**	**297**	292	**275**
osječko-baranjska	274	444	367	303	**384**	296	295	237	244	226	249
Istarska	1074	1092	944	256	360	**366**	**370**	225	136	114	88
dubrovačko-	548	518	561	109	104	131	96	173	90	**307**	142

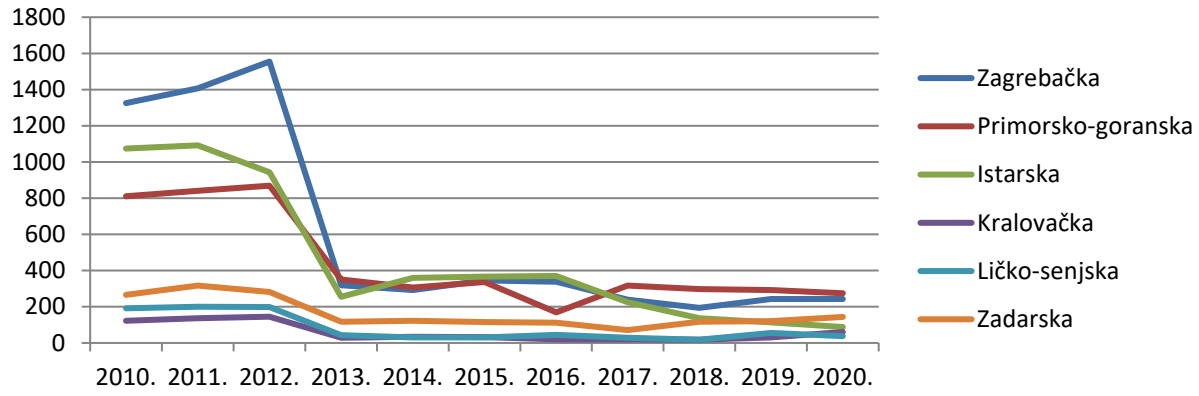
neretvanska											
karlovačka	122	136	145	**29**	34	33	**19**	**19**	**18**	**31**	60
sisačko-moslavačka	142	169	202	113	107	115	126	151	138	138	107
šibensko-kninska	284	363	280	169	189	169	217	136	89	237	194
vukovarsko-srijemska	323	399	125	186	89	82	146	81	149	198	164
Zadarska	265	317	282	118	122	116	111	71	117	120	143
bjelovarsko-bilogorska	89	**61**	97	42	66	58	56	43	61	56	101
brodsko-posavska	166	166	790	46	49	55	60	61	52	55	71
koprivničko-križevačka	252	140	172	189	194	179	154	147	173	209	145
krapinsko-zagorska	81	317	248	63	74	115	136	147	54	61	25
ličko-senjska	192	200	199	42	**31**	**31**	44	28	**18**	56	**37**
međimurska	78	82	74	45	18	38	37	26	28	53	40
požeško-slavonska	**68**	80	78	79	52	54	46	57	57	58	54
varaždinska	147	156	118	68	81	136	138	139	141	110	185
virovitičko-podravska	88	156	**65**	35	**31**	37	92	81	30	121	106
UKUPNO	**7784**	**7767**	**7295**	**2713**	**2729**	**2878**	**2838**	**2589**	**2274**	**2871**	**2645**

U Tablici 10 je prikazan broj prijavljenih kaznenih djela zlouporabe droga po godinama za svaku od policijskih uprava u Republici Hrvatskoj tijekom jedanaestogodišnjeg razdoblja. Prije dekriminalizacije (do 2013. godine), *Policijska uprava zagrebačka* bila je na prvom mjestu po broju prijavljenih kaznenih djela zlouporabe droga, a i u kasnijim godinama nastavila je zauzimati visoka mjesta na ljestvici.

Analiza broja liječenih osoba od ovisnosti po županijama pokazuje da su najveći brojevi liječenih ovisnika zabilježeni u Istarskoj, Zadarskoj, Zagrebačkoj i Šibensko-kninskoj županiji (više u dijelu rada *5. Prikaz i analiza podataka dostupnih u Registru liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama*). Komparacijom ovih podataka sa statističkim podacima *Ministarstva unutarnjih poslova*, može se zaključiti da su podaci za Zagrebačku županiju međusobno usklađeni – broj prijavljenih kaznenih djela i broj liječenih ovisnika ne bilježe značajnije oscilacije tijekom analiziranih godina.

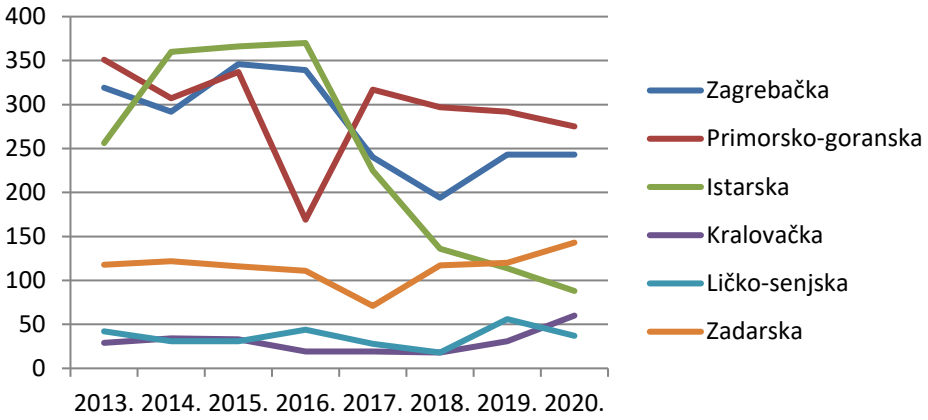
S druge strane, Policijska uprava primorsko-goranska u većini godina (2013., 2017., 2018., 2020.) bilježi najveći broj zaprimljenih kaznenih prijava za kaznena djela zlouporabe droga. Međutim, broj liječenih ovisnika u toj županiji nalazi se na sredini ljestvice, što može ukazivati na dobru prevalenciju – unatoč visokoj dostupnosti droge (potvrđenoj podacima o broju zapljena i kaznenih prijava), broj liječenih ovisnika je znatno niži nego u Zadarskoj, Istarskoj, Zagrebačkoj i Šibensko-kninskoj županiji.

U Zadarskoj županiji zabilježen je izrazito visok broj liječenih ovisnika, pri čemu ova županija kontinuirano zauzima prvo ili drugo mjesto po stopi liječenih ovisnika u svih deset analiziranih godina (2010. – 2019.). No, kada se analiziraju podaci o kaznenim prijavama podnesenima u Policijskoj upravi zadarskoj, vidljivo je da je njihov broj znatno niži u usporedbi s drugim policijskim upravama u Republici Hrvatskoj.



Grafikon 17: Grafički prikaz broja zaprimljenih kaznenih prijava za kaznena djela zlouporabe droga po Policijskim upravama za razdoblje od 2010. do 2020. godine

U grafičkom prikazu 17 izdvojene su policijske uprave s najvećim brojem prijavljenih kaznenih djela zlouporabe droga – Zagrebačka, Primorsko-goranska i Istarska, kao i policijske uprave s manjim brojem prijavljenih kaznenih djela – Zadarska, Ličko-senjska i Karlovačka. Prikaz obuhvaća razdoblje od 2010. do 2020. godine, omogućujući uvid u regionalne razlike u evidentiranim slučajevima zlouporabe droga.

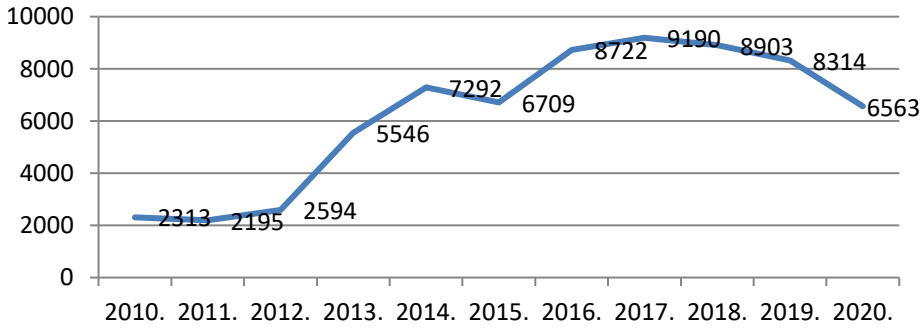


Grafikon 18: Grafički prikaz po županijama nakon dekriminalizacije (od 2013. do 2020. godine)

Grafikon 18 prikazuje broj zaprimljenih kaznenih prijava po policijskim upravama nakon dekriminalizacije (od 2013. godine). Policijska uprava zagrebačka zabilježila je najveći broj kaznenih prijava u 2015. godini, nakon čega bilježi blagi pad u narednim godinama.
Policijska uprava primorsko-goranska pokazuje kontinuitet u radu, uz iznimku 2016. godine, kada je evidentiran pad broja zaprimljenih kaznenih prijava za kaznena djela zlouporabe droga. Policijska uprava istarska postigla je najbolje rezultate u 2014., 2015. i 2016. godini, no nakon toga bilježi kontinuirani pad u broju podnesenih kaznenih prijava. Analiza broja liječenih ovisnika jasno pokazuje da je upravo Istarska županija regija s najvećim brojem ovisnika, što ukazuje na potrebu za unaprjeđenjem mjera prevencije i suzbijanja zlouporabe droga.

5.2. Statistička analiza prekršaja iz Zakona o suzbijanju zlouporabe droga

Ministarstvo unutarnjih poslova u svojim statističkim izvješćima, uz podatke o kaznenim djelima, prikazuje i statistiku prekršaja za određenu godinu.

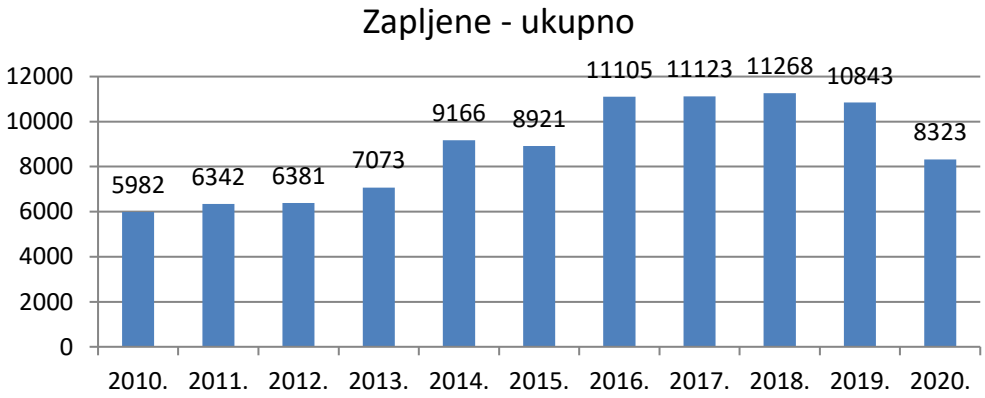


Grafikon 19: Prekršaji iz Zakona o suzbijanju zlouporabe droga od 2010. do 2020. godine

Kao i kod kaznenih djela, statistički podaci o prekršajima vezanima uz zlouporabu droga pokazuju značajne promjene prije i nakon dekriminalizacije 2013. godine. Iz grafikona 18 je vidljivo da su izmjene *Kaznenog zakona* rezultirale ne samo smanjenjem broja kaznenih prijava za kaznena djela zlouporabe droga, već i značajnim porastom broja prekršaja iz ove domene. Tako je u 2013. godini, u odnosu na 2012., zabilježen porast od čak 113,8% u broju prekršaja iz *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga*, što je izravna posljedica dekriminalizacije.
Statistički podaci *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu* o broju osuđujućih presuda usklađeni su s podacima *Ministarstva unutarnjih poslova* te pokazuju da je najveći broj presuda donesen tijekom 2018. godine, nakon čega dolazi do smanjenja broja prekršaja iz *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga* (više u dijelu rada *7.4. Analiza spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*).

5.3. Statistička analiza zapljena droga u Republici Hrvatskoj

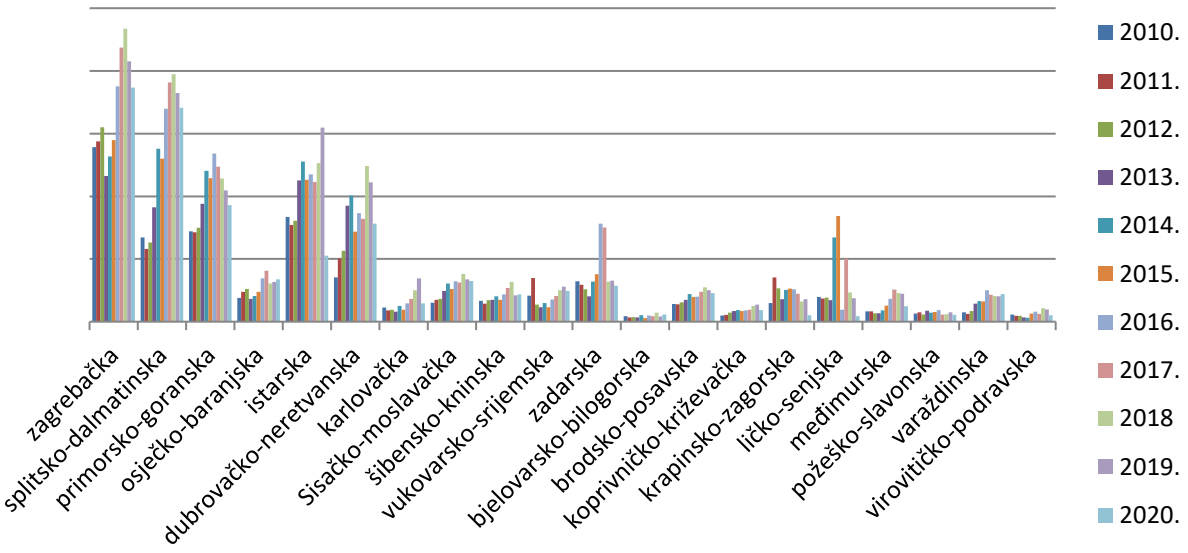
Broj zapljena droga predstavlja važan pokazatelj stanja zlouporabe droga, kako na razini Republike Hrvatske, tako i unutar pojedinih policijskih uprava. Analiza ovih podataka omogućuje stvaranje jasnije slike o kretanju, potrošnji i vrsti droga u određenim dijelovima zemlje.



Grafikon 20: Ukupan broj zapljena droge u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine

U analiziranom razdoblju od 2010. do 2020. godine vidljiv je porast broja zapljena droga u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2018. godine, s izuzetkom 2015. godine, kada je zabilježen blagi pad u broju zapljena.

Međutim, posljednje dvije analizirane godine, 2019. i 2020., obilježene su pandemijom COVID-19, zbog čega njihovi podaci ne mogu predstavljati pouzdan pokazatelj kretanja zlouporabe droga.



Grafikon 21: Zapljene droga po Policijskim upravama u razdoblju od 2010. do 2020. godine

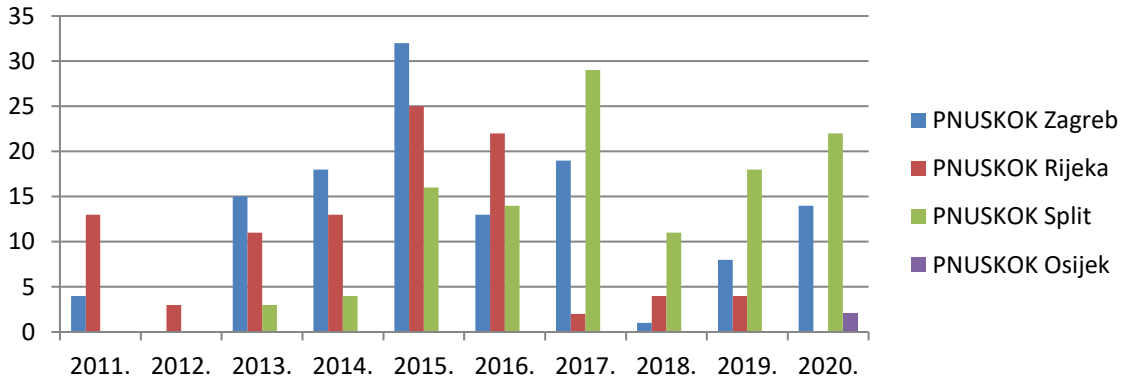
Regionalna analiza pokazuje da je najveći broj zapljena droga tijekom cijelog analiziranog razdoblja zabilježen u Policijskoj upravi zagrebačkoj, a slijede splitsko-dalmatinska, primorsko-goranska, istarska i dubrovačko-neretvanska policijska uprava.
Određene oscilacije u broju zapljena uočene su u Policijskoj upravi ličko-senjskoj, pri čemu je tijekom 2014. i 2015. godine zabilježen značajan porast količine zaplijenjene droge. Ovaj trend se nedvojbeno može povezati s zapljenama droge na plaži Zrće na otoku Pagu, koja se nalazi pod nadležnosti Policijske uprave ličko-senjske.

5.4. Zapljene droga u nadležnosti Policijskog nacionalnog ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala

Statistička izvješća *Ministarstva unutarnjih poslov*a uključuju i podatke o broju zapljena koje provodi *Policijski nacionalni ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala* (PNUSKOK). Ovaj ured osnovan je 2009. godine i djeluje u okviru *Ministarstva unutarnjih poslova*, sa sjedištem u Zagrebu te regionalnim uredima u Splitu, Rijeci i Osijeku.
Slično kao i *Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala* (USKOK; više u dijelu rada *3.1.1.4.3. Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta*), koji

djeluje pri Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske, PNUSKOK je nadležan za kaznena djela iz domene korupcije i organiziranog kriminala, među kojima su i kaznena djela zlouporabe droga.

Osnivanjem USKOK-a, Hrvatska je ispunila obveze preuzete ratificiranjem *Kaznenopravne konvencije o korupciji* (NN-MU 11/00) i *Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta* (NN-MU 14/02, objava 13/03). Sukladno *Ustavu Republike Hrvatske*, ove su konvencije postale sastavni dio unutarnjeg pravnog poretka.[734] Budući da organizirani kriminal, prema definiciji, predstavlja djelovanje skupine od najmanje tri osobe, predmeti u nadležnosti PNUSKOK-a i USKOK-a odnose se prvenstveno na zločinačka udruženja i njihovu kaznenu odgovornost.



Grafikon 22: Zapljene droga PNUSKOK-a

Najveći broj zapljena droga zabilježen je u PNUSKOK-u Zagreb 2015. godine, dok je 2017. godine najveći broj zapljena evidentiran u PNUSKOK-u Split. Međutim, ukupan broj ovih predmeta ostaje relativno nizak u usporedbi s kaznenim prijavama podnesenima pri policijskim postajama. Primjerice, PNUSKOK Zagreb je u 2015. godini evidentirao 32 kaznene prijave, dok je u istoj godini PNUSKOK Osijek imao 25 prijava.

PNUSKOK Split je najveći broj kaznenih prijava evidentirao 2017. godine, kada ih je bilo 29, dok PNUSKOK Osijek u većini godina nije bilježio kaznene prijave, osim 2020. godine, kada su podnesene dvije kaznene prijave za kaznena djela zlouporabe droga.

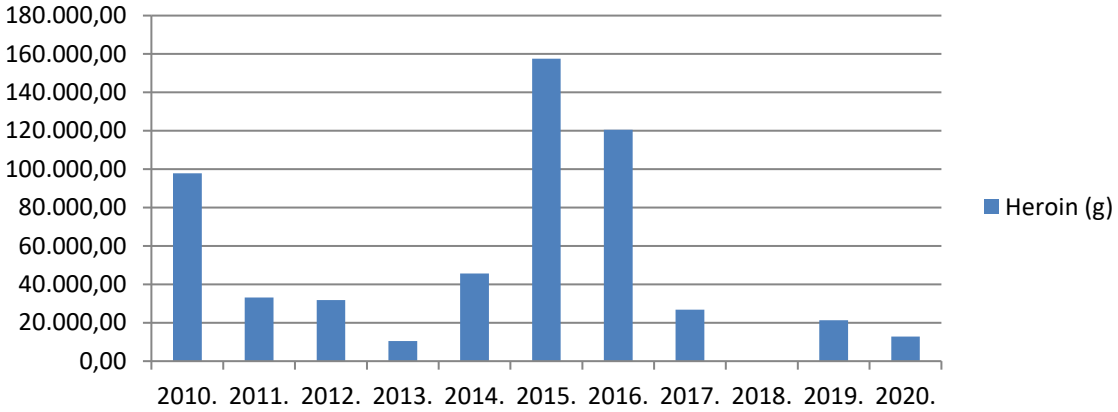
Slični rezultati dobiveni su analizom sudskih spisa na Županijskim sudovima u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku, koji su nadležni za predmete USKOK-a. Podaci pokazuju relativno mali broj pravomoćnih presuda u odnosu na spise kaznenih sudova (detaljnije u dijelu rada *7.2. Analiza*

[734] Transparency International Hrvatska, *USKOK*, posljednja izmjena 8. prosinca 2015., posjećeno 19.04.2021., https://www.transparency.hr/hr/novost/uskok-853.

spisa Županijskog suda u Zagrebu).

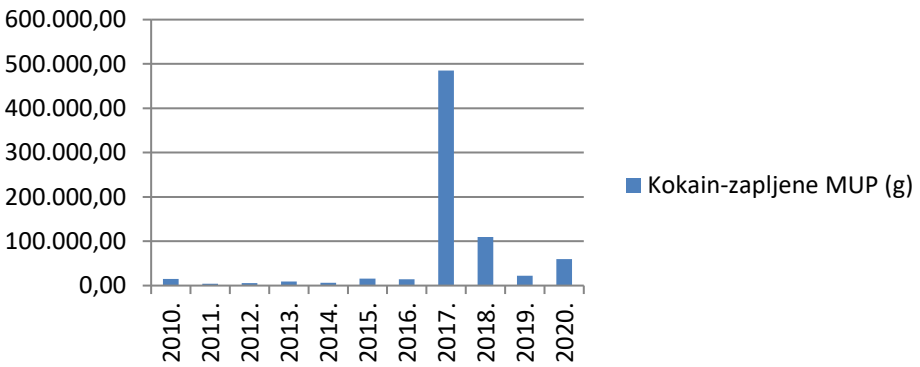
5.5. Statistički podaci o vrstama zapljenjenih droga

U nastavku rada provedena je pojedinačna analiza svake od zaplijenjenih droga – heroina, kokaina, hašiša, marihuane, amfetamina, MDMA i LSD-a – na temelju statističkih podataka *Ministarstva unutarnjih poslova* o zapljenama provedenima od strane policije u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2020. godine.



Grafikon 23: Zapljene heroina u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine

Iz grafikona 22 je vidljivo da su zapljene heroina dosegnule vrhunac u 2015. godini, nakon čega bilježe kontinuirani pad, s iznimkom 2018. godine, za koju nema dostupnih podataka.
Tako je u 2015. godini na području Republike Hrvatske zaplijenjeno ukupno 157.590,30 grama heroina, dok je u posljednjoj analiziranoj godini (2020.) zaplijenjena količina iznosila 12.764,60 grama.
Podaci o smanjenju količine heroina na tržištu u skladu su s rezultatima drugih istraživanja. *Registar liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama* bilježi kontinuirani pad broja liječenih ovisnika od 2014. godine do danas. Naime, sustav liječenja ovisnika sve je više usmjeren na "stare" heroinske ovisnike, čija se prosječna dob povećava, dok je manje usmjeren na liječenje ovisnosti o drugim vrstama droga. Smanjenje količine zaplijenjenog heroina upućuje na njegovu smanjenu prisutnost na ilegalnom tržištu.



Grafikon 24: Zapljene kokaina u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine

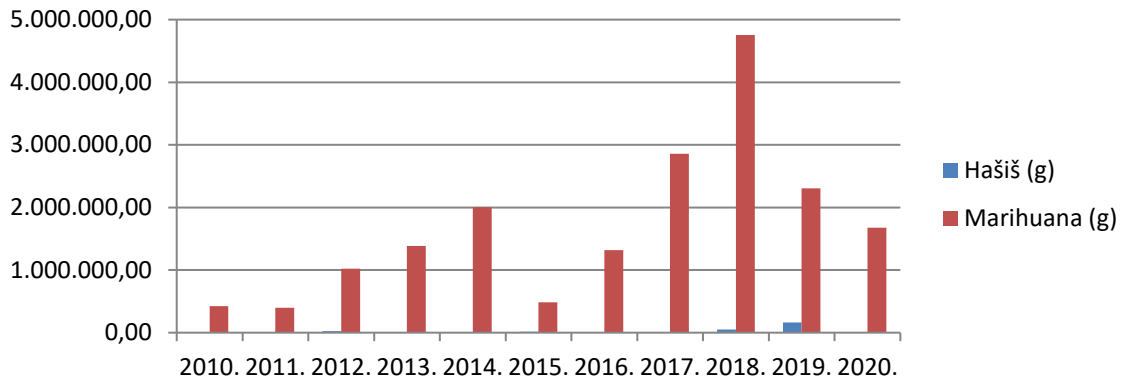
Grafikon 23. prikazuje statističke podatke *Ministarstva unutarnjih poslova* o zapljenama kokaina u razdoblju od 2010. do 2020. godine. Najveća količina zaplijenjenog kokaina zabilježena je 2017. godine, kada je zaplijenjeno 484.855,40 grama (484 kg i 855 g), nakon čega slijedi značajan pad.

Iako se primarna analiza u ovom radu temelji na statističkim podacima *Ministarstva unutarnjih poslova* za razdoblje od 2010. do 2020. godine, vrijedi istaknuti da se već početkom 2021. dogodio značajan pojedinačni slučaj zapljene kokaina koji najavljuje mogući porast ukupnih količina u toj godini. Naime, početkom 2021. godine zabilježena je najveća zapljena droge u povijesti Republike Hrvatske, kada je u Luci Ploče zaplijenjeno gotovo 600 kilograma kokaina, skrivenog u kontejneru s bananama. Do tada, najveća pojedinačna zapljena dogodila se 2017. godine u Luci Rijeka, kada je u policijskoj akciji 'Ndrangheta zaplijenjeno 478 kilograma kokaina. Međutim, ti podaci nisu uvršteni u javne statistike zbog tajnosti navedene akcije.[735]

Statistički podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* nisu u potpunosti u skladu s rezultatima drugih istraživanja. Naime, analiza otpadnih voda tijekom desetogodišnjeg razdoblja pokazuje kontinuirani porast potrošnje kokaina, kako na nacionalnoj, tako i na međunarodnoj razini. S druge strane, policijske zapljene uglavnom obuhvaćaju velike količine kokaina (po nekoliko stotina kilograma), što u značajnoj mjeri utječe na statističke podatke pojedinih godina.

Stoga, godišnje povećanje ili smanjenje zaplijenjenih količina ovisi o specifičnim policijskim akcijama, uz postojanje visoke tamne brojke. Iz tog razloga, podaci o zapljenama ne pružaju objektivan uvid u stvarnu dostupnost kokaina na ilegalnom tržištu.

[735] Marin Dešković, "Hrvatska policija u potpunoj tajnosti u Rijeci oduzela 478 kg kokaina okrutnoj 'Ndrangheti," *Jutarnji list*, 7. veljače 2021., pristupljeno 05.04.2022., https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/hrvatska-policija-u-potpunoj-tajnosti-u-rijeci-oduzela-478-kg-kokaina-okrutnoj-ndrangheti-15048664.



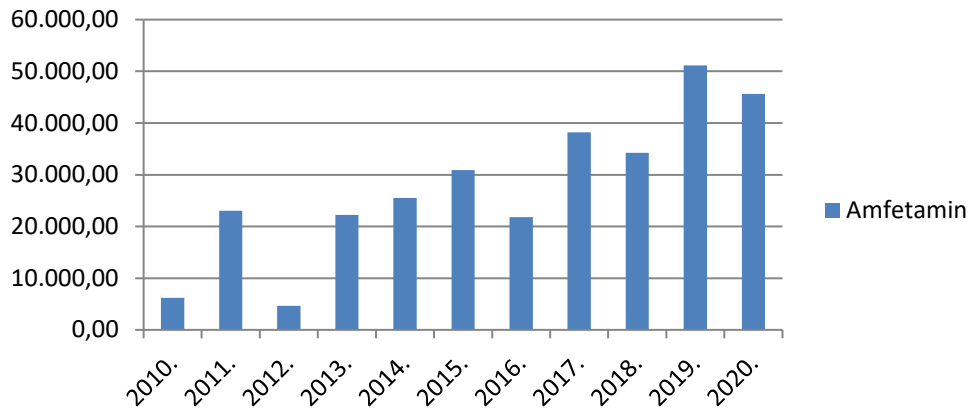
Grafikon 25: Zapljene hašiša i marihuane u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine

Hašiš je izdvojena smola indijske konoplje koja, poput marihuane, sadrži psihoaktivni sastojak THC. Međutim, udjel THC-a u hašišu obično je viši, iako umjetno uzgojena marihuana može sadržavati veću koncentraciju THC-a od hašiša. Na ilegalnom tržištu u Hrvatskoj hašiš je rjeđi u usporedbi s marihuanom, što potvrđuju i statistički podaci *Ministarstva unutarnjih poslova*, prikazani u grafikonu 24.

S druge strane, marihuana je najčešće konzumirana ilegalna droga, ne samo u Hrvatskoj, već i u drugim europskim i svjetskim gradovima. Ova tvrdnja temelji se na analizi otpadnih voda, analizi sudskih spisa i statistici zapljena droga.

Podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* pokazuju kontinuirani porast zapljena marihuane, s vrhuncem u 2018. godini, kada je zaplijenjeno 4.752.886,13 grama (4.752 kg i 886,13 g) marihuane. Nakon toga, u pandemijskim godinama (2019. i 2020.), bilježi se značajan pad zapljena ove droge.

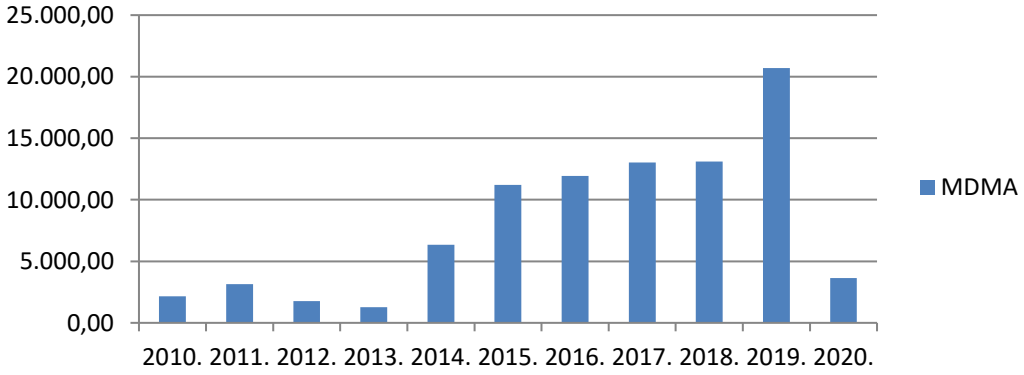
Ovaj trend može se povezati s razdobljem zatvaranja (lockdowna) tijekom pandemije, tijekom kojeg su građani bili izolirani u svojim domovima, što je rezultiralo smanjenim brojem zapljena. Međutim, analiza otpadnih voda pokazuje da je u istom razdoblju konzumacija marihuane značajno porasla, što ukazuje na moguću povećanu potražnju i distribuciju kroz neslužbene kanale, unatoč manjem broju policijskih zapljena.



Grafikon 26: Zapljene amfetamina u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine

U usporedbi s 2010. godinom, koja predstavlja početnu godinu analiziranog razdoblja, vidljiv je značajan porast broja zapljena amfetamina. Ovaj trend je u skladu s rezultatima drugih istraživanja, koja ukazuju na sve veću prisutnost amfetamina na ilegalnom tržištu, kao i na porast njegove konzumacije kroz godine.

Najveće zapljene amfetamina zabilježene su u 2019. godini, kada je zaplijenjeno 51.163,26 grama (51 kg i 163,26 g), te u 2020. godini, kada je zaplijenjeno 45.643,31 gram (45 kg i 643,31 g). Ovi podaci prikazani su u grafikonu 25.



Grafikon 27: Zapljene MDMA u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine

Prema statističkim podacima *Ministarstva unutarnjih poslova*, broj zapljena MDMA od 2014. godine bilježi kontinuirani rast, s izuzetkom 2020. godine, kada je zabilježeno smanjenje zapljena ove droge (prikazano u grafikonu 26).

S obzirom na to da je 2020. godina bila pandemijska godina, obilježena smanjenim brojem izlazaka i socijalnih interakcija, kao i manjim brojem policijskih postupanja zbog mjera izolacije, navedeni pad u zapljenama ne može se smatrati objektivnim pokazateljem prisutnosti

MDMA na tržištu.

Osim zapljena heroina, kokaina, hašiša, marihuane, amfetamina i MDMA, *Ministarstvo unutarnjih poslova* bilježi i zapljene heptanona i LSD-a.

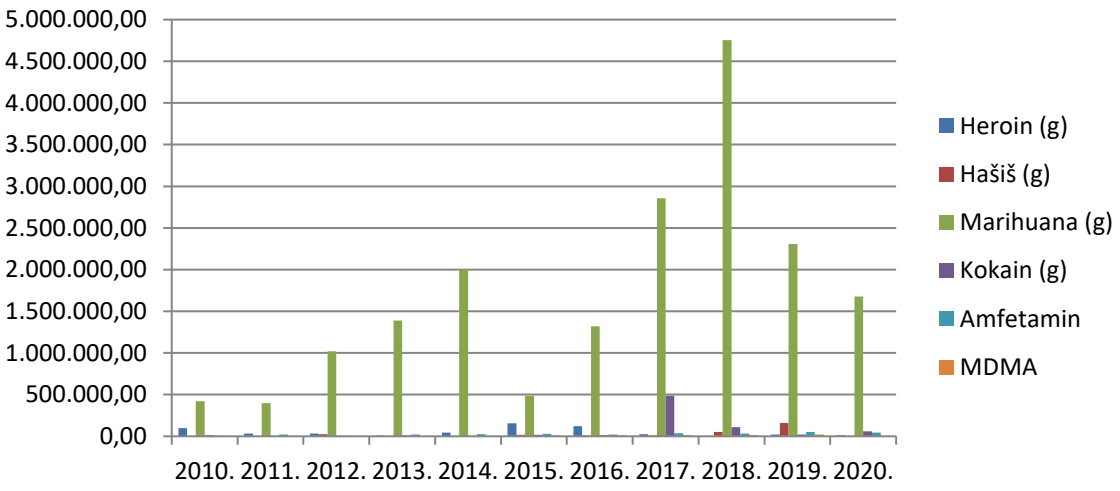
Zapljene heptanona variraju tijekom godina bez jasnog kontinuiteta. Najmanja količina zaplijenjena je 2019. godine, kada je evidentirana zapljena 221 tablete heptanona, dok je najveća zapljena zabilježena 2011. godine, s ukupno 5.586 zaplijenjenih tableta. Značajan pad u zapljenama heptanona primjetan je u posljednje tri analizirane godine: 2018. – 498 tableta, 2019. – 221 tableta, 2020. – 564 tablete.

Slično tome, zapljene LSD-a također ne pokazuju stabilan trend. Najmanja zapljena zabilježena je 2013. godine, kada su zaplijenjene 148 doza LSD-a, dok je najveća zapljena zabilježena 2015. godine, s ukupno 2.843 zaplijenjene doze. U posljednje tri godine količina zaplijenjenog LSD-a također varira: 2018. – 369 doza, 2019. – 2.085,80 doza, 2020. – 485 doza.

Ovi podaci ukazuju na to da je LSD prisutan na hrvatskom tržištu droga, iako u znatno manjim količinama u usporedbi s marihuanom, kokainom i amfetaminima, koji dominiraju hrvatskom ilegalnom tržištu droga.

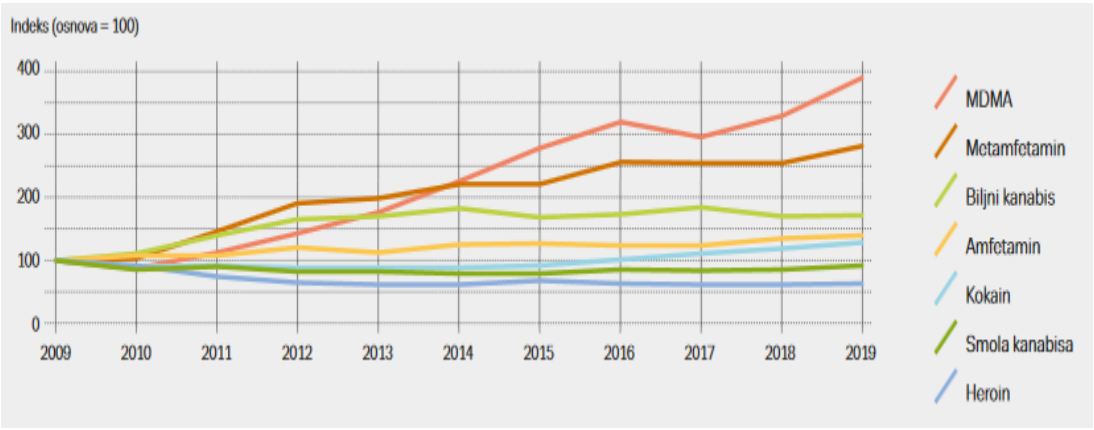
5.6. Statistički pregled zaplijenjenih vrsta droga u Republici Hrvatskoj s komparativnim osvrtom na Europsku uniju

Analiza upućuje na zaključak da je marihuana najčešće korištena droga u Republici Hrvatskoj. Prema statističkim podacima *Ministarstva unutarnjih poslova*, marihuana je ujedno i najčešće zaplijenjena ilegalna supstanca, pri čemu je najveći broj zapljena zabilježen tijekom 2018. godine (prikazano u grafikonu 27).



Grafikon 28: Ukupan broj zapljena svih droga u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2020. godine

Prema službenim podacima *Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama* slični trendovi zlouporabe su i u Eurpskoj uniji.



Grafikon 29: Broj zapljena droga u Europskoj uniji, pokazatelji trendova za razdoblje od 2009. do 2019. godine[736]

Prema statističkim podacima Europske unije, 37% svih zapljena droga u 2019. godini odnosilo se na biljni kanabis, što je u skladu s podacima za Republiku Hrvatsku, gdje je kanabis najčešće konzumirana i zaplijenjena droga. Smola kanabisa činila je 36% zapljena u Europskoj uniji tijekom iste godine.

Analiza desetogodišnjeg razdoblja (2009. – 2019.) pokazuje da je broj slučajeva zapljene smole kanabisa smanjen za 9%, dok je količina zaplijenjene smole kanabisa u istom razdoblju pala za

[736] Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama, *Europsko izvješće o drogama 2021.: trendovi i razvoj*, Ured za publikacije Europske unije, 2021., pristupljeno 01.05.2022., https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13838/2021.2256_HR_02_.pdf.

19%. Za razliku od biljnog kanabisa, koji je najčešće konzumirana ilegalna droga ne samo u Europi, već i globalno, smola kanabisa konzumira se rjeđe. Posljednjih godina bilježi se porast koncentracije THC-a u smoli kanabisa, s prosječnim udjelom od 20% do 28%.

U 2019. godini, 11% svih zapljena droga u Europskoj uniji odnosilo se na kokain i crack kokain. Te je godine u zemljama Europske unije ukupno zaplijenjeno 213 tona kokaina, dok je godinu ranije (2018.) zaplijenjeno 177 tona. Najveće količine kokaina zaplijenjene su u zapadnoeuropskim zemljama (Belgija, Španjolska i Nizozemska), što je činilo 69% ukupne zapljene kokaina u Europskoj uniji. Ovi podaci odgovaraju rezultatima analize otpadnih voda, koja pokazuje da se kokain najčešće konzumira u zapadnoj Europi, iako je njegova prisutnost sve izraženija i u istočnoj Europi. Također, posljednjih godina na tržištu je dostupan kokain veće čistoće (čak do 91%).

Amfetamini su u 2019. godini činili 5% ukupno zaplijenjenih droga u Europskoj uniji, s ukupno 17 tona zaplijenjene tvari. Posljednjih godina bilježi se porast zapljena amfetamina, kako u Republici Hrvatskoj, tako i u Europskoj uniji. Slično heroinu, amfetamini na ilegalnom tržištu pokazuju višu razinu čistoće (do 67%). U razdoblju od 2009. do 2019. godine, broj slučajeva zapljene amfetamina povećao se za 40%, dok je količina zaplijenjenog amfetamina porasla za čak 180%.

MDMA je u 2019. godini činio 3% ukupnih zapljena droga u Europskoj uniji. Analiza desetogodišnjeg razdoblja pokazuje da se broj zapljena MDMA povećao za 290%, dok je količina zaplijenjene droge porasla za čak 456%.

Isti udio od 3% odnosio se i na ukupne zapljene heroina u 2019. godini. Međutim, u razdoblju od 2009. do 2019. godine, broj slučajeva zapljene heroina smanjio se za 27%, dok je količina zaplijenjene droge porasla za 17%, što ukazuje na smanjenje ponude i potražnje heroina na tržištu.

Ukupno gledano, 37% svih zapljena u *Europskoj uniji* 2019. godine odnosilo se na biljni kanabis, 36% na smolu kanabisa, 1% na biljke kanabisa, 11% na kokain i crack kokain, 5% na amfetamine (uključujući metamfetamine), 3% na MDMA, 3% na heroin, dok su ostale tvari činile preostalih 4%. Ovi podaci potvrđuju da su produkti kanabisa najzastupljeniji na ilegalnom tržištu droga.

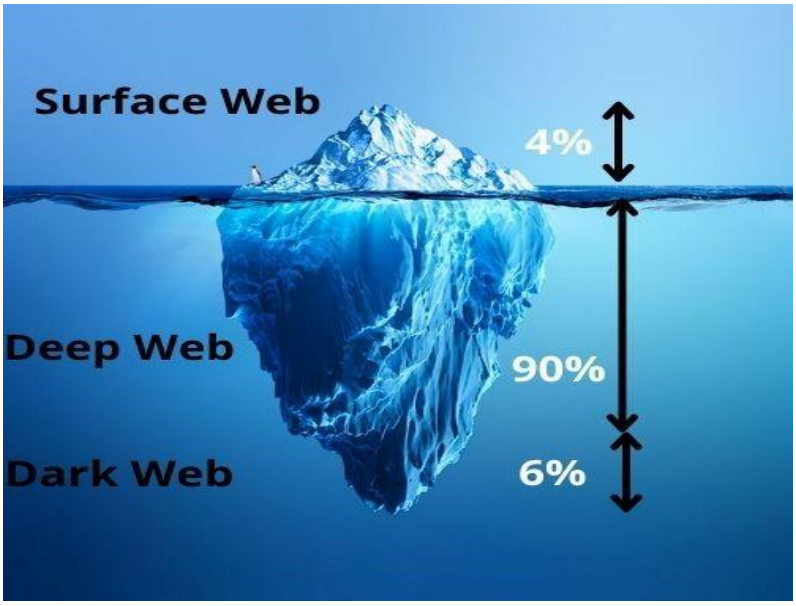
Kada je riječ o rijetko konzumiranim drogama, poput LSD-a i halucinogenih gljiva, kako u Republici Hrvatskoj, tako i u Europskoj uniji, ne postoje dosljedni i sustavni podaci o njihovoj dostupnosti. Izvješće *Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama* naglašava da su dostupni podaci o ovim tvarima nepotpuni i često nedosljedni, što upućuje na potrebu za

poboljšanjem sustava praćenja i analize podataka na ovom području[737].

5.7. Dark Web kao kanal distribucije droga: obilježja, evidencije i izazovi suzbijanja

Kriminalne skupine neprestano prilagođavaju svoje metode distribucije droga u skladu s tehnološkim razvojem i novim društvenim okolnostima. Pandemija COVID-19 značajno je utjecala na različite aspekte života, uključujući mogućnost praćenja ilegalnih aktivnosti od strane stručnjaka, ali nije usporila proizvodnju i distribuciju droga. Posljednjih godina razvoj internetskih tehnologija i društvenih mreža doveo je do povećane prodaje droga putem interneta, osobito putem Dark Weba.

Dark Web je specifičan dio interneta kojem se može pristupiti samo pomoću posebnih softverskih alata, pri čemu je najpoznatiji Tor (The Onion Router). Za razliku od površinskog interneta (Surface Web) koji je dostupan široj javnosti i Deep Weba koji uključuje zaštićene sadržaje poput bankovnih računa i privatnih baza podataka, Dark Web omogućuje anonimnu komunikaciju i transakcije, čime postaje ključno mjesto za ilegalne aktivnosti, uključujući trgovinu drogama, oružjem i ukradenim podacima.



Slika 13: Prikaz Surface Web/ Deep Web i Dark Web (preuzeto s https://postpear.com/surface-web-deep-web-dark-web-internet-explained/)

Analizom 150 dark-web tržišta i foruma utvrđeno je da su za ilegalne transakcije univerzalno

[737] Ibid.

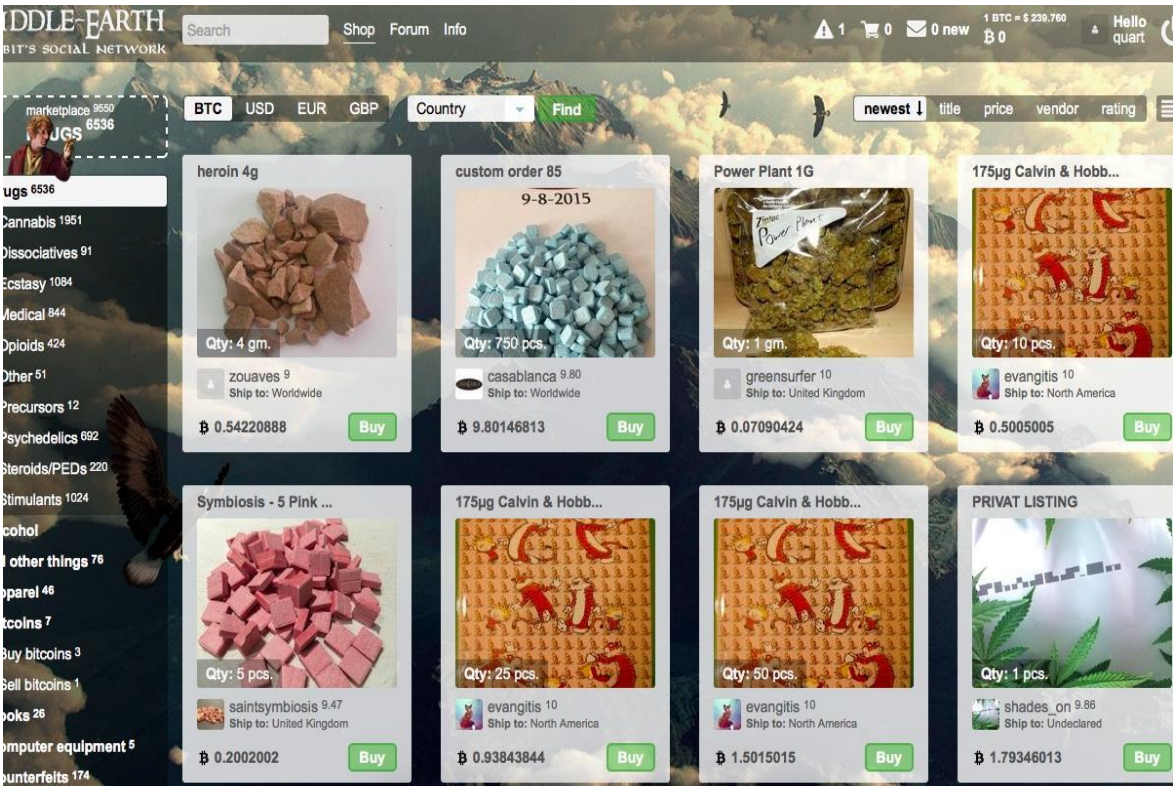
prihvaćeni BTC (Bitcoin), uz jačanje uloge „privacy“ kriptovaluta (osobito Monero/XMR), dok su se u pojedinim razdobljima i kontekstima isticali i Litecoin (LTC) te, novije, određeni stablecoini.[738] Ovakav način plaćanja otežava istrage jer nema klasične bankovne evidencije, a forenzičko praćenje otežavaju privatnosne značajke (npr. „ring signatures“, „stealth addresses“) i miješalice, iako se transakcije na javnim lancima (npr. BTC) i dalje mogu analitički pratiti.

Ministarstvo unutarnjih poslova u svojim statističkim izvješćima evidentira kaznena djela počinjena putem komunikacijskih tehnologija, uključujući i ona povezana s trgovinom drogama na Dark Webu. Prema dostupnim podacima, 2018. godine u Hrvatskoj su evidentirana četiri kaznena djela zlouporabe droga povezana s Dark Webom, dok je 2019. godine zabilježeno samo jedno takvo kazneno djelo. Za 2020. godinu nije dostupna specifična evidencija o ovom obliku kriminala, iako je registrirano jedno kazneno djelo zlouporabe droga počinjeno putem društvenih mreža.

Unatoč ovim službenim podacima, procjenjuje se da je stvarni broj kaznenih djela povezanih s Dark Webom značajno veći od evidentiranog. Visoka tamna brojka u kriminalističkoj statistici ukazuje na to da većina transakcija ostaje neotkrivena, što dodatno otežava borbu protiv digitalnog kriminala.

Prema podacima *Službe kibernetičke sigurnosti Ministarstva unutarnjih poslova*, tijekom 2021. godine na Dark Webu je u Hrvatskoj evidentirano ukupno 1.563 kaznena djela povezana s internetskim prevarama, krađom identiteta i financijskim prijevarama, što predstavlja porast od 31% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, *Ured za suzbijanje zlouporabe droga* ne raspolaže detaljnim podacima o kaznenim djelima zlouporabe droga povezanima s Dark Webom, što dodatno komplicira procjenu stvarne razine ovog problema.

[738] Recorded Future, “Litecoin Emerges as the Next Dominant Dark Web Currency,” objavljeno 2019., pristupljeno 03.10.2025., https://www.recordedfuture.com/research/litecoin-dark-web.



Slika 14: Prikaz internetske kupovine droge putem dark weba (preuzeto s https://qz.com/481037/dark-web/)

S obzirom na kontinuirani rast korištenja Dark Weba za ilegalne aktivnosti, neophodno je ulagati u jačanje kapaciteta za kibernetičku sigurnost, poboljšanje međunarodne suradnje i razvoj naprednih tehnoloških alata koji bi omogućili učinkovitije praćenje i suzbijanje ilegalne trgovine drogama putem interneta.

5.8. Usporedba rezultata nacionalnih istraživanja o potrošnji droga s podacima Ministarstva unutarnjih poslova

S ciljem dobivanja cjelovitije slike o zlouporabi droga u Republici Hrvatskoj, u ovom se dijelu rada uspoređuju službeni statistički podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* s rezultatima nacionalnih istraživanja o raširenosti uporabe droga u općoj populaciji Republike Hrvatske, provedenima 2011., 2015., 2019. i 2023. godine (Institut društvenih znanosti Ivo Pilar). Ova istraživanja do sada su u radu spomenuta u okviru pregleda prethodnih istraživanja (*poglavlje 1.5.*), a u ovom se poglavlju njihovi kvantitativni trendovi prvi put sustavno koriste u analitičke svrhe i stavljaju u odnos sa službenim podacima *Ministarstva unutarnjih poslova*. Dok statistički podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* odražavaju institucionalni odgovor države (policijske aktivnosti, zapljene, prijave kaznenih djela i prekršaja), nacionalna

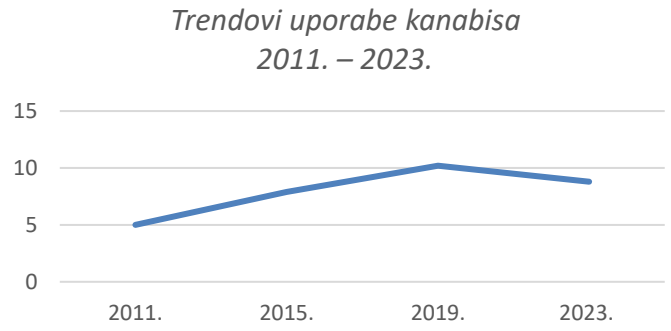
populacijska istraživanja pružaju uvid u stvarnu prevalenciju uporabe droga u općoj populaciji, uključujući i one korisnike koji nikada nisu evidentirani u sustavu kaznenog ili prekršajnog procesuiranja. Usporedba tih dvaju izvora omogućuje procjenu u kojoj se mjeri policijski pokazatelji prate trendove stvarne uporabe droga u društvu.

5.8.1. Trendovi uporabe droga u općoj populaciji (2011. – 2023.)

Nacionalna istraživanja provedena 2011., 2015., 2019. i 2023. godine pokazala su razinu i trendove konzumacije najčešće korištenih ilegalnih droga u općoj populaciji Republike Hrvatske (populacija od 15 do 64 godine). U sva četiri istraživanja najraširenija ilegalna droga bio je kanabis, dok su prevalencije uporabe stimulansa (kokain, ecstasy, amfetamini) te LSD-a i heroina bile značajno niže. Budući da su istraživanja provedena na usporedivim uzorcima i prema metodologiji usklađenoj s preporukama *Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama*, ona omogućuju prikaz trendova kroz razdoblje 2011. – 2023., odnosno razdoblje na koje se odnosi i većina statističkih pokazatelja *Ministarstva unutarnjih poslova* u ovom poglavlju.

5.8.1.1. Trendovi uporabe kanabisa

Kako bi se jasnije prikazao smjer kretanja prevalencije uporabe kanabisa u općoj populaciji Republike Hrvatske, u nastavku se daje grafički prikaz rezultata nacionalnih istraživanja provedenih 2011., 2015., 2019. i 2023. godine. Grafikon omogućuje pregled ključnih promjena u učestalosti uporabe kanabisa u posljednjih 12 mjeseci te služi kao temelj za usporedbu s policijskim statističkim pokazateljima o zapljenama.



Grafikon 30: Trendovi uporabe kanabisa 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili kanabis u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine

Prema analizi Instituta Ivo Pilar, prevalencija uporabe kanabisa u posljednjih godinu dana pokazivala je jasan uzlazni trend od 2011. do 2019. godine, pri čemu je u anketama zabilježen porast s 5,0% na 10,2%. Najizraženiji porasti utvrđeni su u razdobljima 2011.–2015. te 2015.–2019. godine. Nakon 2019. godine prevalencija se stabilizira te se u istraživanju iz 2023. godine bilježi blagi pad na 8,8%, pri čemu razlika u odnosu na 2019. godinu nije statistički značajna.[739] Usporedba podataka *Ministarstva unutarnjih poslova* o zapljenama hašiša i marihuane (grafikon 24) s rezultatima nacionalnih istraživanja uporabe kanabisa kroz anketiranja (2011.–2023.) pokazuje visoku razinu podudarnosti između policijskih pokazatelja i prevalencije uporabe droga u općoj populaciji. To ukazuje na zaključak da rezultati kriminalističke aktivnosti prate porast potrošnje droga, odnosno ne javlja se stanje u kojem bi potrošnja rasla a broj prijavljenih kažnjivih radnji bio u padu. Nacionalne studije dosljedno potvrđuju da je kanabis najraširenija ilegalna droga u Hrvatskoj, što se u statistici *Ministarstva unutarnjih poslova* jasno odražava kroz iznimno visok udio marihuane u ukupnim zapljenama droga tijekom cijelog analiziranog razdoblja. Hašiš se pritom pojavljuje u znatno manjim količinama, što upućuje na to da se visoka prevalencija uporabe kanabisa u populaciji primarno odnosi na marihuanu, a ne na hašiš.

Rastući trend uporabe kanabisa u nacionalnim istraživanjima od 2011. do 2019. godine (5,0% → 7,9% → 10,2%) podudara se s podacima *Ministarstva unutarnjih poslova* o kontinuiranom porastu zapljena marihuane u istom razdoblju, s vrhuncem zabilježenim 2018. godine. Pad zapljena nakon 2019. godine, kao i blago smanjenje prevalencije uporabe u 2023. (8,8%), vjerojatno su povezani s pandemijskim okolnostima, smanjenim kretanjem stanovništva i promjenama u policijskom postupanju, a ne stvarnim smanjenjem potrošnje. Ovu interpretaciju dodatno potvrđuju rezultati analize otpadnih voda, prema kojima je potrošnja marihuane tijekom pandemijskih godina rasla unatoč padu broja zapljena.

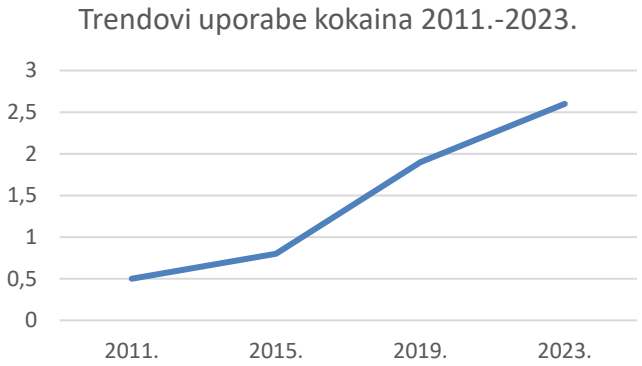
Sukladno tome, može se zaključiti da trendovi uporabe kanabisa u općoj populaciji u velikoj mjeri prate smjer kretanja policijskih pokazatelja, iako službena statistika *Ministarstva unutarnjih poslova* primarno odražava intenzitet policijskih aktivnosti, dok populacijska istraživanja preciznije prikazuju stvarnu prevalenciju konzumacije.

5.8.1.2. Trendovi uporabe kokaina

Kako bi se prikazale promjene u prevalenciji uporabe kokaina u općoj populaciji tijekom

[739] Renata Glavak Tkalić et al., *Stanje u području ovisnosti*, 120.

posljednjeg desetljeća, u nastavku se daje grafički prikaz rezultata nacionalnih istraživanja provedenih 2011., 2015., 2019. i 2023. godine. Ovi podaci omogućuju pregled trendova uporabe kokaina te služe kao temelj za njihovu usporedbu s policijskim pokazateljima o zapljenama.



Grafikon 31: Trendovi uporabe kokaina 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili kokain u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine

Prema nacionalnim istraživanjima, prevalencija uporabe kokaina pokazuje snažan uzlazni trend između 2011. i 2023. godine.[740] U navedenom razdoblju prevalencija se povećala s 0,5% na 2,6%, što znači da se broj odraslih koji su konzumirali kokain u posljednjih 12 mjeseci peterostruko povećao. Značajna statistička razlika utvrđena je u razdoblju između 2015. i 2019. godine (0,8% → 1,9%), dok razlika između 2019. i 2023. godine nije statistički značajna (1,9% → 2,6%), iako pokazuje smjer daljnjeg porasta.

Usporedba ovih rezultata s podacima *Ministarstva unutarnjih poslova* (grafikon 23) otkriva specifičan obrazac. Za razliku od relativno stabilnog i postepenog rasta prevalencije kokaina u općoj populaciji, policijske zapljene kokaina pokazuju izrazito velike godišnje oscilacije, s naglim i iznimno visokim vrhuncem 2017. godine, kada je zaplijenjeno više od 484 kilograma kokaina. Ovaj nagli porast nije posljedica promjene u prevalenciji u populaciji, nego je rezultat jedne iznimno velike međunarodne kriminalističke akcije, što pokazuje kako pojedinačne operacije mogu snažno utjecati na godišnje statistike zapljena.

Slično tome, u 2021. godini zabilježena je jedna od najvećih pojedinačnih zapljena kokaina u povijesti Republike Hrvatske (gotovo 600 kg u luci Ploče), no ti podaci nisu uključeni u službenu statistiku zbog oznake tajnosti. Upravo takvi slučajevi potvrđuju da zapljene kokaina odražavaju prije svega specifične policijske operacije i međunarodne tijekove krijumčarenja, a

[740] Ibid., 126.

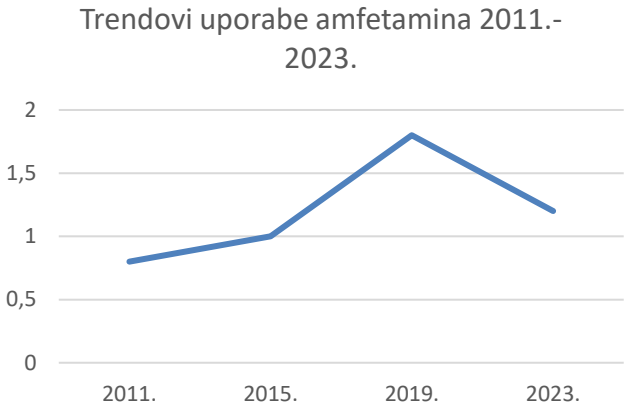
ne trendove potrošnje u općoj populaciji.

Nadalje, analiza otpadnih voda (više u dijelu rada *6. Urinarni biomarkeri u otpadnim vodama: novi pristup detekciji zlouporabe droga*) posljednjih deset godina pokazuje kontinuirani rast potrošnje kokaina u Hrvatskoj, koji je u skladu s rezultatima nacionalnih anketa, ali se ne odražava proporcionalno u statistici zapljena. Razlog tomu je činjenica da se zapljene kokaina najčešće odnose na velike pošiljke povezane s međunarodnim krijumčarenjem, dok policijska statistika slabije odražava domaće tržište i razinu maloprodajne dostupnosti.

Sveukupno, može se zaključiti da prevalencija uporabe kokaina u općoj populaciji pokazuje postupan i dosljedan rast, dok podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* o zapljenama odražavaju ponajprije dinamiku velikih krijumčarskih ruta i pojedinačnih policijskih operacija, a ne realnu potrošnju u stanovništvu. U ovom slučaju, populacijska istraživanja i analiza otpadnih voda pružaju znatno pouzdaniju sliku raširenosti uporabe kokaina nego policijska statistika.

5.8.1.3. Trendovi uporabe amfetamina

U nastavku se prikazuju trendovi uporabe amfetamina u općoj populaciji Republike Hrvatske, temeljeni na nacionalnim epidemiološkim istraživanjima provedenima 2011., 2015., 2019. i 2023. godine.[741]



Grafikon 32: Trendovi uporabe amfetamina 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili amfetamine u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine

Prema rezultatima nacionalnih istraživanja kroz ankete, prevalencija uporabe amfetamina u posljednjih godinu dana ne pokazuje statistički značajne promjene između 2011. i 2023. godine (0,8% i 1,2%).[742] Značajan porast zabilježen je jedino u razdoblju 2015.–2019. (1,0% → 1,8%),

[741] Ibid.,124.
[742] Ibid.

dok se nakon 2019. godine bilježi blagi pad na 1,2%, koji također nije statistički značajan. Ukupno gledano, podaci upućuju na stabilno nisku, ali ciklički blago rastuću prevalenciju uporabe amfetamina do pandemijskog razdoblja.

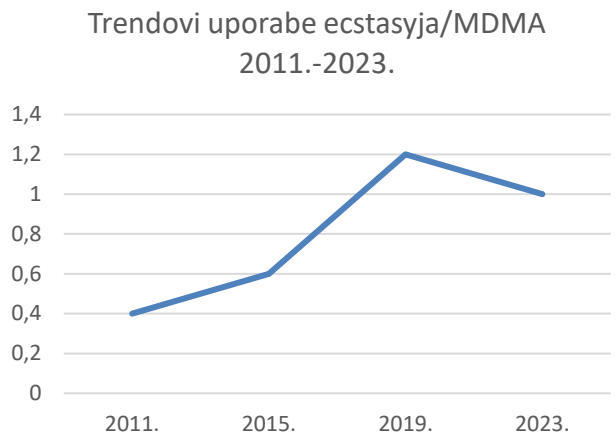
Usporedba s podacima *Ministarstva unutarnjih poslova* (grafikon 25) otkriva izražene fluktuacije u količini zaplijenjenih amfetamina. Podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* pokazuju jasan trend porasta zapljena od 2010. do 2019. godine, kada je zabilježen vrhunac s više od 51 kilograma zaplijenjenog amfetamina. Ovaj porast zapljena u razdoblju 2014.–2019. vremenski se podudara s razdobljem rasta prevalencije uporabe amfetamina u općoj populaciji (2015.–2019.), što ukazuje na povećanu prisutnost amfetamina na ilegalnom tržištu.

Pad zapljena u 2020. godini (na oko 45 kg) ne može se interpretirati kao pad dostupnosti amfetamina, budući da je pandemija COVID-19 dovela do smanjenog kretanja stanovništva, ograničavanja noćnih okupljanja i smanjenog broja operativnih policijskih postupanja. Budući da prevalencija u istraživanju iz 2023. godine ne pokazuje značajan pad u odnosu na 2019. godinu, može se zaključiti da smanjenje zapljena odražava prije svega pandemijske okolnosti, a ne stvarno smanjenje uporabe ili dostupnosti amfetamina.

Sveukupno, može se zaključiti da trendovi uporabe amfetamina u općoj populaciji i podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* o zapljenama pokazuju djelomičnu podudarnost, osobito u razdoblju prije pandemije. Povećane zapljene do 2019. godine odražavaju rastuću dostupnost ove supstance, dok populacijski podaci ukazuju na istodobni blagi porast prevalencije u odrasloj populaciji. Razlike nakon 2020. godine proizlaze primarno iz promijenjenih društvenih okolnosti (pandemija COVID 19), a ne iz promjena u obrascima uporabe.

5.8.1.4. Trendovi uporabe ecstasya (MDMA)

U nastavku se prikazuju trendovi uporabe ecstasya (MDMA) u općoj populaciji Republike Hrvatske, temeljeni na nacionalnim epidemiološkim istraživanjima provedenima 2011., 2015., 2019. i 2023. godine. Budući da je riječ o istraživanjima provedenima na usporedivim uzorcima i uz metodologiju usklađenu s preporukama Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama, njihov prikaz omogućuje pouzdanu procjenu kretanja prevalencije uporabe MDMA u razdoblju od dvanaest godina. Ti podaci ujedno čine osnovu za usporedbu s pokazateljima *Ministarstva unutarnjih poslova* o zapljenama MDMA.



Grafikon 33: Trendovi uporabe ecstasyja/MDMA 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili ecstasy/MDMA u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine

Prema nacionalnim epidemiološkim istraživanjima provedenima 2011., 2015., 2019. i 2023. godine, prevalencija uporabe ecstasya u posljednjih godinu dana u općoj populaciji pokazuje umjeren, ali stabilan uzlazni trend od 2011. do 2019. godine. U tom je razdoblju zabilježen porast s 0,4% na 1,2%, pri čemu je značajna razlika u prevalenciji utvrđena između 2015. i 2019. godine (0,6% → 1,2%). U istraživanju iz 2023. godine prevalencija blago pada na 1,0%, pri čemu razlika u odnosu na 2019. godinu nije statistički značajna.[743]

Usporedba ovih rezultata s podacima *Ministarstva unutarnjih poslova* o zapljenama MDMA (grafikon 26) pokazuje djelomičnu podudarnost između prevalencije uporabe i intenziteta policijskih zapljena. Podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* bilježe kontinuirani rast zapljena od 2014. godine pa sve do vrhunca 2019., kada je zaplijenjeno više od 20.000 grama MDMA. Ovaj porast zapljena vremenski se podudara s razdobljem porasta prevalencije uporabe ecstasya među odraslima, što upućuje na povećanu dostupnost i raširenost ove supstance na tržištu.

Pad zapljena 2020. godine nije moguće interpretirati kao realan pad dostupnosti MDMA na tržištu, budući da je pandemija COVID-19 značajno smanjila mobilnost stanovništva, broj događaja na kojima se MDMA uobičajeno konzumira te broj operativnih postupanja policije. Istodobno, nacionalna prevalencija iz 2023. godine ne pokazuje značajno odstupanje od rezultata iz 2019., što dodatno potvrđuje da pad zapljena odražava prije svega pandemijske okolnosti, a ne stvarni pad potražnje ili potrošnje.

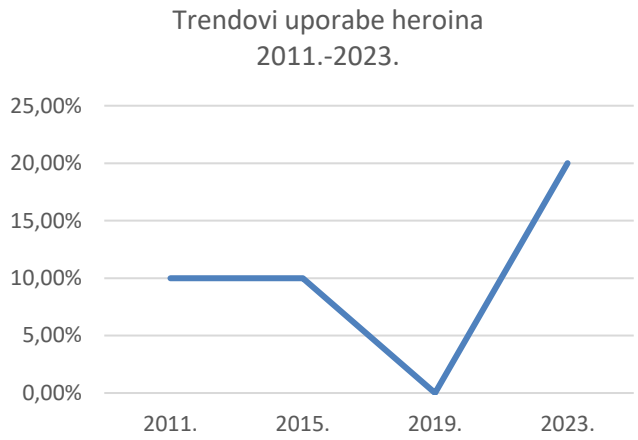
Sveukupno, trendovi u prevalenciji uporabe ecstasya u općoj populaciji umjereno su usklađeni s podacima *Ministarstva unutarnjih poslova* o zapljenama: oba izvora ukazuju na rast dostupnosti i uporabe MDMA do 2019. godine, dok su promjene nakon 2019. godine primarno

[743] Ibid., 122.

uvjetovane pandemijskim kontekstom, a ne strukturnim promjenama u obrascima potrošnje.

5.8.1.5. Trendovi uporabe heroina

U nastavku se prikazuju trendovi uporabe heroina u općoj populaciji Republike Hrvatske, temeljeni na nacionalnim epidemiološkim istraživanjima provedenima 2011., 2015., 2019. i 2023. godine. Iako se radi o supstanci s dugom poviješću prisutnosti na ilegalnom tržištu, rezultati istraživanja dosljedno pokazuju da je prevalencija recentne uporabe heroina u općoj populaciji stabilno niska, osobito u usporedbi s kanabisom i stimulansima.



Grafikon 34: Trendovi uporabe heroina 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili heroin u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine

Prema nacionalnim populacijskim istraživanjima, uporaba heroina bila je stabilno niska tijekom cijelog analiziranog razdoblja. U 2011. godini prevalencija recentne uporabe iznosila je 0,1%[744], što je u skladu s kasnije zabilježenim vrijednostima. Istraživanje iz 2015. godine potvrđuje istu razinu prevalencije[745], bez statistički značajnih promjena u odnosu na početno razdoblje. Godine 2019. uopće nije utvrđeno uzimanje heroina u posljednjih dvanaest mjeseci[746], što znači da se prevalencija kretala ispod razine mjerenja. U najnovijem istraživanju iz 2023. utvrđen je blag porast na 0,2%[747], no unatoč toj razlici ukupna razina uporabe heroina ostaje vrlo niska i bez indikacija o njegovoj većoj raširenosti u općoj populaciji. Ovi podaci ukazuju na to da se heroin u Hrvatskoj danas pojavljuje u zatvorenim i specifičnim

[744] Renata Glavak Tkalić et al., *Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske 2019.*, 106.
[745] Renata Glavak Tkalić et al., *Uporaba sredstava ovisnosti u hrvatskom društvu*, 60.
[746] Renata Glavak Tkalić et al., *Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske 2019.*, 106.
[747] Renata Glavak Tkalić et al., *Stanje u području ovisnosti*, 55.

potkulturama dugogodišnjih korisnika, dok među mlađom populacijom njegova recentna uporaba ostaje iznimno rijetka.

Kada se ovi nalazi stave u odnos s podacima *Ministarstva unutarnjih poslova*, može se uočiti da i policijska statistika zapljena heroina potvrđuje njegov slabiju prisutnost na hrvatskom ilegalnom tržištu. Prema podacima o zapljenama u razdoblju od 2010. do 2020. godine, najveće količine heroina zabilježene su 2015., kada je zaplijenjeno više od 157 kilograma, nakon čega slijedi kontinuirani pad, uz izuzetak 2018. godine za koju podaci nisu dostupni. U 2020. godini zaplijenjeno je 12.764,60 grama, što potvrđuje daljnje smanjenje količina heroina na tržištu. Ovakav trend u skladu je s rezultatima iz drugih izvora, uključujući *Registar liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama*, koji bilježi višegodišnji pad broja liječenih ovisnika o heroinu. Sustav liječenja se sve više usmjerava na starije, dugogodišnje korisnike heroina, čija se prosječna dob povećava, dok je ulazak novih korisnika u heroin izuzetno rijedak, što dodatno potvrđuje marginalizaciju ove supstance među općom populacijom.

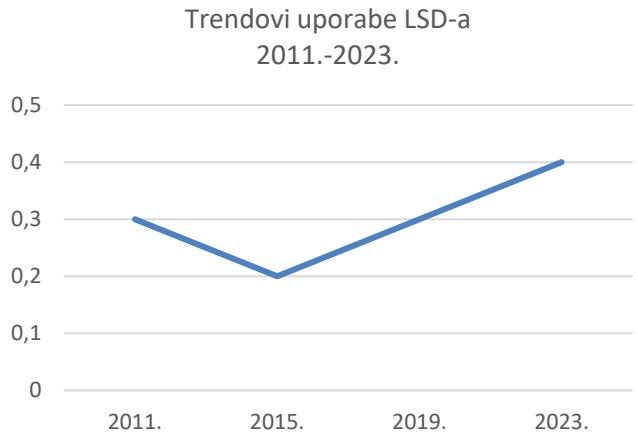
Fluktuacije u količinama zaplijenjenog heroina najčešće su rezultat pojedinačnih policijskih operacija i promjena u međunarodnim krijumčarskim rutama, a ne odraz stvarnih promjena u prevalenciji uporabe. Zbog toga zapljene heroina ne predstavljaju pouzdan pokazatelj potrošnje u populaciji, već prvenstveno odražavaju operativne okolnosti i prioritete policijskih akcija. Nasuprot tome, nacionalne populacijske ankete pružaju stabilniji i precizniji uvid u raširenost uporabe heroina u općoj populaciji. Ipak, pri tumačenju njihovih rezultata potrebno je imati na umu metodološka ograničenja: istraživanja obuhvaćaju stanovništvo u dobi od 15 do 64 godine i ne uključuju neke specifične i visoko rizične skupine, poput zatvorenika, migranata, beskućnika i drugih teško dostupnih populacija. Stoga, iako ankete daju najpouzdanije pokazatelje trendova u općoj populaciji, one ne obuhvaćaju cjelokupnu populaciju korisnika heroina.

Sveukupno gledano, kombinacija podataka iz nacionalnih istraživanja i policijskih statistika jasno upućuje na to da heroin u razdoblju od 2011. do 2023. godine nije zabilježio porast uporabe niti povećanu prisutnost na ilegalnom tržištu. Činjenica da recentna uporaba heroina ostaje na razini ispod jednog postotka, uz opadajuće zapljene i pad broja liječenih ovisnika, potvrđuje da se radi o supstanci čija je uloga na hrvatskom tržištu droga u značajnom padu te da je njena uporaba vezana gotovo isključivo uz dugotrajne i stabilne korisnike.

5.8.1.6. Trendovi uporabe LSD-a

U nastavku se prikazuju trendovi uporabe LSD-a u općoj populaciji Republike

Hrvatske, temeljeni na nacionalnim epidemiološkim istraživanjima provedenima 2011., 2015., 2019. i 2023. godine. Budući da je riječ o supstanci čija je prevalencija u populaciji vrlo niska, promjene u udjelima korisnika očekivano su malene, ali ipak omogućuju uvid u dugoročne obrasce uporabe.



Grafikon 35: Trendovi uporabe LSD-a 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili LSD u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine

Prema rezultatima nacionalnih istraživanja, prevalencija uporabe LSD-a u posljednjih godinu dana ostaje stabilno niska tijekom cijelog analiziranog razdoblja. Između 2011. i 2023. godine prevalencija se kreće između 0,2% i 0,4%[748], pri čemu nijedna od razlika nije statistički značajna. Blagi porast zabilježen 2023. godine (0,4%) ne predstavlja stvarni porast konzumacije, već se interpretira kao varijacija unutar očekivanog raspona za vrlo niske prevalencije.

Usporedba ovih rezultata s podacima *Ministarstva unutarnjih poslova* o zapljenama LSD-a pokazuje da ni policijska statistika ne bilježi konzistentan trend. Količine zaplijenjenog LSD-a znatno osciliraju: od najmanje zabilježene zapljene 2013. godine (148 doza), do vrhunca 2015. godine (2.843 doze), a zatim ponovnog pada i fluktuacija u posljednjim godinama (npr. 2019. — 2.085,8 doza; 2020. — 485 doza). Te oscilacije prvenstveno odražavaju specifične pojedinačne zapljene i operativne akcije policije, a ne stvarnu veličinu tržišta ili promjene u prevalenciji uporabe.

S obzirom na nisku prevalenciju LSD-a u općoj populaciji i na izrazitu nestabilnost policijskih podataka, može se zaključiti da zapljene LSD-a nisu pouzdan pokazatelj obrazaca uporabe. Oba izvora potvrđuju da je LSD prisutan na hrvatskom tržištu droga, ali u znatno manjim količinama

[748] Ibid., 126.

u usporedbi s marihuanom, kokainom, amfetaminima i MDMA-om, koji dominiraju ilegalnim tržištem. Policijska statistika stoga može pokazivati relativno velike godišnje skokove, čak i kada je stvarna prevalencija u populaciji stabilna i vrlo niska.

Sveukupno gledano, trendovi uporabe LSD-a u općoj populaciji i podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* pokazuju nisku i stabilnu prisutnost ove supstance, uz oscilacije koje su uvjetovane operativnim okolnostima, a ne promjenama u stvarnoj potrošnji.

Usporedba nacionalnih istraživanja prevalencije uporabe droga i statističkih podataka *Ministarstva unutarnjih poslova* pokazuje da se policijski podaci ne mogu tumačiti kao izravni pokazatelj stvarne raširenosti uporabe droga, jer primarno odražavaju intenzitet policijskih aktivnosti, operativne prioritete i specifične kriminalističke akcije. Nasuprot tome, populacijska istraživanja pružaju konzistentniji i pouzdaniji uvid u obrasce uporabe u općoj populaciji.

Uključivanje rezultata nacionalnih istraživanja iz 2011., 2015., 2019. i 2023. godine pruža važan komparativni okvir za interpretaciju podataka *Ministarstva unutarnjih poslova* prikazanih u ovom poglavlju te omogućuje jasnije razumijevanje odnosa između stvarne potrošnje droga i načina na koji se ona odražava u kaznenoj, prekršajnoj i zapljenoj statistici. Ovi će se podaci u daljnjem tijeku rada koristiti pri procjeni tržišne vrijednosti droga u Republici Hrvatskoj i izračunu procijenjene potrošnje.

Uz nacionalna populacijska istraživanja, za razumijevanje potrošnje droga u Hrvatskoj relevantna su i međunarodna anketna istraživanja koja omogućuju usporedbu hrvatskih pokazatelja s europskim trendovima

5.8.2. Potrošnja droga u Hrvatskoj prema podacima iz drugih anketnih istraživanja

Europske države uključene su u provedbu više međunarodnih anketnih istraživanja kojima se ispituje potrošnja droga u različitim populacijskim skupinama. Među najvažnijim takvim istraživanjima nalaze se školska anketa *ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs)*, internetska anketa *EWSD (European Web Survey on Drugs)* te međunarodno istraživanje *HBSC (Health Behaviour in School-aged Children)*. Ta istraživanja prikupljaju podatke o uporabi psihoaktivnih tvari, obrascima konzumacije i drugim oblicima rizičnog ponašanja u različitim dobnim skupinama, od adolescenata do odrasle populacije.

Školska ESPAD anketa sadržava pitanja o dostupnosti droga, konzumaciji alkohola u posljednjih mjesec dana, uporabi droga u ranijem razdoblju, korištenju e-cigareta, kockanju te drugim oblicima ponašanja povezanima s rizičnim navikama. Istraživanje se provodi svake

četiri godine na uzorku učenika u dobi od 16 godina.

Prema metodološkim provjerama valjanosti ankete, odgovori ispitanika mogu se smatrati pouzdanima ako se anketa provodi u skladu s propisanom metodologijom, ako učenici imaju povjerenje u anonimnost istraživanja, ako su spremni davati istinite odgovore te ako su pravilno razumjeli postavljena pitanja.[749]

Istraživanje iz 2024. godine provedeno je u Republici Hrvatskoj na uzorku od 7.094 učenika iz 163 srednje škole. Rezultati ankete ESPAD pokazuju da se udio učenika koji su izjavili da su barem jednom koristili neku drogu u posljednjem desetljeću smanjio s približno 23 % u 2015. godini na 16 % u 2024. godini.[750]

Prema odgovorima o vrsti droge, najveći dio konzumacije odnosi se na marihuanu (15 % učenika), dok po učestalosti slijede inhalanti (11 %), trankvilizatori (4 %) i ecstasy (2 %).

U 2019. godini udio pozitivnih odgovora iznosio je 22 %, što je bilo približno 4 % iznad prosjeka Europske unije.[751]

Najviši zabilježeni udio iznosio je 23 % u 2015. godini, što je predstavljalo porast u odnosu na 2011. godinu, kada je udio bio približno 19 %. Navedeni podaci upućuju na to da je u razdoblju 2011.–2019. konzumacija droga među učenicima bila relativno povišena, dok rezultati iz 2024. godine pokazuju određeno smanjenje prevalencije. Rezultati za Hrvatsku u pojedinim ciklusima istraživanja bili su iznad prosjeka Europske unije, osobito u 2003., 2007., 2015. i 2019. godini, dok noviji podaci upućuju na povoljniji trend.[752]

Tablica 11: Udio učenika koji su barem jednom u životu koristili drogu prema rezultatima ESPAD istraživanja (%)[753]

	2015	2019	2024
Hrvatska	23	22	16
Slovenija	26	24	20
Češka	37	29	24
Slovačka	28	25	21
Mađarska	14	14	16
Austrija	21	22	19
Italija	28	28	21
Nizozemska	23	23	16

[749] Björn Hibell et al., *The ESPAD Validity Study in Four Countries in 2013* (Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2015).

[750] Martina Markelić, Ljiljana Muslić, Helena Križan i Sanja Musić Milanović, *Europsko istraživanje o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima 2024.: prikaz hrvatskih nacionalnih rezultata* (Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2025).

[751] Ibid., 39.

[752] Ibid., 41.

[753] ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) 2015, 2019 i 2024; Hrvatski zavod za javno zdravstvo, nacionalni ESPAD izvještaji.

Podaci prikazani u tablici temelje se na rezultatima međunarodnog istraživanja ESPAD, koje se provodi među učenicima u dobi od 15 do 16 godina u velikom broju europskih država. Istraživanje se provodi svake četiri godine prema standardiziranoj metodologiji, što omogućuje međunarodnu usporedbu rezultata između pojedinih država i kroz različite vremenske cikluse istraživanja. Prikazane vrijednosti odnose se na udio učenika koji su izjavili da su barem jednom u životu koristili neku drogu, odnosno na pokazatelj tzv. životne prevalencije uporabe droga među adolescentima.

Rezultati pokazuju da je u Republici Hrvatskoj udio učenika koji su barem jednom u životu koristili drogu smanjen s 23 % u 2015. godini na 22 % u 2019. te na 16 % u 2024. godini. Takav trend upućuje na određeno smanjenje prevalencije uporabe droga među srednjoškolcima u posljednjem ciklusu istraživanja. Sličan trend smanjenja vidljiv je i u većini uspoređenih europskih država. Primjerice, u Sloveniji je udio učenika koji su barem jednom koristili drogu smanjen s 26 % u 2015. godini na 20 % u 2024., dok je u Češkoj, koja tradicionalno bilježi visoke razine konzumacije među mladima, taj udio smanjen s 37 % na 24 %.

Unatoč zabilježenom smanjenju, rezultati pokazuju da je uporaba droga među učenicima i dalje relativno raširena u europskom kontekstu. Podaci također potvrđuju da je među mladima najčešće korištena droga kanabis, dok se ostale supstance pojavljuju znatno rjeđe. Usporedba među državama ukazuje na određene regionalne razlike u prevalenciji uporabe droga, pri čemu države srednje i zapadne Europe u pravilu bilježe nešto više udjele učenika koji su barem jednom koristili drogu u odnosu na pojedine države srednje i jugoistočne Europe.

Dobiveni rezultati treba tumačiti s određenim metodološkim oprezom, budući da se temelje na samoprijavljenim odgovorima učenika. Unatoč tome, ESPAD istraživanje smatra se jednim od najpouzdanijih izvora podataka o uporabi droga među adolescentima u Europi te predstavlja važan instrument za praćenje trendova konzumacije i usporedbu između država.

Drugo istraživanje koje obuhvaća velik broj europskih država je *EWSD (European Web Survey on Drugs)*, koje se provodi među odraslom populacijom. U tom istraživanju ispitanici odgovaraju na pitanja o uporabi droga te o različitim obilježjima povezanima s konzumacijom, poput obrazaca korištenja, načina nabave ili motiva za uporabu. Uzorak ispitanika za Republiku Hrvatsku u pravilu je manji od tisuću sudionika.[754] O valjanosti i metodologiji ankete objavljeno je više znanstvenih radova, a pojedina pitanja tijekom vremena prilagođavana su kako bi se

[754] European Union Drugs Agency (EUDA), *European Web Survey on Drugs (EWSD): Country Data – Croatia*, https://www.euda.europa.eu.

povećala točnost prikupljenih podataka.[755] Prema dostupnim rezultatima, prevalencija uporabe kanabisa u 2011. godini iznosila je oko 18 %.[756] U anketi opće populacije provedenoj 2011. godine na uzorku od 4.756 ispitanika u dobi od 15 do 64 godine, njih 16 % izjavilo je da su barem jednom u životu koristili neku drogu (životna prevalencija). Među vrstama droga najčešće je bio zastupljen kanabis (15,6 %), dok su amfetamini (2,6 %) i ecstasy (2,5 %) bili znatno rjeđe korišteni.[757]

Dio europskih država uključen je i u međunarodno istraživanje HBSC (Health Behaviour in School-aged Children), koje obuhvaća velike uzorke učenika i ispituje različite oblike zdravstvenog i rizičnog ponašanja, među kojima je i uporaba droga.

Zbog različitog teritorijalnog obuhvata i metodologije uzorkovanja u navedenim anketama često je otežano izravno uspoređivanje njihovih rezultata s podacima dobivenima analizom metabolita droga u otpadnim vodama pojedinih gradova. Istraživanje HBSC provedeno je 2013./2014. među učenicima u dobi od 15 godina, pri čemu je 15 % ispitanika izjavilo da su barem jednom koristili drogu.[758]

Prema rezultatima međunarodnog istraživanja HBSC za razdoblje 2017./2018., oko 15 % mladih izjavilo je da su barem jednom koristili marihuanu, pri čemu je uzorak obuhvaćao 5.169 učenika.[759]

U tom smislu, anketna istraživanja predstavljaju važan, ali ne i jedini izvor informacija o potrošnji droga, zbog čega se njihovi rezultati u znanstvenim analizama interpretiraju zajedno s drugim kvantitativnim i institucionalnim pokazateljima kako bi se dobila što potpunija slika fenomena zlouporabe droga u društvu.

5.9. Ekonomska dimenzija ilegalnog tržišta droga u Republici Hrvatskoj

Iako službene kaznenopravne i policijske statistike primarno bilježe broj kaznenih djela, prekršaja i zapljena droga, takvi podaci sami po sebi ne pružaju cjelovit uvid u stvarni razmjer ilegalnog tržišta. Zapljene i evidentirani slučajevi predstavljaju tek fragment ukupne kriminalne

[755] Eleni Kalamara i Kateřina Škařupová, "Quantitative and Qualitative Assessments of Data Quality within the European Web Survey on Drugs," u *Monitoring Drug Use in the Digital Age: Studies in Web Surveys* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022).

[756] European Union Drugs Agency (EUDA), "Croatia: Key National Figures and Statistics,", pristupljeno 14. ožujka 2026., https://www.euda.europa.eu/node/2573_en#key-national-figures-and-statistics.

[757] Ibid.

[758] Krunoslav Capak, ur., *Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika – HBSC 2013/2014: osnovni pokazatelji zdravlja i dobrobiti učenika i učenica u Hrvatskoj* (Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2016).

[759] Krunoslav Capak, ur., *Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika – HBSC 2017/2018: osnovni pokazatelji zdravlja i dobrobiti učenika i učenica u Hrvatskoj* (Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2020).

aktivnosti, dok značajan dio prometa droga ostaje izvan dosega represivnog sustava. Stoga je za razumijevanje društvene i sigurnosne važnosti zlouporabe droga nužno sagledati i njezinu ekonomsku dimenziju.

Važno je naglasiti da u dostupnoj znanstvenoj i službenoj literaturi nije pronađena nijedna objavljena procjena veličine ilegalnog tržišta droga u Republici Hrvatskoj.

Da u Hrvatskoj ne postoji službena procjena tržišne vrijednosti ilegalnog tržišta droga potvrđeno je i u službenoj komunikaciji s Europskom agencijom za droge (EUDA) iz 2025. godine. U odgovoru dostavljenom autorici navedeno je da EUDA ne izrađuje niti objavljuje nacionalne procjene tržišta droga te da agenciji nije poznato postojanje bilo kakve objavljene procjene za Republiku Hrvatsku.[760] Kao najrelevantniji metodološki referent preporučeno je korištenje studije *Improving the Estimation of the Size of the European Drug Market* (2022)[761], koja predstavlja temeljni europski okvir za izračun tržišta droga.

Time se potvrđuje da Hrvatska do sada nije razvila vlastitu analitičku metodologiju za procjenu tržišne vrijednosti ilegalnih droga, te da se u okviru ovoga rada po prvi put izrađuje konzervativna, minimalna procjena takve vrijednosti, uzimajući u obzir metodološka ograničenja i ograničeni skup obuhvaćenih supstanci.

U ovom radu izrađena je prva dostupna kvantitativna bottom-up procjena[762] minimalne tržišne vrijednosti ilegalnog maloprodajnog tržišta droga, koristeći standardni EMCDDA/EWSD model:

$$Tržišna\ vrijednost = NxQxC$$

pri čemu:

- N predstavlja broj korisnika droge u populaciji od 15 do 64 godine, temeljen na nacionalnom istraživanju opće populacije (GPS).[763]
- Q označava prosječnu godišnju količinu droge po korisniku, imputiranu iz EWSD (European Web Survey on Drugs) kako bi se osigurala međunarodna

[760]Osobna komunikacija s Davidom Pennyjem, Web Manager, Communication Unit, Europska agencija za droge (EUDA), e-mail: david.penny@euda.europa.eu, 2. prosinca 2025.

[761] Robin Udrisard, Pierre Esseiva, and Frank Zobel, *Improving the Estimation of the Size of the European Drug Market* (Lisbon: EUDA, 2022)

[762] Bottom-up pristup (demand-side) polazi od procjene potražnje, odnosno stvarnih količina droga koje korisnici konzumiraju, a ne od zapljena ili proizvodnje. Procjena se temelji na broju korisnika (N), količini koju prosječan korisnik troši u zadanoj godini (Q) i maloprodajnoj cijeni (C). Ovaj pristup omogućuje realističniji prikaz tržišne vrijednosti, uzimajući u obzir različite razine konzumacije među korisnicima i ograničenja u dostupnosti podataka, a predstavlja standardni metodološki okvir primijenjen u EMCDDA/EWSD modelu (2019, 2022).

[763] Renata Glavak Tkalić et al., *Stanje u području ovisnosti.*

usporedivost, budući da nacionalna količinska istraživanja nisu dostupna.

- C predstavlja prosječnu maloprodajnu cijenu po jedinici droge, temeljenu na EWSD referentnim vrijednostima i dopunjenim podacima o hrvatskom tržištu.

Uz epidemiološke i kriminalističke izvore podataka, u suvremenim europskim analizama sve se češće koristi i analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama (wastewater-based epidemiology, WWBE, više u dijelu rada *6. Urinarni biomarkeri u otpadnim vodama: novi pristup detekciji zlouporabe droga*) kao dopunski izvor informacija o konzumaciji droga. Ovaj pristup omogućuje neovisnu procjenu količine konzumiranih supstanci na određenom području, posebno za kratkoročne trendove, sezonalnost i prostornu raspodjelu potrošnje. Međutim, zbog ograničenog uzorkovanja, nedostatka nacionalne pokrivenosti i potrebe za dodatnim pretpostavkama o cijenama, čistoći i mobilnosti korisnika, analiza otpadnih voda u Hrvatskoj nije korištena kao ulazni parametar za izračun tržišne vrijednosti ilegalnih droga. Ipak, WWBE zadržava važnu ulogu kao dopunski indikator trendova i potencijalni alat za buduću validaciju i unaprjeđenje nacionalnih procjena tržišta droga.

U svojem najjednostavnijem obliku korišteni model uključuje dvije temeljne jednadžbe:

1. Ukupna godišnja potrošnja (količina):

$$NxQ$$

N - broj korisnika u zadnjih godinu dana

Q - godišnja potrošnja po korisniku

2. Tržišna vrijednost (godišnja):

$$(N \times Q) \times C$$ [764]

C - prosječna maloprodajna cijena supstance

Ove jednadžbe su u potpunosti usklađene s modelom EMCDDA (2019) i konceptom koji Udrisard i suradnici (2022) označavaju kao najstabilniji i najsustavniji pristup procjeni tržišta droga na europskoj razini[765], čime se u ovome radu osigurava jasna operacionalizacija modela i mogućnost repliciranja izračuna u nacionalnom kontekstu, uključujući procjenu minimalne

[764] EMCDDA, *Estimating the Size of the Main Illicit Retail Drug Markets in Europe: An Update* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019), 5–6.
[765] Ibid.

tržišne vrijednosti ilegalnog tržišta droga u Hrvatskoj.

Obuhvaćene su glavne droge prisutne u Hrvatskoj: kanabis, kokain, heroin, amfetamini i MDMA. Izračunata vrijednost predstavlja minimalnu procjenu, jer obuhvaća samo glavne droge, dok ostale supstance, koje također cirkuliraju na tržištu, nisu uključene u izračun. Ograničena obuhvaćenost samo osnovnih droga predstavlja jedno od metodoloških ograničenja zbog kojeg izračun ne može u potpunosti odražavati stvarnu tržišnu vrijednost, koja vjerojatno znatno premašuje navedeni iznos.

Na temelju provedenih izračuna za svaku od osnovnih droga prisutnih u Hrvatskoj (kanabis, kokain, heroin, amfetamini i MDMA) dobiveni su pojedinačni iznosi minimalne tržišne vrijednosti, koji su potom zbrojeni kako bi se utvrdila ukupna procjena ilegalnog maloprodajnog tržišta droga u Republici Hrvatskoj u 2022. godini, koja iznosi oko 341,5 milijuna eura godišnje, odnosno približno 0,94 milijuna eura dnevno.

Struktura tržišta pokazuje da kanabis i kokain dominiraju, zajedno čineći oko 81,6 % minimalno procijenjene vrijednosti (kanabis približno 101,7 milijuna eura, kokain približno 177 milijuna eura), dok heroin (približno 33,1 milijun eura), amfetamini (približno 22,5 milijuna eura) i MDMA (približno 7,2 milijuna eura) imaju manji, ali ne i zanemariv udio. U odnosu na BDP, minimalna procjena tržišta ilegalnih droga čini oko 0,5 % hrvatskog BDP-a u 2022. godini[766], pri čemu je riječ o kapitalu koji se u cijelosti odvija izvan formalne ekonomije i fiskalnog sustava. Pri razmatranju ukupnog iznos tržišta droge potrebno je uvažavati da navedeni iznos odnosi na sve sudionike od uzgoja i proizvodnje do unošenja u državi i preprodaje, što znači da u cijelom lancu sudjeluje veći broj počinitelja koji zadržavaju navedenu korist u svojim državama.

Prema međunarodnim procjenama, globalno tržište droga mjeri se stotinama milijardi eura godišnje, što ga svrstava među najveće segmente ilegalne svjetske ekonomije. U europskom kontekstu, Europska agencija za droge (EUDA, ranije EMCDDA) procjenjuje da minimalna godišnja vrijednost maloprodajnog tržišta droga u Europskoj uniji iznosi oko 31 milijardu eura,[767] pri čemu se naglašava da je riječ o konzervativnoj donjoj procjeni stvarnog obujma tržišta.

U usporedbi s podacima za Europsku uniju, hrvatsko tržište droga, kada se standardizira po broju stanovnika, ne može se smatrati zanemarivom. Po relativnim pokazateljima kreće se

[766] Prema podacima Hrvatske narodne banke, hrvatski BDP u 2022. (tekuće cijene) iznosio je oko 67,6 mlrd. EUR, pa procijenjenih 341,5 mil. EUR odgovara približno 0,5 % BDP-a

[767] European Union Drugs Agency (EUDA) and Europol, *EU Drug Markets: Analysis 2024* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2024), 10.

unutar raspona u skladu s europskim procjenama, pri čemu je važno istaknuti da su sve vrijednosti predstavljene kao konzervativne donje granice.

Ova oprezna procjena proizlazi iz metodoloških ograničenja primijenjenog modela:

1. Podcjenjivanje zbog skrivenih populacija – iz procjene ispadaju osobe mlađe od 15 i starije od 64 godine, zatvorenici, beskućnici, migranti i najintenzivniji korisnici, što sustavno smanjuje broj korisnika (N) i ukupnu potrošnju (N × Q).
2. Varijacije u količini i čistoći (Q i C) – imputirani parametri iz EWSD-a i prosječne cijene ne odražavaju regionalne i sezonske fluktuacije, niti intenzivne korisnike koji konzumiraju velike količine po nižim cijenama.
3. Pogreške uzorkovanja i samoprijavljivanja – zbog ilegalnog statusa droga, samoprijavljivanje može podcijeniti učestalost i količinu uporabe.
4. Uloga ilegalnih tržišnih fluktuacija – promjene u dostupnosti, čistoći i cijenama te policijske i carinske intervencije nisu u potpunosti obuhvaćene godišnjim parametrima modela.

Unatoč navedenim ograničenjima, korištenje donjih, konzervativnih procjena ima važnu prednost: čak i minimalna vrijednost jasno pokazuje da se radi o tržištu stotina milijuna eura godišnje, koje generira značajne kriminalne profite i istodobno izmiče fiskalnim mehanizmima i regulaciji.

Ovi nalazi potvrđuju da je procjena minimalne tržišne vrijednosti po prvi put u Hrvatskoj izrađena u ovom radu, koristeći standardizirani EMCDDA/EWSD model (N × Q × C) i nacionalne podatke o prevalenciji uporabe droga. Takva procjena predstavlja metodološki utemeljen i međunarodno usporediv prikaz ekonomskih razmjera ilegalnog tržišta droga u Republici Hrvatskoj te popunjava prazninu u nacionalnoj analitičkoj infrastrukturi.

5.10. Zaključni osvrt na statističku analizu podataka Ministarstva unutarnjih poslova

Statistička analiza podataka Ministarstva unutarnjih poslova za razdoblje od 2010. do 2020. godine pokazuje jasne promjene u obrascima evidentiranja kaznenih i prekršajnih djela povezanih sa zlouporabom droga. Ključna prekretnica zabilježena je 2013. godine, kada je dekriminalizacijom neovlaštenog posjedovanja droge za osobnu uporabu došlo do značajnog pada broja prijavljenih kaznenih djela, uz istodobni nagli **porast broja prekršajnih prijava**. Taj pomak u pravnoj kvalifikaciji izravno se odrazio na strukturu i dinamiku statističkih podataka MUP-a te je rezultirao manjom opterećenošću kaznenopravnog sustava, uz preusmjeravanje postupanja u prekršajnu sferu.

Analiza kaznenih djela potvrđuje da je u razdoblju prije 2013. godine najveći dio evidentiranih slučajeva bio vezan uz neovlašteno posjedovanje droge, dok nakon dekriminalizacije dominiraju kaznena djela neovlaštene proizvodnje i prometa drogama (čl. 190. KZ-a), uz znatno manji udio kaznenog djela omogućavanja trošenja droga (čl. 191. KZ-a) i marginalan udio kaznenog djela vezanog uz tvari zabranjene u sportu (čl. 191.a KZ-a). Regionalna razdioba prijava pokazuje da određene policijske uprave kontinuirano bilježe veći broj evidentiranih kaznenih djela i zapljena (osobito Zagrebačka i Primorsko-goranska), no pritom treba naglasiti da ovi podaci ne predstavljaju izravnu mjeru stvarne prevalencije uporabe droga, već prvenstveno odražavaju intenzitet policijskog rada, operativne prioritete i razinu otkrivenosti, uz postojanje visoke tamne brojke.

U dijelu koji se odnosi na zapljene droga, podaci MUP-a ukazuju na to da su kanabis (marihuana) te stimulansi (kokain, amfetamini i MDMA) ključne supstance hrvatskog ilegalnog tržišta u promatranom razdoblju. Istodobno, kod pojedinih droga (osobito kokaina) statistika zapljena pokazuje velike godišnje oscilacije, što upućuje na to da su zapljene često rezultat pojedinačnih velikih operacija i međunarodnih krijumčarskih tokova, a ne nužno proporcionalan odraz potrošnje u općoj populaciji. Padovi u broju prijava i zapljena u 2019. i 2020. godini dodatno su opterećeni pandemijskim okolnostima, zbog čega se ti podaci moraju tumačiti s oprezom.

Usporedba policijskih statistika s rezultatima nacionalnih istraživanja o uporabi droga u općoj populaciji (2011., 2015., 2019. i 2023.) pokazuje da MUP-ovi pokazatelji ne mogu biti jedini temelj za zaključivanje o stvarnoj raširenosti uporabe droga, ali pokazuju da policija otkriva kažnjiva ponašanja otprilike razmjeno porastu. Dok policijska statistika primarno odražava institucionalni odgovor države (detekciju, prijave, zapljene), populacijska istraživanja pružaju stabilniji uvid u prevalenciju uporabe u populaciji, uključujući korisnike koji nikada nisu evidentirani u kaznenom ili prekršajnom sustavu. Najviša razina podudarnosti između izvora utvrđena je kod kanabisa: porast prevalencije uporabe do 2019. godine podudara se s rastućim trendom zapljena marihuane i njezinim dominantnim udjelom u ukupnim zapljenama. Kod kokaina se, naprotiv, uočava diskrepancija: prevalencija u populaciji pokazuje postupan rast, dok policijske zapljene osciliraju zbog utjecaja pojedinačnih velikih zapljena, što potvrđuje da zapljene ne odražavaju linearno potrošnju nego i strukturu krijumčarskih ruta te operativne akcije.

Ekonomsku dimenziju fenomena dodatno je moguće sagledati kroz procjenu minimalne tržišne vrijednosti ilegalnog maloprodajnog tržišta droga u Republici Hrvatskoj. Iako službene policijske i kaznenopravne statistike pružaju vrijedan uvid u dinamiku otkrivanja i suzbijanja

kaznenih djela, one same ne omogućuju procjenu stvarnog razmjera tržišta, jer evidentirani slučajevi predstavljaju tek fragment ukupne kriminalne aktivnosti. Primijenjeni EMCDDA/EWSD "bottom-up" model (N×Q×C) pokazuje da **minimalna tržišna vrijednost** ilegalnog maloprodajnog tržišta droga u Hrvatskoj iznosi oko 341,5 milijuna eura godišnje (≈0,94 milijuna eura dnevno), pri čemu kanabis i kokain čine najveći dio procijenjene vrijednosti. Budući da je riječ o konzervativnoj procjeni (ograničen obuhvat supstanci, izostanak skrivenih populacija i metodološke imputacije), stvarna vrijednost vjerojatno je viša, no i minimalna procjena jasno potvrđuje da se radi o tržištu koje generira značajne kriminalne profite i u cijelosti izmiče formalnoj ekonomiji i fiskalnom sustavu.

Na temelju prikazanih pokazatelja evaluacija hipoteza je sljedeća:

- **H1 – U posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj** – djelomično je potvrđena. Dostupnost je potvrđena kroz trendove zapljena (osobito kanabisa, kokaina i amfetamina), dok se porast konzumacije može pouzdanije potvrditi za pojedine supstance (osobito kanabis i kokain) na temelju nacionalnih populacijskih istraživanja, uz ogradu da trendovi nisu jednako izraženi za sve droge.
- **H2 – U posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga** – djelomično je potvrđena. Nakon 2013. dolazi do promjene strukture (pad kaznenih prijava i porast prekršaja), a ukupna razina institucionalne detekcije ostaje stabilna ili povećana, no razmjerni odnos između potrošnje i detekcije može se procjenjivati tek u kombinaciji s populacijskim pokazateljima.
- **H3 – Broj liječenih ovisnika u srazmjernom je porastu u odnosu na porast konzumacije i dostupnosti droga** – ovom dijelu rada ne može se potvrditi niti opovrgnuti, jer MUP-ova statistika ne uključuje podatke o liječenju.
- **H4 – Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi** – potvrđena je u dijelu koji se odnosi na promjenu obrasca evidentiranja (kazneno → prekršajno) nakon 2013., dok se utjecaj na samu dostupnost i konzumaciju može tumačiti samo kao jedan od faktora, uz šire tržišne i društvene okolnosti.
- **H5 – Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je neučinkovitog kriminalističkog istraživanja** – nije potvrđena u dijelu koji se može procijeniti na temelju dostupnih statističkih pokazatelja. Rastući broj zapljena, redovito otkrivanje

slučajeva na regionalnoj i nacionalnoj razini te aktivnosti specijaliziranih tijela (uključujući PNUSKOK i postupanja u digitalnom okruženju) ukazuju na intenzivnu i prilagodljivu policijsku aktivnost; visoka dostupnost droga proizlazi prije svega iz otpornosti i prilagodljivosti opskrbnih lanaca.

- **H6 – Pandemija COVID-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga** – djelomično je potvrđena. U pandemijskim godinama bilježi se pad broja prijava i zapljena, no promjene se ne mogu tumačiti kao stabilan trend smanjenja tržišta, već prije kao posljedica promijenjenih okolnosti kretanja i operativnog postupanja.

S obzirom na sve navedeno, statistički podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* predstavljaju vrijedan uvid u dinamiku kaznenopravnog i policijskog postupanja u području zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj. Međutim, oni primarno mjere institucionalnu detekciju i operativne prioritete, zbog čega se stvarna prevalencija uporabe i razmjeri tržišta mogu vjerodostojno procjenjivati tek kombiniranjem više izvora (populacijska istraživanja, analiza otpadnih voda, kaznenosudska praksa i ekonomske procjene). Takav višestruki pristup omogućuje realističniju interpretaciju trendova te predstavlja čvrstu podlogu za daljnje dijelove rada.

6. URINARNI BIOMARKERI U OTPADNIM VODAMA

Praćenje zlouporabe droga zahtijeva pouzdane i objektivne pokazatelje stvarne potrošnje psihoaktivnih tvari u populaciji. Da bi se razumjeli trendovi zlouporabe droga i omogućila pravovremena reakcija, važno je pratiti broj osoba koje se liječe od ovisnosti. Ovi podaci dostupni su putem *Registra liječenih osoba zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari*, no mogu odstupati zbog različitih čimbenika – od individualne spremnosti na liječenje do dostupnosti zdravstvenih usluga. Primjerice, tijekom pandemije COVID-19 smanjeni kapaciteti zdravstvenih ustanova utjecali su na dostupnost liječenja, što se odrazilo i na statističke pokazatelje. U 2020. godini zabilježeno je smanjenje broja novih liječenih osoba za čak 40 % (više u dijelu rada *4. Prikaz i analiza podataka dostupnih u Registru liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama*).

Osim broja liječenih ovisnika, važni su i podaci o kaznenim djelima povezanim sa zlouporabom droga, no njihova objektivna procjena otežana je zbog tzv. "tamne brojke" kriminaliteta. Također, količina zaplijenjene droge ne mora uvijek odražavati stvarno stanje na terenu (više u dijelu rada *5. Praćenje zlouporabe droga kroz statistiku Ministarstva unutarnjih poslova*).

Istraživanja temeljena na anketama i intervjuima često nailaze na metodološka ograničenja, poput subjektivnosti odgovora ispitanika i dugotrajnog prikupljanja podataka.

Zbog navedenih ograničenja, razvijene su inovativnije metode praćenja konzumacije droga, među kojima se kao jedan od pouzdanijih pristupa ističe analiza koncentracije urinarnih biomarkera droga u otpadnim vodama (kanalizaciji), čime se omogućuje preciznija i pravodobnija procjena trendova potrošnje droga u određenim regijama.

6.1. Općenito o metodi analize urinarnih biomarkera

Analiza koncentracije urinarnih biomarkera droga u otpadnim vodama omogućuje objektivno praćenje konzumacije psihoaktivnih tvari na razini populacije. Iz kemijskog sastava tjelesnih izlučevina koje se pronalaze u otpadnim vodama (kanalizaciji) mogu se utvrđivati brojna obilježja poput korištenja lijekova, infekcija virusima, konzumiranja droga i sličnih pojava što se u znanstvenoj literaturi općenito ubraja u epidemiologiju otpadnih voda (*wastewater-based epidemiology - WBE*).

Primjena kemijske analize otpadnih voda u širem kontekstu javnog zdravstva započela je još tijekom 1990-ih godina, kada se koristila za analizu kućnog otpada i njegova utjecaja na okoliš. Načela analize koja se primjenjuju za utvrđivanje metabolita droga u svrhu praćenja konzumacije predložio je Daughton 2001. godine.[768] Prva analiza ove vrste provedena je u Italiji 2005. godine na metabolite kokaina,[769] nakon čega se raširila i na razne druge tvari. Italija je bila pionir u korištenju ovog pristupa, nakon čega su ga postupno usvojili i drugi europski gradovi te istraživačke institucije u Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji i Aziji. Iako se danas metoda koristi prvenstveno za praćenje trendova konzumacije droga, njezina se primjena razvijala postupno na temelju ranijih iskustava analize otpadnih voda.[770]

Stabilnost pojedinih tvari u kanalizaciji može ovisiti o temperaturi i drugim čimbenicima koji utječu na kemijske procese u otpadnoj vodi (mikrobiološka aktivnost, hidroliza i dr.), zbog čega se kod nestabilnih droga ne promatra izravno matična tvar, već njihovi metaboliti nastali razgradnjom u tijelu konzumenta. U formuli za izračunavanje količine metabolita uključeni su stabilnost biomarkera, ukupni količinski protok kanalizacije, procjena broja stanovnika, koncentracija droge i razina tjelesnog izlučivanja. Prednosti metode su neinvazivno prikupljanje podataka i njihova aktualnost.

Droge poput kokaina, heroina i kanabinoida nisu stabilne u otpadnim vodama te se radi toga utvrđuje količina njihovih metabolita koji su otporniji. Za ovakvu vrstu analize odabrani su biomarkeri koji se izlučuju mokraćom, imaju dovoljnu razinu izlučivanja neovisno o dobi osobe, odgovarajuću količinu (µg) koju je moguće pouzdano mjeriti, ne otapaju se u drugim tvarima u kanalizaciji, te su svojstvene samo humanoidnom metabolizmu.

Primjeri biomarkera razlikuju se ovisno o stabilnosti tvari i načinu metaboliziranja:

- kokain se izlučuje mokraćom u udjelu od približno 1–5 %, no zbog njegove nestabilnosti u kanalizacijskom sustavu ne može se pouzdano kvantificirati. Stoga se u analizi koristi njegov metabolit *benzoilekgonin*, koji se izlučuje u udjelu od oko 29 %.
- kanabis sadrži aktivni sastojak tetrahidrokanabinol (THC), koji je nestabilan u otpadnim vodama, pa se za analizu koristi stabilniji metabolit *THC-COOH*. Međutim, taj se metabolit izlučuje u udjelu od svega oko 0,5 %, što predstavlja ograničenje metode.

[768] Daughton CG, Daughton CG. 2001. Pharmaceuticals and personal care products in the environment, scientific and regulatory issues. In: CG Daughton, TL Jones-Lepp, editors. Washington: American Chemical Society. pp. 348–364.

[769] Zuccato E, Chiabrando C, Castiglioni S et al (2005) Cocaine in surface waters: a new evidence-based tool to monitor community drug abuse. Environ Health-Glob 4:14–14.

[770] Ettore Zuccato i sur., "Estimating Community Drug Abuse by Wastewater Analysis," *Environmental Health Perspectives* 116, br. 8 (2008): 1027–1032, https://doi.org/10.1289/ehp.11022.

- heroin se u organizmu razgrađuje u morfin, koji se primjenjuje i u medicinskim terapijama, zbog čega njegova prisutnost u otpadnim vodama ne upućuje nužno isključivo na ilegalnu konzumaciju.
- amfetamini se u analizi otpadnih voda ne promatraju kao produkti razgradnje, već prvenstveno kao roditeljska (nepromijenjena) supstanca izlučena iz organizma. Hernández et al. (2018) navode da se, na temelju specifičnih analitičkih profila amfetamina, uključujući odnos roditeljske tvari i njezinih metabolita, u određenim slučajevima može razlikovati nekonzumirana droga izravno odbačena u kanalizacijski sustav od amfetamina izlučenih nakon konzumacije.[771]

Kod nekih droga kao što je MDMA u otpadnim vodama nije moguće razlikovati izravno odbačenu drogu od izlučevina koje su posljedica razgradnje u organizmu. Neke droge su u sastavu pojedinih lijekova te rezultati mogu obuhvaćati medicinske terapije.[772]

Kod ove metode potrebno je uračunati vrijeme potrebno za razgrađivanje droge u ljudskom organizmu te dužinu toka kanalizacije do prikupljanja na središnjem sustavu. U pojedinim rukavcima kanalizacije mogu zaostajati manje količine, nakon obilnijih kiša u većoj mjeri će se skupljati izlučevine u kišnici sa javnih površina, može se javljati problem konzumiranje više droga u isto vrijeme što utječe na način izlučivanja pojedinih metabolita iz tijela korisnika te se javljaju i brojni slični faktori koji imaju utjecaj na rezultate.

Iz biomarkera moguće je izračunavanje godišnje konzumirane količine droge (*back-calculation*), ali takve procjene mogu imati poteškoća zbog potrebe utvrđivanja točne populacije na određenom području u vrijeme prikupljanja uzoraka (turisti, putnici u prolazu, zaposleni iz obližnjih gradova, posjetitelji itd.), čistoći droge, načinu konzumacije i drugim faktorima. Mjerenje metabolita je razvojem uređaja postalo vrlo precizno i točno,[773] a formule za izračunavanje dnevne količine droge su vremenom također poboljšavane i unaprjeđivane od prvih verzija.[774] Iz podataka analize nije moguće odrediti broj korisnika. Kod analiza na temelju biomarkera u otpadnim vodama jedno od glavnih pitanja je određivanje broja stanovnika na

[771] Hernández, Félix, Sara Castiglioni, Adrian Covaci, Pim de Voogt, Erik Emke, Barbara Kasprzyk-Hordern, Christoph Ort et al. "Mass spectrometric strategies for the investigation of biomarkers of illicit drug use in wastewater." Mass spectrometry reviews 37, no. 3 (2018): 258-280.

[772] Home Office. Research and analysis. Wastewater analysis: Measuring illicit drug consumption in 2023 and 2024. Published 17 March 2025

[773] Baker, David R., Leon Barron, and Barbara Kasprzyk-Hordern. "Illicit and pharmaceutical drug consumption estimated via wastewater analysis. Part A: chemical analysis and drug use estimates." Science of the total environment 487 (2014): 629-641.

[774] Jones, Hayley E., Matthew Hickman, Barbara Kasprzyk-Hordern, Nicky J. Welton, David R. Baker, and A. E. Ades. "Illicit and pharmaceutical drug consumption estimated via wastewater analysis. Part B: Placing back-calculations in a formal statistical framework." Science of the Total Environment 487 (2014): 642-650.

određenom području zbog mogućnosti dolaska turista, prolaza putnika kroz određeni grad, uriniranja izvan površina koje se prikupljaju u kanalizaciju i slično.[775]

Količine urinarnih biomarkera nisu međusobno usporedive među raznim vrstama drogama, odnosno veća količina biomarkera za jednu drogu ne znači ukupnu veću konzumiranu količinu takve vrste droge. Količina biomarkera ovisi o načinu izlučivanja pojedinih metabolita kod pojedinih vrsta droge, a navedeno ovisi o raznim čimbenicima poput načina konzumiranja, čistoće droge i slično. Na primjer, drugačija je razina izlučivanja biomarkera u urinu ako se kokain konzumira pušenjem ili ušmrkavanjem, te ako je drugačija koncentracija kokaina u korištenim pripravcima ili ako osoba istodobno konzumira i neke druge tvari.[776]

Kao posljedica navedenog, ako metoda pokazuje veće količine biomarkera za kokain u odnosu na količine markera koje se izlučuju za THC (kanabis), iz toga se ne može izvući zaključak o većoj ukupnoj količini konzumiranog kokaina od količine konzumiranog kanabisa.

Istraživanja provedena analizom otpadnih voda iz kanalizacijskih sustava različitih europskih gradova omogućila su znanstvenicima prikupljanje podataka o vrstama i količinama konzumiranih droga, čime je izrađena procjena obrazaca zlouporabe na određenim područjima. Ova analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama najčešće se primjenjuje za praćenje prisutnosti supstanci poput kokaina, heroina, kanabisa, amfetamina, metamfetamina i MDMA-a (ecstasyja).

Nakon unosa određene psihoaktivne tvari u organizam, ona prolazi kroz krvotok te se metabolizira i izlučuje putem urina. Kao rezultat toga, njezini metaboliti dospijevaju u kanalizacijski sustav i akumuliraju se na postrojenjima za obradu otpadnih voda. Uzorci koji se analiziraju prikupljaju se u precizno definiranim vremenskim intervalima i na točno određenim lokacijama. Ključno je osigurati odgovarajuće metode prikupljanja uzoraka kako bi rezultati bili pouzdani. Također, važno je pridržavati se profesionalnih standarda tijekom transporta uzoraka do laboratorija. Sam proces analize otpadnih voda sastoji se od nekoliko faza, uključujući uzorkovanje, kemijsku analizu, procjenu veličine populacije te izračune koji omogućuju procjenu potrošnje određenih supstanci[777].

U okviru *Laboratorija za analitiku i biogeokemiju organskih spojeva* pri *Zavodu za istraživanje mora i okoliša Instituta Ruđer Bošković* u Zagrebu od 2009. godine provode se istraživanja

[775] Home Office. Research and analysis. Wastewater analysis: Measuring illicit drug consumption in 2023 and 2024. Published 17 March 2025

[776] Baker, Barron and Kasprzyk-Hordern,"Illicit and Pharmaceutical Drug Consumption," 629-641.

[777] Sara Castiglioni i sur., "Evaluation of Uncertainties Associated with the Determination of Community Drug Use through the Measurement of Sewage Drug Biomarkers," *Environmental Science & Technology* 47 (2013): 1452–1460, https://doi.org/10.1021/es302722f.

usmjerena na praćenje potrošnje psihoaktivnih tvari analizom komunalnih otpadnih voda. Od 2011. godine, rezultati ovih istraživanja redovito se uključuju u međunarodne studije koje organizira istraživačka mreža SCORE (*Sewage analysis CORe group - Europe SCORE*), uspostavljena 2010. godine s ciljem standardizacije pristupa korištenih za analizu otpadnih voda i koordiniranja međunarodnih studija[778]. Zahvaljujući ovim istraživanjima, Zagreb se ubraja među prve gradove u regiji koji primjenjuju ovu metodu analize otpadnih voda, dok se, primjerice, Slovenija priključila istraživanjima 2017. godine. Širenje metodologije vidljivo je i u porastu broja gradova uključenih u SCORE studije – s 16 gradova 2011. godine na 82 grada 2020. godine.

6.2. Analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama Zagreba

U ovom potpoglavlju prikazani su rezultati analize urinarnih biomarkera u otpadnim vodama grada Zagreba, s ciljem procjene trendova konzumacije ilegalnih droga na razini gradske populacije. Zagreb je odabran kao predmet analize zbog svoje veličine, demografske raznolikosti i dostupnosti dugoročnih podataka, što omogućuje pouzdanije praćenje promjena u obrascima konzumacije droga kroz dulje vremensko razdoblje.

Iako analizom nisu obuhvaćeni svi gradovi u Hrvatskoj, korisni zaključci o konzumaciji droga mogu se izvoditi na temelju podataka prikupljenih u Zagrebu kao gradu s najvećom populacijom i različitim urbanim područjima koja mogu reprezentativno poslužiti kao osnova za šire zaključke. Ograničenje ovakvog pristupa proizlazi iz mogućnosti postojanja specifičnih obrazaca konzumacije u pojedinim lokalnim sredinama, osobito u turističkim središtima.

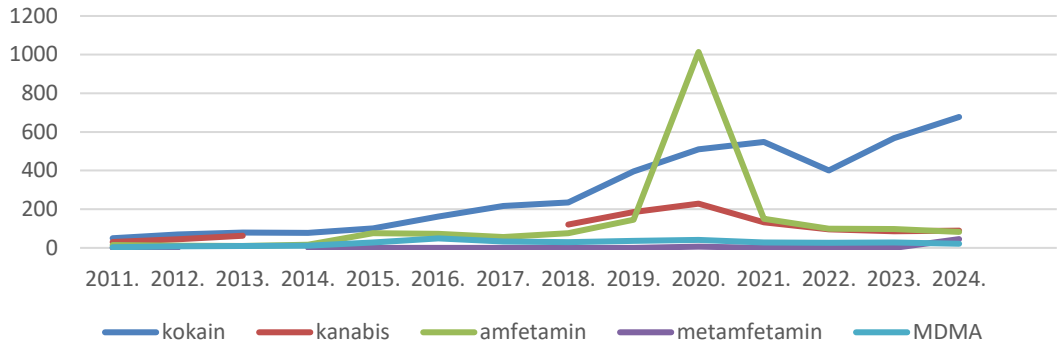
Promatrajući kretanje urinarnih biomarkera od 2012. godine, vidljiv je iznimno velik porast osobito kod „teških“ droga kokaina i amfetamina te kod kanabisa.

Analiza otpadnih voda u gradu Zagrebu na temelju podataka prikupljenih u razdoblju od 2011. do 2024. godine, obuhvatila je sedam urinarnih biomarkera koji se izlučuju iz organizma nakon konzumacije šest odabranih ilegalnih supstanci: kokaina, heroina, metamfetamina, amfetamina, MDMA i kanabisa.

Rezultati ove analize prikazani su u grafikonu 28. Osim navedenih supstanci, dodatno su ispitana i dva biomarkera povezana s metabolitom metadona, koji se primarno koristi u supstitucijskim programima liječenja ovisnika o heroinu. Uzorci za analizu prikupljani su

[778] Sara Castiglioni i sur., "Evaluation of Uncertainties Associated with the Determination of Community Drug Use through the Measurement of Sewage Drug Biomarkers," *Environmental Science & Technology* 47 (2013): 1452–1460, https://doi.org/10.1021/es302722f.

tijekom sedam uzastopnih dana, što omogućuje praćenje dnevnih varijacija u konzumaciji droga te precizniju procjenu njihove potrošnje na razini gradske populacije.[779]



Grafikon 36: Rezultati analize otpadnih voda u gradu Zagrebu za razdoblje 2011.–2024. (vikend potrošnja; prisutnost metabolita kokaina, kanabisa, amfetamina, metamfetamina i MDMA)

Grafikon 28 prikazuje godišnje prosječne koncentracije urinarnih biomarkera promatranih ilegalnih supstanci u otpadnim vodama grada Zagreba za razdoblje od 2011. do 2024. godine, izražene u miligramima na 1000 stanovnika dnevno, pri čemu se podaci odnose na vikend potrošnju. Prikazani rezultati ukazuju na izražene razlike u obrascima konzumacije pojedinih droga te potvrđuju prisutnost dugoročnih trendova rasta, ali i specifičnih oscilacija u pojedinim godinama.

U nastavku rada provedena je detaljnija analiza trendova za svaku drogu zasebno, s naglaskom na promjene kroz vrijeme i uočene obrasce konzumacije.

6.2.1. Konzumacija kanabisa u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda

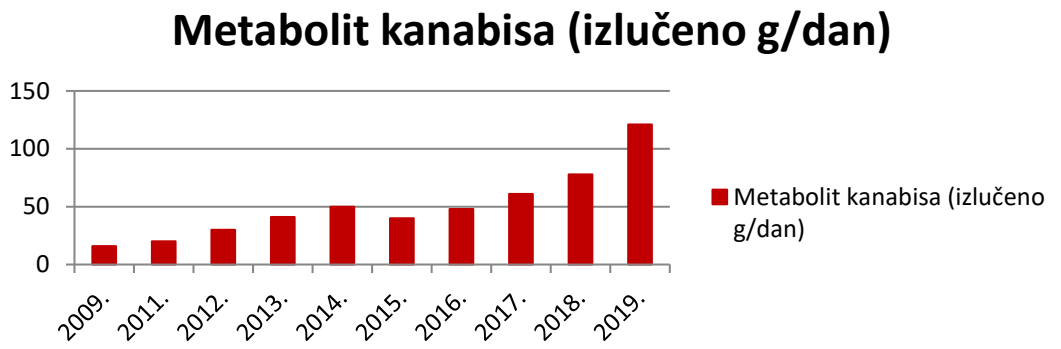
Kanabis predstavlja jednu od najraširenijih ilegalnih droga u Europi, a njegova konzumacija često se povezuje s urbanim sredinama i mlađim populacijama. Analiza urinarnih biomarkera kanabisa u otpadnim vodama omogućuje objektivnu procjenu razine potrošnje na razini gradske populacije, neovisno o anketnim podacima i samoprijavljivanju korisnika.

U ovom potpoglavlju analizirani su podaci o koncentracijama metabolita kanabisa u otpadnim vodama grada Zagreba u razdoblju od 2011. do 2024. godine, s ciljem utvrđivanja dugoročnih trendova, uočavanja značajnih promjena u pojedinim godinama te usporedbe

[779] Senka Terzić, *Urinarni biomarkeri ilegalnih droga u otpadnoj vodi grada Zagreba – rezultati sudjelovanja u međunarodnoj studiji mreže istraživačkih laboratorija SCORE 2019. godine* (Zagreb: Institut Ruđer Bošković, Zavod za istraživanje mora i okoliša, 2020.).

predpandemijskog, pandemijskog i postpandemijskog razdoblja.

Zbog nedostupnosti podataka o analizi otpadnih voda za potrošnju kanabisa na službenim internetskim stranicama EMCDDA za razdoblje od 2014. do 2017. godine[780], u analizi su korišteni i podaci iz službenog Izvješća *Instituta Ruđer Bošković*, koji obuhvaćaju razdoblje od 2009. do 2019. godine, s izuzetkom 2010. godine. Ovi podaci prikazani su u Grafikonu 29. Važno je napomenuti da su podaci *Instituta Ruđer Bošković*[781] izraženi u gramima izlučenog metabolita kanabisa po danu, dok su podaci EMCDDA izraženi u miligramima na 1000 stanovnika dnevno, zbog čega izravna kvantitativna usporedba između ova dva izvora nije moguća, već se oni koriste prvenstveno za analizu trendova.



Grafikon 37: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kanabisa u razdoblju od 2009. do 2019. godine prema službenom Izvještaju Instituta Ruđer Bošković u Zagrebu[782]

Podaci Instituta Ruđer Bošković ukazuju na izražen dugoročni porast izlučivanja metabolita kanabisa u otpadnim vodama grada Zagreba u razdoblju od 2009. do 2019. godine. U tom razdoblju količina izlučenog metabolita povećala se s 16 g/dan u 2009. godini na 121 g/dan u 2019. godini, što predstavlja više od sedmerostrukog porasta. Iako su u pojedinim godinama zabilježene umjerene oscilacije, osobito u razdoblju između 2014. i 2016. godine, opći trend tijekom cijelog promatranog razdoblja jasno je uzlazan, s osobito izraženim porastom nakon 2016. godine. Ovakav trend upućuje na postupno povećanje potrošnje i dostupnosti kanabisa u gradu Zagrebu u predpandemijskom razdoblju.

U nastavku su analizirani podaci preuzeti sa službenih internetskih stranica nekadašnjeg EMCDDA, koji se odnose na razdoblje od 2011. do 2024. godine. Ovi podaci omogućuju

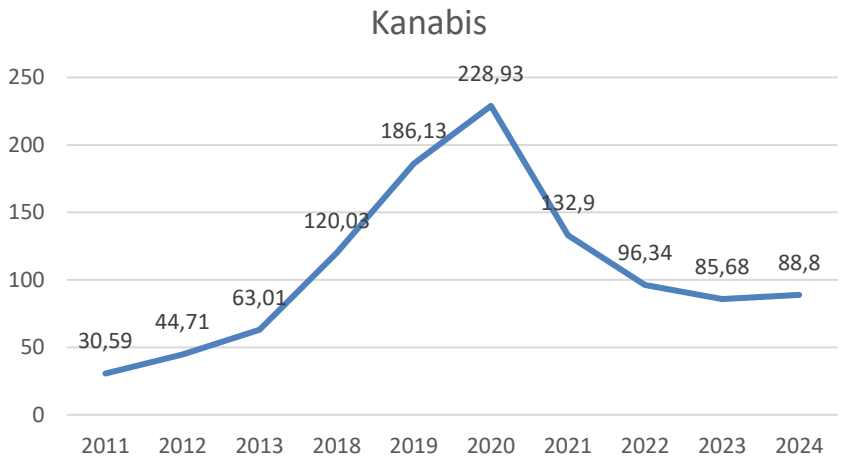
[780] E-mail Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (press@emcdda.europa.eu) autorici, 7. lipnja 2021. U odgovoru je navedeno da kanabis nije obuhvaćen svake godine u studiji, što objašnjava nedostatak podataka za razdoblje 2014.–2017.

[781] Senka Terzić, *Urinarni biomarkeri ilegalnih droga*, 12.

[782] Ibid.

usporedbu razine potrošnje kanabisa izražene u miligramima na 1000 stanovnika dnevno te pružaju detaljniji uvid u intenzitet konzumacije na razini gradske populacije.

Važno je napomenuti da EMCDDA ne raspolaže podacima o biomarkerima kanabisa za razdoblje od 2014. do 2017. godine, budući da kanabis nije bio obuhvaćen svake godine u studiji analize otpadnih voda, što rezultira diskontinuitetom u vremenskom nizu. Unatoč navedenom ograničenju, dostupni podaci omogućuju analizu dugoročnih trendova te usporedbu predpandemijskog, pandemijskog i postpandemijskog razdoblja.



Grafikon 38: Prosječne koncentracije metabolita kanabisa u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja)

Podaci EMCDDA za razdoblje od 2011. do 2024. godine dodatno potvrđuju dugoročni rast potrošnje kanabisa. Analiza otpadnih voda provedena 2011. godine pokazala je da je dnevna potrošnja kanabisa u Zagrebu iznosila 30,59 mg na 1000 stanovnika, dok je u 2020. godini zabilježen izrazit porast na 228,93 mg/1000 stanovnika dnevno, što predstavlja najvišu vrijednost u promatranom razdoblju. Ovaj nagli porast vremenski se podudara s razdobljem pandemije bolesti COVID-19 (moguće u kontekstu promjena u obrascima svakodnevnog života tijekom pandemije).

Nakon vrhunca zabilježenog 2020., u 2021. godini dolazi do prekida dotadašnjeg uzlaznog trenda te je zabilježen pad potrošnje kanabisa. Dnevna potrošnja smanjila se s 228,93 mg/1000 stanovnika u 2020. godini na 132,9 mg/1000 stanovnika dnevno u 2021. godini.

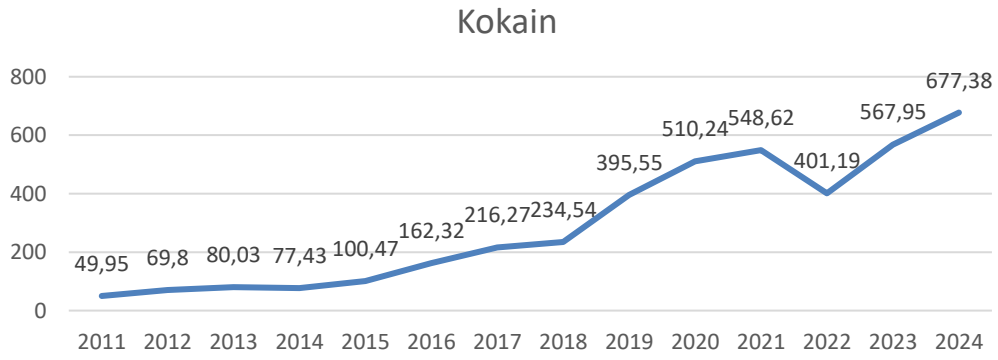
U postpandemijskom razdoblju, od 2022. do 2024. godine, količine biomarkera kanabisa u otpadnim vodama stabilizirale su se na razini od približno 82,75 do 99,81 mg na 1000 stanovnika dnevno.

Iako su te vrijednosti niže u odnosu na pandemijski vrhunac iz 2020. godine, one su i dalje

približno dvostruko više u usporedbi s razinama zabilježenima prije 2013. godine, što upućuje na trajno povećanje potrošnje kanabisa u gradu Zagrebu u odnosu na ranije razdoblje.
Dobiveni rezultati ukazuju na dugoročno povećanje potrošnje kanabisa u gradu Zagrebu, s izraženim promjenama tijekom pandemijskog razdoblja te stabilizacijom na povišenoj razini u postpandemijskom razdoblju.

6.2.2. Konzumacija kokaina u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda

Kokain se ubraja među tzv. „teške“ ilegalne droge te njegova prisutnost u otpadnim vodama predstavlja važan pokazatelj promjena u obrascima konzumacije i dostupnosti na tržištu droga. Analiza urinarnih biomarkera kokaina omogućuje praćenje intenziteta njegove upotrebe na razini gradske populacije te uočavanje dugoročnih trendova i promjena kroz vrijeme.
U nastavku su prikazane prosječne koncentracije metabolita kokaina u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA.



Grafikon 39: Prosječne koncentracije metabolita kokaina u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja)

Podaci dobiveni analizom otpadnih voda ukazuju na izražen porast koncentracija metabolita kokaina u gradu Zagrebu nakon 2012. godine, s kontinuiranim rastom do početka pandemije bolesti COVID-19 2020. godine. U tom razdoblju koncentracije su porasle s 69,80 mg/1000 stanovnika dnevno u 2012. godini na 510,24 mg/1000 stanovnika dnevno u 2020. godini, što predstavlja najvišu vrijednost u promatranom razdoblju.
Nakon pandemijskog vrhunca u 2020. godini, u 2022. godini zabilježen je pad koncentracija na 401,19 mg/1000 stanovnika dnevno, nakon čega slijedi ponovni porast, pri čemu su u 2023. i

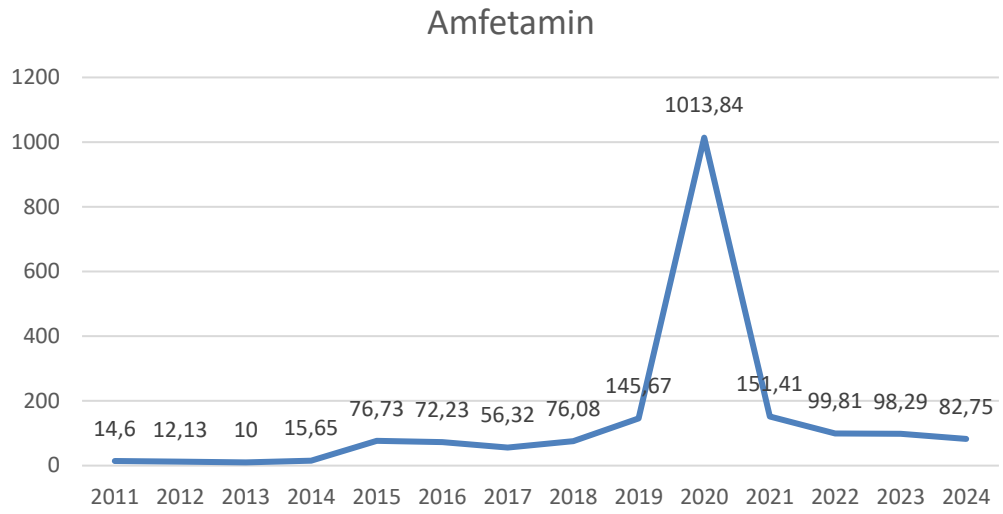
2024. godini zabilježene vrijednosti od 567,95 i 677,38 mg/1000 stanovnika dnevno, koje premašuju razinu zabilježenu tijekom pandemije.

Takva dinamika upućuje na trajno povećanu prisutnost metabolita kokaina u otpadnim vodama grada Zagreba, što sugerira kontinuirano visoku razinu konzumacije ove supstance. Uočeni trendovi mogu ukazivati na promjene u obrascima konzumacije ilegalnih droga, pri čemu kokain zauzima sve značajnije mjesto u ukupnoj strukturi korištenih supstanci.

6.2.3. Konzumacija amfetamina u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda

Amfetamin se ubraja među sintetske stimulativne droge čija je konzumacija u europskim urbanim sredinama u posljednjem desetljeću pokazala značajne promjene. Zbog svog učinka i relativne dostupnosti, amfetamin predstavlja važan pokazatelj promjena u obrascima konzumacije ilegalnih droga, osobito u kontekstu noćnog života i rekreativne upotrebe. Analiza urinarnih biomarkera amfetamina u otpadnim vodama omogućuje pouzdano praćenje intenziteta njegove konzumacije na razini gradske populacije te uočavanje izraženih vremenskih trendova.

U ovom potpoglavlju analizirani su podaci o koncentracijama metabolita amfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba, s ciljem utvrđivanja dugoročnih trendova, identificiranja razdoblja izraženih promjena te usporedbe predpandemijskog, pandemijskog i postpandemijskog razdoblja. Posebna pažnja posvećena je dinamici promjena tijekom promatranog razdoblja, s obzirom na to da su za amfetamin zabilježene najveće relativne promjene u odnosu na ostale analizirane supstance.



Grafikon 40: Grafikon 40: Prosječne koncentracije metabolita amfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja)

Analiza amfetamina u otpadnim vodama pokazala je najveće povećanje među drogama promatranima u ovim analizama u Zagrebu. U razdoblju od 2013. do 2019. godine koncentracije metabolita amfetamina porasle su s 10,0 mg/1000 stanovnika dnevno na 145,67 mg/1000 stanovnika dnevno, što predstavlja više od desetostrukog povećanja.

Tijekom pandemijske 2020. godine zabilježen je izrazit skok koncentracija na 1013,84 mg/1000 stanovnika dnevno, što je približno dvadeset puta više u odnosu na početne vrijednosti zabilježene 2012. godine.

Nakon 2021. godine pokazatelji su se smanjili i stabilizirali na razini koja je višestruko veća od početne razine iz 2012. godine. U postpandemijskom razdoblju koncentracije su se kretale između 82,75 i 99,81 mg/1000 stanovnika dnevno, dok podaci za 2024. godinu (82,75 mg/1000 stanovnika dnevno) i dalje ukazuju na vrijednosti približno pet puta više u usporedbi s 2012. godinom (12,13 mg/1000 stanovnika dnevno).

Iz navedenih podataka moguće je donijeti zaključak da je u razdoblju od 2012. do 2024. došlo do vrlo velikog porasta količina metabolita stimulativnih droga, posebno amfetamina, u otpadnim vodama grada Zagreba, pri čemu je porast amfetamina izraženiji u odnosu na ostale analizirane supstance.

Podaci ukazuju na izražene promjene u koncentracijama metabolita amfetamina tijekom promatranog razdoblja, s osobito naglašenim povećanjem u pandemijskoj 2020. godini, koja se ističe kao izrazito odstupanje u odnosu na vrijednosti zabilježene u ostalim godinama, što je vidljivo na Grafikonu 32.

U literaturi je istaknuto da izrazito visoke koncentracije amfetamina u otpadnim vodama, osobito kada odstupaju od uobičajenih vremenskih obrazaca, mogu u pojedinim slučajevima upućivati na mogućnost izravnog unosa nekonzumirane supstance u kanalizacijski sustav. Za amfetamine je pritom naglašeno da se u analizi otpadnih voda promatraju prvenstveno kao roditeljska supstanca, te da se na temelju odnosa roditeljske tvari i njezinih metabolita, kao i specifičnih analitičkih profila, u određenim slučajevima može razlikovati konzumirana droga izlučena iz organizma od nekonzumirane droge izravno odbačene u kanalizaciju.[783] Međutim, dostupni podaci u ovom istraživanju ne omogućuju pouzdanu potvrdu takvog scenarija, zbog čega se uočeni porast interpretira prvenstveno kao dio šireg trenda promjena u razinama konzumacije.

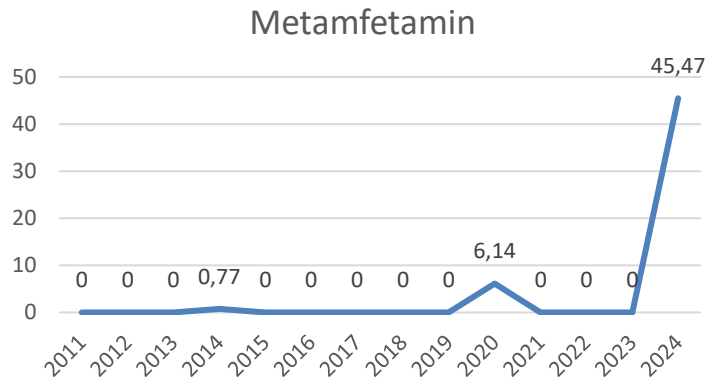
Usporedbom početnih godina promatranog razdoblja, koje vremenski prethode stupanju na snagu Kaznenog zakona iz 2013. godine (KZ/11), s najnovijim dostupnim podacima za 2024. godinu, vidljiv je višestruki porast koncentracija metabolita amfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba. Ovakav porast ukazuje na dugoročno povećanje razine konzumacije amfetamina u promatranom razdoblju, pri čemu dostupni podaci ne omogućuju donošenje zaključaka o izravnoj povezanosti uočenih trendova s normativnim promjenama. Uočeni trendovi mogu se razmatrati u širem kontekstu globalnih kretanja na tržištu droga, promjena u dostupnosti i cijenama sintetskih supstanci te prilagodbi obrazaca konzumacije, pri čemu navedeni čimbenici predstavljaju mogući okvir za interpretaciju uočenih promjena.

6.2.4. Konzumacija metamfetamina u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda

Metamfetamin se ubraja među snažne sintetske stimulativne droge, čija je konzumacija u europskom kontekstu prostorno i vremenski izrazito heterogena te znatno manje rasprostranjena u odnosu na amfetamin i kokain. Analiza urinarnih biomarkera metamfetamina u otpadnim vodama omogućuje uvid u prisutnost i intenzitet njegove konzumacije na razini gradske populacije, osobito u smislu identifikacije povremenih ili izvanrednih pojava.

U ovom potpoglavlju analizirani su podaci o koncentracijama metabolita metamfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba u razdoblju od 2011. do 2024. godine, s ciljem utvrđivanja prisutnosti ove supstance, uočavanja mogućih promjena kroz vrijeme te usporedbe s trendovima zabilježenima za ostale analizirane stimulativne droge.

[783] Hernández et al., "Mass spectrometric strategies," 258-280.



Grafikon 41: Prosječne koncentracije metabolita metamfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja)

Podaci EMCDDA ukazuju na vrlo niske ili zanemarive koncentracije metabolita metamfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba tijekom većeg dijela promatranog razdoblja. U većini analiziranih godina koncentracije su bile jednake nuli ili ispod granice detekcije, što upućuje na ograničenu konzumaciju.

Manje odstupanje zabilježeno je 2014. godine, kada je koncentracija iznosila 0,77 mg/1000 stanovnika dnevno (vikend potrošnja). Izraženija odstupanja zabilježena su u 2020. godini (6,14 mg/1000 stanovnika dnevno) te osobito u 2024. godini, kada je zabilježena najviša koncentracija od 45,47 mg/1000 stanovnika dnevno.

Navedene vrijednosti predstavljaju odstupanje u odnosu na ostale godine promatranog razdoblja, no i najviša zabilježena vrijednost ostaje višestruko niža u usporedbi s koncentracijama zabilježenima za amfetamin i kokain u istom razdoblju.

Nakon 2020. godine koncentracije metamfetamina ponovno su u većini godina bile nedetektabilne (0 mg/1000 stanovnika dnevno), s izuzetkom 2024. godine, u kojoj je zabilježeno izraženije odstupanje u odnosu na ranije godine. Ovakav obrazac upućuje na to da metamfetamin ne predstavlja supstancu široke ili kontinuirane konzumacije u gradu Zagrebu, već se njegova prisutnost u otpadnim vodama može povezati s povremenim ili izoliranim pojavama.

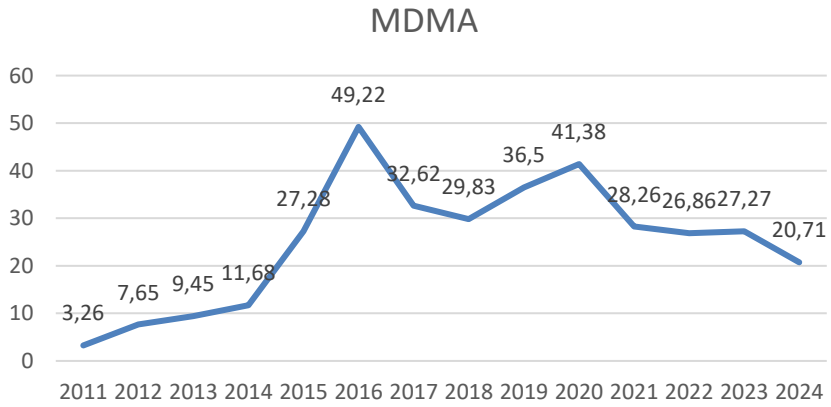
Usporedbom s ostalim analiziranim supstancama, posebice amfetaminom, vidljivo je da metamfetamin ima znatno manju zastupljenost u ukupnoj strukturi konzumiranih stimulativnih droga u Zagrebu. Dobiveni rezultati u skladu su s dosadašnjim spoznajama o ograničenoj rasprostranjenosti metamfetamina u većini srednjoeuropskih urbanih sredina te upućuju na stabilno vrlo nisku razinu njegove konzumacije tijekom promatranog razdoblja, unatoč povremenim odstupanjima.

Iako se na temelju pojedinačne povišene vrijednosti zabilježene u 2024. godini ne može govoriti o uspostavljenom trendu, takvo odstupanje može ukazivati na moguću promjenu u obrascima konzumacije metamfetamina. Stoga je opravdano naglasiti potrebu za daljnjim praćenjem ove supstance u narednim godinama, kako bi se utvrdilo radi li se o izoliranom događaju ili o početku dugoročnijih promjena.

6.2.5. Konzumacija MDMA u gradu Zagrebu prema analizi otpadnih voda

MDMA (3,4-metilendioksi-N-metamfetamin) pripada skupini sintetskih psihoaktivnih tvari čija se konzumacija u urbanim sredinama najčešće povezuje s rekreativnom uporabom, noćnim životom i događanjima većih okupljanja. Za razliku od nekih drugih stimulativnih droga, potrošnja MDMA karakteristično pokazuje izražene vremenske obrasce, osobito u vidu povećane vikend-potrošnje. Analiza urinarnih biomarkera MDMA u otpadnim vodama stoga predstavlja prikladan alat za praćenje intenziteta i dinamike njegove konzumacije na razini gradske populacije.

U ovom potpoglavlju analizirani su podaci o koncentracijama metabolita MDMA u otpadnim vodama grada Zagreba u razdoblju od 2011. do 2024. godine, s ciljem utvrđivanja dugoročnih trendova, uočavanja mogućih oscilacija kroz vrijeme te usporedbe predpandemijskog, pandemijskog i postpandemijskog razdoblja.



Grafikon 42: Prosječne koncentracije metabolita MDMA u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja)

Podaci EMCDDA ukazuju na relativno niske, ali stabilno prisutne koncentracije metabolita MDMA u otpadnim vodama grada Zagreba tijekom promatranog razdoblja. U usporedbi s

amfetaminom i kokainom, razine MDMA su znatno niže, pri čemu su se koncentracije u većini godina kretale u rasponu od približno 3 do 50 mg/1000 stanovnika dnevno, što je u skladu s njegovim specifičnim obrascima konzumacije koji su vremenski ograničeniji i češće vezani uz vikende i posebna događanja.

Tijekom promatranog razdoblja uočene su umjerene oscilacije u koncentracijama MDMA, bez kontinuiranog dugoročnog uzlaznog ili silaznog trenda. U početnim godinama analize zabilježene su niže vrijednosti (npr. 3,26 mg/1000 stanovnika dnevno u 2011. godini), nakon čega slijedi postupni porast do izraženijeg vrhunca u 2016. godini (49,22 mg/1000 stanovnika dnevno). U narednim godinama koncentracije pokazuju umjerene oscilacije, s povišenim vrijednostima u 2019. (36,5 mg/1000 stanovnika dnevno) i 2020. godini (41,38 mg/1000 stanovnika dnevno), nakon čega slijedi pad.

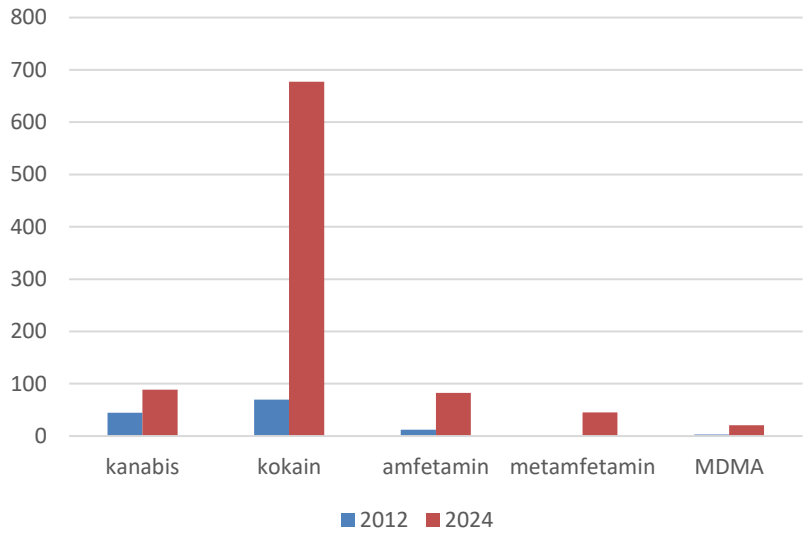
Pandemijsko razdoblje obilježeno je promjenama u dinamici konzumacije, što se očituje u smanjenju koncentracija MDMA nakon 2020. godine, s padom na 28,26 mg/1000 stanovnika dnevno u 2021. godini. Ovakav obrazac u skladu je s ograničenjem društvenih okupljanja i noćnog života, koji su ključni kontekst rekreativne upotrebe MDMA.

U postpandemijskom razdoblju koncentracije metabolita MDMA pokazuju znakove stabilizacije, pri čemu se vrijednosti u razdoblju od 2022. do 2024. godine kreću između 20,71 i 27,27 mg/1000 stanovnika dnevno. Iako su te vrijednosti niže u odnosu na vrhunce zabilježene prije i tijekom pandemije, one upućuju na kontinuiranu, ali umjerenu prisutnost MDMA u obrascima rekreativne konzumacije.

Usporedbom s ostalim analiziranim supstancama, posebice amfetaminom i kokainom, vidljivo je da MDMA zauzima manji udio u ukupnoj strukturi konzumiranih droga u Zagrebu. Dobiveni rezultati u skladu su s dosadašnjim spoznajama o specifičnim obrascima konzumacije MDMA u europskim urbanim sredinama te potvrđuju važnost analize otpadnih voda kao alata za praćenje kratkoročnih oscilacija i dugoročnih promjena u rekreativnoj upotrebi ove supstance.

6.2.6. Usporedna analiza promjena u razinama metabolita ilegalnih droga u otpadnim vodama grada Zagreba (2012. i 2024.)

U ovom potpoglavlju provedena je sintezna usporedba razina metabolita ilegalnih droga u otpadnim vodama grada Zagreba u 2012. i 2024. godini, s ciljem sažetog prikaza promjena u intenzitetu i strukturi konzumacije na razini gradske populacije. Odabrane godine predstavljaju početak i kraj promatranog razdoblja te omogućuju uvid u dugoročne promjene u obrascima konzumacije analiziranih supstanci.



Grafikon 43: Sintezna usporedba razina metabolita ilegalnih droga u otpadnim vodama grada Zagreba u 2012. i 2024. godini

Usporedba pokazuje da je u razdoblju između 2012. i 2024. godine došlo do izrazitog porasta koncentracija metabolita pojedinih droga, uz značajne razlike u dinamici promjena među supstancama. Najizraženiji porast zabilježen je za kokain, čije su koncentracije porasle s 69,8 mg/1000 stanovnika dnevno u 2012. godini na 677,38 mg/1000 stanovnika dnevno u 2024. godini, što predstavlja višestruko povećanje i upućuje na znatno jačanje njegove zastupljenosti u strukturi konzumiranih droga u Zagrebu.

Za kanabis je također zabilježen porast koncentracija metabolita, iako umjerenijeg intenziteta u usporedbi s kokainom. Vrijednosti su porasle s 44,57 mg/1000 stanovnika dnevno u 2012. godini na 88,80 mg/1000 stanovnika dnevno u 2024. godini, što ukazuje na približno udvostručenje razina konzumacije u dugoročnom promatranju. Iako kanabis ostaje supstanca s relativno stabilnim obrascima konzumacije, zabilježene promjene upućuju na trajno višu razinu prisutnosti u odnosu na početak promatranog razdoblja.

Kod amfetamina je uočen porast s 12,13 mg/1000 stanovnika dnevno u 2012. godini na 82,75 mg/1000 stanovnika dnevno u 2024. godini, što predstavlja višestruko povećanje i potvrđuje značajno jačanje prisutnosti ove stimulativne droge u urbanom kontekstu Zagreba. Iako su najviše vrijednosti zabilježene tijekom pandemijskog razdoblja, usporedba početne i završne godine pokazuje da su razine amfetamina u 2024. godini i dalje znatno više nego u ranim godinama analize.

Za razliku od navedenih supstanci, metamfetamin pokazuje izrazito niske razine prisutnosti u

obje uspoređivane godine. U 2012. godini koncentracije su bile nedetektabilne, dok je u 2024. godini zabilježena povišena, ali i dalje relativno niska vrijednost od 45,47 mg/1000 stanovnika dnevno. Iako ova vrijednost odstupa od ranijih godina, usporedba s ostalim supstancama ukazuje da metamfetamin i dalje ne predstavlja drogu široke ili kontinuirane konzumacije u Zagrebu, već je njegova prisutnost povezana s povremenim ili izoliranim pojavama.

MDMA pokazuje drukčiji obrazac u odnosu na ostale stimulativne droge. Usporedba 2012. i 2024. godine ukazuje na porast koncentracija s 7,65 mg/1000 stanovnika dnevno na 20,71 mg/1000 stanovnika dnevno, uz izražene oscilacije tijekom promatranog razdoblja. Takav obrazac u skladu je s rekreativnom prirodom konzumacije MDMA, koja je vremenski ograničenija i često povezana s vikendima i posebnim društvenim događanjima.

Sveukupno gledano, usporedna analiza 2012. i 2024. godine ukazuje na značajne dugoročne promjene u razinama i strukturi konzumacije ilegalnih droga u gradu Zagrebu. Posebno se ističe snažan porast kokaina i amfetamina, dok su kod kanabisa i MDMA zabilježeni umjereniji, ali stabilni porasti. Metamfetamin, unatoč povremenim odstupanjima, ostaje supstanca niske zastupljenosti. Dobiveni rezultati potvrđuju korisnost analize otpadnih voda kao alata za praćenje dugoročnih promjena u konzumaciji droga te pružaju čvrstu osnovu za daljnju usporedbu Zagreba s drugim europskim gradovima u sljedećim poglavljima.

6.2.7. Orijentacijska procjena godišnjih količina konzumiranih droga u gradu Zagrebu na temelju analize otpadnih voda (2012. i 2024.)

Na temelju prosječnih dnevnih koncentracija biomarkera te službenog broja stanovnika grada Zagreba moguće je izvesti orijentacijsku procjenu godišnjih količina konzumiranih droga. Takve procjene upućuju na to da je porast koncentracija biomarkera zabilježen između 2012. i 2024. godine praćen i znatnim povećanjem ukupnih godišnjih količina konzumiranih supstanci, osobito kokaina i amfetamina. Navedene procjene treba tumačiti s oprezom, budući da se temelje na nizu pretpostavki vezanih uz izlučivanje, stabilnost biomarkera i populacijske parametre, no one pružaju dodatni okvir za interpretaciju uočenih dugoročnih promjena.

U ovom potpoglavlju prikazana je orijentacijska procjena godišnjih količina konzumiranih droga u gradu Zagrebu, temeljena na podacima dobivenima analizom urinarnih biomarkera u otpadnim vodama. Procjena se odnosi na 2012. i 2024. godinu, koje su odabrane kao referentne točke za prikaz dugoročnih promjena u intenzitetu konzumacije ilegalnih droga, pri čemu je naglasak stavljen na ilustraciju reda veličine promjena, a ne na utvrđivanje točnih količina.

Izračun godišnjih količina proveden je ekstrapolacijom prosječnih dnevnih koncentracija

biomarkera izraženih u miligramima na 1000 stanovnika dnevno na godišnju razinu, uz korištenje službenog broja stanovnika grada Zagreba za pojedine promatrane godine. U izračunu je korišten broj stanovnika od 793 057 za 2012. godinu[784] te 774 225 za 2024. godinu[785], čime se nastojala smanjiti pogreška procjene povezana s promjenama u veličini populacije kroz vrijeme. Dobivene vrijednosti izražene su u gramima po godini, a korištena formula je: g/god = (mg/1000 stanovnika/dan × broj stanovnika / 1000 × 365) / 1000.
Budući da se korišteni podaci odnose na vikend potrošnju, dobivene godišnje vrijednosti treba tumačiti isključivo kao orijentacijski prikaz reda veličine, a ne kao procjenu prosječne ukupne godišnje potrošnje kroz sve dane u godini.

Tablica 12: Orijentacijska procjena godišnjih količina konzumiranih ilegalnih droga u gradu Zagrebu u 2012. i 2024. godini

Supstanca/metabolit	**2012. (g/god)**	**2024. (g/god)**
Kokain (benzoilekgonin)	20 205	191 422
Kanabis (THC-COOH)	12 957	25 094
Amfetamin	3 511	23 384
MDMA	2 214	5 852
Metamfetamin	0	12 849

Procijenjeni rezultati ukazuju na znatan porast godišnjih količina konzumiranih droga između 2012. i 2024. godine. Za kokain je procijenjeno da je u 2012. godini konzumirano približno 20 kg (20.205 grama), dok se za 2024. godinu procijenjena količina povećava na oko 191 kg (191.422 grama), što je u skladu s višestrukim porastom koncentracija metabolita kokaina zabilježenim u analizi otpadnih voda. Sličan, iako apsolutno manji, porast zabilježen je i za amfetamine, kod kojih procijenjena godišnja količina raste s približno 3,5 kg (3.511 grama) u 2012. godini na oko 23 kg (23.384 grama) u 2024. godini.
U slučaju kanabisa, procjena se temelji na količinama izlučenog metabolita THC-a, pri čemu nije moguće sa sigurnošću utvrditi oblik i koncentraciju korištene droge. Prema procijenjenim količinama THC-ekvivalenta, godišnja konzumacija porasla je s približno 13 kg (12.957 grama) u 2012. godini na oko 25 kg (25.094 grama) u 2024. godini. Ako bi se, isključivo hipotetski,

[784] Državni zavod za statistiku, *Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2012.*, Priopćenje, godina L. broj 7.1.4. Zagreb, 2013.
[785] Državni zavod za statistiku, *Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2024.*, Priopćenje, godina LXII. broj ISSN 1334-0557, Zagreb, 2025.

pretpostavila konzumacija marihuane s prosječnim udjelom THC-a od 3 % (1 kg marihuane sadrži 0,03 kg THC-a), navedene vrijednosti odgovarale bi količinama od približno 430 kg marihuane u 2012. godini te oko 830 kg u 2024. godini. Takve procjene služe isključivo kao ilustrativni prikaz mogućeg reda veličine te ih je potrebno tumačiti s posebnim oprezom.

Važno je naglasiti da su prikazane godišnje količine orijentacijske prirode iz podataka o otpadnim vodama te ne predstavljaju stvarno izmjerene vrijednosti. Izračun se temelji na nizu pretpostavki koje uključuju varijabilnost izlučivanja biomarkera, stabilnost spojeva u kanalizacijskom sustavu, prostorne i vremenske razlike u konzumaciji te ograničenja vezana uz uzorkovanje. Unatoč navedenim ograničenjima, ovakve procjene mogu pružiti dodatni kontekst za interpretaciju koncentracijskih podataka te doprinijeti razumijevanju razmjera dugoročnih promjena u konzumaciji droga.

Sveukupno gledano, orijentacijska procjena godišnjih količina konzumiranih droga potvrđuje zaključke prethodnih potpoglavlja o izraženom porastu konzumacije pojedinih supstanci, osobito kokaina i amfetamina, u gradu Zagrebu tijekom promatranog razdoblja. Dobiveni rezultati ne zamjenjuju druge metode procjene potrošnje droga, ali predstavljaju vrijedan dopunski alat koji omogućuje kvantitativniji uvid u dugoročne promjene te može poslužiti kao osnova za daljnje usporedbe s drugim gradovima i metodama istraživanja.

6.3. Rezultati analize otpadnih voda o potrošnji ilegalnih droga u Zagrebu i usporedba s europskim gradovima

Podaci dobiveni analizom otpadnih voda omogućuju usporedbu razina potrošnje ilegalnih droga na razini pojedinih europskih gradova. U skladu s time, u ovom potpoglavlju provedena je usporedba Zagreba s odabranim urbanim središtima Europe.

Potrošnja analiziranih psihoaktivnih tvari, uključujući kokain, kanabis, amfetamin, metamfetamin i MDMA, bila je relativno niska u Zagrebu prije 2013. godine u usporedbi s većim urbanim središtima zapadne Europe koja su sudjelovala u istraživanju, poput Antwerpen Zuid (Belgija), Barcelone (Španjolska) te Amsterdama, Eindhovena i Utrechta (Nizozemska). Ova razlika vidljiva je iz analize otpadnih voda koja omogućuje izravnu usporedbu podataka o potrošnji droga među europskim gradovima.

Međutim, podaci iz analiza u kasnijim godinama pokazuju velike promjene u trendovima potrošnje droga u Zagrebu. Podaci iz posljednjih godina upućuju na zabrinjavajući porast što sugerira da je razina potrošnje droga u Zagrebu iznimno porasla od 2015. godine te se približava onoj zabilježenoj u urbanim središtima zapadne Europe u državama koje su tradicionalno bile

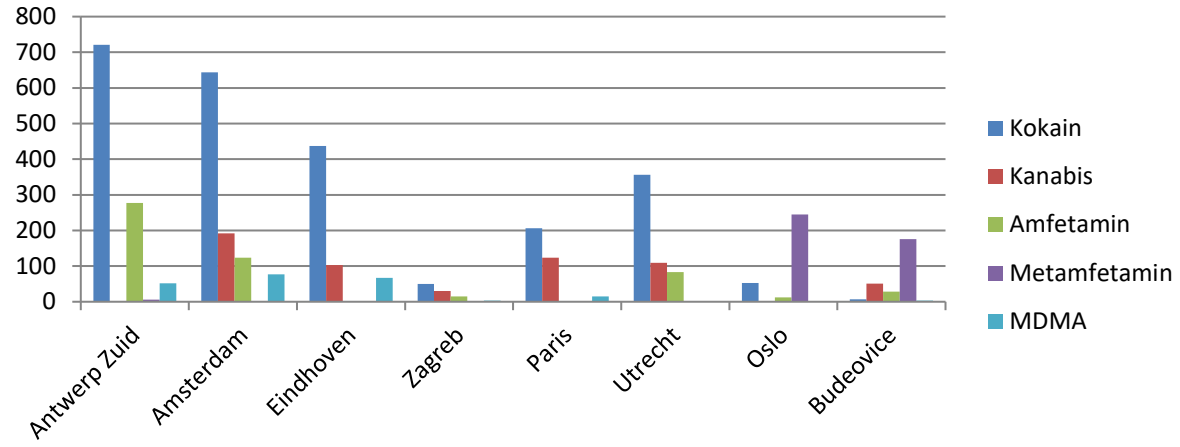
veliki uvoznici ili proizvođači droga tijekom povijesti. U Ljubljani su metaboliti kokaina u 2024. godini na nešto višoj razini nego u Zagrebu (692 mg/1000 stanovnika dnevno), također i amfetamini (65 mg) dok je kanabis na nešto manjoj količini (80 mg). Slovenija je slično kao i Hrvatska promijenila zakonski odnos prema drogama u 21. stoljeću.

Analizu otpadnih voda od 2011. godine provodi istraživačka mreža SCORE u 19 europskih gradova, s ciljem utvrđivanja regionalnih razlika u konzumaciji određenih psihoaktivnih supstanci među različitim urbanim sredinama.[786] U istraživanju su sudjelovali gradovi iz različitih europskih zemalja, uključujući Antwerpen-Jug (Zuid) i Bruxelles iz Belgije, Budeovice iz Češke, Barcelonu, Castellon, Santiago i Valenciju iz Španjolske, Helsinki i Turku iz Finske te Pariz iz Francuske. Iz Velike Britanije prikazani su podaci za London, dok su iz Italije i Nizozemske uključeni Milano, Amsterdam, Eindhoven i Utrecht.

Analiza urinarnih biomarkera provedena je na metabolitima kokaina, kanabisa, amfetamina, metamfetamina i MDMA u otpadnim vodama, pri čemu su se uzorci uzimali tijekom sedam uzastopnih dana. Primjena identičnog postupka uzorkovanja i analize omogućila je usporedbu podataka među gradovima različite veličine, pri čemu su rezultati potrošnje izraženi u miligramima po 1000 stanovnika dnevno (mg/1000/d).

I ova analiza potvrdila je veću potrošnju droga u urbanim sredinama i u većim gradovima. Primjerice, u švedskom Umeau (tada s 750 000 stanovnika) zabilježena je potrošnja kokaina od 2 mg/1000 stanovnika dnevno, dok je u švedskom glavnom gradu Stockholmu (tada s 850 000 stanovnika) ta vrijednost iznosila 145 mg/1000 stanovnika dnevno. Slični rezultati utvrđeni su i u Finskoj, gdje je manji grad Turku imao potrošnju od 6 mg/1000 stanovnika/dnevno, dok je u Helsinkiju, glavnom gradu zemlje, potrošnja kokaina dosezala 18 mg/1000 stanovnika/dnevno. Analiza otpadnih voda u Zagrebu te godine pokazivala je znatno manje količine u usporedbi s odabranim gradovima koji su tradicionalno poznati po velikoj potrošnji droga kao što je vidljivo u sljedećem grafikonu. Usporedba po bilo kojoj vrsti droga je u to vrijeme pokazivala toliko velike razlike da bi se moglo postavljati pitanje opravdanosti uspoređivanja Zagreba s tim gradovima. Zabrinjavajuće je što su desetljeće kasnije količine u otpadnim vodama Zagreba bile čak i na većim razinama.

[786] Kevin V. Thomas i sur., "Comparing Illicit Drug Use in 19 European Cities through Sewage Analysis," *Science of The Total Environment* 432 (2012): 432–439, https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2012.06.069.



Grafikon 44: Prikaz potrošnje droga u gradovima Europe u 2011. godini temeljem analize otpadnih voda (vikend potrošnja)

U prikazanom grafikonu nalaze se gradovi s najvećom potrošnjom analiziranih pet vrsta droga, uključujući Zagreb, koji je 2011. godine bio rangiran znatno niže, ali je uvršten radi usporedbe s ostalim europskim gradovima. Najviša potrošnja kokaina zabilježena je u Antwerpenu-Jug, a slijede ga Amsterdam i nizozemski Eindhoven. Uspoređujući podatke, u Antwerpen-Jug je dnevna potrošnja kokaina iznosila 721,18 mg/1000 stanovnika, dok je u Zagrebu u istoj godini zabilježena potrošnja od 49,95 mg/1000 stanovnika/dnevno.

Analiza provedena 2011. godine pokazala je najveću potrošnju kanabisa u Amsterdamu, a slijede ga Pariz i Utrecht. U Amsterdamu je zabilježena dnevna potrošnja od 191,77 mg/1000 stanovnika, dok je u Zagrebu iznosila 30,59 mg/1000 stanovnika. Važno je napomenuti da potrošnja kanabisa nije analizirana u svim gradovima koji su sudjelovali u istraživanju te stoga u prikazanom grafikonu nisu dostupni podaci za Antwerp Zuid i Oslo. Razlog tome je što metoda analize metabolita kanabisa u to vrijeme nije bila dostupna svim laboratorijima uključenima u istraživanje.[787]

Analiza potrošnje amfetamina pokazala je da su najviše vrijednosti zabilježene u belgijskom Antwerpen-Jug i Amsterdamu, koji su ujedno zauzeli prva dva mjesta i po potrošnji kokaina. U Antwerpen-Jug dnevna potrošnja amfetamina iznosila je 277,18 mg/1000 stanovnika, dok je u Zagrebu 2011. godine utvrđena znatno niža vrijednost od 14,6 mg/1000 stanovnika.

Što se tiče metamfetamina, analiza je pokazala njegovu prisutnost u većini gradova uključenih u istraživanje, osim u Zagrebu, Parizu, španjolskom Castellonu te nizozemskim gradovima Amsterdamu, Eindhovenu i Utrechtu. Najveća dnevna potrošnja metamfetamina zabilježena je u norveškom Oslu i češkim Budeovicama.

[787] Ibid.

Potrošnja MDMA bila je najviša u Nizozemskoj (što se ponekad tumači u kontekstu liberalnijeg pristupa kanabisu), posebno u Amsterdamu, Utrechtu i Eindhovenu. Suprotno tome, MDMA uopće nije otkriven u Castellonu, Umei, Stockholmu i Oslu. Amsterdam je prednjačio s dnevnom potrošnjom MDMA od 77,24 mg/1000 stanovnika, dok je u Zagrebu ta vrijednost iznosila 3,26 mg/1000 stanovnika. Analiza je također pokazala da su u gradovima s niskom uporabom metamfetamina zabilježene relativno visoke vrijednosti potrošnje amfetamina i obrnuto.

EMCDDA objavio je rezultate analize otpadnih voda za 2011. godinu, ali također pruža podatke za dulje vremensko razdoblje, od 2011. do 2021. godine. Ovi podaci omogućuju detaljniji uvid u dugoročne trendove potrošnje droga u europskim gradovima te usporedbu promjena u obrascima konzumacije kroz godine.[788]

Analiza provedena tijekom 2011. godine obuhvatila je 19 europskih gradova, dok su podaci za 2020. godinu pokazali značajan rast broja sudionika, s ukupno 82 grada iz 18 država, što je bilo najveće sudjelovanje do tada. Unatoč izazovima povezanima s pandemijom COVID-19, istraživanje je nastavilo bilježiti podatke o konzumaciji droga u urbanim sredinama. U posljednjoj analiziranoj godini, 2021., u istraživanju je sudjelovalo 80 europskih gradova.

Kontinuirano sudjelovanje Republike Hrvatske u ovom istraživanju, počevši od 2009. godine, ima poseban značaj u usporedbi s nekim susjednim državama. Ovakva vrsta istraživanja ključna je za rano prepoznavanje trendova u zlouporabi droga te omogućuje pravovremenu prilagodbu strategija i politika usmjerenih na suzbijanje ovog problema.

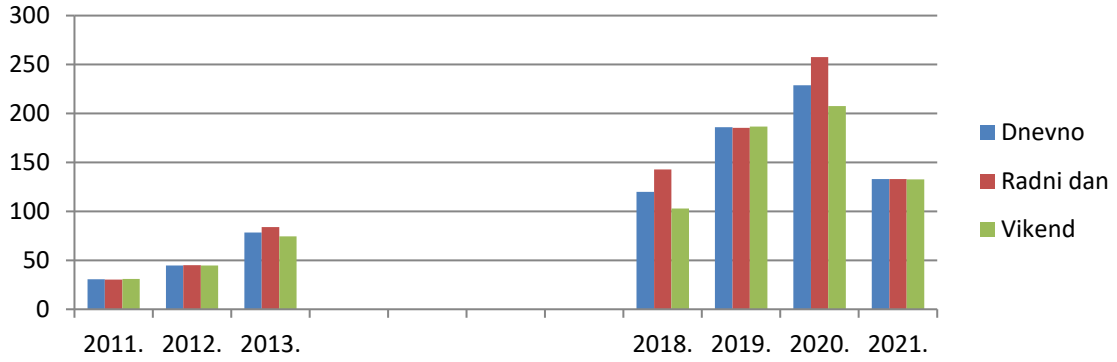
Analizom podataka vidljivo je da se Republika Austrija pridružila istraživanju 2015. godine, a od 2020. provodi ga u svih svojih devet gradova. Slovenija je uključila Ljubljanu 2017. godine, dok su se Maribor pridružio 2018., a Koper, Velenje, Domžale-Kamnik i Novo Mesto 2019. godine. Republika Srbija (Novi Sad) sudjelovala je u istraživanju nekoliko godina, ali bez kontinuiteta.

Rezultati istraživanja omogućili su uvid u tokove droge kroz različite europske gradove te su pokazali značajne geografske razlike u obrascima potrošnje. Na primjer, utvrđeno je da je potrošnja kokaina veća u zapadnoj Europi, dok su stope potrošnje niže u sjevernoj i istočnoj Europi.

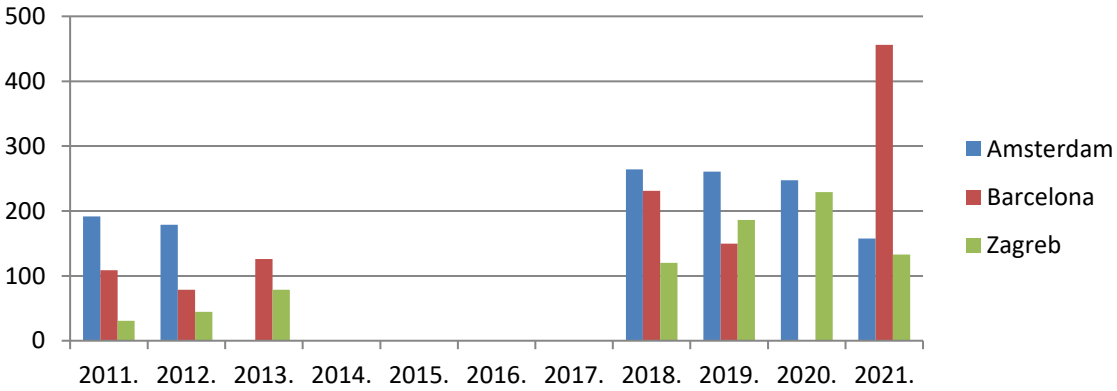
[788]EMCDDA, *Wastewater Analysis and Drugs — A European Multi-City Study*, Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama, pristupljeno 01.06.2021., https://www.emcdda.europa.eu/publications/html/pods/waste-water-analysis.

6.3.1. Rezultati analize otpadnih voda o potrošnji kanabisa u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova

U ovom potpoglavlju prikazana je usporedba razina konzumacije kanabisa u gradu Zagrebu s odabranim europskim gradovima na temelju analize urinarnih biomarkera u otpadnim vodama. Dok su trendovi konzumacije kanabisa u Zagrebu detaljno obrađeni u prethodnom poglavlju, ovdje je naglasak stavljen na položaj Zagreba u europskom kontekstu i na razlike u intenzitetu potrošnje među urbanim sredinama.



Grafikon 45: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kanabisa u gradu Zagrebu (2011.–2021.)



Grafikon 46: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kanabisa u Amsterdamu (Nizozemska), Barceloni (Španjolska) i Zagrebu (Hrvatska) (2011.–2021.)

Na temelju podataka prikazanih u grafikonu 42, analizirana je dnevna potrošnja kanabisa u Amsterdamu, Barceloni i Zagrebu tijekom razdoblja od 2011. do 2021. godine.

Istraživanje iz 2020. godine, koje je obuhvatilo 82 grada, otkrilo je da su najveće količine metabolita kanabisa zabilježene u Amsterdamu (247,53 mg/1000 stanovnika/dnevno), Zagrebu (228,93 mg/1000 stanovnika/dnevno) i Ženevi (188,27 mg/1000 stanovnika/dnevno). Kada se

razmatra tjedna potrošnja, Zagreb je zauzeo prvo mjesto s 257,6 mg/1000 stanovnika/dnevno, dok su Amsterdam i Ženeva bili na drugom i trećem mjestu s 255,31 mg/1000 stanovnika/dnevno i 199,99 mg/1000 stanovnika/dnevno. Ovakvi podaci pokazuju da je stanje biomarkera u otpadnim vodama Zagrebu slično kao u Amsterdamu što je neočekivano kretanje u prošlom desetljeću jer je Amsterdam tradicionalno veliki uvoznik droga. Analize opravdavaju zaključak o iznimno velikom povećanju u odnosu na razdoblje prije 2013. godine.

Podaci za 2021. godinu ukazuju na pad potrošnje kanabisa u Zagrebu i Amsterdamu. Iako su ti gradovi imali najveću potrošnju u 2020. godini, 2021. godine na vrh je došla Barcelona. Međutim, treba napomenuti da podaci za Barcelonu nisu bili dostupni za godine 2013., 2014., 2015., 2016. i 2020., što otežava usporedbu u duljem vremenskom razdoblju.

Ranijih godina, najviša potrošnja kanabisa zabilježena je u gradovima Nizozemske i Španjolske, dok je Zagreb imao slične razine potrošnje kao Milano. Primjerice, 2011. godine potrošnja u Milanu iznosila je 27,61 mg/1000 stanovnika/dnevno, dok je u Zagrebu iznosila 30,59 mg/1000 stanovnika/dnevno. Do 2018. godine u Milanu je potrošnja narasla na 31,44 mg/1000 stanovnika/dnevno, dok je u Zagrebu dosegnula 120,03 mg/1000 stanovnika/dnevno. U 2020. godini, potrošnja u Milanu bila je 47,64 mg/1000 stanovnika/dnevno, dok je u Zagrebu iznosila 228,93 mg/1000 stanovnika/dnevno.

Analizirajući situaciju u Portugalu, koji je 2001. godine dekriminalizirao upotrebu svih vrsta droga, vidljivo je da je u Lisabonu 2018. godine potrošnja kanabisa iznosila 117,67 mg/1000 stanovnika/dnevno, 2019. godine 101,78 mg/1000 stanovnika/dnevno, 2020. godine 91,24 mg/1000 stanovnika/dnevno, dok je u 2021. godini iznosila 101,77 mg/1000 stanovnika/dnevno. Iako podaci za ranije godine nisu dostupni, vidljiv je pad potrošnje 2020. godine te blagi porast u 2021. godini. U 2020. godini Lisabon je bio na 12. mjestu po potrošnji kanabisa, dok je portugalski grad Almada zauzeo deveto mjesto s potrošnjom od 107,07 mg/1000 stanovnika/dnevno.

Pandemija COVID-19 tijekom 2020. godine dovela je do zatvaranja mjesta za noćne izlaske i zabrane javnih okupljanja. Analiza otpadnih voda pokazala je da je potrošnja kanabisa bila manje pogođena mjerama zatvaranja u odnosu na druge droge. Najveća konzumacija kanabisa zabilježena je u gradovima zapadne, srednje i južne Europe, uključujući Hrvatsku, Francusku, Španjolsku, Nizozemsku i Portugal.

Rezultati za 2021. godinu pokazuju smanjenje potrošnje kanabisa ne samo u Zagrebu već i u drugim europskim gradovima, uključujući Amsterdam, koji je prethodnih godina imao jednu od najviših stopa potrošnje.

Dostupni podaci ukazuju na to da je pandemija COVID-19 značajno utjecala na promjene u

navikama korisnika droga u Europi. Ograničenja kretanja i mjere lockdowna dovele su do povećane potrošnje kanabisa, dok je istovremeno zabilježen pad konzumacije MDMA. Zatvaranje noćnih klubova i smanjena mogućnost društvenih okupljanja pridonijeli su smanjenju potrošnje tzv. klupskih droga, poput MDMA, koje su uobičajeno povezane s noćnim izlascima i festivalima.

Analiza otpadnih voda iz 2021. godine potvrdila je pad potrošnje kanabisa u odnosu na 2020. godinu, kada je njegovo korištenje dosegnulo vrhunac. Povećana konzumacija kanabisa tijekom razdoblja pandemijskih mjera nije zabilježena samo u Europi, već i u drugim dijelovima svijeta. Rezultati anketnih istraživanja provedenih tijekom pandemije COVID-19 također upućuju na promjene u obrascima konzumacije droga. Primjerice, anonimna online anketa provedena u Nizozemskoj tijekom razdoblja lockdowna, u kojoj je sudjelovalo 6 070 ispitanika, pokazala je da je 32,9 % sudionika povećalo konzumaciju kanabisa, dok je istodobno zabilježen pad konzumacije tzv. „klupskih droga“, uključujući MDMA, što se povezuje s ograničenjem društvenih okupljanja i noćnog života.[789]

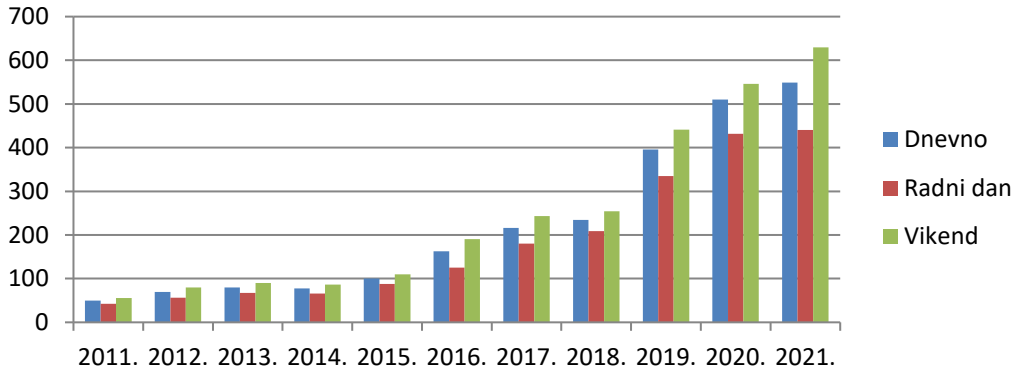
Sveukupno gledano, usporedna analiza ukazuje na to da se Zagreb tijekom promatranog razdoblja postupno približio europskim gradovima s visokom razinom konzumacije kanabisa, što potvrđuje trend konvergencije obrazaca potrošnje u europskim urbanim sredinama.

6.3.2. Rezultati istraživanja otpadnih voda o potrošnji kokaina u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova

U ovom potpoglavlju prikazani su rezultati analize urinarnih biomarkera kokaina u otpadnim vodama grada Zagreba, s ciljem sagledavanja razine i dinamike njegove konzumacije u usporednom europskom kontekstu. Poseban naglasak stavljen je na usporedbu Zagreba s odabranim europskim gradovima u kojima su, prema dostupnim podacima istraživačke mreže SCORE i EMCDDA, zabilježene najviše razine prisutnosti metabolita kokaina u otpadnim vodama.

Analiza omogućuje procjenu relativnog položaja Zagreba u odnosu na veće europske metropole te uvid u promjene obrazaca konzumacije kokaina kroz vrijeme, pri čemu se rezultati interpretiraju u okviru širih trendova zabilježenih u urbanim sredinama Europe.

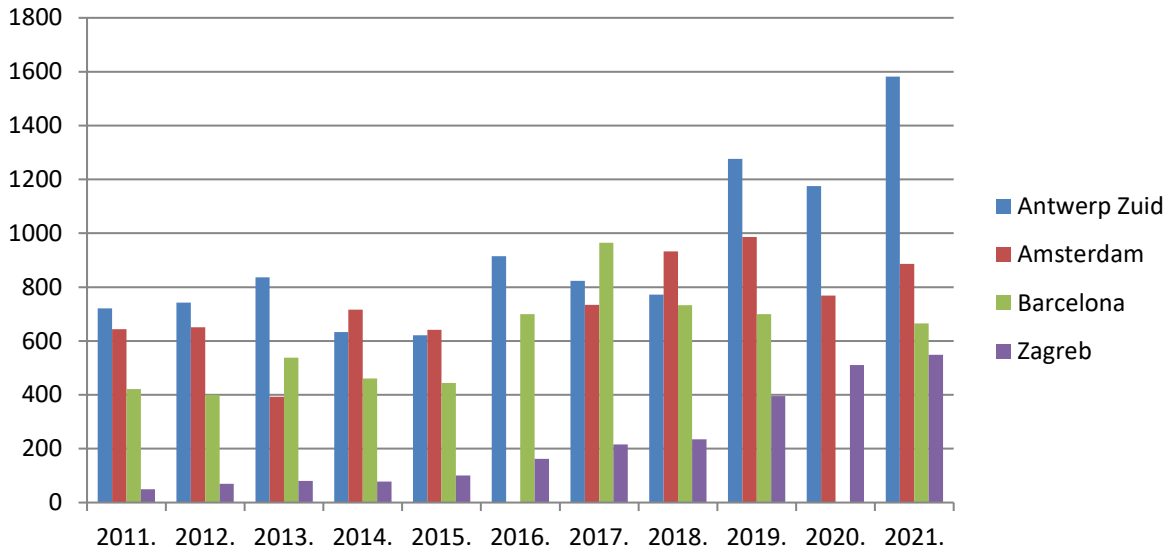
[789] Annemieke Benschop, Floor van Bakkum, and Judith Noijen, “Changing Patterns of Substance Use During the Coronavirus Pandemic: Self-Reported Use of Tobacco, Alcohol, Cannabis, and Other Drugs,” *Frontiers in Psychiatry* 12 (2021): Article 633551, https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.633551



Grafikon 47: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kokaina u gradu Zagrebu (2011.–2021.)

U prikazanom grafikonu 39 nalaze se rezultati analize otpadnih voda za potrošnju kokaina u Zagrebu tijekom razdoblja od 2011. do 2021. godine. Dok je ranijih godina potrošnja kokaina u Zagrebu bila značajno niža u usporedbi s većinom europskih gradova uključenih u istraživanje, s vremenom je zabilježen izrazit porast, osobito tijekom vikenda. Tako je 2011. godine dnevna potrošnja kokaina iznosila 49,95 mg na 1000 stanovnika, dok je vikendom bila nešto viša, dosežući 55,48 mg.

U usporedbi s 2020. godinom, analiza otpadnih voda pokazala je daljnji porast potrošnje kokaina u Zagrebu, pri čemu je vikend potrošnja porasla s 569,44 mg/1000/d u 2020. na 629,92 mg/1000/d u 2021. godini. Važno je istaknuti da ovaj trend rasta nije zabilježen samo u Zagrebu, već i u drugim europskim gradovima. Tako je u 2020. godini belgijski Antwerp Zuid bio grad s najvećom potrošnjom kokaina, s 1301,75 mg/1000/d tijekom vikenda, dok je u 2021. godini ta brojka dodatno porasla na 1700,55 mg/1000/d. Ovi podaci potvrđuju nastavak trenda visoke potrošnje kokaina, posebno u zapadnim dijelovima Europe.



Grafikon 48: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kokaina u Antwerpenu Zuid (Belgija), Amsterdamu (Nizozemska) i Zagrebu (Hrvatska) (2011.–2021.)

Podaci prikazani u grafikonu 40 odnose se na dnevnu potrošnju kokaina u Antwerpen-Jug, Amsterdamu i Zagrebu. Važno je napomenuti da za Amsterdam nisu dostupni podaci za 2016. godinu. Međutim, te su godine u istraživanju sudjelovali nizozemski gradovi Utrecht i Eindhoven, koji su zauzeli 16. i 6. mjesto po potrošnji među svim gradovima uključenima u analizu. Rast potrošnje kokaina u svim gradovima ukazuje na sveprisutni trend porasta, koji se očituje ne samo na lokalnoj, već i na međunarodnoj razini.

Usporedbom rezultata iz europskih gradova ističe se podatak da je Antwerp Zuid u Belgiji 2011. godine bio prvi grad u Europi po metabolitima kokaina u otpadnim vodama, s izmjerenih 721,18 mg/1000 stanovnika/dnevno. Taj je grad zadržao vodeću poziciju i u 2020. godini s potrošnjom od 1.174,88 mg/1000 stanovnika/dnevno te u 2021. godini, kada je potrošnja dodatno porasla na 1.581,88 mg/1000 stanovnika/dnevno. Amsterdam je 2011. godine bio na drugom mjestu po potrošnji kokaina (644 mg/1000 stanovnika/dnevno), dok je 2020. godine zauzeo treće mjesto s 768,64 mg/1000 stanovnika/dnevno, odmah iza Züricha (874,36 mg/1000 stanovnika/dnevno).

U 2011. godini analiza otpadnih voda provedena je u samo 19 europskih gradova, a Zagreb je tada po potrošnji kokaina zauzeo 13. mjesto. Do 2020. godine istraživanje se proširilo na 82 europska grada, pri čemu je Zagreb došao do visokog 8. mjesta. U 2021. godini Zagreb je, s dnevnom potrošnjom od 548,62 mg/1000 stanovnika i vikend potrošnjom od 629,92 mg/1000 stanovnika, zauzeo 11. mjesto. Promatrajući takve podatke, biomarkeri kokaina su u jednom

desetljeću u Zagrebu došli do razine pri vrhu gradova Europe unije, što je važan podatak za suzbijanje zlouporabe droga i formiranje javno-zdravstvenih politika.

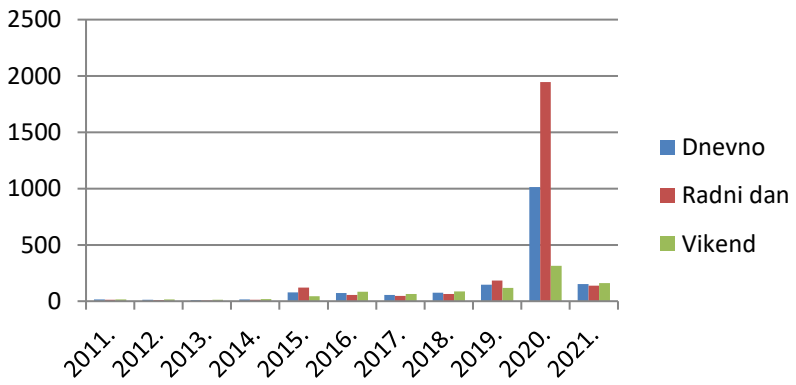
Analiza podataka za razdoblje od 2011. do 2021. godine ukazuje na jasne geografske razlike u potrošnji kokaina, pri čemu je potrošnja bila dosljedno veća u zapadnim europskim zemljama poput Nizozemske, Belgije, Španjolske, Velike Britanije i Švicarske. Podaci iz 2020. godine pokazuju da je najveća potrošnja kokaina zabilježena u gradovima zapadne Europe, osobito u Belgiji (Antwerp Zuid – 1.174,88 mg/1000 stanovnika/dnevno), Nizozemskoj (Amsterdam – 768,64 mg/1000 stanovnika/dnevno) i Španjolskoj (Santiago – 610,78 mg/1000 stanovnika/ dnevno). U 2021. godini vodeći gradovi bili su u Belgiji (Antwerp Zuid – 1.581,88 mg/1000 stanovnika/dnevno), Švicarskoj (St. Gallen Hofen – 888,22 mg/1000 stanovnika/dnevno) i Nizozemskoj (Amsterdam – 886,83 mg/1000 stanovnika/dnevno).

Niske razine potrošnje kokaina zabilježene su u većini gradova istočne Europe, iako noviji podaci pokazuju blagi porast. U razdoblju između 2011. i 2015. godine u većem broju gradova zabilježena je relativno stabilna razina potrošnje kokaina, no od 2016. godine primijećeni su početni znakovi promjene, nakon čega je svake godine evidentiran rast potrošnje. Više od tri četvrtine gradova pokazuje veće razine potrošnje kokaina tijekom vikenda u odnosu na radne dane, što može ukazivati na dominantno rekreacijsku upotrebu ove supstance.

Sveukupno gledano, analiza otpadnih voda pokazuje da se Zagreb u razdoblju od 2011. do 2021. godine po razinama konzumacije kokaina približio gradovima s najvišom potrošnjom u Europi, čime se potvrđuje značajan porast ove supstance u urbanom kontekstu.

6.3.3. Rezultati istraživanja otpadnih voda o potrošnji amfetamina u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova

U ovom potpoglavlju prikazani su rezultati analize urinarnih biomarkera amfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba za razdoblje od 2011. do 2021. godine, uz usporedbu s odabranim europskim gradovima.



Grafikon 49: Rezultati istraživanja metabolita amfetamina u otpadnim vodama Zagreba za razdoblje od 2011. do 2021. godine

Potrošnja amfetamina u Zagrebu tijekom razdoblja od 2011. godine pokazala je značajan rast, iako su ranijih godina zabilježene niže vrijednosti u usporedbi s ostalim gradovima uključenima u istraživanje. Primjerice, 2011. godine najveća potrošnja amfetamina utvrđena je u Antwerpen-Jug , gdje je iznosila 277,18 mg/1000 stanovnika
dnevno, dok je u Zagrebu zabilježeno 14,6 mg/1000 stanovnika dnevno, čime se grad našao na 9. mjestu od ukupno 16 analiziranih gradova. Te iste godine Amsterdam je imao potrošnju od 123,57 mg/1000 stanovnika dnevno te je zauzeo drugo mjesto na ljestvici.

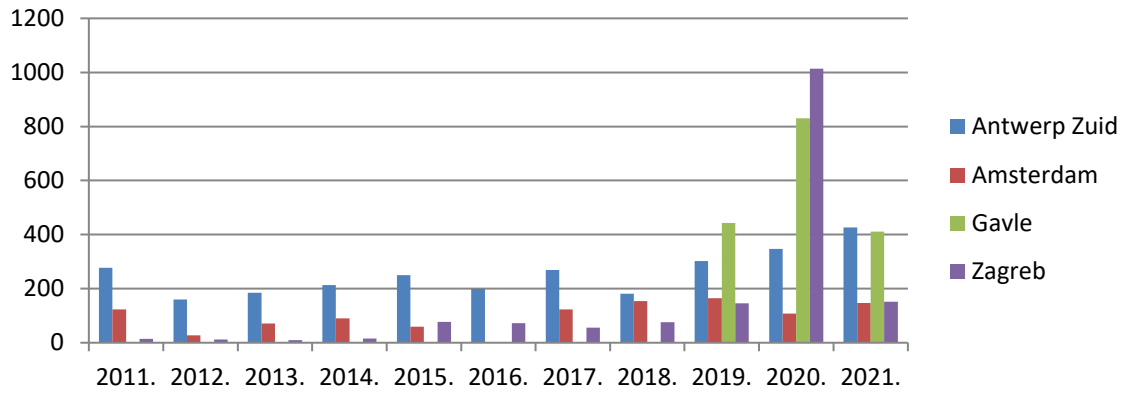
Potrošnja amfetamina u Amsterdamu bila je u jednom trenutku i do 25 puta veća nego u Zagrebu. Međutim, 2020. godine došlo je do drastičnih promjena u potrošnji, pri čemu se Amsterdam s 107,6 mg/1000 stanovnika dnevno našao na 33. mjestu od 82 grada uključenih u istraživanje, dok je Zagreb zauzeo prvo mjesto s potrošnjom od 1945,78 mg/1000 stanovnika dnevno. Osim Zagreba, visoke vrijednosti zabilježene su u švedskim gradovima Gävle (830,23 mg) i Sandvikenu (551,41 mg), koji su zauzeli drugo i treće mjesto po potrošnji.

Uspoređujući susjedne zemlje, u Novom Sadu (Srbija) 2020. godine zabilježena je potrošnja od 69,76 mg/1000 stanovnika dnevno, dok je u Pragu potrošnja iznosila 39,08 mg, što je predstavljalo pad u odnosu na prethodnu godinu, kada je zabilježena potrošnja od 81,29 mg/1000 stanovnika dnevno. U Ljubljani su rezultati pokazali postupni pad potrošnje – 2018. godine iznosila je 20,57 mg, 2019. godine 17,69 mg, dok je 2020. godine smanjena na 14,06 mg/1000 stanovnika dnevno.

Analiza iz 2020. godine ukazuje na značajne razlike u izlučenim količinama amfetamina među gradovima. Najviše razine potrošnje zabilježene su na sjeveru i istoku Europe, dok su južni dijelovi bilježili niže vrijednosti. Pregledom podataka iz 49 gradova tijekom 2019. i 2020. godine, u 20 gradova primijećen je porast potrošnje, dok je u 19 gradova došlo do pada

potrošnje amfetamina.

U Zagrebu je između 2014. i 2015. godine zabilježen nagli rast potrošnje amfetamina od približno 500%, nakon čega su se vrijednosti zadržale na višoj razini. No, 2020. godina donijela je izuzetno visok porast potrošnje, što se jasno može uočiti iz prikazanih podataka. U 2021. godini potrošnja amfetamina u Zagrebu značajno je pala – s 1013,84 mg/1000 stanovnika dnevno na 151,41 mg/1000 stanovnika dnevno. Ovim padom Zagreb se s vodeće pozicije po dnevnoj potrošnji amfetamina u Europi 2020. godine spustio na 12. mjesto u 2021. godini.



Grafikon 50: Rezultati istraživanja metabolita amfetamina u otpadnim vodama za razdoblje od 2011. do 2021. godine u Antwerpen-Jug (Belgija), Amsterdamu (Nizozemska), Gavleu (Švedska) i Zagrebu (Hrvatska)

Prikazani grafikon 44 sadrži rezultate analize otpadnih voda za gradove s najvećom potrošnjom amfetamina u razdoblju od 2011. do 2021. godine. Švedski grad Gävle sudjeluje u istraživanju od 2019. godine, pri čemu je 2021. godine zauzeo četvrto mjesto, dok je u 2020. i 2019. godini bio na drugom mjestu po potrošnji amfetamina. Prema dostupnim podacima, u posljednjoj analiziranoj godini (2021.) vodeće pozicije po potrošnji amfetamina pripale su švedskim gradovima Sandvikenu i Söderhamnu, dok je belgijski grad Antwerp Zuid zauzeo treće mjesto. Antwerp Zuid, koji se ističe i visokom potrošnjom drugih droga, bio je vodeći grad u potrošnji amfetamina 2011. i 2015. godine, dok je u razdoblju od 2012. do 2017. godine zauzimao stabilno drugo mjesto.

Budući da je Portugal dekriminalizirao sve vrste droga, važno je analizirati potrošnju amfetamina u portugalskim gradovima. Portugal u ranijim godinama nije sudjelovao u ovoj vrsti istraživanja, a prvi dostupni podaci potječu iz 2014. godine, kada je u gradu Almadi potrošnja amfetamina iznosila relativno niskih 1,06 mg/1000 stanovnika dnevno. Podaci za grad Alcantaru prikazani su za razdoblje od 2015. do 2021. godine, pri čemu je potrošnja varirala između 3,23 mg/1000 stanovnika dnevno i 5,66 mg/1000 stanovnika dnevno, što je bila

najviša zabilježena vrijednost u 2021. godini.

Zagreb je, kako je ranije navedeno, 2020. godine imao najvišu dnevnu potrošnju amfetamina među europskim gradovima, dosegnuvši 1013,84 mg/1000 stanovnika dnevno. Međutim, u sljedećoj godini zabilježen je značajan pad potrošnje, što ukazuje na promjenu trenda. Potrebno je napomenuti da su podaci iz 2020. godine prikupljeni u specifičnim uvjetima pandemije te da možda ne odražavaju realno stanje u kontekstu dugoročnih trendova zlouporabe droga.

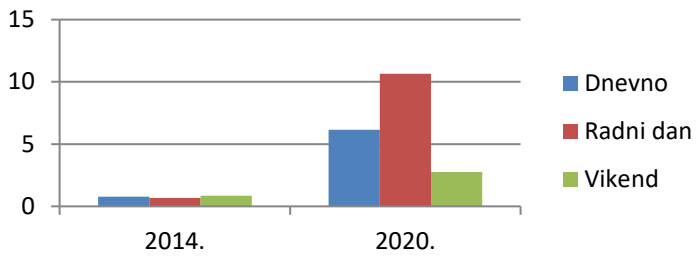
Neobično visok porast potrošnje amfetamina u 2020. godini i dalje ostaje nejasan, a stručnjaci razmatraju mogućnost da dio pronađenih količina potječe iz neiskorištenih zaliha odbačenih u kanalizacijski sustav. Ako je određena količina amfetamina završila u otpadnim vodama bez da je konzumirana, podaci mogu biti djelomično iskrivljeni, što bi moglo objasniti navedeni skok u statistikama.

Zaključno, paralelna analiza policijske statistike (više u dijelu rada *5.5. Statistički podaci o vrstama zaplijenjenih droga*) i analiziranih podataka otpadnih voda potvrđuje da se porast prisutnosti amfetamina u Hrvatskoj ne odražava samo u zapljenama, već i u stvarnoj potrošnji, čime se trend čini pouzdano potvrđen iz više izvora. Dobiveni rezultati potvrđuju da analiza otpadnih voda predstavlja vrijedan alat za prepoznavanje naglih promjena u potrošnji amfetamina, ali i naglašavaju potrebu za kombiniranjem više izvora podataka pri tumačenju ekstremnih odstupanja.

6.3.4. Rezultati istraživanja otpadnih voda o potrošnji metamfetamina u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova

Metamfetamin predstavlja snažnu sintetsku stimulativnu drogu čija je konzumacija u europskom kontekstu izrazito neujednačena i prostorno ograničena. U ovom potpoglavlju prikazana je analiza prisutnosti metabolita metamfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba u razdoblju od 2011. do 2021. godine, uz usporedbu s odabranim europskim gradovima, s ciljem sagledavanja intenziteta i obrazaca njegove konzumacije u širem europskom kontekstu.

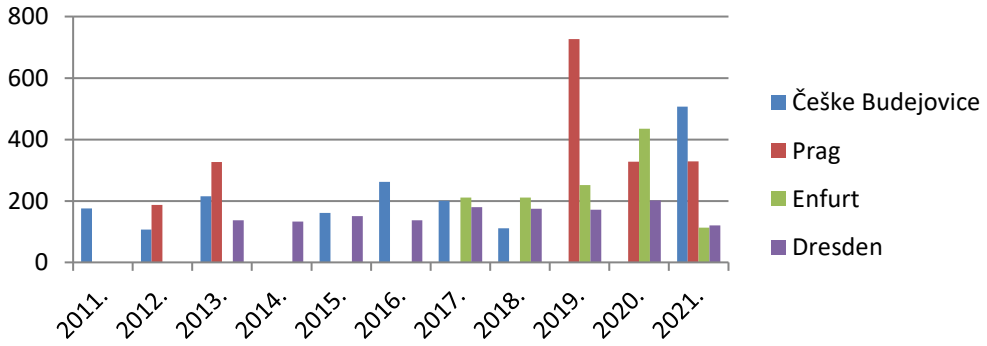
Iako se u zagrebačkim podacima za 2024. godinu bilježi povišena vrijednost u odnosu na ranije godine, ona nije uključena u usporednu europsku analizu za razdoblje 2011.–2021., jer usporedni skup podataka za europske gradove u ovom dijelu rada obuhvaća navedeno razdoblje.



Grafikon 51: Rezultati istraživanja metabolita metamfetamina u otpadnim vodama Zagreba za razdoblje od 2011. do 2021. godine

Koncentracije metamfetamina u Zagrebu tijekom analiziranih godina bile su ispod granice kvantitativnog određivanja, zbog čega nije bilo moguće provesti procjenu njegove potrošnje za pojedine godine. Prema službenim podacima EMCDDA, analiza potrošnje metamfetamina u Republici Hrvatskoj provedena je za 2014. i 2020. godinu. Usporedbom ovih dviju godina vidljivo je povećanje potrošnje ove supstance, no ako se sagledaju podaci za druge europske gradove, Zagreb je i dalje daleko ispod prosjeka. Primjerice, u češkom gradu Ostravi, koji je 2020. godine imao najvišu potrošnju metamfetamina u Europi, zabilježena je dnevna potrošnja od 702,94 mg na 1000 stanovnika, dok je Zagreb te iste godine bio na 33. mjestu s dnevnom potrošnjom od 6,14 mg na 1000 stanovnika (u usporedbi s 2014. godinom kada je iznosila 0,77 mg na 1000 stanovnika dnevno). Za razliku od ranije analiziranih stimulansa, količine metamfetamina u otpadnim vodama većine europskih gradova bile su niske ili zanemarive.

Prezentirani podaci o niskoj potrošnji metamfetamina potvrđuju i rezultati analize sudskih spisa, pri čemu je među 290 analiziranih predmeta *Općinskog kaznenog suda* pronađen samo jedan slučaj povezan s posjedovanjem ove supstance (više u dijelu rada 7.3. Analiza spisa *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu*). Nadalje, pregledom 362 predmeta *Općinskog prekršajnog suda* u Zagrebu i 22 predmeta *Županijskog suda u Zagrebu* nije utvrđen nijedan slučaj povezan s metamfetaminom.



Grafikon 52: Prikaz najveće stope metabolita metamfetamina u otpadnim vodama europskih zemalja

Tijekom analiziranog razdoblja, grad Češke Budejovice u Češkoj kontinuirano je bio među tri grada s najvišom dnevnom potrošnjom metamfetamina, izuzev razdoblja za koje podaci nisu dostupni (2014., 2019. i 2020. godina).

Prema rezultatima istraživanja za 2021. godinu, tri grada s najvišom potrošnjom metamfetamina u Europi nalazila su se upravo u Češkoj: Ostrava (684,14 mg/1000 stanovnika/dnevno), Brno (645,74 mg/1000 stanovnika/dnevno) i Češke Budejovice (507,33 mg/1000 stanovnika/dnevno). Češki gradovi su i prethodnih godina bilježili visoke razine potrošnje ove supstance. Tako je u 2020. godini najveća dnevna potrošnja metamfetamina zabilježena u Karlovy Varyju (388,75 mg/1000 stanovnika/dnevno), dok je 2019. godine na prvom mjestu bio Prag (726,87 mg/1000 stanovnika/dnevno). Osim navedenih gradova, Brno je također među gradovima s izraženom konzumacijom metamfetamina.

Pored Češke, značajna potrošnja metamfetamina uočena je i u Njemačkoj. Za 2011. i 2012. godinu podaci o potrošnji metamfetamina u njemačkim gradovima nisu dostupni. Od 2013. godine grad Dresden postao je dio analize i otada bilježi visoku potrošnju ove supstance, zauzimajući treće mjesto 2013., 2015., 2016. i 2018. godine, te drugo mjesto 2014. godine. Slično tome, u njemačkom gradu Chemnitzu također su zabilježene visoke koncentracije metamfetamina – 2017. godine ovaj je grad imao najveću potrošnju metamfetamina među europskim gradovima uključenima u istraživanje. U 2018. godini Chemnitz je bio drugi, dok je 2019. zauzeo treće mjesto. Zanimljivo je da su visoke koncentracije metamfetamina uglavnom zabilježene u gradovima istočne Njemačke koji graniče s Češkom.

Rezultati istraživanja potvrđuju da je istočni dio Europe značajno pogođen prisutnošću metamfetamina, što se može povezati s velikim brojem ilegalnih laboratorija za proizvodnju ove supstance u Češkoj. Na to ukazuje i povećan broj otkrivenih laboratorija na tom području, iz kojih se metamfetamin u najvećoj mjeri distribuira prema susjednim zemljama, prvenstveno istočnoj Njemačkoj i Slovačkoj, dok u manjoj količini dospijeva i u zapadnoeuropske zemlje.

Primjer toga je istraživanje provedeno u Slovačkoj između ožujka i listopada 2013. godine, koje je obuhvatilo sedam većih gradova i potvrdilo da je metamfetamin jedna od najčešće korištenih droga u toj zemlji.[790] Ekonomski čimbenici također mogu igrati važnu ulogu u ovim trendovima, budući da zemlje istočne Europe općenito imaju niži životni standard u usporedbi sa zapadnim dijelom kontinenta. Metamfetamin je pritom dostupniji zbog niže cijene, dok su droge poput kokaina, koje su skuplje, češće zastupljene u zapadnim zemljama. Prema podacima dobivenim analizom otpadnih voda tijekom 2020. i 2021. godine, prisutnost metamfetamina

[790] Tomáš Mackuľak i sur., "National Study of Illicit Drug Use in Slovakia Based on Wastewater Analysis," *Science of The Total Environment* 494–495 (2014): 158–165, https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2014.06.089.

zabilježena je u 58 gradova. Od tog broja, 27 gradova je prijavilo porast njegove potrošnje, dok je u preostalima uočeno smanjenje. Iako je amfetamin tradicionalno najzastupljeniji u Češkoj i Slovačkoj, trendovi pokazuju da se njegova distribucija širi i prema zapadnoj te sjevernoj Europi.

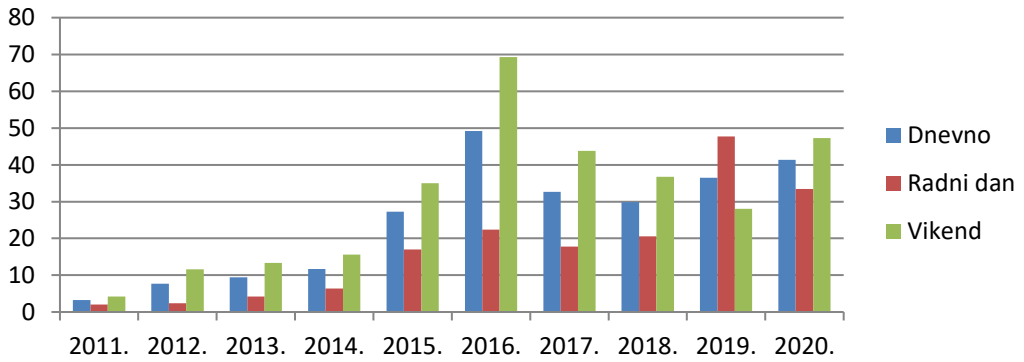
Sveukupno gledano, analiza otpadnih voda potvrđuje da metamfetamin ne predstavlja supstancu kontinuirane i široko rasprostranjene konzumacije u gradu Zagrebu, već se njegova prisutnost pojavljuje sporadično i u znatno manjim količinama u usporedbi s gradovima istočne Europe, osobito Češke i istočne Njemačke, gdje su zabilježene dugoročno povišene razine ove droge.

6.3.5. Rezultati istraživanja otpadnih voda o potrošnji MDMA u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova

MDMA (3,4-metilendioksi-N-metamfetamin) pripada skupini sintetskih psihoaktivnih tvari čija je konzumacija u europskim urbanim sredinama najčešće povezana s rekreativnom uporabom, noćnim životom i društvenim događanjima.

U ovom potpoglavlju prikazani su rezultati analize urinarnih biomarkera MDMA u otpadnim vodama grada Zagreba za razdoblje od 2011. do 2021. godine, uz usporednu analizu s odabranim europskim gradovima, s ciljem sagledavanja intenziteta, vremenskih oscilacija i položaja Zagreba u širem europskom kontekstu.

Kao i kod ostalih analiziranih supstanci, rezultati su izraženi kao prosječna dnevna potrošnja u miligramima na 1000 stanovnika dnevno.

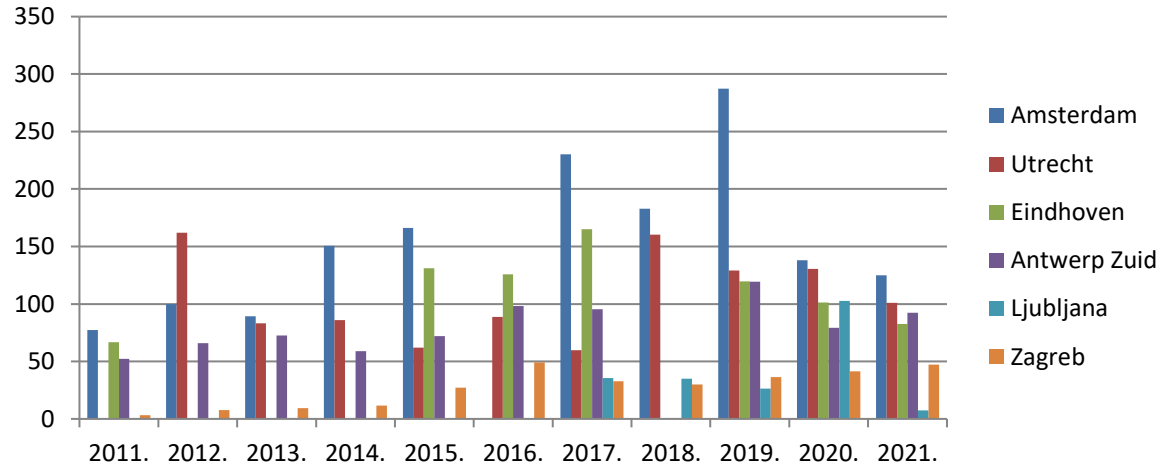


Grafikon 53: Rezultati istraživanja metabolita MDMA u otpadnim vodama Zagreba za razdoblje od 2011. do 2021. godine

Analiza potrošnje MDMA u Zagrebu od 2011. do 2021. godine pokazala je rastući trend do 2016. godine, kada je zabilježen vrhunac potrošnje. U toj godini konzumacija MDMA gotovo se udvostručila u odnosu na 2015., dosegnuvši vikend potrošnju od 69,32 mg/1000 stanovnika dnevno, dok je prethodne godine iznosila 34,97 mg/1000/dnevno. U 2016. godini Zagreb se po dnevnoj i vikend potrošnji MDMA svrstao na sedmo mjesto među svim europskim gradovima koji su sudjelovali u analizi, pri čemu su najviše razine zabilježene u Nizozemskoj, Belgiji i Norveškoj.

Nakon 2016. godine slijedi pad ukupne potrošnje, uz povremene oscilacije. U 2019. zabilježen je neuobičajen obrazac: dnevna potrošnja tijekom tjedna (47,73 mg/1000/dnevno) bila je viša od vikend potrošnje (28,08 mg/1000/dnevno), što odstupa od uobičajenog trenda vikend dominacije u konzumaciji. Iako uzrok takvog obrata nije jednoznačan, mogući su utjecaji sezonskih, demografskih ili faktora dostupnosti. Tek od 2020. godine moguće je razmatrati utjecaj pandemijskih mjera (zatvaranja klubova i zabrane okupljanja) na obrazac konzumacije. Nakon 2016. godine zabilježen je pad potrošnje MDMA, a u 2020. godini Zagreb je zauzeo sedmo mjesto po konzumaciji radnim danima te dvanaesto mjesto po vikend konzumaciji među analiziranim europskim gradovima. Primijećen je i obrazac veće potrošnje tijekom vikenda u odnosu na dane tijekom tjedna, izuzev 2019. godine kada su podaci pokazali obrnuti trend – vikend potrošnja iznosila je 28,08 mg/1000 stanovnika dnevno, dok je radnim danima bila viša, dosegnuvši 47,73 mg/1000/dnevno. Ovaj fenomen može se povezati s pandemijskim mjerama i zatvaranjem noćnih klubova, što je rezultiralo preusmjeravanjem konzumacije na privatna okupljanja.

U 2020. godini Zagreb je zauzeo sedmo mjesto po konzumaciji radnim danima i dvanaesto po vikend konzumaciji među europskim gradovima. U 2021. godini bilježi se dodatni pad – po dnevnoj potrošnji Zagreb je bio četrnaesti (28,26 mg/1000), a po vikend potrošnji jedanaesti (37,76 mg/1000), što potvrđuje promjenjivost trenda i moguće dugoročnije posljedice promjena u dostupnosti i navikama korisnika.



Grafikon 54: Prikaz najveće stope potrošnje MDMA u otpadnim vodama europskih zemalja

Potrošnja MDMA u europskim gradovima pokazala je jasne trendove tijekom analiziranog razdoblja. Amsterdam je u većini godina zauzimao prvo mjesto po konzumaciji ove droge, osim 2012. godine kada je bio na drugom mjestu te 2016. godine za koju podaci nisu dostupni. Najveća potrošnja u Amsterdamu zabilježena je 2019. godine, dosegnuvši 287,44 mg/1000 stanovnika dnevno.

Uz Amsterdam, visoke razine potrošnje MDMA redovito su bilježili i nizozemski gradovi Utrecht i Eindhoven. Iako podaci za Utrecht nisu dostupni za 2011. godinu, već 2012. godine zauzeo je prvo mjesto po potrošnji MDMA među europskim gradovima. Eindhoven također nije imao dostupne podatke za 2013., 2014., 2015. i 2018. godinu, no u 2016. godini bio je vodeći po potrošnji, dok je i u drugim analiziranim godinama zauzimao visoke pozicije.

Pored nizozemskih gradova, značajna konzumacija MDMA zabilježena je i u belgijskom Antwerpen-Jug , koji se kontinuirano isticao po visokim koncentracijama različitih droga, posebice kokaina. Ovaj grad zauzeo je visoke pozicije na ljestvici potrošnje MDMA u svim analiziranim godinama, osim 2018., za koju podaci nisu dostupni.

U susjednoj Sloveniji, Ljubljana je od 2017. do 2021. godine bilježila podatke o potrošnji MDMA, s najvećom konzumacijom 2020. godine, kada je zauzela treće mjesto s 102,52 mg/1000 stanovnika dnevno.

Trendovi su pokazali kontinuirani rast potrošnje MDMA do 2016. godine, nakon čega je uočeno smanjenje. U usporedbi s drugim europskim gradovima, Zagreb bilježi relativno nisku potrošnju. Iako je 2021. godine bio na 14. mjestu po dnevnoj potrošnji MDMA, vrijednost od 28,26 mg/1000 stanovnika dnevno bila je značajno niža od vodećeg Amsterdama, gdje je potrošnja iznosila 125 mg/1000 stanovnika dnevno.

Analiza podataka od 2011. do 2020. godine pokazala je porast potrošnje MDMA u devet gradova koji su sudjelovali u istraživanju. Međutim, pandemijske godine (2019. i 2020.) donijele su promjene u konzumacijskim obrascima – potrošnja MDMA smanjena je u 24 grada, dok je u 18 gradova zabilježen rast. Ovi rezultati potvrđuju da je pandemija utjecala na obrasce potrošnje droga, pri čemu je porasla konzumacija kanabisa, koji se češće konzumira u privatnom okruženju, dok se potrošnja klupskih droga, uključujući MDMA, smanjila, što su potvrdili i rezultati analiza otpadnih voda.

Zaključno, analiza urinarnih biomarkera MDMA u otpadnim vodama pokazuje da je konzumacija ove supstance u Zagrebu obilježena izraženim vremenskim oscilacijama, s vrhuncem zabilježenim u predpandemijskom razdoblju te padom tijekom i nakon pandemije COVID-19. U usporedbi s vodećim europskim gradovima, osobito onima u Nizozemskoj i Belgiji, Zagreb se tijekom cijelog promatranog razdoblja nalazi u skupini gradova s umjerenom do nižom razinom potrošnje MDMA. Uočeni obrasci potvrđuju snažnu povezanost konzumacije MDMA s društvenim i rekreativnim kontekstima te ukazuju na osjetljivost ove supstance na promjene u društvenim okolnostima, što dodatno naglašava vrijednost analize otpadnih voda kao alata za praćenje kratkoročnih i dugoročnih promjena u obrascima uporabe tzv. klupskih droga.

6.3.6. Usporedba država s obzirom na pristup dekriminalizaciji

Iako se analiza otpadnih voda temelji na podacima prikupljenima iz pojedinih gradova, a ne na razini cijelih država, dobiveni rezultati omogućuju izvođenje opreznih zaključaka o širim nacionalnim obrascima potrošnje droga. Podaci iz SCORE mreže i analiza EMCDDA upućuju na postojanje povezanosti između zakonskog statusa droga i razine njihove potrošnje, pri čemu se u pojedinim državama bilježe povišene razine konzumacije u državama koje su tradicionalno veliki uvoznici ili proizvođači droga ili imaju liberalniji odnos prema konzumaciji droga.

Na konzumaciju droga u određenoj mjeri utječu i drugi čimbenici kao što su kulturni obrasci, ekonomski uvjeti, geografski položaj i drugi, no ti čimbenici prelaze okvire ovog rada, dok je ovdje glavni interes usmjeren na kazneno-pravno uređenje i njegove moguće implikacije.

Primjerice, u Nizozemskoj je uporaba kanabisa u manjim količinama za osobnu uporabu tolerirana u „coffeeshopovima", dok je posjedovanje manjih količina drugih droga de facto dekriminalizirano. Tamošnji gradovi bilježe visoke razine biomarkera u otpadnim vodama i kod kanabisa i kod tzv. klupskih droga poput MDMA-a. Nizozemska je duži niz godina bila

glavni svjetski proizvođač sintetskih droga i izvoznik na sve kontinente, a luke Rotterdam i Amsterdam predstavljaju ključne ulazne točke za droge u Europu. Kombinacija liberalnog odnosa prema konzumaciji droga uz veliki uvoz i bivšu proizvodnju, mogla je doprinijeti proširenju droga na susjedne države, čime se djelomično može objasniti da su među desetak gradova s najvećim razinama biomarkera često nizozemski gradovi ili gradovi iz njima susjednih država.

S druge strane, Portugal, a koji je 2001. godine dekriminalizirao i lake i teške droge u manjim količinama, ima relativno niske i stabilne urinarne biomarkere, što se u literaturi često povezuje s modelom koji naglasak stavlja na administrativne i javnozdravstvene mjere prema konzumentima, a ne na represiju ili liberalnu dostupnost.

Švedska je europski sustav poznat po izrazito represivnom pristupu i dugotrajnom nastojanju za postizavanje društva bez droge odnosno nulte tolerancije na droge, što je djelomično vidljivo po nižim pokazateljima metabolita pojedinih droga u nekim gradovima. Međutim, švedski gradovi koji su bliži glavnim europskim krijumčarskim rutama povremeno bilježe povišene razine biomarkera, što upućuje na ograničenja represivnog modela u kontekstu međunarodnih tržišta droga.

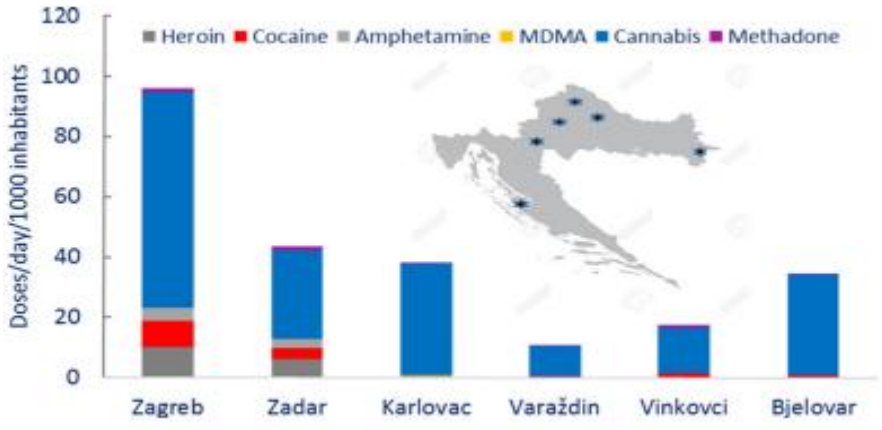
Belgija i Njemačka, iako nemaju jedinstvenu politiku dekriminalizacije, bilježe visoke stope potrošnje droga u gradovima poput Antwerpena i Kölna, što se često povezuje s logističkom ulogom luka koje su ulazna točka za droge – posebno kokain, koji u Europu najčešće ulazi preko atlantskih luka poput Antwerpena i Rotterdama.

U državama istočne Europe, poput Češke, visoka potrošnja metamfetamina povezana je s velikom lokalnom proizvodnjom i visokom dostupnošću i nižom cijenom ove supstance. Hrvatska se nalazi na tzv. Balkanskoj ruti, kojom prolaze krijumčarske linije za heroin, ali i kanabis i sve češće sintetske droge. Gradovi poput Zagreba i Zadra, kao tranzitne i turističke točke, bilježe rastuće obrasce konzumacije kokaina, MDMA i amfetamina, što potvrđuje i analiza otpadnih voda.

Zaključno, promatra li se stanje analize otpadnih voda u Zagrebu, u promatranom desetljeću nije došlo do znatnih promjena u većini ostalih čimbenika osim u zakonskim izmjenama odnosa prema posjedovanju droga, što omogućuje razmatranje tog čimbenika kao jednog od potencijalno važnih utjecaja na porast potrošnje. Zagreb je od vrlo niskih količina 2012. godine, uz višestruka povećanja tijekom desetljeća, postao pozicioniran na razinama usporedivima s većim europskim urbanim sredinama. Takav porast predstavlja značajan javnozdravstveni i društveni izazov, a podaci iz ovog dijela disertacije pružaju empirijsku osnovu za razmatranje učinkovitosti postojećeg zakonskog uređenja u području droga.

6.4. Praćenje urinarnih biomarkera u otpadnim vodama hrvatskih gradova: Analitički pristup zlouporabi droga

Osim Zagreba, gdje se ovo istraživanje kontinuirano provodi (podaci za Zagreb bit će prikazani u nastavku i uspoređeni s rezultatima na europskoj razini), važno je istaknuti istraživanje provedeno 2013. godine. Tada su znanstvenici analizirali uzorke iz šest većih gradova u Republici Hrvatskoj – Bjelovara, Vinkovaca, Varaždina, Karlovca, Zadra i Zagreba. Istraživanje je obuhvatilo gradove s različitim brojem stanovnika (od 27.024 do 688.163) te varijacijama u broju registriranih osoba uključenih u programe liječenja (30 do 513 osoba na 100.000 stanovnika u dobnoj skupini od 15 do 64 godine)[791]. Istraživanje se usmjerilo na šest najčešće korištenih psihoaktivnih tvari, uključujući heroin, kokain, amfetamin, metamfetamin, MDMA i marihuanu, kao i na terapijske opijate poput metadona i kodeina. Rezultati analize pokazali su da su najzastupljenije tvari bile kanabis, heroin i kokain, dok je konzumacija amfetamina bila osjetno niža. Predvidljivo, veća prisutnost ovih supstanci zabilježena je u urbanim središtima poput Zagreba, no istovremeno su povišene razine kokaina, MDMA i metadona utvrđene i u pojedinim manjim gradovima.



Grafikon 55: Podaci istraživanja 6 hrvatskih gradova iz 2013. godine[792]

Rezultati istraživanja pokazali su da je potrošnja psihoaktivnih tvari izraženija tijekom vikenda

[791] Ivona Krizman, Ivan Senta, Marijan Ahel i Senka Terzić, "Wastewater-Based Assessment of Regional and Temporal Consumption Patterns of Illicit Drugs and Therapeutic Opioids in Croatia," *Science of The Total Environment* 566–567 (2016): 454–462, pristupljeno 01.03.2021., https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2016.05.075.

[792] Krizman, Ivona, Ivan Senta, Marijan Ahel i Senka Terzić. "Wastewater-Based Assessment of Regional and Temporal Consumption Patterns of Illicit Drugs and Therapeutic Opioids in Croatia." *Science of The Total Environment* 566–567 (1. listopada 2016): 454–462. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2016.05.075.

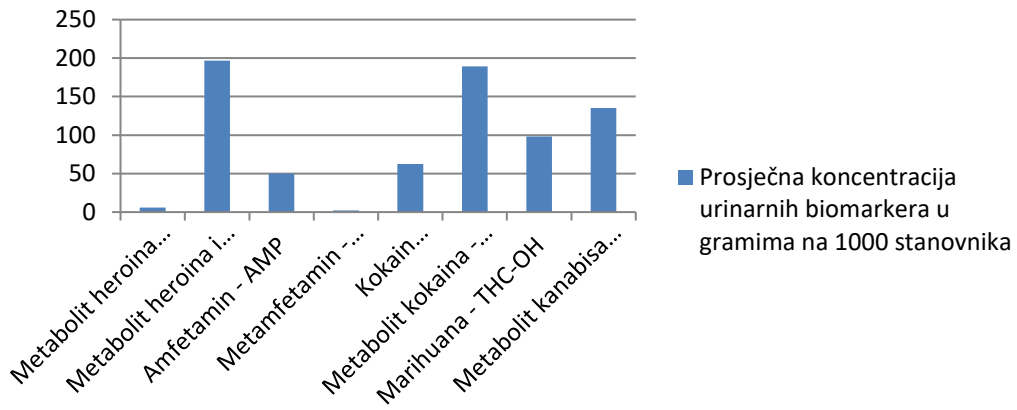
u odnosu na radne dane. Također, utvrđene su sezonske varijacije, pri čemu je konzumacija bila viša u toplijim mjesecima, što može biti povezano s promjenama u strukturi stanovništva tijekom određenih razdoblja u godini. Analiza je pokazala da je najčešće korištena supstanca kanabis, s procijenjenom potrošnjom između 10 i 70 doza dnevno na 1000 stanovnika, što je u skladu s ranijim istraživanjima. Uz kanabis, među najzastupljenijim ilegalnim supstancama u gradovima Republike Hrvatske bili su heroin (0,2 – 10 doza dnevno na 1000 stanovnika), kokain (0,03 – 4,4 doze dnevno na 1000 stanovnika) te MDMA (0,01 – 0,1 doza dnevno na 1000 stanovnika). Usporedba s drugim dostupnim podacima potvrdila je da su najveće razine potrošnje zabilježene u Zagrebu i Zadru[793]. Istraživanja su pokazala da se tijekom turističke sezone bilježi povećana upotreba stimulativnih supstanci poput kokaina, amfetamina i heroina. S druge strane, potrošnja kanabisa ostala je stabilna tijekom cijele godine, bez značajnih sezonskih odstupanja.[794].

6.5. Praćenje biomarkera u otpadnim vodama grada Zadra

Nakon Zagreba, u Zadru je utvrđena izrazito visoka konzumacija droga. Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Zadar je među gradovima s najvećim brojem liječenih ovisnika u Republici Hrvatskoj. Zbog toga se u nastavku detaljnije analizira istraživanje koje su znanstvenici *Instituta Ruđer Bošković* proveli 2013. godine u ovom gradu. Uzorci u Zadru prikupljani su u razdoblju izvan turističke sezone (18. – 27. ožujka 2013.) te tijekom turističke sezone (31. srpnja – 12. kolovoza 2013.). Prikupljanje uzoraka provodilo se i radnim danima i vikendom, dok je analiza bila usmjerena na detekciju metabolita šest odabranih droga: kokaina, heroina, amfetamina, metamfetamina, MDMA-a i kanabisa.

[793] Ibid.

[794] Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, *Analiza urinarnih biomarkera droga u otpadnoj vodi grada Zadra ukazala je na značajno povišenje stopa potrošnje nekih tipova droga tijekom turističke sezone*, priopćenje za medije, 2013., pristupljeno 01.03.2021., https://drogeiovisnosti.gov.hr/UserDocsImages/uredarhiva/2013/10/Priopcenje_tisak_Rudjer_Boskovic.pdf



Grafikon 56: Prosječna koncentracija urinarnih biomarkera u Zadru (proljeće/ljeto 2013.)

Rezultati analize pokazali su da su najviše koncentracije zabilježene za metabolit heroina te terapijski opijat morfin. To je očekivano s obzirom na činjenicu da je u promatranoj godini Zadar imao najveću stopu liječenih ovisnika u Hrvatskoj, pri čemu se u zamjenskoj terapiji često koristi sporo otpuštajući morfin. Također, utvrđena je visoka razina metabolita kokaina, dok su koncentracije ostalih biomarkera bile niže.

Koncentracije metamfetamina bile su izuzetno niske u svim uzorcima (1-5 ng/L). Kada se usporede dva analizirana razdoblja, jasno se vidi da su koncentracije svih istraživanih supstanci, osim metamfetamina, bile znatno više tijekom turističke sezone. Ovaj porast može se povezati s povećanim brojem ljudi u obalnim gradovima ljeti, kao i intenzivnijim noćnim izlascima u tom periodu. Kanabis se konzumirao tijekom cijele godine, pri čemu su zabilježene više vrijednosti u odnosu na ostale analizirane supstance.

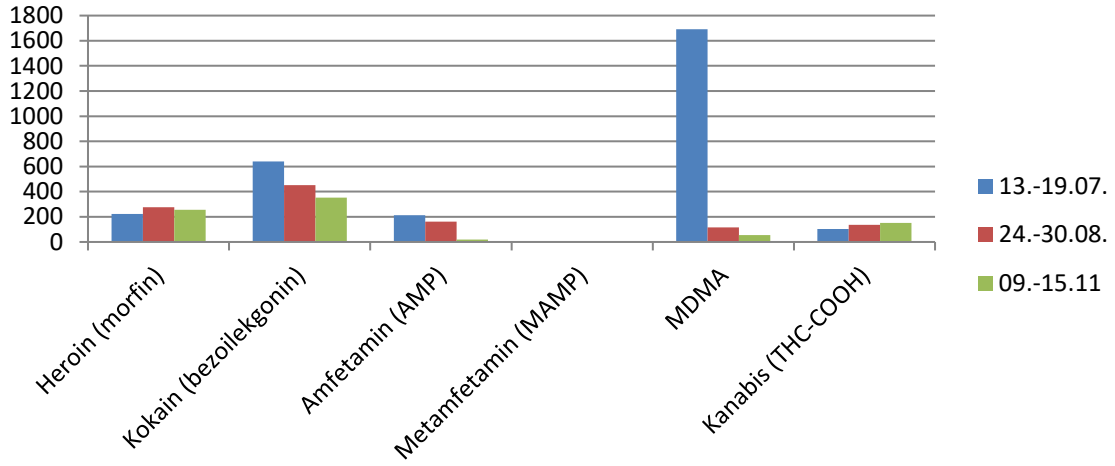
6.6. Analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama grada Splita

Analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama provedena je i u Splitu tijekom 2016. godine, pri čemu su uzorci prikupljani u tri različita tjedna – jedan tijekom ljetne sezone, drugi za vrijeme održavanja glazbenog festivala Ultra te treći u mjesecu izvan turističke sezone. Ovo istraživanje od posebne je važnosti jer je Split, uz to što je najveći obalni grad, ujedno i drugi najveći grad u Republici Hrvatskoj. Pregledom podataka iz *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari* potvrđena je i visoka stopa liječenih ovisnika.

Što se tiče analize otpadnih voda u Splitu, uzorci su prikupljani s dvije glavne gradske lokacije za odvodnju, a rezultati su pokazali slične koncentracije droga na obje lokacije u svim razdobljima istraživanja. U sklopu analize praćeni su biomarkeri koji se izlučuju putem urina i

fekalija nakon konzumacije određenih supstanci, uključujući heroin, kokain, amfetamin, metamfetamin, MDMA i kanabis, kao i terapijske opioide poput metadona, buprenorfina i kodeina.

Kada je riječ o prisutnosti novih psihoaktivnih tvari, važno je istaknuti da su one detektirane isključivo tijekom održavanja glazbenog festivala. S obzirom na to da je riječ o međunarodnom događaju koji okuplja posjetitelje iz otprilike 140 zemalja, prisutnost ovih supstanci može se povezati s dolaskom sudionika iz različitih dijelova svijeta, gdje su određene psihoaktivne tvari češće u uporabi.



Grafikon 57: Prikaz potrošnje droga temeljem analize urinarnnih biomarkera u Splitu 2016. godine[795]

Podaci prikazani u grafikonu 30 izraženi su u gramima tijekom jednoga tjedna na 1000 stanovnika. Napominjemo kako u grafikonu nije prezentiran tjedni protok terapeutskih opioida, već je fokus na šest najzastupljenijih droga.

Analizirajući rezultate o potrošnji heroina, stručnjaci su količinu koja je dnevno izlučena umanjili za dnevno procijenjenu izlučenu količinu morfina koji se upotrebljava u terapeutske svrhe. Pri tome su u obzir uzeli raspoložive podatke o potrošnji terapeutskog morfina u Splitu. Potrošnja heroina bila je niža u odnosu na potrošnju MDMA, amfetamina i kokaina. Najmanje korištena droga u analiziranim razdobljima bila je metamfetamin (0,3 grama na 1000 stanovnika u zimskim mjesecima, 0,5 grama na 1000 stanovnika u ljetnim mjesecima), a porast je zabilježen za vrijeme glazbenoga festivala kada je potrošnja metamfetamina iznosila 7 grama

[795] Senka Terzić i Marijan Ahel, *Istraživanje potrošnje droga u Splitu primjenom analiza odabranih urinarnih biomarkera droga u otpadnoj vodi – Izvještaj* (Zagreb: Institut Ruđer Bošković, Zavod za istraživanje mora i okoliša, prosinac 2016.).

na 1000 stanovnika, što predstavlja povećanje od 1300% u odnosu na tjedan tijekom ljetne sezone u kojem se festival nije održao.

U vrijeme održavanja glazbenog festivala zabilježena je i veća potrošnja kokaina, amfetamina i MDMA nego u ostalim analiziranim razdobljima. Važno je istaknuti izrazito visoku potrošnju MDMA u tjednu održavanja festivala (1691 gram tjedno na 1000 stanovnika), dok je njegova konzumacija u ostalim razdobljima bila znatno niža (od 56 do 116 grama tjedno na 1000 stanovnika).

Analiza otpadnih voda u Splitu pokazala je da turistička sezona značajno utječe na povećanje potrošnje stimulativnih droga, pri čemu su najčešće konzumirane supstance bile kokain, amfetamin i MDMA.

Rezultati analize pokazali su da je tijekom održavanja glazbenog festivala potrošnja stimulativnih droga znatno porasla, pri čemu je posebno uočljivo povećanje konzumacije MDMA, koja je bila dvadeset puta veća u usporedbi s ostalim analiziranim razdobljima. Ovakvi nalazi u skladu su s podacima dobivenim u drugim istraživanjima. Primjerice, u Slovačkoj je 2013. godine provedena analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama u sedam velikih gradova, pri čemu su uzorci prikupljani od ožujka do listopada, ali i za vrijeme dvaju glazbenih festivala. Prvi festival imao je multikulturalni karakter s oko 3000 posjetitelja, dok je drugi bio usmjeren na narodnu i country glazbu te je okupio 10 000 sudionika. Rezultati istraživanja potvrdili su da je tijekom oba događaja došlo do porasta potrošnje droga, pri čemu je uočeno čak četverostruko povećanje konzumacije kokaina.[796]

6.7. Zaključni osvrt na analizu urinarnih biomarkera u otpadnim vodama

Analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama pokazala se kao korisna metoda za praćenje potrošnje droga u urbanim sredinama, pružajući relevantne podatke o trendovima konzumacije različitih psihoaktivnih tvari.

Dobiveni rezultati omogućili su uvid u obrasce potrošnje droga u gradu Zagrebu, uz indicije za širi kontekst Republike Hrvatske te su potvrdili nekoliko hipoteza istraživanja.

[796] Tomáš Mackuľak i sur., "National Study of Illicit Drug Use in Slovakia Based on Wastewater Analysis," *Science of The Total Environment* 494–495 (2014): 158–165, https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2014.06.089.

Evaluacija hipoteza je slijedeća:

- **H1 - U posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj** djelomično je potvrđena u dijelu koji se može procijeniti na temelju dostupnih statističkih podataka analize otpadnih voda u Zagrebu. Podaci analize otpadnih voda ukazuju na kontinuiran porast potrošnje droga u Zagrebu uz neke promjene tijekom pandemije Covid, i uz pojedine razlike kod teških i lakih droga. Tijekom promatranog razdoblja od desetljeća i pola utvrđen je iznimno veliki porast količine kokaina i amfetamina kao teških droga, te porast količina kanabisa. Primjerice, potrošnja kokaina u Zagrebu porasla je više nego desetorostruko s 49,95 mg/1000 stanovnika dnevno u 2011. na 548,62 mg/1000 stanovnika dnevno u 2021. godini, dok je nakon 2022. utvrđen još daljnji porast na 677 mg/1000 stanovnika u 2024. Nešto manji trendovi porasta vidljivi su i kod kanabisa, koji je zabilježio trostruko povećanje potrošnje do 2019. godine da bi nakon 2020. zabilježen pad sa zadržavanjem na oko 85-89 mg/1000 stavnovnika dnevno što je oko dvostruko veća količina nego 2012. Amfetamini su 2020. godine u Zagrebu dosegnuli rekordne vrijednosti čak i u usporedbi s europskim gradovima koji su veliki uvoznici ili proizvođači. Budući da se analiza odnosi primarno na Zagreb, iz tih podataka nije moguće izvoditi zaključke za cijelu Republiku Hrvatsku, ali oni predstavljaju relevantan indikator trendova u najvećem urbanom središtu države.
- **H6 - Pandemija COVID-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga** djelomično je potvrđena. Naime, tijekom pandemije registriran je pad potrošnje MDMA (u skladu sa zatvaranjem klubova i manjkom javnih okupljanja) te porast potrošnje kanabisa, koji je češće konzumiran u privatnom okruženju. Zabilježene su i anomalije 2020. (npr. iznimno visoke vrijednosti amfetamina u Zagrebu koje su bile oko sedam puta veće od prethodne i naredne godine) koje mogu odražavati specifične tržišne poremećaje. Iako su ove promjene u velikoj mjeri bile privremenog karaktera, razine potrošnje nakon pandemije ostale su osjetno više u odnosu na početne godine promatranog razdoblja.
- **Hipoteze H2** - U posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga, **H3** (*Broj liječenih ovisnika u srazmjernom je porastu u odnosu na porast konzumacije i dostupnosti droga u RH*), **H4** (*Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi*) i **H5** (*Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je neučinkovitog kriminalističkog istraživanja*) nisu obrađene u ovom dijelu rada te ih, s obzirom na

prirodu korištene metodologije, u ovom poglavlju nije moguće niti potvrditi niti opovrgnuti ali će se podaci iz ovog poglavlja koristiti za njhovu analizu. Njihova se evaluacija temelji na drugim skupovima podataka (MUP, zdravstveni sustav, pravni okvir) i obrađena je u zasebnim dijelovima rada.

Zaključno, analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama potvrdila je da je konzumacija u Zagrebu u proteklom desetljeću znatno porasla te da su trendovi konzumacije podložni sezonskim i društvenim promjenama. Povećana dostupnost određenih droga, poput kokaina i amfetamina približila je Zagreb razinama potrošnje utvrđenima u zapadnoeuropskim gradovima koji imaju dugačku tradiciju uvoza ili proizvodnje droge. Osim toga, pandemija COVID-19 imala je značajan utjecaj na obrasce potrošnje droga, potvrđujući potrebu za kontinuiranim praćenjem ovih trendova kako bi se pravovremeno reagiralo kroz javnozdravstvene i sigurnosne politike.

Iako se očekivalo da će dekriminalizacija imati izravan utjecaj na razinu potrošnje, povezanost nije nedvojbeno vidljiva ali se pokazuje da su količine veće u državama koje imaju liberalniji pristup i u njima susjednim državama. Gradovi u državama s liberalnijim politikama, poput Nizozemske ili Češke, bilježe visoke stope konzumacije. Zagreb kao tranzitna i turistička točka na Balkanskoj ruti pokazuje trendove koji ga sve više svrstavaju među zapadnoeuropske metropole po najvećim obrascima potrošnje. Prikupljeni podaci opravdavaju razmatranje drugačijih mogućnosti reguliranja konzumiranja droga, osobito u odnosu na teške droge čija količina je najviše porasla u otpadnim vodama.

7. ANALIZA SUDSKIH SPISA

U ovom dijelu rada provedena je analiza sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu*, *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* i *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*, s ciljem empirijskog uvida u kaznenopravni i prekršajnopravni odgovor na zlouporabu droga u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2020. godine, kroz analizu obilježja počinitelja, postupanja pravosudnih tijela te karakteristika samih postupaka.

Analiza je obuhvatila pregled ukupno 22 pravomoćno okončana sudska predmeta na *Županijskom sudu u Zagrebu*, 290 predmeta (od ukupno 1176 pravomoćno zaključenih slučajeva) na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* te 355 predmeta (od ukupno 4554 pravomoćno riješenih slučajeva) na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu*.

Važno je napomenuti da su predmeti na *Županijskom sudu u Zagrebu* i *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* analizirani za razdoblje od 2010. do 2020. godine. Međutim, analiza *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu* obuhvaća razdoblje od 2016. do 2020. godine, budući da ovaj sud čuva spise isključivo za posljednjih pet godina, dok se stariji spisi arhivski eliminiraju i uništavaju.

7.1. Određivanje uzorka za analizu

Uzorak za analizu određen je u suradnji sa znanstvenicima s *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar* u Zagrebu, pri čemu su uzeti u obzir ključni parametri s ciljem osiguranja valjanosti i pouzdanosti zaključaka.

Veličina uzorka izračunata je uz razinu pouzdanosti od 95%, standardno odstupanje od 50% te uz dopuštenu pogrešku od 5%.

Izračun potrebne veličine uzorka (kada je populacija poznata):

$$n' = \frac{n}{1 + \frac{z^2 \times \hat{p}(1-\hat{p})}{\varepsilon^2 N}}$$

z – z- vrijednost

ε - pogreška zaključivanja

N - veličina populacije

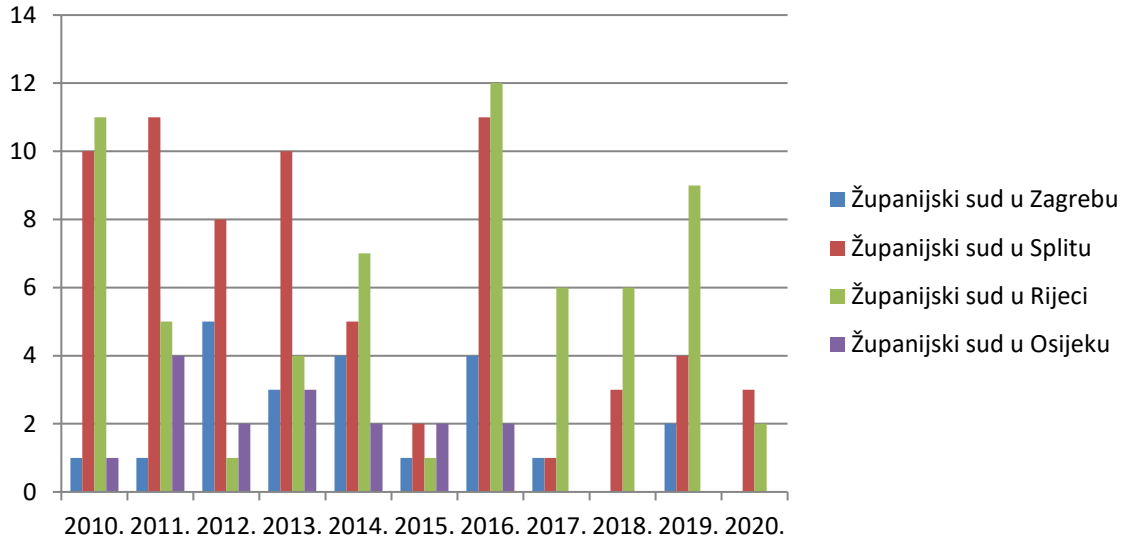
p̂ - proporcija populacije

7.1.1. Uzorak za analizu na Županijskom sudu u Zagrebu

Na *Županijskim sudovima u Zagrebu*, *Splitu*, *Rijeci* i *Osijeku* vodi se postupak za kaznena djela zlouporabe droga koja su u nadležnosti *Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala* (USKOK), a koja se odnose na kaznena djela protiv korupcije i organiziranog kriminala.

Kako ističe Krapac, USKOK je proširenjem mjesne nadležnosti odredio da navedena četiri županijska suda pokrivaju čitav teritorij Republike Hrvatske, pa je primjerice Županijski sud u Zagrebu nadležan i za područja sudova u Bjelovaru, Karlovcu, Varaždinu, Sisku i Velikoj Gorici (čl. 21. st. 2. Zakona o USKOK-u).[797]

Prema čl. 21. *Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala*, USKOK obavlja poslove državnog odvjetništva u predmetima kaznenih djela iz *Kaznenog zakona*. Nadalje, čl. 21. st. 4. istog zakona propisuje da *Ured* ima nadležnost nad kaznenim djelima zlouporabe droga. Posebno je važno istaknuti da se na ovim sudovima procesuiraju kaznena djela počinjena u okviru grupe ili zločinačke organizacije.



Grafikon 58: Prikaz osuđujućih presuda za kaznena djela zlouporabe droga iz nadležnosti USKOK-a za Zagreb , Split , Rijeku i Osijek od 2010. do 2020. godine

Grafikon 58 prikazuje broj osuđujućih presuda za kaznena djela zlouporabe droga u nadležnosti

[797] Davor Krapac, *Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije*, uz suradnju Zlate Đurđević, Elizabete Ivčević Karas, Marina Bonačića i Zorana Burića, VIII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, ur. Zlata Đurđević (Zagreb: Narodne novine, 2020), 194–195.

USKOK-a na *Županijskim sudovima u Zagrebu*[798], *Splitu*[799], *Rijeci*[800] i *Osijeku.*[801]

Zbog velikog broja, složenosti i opsežnosti predmeta, kazneni postupci se nerijetko prenose na druge sudove. Tako, bez obzira na prvotnu nadležnost, pojedini predmeti umjesto u Zagrebu mogu biti vođeni u Splitu, Rijeci ili Osijeku i obrnuto.

Iz prikazanog grafikona vidljivo je da broj pravomoćno okončanih predmeta na navedenim sudovima varira kroz godine. U razdoblju od 2010. do 2020. godine, na *Županijskom sudu u Zagrebu* donesene su ukupno 22 osuđujuće presude. U istom razdoblju, na *Županijskom sudu u Splitu* doneseno je 68 presuda, na *Županijskom sudu u Rijeci* 64, dok je na *Županijskom sudu u Osijeku* doneseno 16 osuđujućih presuda za kaznena djela zlouporabe droga.

Iako se u usporedbi s ukupnim brojem osuđujućih presuda na općinskim kaznenim i općinskim prekršajnim sudovima ovaj broj može činiti relativno malim, potrebno je naglasiti da se radi o složenim predmetima, često transnacionalnog karaktera, s većim brojem optuženih. U takvim predmetima optužbe se odnose na oduzimanje velikih količina droge, pri čemu se ne radi o gramima, kao što je slučaj na nižim sudovima, već o stotinama kilograma. Zbog svoje složenosti, suđenja u ovim slučajevima često traju i do deset godina. Također, učestale su situacije u kojima dolazi do sklapanja sporazuma s pojedinim optuženicima, što dovodi do razdvajanja predmeta, pa jedan sudski spis može biti podijeljen na više manjih predmeta koji se potom dodjeljuju različitim sucima.

S obzirom na to da je na *Županijskom sudu u Zagrebu* u razdoblju od 2010. do 2020. godine doneseno ukupno 22 pravomoćne presude, odlučeno je da analiza obuhvati sve predmete, čime uzorak analize iznosi 100%.

[798] Bilješka autorice: pisana zamolba za uvid u kaznene spise poslana Županijskome sudu u Zagrebu 14. listopada 2021.; uvid odobren od strane suca ovlaštenog za poslove sudske uprave i ostvaren u prosincu 2021. godine. Analizirano 22 pravomoćno okončana predmeta vezana uz zlouporabu droga.

[799] Bilješka autorice: putem e-maila od 21. prosinca 2021. godine autorica je od Županijskog suda u Splitu (zana.feracina@zsst.pravosudje.hr, predmet broj: 4Su-716/2021) dobila tražene statističke podatke o broju osuđujućih presuda za kaznena djela zlouporabe droga (predmeti USKOK-a) za razdoblje od 2010. do 2020. godine.

[800] Bilješka autorice: putem e-maila od 31. prosinca 2021. godine autorica je od Županijskog suda u Rijeci (emilia.bokulic@zsri.pravosudje.hr, predmet broj: 27Su-595/2021) dobila tražene statističke podatke o broju osuđujućih presuda za kaznena djela zlouporabe droga (predmeti USKOK-a) za razdoblje od 2010. do 2020. godine.

[801] Bilješka autorice: putem e-maila od 24. prosinca 2021. godine autorica je od Županijskog suda u Osijeku (ured.predsjednika@zsos.pravosudje.hr, predmet broj: 27Su-725/2021) dobila tražene statističke podatke o broju osuđujućih presuda za kaznena djela zlouporabe droga (predmeti USKOK-a) za razdoblje od 2010. do 2020. godine.

7.1.2. Uzorak za analizu na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu

Pri određivanju uzorka za analizu na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* uzeto je u obzir da je u razdoblju od 2010. do 2020. godine doneseno ukupno 1176 osuđujućih presuda vezanih uz zlouporabu droga.

Na temelju definiranih parametara izračunato je da optimalna veličina uzorka za analizu sudskih spisa iznosi 290 predmeta. Budući da broj predmeta na sudu varira po godinama, uzorak je definiran uzimajući u obzir te varijacije kako bi se osigurala veća preciznost analize. Sukladno tome, 290 predmeta u uzorku raspoređeno je proporcionalno broju donesenih presuda u promatranom razdoblju.

Tablica 13: Broj analiziranih spisa na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu

Godina	Broj donesenih osuđujućih presuda	%	Minimalni broj spisa potrebnih za analizu
2010.	276	23,5%	68
2011.	272	23,1%	67
2012.	131	11,1%	32
2013.	46	3,9%	11
2014.	58	4,9%	15
2015.	69	5,9%	17
2016.	74	6,3%	18
2017.	72	6,1%	18
2018.	66	5,6%	16
2019.	62	5,3%	15
2020.	50	4,3%	13
Ukupno	**1176**	**100,0%**	**290**

Analiza sudskih spisa provedena je za dva odvojena vremenska razdoblja: od 2010. do 2012. godine (razdoblje prije dekriminalizacije) te od 2013. do 2020. godine (razdoblje nakon dekriminalizacije). Cilj ove podjele bio je omogućiti precizniju analizu učinaka dekriminalizacije na obilježja počinjenih kaznenih djela, kaznenopravnu kvalifikaciju, strukturu izrečenih sankcija i tijek kaznenog postupka.

7.1.3. Uzorak za analizu na Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu

Na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu* u razdoblju od 2010. do 2020. godine doneseno je ukupno 6570 osuđujućih presuda. Međutim, spisi za razdoblje od 2010. do 2015. godine arhivski su izlučeni i uništeni te nisu dostupni za analizu. Stoga je za potrebe ovog istraživanja dostupno 4554 presude donesene u razdoblju od 2016. do 2020. godine.

Veličina uzorka izračunata je uz razinu pouzdanosti od 95%, standardno odstupanje od 50% te uz dopuštenu pogrešku od 5%, pri čemu optimalna veličina uzorka za analizirano razdoblje iznosi 355 spisa.

Broj analiziranih spisa raspoređen je proporcionalno broju donesenih osuđujućih presuda u razdoblju od 2016. do 2020. godine. Budući da raniji spisi nisu dostupni, nije bilo moguće provesti analizu za razdoblje prije dekriminalizacije (do 2013. godine).

Tablica 14: Broj analiziranih spisa na Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu

Godina	Broj osuđujućih presuda	%	Broj spisa potrebnih za analizu
2010.	385	spisi nisu dostupni	-
2011.	18	spisi nisu dostupni	-
2012.	96	spisi nisu dostupni	-
2013.	396	spisi nisu dostupni	-
2014.	753	spisi nisu dostupni	-
2015.	368	spisi nisu dostupni	-
2016.	779	17,1%	61
2017.	952	20,9%	74
2018.	1087	23,9%	85
2019.	964	21,2%	75
2020.	772	17,0%	60
Ukupno (2016. - 2020.)	**4554**	**100%**	**355**
Ukupno (sve god.)	**6570**		

7.1.4. Određivanje varijabli za analizu

Varijable korištene u ovom istraživanju nisu prethodno normirane niti preuzete iz unaprijed definiranog upitnika, već su odabrane induktivno, na temelju sadržaja dostupnih sudskih spisa. Pregledom svakog pojedinog predmeta identificirani su podaci koji se najčešće ponavljaju i koji su bili dostupni u najvećem broju slučajeva. Na temelju takvog uvida izrađen je popis varijabli koje je bilo moguće sustavno i dosljedno pratiti kroz cijeli uzorak.

Ovakav pristup odražava realne mogućnosti empirijskog istraživanja temeljenog na sekundarnoj analizi sudske dokumentacije. Iako je istraživanje prvenstveno vođeno iz perspektive kaznenog prava i kriminalistike, izbor varijabli odgovara standardnim pokazateljima koji se koriste u sociološkim i kriminološkim studijama o počiniteljima kaznenih djela. Tako na primjer *Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama* (EMCDDA), *Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal* (UNODC) te nacionalni statistički zavodi redovito analiziraju obilježja poput spola, dobi, zaposlenosti i obrazovanja počinitelja u epidemiološkim i kriminalnim istraživanjima o zlouporabi droga.

Dodatno, gdje god je bilo moguće, prikupljeni podaci situirani su u širi društveni i statistički kontekst, na primjer kroz usporedbe s nacionalnim pokazateljima. Takva komparativna analiza omogućuje procjenu eventualnih odstupanja i specifičnosti populacije počinitelja kaznenih djela vezanih uz drogu u odnosu na opću kriminalnu populaciju ili širi društveni okvir.

7.2. Analiza spisa Županijskog suda u Zagrebu

Analiza sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* za razdoblje od 2010. do 2020. godine obuhvatila je ukupno 22 predmeta, što čini 100% predmeta u kojima je u navedenom razdoblju donesena pravomoćna osuđujuća presuda. U tim predmetima evidentirana su ukupno 152 počinitelja.

Kako bi se prikupilo što više relevantnih podataka, u analizi je korišten veći broj varijabli. Za određivanje sudjelovanja pojedinaca u kaznenom postupku korištena je varijabla broja počinitelja (sudioništvo).

U pogledu općih karakteristika počinitelja analizirane su sljedeće varijable: spol, dob, državljanstvo, stručna sprema, zvanje, bračni status, broj djece, radni status (zaposlenost), iznos mjesečnih primanja, način ostvarivanja mjesečnih primanja te imovinsko stanje. Osim toga, korištena je varijabla ranije osuđivanosti kako bi se dobili podaci o recidivizmu, odnosno ponavljanju kaznenog djela zlouporabe droga.

Dodatno su analizirane varijable koje se odnose na vrstu i količinu oduzete droge, izrečene kazne, troškove postupka i vještačenja, priznanje počinitelja te način otkrivanja kaznenog djela. Kako bi se utvrdila učestalost sudjelovanja pojedinih policijskih postaja u procesuiranju ovih kaznenih djela, uključena je i varijabla vezana uz policijsku postaju koja je sudjelovala u otkrivanju kaznenog djela.

Detaljno su proučene i varijable povezane s dokaznim radnjama (radi kriminalističkih ciljeva), uključujući pretragu, oduzimanje predmeta, ispitivanje okrivljenika, ispitivanje svjedoka i vještačenje.

Primjenom varijabli datuma otkrivanja kaznenog djela, datuma pokretanja kaznenog postupka i datuma izricanja presude izračunat je vremenski prosjek trajanja postupka, od otkrivanja kaznenog djela do izricanja presude, kao i trajanje samog sudskog postupka.

Dodatno je analizirana primjena posebnih dokaznih radnji, kao i podaci o tome jesu li u predmetima izjavljene žalbe te koji su sudovi bili nadležni u daljnjem postupku.

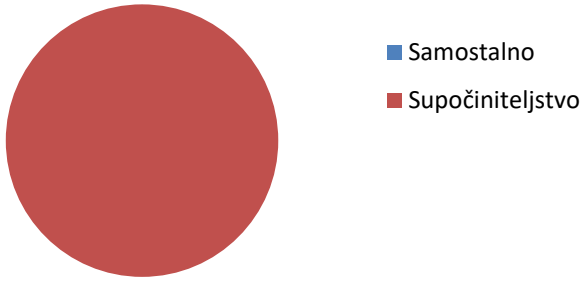
7.2.1. Sudioništvo

U okviru analize predmeta *Županijskog suda u Zagrebu* za razdoblje od 2010. do 2020. godine, posebna pažnja posvećena je varijabli sudioništvo,[802] koja se odnosi na broj osoba uključenih u pojedini kazneni postupak. Ova varijabla omogućuje uvid u strukturu i karakter kaznenih djela zlouporabe droga te daje dublje razumijevanje načina na koji se ta djela čine. Značaj ove varijable je:

- **Razlikovanje individualnog i skupnog kriminaliteta** – analiza sudioništva pomaže u razlikovanju kaznenih djela koja su počinjena samostalno od onih koja su rezultat organiziranih ili grupnih aktivnosti. U predmetima koji uključuju više počinitelja često se radi o udruženim skupinama, pri čemu se kriminalne radnje planiraju i izvršavaju s jasnom podjelom uloga među sudionicima.
- **Utvrđivanje organiziranog kriminala** - veliki broj supočinitelja u pojedinom predmetu može ukazivati na organizirane kriminalne skupine ili zločinačke organizacije, koje često djeluju na međunarodnoj razini. Budući da su kaznena djela zlouporabe droga često povezana s mrežama krijumčara i distributera, analizom sudioništva moguće je utvrditi razinu organiziranosti počinitelja te njihovu ulogu u lancu trgovine drogama.

[802] O sudioništvu u širem i užem smislu, uključujući razlikovanje počiniteljstva te sudioničkih oblika poticanja i pomaganja, vidi: Željko Horvatić, Davor Derenčinović i Leo Cvitanović, *Kazneno pravo: opći dio II, kazneno djelo i kaznenopravne sankcije* (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017), 156–176.

- **Kaznenopravne posljedice i odmjeravanje kazne** - broj sudionika u kaznenom djelu može imati značajan utjecaj na odmjeravanje kazne. Kazneni zakon često predviđa strože kazne za sudjelovanje u organiziranoj kriminalnoj skupini, u usporedbi s individualnim djelima. Osim toga, analizom sudioništva moguće je utvrditi u kojoj mjeri se primjenjuju različiti modaliteti kaznene odgovornosti, poput pomaganja, poticanja ili sudjelovanja u zločinačkoj organizaciji.
- **Povezanost s dokaznim postupkom** - suđenja s većim brojem optuženika obično su procesno složenija i zahtijevaju obuhvatnije istraživanje, uključujući analizu komunikacije među optuženicima, financijskih transakcija te svjedočenja više osoba. Takvi slučajevi su složeniji za kriminalističko istraživanje koje provodi policija. Veći broj sudionika u predmetima također može utjecati na trajanje postupka i pravne strategije obrane, uključujući priznanja krivnje, sporazume s tužiteljstvom i mogućnost razdvajanja spisa.



Grafikon 59: Prikaz varijable sudioništvo 2010.-2020.

Analizom sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* za analizirano razdoblje utvrđeno je da su u 22 kaznena predmeta evidentirane ukupno 152 osobe.

Sva kaznena djela počinjena su uz sudjelovanje supočinitelja, pri čemu nije zabilježen nijedan slučaj individualnog počinjenja kaznenog djela. Ovi podaci potvrđuju prethodno navedenu činjenicu da se na ovom sudu procesuiraju isključivo kaznena djela počinjena u okviru grupe ili zločinačke organizacije, pri čemu većina predmeta ima transnacionalni karakter.

Najčešća struktura organiziranih skupina uključivala je tri ili pet članova, pri čemu je u četiri predmeta sudjelovalo po tri osobe, dok su u četiri predmeta sudjelovale po pet osoba.

Najmanji broj sudionika u pojedinom kaznenom djelu bio je dvije osobe (u jednom predmetu; ne isključujemo mogućnost da je predmet razdvojen. Napominjemo da sama činjenica da su kaznena djela počinile dvije osobe ne mora nužno značiti postojanje zločinačkog udruženja u

smislu čl. 328. KZ-a; postupak se ipak može voditi pred županijskim sudom ako su ispunjeni uvjeti iz čl. 190. st. 2. i 3. KZ-a ili ako je djelo kvalificirano kao teži oblik neovlaštene proizvodnje i prometa droga), dok je najveći broj evidentiranih sudionika iznosio 17 osoba (također u jednom predmetu). Ovi podaci jasno ukazuju na prisutnost organiziranog kriminala, s obzirom na to da se radi o kaznenim djelima u kojima se kriminalne aktivnosti odvijaju neovisno o državnim granicama, pri čemu je u svim analiziranim kaznenim djelima bilo uključeno više osoba.

Nadalje, iz dostupnih podataka vidljivo je da je svim počiniteljima primarni cilj bio stjecanje financijske dobiti, što je jedna od ključnih karakteristika organiziranog kriminala.

Varijabla sudioništvo ključna je za razumijevanje karaktera kaznenih djela zlouporabe droga na razini *Županijskog suda u Zagrebu*. Njena analiza omogućuje uvid u razmjere organiziranog kriminala, utjecaj sudioništva na kaznene sankcije, procesne specifičnosti predmeta s većim brojem optuženika te sociološke aspekte kriminalnog ponašanja.

Rezultati analize pokazuju da niti jedno kazneno djelo u analiziranom uzorku nije počinjeno samostalno, već isključivo u okviru kriminalnih grupa ili organizacija, pri čemu su svi sudionici imali jasan zajednički cilj – stjecanje financijske dobiti. Ove spoznaje dodatno potvrđuju transnacionalni karakter analiziranih kaznenih djela te ukazuju na složenost njihovog pravosudnog procesuiranja.

Dodatno uvid u kaznenopravni značaj sudioništva u kontekstu zlouporabe droga potvrđuju i podaci objavljeni u publikaciji *Zlouporaba opojnih droga 1998.–2007.*, u kojoj se navodi da je tijekom analiziranog desetogodišnjeg razdoblja u Republici Hrvatskoj za sudioništvo u kaznenim djelima zlouporabe droga bilo osuđeno ukupno 4.321 punoljetni počinitelj, što čini 15,3 % svih osuđenih osoba za ta kaznena djela. Pritom je najveći udio sudioništva zabilježen kod najtežeg oblika kaznenog djela – tzv. „organizirane trgovine“ (čl. 173. st. 3. tadašnjeg KZ-a), gdje je 90 % počinitelja osuđeno za neki od oblika sudioništva, dok je kod blažih oblika, primjerice samog posjedovanja (tada čl. 173. st. 1. KZ-a), taj udio iznosio svega 9,2 %.[803] Ovi podaci jasno pokazuju da je sudioništvo snažno povezano s težinom kaznenog djela, a osobito s organiziranim kriminalitetom i složenim oblicima trgovine drogom.

7.2.2. Opće karakteristike počinitelja

Kako bi se stekao uvid u opće karakteristike počinitelja, bilo je ključno analizirati niz

[803] Cvitanović, Rogić-Hadžalić i Mrčela, *op. cit.*, 95.-98.

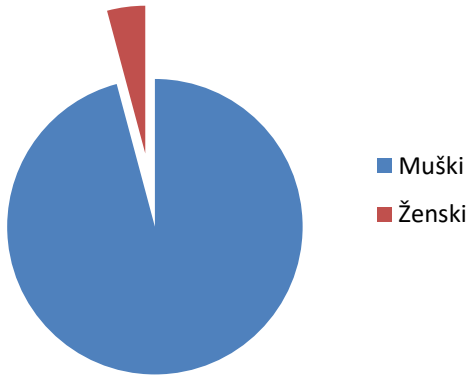
demografskih i socio-ekonomskih varijabli. U tu svrhu, posebna pažnja posvećena je spolu, starosti, državljanstvu, stručnoj spremi, zvanju, bračnom statusu, broju djece, radnom statusu (zaposlenosti), iznosu mjesečnih primanja, načinu ostvarivanja mjesečnih primanja te imovinskom statusu.

Spol počinitelja

Spol predstavlja jednu od ključnih demografskih varijabli u analizi počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga. Razlikovanje prema spolu omogućuje uvid u rodne obrasce kriminalnog ponašanja, odnosno u to postoji li značajna razlika u zastupljenosti muškaraca i žena među osuđenim osobama.

Istraživanja u području kriminalistike i sociologije pokazuju da su muškarci statistički češće zastupljeni u počinjenju teških kaznenih djela, uključujući trgovinu i distribuciju droga, dok su žene u manjem broju uključene u te aktivnosti, najčešće u manje hijerarhijski visokim ili operativnim ulogama. Međutim, u kontekstu organiziranog kriminala, spol može imati utjecaj na vrstu i način sudjelovanja u kriminalnim aktivnostima, što ovu varijablu čini relevantnom za analizu.

Analiza spola u sudskim predmetima pruža mogućnost prepoznavanja rodnih specifičnosti unutar kriminalnih grupa te može pomoći u boljem razumijevanju uloga pojedinaca unutar organiziranih kriminalnih mreža. Također, usporedba podataka o muškim i ženskim počiniteljima može doprinijeti razumijevanju socijalnih i ekonomskih faktora koji utječu na njihovo sudjelovanje u kriminalnim aktivnostima.



Grafikon 60: Prikaz počinitelja kaznenog djela prema spolu 2010.-2020.

Analizom sudskih spisa u promatranom razdoblju utvrđeno je da su žene bile involvirane u ukupno sedam predmeta. U samo jednom predmetu sudjelovale su dvije ženske osobe, dok je u preostalih šest predmeta uz muške počinitelje sudjelovala po jedna ženska osoba.
Ukupno gledano, od 152 evidentirana počinitelja, 8 su bile žene (5,26%), dok je 144 počinitelja bilo muškog spola (94,74%).
Slične rodne razmjere potvrđene su i u nacionalnim statističkim pregledima za razdoblje od 1998. do 2007. godine, gdje je na razini cijele Republike Hrvatske, od ukupno 31.855 optuženih punoljetnih osoba za kaznena djela zlouporabe opojnih droga, optuženo 2.250 žena, a osuđeno njih 1.886, što čini tek oko 7 % svih osuđenih osoba.[804]
Dobiveni rezultati u skladu su s prethodnim istraživanjima koja pokazuju da su muškarci dominantni počinitelji kaznenih djela zlouporabe droga. Žene se u analiziranim predmetima pojavljuju isključivo kao supočinitelji, pri čemu nije utvrđen nijedan slučaj u kojem su žene evidentirane kao samostalni počinitelji. Ovi nalazi potvrđuju trend prema kojem žene češće imaju sekundarne uloge u okviru organiziranih kriminalnih aktivnosti, dok vodeće i operativne pozicije u pravilu zauzimaju muškarci.
Usporedbe radi, prema službenim podacima *Državnog zavoda za statistiku* za 2020. godinu, žene su činile 13,45 % svih pravomoćno osuđenih punoljetnih osoba u Republici Hrvatskoj.[805]
U okviru analizirane skupine počinitelja kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga u ovome radu, taj udio iznosi tek 5,26 %, što ukazuje na još izraženiju neravnotežu u zastupljenosti spolova unutar ove specifične kategorije kriminaliteta.
Ova odstupanja potvrđuju specifičnost populacije počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga u odnosu na širi kriminalni kontekst.

Državljanstvo počinitelja

Državljanstvo predstavlja jednu od ključnih varijabli u analizi počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga, budući da omogućuje identifikaciju nacionalne i međunarodne dimenzije kriminalnih aktivnosti. S obzirom na to da su kaznena djela zlouporabe droga često transnacionalnog karaktera, analizom državljanstva moguće je utvrditi sudjeluju li u počinjenju kaznenih djela isključivo domaći državljani ili su prisutni i strani državljani, što može upućivati na postojanje međunarodnih kriminalnih mreža.
Ova varijabla također omogućuje uvid u geografske obrasce trgovine drogama te povezanost

[804] Ibid, 104.
[805] Državni zavod za statistiku, *Pravomoćno osuđene punoljetne osobe – 2020.*, Zagreb: DZS, 2021, tablica 3.

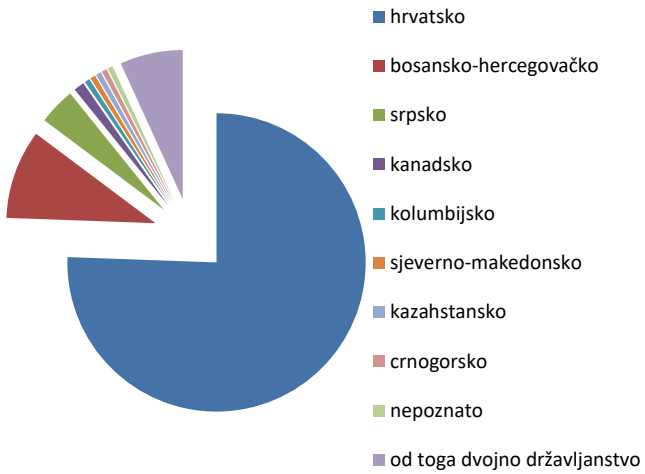
Republike Hrvatske s međunarodnim krijumčarskim rutama što je korisno za usmjeravanje kriminalističkog istraživanja.

Ukoliko analiza pokaže značajan udio stranih državljana među počiniteljima, to može ukazivati na povezanost domaćih kriminalnih struktura s međunarodnim grupama, ali i na Hrvatsku kao potencijalnu tranzitnu točku u širem europskom ili globalnom kontekstu.

Nadalje, državljanstvo može biti važno u kontekstu kaznenopravnog tretmana počinitelja, budući da se prema stranim državljanima mogu primjenjivati posebni pravni mehanizmi, poput ekstradicije ili izricanja zaštitnih mjera protjerivanja iz zemlje nakon izdržane kazne.

Analizom ove varijable moguće je stvoriti precizniji profil počinitelja i razumjeti strukturu kriminalnih mreža, čime se dobivaju vrijedni podaci za pravosudne i sigurnosne institucije u svrhu suzbijanja međunarodnog organiziranog kriminala.

Prema podacima *Državnog zavoda za statistiku*, u razdoblju od 2010. do 2020. godine kaznena djela protiv zdravlja ljudi – u koja spadaju i kaznena djela zlouporabe droga – čine stabilan udio u ukupnom kriminalitetu, a osuđeni počinitelji su u velikoj većini hrvatski državljani. U prosjeku, oko 95% osuđenih počinitelja su hrvatski državljani, dok je udio stranih državljana nizak (primjerice, u 2019. godini iznosio je 5,43%).[806] Statistika *Državnog zavoda za statistiku* pritom ne daje razradu prema konkretnom stranom državljanstvu (npr. državljani Bosne i Hercegovine, Srbije, Albanije i dr.), već bilježi samo binarnu klasifikaciju na domaće (RH) i strane državljane.



Grafikon 61: Prikaz počinitelja kaznenog djela prema državljanstvu 2010.-2020.

[806] Državni zavod za statistiku, *Statistička izvješća 1671/2020: Osuđene punoljetne osobe prema grupama kaznenih djela, državljanstvu i bračnom stanju u 2019.*, str. 182.

Analizom sudskih spisa utvrđeno je da su u 7 od ukupno 22 predmeta evidentirani isključivo hrvatski državljani, dok su u preostalih 15 predmeta uz hrvatske državljane evidentirani i strani državljani. Ovi podaci dodatno potvrđuju da su analizirana kaznena djela često transnacionalnog karaktera, pri čemu je prisutnost stranih državljana pokazatelj međunarodne dimenzije kriminalnih aktivnosti.

Analiza ove varijable je pokazala da su među ukupno evidentiranim osobama 133 hrvatski državljani (81,59%), dok su preostali počinitelji strani državljani ili osobe s dvojnim državljanstvom. Dvojno državljanstvo evidentirano je kod 12 osoba, pri čemu je najčešće kombinacija hrvatskog i bosanskohercegovačkog državljanstva (8 osoba). Osim toga, zabilježene su i dvije osobe s hrvatsko-kanadskim državljanstvom, dok su pojedinačni slučajevi evidentirani kod osoba sa srpsko-hrvatskim te srpsko-bosanskohercegovačkim državljanstvom.

U pogledu ukupnog broja stranih državljana, najzastupljeniji su:

- bosanskohercegovački državljani – 17 osoba (10,42%)
- srbijanski državljani – 7 osoba (4,29%)
- kanadski državljani – 2 osobe (1,23%; dvojno državljanstvo uz RH)
- kolumbijski, kazahstanski, sjevernomakedonski i crnogorski državljani – svaki po 0,61%
- za jednu osobu iz analize podaci o državljanstvu nisu poznati.

Vezano uz narodnost, analiza je pokazala sljedeću distribuciju među evidentiranim počiniteljima:

- Hrvati – 122 osobe (80,26%)
- Srbi – 9 osoba (5,92%)
- Bošnjaci – 8 osoba (5,26%)
- Albanci – 7 osoba (4,60%)
- Crnogorci – 2 osobe (1,31%)
- pojedinačni slučajevi: Kolumbijac, Rus i Makedonac – svaki po 0,65%

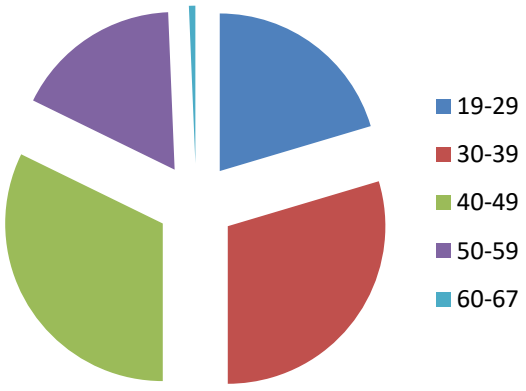
Podaci o državljanstvu jasno ukazuju na međunarodnu dimenziju kriminalnih aktivnosti povezanih sa zlouporabom droga. Postotak stranih državljana u kaznenim predmetima upućuje na prisutnost međunarodnih krijumčarskih mreža, što je posebno važno u kontekstu međunarodne suradnje pravosudnih i sigurnosnih institucija.

Nadalje, podaci o narodnosti ukazuju na raznolikost etničke strukture među počiniteljima, što može biti od značaja za daljnje istraživanje mreža organiziranog kriminala, kao i za procjenu mogućih veza između različitih kriminalnih skupina na regionalnoj i međunarodnoj razini.

Dobiveni rezultati potvrđuju da kaznena djela zlouporabe droga, procesuirana pred *Županijskim sudom u Zagrebu*, nadilaze nacionalne okvire, čime se dodatno potvrđuje transnacionalni karakter organiziranog kriminala u ovom području.

Starost počinitelja

Starost počinitelja jedna je od ključnih varijabli u analizi kaznenih djela zlouporabe droga, budući da omogućuje bolje razumijevanje dobnih obrazaca kriminalnog ponašanja. Istraživanja pokazuju da su određene dobne skupine sklonije sudjelovanju u kaznenim djelima povezanima s drogom, pri čemu se često uočava veća zastupljenost mlađih odraslih osoba.
Analizom starosne strukture moguće je identificirati dominantne dobne skupine među počiniteljima, što može pružiti uvid u njihove motivacije, obrasce ponašanja i razinu uključenosti u organizirani kriminal. Također, starosna struktura može ukazivati na razlike u vrsti kaznenih djela, pri čemu mlađe osobe češće sudjeluju u distribuciji i preprodaji, dok stariji pojedinci mogu zauzimati više hijerarhijske pozicije unutar kriminalnih organizacija.
Dodatno, analiza dobi počinitelja može imati kriminalističke i penološke implikacije, osobito u kontekstu određivanja kaznenopravnog statusa, odmjeravanja kazne i razumijevanja recidivizma. Uzimajući u obzir da su kaznena djela zlouporabe droga često povezana s dugotrajnim kriminalnim karijerama, analiza dobne strukture može pomoći u predviđanju rizičnih skupina te oblikovanju učinkovitijih strategija prevencije i rehabilitacije.



Grafikon 62: Prikaz starosti počinitelja prema dobnim skupinama 2010.-2020.

Analizom starosne strukture počinitelja, ispitanici su razvrstani u sljedeće dobne skupine: 19–29 godina, 30–39 godina, 40–49 godina, 50–59 godina te 60–67 godina.

Maloljetni počinitelji nisu uključeni u analizu, budući da kazneni postupci protiv maloljetnika ne bi ni bili u nadležnosti *Županijskog suda*, već bi im se sudilo u zasebnim postupcima. Prema prikupljenim podacima, najmlađi evidentirani počinitelj imao je 21 godinu, dok je najstariji imao 67 godina.

Od ukupno 152 počinitelja u 22 kaznena predmeta, dobna struktura je sljedeća:

- 31 osoba (20,39%) pripada dobnoj skupini 19–29 godina,
- 45 osoba (29,60%) pripada dobnoj skupini 30–39 godina,
- 49 osoba (32,23%) pripada dobnoj skupini 40–49 godina (što čini najveći udio počinitelja),
- 26 osoba (17,10%) pripada dobnoj skupini 50–59 godina,
- 1 osoba (0,65%) pripada dobnoj skupini 60–67 godina.

Izračunata prosječna starost svih počinitelja iznosi 39,03 godine.

Ovi podaci ukazuju na to da su počinitelji težih kaznenih djela, koja su u nadležnosti *Županijskog suda*, u prosjeku starije osobe. Najveći broj počinitelja nalazi se u dobnoj skupini od 40 do 49 godina, dok su mlađe dobne skupine zastupljene u nešto manjem broju.

Analiza je također pokazala razliku između počinitelja na županijskim sudovima u odnosu na prekršajne i općinske kaznene sudove. Na nižim sudovima procesuiraju se lakša kaznena djela povezana sa zlouporabom droga, a počinitelji su u prosjeku mlađe osobe (više u dijelu rada *7.4. Analiza spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*). Nasuprot tome, pred Županijskim sudom vode se složeniji kazneni postupci, koji uključuju organizirane kriminalne skupine i teže oblike zlouporabe droga, pri čemu su počinitelji često starije osobe koje imaju duže kriminalne karijere.

Prema podacima *Državnog zavoda za statistiku*, za razdoblje od 1998. do 2007. godine najveći broj punoljetnih osoba optuženih i osuđenih za kaznena djela zlouporabe opojnih droga nalazio se u dobnim skupinama od 22 do 25, 26 do 30 te 31 do 40 godina života, dok je nakon četrdesete godine broj počinitelja značajno opadao.[807] Ti podaci obuhvaćaju ukupna kaznena djela na razini države, uključujući i lakše oblike koji se procesuiraju na općinskim i prekršajnim sudovima. Usporedba s analiziranim predmetima *Županijskog suda u Zagrebu* – koji obrađuje teže oblike kaznenih djela – pokazuje bitnu razliku: počinitelji u tom kontekstu u prosjeku su starije osobe, što upućuje na dugotrajniju uključenost u kriminalne aktivnosti i višu razinu organiziranosti.

Zaključno, rezultati potvrđuju da teža kaznena djela zlouporabe droga nisu isključivo povezana

[807] Cvitanović, Rogić-Hadžalić i Mrčela, *Zlouporaba opojnih droga 1998.–2007.*, 104.

s mlađim počiniteljima, već da značajan udio počinitelja pripada srednjoj i starijoj dobnoj skupini, što može ukazivati na dugoročnu uključenost u kriminalne aktivnosti.

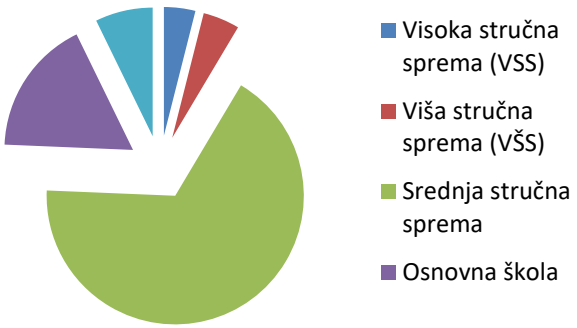
Stupanj obrazovanja počinitelja

Stupanj obrazovanja predstavlja značajnu sociodemografsku varijablu u analizi počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga, jer može pružiti uvid u potencijalne uzročne veze između obrazovnih postignuća i kriminalnog ponašanja. Istraživanja u području kriminalistike i sociologije pokazuju da niži stupanj obrazovanja često korelira s većom izloženošću rizičnim faktorima koji mogu dovesti do kriminalnog ponašanja, uključujući lošiju socioekonomsku situaciju, smanjene prilike za legalno zapošljavanje i veći rizik od uključenja u ilegalne aktivnosti.

Analiza obrazovne strukture počinitelja omogućuje bolje razumijevanje profila osoba uključenih u kaznena djela povezana s drogom, kao i potencijalnih razlika između pojedinačnih počinitelja i organiziranih kriminalnih skupina. Na primjer, u hijerarhiji organiziranog kriminala obrazovni profil može biti povezan s određenim ulogama unutar kriminalne mreže – osobe s nižim obrazovanjem češće obavljaju izvršne i operativne funkcije, dok pojedinci s višim obrazovanjem mogu biti uključeni u logističke i financijske aspekte ilegalnih aktivnosti.

Osim toga, podaci o stupnju obrazovanja mogu imati pravosudne i penološke implikacije, budući da obrazovni status može utjecati na kaznenu odgovornost, mogućnosti rehabilitacije i reintegracije u društvo nakon izdržane kazne.

Analiza ove varijable može doprinijeti razvoju učinkovitijih strategija prevencije kriminala, s naglaskom na obrazovne programe i socioekonomske intervencije kao ključne mjere u smanjenju stope kriminaliteta povezanog sa zlouporabom droga.



Grafikon 63: Prikaz stručne spreme počinitelja 2010.-2020.

Analizom varijable stručne spreme utvrđeno je da među 152 evidentirana počinitelja, obrazovna struktura varira, pri čemu je najveći udio osoba sa srednjom stručnom spremom.
Distribucija obrazovne strukture počinitelja:

- Visoka stručna sprema – 6 osoba (3,94%). Najčešće se radilo o diplomiranim ekonomistima (2 osobe), dok su ostali bili diplomirani inženjer strojarstva, diplomirani inženjer prometnih znanosti, diplomirani novinar i turistički menadžer.
- Viša stručna sprema – 7 osoba (4,60%). Ova skupina uključuje inženjera tehnologije, ekonomista, inženjera elektrotehnike, inženjera prometa, višeg medicinskog tehničara, fizioterapeuta te financijskog savjetnika i investitora.
- Srednja stručna sprema – 102 osobe (67,10%). Ova kategorija čini najveći udio počinitelja, što sugerira da osobe sa završenom srednjom školom najčešće sudjeluju u kriminalnim aktivnostima povezanim sa zlouporabom droga.
- Osnovnoškolsko obrazovanje – 26 osoba (17,10%). Ova skupina pokazuje kako i osobe s niskim stupnjem obrazovanja sudjeluju u kaznenim djelima, pri čemu niža obrazovna razina može biti povezana s ograničenim socioekonomskim prilikama i povećanim rizikom od uključenja u kriminalne aktivnosti.
- Nepoznato obrazovanje – 11 osoba (7,23%). Za ovu skupinu nije bilo dostupnih podataka o stečenom stupnju obrazovanja.

Rezultati analize pokazuju da većina počinitelja ima srednju stručnu spremu, dok je znatno manji udio osoba s visokim ili višim obrazovanjem. Ovi podaci potvrđuju dosadašnja istraživanja prema kojima su osobe s nižim stupnjem obrazovanja izloženije kriminalnim aktivnostima, prvenstveno zbog smanjenih mogućnosti legalnog zaposlenja, slabije socioekonomske stabilnosti i veće sklonosti društveno rizičnim ponašanjima.
Međutim, prisutnost pojedinaca s visokom i višom stručnom spremom ukazuje na to da kaznena djela zlouporabe droga nisu isključivo povezana s niskom razinom obrazovanja. Osobe s visokom stručnom spremom često mogu sudjelovati u logističkim, financijskim i organizacijskim aspektima kriminalnih aktivnosti, dok osobe s nižom razinom obrazovanja češće obavljaju izvršne ili operativne funkcije unutar kriminalnih mreža.
Slični obrasci vidljivi su i u nacionalnoj analizi kaznenih djela zlouporabe droga za razdoblje od 1998. do 2007. godine. Prema tim podacima, najveći broj punoljetnih počinitelja imao je završenu srednju školu (21.231 osoba tj. 77,2%), dok je 4.872 (17,7%) počinitelja imalo samo osnovnu školu ili nisu imali završenu nikakvu školu. Najmanje je bilo visokoobrazovanih počinitelja, a svega 9 (0,03%) osoba imalo je magisterij ili doktorat. Za 1.386 (5%) počinitelja

podaci o obrazovanju nisu bili dostupni. Ovi nalazi potvrđuju da su i na nacionalnoj razini osobe sa srednjom i osnovnoškolskom spremom najzastupljenije među počiniteljima, dok su visokoobrazovane osobe znatno rjeđe, iako prisutne.[808]

Ova analiza može biti korisna za daljnje kriminalističke i sociološke studije koje se bave povezanošću obrazovne razine i uključenosti u organizirani kriminal, ali i za oblikovanje preventivnih mjera usmjerenih na poboljšanje obrazovnih i ekonomskih prilika kao faktora zaštite od kriminalnog ponašanja.

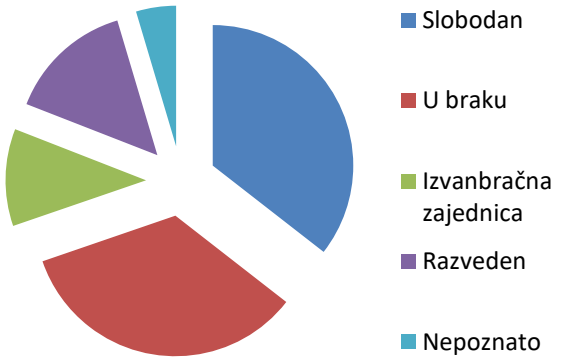
Bračni status počinitelja

Bračni status predstavlja važnu sociodemografsku varijablu u analizi počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga jer može pružiti uvid u povezanost obiteljskih i društvenih odnosa s kriminalnim ponašanjem. Sociološka i kriminalistička istraživanja često ističu da obiteljski status i stabilnost mogu imati značajan utjecaj na pojedinca, pri čemu se smatra da su osobe koje žive u stabilnim obiteljskim zajednicama manje sklone sudjelovanju u kriminalnim aktivnostima.

S druge strane, pojedinci koji su samci, razvedeni ili u nestabilnim partnerskim odnosima mogu biti izloženiji rizičnim faktorima, uključujući nedostatak socijalne podrške, ekonomske teškoće i veće sklonosti asocijalnom ponašanju. Također, bračni status može biti povezan s vrstom i razinom uključenosti u kriminalne aktivnosti, pri čemu osobe bez obiteljskih obveza mogu biti sklonije preuzimanju viših rizika unutar kriminalnih struktura.

Analiza ove varijable može pomoći u razumijevanju socijalnih okolnosti počinitelja, kao i u oblikovanju programa rehabilitacije i resocijalizacije, budući da obiteljska podrška može igrati ključnu ulogu u procesu izlaska iz kriminalnog miljea.

[808] Ibid., str. 105.



Grafikon 64: Prikaz bračnog statusa počinitelja 2010.-2020.

Analizom varijable bračnog statusa utvrđeno je da od ukupno 152 počinitelja, njihova bračna situacija varira, pri čemu je najveći udio osoba koje nisu u braku.

Distribucija bračnog statusa među počiniteljima

- slobodni (neoženjeni/neudane) – 54 osobe (35,53%)
- u bračnoj zajednici – 52 osobe (34,21%)
- u izvanbračnoj zajednici – 17 osoba (11,19%)
- razvedeni – 22 osobe (14,47%)
- nepoznato – 7 osoba (4,60%)

Rezultati pokazuju da većina počinitelja nije bila u formalno uređenom bračnom odnosu u trenutku počinjenja kaznenog djela. Posebno je značajan udio razvedenih osoba (14,47%), kao i onih koji nikada nisu bili u braku (35,53%). Ovi podaci mogu ukazivati na povezanost nestabilnog obiteljskog okruženja s kriminalnim ponašanjem, budući da su prethodna istraživanja pokazala da osobe bez stabilnih obiteljskih odnosa češće pokazuju rizična ponašanja i sklonost delinkvenciji.

Osim toga, visok udio osoba koje nisu u braku ili su razvedene može biti posljedica životnog stila povezanog s kriminalnim aktivnostima, pri čemu česte pravosudne intervencije, nestabilni prihodi i rizično ponašanje mogu negativno utjecati na održavanje obiteljskih odnosa.

Nadalje, činjenica da 34,21% počinitelja ima formalno bračno stanje, dok je 11,19% u izvanbračnoj zajednici, sugerira da uključenost u kriminalne aktivnosti nije isključivo povezana s pojedincima koji žive izvan obiteljskih struktura, već da pojedinci u stabilnim partnerskim odnosima također mogu sudjelovati u organiziranom kriminalu.

Sličan obrazac potvrđuju i nacionalni statistički podaci. Prema *Državnom zavodu za statistiku*, u 2019. godini od ukupno 645 osoba osuđenih za kaznena djela protiv zdravlja ljudi (u koja spadaju i kaznena djela zlouporabe droga), 68,7% počinitelja bili su neoženjeni ili neudane

osobe, 19,8% oženjeni ili udane, 9,6% razvedeni, dok su 0,9% činili udovci/udovice; za 0,9% osoba podaci nisu bili poznati.[809] Ovi podaci pokazuju da je i na nacionalnoj razini većina počinitelja bez bračnog partnera, što može upućivati na to da bračna i obiteljska stabilnost djeluju kao zaštitni faktor od kriminalnog ponašanja.

Ovi podaci mogu biti korisni za daljnja istraživanja o ulozi obitelji i partnerskih odnosa u kriminalnom ponašanju, ali i za razvoj resocijalizacijskih i rehabilitacijskih programa koji uključuju obiteljsku podršku kao ključni faktor uspješnog izlaska iz kriminalnih aktivnosti.

7.2.2.6. Roditeljski status počinitelja

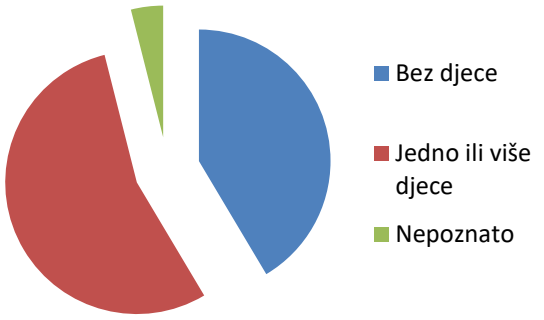
Roditeljski status predstavlja značajnu sociodemografsku varijablu u analizi počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga jer omogućuje uvid u povezanost obiteljskih obveza i kriminalnog ponašanja.

Prisustvo ili odsutnost roditeljske odgovornosti može imati važan utjecaj na životne odluke pojedinca, uključujući rizik od uključenja u kriminalne aktivnosti.

Sociološka istraživanja pokazuju da osobe koje imaju aktivnu roditeljsku ulogu često pokazuju veću društvenu odgovornost i stabilnost, dok osobe koje nisu roditelji ili nemaju stabilan odnos s djecom mogu biti sklonije rizičnim ponašanjima, uključujući kriminalne aktivnosti. Također, kod pojedinaca koji su roditelji, ali su uključeni u organizirani kriminal, postavlja se pitanje njihove uloge u obitelji i potencijalnog utjecaja kriminalnih aktivnosti na njihovu djecu.

Analizom ove varijable moguće je dobiti uvid u to postoji li razlika u kriminalnom ponašanju između roditelja i osoba bez djece, kao i u to utječe li roditeljstvo na vrstu kaznenih djela i način sudjelovanja u kriminalnim mrežama. Također, ova varijabla može imati penološke implikacije, budući da sudske odluke ponekad uzimaju u obzir roditeljski status prilikom odmjeravanja kazne, a roditeljstvo može igrati ključnu ulogu u procesima rehabilitacije i resocijalizacije počinitelja.

[809] Državni zavod za statistiku, *Statistička izvješća 1671/2020*, str. 182.



Grafikon 65: Prikaz broja djece počinitelja kaznenog djela 2010.-2020.

Analizom roditeljskog statusa utvrđeno je da je većina počinitelja imala djecu, što je u skladu s prethodno utvrđenom prosječnom starosti počinitelja (39,03 godine).

Distribucija roditeljskog statusa među počiniteljima

- Počinitelji s djecom – 83 osobe (54,60%)
- Počinitelji bez djece – 63 osobe (41,45%)
- Nepoznato – 6 osoba (3,95%)

Rezultati pokazuju da je više od polovice počinitelja imalo jedno ili više djece, što sugerira da roditeljski status ne predstavlja značajan zaštitni faktor protiv kriminalnih aktivnosti u analiziranim slučajevima.

Prosječna starost od 39,03 godine dodatno potvrđuje da se većina počinitelja nalazi u zreloj životnoj dobi, što može utjecati na stabilnost njihovih obiteljskih i društvenih uloga.

S obzirom na to da se kaznena djela zlouporabe droga u nadležnosti *Županijskog suda* najčešće odnose na organizirani kriminal, moguće je da su pojedini počinitelji sudjelovali u ilegalnim aktivnostima bez obzira na roditeljske obveze, pri čemu socijalni i ekonomski faktori mogu igrati važnu ulogu u njihovim životnim odlukama.

Također, visok udio roditelja među počiniteljima može imati važan društveni i penološki značaj, posebno u kontekstu utjecaja kriminalnog ponašanja na obitelj i djecu. Djeca počinitelja kaznenih djela često su izložena većem riziku od nepovoljnih životnih ishoda, uključujući socijalnu isključenost, siromaštvo i povećanu vjerojatnost vlastitog sudjelovanja u kriminalnim aktivnostima.

Ovi podaci mogu biti korisni za daljnja istraživanja međuodnosa obiteljskih odnosa i kriminalnog ponašanja, ali i za razvoj ciljanih programa rehabilitacije i podrške koji bi uzeli u

obzir obiteljsku situaciju počinitelja te potencijalne posljedice njihovih kaznenih djela na djecu i obiteljsko okruženje.

Radni status počinitelja

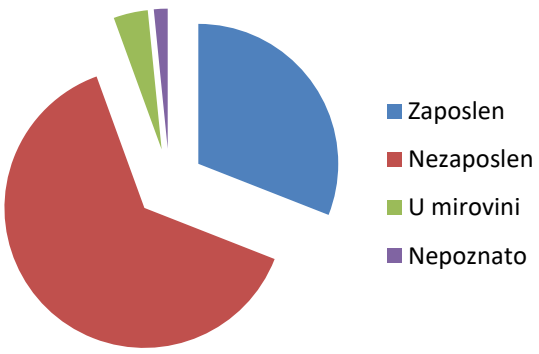
Radni status predstavlja važnu socioekonomsku varijablu u analizi počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga jer može pružiti uvid u povezanost ekonomske situacije pojedinca s njegovim sudjelovanjem u kriminalnim aktivnostima.

Brojna istraživanja iz područja kriminologije pokazuju da nezaposlenost i ekonomska nesigurnost mogu biti značajni faktori rizika za uključenje u kriminal, posebno u slučajevima trgovine i distribucije droga.

Osobe koje nemaju stabilan izvor prihoda mogu biti sklonije traženju alternativnih, ilegalnih izvora zarade, dok se pojedinci koji su zaposleni, ali s niskim primanjima, također mogu uključiti u kriminalne aktivnosti kako bi poboljšali svoj financijski položaj. S druge strane, kod počinitelja s visokim stupnjem obrazovanja i stabilnim zaposlenjem, uključenost u kaznena djela zlouporabe droga može ukazivati na drugačije motive, uključujući financijsku dobit, povezanost s organiziranim kriminalnim skupinama ili koruptivne aktivnosti.

Analiza radnog statusa može pomoći u razumijevanju strukture kriminalnih skupina, pri čemu osobe s različitim socioekonomskim statusom mogu imati različite uloge unutar mreže trgovine drogom. Osim toga, radni status može imati penološke implikacije, budući da stabilno zaposlenje može igrati važnu ulogu u rehabilitaciji i resocijalizaciji nakon odslužene kazne.

Ova varijabla omogućuje dublje razumijevanje povezanosti između nezaposlenosti, ekonomskih prilika i kriminalnog ponašanja, što može biti korisno za oblikovanje preventivnih strategija i programa podrške za smanjenje kriminaliteta povezanog s drogom.



Grafikon 66: Prikaz radnog statusa počinitelja 2010.-2020.

Analizom radnog statusa počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga utvrđeno je da većina evidentiranih osoba nije bila u formalnom radnom odnosu, što može ukazivati na povezanost nezaposlenosti s kriminalnim ponašanjem.

Distribucija radnog statusa među počiniteljima:

- nezaposleni – 80 osoba (52,63%)
- zaposleni – 39 osoba (25,66%)
- umirovljenici – 5 osoba (3,29%)
- nepoznato – 28 osoba (18,42%)

Podaci pokazuju da je više od polovice počinitelja (52,63%) bilo nezaposleno, što potvrđuje tezu da nedostatak legalnih izvora prihoda može biti važan faktor rizika za uključivanje u kriminalne aktivnosti, uključujući trgovinu drogom. Osobe koje nemaju stabilan izvor prihoda često su sklonije traženju alternativnih načina zarade, pri čemu ilegalne aktivnosti mogu postati glavni ili dodatni izvor financijskih sredstava.

S druge strane, 25,66% počinitelja bilo je zaposleno, što ukazuje na činjenicu da se kriminalna aktivnost ne odvija isključivo među nezaposlenim osobama, već i među onima koje formalno sudjeluju na tržištu rada. Kod ove skupine, motivi za počinjenje kaznenih djela mogu uključivati dodatnu financijsku dobit, sudjelovanje u organiziranom kriminalu ili koruptivne aktivnosti povezane s poslovnim okruženjem.

Manji postotak čine umirovljenici (3,29%), dok je za 18,42% osoba radni status ostao nepoznat. Opće karakteristike počinitelja pokazuju da se većina osoba ne oslanja na legalne izvore prihoda, već sredstva za život ostvaruje putem kriminalnih aktivnosti. Ova analiza potvrđuje poznate kriminalističke teorije koje povezuju nezaposlenost i ekonomsku nesigurnost s povećanom sklonošću kriminalu, pri čemu trgovina drogom često postaje alternativni izvor prihoda za ekonomski ugrožene pojedince.

Ovi podaci mogu biti korisni za daljnja istraživanja ekonomske motivacije kriminala, ali i za razvoj socijalnih politika i programa zapošljavanja koji bi mogli djelovati kao prevencija protiv uključenja u kriminalne aktivnosti. Također, radni status može imati penološke implikacije, budući da stabilno zaposlenje može igrati važnu ulogu u procesu rehabilitacije i resocijalizacije počinitelja nakon izvršene kazne.

Varijabla iznosa mjesečnih primanja počinitelja

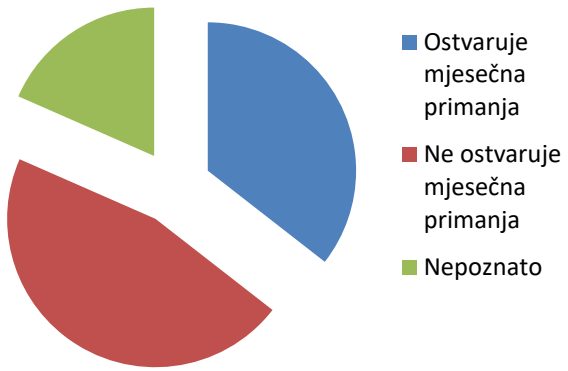
Varijabla mjesečnih primanja predstavlja ključan ekonomski pokazatelj koji omogućuje

bolje razumijevanje financijskog statusa počinitelja i njegove potencijalne povezanosti s kriminalnim aktivnostima. Socijalno-ekonomske teorije kriminala često ističu da niska ili neredovita primanja mogu povećati rizik od sudjelovanja u ilegalnim aktivnostima, pri čemu pojedinci traže alternativne izvore prihoda, uključujući kriminalne radnje poput trgovine i distribucije droga.

S druge strane, analiza mjesečnih primanja također može otkriti da se pojedinci s višim prihodima uključuju u kriminal iz drugih motiva, primjerice radi ostvarivanja dodatne financijske koristi, korupcije ili sudjelovanja u organiziranom kriminalu na višoj razini. Stoga je ispitivanje ove varijable važno za razumijevanje socioekonomske strukture počinitelja i njihovih kriminalnih obrazaca.

Osim toga, analiza mjesečnih primanja može imati penološke i rehabilitacijske implikacije, budući da stabilni izvori prihoda mogu igrati važnu ulogu u procesu resocijalizacije nakon izdržane kazne, dok osobe s niskim ili neregularnim prihodima mogu imati veći rizik od recidivizma.

Ova varijabla omogućuje bolje sagledavanje ekonomske pozadine počinitelja te može pomoći u razvoju ciljanih preventivnih i socijalnih mjera usmjerenih na smanjenje stope kriminaliteta povezanog sa zlouporabom droga.



Grafikon 67: Prikaz mjesečnih primanja počinitelja kaznenog djela 2010.-2020.

Analizom radnog statusa dodatno su ispitane varijable povezane s mjesečnim primanjima i njihovim iznosima, kako bi se stekao uvid u financijski položaj počinitelja i potencijalnu povezanost ekonomskih faktora s kriminalnim aktivnostima.

Distribucija mjesečnih primanja među počiniteljima:

- bez mjesečnih primanja – 70 osoba (46,05%)
- s mjesečnim primanjima – 54 osobe (35,53%)

- nepoznati podaci – 28 osoba (18,42%)

Podaci o primanjima nisu se odnosili samo na redovne plaće, već su uključivali i dohodak od najma, honorarne poslove, socijalnu pomoć te financijsku podršku drugih osoba.

Iznos mjesečnih primanja:

- najniža zabilježena primanja – 3.500,00 kuna / 464,53 eura
- najviša zabilježena primanja – 22.500,00 kuna / 2.986,27 eura (zaposlena osoba u privatnom poduzeću)
- prosjek mjesečnih primanja – između 3.500,00 i 7.000,00 kuna / 464,53 i 929,06 eura
- pojedinci s primanjima iznad 10.000,00 kuna / 1.327,23 eura – uglavnom su ostvarivali prihode iz inozemstva ili od dobiti vlastitih poduzeća

Podaci pokazuju da je gotovo polovica počinitelja (46,05%) tijekom sudskog postupka tvrdila da nema redovna mjesečna primanja, što može ukazivati na ekonomski motiviran kriminal, pri čemu počinitelji ostvaruju ilegalne prihode kroz kriminalne aktivnosti.

S druge strane, značajan dio počinitelja ima redovna primanja (35,53%), pri čemu se kod određenih osoba evidentiraju iznadprosječni prihodi, što može upućivati na njihovu povezanost s organiziranim kriminalnim strukturama ili financijskim operacijama povezanima s ilegalnim aktivnostima.

Također, činjenica da su neki pojedinci imali vrlo visoka primanja (iznad 10.000 kuna) sugerira da ekonomski razlozi nisu uvijek jedini motiv kriminalnog ponašanja, već da određeni počinitelji sudjeluju u ilegalnim aktivnostima iz koristoljublja, moći unutar kriminalnih mreža ili drugih interesa povezanih s organiziranim kriminalom.

Zaključno možemo reći da analiza mjesečnih primanja pokazuje da među počiniteljima postoje različiti ekonomski profili, od osoba bez formalnih prihoda do onih koji ostvaruju visoka primanja kroz legalne ili ilegalne izvore. Ovi podaci mogu biti korisni za profiliranje kriminalnih skupina, razumijevanje motivacije za sudjelovanje u kriminalnim aktivnostima, ali i za oblikovanje socioekonomskih preventivnih strategija i rehabilitacijskih programa usmjerenih na smanjenje kriminala povezanog s drogom.

Imovinski status počinitelja

Imovinski status predstavlja važnu socioekonomsku varijablu u analizi počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga, budući da omogućuje bolje razumijevanje financijske

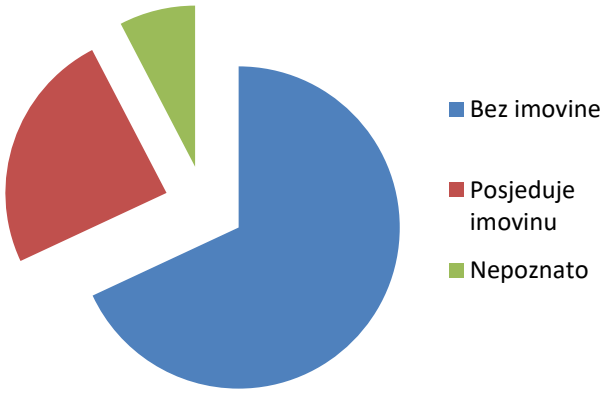
stabilnosti počinitelja i potencijalne povezanosti između ekonomske situacije i kriminalnog ponašanja.

Istraživanja u području kriminalistike pokazuju da se osobe s nižim imovinskim statusom češće uključuju u kriminalne aktivnosti iz ekonomskih razloga, dok kod osoba s većim imovinskim statusom motivi za kriminal mogu uključivati koristoljublje, status unutar kriminalnih mreža ili povezane aktivnosti u organiziranom kriminalu.

Analizom imovinskog statusa moguće je dobiti uvid u ekonomske prilike počinitelja, njihovu povezanost s ilegalnim izvorima prihoda te način na koji kriminalne aktivnosti utječu na njihovu financijsku situaciju. Posebno je važno ispitati postoje li značajne razlike u imovinskom statusu između pojedinačnih počinitelja i organiziranih kriminalnih skupina, jer osobe na višim pozicijama unutar kriminalnih mreža često posjeduju značajnu materijalnu imovinu, uključujući nekretnine, vozila i druge oblike kapitala stečene ilegalnim sredstvima.

Osim toga, imovinski status može imati pravosudne i penološke implikacije, budući da financijska situacija pojedinca može utjecati na proces suđenja, mogućnost plaćanja kazni i odvjetničkih troškova te potencijalne mjere konfiskacije imovine stečene kriminalnim aktivnostima.

Analizom ove varijable moguće je steći precizniji uvid u socioekonomski profil počinitelja, kao i bolje razumijevanje ekonomske pozadine organiziranog kriminala, što može biti korisno za oblikovanje strategija suzbijanja kriminala, financijskih istraga i oduzimanja nezakonito stečene imovine.



Grafikon 68: Prikaz imovinskog statusa počinitelja kaznenog djela 2010.-2020.

Analizom imovinskog statusa utvrđeno je da gotovo polovica počinitelja (48,68%) nije prijavila

vlasništvo nad imovinom, dok je 30,26% evidentirano s nekim oblikom imovine (pokretne ili nepokretne). Za 32 osobe (21,05%) podaci o imovinskom statusu nisu poznati.

Važno je napomenuti da ovi podaci ne moraju nužno odražavati stvarni imovinski status počinitelja, budući da prikrivanje vlasništva nad imovinom predstavlja uobičajenu praksu u kriminalnim strukturama. Osobe uključene u organizirani kriminal često registriraju imovinu na članove obitelji ili treće osobe kako bi izbjegle pravne posljedice ili mogućnost oduzimanja nezakonito stečene imovine.

Podaci o imovinskom statusu ukazuju na dva ključna trenda:

1. Značajan broj počinitelja formalno nema prijavljenu imovinu, što može biti posljedica loše ekonomske situacije ili svjesnog izbjegavanja prijave imovine stečene kriminalnim aktivnostima.
2. Prijavljena imovina ne mora nužno odražavati stvarno imovinsko stanje, budući da pojedinci često koriste razne metode skrivanja vlasništva kako bi izbjegli financijske istrage i pravosudne mjere.

Ovi podaci mogu biti značajni za daljnja istraživanja financijskih aspekata kriminala, ali i za unapređenje strategija suzbijanja financijskog kriminala, oduzimanja imovine stečene kriminalnim radnjama te praćenja tokova ilegalnog novca.

Opće karakteristike počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga: Zaključna analiza profila

Analiza općih karakteristika počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga pokazuje da se velika većina počinitelja odnosi na muškarce (94,74%), pri čemu je dominantna dobna skupina od 40 do 49 godina (32,23%). Također, 81,59% počinitelja ima hrvatsko državljanstvo, dok je 67,10% osoba u trenutku počinjenja kaznenog djela imalo stečenu srednju stručnu spremu.

U pogledu socioekonomskih i obiteljskih uvjeta, analiza pokazuje da:

- 35,53% počinitelja nije bilo u braku (slobodni), dok je 34,21% bilo u bračnoj zajednici, a 11,19% u izvanbračnoj zajednici;
- 14,47% počinitelja bilo je razvedeno, što upućuje na čestu prisutnost nestabilnih obiteljskih odnosa;
- 54,60% počinitelja imalo je jedno ili više djece, dok 41,45% nije imalo djece;
- najveći broj počinitelja bio je nezaposlen (52,63%), pri čemu čak 46,05% nije ostvarivalo nikakve prihode u trenutku počinjenja kaznenog djela;

- gotovo polovica počinitelja (48,68%) nije prijavila vlasništvo nad bilo kakvom vrstom imovine.

Ovi podaci ukazuju na snažnu povezanost između ekonomske nesigurnosti i kriminalnog ponašanja, pri čemu **velik broj počinitelja živi u uvjetima nezaposlenosti i bez redovitih izvora** prihoda, što može biti jedan od ključnih faktora njihove uključenosti u kriminalne aktivnosti. Visok postotak osoba bez prijavljene imovine može ukazivati na pokušaje prikrivanja ilegalno stečenih sredstava putem fiktivnih vlasništava ili registracije imovine na treće osobe.

Obiteljski i roditeljski status dodatno oslikava profil počinitelja: relativno visok udio samaca, razvedenih i osoba u izvanbračnim zajednicama može upućivati na nedostatak stabilnih obiteljskih odnosa koji, prema sociološkim istraživanjima, mogu djelovati kao zaštitni faktor od kriminalnog ponašanja. Iako većina počinitelja ima djecu, roditeljski status u ovom uzorku nije pokazao značajnu zaštitnu ulogu protiv sudjelovanja u kaznenim djelima, što naglašava kompleksnu međuigru osobnih, obiteljskih i društvenih čimbenika u oblikovanju kriminalnih obrazaca.

Zaključno, profil počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga može se opisati kao muška osoba srednje životne dobi, najčešće sa srednjom stručnom spremom, nezaposlena ili bez redovitih primanja, često bez stabilnih obiteljskih odnosa, te bez prijavljenog vlasništva nad imovinom. Ovi nalazi mogu biti korisni za daljnja istraživanja kriminalnih obrazaca, kao i za razvoj ciljanih preventivnih mjera i programa rehabilitacije usmjerenih na socioekonomski ugrožene skupine, pri čemu bi posebnu pažnju trebalo posvetiti i ulozi obiteljskih odnosa i roditeljskih obveza u procesima resocijalizacije.

Važno je istaknuti da službene statistike Državnog zavoda za statistiku obuhvaćaju tek osnovne demografske varijable počinitelja (spol, dob, državljanstvo, bračni status), dok podaci o zaposlenosti, izvorima prihoda i imovinskom statusu nisu sustavno prikupljani niti javno dostupni. Upravo stoga, ova analiza sudskih spisa predstavlja značajan doprinos, jer omogućuje uvid u socioekonomsku pozadinu počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga, čime se nadopunjuje i proširuje postojeća statistička slika dostupna u nacionalnim izvješćima.

7.2.3. Ranija osuđivanost počinitelja

Ranija osuđivanost predstavlja ključnu varijablu u analizi počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga, budući da omogućuje utvrđivanje prisutnosti recidivizma, odnosno ponavljanja kriminalnog ponašanja. Recidivizam je jedan od najvažnijih pokazatelja

učinkovitosti kaznenog pravosuđa i rehabilitacijskih mjera, a njegova analiza može pružiti uvid u učestalost povratništva te obrasce kriminalnog ponašanja među počiniteljima.

Istraživanja pokazuju da su osobe s prethodnim kaznenim presudama znatno sklonije ponovnom počinjenju kaznenih djela, pri čemu ranije osuđivane osobe često imaju veće stope uključenosti u organizirani kriminal ili ponovljene prekršaje povezane s drogama. S druge strane, analiza ranije osuđivanosti može pomoći u razlikovanju povremenih i profesionalnih počinitelja, pri čemu se osobe bez prethodnih osuda mogu razlikovati u motivima i obrascima kriminalnog ponašanja od onih s dugoročnim kriminalnim karijerama.

Također, ova varijabla može imati penološke i sudske implikacije, budući da se pri izricanju kazne često uzima u obzir je li počinitelj prethodno osuđivan, što može utjecati na visinu i vrstu kaznene sankcije. Naime, čl. 47. *Kaznenog zakona* propisuje da sud prilikom odmjeravanja kazne mora voditi računa i o prijašnjem životu počinitelja, pri čemu ranija osuđivanost predstavlja jednu od ključnih otegotnih okolnosti[810].

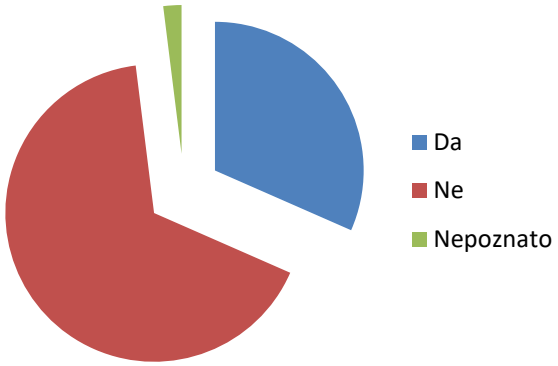
Praksa europskih kaznenopravnih sustava pokazuje različite pristupe recidivizmu u kontekstu odmjeravanja kazne. Neke države članice Europske unije, poput Austrije, Belgije, Francuske, Italije, Luksemburga, Švedske i Portugala, tretiraju recidivizam kao kvalifikatornu okolnost koja omogućuje izricanje kazne iznad zakonom propisanog maksimuma. S druge strane, države poput Finske, Irske i Španjolske ne dopuštaju takav pristup, već se strogo pridržavaju gornjih zakonskih granica.[811] Ovi primjeri pokazuju da se pitanje recidivizma ne promatra samo kao kriminalistička ili socijalna činjenica, već ima izravne posljedice na kaznenopravne politike i sudsku praksu.

Povijesno gledano, podaci *Državnog zavoda za statistiku* za razdoblje od 1998. do 2007. potvrđuju dugoročni trend rasta udjela recidivista u strukturi osuđenih počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga na nacionalnoj razini. Udio ranije osuđivanih osoba porastao je s 18,1 % u 1998. godini na 29,3 % u 2007., a osobito je značajan porast udjela onih osuđenih za istovrsna djela (s 29,3 % na 42,9 %).[812] Ovi podaci dopunjuju recentniju analizu provedenu u ovome radu za razdoblje 2010.–2020., pri čemu se zadržava relativno visoka stopa recidivizma. Nadalje, razumijevanje ranije osuđivanosti može biti korisno za razvoj strategija resocijalizacije, programa prevencije recidivizma i prilagodbu kaznenih politika u cilju smanjenja ponovljenih kriminalnih djela.

[810] Kazneni zakon, čl. 47.

[811] Ksenija Turković, „Okviri reforme sustava kaznenopravnih sankcija u Republici Hrvatskoj“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 16, br. 2 (2009): 816.

[812] Cvitanović, Rogić-Hadžalić i Mrčela, *op. cit.*, 98.-99.



Grafikon 69: Ranija kaznena osuđivanost počinitelja 2010.-2020.

Analiza ranije osuđivanosti pokazala je da je od ukupno 152 analizirane osobe, njih 48 (31,58%) ranije bilo osuđivano za isto kazneno djelo, dok 101 osoba (66,45%) nije imala prethodne osuđujuće presude. Za 3 osobe (1,97%) podaci o ranijoj osuđivanosti nisu poznati.

Podaci pokazuju da je više od trećine počinitelja (31,58%) recidivisti, što ukazuje na značajnu prisutnost povratništva među osobama osuđenima za kaznena djela zlouporabe droga. Ova stopa recidivizma sugerira da dio počinitelja nastavlja s kriminalnim aktivnostima i nakon prethodnih kaznenih sankcija, što može upućivati na nedovoljnu učinkovitost rehabilitacijskih i resocijalizacijskih mjera ili na jaku povezanost pojedinaca s kriminalnim mrežama.

S druge strane, činjenica da 66,45% osoba nije ranije osuđivano sugerira da značajan dio počinitelja čine osobe koje su se po prvi put našle pred sudom zbog kaznenih djela povezanih s drogom. Ovo može ukazivati na privremenu ili oportunističku uključenost u kriminalne aktivnosti, kao i na mogućnost da pojedini počinitelji ranije nisu bili procesuirani zbog nedostatka dokaza ili drugih faktora koji su odgodili njihovo pravosudno procesuiranje.

Rezultati analize ranije osuđivanosti potvrđuju da kaznena djela zlouporabe droga uključuju i povratnike i osobe bez prethodnih osuda, što ukazuje na heterogenu strukturu počinitelja. Visoka stopa recidivizma od 31,58% sugerira potrebu za diferenciranim pristupom sankcioniranju i tretmanu počinitelja. Za osobe koje su istodobno ovisnici i počinitelji kaznenih djela, ključno je jačanje rehabilitacijskih i resocijalizacijskih programa s ciljem smanjenja ovisnosti i ponovnog počinjenja. S druge strane, pojedinci povezani s organiziranim kriminalom, koji u kaznenim djelima sudjeluju radi profita, zahtijevaju drugačiji kaznenopravni i sigurnosni odgovor, uključujući sustavno razbijanje mreža i financijskih struktura. Pravilna procjena profila počinitelja nužna je kako bi se kaznena politika temeljila na stvarnim uzrocima kriminalnog ponašanja, a ne na uniformiranom pristupu.

U hrvatskom kontekstu, podaci *Ministarstva pravosuđa* potvrđuju slične trendove. Prema analizi Maloić i Jandrić Nišević, čak 42 % zatvorenika u 2017. te 45 % u 2018. godini već je ranije bilo na izdržavanju kazne zatvora, što ukazuje na visoku stopu kriminalnog povrata i potrebu za učinkovitijom poslijepenalnom zaštitom i socijalnom reintegracijom.[813] Autorice ističu da „kriminalni povrat svakako jest odgovornost pojedinca, no postavlja se i pitanje koliko društvo može doprinijeti prevenciji tog fenomena".[814]

Ovi podaci mogu biti korisni za daljnja istraživanja učinkovitosti kaznenih politika, recidivizma i preventivnih strategija, s ciljem smanjenja broja ponovljenih kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga.

7.2.4. Vrsta i količina droge

Varijabla vrste i količine droge predstavlja jedan od ključnih faktora u analizi kaznenih djela zlouporabe droga, budući da omogućuje praćenje trendova u ponudi i potražnji droga na ilegalnom tržištu, kao i komparaciju rezultata s drugim istraživanjima koja identificiraju najzastupljenije vrste droga u Republici Hrvatskoj.

U analiziranom razdoblju, u kaznenim predmetima procesuiranim na *Županijskom sudu u Zagrebu*, optužbe su se odnosile na posjed i preprodaju sljedećih vrsta droga:

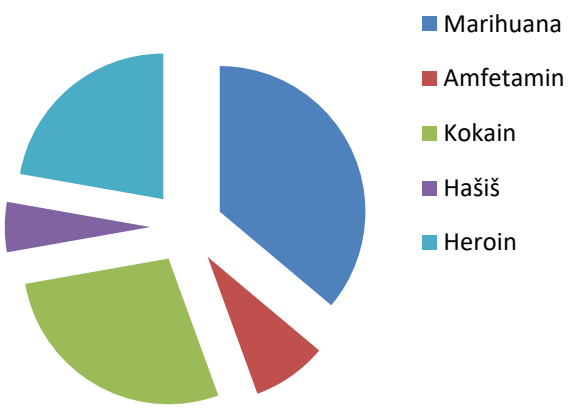
- marihuana
- amfetamin
- kokain
- hašiš
- heroin

Analiza vrste droge omogućuje dublje razumijevanje dinamike ilegalnog tržišta, dok analiza količine droge može dati uvid u razmjere kriminalnih aktivnosti i razinu organiziranosti kriminalnih skupina uključenih u distribuciju. Osim toga, podaci o vrsti droge mogu ukazati na potencijalne promjene u trendovima konzumacije i distribucije te na učinkovitost represivnih mjera u suzbijanju određenih vrsta narkotika.

Daljnja analiza količina droge može pokazati razliku između slučajeva individualnog posjedovanja i organizirane distribucije, što je ključno za razumijevanje strukture kriminalnih aktivnosti povezanih sa zlouporabom droga. Prosječne količine droge u ovoj skupini predmeta

[813] Snježana Maloić i Anita Jandrić Nišević, "Reintegracija zatvorenika u društvo – možemo li bolje?", *Kriminologija i socijalna integracija* 28, br. 1 (2020): 66.
[814] Ibid., 47.

su 7,8 kg kokaina, 138 kg marihuane, 2 kg heroina i 266 g hašiša.



Grafikon 70: Prikaz vrste droga kod počinitelja kaznenog djela 2010.-2020.

Analiza sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* pokazala je da su najčešće zaplijenjene vrste droge marihuana, kokain i heroin, dok su amfetamini i hašiš zastupljeni u manjem broju predmeta.

Distribucija zaplijenjenih vrsta droge prema broju kaznenih predmeta:

- marihuana – 13 predmeta
- kokain – 10 predmeta
- heroin – 8 predmeta
- amfetamin – 3 predmeta
- hašiš – 2 predmeta

Tablica 15: Zaplijenjene količine droge

Vrsta droge	Najveća količina zaplijene (u kg)	Najmanja količina zaplijene (u kg)
Marihuana	767,19	0,0003
Kokain	74	-
Heroin	5,47	-
Amfetamin	26,70	-
Hašiš	0,53	0,0005

Podaci prikazani u tablici pokazuju da se na *Županijskom sudu u Zagrebu* procesuiraju predmeti u kojima su zaplijenjene značajne količine droga, što potvrđuje transnacionalni karakter kriminalnih aktivnosti i povezanost s organiziranim kriminalom.

Posebno je važno napomenuti da analiza sudskih spisa ne odražava realno stanje tržišta droga u Republici Hrvatskoj. Na primjer, iako je heroin jedna od tri najčešće zaplijenjene vrste droge u analiziranim sudskim predmetima, statistike i istraživanja pokazuju da je konzumacija heroina u padu posljednjih godina. To potvrđuje i činjenica da je posljednja velika zapljena heroina u analiziranim sudskim predmetima zabilježena 2016. godine.

Također, suđenja za ovakva kaznena djela često traju više godina, zbog čega se sudski procesuirani slučajevi ne mogu smatrati relevantnim pokazateljem trenutnog stanja na ilegalnom tržištu droga. Ovi podaci su korisni za praćenje kriminalnih obrazaca i strategija borbe protiv organiziranog kriminala, ali za ažurnu sliku tržišta droga potrebno je koristiti novija izvješća nadležnih institucija i statističke analize zapljena u realnom vremenu.

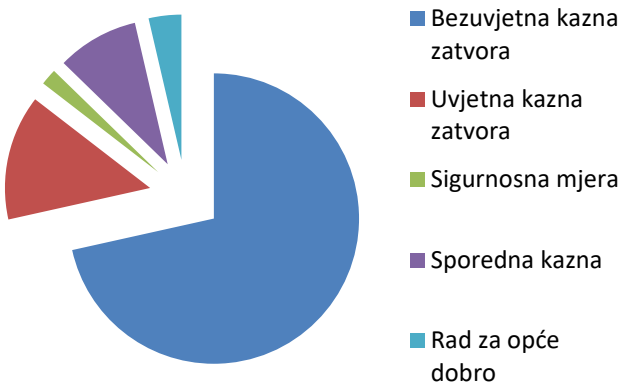
7.2.5. Izrečene kazne

Izrečena kazna predstavlja ključni element u analizi sudske prakse, posebno kada se radi o kaznenim djelima zlouporabe droga. Ova vrsta kriminaliteta ima značajne pravne, društvene i sigurnosne posljedice, zbog čega sudovi, uključujući *Županijski sud u Zagrebu*, nastoje balansirati između represije, prevencije i resocijalizacije počinitelja.

Analiza izrečenih kazni u predmetima zlouporabe droga omogućuje uvid u kaznenu politiku, odnosno koliko su kazne stroge, dosljedne i u skladu sa zakonskim okvirom. Također, pomaže u procjeni utjecaja različitih čimbenika na visinu kazne, uključujući vrstu i količinu zaplijenjene droge, ulogu optuženika u distribucijskom lancu (konzument, preprodavač, organizator), raniju osuđivanost te otegotne i olakotne okolnosti.

Osim toga, izrečene kazne reflektiraju šire društvene i pravosudne trendove – primjerice, preferira li sud blaže kazne i alternativne sankcije (poput uvjetnih osuda i rada za opće dobro) ili se primarno oslanja na strože zatvorske kazne. Time se može ocijeniti efikasnost kaznenopravnog sustava u suzbijanju zlouporabe droga, kao i usklađenost sudske prakse s nacionalnim i međunarodnim politikama u borbi protiv narkokriminala.

U konačnici, izrečena kazna nije samo statistička varijabla, već indikator pravosudne prakse, društvene percepcije težine kaznenog djela i učinkovitosti kaznenog zakonodavstva. Njena analiza može pružiti vrijedne uvide za buduće pravosudne reforme i donošenje preporuka za unapređenje kaznene politike u području zlouporabe droga.



Grafikon 71: Prikaz vrsta izrečenih kazni na Županijskom sudu u Zagrebu 2010.-2020.

U analizi izrečenih kaznenopravnih sankcija korištene su sljedeće varijable: bezuvjetna kazna zatvora, uvjetna kazna zatvora, sigurnosna mjera, rad za opće dobro te sporedna kazna.[815] Rezultati analize pokazali su da je bezuvjetna kazna zatvora najčešće izrečena sankcija na *Županijskom sudu u Zagrebu*, pri čemu je ova vrsta kazne izrečena u 118 slučajeva (77,63%). Najniža izrečena kazna bezuvjetnog zatvora iznosila je 6 mjeseci (izrečena za pet počinitelja), dok je najviša kazna bila 13 godina (izrečena jednom počinitelju). Najčešće izrečena kazna bezuvjetnog zatvora iznosila je oko dvije godine – u rasponu od 2 godine do 2 godine i 11 mjeseci, što je primijenjeno u 28 slučajeva. Među kaznama dužeg trajanja ističu se sljedeće presude: 12 godina (1 počinitelj), 11 godina (1 počinitelj), 10 godina (1 počinitelj), 9 godina (1 počinitelj) te 8 godina i 6 mjeseci (1 počinitelj).

Uvjetna kazna zatvora izrečena je u 23 slučaja, najčešće u kombinaciji s bezuvjetnom kaznom zatvora, pri čemu je počinitelju nakon odsluženja bezuvjetne kazne određena uvjetna kazna (minimalna uvjetna kazna iznosila je 10 mjeseci, uz rok kušnje od 3 godine, dok je maksimalna bila 2 godine i 2 mjeseca, također s rokom kušnje od 3 godine). Ova vrsta kazne nije se primjenjivala u slučajevima posjedovanja droge isključivo za osobne potrebe, već pretežito u predmetima koji su uključivali elemente distribucije, odnosno namjeru daljnje prodaje. Na primjer, u više slučajeva okrivljenici su zatečeni s količinama droge (kanabis, amfetamin,

[815] O vrstama kazni u hrvatskom kaznenom pravu vidi: Željko Horvatić, Davor Derenčinović i Leo Cvitanović, *Kazneno pravo: opći dio II, kazneno djelo i kaznenopravne sankcije* (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017), 227–232.

heroin) koje višestruko prelaze tipične doze za osobnu uporabu, uz dodatne indicije o distribuciji (posjedovanje preciznih vaga, ambalaže i komunikacije s kupcima).

Usporedba s praksom u prekršajnim postupcima, gdje se posjedovanje manjih količina droge (npr. nekoliko grama marihuane) najčešće sankcionira novčanom kaznom u iznosu od nekoliko stotina eura jasno pokazuje da uvjetne kazne u kaznenim predmetima odražavaju viši stupanj društvene opasnosti. Naime, uvjetne osude izrečene u ovim kaznenim postupcima primjenjivane su u slučajevima gdje je postojala namjera distribucije, iako ulog počinitelja u lancu distribucije nije bio dominantan (npr. pomoćni sudionik, mlađa osoba bez prethodnih osuda, s niskim profitnim udjelom).

Sporedna kazna izrečena je u 15 slučajeva i odnosila se na novčanu kaznu izrečenu uz bezuvjetnu kaznu zatvora. Maksimalna sporedna kazna iznosila je 130.000,00 kuna / 17.256,99 eura (izrečena jednom počinitelju), dok je minimalna bila 10.000,00 kuna / 1.327,23 eura (izrečena za dva počinitelja). U pet slučajeva izrečena je novčana kazna u iznosu od 100.000,00 kuna / 13.272,28 eura.

Sigurnosna mjera izrečena je u tri slučaja. Jednom počinitelju uz bezuvjetnu kaznu zatvora određena je sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti u trajanju od 2 godine, dok su za dva počinitelja izrečene mjere protjerivanja iz Republike Hrvatske. U jednom slučaju, protjerivanje je određeno na razdoblje od 5 godina, dok u drugom slučaju nije navedeno vremensko ograničenje.

Rad za opće dobro izrečen je u šest slučajeva. Najniža izrečena kazna bila je rad za opće dobro u trajanju od 4 mjeseca, dok je maksimalna iznosila 1 godinu, uz omjer prema kojem se 2 radna sata računaju kao jedan radni dan.

Važno je napomenuti da zbog većeg broja počinitelja u jednom kaznenom postupku na *Županijskom sudu u Zagrebu* često dolazi do razdvajanja predmeta. Također, u trenutku pisanja ove analize, za 21 počinitelja kazneni postupak još uvijek nije bio okončan. Nadalje, u jednom slučaju predmet je ustupljen *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu*.

Analizom sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* za razdoblje od 2010. do 2020. godine, utvrđeno je da su u postupcima za teža kaznena djela zlouporabe droga, osobito kada su ona počinjena u okviru organiziranih kriminalnih skupina, izrečene različite vrste kazni, pri čemu je najzastupljenija bila bezuvjetna kazna zatvora.

Posebno je značajno istaknuti da je u pet slučajeva izrečena bezuvjetna kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci. S obzirom na to da su analizirana kaznena djela bila kvalificirana kao teža djela organiziranog kriminala, za koja je zakonom propisana kazna zatvora u rasponu od najmanje jedne godine do dvanaest, odnosno petnaest godina (ovisno o primjenjivom Kaznenom

zakonu), izrečene kazne od šest mjeseci predstavljaju kazne ispod zakonskog minimuma.
Takva praksa bila je moguća primjenom instituta ublažavanja kazne, propisanog čl. 48 Kaznenog zakona.[816] Ublažavanje kazne omogućuje sudu da izreče kaznu ispod zakonskog minimuma ako za to postoje osobito olakotne okolnosti, kao što su priznanje počinitelja, iskazano kajanje, suradnja s tijelima kaznenog progona, prethodno nekažnjavanje, sporedna uloga u počinjenju kaznenog djela i drugi relevantni faktori. U takvim slučajevima sud mora u obrazloženju presude jasno naznačiti razloge koji opravdavaju izricanje blaže kazne, uzimajući u obzir svrhu kažnjavanja i potrebu zaštite društva.
Nalazi iz ove analize dodatno dobivaju na značaju kada se usporede s rezultatima provedenog istraživanja među policijskim službenicima (više u dijelu rada *8. Rezultati istraživanja stavova policijskih službenika o zlouporabi droga u Republici Hrvatskoj*). Naime, većina anketiranih policijskih službenika izrazila je stav da su sudske kazne za kaznena djela zlouporabe droga preblage i da ne ispunjavaju dovoljnu odvraćajuću funkciju. Stav policijskih službenika da pravosudni sustav pokazuje preveliku popustljivost prema počiniteljima, osobito onima uključenima u organizirani kriminal, u skladu je s analiziranim sudskim praksama gdje su, čak i za teža kaznena djela, izricane kazne ispod zakonskog minimuma.
Ova podudarnost ukazuje na širi problem percepcije blagosti pravosudnog sustava, koji može negativno utjecati na povjerenje javnosti u učinkovitost borbe protiv organiziranog kriminala.
Slične tendencije popustljivosti sudske prakse potvrđene su i u znanstvenim analizama, pri čemu se ističe kako sudovi često posežu za izricanjem kazni ispod zakonskog minimuma, što se u kaznenopravnoj teoriji i praksi ocjenjuje kao problematičan aspekt kaznene politike.[817]
Također, naglašava potrebu za boljim usklađivanjem sudske prakse sa zakonskim okvirima i težinom počinjenih kaznenih djela kako bi se ostvarili ciljevi generalne i specijalne prevencije.

7.2.6. Troškovi kaznenog postupka i vještačenja

Kazneni postupak ne nosi samo pravne posljedice za počinitelja, već uključuje i financijske obveze koje mogu značajno utjecati na njegovu ekonomsku situaciju. Troškovi postupka, koje sud može naložiti počinitelju da plati ili ga osloboditi te obveze, obuhvaćaju različite stavke poput troškova sudskih pristojbi, obrane, vještačenja, naknada svjedocima i drugih sudskih troškova.

[816] Kazneni zakon, čl. 48.
[817] Anita Kurtović i sur., „Zakonska i sudska politika kažnjavanja općinskih sudova na području Županijskog suda u Splitu," *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 11, br. 2 (2004): 609–651.

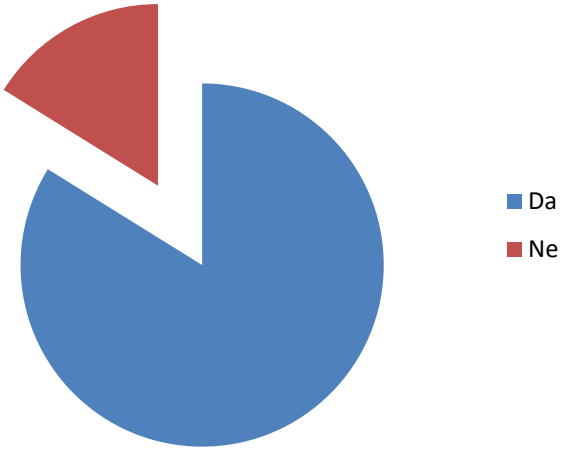
U kontekstu kaznenih djela zlouporabe droga, troškovi postupka mogu značajno varirati ovisno o složenosti predmeta, broju sudskih radnji, vrsti vještačenja i procesnim okolnostima. Pitanje osobne odgovornosti počinitelja za plaćanje sudskih troškova ključno je za razumijevanje ekonomske dimenzije kaznenopravnog sustava, a analiza ovih podataka omogućuje uvid u sudsku praksu u pogledu oslobađanja ili obveze plaćanja troškova.
U nastavku se razmatraju troškovi kaznenog postupka koje su pojedini počinitelji morali snositi, odnosno oni troškovi od kojih su bili oslobođeni, kao i troškovi vještačenja, koji čine specifičnu kategoriju sudskih izdataka.

Troškovi kaznenog postupka

Troškovi kaznenog postupka obuhvaćaju izdatke koje sud može naložiti počinitelju da snosi, ovisno o njegovoj financijskoj situaciji, težini djela i drugim okolnostima. U analiziranim predmetima, posebna pažnja posvećena je tome koji su počinitelji obvezani na plaćanje troškova postupka, a koji su od te obveze oslobođeni.
Ovi troškovi najčešće uključuju:

- Sudske pristojbe, koje obuhvaćaju administrativne naknade povezane s vođenjem postupka,
- Troškove obrane, posebice ako je počinitelj imao odvjetnika po službenoj dužnosti,
- Troškove svjedoka i tumača, ukoliko su sudjelovali u postupku,
- Druge administrativne sudske troškove.

U predmetima zlouporabe droga, posebna pažnja posvećena je tome kako sud procjenjuje mogućnost počinitelja da snosi troškove postupka te koji su kriteriji odlučivanja o oslobađanju od tih troškova. Ova analiza pomaže u razumijevanju sudske prakse i ekonomskog utjecaja kaznenog postupka na osuđene osobe.



Grafikon 72: Prikaz troškova kaznenog postupka 2010.-2020.

Analiza troškova kaznenog postupka pokazala je značajne razlike u financijskom opterećenju koje su počinitelji morali snositi. Od ukupno 152 osobe koje su u analiziranom razdoblju bile obuhvaćene kaznenim postupkom, 21 osoba (13,82%) bila je oslobođena troškova, dok je za 109 osoba (71,71%) utvrđena obveza plaćanja sudskih troškova. Za 21 počinitelja u trenutku pisanja analize kazneni postupak je još uvijek bio u tijeku, dok je u jednom slučaju predmet ustupljen *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu*.

Visina troškova kaznenog postupka varirala je među počiniteljima. Najniži trošak iznosio je 500,00 kuna /66,36 eura, što je zabilježeno kod jednog počinitelja (0,66%), dok je najviši trošak dosegao 49.368,00 kuna / 6.553,66 eura, također u jednom slučaju (0,66%).

Najčešće izrečeni troškovi kaznenog postupka bili su:

- 3.000,00 kuna / 398,17 eura– zabilježeno kod 21 počinitelja (13,82%),
- 5.000,00 kuna / 663,61 eura – zabilježeno kod 19 počinitelja (12,5%).

Od viših troškova kaznenog postupka ističu se sljedeći iznosi:

- 47.532,00 kune / 6.308,58 eura (jedan počinitelj),
- 40.000,00 kuna / 5.308,91 euro (jedan počinitelj),
- 35.000,00 kuna / 4.644,30 eura (jedan počinitelj),
- 30.000,00 kuna / 3.981,68 eura (jedan počinitelj).

Ove razlike u visini sudskih troškova ukazuju na neujednačenost financijskog opterećenja među osuđenim osobama, pri čemu pojedini faktori poput složenosti postupka, trajanja suđenja i broja izvedenih dokaza mogu imati značajan utjecaj na konačni iznos koji počinitelj mora platiti.

Troškovi vještačenja

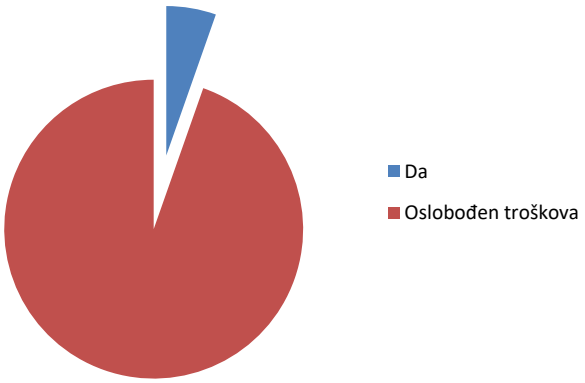
Vještačenja predstavljaju ključan dokazni element u kaznenim postupcima, a njihova financijska vrijednost ovisi o vrsti, složenosti i trajanju analize. U analiziranim predmetima, sud je u određenim slučajevima naložio počiniteljima da snose troškove vještačenja, dok su u drugim slučajevima bili oslobođeni te obveze.

Najčešće provedene vrste vještačenja bile su:

1. Toksikološko vještačenje, koje se koristilo za analizu zaplijenjenih tvari, utvrđivanje prisutnosti droga u organizmu počinitelja te procjenu čistoće narkotika.
2. Daktiloskopsko vještačenje, kojim su analizirani otisci prstiju i dlanova s ciljem identifikacije počinitelja i povezivanja s kaznenim djelom.
3. Balističko i mehanoskopsko vještačenje, koje se provodilo u predmetima u kojima su se analizirali vatreno oružje, streljivo i tragovi nastali uporabom alata ili mehaničkih sredstava.

Troškovi ovih vještačenja mogu značajno varirati, ovisno o broju analiza, korištenim metodama i potrebnoj stručnosti vještaka. Posebno su toksikološka vještačenja bila česta zbog potrebe forenzičke analize droga, dok su daktiloskopska i balistička/mehanoskopska vještačenja bila ključna u slučajevima u kojima su korišteni predmeti poput vatrenog oružja, alata ili drugih mehaničkih sredstava.

Sudovi u ovim predmetima odlučuju hoće li počinitelj snositi troškove vještačenja ili će biti oslobođen te obveze, pri čemu su ključni kriteriji financijska situacija optuženika, složenost predmeta i potreba za provođenjem dodatnih analiza. Razumijevanje financijskih aspekata vještačenja pomaže u analizi ukupnih troškova kaznenog postupka i evaluaciji pravosudne prakse u pogledu tereta koji pada na osuđene osobe.



Grafikon 73: Prikaz troškova vještačenja 2010.-2020.

Vještačenja su predstavljala obvezan dio kaznenog postupka u svim analiziranim predmetima, pri čemu su u svih 22 kaznena predmeta (100%) provedene različite vrste vještačenja. Najčešće su provođena toksikološka vještačenja, zatim daktiloskopska, balistička i mehanoskopska vještačenja.

Što se tiče financijskih obveza vezanih uz vještačenja, za većinu počinitelja (123 osobe, 80,92%) troškovi vještačenja nisu bili određeni. Za jednog počinitelja (0,66%) predmet je proslijeđen drugom sudu, dok je za 21 osobu (13,81%) kazneni postupak još bio u tijeku u trenutku analize. Troškove vještačenja moralo je snositi 7 počinitelja (4,6%), što upućuje na rijetku praksu obvezivanja osuđenih osoba na pokrivanje ovih troškova.

Raspon troškova vještačenja bio je širok – najniži iznos bio je 1.500,00 kuna / 199,08 eura (kod jednog počinitelja), dok je najviši dosegao 19.646,00 kuna / 2.607,49 eura (kod tri počinitelja). Ukupni zbroj svih troškova vještačenja u analiziranim predmetima iznosio je 78.811,00 kuna / 10.460,35 eura.

Važno je napomenuti da u predmetima nije navedeno jesu li troškovi vještačenja određeni posebnim rješenjem, koje možda nije bilo uključeno u dostupnu sudsku dokumentaciju. Ne može se isključiti mogućnost da su u pojedinim slučajevima troškovi vještačenja regulirani zasebnim sudskim odlukama koje nisu bile dokumentirane u kaznenim spisima.

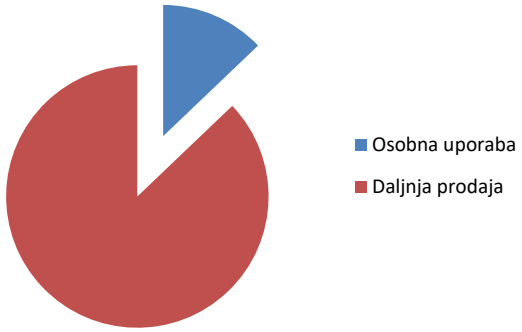
7.2.7. Namjena sredstava ovisnosti

U kaznenim predmetima zlouporabe droga jedno od ključnih pitanja je razlikovanje između posjedovanja droge za osobnu uporabu i namjere daljnje prodaje. Razlikovanje ove dvije kategorije ima značajan utjecaj na pravnu kvalifikaciju djela, težinu kaznenopravne odgovornosti te visinu izrečene sankcije.

Kako bi se utvrdilo je li droga bila namijenjena isključivo osobnoj konzumaciji ili je bila namijenjena preprodaji, analizirana je varijabla namjene sredstava ovisnosti. Ova varijabla temelji se na sudskim utvrđenjima, dokazima prikupljenima tijekom kaznenog postupka te okolnostima zapljene, uključujući količinu droge, način pakiranja, prisutnost pribora za distribuciju (poput vaga i omotnog materijala), komunikaciju optuženika te prethodne osuđivanosti za slična djela.

Rezultati analize omogućuju uvid u sudske kriterije na temelju kojih se određuje namjena droge te u obrasce kaznenih djela vezanih uz zlouporabu droga na području djelovanja *Županijskog suda u Zagrebu*. Također, analiza pomaže u razumijevanju pravosudne prakse i trendova u

procesuiranju počinitelja, što može biti korisno za daljnje istraživanje kaznene politike u ovom području.



Grafikon 74: Namjena sredstava ovisnosti 2010.-2020.

Analiza podataka iz kaznenih predmeta *Županijskog suda u Zagrebu* u razdoblju od 2010. do 2020. godine pokazala je značajne razlike u priznanju namjene droge tijekom sudskog postupka. Od ukupno 152 analizirana počinitelja, njih 13 (8,55%) priznalo je osobnu uporabu droge, dok je 88 počinitelja (57,89%) priznalo da je droga bila namijenjena daljnjoj prodaji. U preostalim slučajevima priznanje o namjeni sredstava ovisnosti izostalo.

Dodatno, analiza je pokazala da su dva počinitelja (1,32%) bila ovisna o drogama, što je utvrđeno tijekom sudskog postupka, dok je 10 počinitelja (6,58%) priznalo da su povremeni konzumenti droga.

Ovi rezultati ukazuju na to da većina počinitelja nije negirala komercijalnu svrhu droge, što može upućivati na učinkovitost dokaznog postupka u utvrđivanju namjene droge, ali i na karakteristike samih počinitelja u analiziranim predmetima. Nadalje, relativno mali broj priznatih slučajeva osobne uporabe može biti rezultat obrambene strategije okrivljenika, sudske interpretacije dokaza ili drugih faktora koji su utjecali na njihovo iskazivanje tijekom postupka.

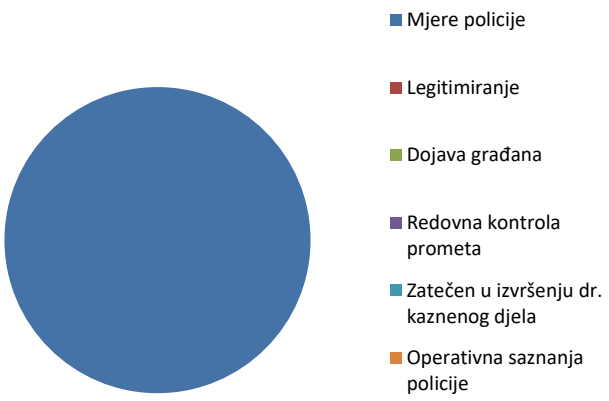
7.2.8. Radnje otkrivanja

Kako bi se razumjeli mehanizmi i okolnosti otkrivanja počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga, u analizu je uključena varijabla radnje otkrivanja od strane policije u okviru kriminalističkog istraživanja. Ova varijabla pruža uvid u način na koji su kaznena djela u ovom području otkrivena i procesuirana te omogućuje dublje razumijevanje uloge policijskih mjera u suzbijanju zlouporabe droga.

Prilikom obrade podataka, varijabla radnje otkrivanja od strane policije raščlanjena je na sljedeće kategorije:

- Operativna saznanja policije – slučajevi u kojima su policijski službenici došli do informacija temeljem vlastitih istraga, obavještajnih podataka ili drugih metoda prikupljanja informacija,
- Legitimiranje – situacije u kojima su počinitelji identificirani tijekom rutinskog postupka provjere identiteta,
- Dojava građana – slučajevi u kojima je policija djelovala na temelju prijava građana, anonimnih dojava ili drugih oblika suradnje s javnošću,
- Mjere policije – uključuje primjenu posebnih istražnih radnji, praćenja, tajnih nadzora i drugih zakonitih mjera nadzora,
- Redovna kontrola prometa – slučajevi u kojima su počinitelji otkriveni prilikom uobičajenih policijskih provjera u prometu,
- Zatečeni u izvršenju drugog kaznenog djela/prekršaja – situacije u kojima su počinitelji otkriveni prilikom postupanja policije zbog drugog kaznenog djela ili prekršaja.

Važno je istaknuti da navedene kategorije odražavaju radnje otkrivanja koje su dokumentirane u sudskim spisima. Međutim, postoji mogućnost da su u pojedinim slučajevima korištene i druge radnje koje, zbog zaštite operativnih izvora informacija (informatori) i metoda rada (npr. korištenje prikrivenih istražitelja ili suradnika), nisu izričito navedene ili su opisane u općenitim formulacijama. Time se ujedno potvrđuje potreba za pažljivim tumačenjem podataka, uzimajući u obzir specifičnosti kaznenog postupka i granice dostupnosti informacija u službenim dokumentima.



Grafikon 75: Prikaz radnji otkrivanja počinitelja kaznenog djela 2010.-2020.

Analiza kaznenih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* pokazala je da su sva kaznena djela zlouporabe droga u analiziranom uzorku otkrivena tijekom policijskog postupanja primjenom mjera policije, odnosno druga tijela nisu imala istraživačke rezultate u ovoj vrsti kriminala. To ukazuje na ključnu ulogu policijskih istraga i operativnih mjera u procesuiranju ovih kaznenih djela.

Najčešće primijenjene radnje u kriminalističkom istraživanju bile su:

- Pretraga doma i drugih prostora – uključujući stanove, kuće, poslovne prostore i druge lokacije povezane s osumnjičenicima,
- Pretraga osobe – izvršena radi pronalaska droge ili drugih relevantnih dokaza,
- Pretraga pokretne stvari i bankovnog sefa – uključujući vozila koja su korištena za transport ili skladištenje droge,
- Pretraga druge pokretne stvari – prvenstveno mobitela, s ciljem prikupljanja komunikacijskih dokaza koji upućuju na trgovinu drogom.

Ovi rezultati ukazuju na visok stupanj policijske operativnosti u predmetima vezanim uz zlouporabu droga, pri čemu su upravo pretrage ključni instrument za otkrivanje i prikupljanje dokaza. Uspješnost ovih radnji može se povezati s ciljanim istragama i primjenom zakonskih ovlasti policije u kontekstu suzbijanja narkokriminaliteta.

7.2.9. Aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama

Kako bi se procijenila učinkovitost rada policije u suzbijanju kaznenih djela zlouporabe droga te dobio uvid u dostupnost droga unutar različitih policijskih nadležnosti, u analizu je uključena varijabla aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama. Ova varijabla omogućuje uvid u geografske obrasce otkrivanja kaznenih djela te pokazuje koji su policijski odjeli najčešće podnosili kaznene prijave za djela vezana uz zlouporabu droga.

Primjena ove varijable nije bila ograničena samo na analizu kaznenih spisa *Županijskog suda u Zagrebu*, već je korištena i pri analizi predmeta *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* i *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*. Time se omogućuje usporedba policijskih aktivnosti na različitim razinama kaznenog i prekršajnog postupanja.

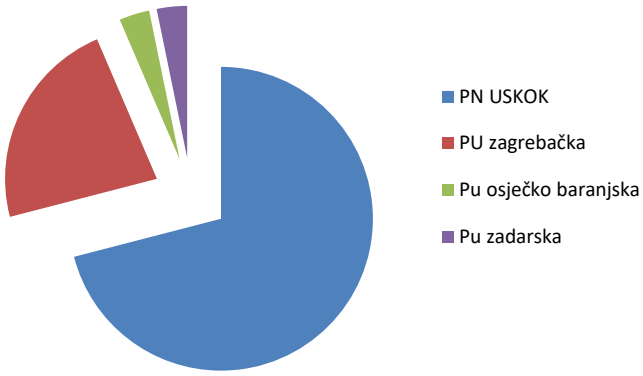
Analizom sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* utvrđeno je da su kaznene prijave za otkrivanje kaznenih djela zlouporabe droga podnijele sljedeće policijske uprave i jedinice:

- Policijska uprava zagrebačka,
- Policijski nacionalni ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (PN

USKOK),

- Policijska uprava osječko-baranjska,
- Policijska uprava zadarska.

Ovi podaci upućuju na to da su, uz lokalne policijske uprave, u otkrivanju i procesuiranju težih kaznenih djela zlouporabe droga sudjelovale i specijalizirane jedinice poput PN USKOK-a, što upućuje na postojanje složenijih istraga koje uključuju organizirane kriminalne mreže i široko rasprostranjene operativne akcije.



Grafikon 76: Prikaz rada Policijskih postaja/uprava 2010.-2020.

Analiza 22 sudska predmeta pokazala je da su u svim analiziranim slučajevima (100%) za otkrivanje kaznenih djela zlouporabe droga bili zaslužni djelatnici *Policijskog nacionalnog ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala* (PNUSKOK). To ukazuje na ključnu ulogu specijaliziranih jedinica kriminalističke policije u procesuiranju složenijih slučajeva vezanih uz krijumčarenje i trgovinu drogama.

Uz PNUSKOK, u 7 predmeta sudjelovali su i djelatnici Policijske uprave zagrebačke, dok su u po jednom predmetu uz PNUSKOK u postupku sudjelovali i djelatnici Policijske uprave osječko-baranjske te Policijske uprave zadarske. Ovi podaci pokazuju da, iako su specijalizirani policijski timovi primarni akteri u otkrivanju ovih kaznenih djela, u pojedinim slučajevima suradnja s lokalnim policijskim upravama također igra važnu ulogu.

Međutim, osim kriminalističke policije koja se isključivo bavi problematikom zlouporabe droga, i drugi policijski odjeli, poput granične, prometne, temeljne, pomorske ili aerodromske policije, mogu značajno doprinijeti smanjenju i detekciji krijumčarenja droga kroz svoje

redovne policijske aktivnosti.[818]

- Granična policija – redovna kontrola putnika, vozila, prtljage i robe na graničnim prijelazima jedna je od najučinkovitijih metoda u sprječavanju krijumčarenja droga.
- Pomorska policija – krijumčari droga koriste različita plovila, od trgovačkih brodova u kontejnerskom prometu do jahti, brzih glisera i drugih plovila. Policijske aktivnosti usmjerene na pomorski transport ključne su za presijecanje krijumčarskih kanala.
- Zračni, cestovni i željeznički promet – nadzor na aerodromima, autocestama i željezničkim postajama može otkriti krijumčarenje droga unutar zemlje i prema inozemstvu.

Ovi podaci naglašavaju da je suradnja između različitih policijskih jedinica ključna u borbi protiv krijumčarenja i distribucije droga. Iako specijalizirani kriminalistički timovi vode ključne istrage, redovne policijske kontrole i intervencije drugih policijskih službi mogu značajno doprinijeti ranom otkrivanju i sprječavanju narkokriminala.

7.2.10. Dokazne radnje u kaznenom postupku

Glava XVIII. *Zakona o kaznenom postupku* jasno propisuje dokazne radnje koje se primjenjuju tijekom kaznenog postupka radi utvrđivanja činjenica i prikupljanja relevantnih dokaza. Ove radnje predstavljaju temelj pravosudnog dokazivanja i osiguravaju zakonitost prikupljanja dokaza koji će biti korišteni u sudskom postupku.

Prema važećem zakonodavstvu, dokazne radnje obuhvaćaju:

- Pretragu (čl. 240-260) – uključuje pretragu doma, drugih prostora, osoba, pokretnih stvari i bankovnih sefova radi pronalaska dokaza,
- Privremeno oduzimanje predmeta (čl. 261-270) – odnosi se na privremeno oduzimanje predmeta koji mogu poslužiti kao dokaz u postupku,
- Ispitivanje okrivljenika (čl. 272-282) – pravila ispitivanja okrivljenika, prava na obranu i mogućnost davanja iskaza,
- Ispitivanje svjedoka (čl. 283-300) – postupak ispitivanja svjedoka u svrhu rasvjetljavanja ključnih činjenica,
- Prepoznavanje (čl. 301-303) – identifikacija osoba ili predmeta od strane svjedoka ili oštećenika,
- Očevid (čl. 304-306) – neposredno utvrđivanje činjeničnog stanja na mjestu

[818] Vedran Cvok i Hasan Merdanović, *Hrvatska u kokainskom ruletu smrti* (Zagreb: 24 sata d.o.o., 2020), 104–105.

događaja,

- Uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela (čl. 307) – metoda identifikacije osumnjičenih osoba,
- Vještačenje (čl. 308-328) – angažiranje stručnih osoba za analizu i interpretaciju specifičnih dokaza,
- Dokaz ispravom (čl. 329) – upotreba pisanih isprava kao dokaza,
- Dokaz snimkom (čl. 330) – korištenje fotografija, audio i video snimaka u dokaznom postupku,
- Elektronički digitalni dokaz (čl. 331) – korištenje podataka iz elektroničkih uređaja, računalnih mreža i digitalnih medija,
- Posebne dokazne radnje (čl. 332-339) – uključuju tajno praćenje, prikrivene istražitelje, kontrolirane isporuke i druge mjere koje se primjenjuju u složenim istragama, posebno kod organiziranog kriminala i korupcije.

Ove dokazne radnje primjenjuju se u skladu s načelima zakonitosti, nužnosti i proporcionalnosti, pri čemu se vodi računa o zaštiti temeljnih prava okrivljenika i drugih sudionika u postupku. Njihova pravilna primjena ključna je za valjanost dokaza na sudu te osigurava da se kazneni postupak vodi u skladu s pravnim standardima.

Dokazne radnje, kojih je od izmjena *Zakona o kaznenom postupku*[819] ukupno dvanaest, mogu se poduzimati prije početka postupka na dokaznom ročištu i tijekom postupka.[820]

U ovom dijelu rada analizirane su dokazne radnje korištene u kaznenim postupcima zlouporabe droga, pri čemu su primijenjene varijable koje se odnose na pojedine dokazne radnje. Konkretno, analizirani su statistički podaci u vezi sa sljedećim aspektima:

- Predmet pretrage – vrsta i lokacija pretrage provedene u kaznenim postupcima,
- Privremeno oduzimanje predmeta – analiza zaplijenjenih predmeta kao materijalnih dokaza,
- Ispitivanje okrivljenika – učestalost i uloga iskaza optuženih u sudskom postupku,
- Ispitivanje svjedoka – učestalost korištenja iskaza svjedoka u postupku,
- Vještačenje – vrste provedenih forenzičkih analiza i njihov značaj u dokaznom postupku,

[819] Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08), stupio na snagu djelomično 1. siječnja i 1. srpnja 2009., u cijelosti 1. rujna 2011. (osim odredbi o Visokom kaznenom sudu). Osmi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku stupio je na snagu 1. siječnja 2020.

[820] Vladimir Ljubanović, Tihomir Kralj i Stjepan Gluščić, "Dokazne radnje: novine pri utvrđivanju činjenica u prethodnom postupku," *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 15, br. 2 (2008): 859–877, https://hrcak.srce.hr/89483

- Primjena posebnih dokaznih radnji – uključujući nadzor komunikacija, prikrivene istražitelje i druge specijalizirane metode istraživanja.

Ove varijable korištene su ne samo u analizi predmeta *Županijskog suda u Zagrebu*, već i u analizi sudskih spisa *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* i *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*. U prekršajnim postupcima, prema odredbama *Prekršajnog zakona*, primjenjuju se odgovarajuće odredbe *Zakona o kaznenom postupku* u pogledu dokaznih radnji[821], čime je osigurana konzistentnost pravne regulative u procesuiranju kaznenih i prekršajnih djela zlouporabe droga.

Važno je napomenuti da je u pojedinim predmetima provođeno više vrsta pretraga, što je rezultiralo preklapanjem podataka, zbog čega rezultati analize nisu prikazani u postocima (%), već su prikazani apsolutnim brojevima kako bi se osigurala točnost prikaza sudske prakse.

Pretraga

Pretraga predstavlja jednu od najvažnijih dokaznih radnji u kaznenom postupku, budući da omogućuje prikupljanje materijalnih dokaza koji mogu biti ključni za daljnji tijek postupka i donošenje sudske odluke. Prema odredbama *Zakona o kaznenom postupku*, pretraga se dijeli na:

- Pretragu osobe,
- Pretragu doma i drugih prostora,
- Pretragu pokretne stvari (uključujući vozila, mobitele, sefove i druge predmete).

Pretraga se provodi odmah kako bi se spriječilo moguće uništavanje, prikrivanje ili premještanje dokaza, čime se osigurava učinkovitost kaznenog postupka. Međutim, s obzirom na to da se radi o invazivnoj mjeri, koja može zadirati u temeljna ljudska prava i slobode, ključno je da se prilikom njene provedbe strogo poštuju zakonske odredbe.

Prema Krapcu, pretraga doma predstavlja najdublji oblik zadiranja u pravo na nepovredivost doma iz čl. 34 Ustava RH, pa je stoga opravdano da zakon propisuje iscrpne materijalne i formalne pretpostavke za njezino provođenje.[822] To znači da se pretraga može odrediti samo kada postoji određena sumnja da je osoba počinila kazneno djelo ili da će se u njezinom domu naći predmeti potrebni za kazneni postupak.[823]

Nezakonito provedene pretraga ima za posljedicu isključivanje tako pribavljenih dokaza iz

[821] Prekršajni zakon, čl. 174.
[822] Krapac i sur., *Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije*, 312–313.
[823] Ibid. 314-315.

sudskog postupka, što potvrđuje i praksa *Europskog suda za ljudska prava.* U presudi Niemietz protiv Njemačke[824] naglašeno je da zaštita doma ne obuhvaća samo privatne stanove, nego i profesionalne prostore[825], dok je u predmetu Camenzind protiv Švicarske[826] Sud istaknuo potrebu stroge proporcionalnosti pri svakoj intervenciji u privatnu sferu pojedinca[827].

Pravna zaštita građana od nezakonite pretrage zajamčena je na nacionalnoj i međunarodnoj razini. *Povelja Europske unije o temeljnim pravima*, koju su 2000. godine proglasili *Europski parlament*, *Europska komisija* i *Vijeće*, utvrdila je temeljna ljudska prava i slobode koje priznaje *Europska unija*. Također, *Ustav Republike Hrvatske*, kao najviši pravni akt u zemlji, jasno propisuje temeljna ljudska prava i slobode, uključujući:

- Zaštitu osobnog i obiteljskog života[828],
- Pravo na dostojanstvo, ugled i čast[829],
- Pravo na slobodu i osobnost[830],
- Nepovredivost doma.[831]

Osim nacionalnog zakonodavstva, E*uropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* pruža međunarodnu zaštitu od nezakonitog zadiranja u prava i slobode građana.

Za razliku od čl. 34. st. 4 Ustava RH, koji hitni ulazak bez naloga veže općenito uz izvršenje uhidbenog naloga ili hvatanje počinitelja, Zakon o kaznenom postupku (čl. 246. st. 2. t. 2) taj krug bitno suzuje tražeći da je za djelo propisana kazna zatvora najmanje tri godine. Time se značajno reducira doseg hitne pretrage na uži skup kaznenih djela[832].

U ovom dijelu rada analizirani su statistički podaci prema predmetu pretrage, koji osim pretrage osobe uključuju pretragu doma i drugih prostora, pretragu pokretne stvari i bankovnih sefova.

Prema zakonskim odredbama:

- Pretraga osobe uključuje pretraživanje odjeće, obuće, površine tijela, pokretnih stvari u

[824] Ibid. 313. (fusnota 24)

[825] ESLJP, Niemietz v. Germany, presuda od 16. 12. 1992., zahtjev br. 13710/88, §§ 29–33.; ESLJP je u presudi *Niemietz protiv Njemačke* utvrdio da se zaštita čl. 8 EKLJP proteže i na profesionalne prostore (osobito odvjetničke urede), pa pretraga takvih prostora može predstavljati miješanje u privatni život, dopise, a u određenim okolnostima i 'dom'.

[826] Ibid. 319. (fusnota 42)

[827] ESLJP, Camenzind v. Switzerland, presuda od 16. 12. 1997., zahtjev br. 21353/93.; U predmetu *Camenzind protiv Švicarske* ESLJP je naglasio da svako miješanje u privatnu sferu (čl. 8 EKLJP) mora biti nužno u demokratskom društvu i razmjerno legitimnom cilju, uz odgovarajuća procesna jamstva; u konkretnom slučaju pretraga vozila i osobna pretraga proglašene su nerazmjernima, pa je utvrđena povreda čl. 8.

[828] Ustav, čl. 35.

[829] Ibid.

[830] Ustav, čl. 22.

[831] Ustav, čl. 34.

[832] Željko Karas, "Neki kriminalističko-taktički i pravni aspekti hitne pretrage doma," *Kriminalistička teorija i praksa* 3, br. 2 (2016): 72–76.

njenom posjedu, prostora u kojem je osoba zatečena i prijevoznog sredstva kojim se koristi u trenutku pretrage.

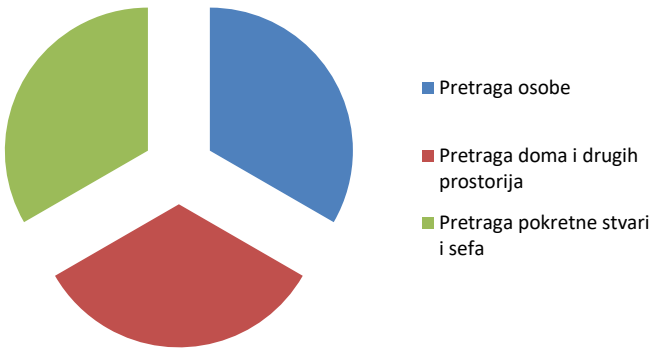
- Pretraga doma i drugih prostora podrazumijeva pretraživanje svih prostorija povezanih s domom koje osoba koristi (npr. podrum, garaža, skladište).
- Pretraga pokretnih stvari odnosi se na pretragu prijevoznih sredstava, bankovnih sefova (ako postoji vjerojatnost da se u njima nalaze predmeti ostvareni kaznenim djelom), kao i računala, digitalnih uređaja i komunikacijskih sredstava koja se koriste za prikupljanje, pohranu i prijenos podataka.

Pretragu sud određuje pisanim obrazloženim nalogom, kojim se specificiraju razlozi, ciljevi i način provođenja pretrage. Međutim, *Zakon o kaznenom postupku* (čl. 246.) jasno propisuje situacije u kojima je moguće provesti pretragu i bez sudskog naloga, primjerice ako postoji neposredna opasnost od gubitka dokaza ili ugrožavanja sigurnosti.

Hitna pretraga po čl. 246. st. 2. Zakona o kaznenom postupku prvenstveno je usmjerena na uhićenje počinitelja, dok je pronalaženje dokaza tek sekundarna, nadovezujuća svrha i to samo u prostorijama počinitelja (čl. 246. st. 3), a ne u prostorijama trećih osoba.[833]

Istodobno, ZKP dopušta širi doseg u sklopu očevida: pretraga drugih prostorija (ne i doma) može se provesti bez naloga unutar osam sati od mjesta događaja (čl. 246. st. 1.), što u praksi nerijetko djeluje operativno šire od režima hitne pretrage.[834]

Ove zakonske odredbe imaju ključnu ulogu u osiguravanju ravnoteže između potrebe za učinkovitim kaznenim progonom i zaštite temeljnih ljudskih prava, pri čemu se posebna pažnja posvećuje zakonitosti postupanja tijela kaznenog progona.



Grafikon 77: Prikaz dokazne radnje pretrage 2010.-2020.

[833] Ibid. 84-85.
[834] Ibid. 73.

Analiza kaznenih predmeta *Županijskog suda u Zagrebu* pokazala je da je u svim analiziranim predmetima bila provedena dokazna radnja pretrage, i to u sljedećem obuhvatu:

- Pretraga osobe – provedena u 100% predmeta,
- Pretraga doma i drugih prostora – provedena u 100% predmeta,
- Pretraga pokretne stvari i sefa – provedena u 100% predmeta.

Ovi podaci potvrđuju da je pretraga u kaznenim postupcima pred *Županijskim sudom u Zagrebu* uobičajena i nužna dokazna radnja, čime se osigurava prikupljanje materijalnih dokaza potrebnih za kazneni progon.

Sudska praksa pritom naglašava da se zakonitost hitne pretrage ocjenjuje prema činjenicama poznatima u trenutku postupanja (npr. VSRH I Kž-474/10), dok propuštanje uvjeta „prijeke potrebe" dovodi do izdvajanja dokaza (npr. VSRH I Kž-79/01; I Kž-597/00).[835]

Ovi rezultati ističu važnost balansiranja između učinkovitosti kaznenog progona i zaštite ljudskih prava, pri čemu sudska praksa i zakonodavni okvir imaju ključnu ulogu u osiguravanju zakonitosti i nužnosti primjene dokazne radnje pretrage.

Usporedba s poredbenim pravom dodatno potvrđuje specifičnost hrvatskog uređenja: u većini europskih sustava i SAD-u hitna pretraga nije ograničena fiksnim pragom propisane kazne, već se osniva na načelu „opasnosti od odgode" i naknadnoj sudskoj kontroli, pri čemu u mnogim sustavima izostaje strogo pravilo o isključenju nezakonito pribavljenih materijalnih dokaza.[836]

Privremeno oduzimanje predmeta

Privremeno oduzimanje predmeta predstavlja važnu dokaznu radnju u kaznenom postupku, budući da omogućuje pribavljanje materijalnih dokaza koji su ključni za utvrđivanje činjenica relevantnih za daljnji tijek postupka i donošenje sudske odluke. Ovom radnjom osigurava se sprečavanje uništavanja, prikrivanja ili korištenja predmeta koji mogu biti od značaja za kazneni postupak.

Valja razlikovati privremeno oduzimanje predmeta kao dokaznu radnju u kaznenom postupku od oduzimanja predmeta kao kaznenopravne mjere propisane *Kaznenim zakonom*, koja se izriče presudom u svrhu prevencije ponovnog počinjenja kaznenog djela.[837]

Zakonski okvir jasno definira koji predmeti podliježu, a koji ne podliježu privremenom

[835] Ibid., 74–76, 86–87.
[836] Ibid. 77-79.
[837] O oduzimanju predmeta kao kaznenopravnoj mjeri vidi: Željko Horvatić, Davor Derenčinović i Leo Cvitanović, *Kazneno pravo: opći dio II, kazneno djelo i kaznenopravne sankcije* (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017), 279.

oduzimanju. Prema *Zakonu o kaznenom postupku*[838], privremeno se mogu oduzeti:

- Predmeti koji su upotrijebljeni u izvršenju kaznenog djela,
- Predmeti koji su nastali kaznenim djelom,
- Predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz u postupku.

Međutim, Zakon o kaznenom postupku također propisuje ograničenja u vezi s oduzimanjem predmeta kako bi se zaštitila temeljna prava i slobode pojedinaca. U određenim slučajevima, pojedini predmeti ne mogu biti oduzeti ili njihovo oduzimanje zahtijeva posebne zakonske uvjete[839], poput zaštite odvjetničke tajne, povjerljivih dokumenata ili predmeta koji pripadaju trećim osobama koje nisu povezane s kaznenim djelom.

Krapac pritom naglašava da svatko tko drži predmete koji se imaju oduzeti prema kaznenom zakonu, ili koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica u postupku, dužan ih je predati na zahtjev državnog odvjetnika (čl. 261. st. 1. ZKP-a). Ako osoba to odbije sud može izreći novčanu kaznu od 50.000,00 kuna (6.636,14 eura), a u slučaju daljnjeg odbijanja i kaznu zatvora (čl. 261. st. 3. ZKP-a).[840]

Osim klasičnih pokretnih predmeta (droge, oružja, opreme), suvremeni kazneni postupak obuhvaća i specifične kategorije kao što su isprave, računalni podaci te podaci o bankovnim računima i financijskim transakcijama (čl. 263. st. 1.-4- ZKP-a). Oduzimanje ovih predmeta posebno je značajno u borbi protiv organiziranog kriminala i pranju novca, pri čemu Zakon o kaznenom postupku predviđa i obvezu tijela koja posjeduju takve podatke da ih na zahtjev dostave u cjelovitom, izvornom i čitljivom obliku.[841]

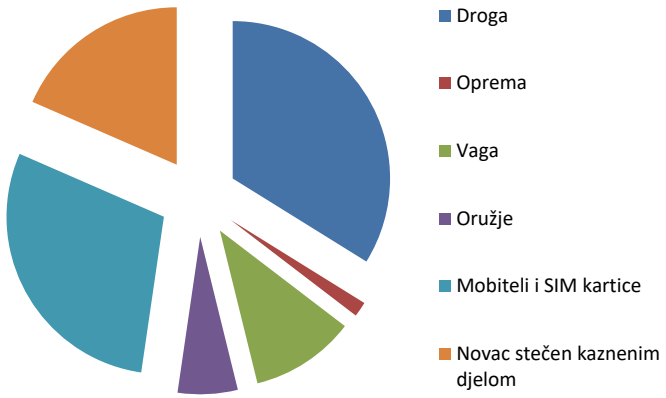
Pravilna primjena ove dokazne radnje ključna je za osiguravanje zakonitosti postupka, jer nezakonito oduzeti predmeti ne mogu biti korišteni kao dokazi na sudu, što može imati značajne posljedice na tijek suđenja. Stoga se i u praksi, kako ističe Krapac, osobita pažnja mora posvetiti razmjernosti i zaštiti prava pojedinaca, pri čemu se često poziva i na praksu *Europskog suda za ljudska prava* (npr. Van Rossem protiv Belgije[842]) koja zahtjeva da se svako oduzimanje provodi u mjeri nužnoj za ostvarenje legitimnog cilja.[843]

Novija literatura dodatno upozorava da je privremeno oduzimanje predmeta kao policijska ovlast u Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima podnormirano i preširoko definirano, bez propisanih maksimalnih rokova zadržavanja i bez učinkovitog pravnog lijeka. Stoga načelo

[838] Zakon o kaznenom postupku, čl. 261.
[839] Zakon o kaznenom postupku, čl. 262.
[840] Davor Krapac, Kazneno procesno pravo: Prva knjiga-Institucije, op.cit. 327-329.
[841] Ibid. 329.-332.
[842] ESLJP, Van Rossem protiv Belgije, presuda od 09.12.2004., zahtjev br. 41872/98
[843] Davor Krapac, Kazneno procesno pravo: Prva knjiga-Institucije, op.cit. 328-329.

razmjernosti i sudska kontrola moraju djelovati kao korektiv, osobito u slučajevima kada zadržavanje predmeta traje dulje vrijeme.[844]

Ustavnosudska i strasburška praksa zahtijevaju postizanje "pravične ravnoteže" između javnog interesa i prava vlasništva; dugotrajno oduzimanje bez odluke o povratu ili bez mogućnosti učinkovite kontrole može dovesti do povrede prava vlasništva (USRH U-III/3455/2017; ESLJP Vuković v. Croatia, 2018).[845]



Grafikon 78: Prikaz dokazne radnje oduzimanja predmeta 2010.-2020.

Analiza sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* pokazala je da je privremeno oduzimanje predmeta primijenjeno u svim analiziranim predmetima (100%), što potvrđuje važnost ove dokazne radnje u kaznenim postupcima zlouporabe droga. Oduzeti predmeti uključuju različite kategorije materijalnih dokaza koji su izravno povezani s kaznenim djelima ili su korišteni u njihovom izvršenju.

- Oduzimanje droge i opreme za uzgoj i distribuciju - u svim analiziranim predmetima (100%) bila je oduzeta droga kao predmet kaznenog djela. Osim same droge, u jednom predmetu oduzeta je oprema za uzgoj marihuane, uključujući lampe, vakuum vreće i druge predmete. Također, u 7 predmeta oduzete su vaga na kojima su analizom pronađeni tragovi droge, što je dodatno korišteno kao dokaz u postupku.
- Oduzimanje mobilnih uređaja i SIM kartica - u 19 predmeta (86,36%) oduzeti su mobiteli i više SIM kartica, koji su korišteni za prikrivanje kaznenog djela i organizaciju

[844] Igor Martinović i Iva Parenta, "Privremeno oduzimanje predmeta kao policijska ovlast i dokazna radnja: nedorečena zakonska rješenja u kontekstu ustavnih i europskih standarda," *Policija i sigurnost* 30, br. 3 (2021): 376–396.

[845] ESLJP, *Vuković v. Croatia*, br. 47880/14, presuda od 15. studenoga 2018., § 36–44. (*razmjernost, fair balance; odgovornost države za dugotrajno zadržavanje i uvjete čuvanja te potreba za mogućnošću naknade štete*).

distribucije droge. Oduzimanje ovih uređaja omogućilo je analizu komunikacije među optuženicima, što je igralo važnu ulogu u dokazivanju kaznenih djela trgovine drogom.

- Oduzimanje novca stečenog kaznenim djelom - novac stečen kaznenim djelom oduzet je u 12 sudskih predmeta (54,55%). Minimalni oduzeti iznos bio je 2.500,00 kuna / 331,81 euro. Veće pojedinačne zapljene uključuju: 409.250,00 kuna / 54.318,60 eura, 326.300,00 kuna / 43.318,88 eura, 236.250,00 kuna / 31.357,06 eura, 128.070,00 kuna /16.996,61 euro, 82.352,83 kuna / 10.932,06 eura i 51.037,50 kuna / 6.775, 27 eura. Preostali oduzeti novčani iznosi bili su manji od 20.000,00 kuna / 2.654,46 eura. Ovi podaci potvrđuju da su predmeti zlouporabe droga procesuirani pred *Županijskim sudom* često uključivali veće količine nezakonito stečenog novca, što upućuje na višu razinu organiziranosti kaznenih djela.
- Oduzimanje oružja - dodatni dokaz o težini analiziranih kaznenih djela predstavlja i oduzimanje oružja, koje je zaplijenjeno u 4 predmeta (18,18%). Oduzeti arsenal uključivao je: pištolje i streljivo, ručne bombe, prigušivače, puške, ručne bacače (zolje), pancirne prsluke.

Ovi podaci potvrđuju da se pred *Županijskim sudom u Zagrebu* procesuiraju ozbiljniji slučajevi povezanosti trgovine drogom s naoružanim kriminalnim skupinama, što dodatno naglašava sigurnosni rizik povezan s ovim kaznenim djelima.

Analiza podataka iz razdoblja 2010. – 2020. godine pokazala je da je privremeno oduzimanje predmeta bilo primijenjeno u svim analiziranim predmetima (100%), što dodatno potvrđuje njegov izniman značaj kao dokazne radnje u kaznenom postupku. Oduzimanje droge, opreme, mobilnih uređaja, novca i oružja omogućilo je pribavljanje ključnih dokaza za sudske procese te je doprinijelo uspješnosti kaznenog progona.

Ispitivanje okrivljenika

Ispitivanje okrivljenika jedna je od važnih dokaznih radnji u kaznenom postupku, jer omogućava aktivno sudjelovanje okrivljenika u postupku te zaštitu njegovih prava. Ova dokazna radnja ima dvojaku ulogu – s jedne strane, omogućuje prikupljanje relevantnih informacija i obrane iz perspektive okrivljenika, dok s druge strane osigurava poštivanje procesnih prava osobe protiv koje se vodi kazneni postupak.

Zakonski okvir propisuje uvjete i način provođenja ispitivanja okrivljenika, koji moraju biti u skladu s međunarodnim ugovorima i pravnim standardima. Pravo na pravično suđenje zajamčeno je, između ostalog, člankom 6. *Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i*

temeljnih sloboda, kao i *Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima*. Također, nacionalna regulativa detaljno propisuje pravila ispitivanja, uključujući:

- Pravo okrivljenika na branitelja tijekom ispitivanja,
- Pravo na šutnju i izbjegavanje samooptuživanja,
- Obvezu zakonitog i nepristranog postupanja istražnih i sudskih tijela,
- Zabranu uporabe prisile ili nezakonitih metoda ispitivanja,
- Obvezno upoznavanje okrivljenika s njegovim pravima prije početka ispitivanja.

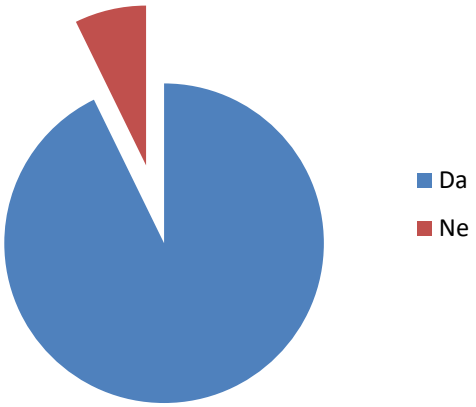
Kako naglašava Krapac, ispitivanje okrivljenika predstavlja jedno od najvažnijih dokaznih sredstava, ali i dokaznu radnju koja zbog mogućnosti povrede prava obrane zahtjeva strogo zakonsko uređenje i procesne garancije. Okrivljenik je procesni subjekt, a ne samo objekt dokazivanja, te uživa pravo na šutnju, pravo na branitelja i pravo da ne optuži samoga sebe (nemo tenetur se ipsum accusare).[846]

Zakon o kaznenom postupku propisuje da okrivljenik mora biti poučen o svojim pravima, a svako ispitivanje provedeno bez toga čini iskaz nezakonitim dokazom.[847] Krapac naglašava da je riječ o „minimalnim jamstvima" obrane, a njihov izostanak predstavlja bitnu povredu kaznenog postupka.[848]

Osim formalnih pretpostavki, u kaznenoj se praksi ističe pitanje dokazne vrijednosti iskaza okrivljenika. Krapac upozorava na opasnost od lažnih priznanja i uporabu psiholoških metoda poput tzv. Reidove metode koja je zastupljena u američkom sustavu, a koja može dovesti do „tragične eskalacije postupka" i nepravednih osuda.[849]

Budući da iskaz okrivljenika može imati znatan utjecaj na daljnji tijek postupka, iznimno je važno osigurati da se ispitivanje provodi u skladu s najvišim standardima zaštite ljudskih prava. Povrede određenih pravila mogu rezultirati isključenjem iskaza kao nezakonitog dokaza, što može značajno utjecati na ishod suđenja.

[846] Ibid. str. 466.-470.
[847] Zakon o kaznenom postupku, čl. 281.
[848] Ibid. *476.-477.*
[849] Ibid. 478-480.



Grafikon 79: Prikaz dokazne radnje ispitivanja okrivljenika 2010.-2020.

U okviru analize dokaznih radnji primijenjena je i varijabla koja se odnosi na ispitivanje okrivljenika. Ova dokazna radnja predstavlja ključan segment kaznenog postupka, jer omogućuje aktivno sudjelovanje okrivljenika, njegovu iznošenje obrane te istovremeno osigurava poštivanje procesnih prava prema međunarodnim i nacionalnim pravnim standardima.

Analizom 22 sudska predmeta Županijskog suda u Zagrebu u razdoblju od 2010. do 2020. godine, obuhvaćen je ukupno 152 počinitelja, od kojih je:

- 141 okrivljenik (92,76%) bio ispitan u kaznenom postupku,
- 11 okrivljenika (7,24%) nije bilo ispitano jer nisu bili dostupni za ispitivanje – nalazili su se u bijegu te im se sudilo u odsutnosti.

Ovi rezultati potvrđuju da je u većini slučajeva ispitivanje okrivljenika provedeno, pri čemu izostanak ispitivanja nije bio rezultat procesnih propusta, već nedostupnosti okrivljenika pravosudnim tijelima. Suđenje u odsutnosti primjenjuje se u iznimnim slučajevima, kada postoje zakonski uvjeti za provođenje postupka bez prisutnosti okrivljenika, što se u analiziranim predmetima odnosilo na osobe koje su bile u bijegu.

Upravo zbog svoje važnosti, ispitivanje okrivljenika mora se provoditi u skladu s načelima pravičnog suđenja, pri čemu su zakonitost postupka, pravo na obranu i sudjelovanje u dokaznom postupku ključni elementi koji osiguravaju pravednost kaznenog postupka.

Ispitivanje svjedoka

Svjedoci imaju važnu ulogu u kaznenom postupku jer pružaju obavijesti o kaznenom

djelu, počinitelju i drugim relevantnim okolnostima koje mogu utjecati na ishod suđenja. Njihova svjedočanstva često predstavljaju ključne dokaze, osobito u slučajevima kada materijalni dokazi nisu dostatni za utvrđivanje kaznene odgovornosti.

Prema *Zakonu o kaznenom postupku*, svi pozvani svjedoci dužni su se odazvati sudskom pozivu i dati iskaz. Međutim, zakon također propisuje iznimke od obveze svjedočenja kako bi zaštitio određene osobe i profesionalne tajne.

Od svjedočenja su oslobođene osobe koje imaju poseban odnos s okrivljenikom, uključujući:

- Bračne i izvanbračne partnere okrivljenika,
- Rođake do trećeg koljena,
- Posvojenike i posvojitelje okrivljenika.

Odredbe Zakona o kaznenom postupku propisuju da određeni srodnici nemaju obvezu svjedočenja kako bi se zaštitili obiteljski odnosi i privatnost okrivljenika.[850]

Osim toga, svjedočenja su oslobođene i određene profesionalne kategorije zbog zaštite povjerljivih informacija koje su saznale tijekom obavljanja svog posla:

- Javni bilježnici,
- Porezni savjetnici,
- Odvjetnici,
- Liječnici i zubari,
- Psiholozi,
- Socijalni radnici,
- Novinari i urednici.

Njihovo oslobađanje od svjedočenja temelji se na čl. 286. Zakona o kaznenom postupku, kojim se štiti profesionalna tajna, a Krapac naglašava da svrha ovog uređenja nije pogodovati svjedoku, već očuvati povjerenje građana u stručne službe i zaštititi pravnu sigurnost postupka.[851]

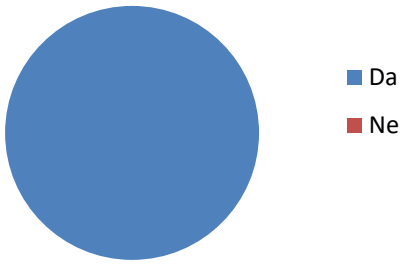
Ove osobe ne mogu biti prisiljene na svjedočenje ako bi time odale povjerljive informacije stečene u profesionalnom kontekstu.

Zakonske odredbe također predviđaju djelomični imunitet svjedoka, prema kojemu svjedok nije dužan odgovarati na određena pitanja ako bi time izložio sebe ili bliskog rođaka kaznenom progonu. Ovaj imunitet proizlazi iz čl. 286. st. 1. ZKP-a i povezan je s načelom nemo tenetur se ipsum accusare, koje je sastavni dio prava na pošteno suđenje prema članku 6. Europske

[850] Zakon o kaznenom postupku, čl. 285.
[851] Davor Krapac, Kazneno procesno pravo: Prva knjiga-Institucije, op.cit., str. 471.-473.

konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te članku 29. Ustava Republike Hrvatske.[852]

Svjedočenje predstavlja važnu dokaznu radnju u kaznenom postupku, ali se mora provoditi u skladu s načelima pravičnog suđenja i zaštite temeljnih prava. Pritom je nužno osigurati ravnotežu između interesa kaznenog progona i zaštite dostojanstva svjedoka.[853]



Grafikon 80: Prikaz varijable ispitivanja svjedoka 2010.-2020.

Analiza varijable ispitivanja svjedoka u kaznenim predmetima *Županijskog suda u Zagrebu* u razdoblju od 2010. do 2020. godine pokazala je da su svjedoci ispitani u svih 22 analizirana sudska predmeta (100%). Ovi rezultati potvrđuju da je svjedočenje standardna i ključna dokazna radnja u kaznenim postupcima koji se vode pred *Županijskim sudom*.

Za razliku od težih kaznenih postupaka, analiza prekršajnih predmeta na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu* (detaljno obrađeno u dijelu rada *7.4. Analiza spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*) pokazala je da svjedoci nisu bili prisutni u svakom prekršajnom postupku. To ukazuje na razliku između kaznenih i prekršajnih postupaka, pri čemu su svjedoci u težim kaznenim predmetima nužni za potpunije utvrđivanje činjenica, dok se u lakšim prekršajnim predmetima češće oslanja na druge vrste dokaza.

Ovi nalazi dodatno potvrđuju važnost ispitivanja svjedoka u kaznenim postupcima, gdje svjedočenje često predstavlja ključan dokazni materijal koji može utjecati na sudsku odluku.

7.2.10.5. Vještačenje

Prema odredbama *Zakona o kaznenom postupku*, vještačenja u kaznenim predmetima povjeravaju se stručnim ustanovama ili državnim tijelima, osobito kada je riječ o složenijim

[852] Zakon o kaznenom postupku, čl. 286. st. 1.
[853] Davor Krapac, Kazneno procesno pravo: Prva knjiga-Institucije, op.cit., str. 474.-475.

vrstama vještačenja.[854] Zakonom je propisano da u takvim slučajevima stručna ustanova ili tijelo određuje jednoga ili više stručnjaka koji će provesti vještačenje, čime se osigurava kvalitetna, nepristrana i znanstveno utemeljena analiza dokaza.[855]

Jedna od najvažnijih forenzičkih institucija u Republici Hrvatskoj je *Centar za forenzička ispitivanja, istraživanja i vještačenja Ivan Vučetić* u Zagrebu[856], koji djeluje kao samostalna ustrojstvena jedinica *Ministarstva unutarnjih poslova*. Ovaj centar predstavlja središnju forenzičku ustanovu u Republici Hrvatskoj, koja obavlja vještačenja u gotovo svim vrstama kaznenih djela.

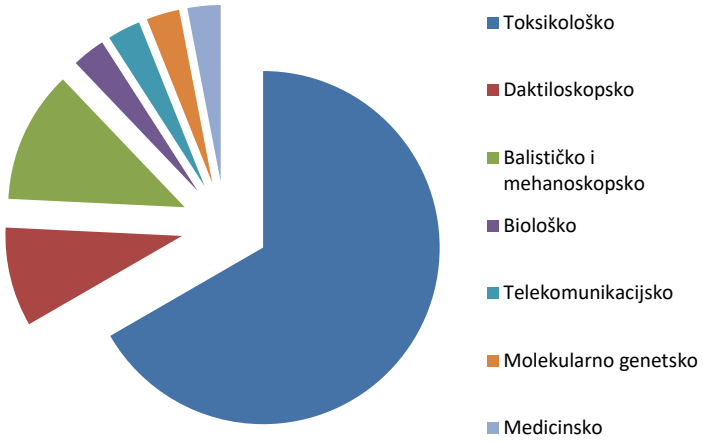
U *Centru za forenzička ispitivanja, istraživanja i vještačenja Ivan Vučetić* provode se različite vrste vještačenja, uključujući:

- Daktiloskopska vještačenja – analiza otisaka papilarnih linija,
- Biološka vještačenja - DNK analize,
- Vještačenja kontaktnih tragova tekstilnih vlakana,
- Vještačenja droga – identifikacija vrste i količine droge,
- Toksikološka vještačenja – analiza prisutnosti droge i alkohola u krvi i mokraći,
- Kemijsko-fizikalna vještačenja – analiza različitih materijala,
- Vještačenja boja, stakla, gume,
- Vještačenja dokumenata i rukopisa,
- Balistička vještačenja – vještačenja kratkog i dugog vatrenog oružja,
- Vještačenja mehaničkih tragova provale i provalničkih alata,
- Kemijske i fizikalne metode za utvrđivanje tragova pucanja (SEM/EDX),
- Prometna vještačenja,
- Strojarsko-tehnološka vještačenja i dr.

Centar za forenzička ispitivanja, istraživanja i vještačenja raspolaže naprednom tehničkom opremom koja omogućava precizna i pouzdana vještačenja, a zbog svoje specijaliziranosti i stručnosti predstavlja ključnu instituciju za provođenje forenzičkih analiza u kaznenim postupcima. U kaznenom pravu, vještačenja koja provodi ovaj centar često imaju presudnu dokaznu vrijednost, osobito u predmetima povezanima sa zlouporabom droga, nasilnim kaznenim djelima, financijskim prijevarama, prometnim nesrećama i organiziranim

[854] Zakon o kaznenom postupku, čl. 309., st. 2.
[855] Ibid., čl. 309., st. 3.
[856] Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, „Centar za forenzička ispitivanja, istraživanja i vještačenja Ivan Vučetić“, pristupljeno 03.10.2025. godine, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske - Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja "Ivan Vučetić"

kriminalom.



Grafikon 81: Prikaz provedenog vještačenja 2010.-2020.

Analiza sudskih predmeta *Županijskog suda u Zagrebu* u razdoblju od 2010. do 2020. godine pokazala je da je dokazna radnja vještačenja primijenjena u svim analiziranim predmetima (100%). U svakom predmetu provedeno je više vrsta vještačenja, pri čemu je najčešće provođeno toksikološko vještačenje.

1. Toksikološko vještačenje – provedeno u svim predmetima (100%)

Najveći broj vještačenja odnosio se na toksikološku analizu, koja je provedena u svim analiziranim predmetima. Prema službenim podacima *Centra za forenzička ispitivanja, istraživanja i vještačenja Ivan Vučetić*, toksikološko vještačenje provodi se kod vještačenja zaplijenjene droge s ciljem:

- Utvrđivanja vrste droge,
- Analize postotka čistoće droge.

Čistoća droge ima važnu dokaznu vrijednost, budući da viši postotak čistoće može ukazivati na preprodaju, jer se droga češće razrjeđuje prije stavljanja u promet.

2. Daktiloskopsko vještačenje – provedeno u 3 predmeta (13,63%)

Daktiloskopsko vještačenje analiziralo je papilarne linije na prstima, dlanovima i tabanima kako bi se utvrdio identitet počinitelja. Ova metoda temelji se na jedinstvenosti papilarnih linija svake osobe i često se koristi u identifikaciji osoba povezanih s kaznenim djelom.

3. Balističko i mehanoskopsko vještačenje – provedeno u 4 predmeta (18,18%)

Kako je navedeno u analizi privremenog oduzimanja predmeta, u 4 analizirana predmeta oduzeta je veća količina oružja, uključujući pištolje, puške, ručne bacače (zolje), streljivo i

prigušivače. Sukladno tome, u svim tim predmetima provedeno je balističko i mehanoskopsko vještačenje, koje je obuhvatilo:

- Analizu vatrenog oružja,
- Utvrđivanje podrijetla i načina korištenja oružja,
- Ispitivanje tragova pucanja i mehaničkih tragova na oružju i streljivu.

4. Ostale vrste vještačenja – provedene u po jednom predmetu (4,54%)

Osim navedenih vještačenja, u analiziranom uzorku provedena su i sljedeća specijalizirana vještačenja, svako u po jednom predmetu:

- Biološko vještačenje – analiza bioloških tragova (krv, kosa, dlake, sperma, tkivo itd.),
- Telekomunikacijsko vještačenje – analiza korištenja mobilnih uređaja i telekomunikacijskih usluga (pozivi, poruke, mrežni podaci),
- Molekularno-genetsko vještačenje – DNK analiza iz stanica i tkiva,
- Medicinsko vještačenje – procjena zdravstvenog stanja počinitelja ili žrtava.

Zaključno možemo navesti kako težina kaznenih predmeta koji se vode na *Županijskom sudu u Zagrebu* zahtijeva opsežno prikupljanje dokaza, što objašnjava visoku učestalost primjene vještačenja u svim analiziranim predmetima.

Posebne dokazne radnje

Zakon o kaznenom postupku omogućuje primjenu posebnih dokaznih radnji kao moćnog alata u borbi protiv krijumčarenja i zlouporabe droga. Ove radnje policiji i istražiteljima omogućuju privremeno ograničavanje određenih ustavnih prava građana, uz sudski nadzor i isključivo pod jasno definiranim uvjetima.

Prema odredbama *Zakona o kaznenom postupku* (čl. 332.-340.), posebne dokazne radnje uključuju:

- Nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu,
- Presretanje, prikupljanje i snimanje računalnih podataka,
- Ulazak u prostorije radi provođenja nadzora i tehničko snimanje prostorija,
- Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta,
- Uporabu prikrivenih istražitelja i pouzdanika,
- Simuliranu prodaju i otkup predmeta te simulirano davanje i primanje potkupnine,
- Pružanje simuliranih poslovnih usluga ili sklapanje simuliranih pravnih poslova,
- Nadzirani prijevoz i isporuku predmeta kaznenog djela.

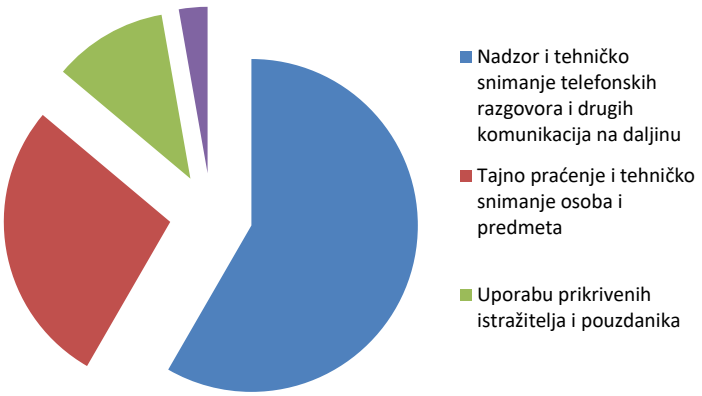
Primjena posebnih dokaznih radnji zahtijeva pisani obrazloženi nalog suca istrage *Županijskog suda*, koji odlučuje o opravdanosti i nužnosti njihove primjene. Kako se ove mjere izravno odnose na ograničavanje temeljnih ljudskih prava i sloboda, njihova primjena mora biti strogo u skladu sa zakonom.

Način provođenja posebnih dokaznih radnji dodatno je reguliran *Pravilnikom o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji*[857], koji je 2009. godine donijelo *Ministarstvo unutarnjih poslova*. Ovaj pravilnik definira tehničke i operativne standarde koje policija mora poštivati pri korištenju ovih metoda, uključujući uporabu specijalizirane opreme i tehnologije.

U sklopu analize kaznenih predmeta, u istraživanju je primijenjena varijabla primjene posebnih dokaznih radnji, pri čemu su analizirani spisi:

- *Županijskog suda u Zagrebu,*
- *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu,*
- *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu.*

Usporedba rezultata među različitim sudovima omogućuje bolje razumijevanje učestalosti i načina primjene posebnih dokaznih radnji, kao i njihove uloge u procesuiranju kaznenih djela zlouporabe droga.



Grafikon 82: Prikaz primjene posebnih dokaznih radnji 2010.-2020.

Analiza je pokazala da je najčešće primijenjena posebna dokazna radnja u kaznenim postupcima koji su se vodili na *Županijskom sudu u Zagrebu* od 2010. do 2020. godine, a povezani su sa zlouporabom droga, nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih

[857] Pravilnik o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji, NN br. 102-2639/09 od 26.8.2009.

komunikacija na daljinu. Ova posebna dokazna radnja primijenjena je u 21 sudskom predmetu (95,46%).

Visok udio primjene posebne dokazne radnje nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih oblika komunikacije na daljinu u kaznenim predmetima (95,46%) ukazuje na ozbiljnost i kompleksnost kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga koja se procesuiraju pred *Županijskim sudom u Zagrebu*. Ova vrsta dokazne radnje koristi se isključivo u kaznenim postupcima zbog svog izrazitog zadiranja u ustavna prava i slobode, osobito pravo na privatnost, i može se provoditi samo pod strogim zakonskim uvjetima uz prethodno sudsko odobrenje.[858]

Nasuprot tome, u prekršajnim postupcima posebne dokazne radnje, uključujući nadzor komunikacije, nisu predviđene, što potvrđuje znatno uži spektar procesnih mogućnosti u tim predmetima. Analiza pokazuje da se u prekršajnim predmetima povezanima sa zlouporabom droga najčešće primjenjuju osnovne dokazne radnje poput ispitivanja okrivljenika (81,31%) i zaštitne mjere oduzimanja predmeta (72,25%), dok je primjena složenijih radnji, poput pretrage, iznimno rijetka (svega 6%).

Ova izražena razlika u korištenju dokaznih instrumenata između kaznenih i prekršajnih postupaka reflektira razliku u težini i strukturi počinjenih djela. Kazneni predmeti često uključuju organizirane oblike trgovine drogama, djelovanje u skupinama i povezanost s drugim oblicima kriminaliteta, dok se prekršajni predmeti gotovo isključivo odnose na posjedovanje manjih količina droge za osobnu uporabu, što zahtijeva manje invazivne metode dokazivanja.

Zaključno, visoka učestalost nadzora komunikacija u kaznenim postupcima pokazuje da se u tim predmetima često radi o ozbiljnijim i složenijim oblicima kriminala koji zahtijevaju napredne metode istraživanja. S druge strane, prekršajni postupci koriste se jednostavnijim dokaznim radnjama, što može utjecati na učinkovitost vođenja postupka i način na koji se ponašanje počinitelja pravno ocjenjuje.

Pravilnikom o provođenju posebnih dokaznih radnji propisano je da se ova posebna dokazna radnja vrši u prostorijama policije[859], a kojima tehničke uvjete *osigurava Operativno-tehnički centar za nadzor telekomunikacija*[860], a čije je osnivanje i djelokrug rada propisan *Zakonom o*

[858] Zakon o kaznenom postupku, čl. 332.-337.

[859] *Pravilnik o provođenju posebnih dokaznih radnji*, čl. 2.

[860] Operativno-tehnički centar za nadzor telekomunikacija (OTC) osnovan je 2006. godine kao jedno od tijela sigurnosno-obavještajnog sustava Republike Hrvatske. Djeluje izvan sastava sigurnosno-obavještajnih agencija, a nadzor nad njegovim radom provodi Ured Vijeća za nacionalnu sigurnost. Aktivaciju nadzora komunikacije građana centar provodi isključivo uz odobrenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Vidi: Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 79/2006, čl. 32.

sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske.[861]

Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta primijenjeno je u 10 analiziranih sudskih predmeta (45,46%) i to u 9 predmeta uz i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu, a samo u jednom sudskom predmetu kao jedina posebna dokazna radnja. Ovu mjeru policija provodi na provodi se na pogodan, prikriveni način koji ne razotkriva ili ugrožava provođenje posebnih dokaznih radnji[862]. Način provedbe propisan je *Pravilnikom o provođenju posebnih dokaznih radnji.*[863]

Analizom sudskih spisa Županijskog suda u Zagrebu utvrđeno je kako je treća najčešća posebna dokazna radnja primijenjena od strane policije uporaba prikrivenih istražitelja i pouzdanika, a koja je također jasno definirana *Pravilnikom o provođenju posebnih dokaznih radnji.*[864] Ova posebna dokazna radnja primijenjena je u 4 od 22 analizirana sudska predmeta (18,18%). U svim predmetima primijenjena je uz još neku posebnu dokaznu radnju, a najčešće uz nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu.

Za razliku od prikrivenog istražitelja, pouzdanik je građanin koji dobrovoljno, na temelju naloga suca istrage i po uputama državnog odvjetnika ili policije provodi posebne dokazne radnje[865]. Prije početka provedbe tih radnji pouzdanik potpisuje izjavu kojom pristaje provoditi posebne dokazne radnje u svojstvu pouzdanika. Prikriveni istražitelj, da bi prikrio činjenicu da je policajac, može se koristiti mjerama prikrivanja tj. koristiti drugi identitet. Tijekom takvih zadaća prikriveni istražitelji i pouzdanici mogu se koristiti prikrivenim audio i video uređajima i drugim tehničkim pomagalima.[866] Prikriveni istražitelji i pouzdanici provode simuliranu prodaju i otkup predmeta te simulirano davanje potkupnine i simulirano primanje potkupnine.[867]

Analiza je pokazala kako je posebna dokazna radnja nadzirani prijevoz i isporuka predmeta kaznenog djela primijenjena u jednom analiziranom predmetu (4,55%), uz posebne dokazne radnje nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu i tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta. Primjena i ove posebne dokazne radnje jasno je regulirana *Pravilnikom o provođenju posebnih dokaznih radnji.*[868] Naime, nadziranje prijevoza

---

[861] Republika Hrvatska, *Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske*, *Narodne novine*, br. 79/2006, 105/2006, 86/2012, čl. 18–22.
[862] *Pravilnik o provođenju posebnih dokaznih radnji*, čl. 16.
[863] Ibid., čl. 16 – 19.
[864] Ibid., čl. 20. - 23.
[865] Zakon o kaznenom postupku, čl. 202. st. 26.
[866] Cvok i Merdanović, *Hrvatska u kokainskom ruletu smrti*, 121–122.
[867] *Pravilnik o provođenju posebnih dokaznih radnji*, čl. 24.
[868] Ibid., čl. 31. - 34.

i isporuke predmeta kaznenog djela provodi se na pogodan, prikriveni način koji ne razotkriva niti ugrožava provedbu posebnih dokaznih radnji.[869] Tijekom provedbe nadziranog prijevoza i isporuke predmeta kaznenog djela policija koristi odgovarajuće tehničke uređaje za pozicioniranje, nadzor i dokumentiranje. U svrhu izrade foto i video dokumentacije koriste se tehnički uređaji za prijenos i snimanje audio i video signala.[870]

Primjena varijable posebnih dokaznih radnji u analizi spisa Županijskog suda u Zagrebu pokazala je da su se ove radnje primjenjivale u svim sudskim postupcima koji su se zbog zlouporabe droga vodili na ovom sudu u razdoblju od 2010. do 2020. godine. Ovakav rezultat ne iznenađuje, s obzirom na težinu i složenost analiziranih kaznenih djela, ali i na njihovu čestu povezanost s organiziranim kriminalom.

U kriminalističkom smislu, posebne dokazne radnje — poput nadzora i tehničkog snimanja komunikacije, prikrivenih istražitelja, simuliranih otkupa i praćenja osoba — predstavljaju nezaobilazan instrument u otkrivanju i dokumentiranju složenih oblika kriminaliteta, osobito u kontekstu nezakonite trgovine drogama.

Ključnu ulogu u primjeni ovih radnji ima policija, koja ne samo da inicira zahtjeve za njihovu primjenu prema državnom odvjetništvu i sudu, već ih i provodi, nadzire te analizira dobivene podatke. U složenim kaznenim predmetima, osobito onima koji uključuju više počinitelja i međunarodne veze, policijska operativna saznanja i tehnička provedba posebnih radnji često čine temelj za cijeli kazneni postupak. Bez učinkovitog djelovanja policije u fazi kriminalističkog istraživanja, mnogi elementi kaznenog djela ne bi mogli biti otkriveni ili dokazani standardnim dokaznim sredstvima.

Uz to ove radnje omogućuju policiji da proaktivno djeluje prije samog počinjenja kaznenog djela, prikupljajući dokaze o pripremnim radnjama, povezanosti počinitelja i opsegu kriminalnih aktivnosti. Time se dodatno potvrđuje njihova prevencijska, ali i dokazna vrijednost, kao i važnost suradnje između policije, državnog odvjetništva i pravosudnih tijela.

7.2.11. Vrijeme trajanja kaznenog postupka

Kako bi se utvrdilo trajanje kaznenih postupaka u predmetima vezanima uz zlouporabu droga, u analizi su primijenjene varijable koje se odnose na:

1. Vrijeme trajanja postupka od otkrivanja kaznenog djela do izricanja presude,
2. Vrijeme trajanja samog sudskog postupka (od pokretanja postupka do

[869] Ibid., čl. 31.
[870] Ibid., čl. 32.

izricanja presude).

U analiziranom razdoblju od 2010. do 2020. godine, u 22 sudska predmeta došlo je do razdvajanja sudskih spisa, pri čemu su pojedini počinitelji sklopili sporazume i postupak okončali već na početku sudskog postupka.

Ukupno su u ovim predmetima bila 152 počinitelja, no nakon razdvajanja predmeta i zaključenja sporazuma ostalo je 49 razdvojenih sudskih postupaka, u kojima su u analiziranom razdoblju donesene sudske presude.

Trajanje postupka od otkrivanja kaznenog djela do izricanja presude:

- Najkraći postupak trajao je 4 mjeseca (od otkrivanja kaznenog djela do presude),
- Najduži postupak trajao je 74 mjeseca,
- Prosječno trajanje svih 49 sudskih postupaka iznosilo je 22,73 mjeseca.

Trajanje samog sudskog postupka (od pokretanja do izricanja presude):

- Najkraći sudski postupak trajao je manje od mjesec dana,
- Najduži sudski postupak trajao je 73 mjeseca,
- Prosječno trajanje sudskog postupka u analiziranim predmetima iznosilo je 13,37 mjeseci.

Rezultati analize pokazuju velike varijacije u trajanju kaznenih postupaka, pri čemu je u pojedinim slučajevima postupak relativno brzo okončan sklapanjem sporazuma, dok su u drugim slučajevima sudski procesi trajali nekoliko godina. Razlozi ovih razlika mogu uključivati:

- Složenost predmeta,
- Broj optuženika,
- Dokazne postupke i vještačenja,
- Procesne odgode i žalbene postupke.

Ovi podaci ukazuju na izazove u efikasnosti pravosuđa kada su u pitanju kaznena djela zlouporabe droga, ali i na činjenicu da sudovi u određenim slučajevima mogu primijeniti brže mehanizme (poput sporazuma o priznanju krivnje) kako bi smanjili trajanje postupka.

7.2.12. Žalba

Žalba predstavlja pravni lijek kojim se stranke u postupku mogu žaliti na prvostupanjsku presudu[871] ako smatraju da je došlo do povrede prava, pogrešne primjene zakona ili nepravilne

[871] Zakon o kaznenom postupku, čl. 463.

ocjene dokaza. U kaznenim postupcima, žalba omogućava kontrolu zakonitosti i pravilnosti sudskih odluka, čime se osigurava pravičnost postupka i zaštita prava optuženika, tužiteljstva i drugih stranaka u postupku.

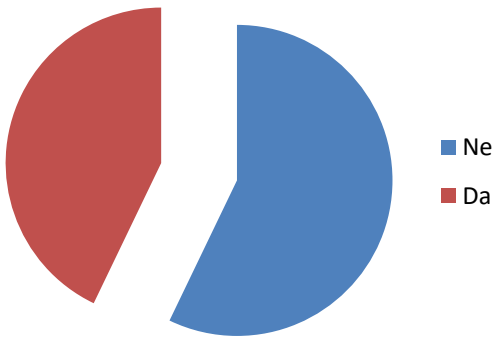
Prema odredbama *Zakona o kaznenom postupku*[872], žalbu mogu podnijeti:

- Okrivljenik i njegov branitelj – ako smatraju da je presuda nepravična ili da je izrečena prekomjerno stroga kazna,
- Državni odvjetnik – ako smatra da kazna nije odgovarajuća ili da je sud pogrešno primijenio zakon,
- Oštećenik kao tužitelj – ako je preuzeo kazneni progon,
- Zakonski zastupnici i bliske osobe – ako je okrivljenik nesposoban za samostalno odlučivanje o žalbi.

Žalba se podnosi višem sudu[873], koji može:

- Potvrditi prvostupanjsku presudu,
- Preinačiti presudu (ublažiti ili pooštriti kaznu),
- Ukinuti presudu i vratiti predmet na ponovno suđenje.[874]

U okviru ove analize, ispitana je učestalost i ishod žalbenih postupaka u kaznenim predmetima vezanim uz zlouporabu droga na *Županijskom sudu u Zagrebu*.



Grafikon 83: Prikaz broja izjavljenih žalbi 2010.-2020.

Analiza žalbi u kaznenim predmetima *Županijskog suda u Zagrebu* za razdoblje 2010. – 2020. godine pokazala je da je žalba podnesena u 9 od 22 analizirana sudska predmeta (40,91%). Sve

[872] Ibid., čl. 464.
[873] Ibid., čl. 490.
[874] Ibid. čl. 480.

izjavljene žalbe bile su upućene *Vrhovnom sudu Republike Hrvatske*, što potvrđuje da su stranke zakonski koristile drugostupanjski sudski nadzor kako bi osporile prvostupanjske presude.
Vrhovni sud donio je sljedeće odluke po uloženim žalbama:

- u 5 predmeta žalba je odbijena, a prvostupanjska presuda potvrđena,
- u 4 predmeta žalba je prihvaćena, pri čemu su:
- u 3 predmeta kazne povećane,
- u 1 predmetu kazna smanjena.

U 12 analiziranih sudskih predmeta (54,55%) žalba nije bila izjavljena, što znači da su stranke prihvatile prvostupanjsku presudu i nisu koristile pravni lijek u drugostupanjskom postupku.
U 22 analizirana sudska predmeta evidentirana su 152 počinitelja, no *Županijski sud* vodi evidenciju žalbi po predmetu, a ne po pojedinačnom počinitelju. Zbog toga analiza ove varijable nije omogućila precizne podatke o broju žalbi uloženih od strane svakog pojedinog počinitelja, već samo na razini sudskih predmeta.
Rezultati pokazuju da su žalbe relativno rijetke, pri čemu su u većini predmeta prvostupanjske presude potvrđene. Međutim, u slučajevima gdje su žalbe prihvaćene, u većem broju predmeta kazne su pooštrene, dok je u samo jednom predmetu kazna smanjena. Ovi nalazi upućuju na to da *Vrhovni sud* u većini slučajeva potvrđuje ili povećava kazne, što može biti pokazatelj strože sudske prakse višeg suda kod kaznenih djela zlouporabe droga.

7.2.13. Zaključni osvrt na analizu spisa Županijskog suda u Zagrebu

Analiza sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* za razdoblje od 2010. do 2020. godine pruža sveobuhvatan uvid u sudsku praksu vezanu uz kaznena djela zlouporabe droga. Obuhvaćeni podaci pokazuju da se na ovom sudu procesuiraju isključivo složeniji predmeti s organiziranim kriminalnim obilježjima, što je vidljivo iz strukture kaznenih predmeta i profila počinitelja, čime se potvrđuje zakonska uloga županijskih sudova u procesuiranju najtežih oblika narkokriminaliteta.
U svim analiziranim predmetima zabilježeno je sudjelovanje više osoba, dok nije evidentiran nijedan slučaj individualnog počinjenja kaznenog djela. Ovakav podatak ukazuje na organizirani karakter kriminalnih aktivnosti i složenost njihova kriminalističkog istraživanja i pravosudnog procesuiranja, pri čemu sudska praksa na ovoj razini jasno reflektira strukturu tržišta droga kao organiziranog i profitno usmjerenog sustava. Iako takve okolnosti mogu upućivati na transnacionalne elemente, oni nisu nužno inherentni samim višestrukom

sudjelovanjem u izvršenju kaznenog djela.

Najčešći oblici organiziranih skupina uključuju tri do pet članova, dok se u pojedinim slučajevima evidentira i do 17 sudionika, što upućuje na postojanje fleksibilnih i prilagodljivih kriminalnih struktura, karakterističnih za suvremeni organizirani kriminal.

Profil počinitelja ukazuje na dominaciju muških osoba (94,74%) u dobi između 30 i 49 godina. Većina počinitelja ima hrvatsko državljanstvo (81,59%), srednju stručnu spremu (67,10%) te je nezaposlena (52,63%). Također, gotovo polovica počinitelja nije imala prijavljenu imovinu, što može ukazivati na prikrivanje ilegalno stečenih sredstava. Visoka stopa ranije osuđivanosti (31,58%) upućuje na problem recidivizma i potrebu za poboljšanjem rehabilitacijskih programa, ali i na ograničeni doseg postojećih kaznenopravnih i preventivnih mjera u suzbijanju ponovnog činjenja kaznenih djela.

U pogledu pravosudne prakse, u najvećem broju slučajeva izricane su bezuvjetne kazne zatvora (77,63%), dok su uvjetne kazne, sporedne novčane kazne i sigurnosne mjere primijenjene u manjem broju predmeta. Najduža izrečena zatvorska kazna bila je 13 godina, što ukazuje na prisutnost strožeg pristupa, ali samo u pojedinim slučajevima. Ipak, analiza izrečenih kazni otkriva i određene zabrinjavajuće tendencije – osobito činjenicu da su u pet predmeta, unatoč težim oblicima kaznenih djela povezanih s organiziranim kriminalom, izrečene kazne zatvora od svega šest mjeseci, dakle ispod zakonskog minimuma, što upućuje na diskrecijski prostor sudova koji može dovesti do neujednačenosti kaznene politike.

Ovakva praksa, omogućena primjenom instituta ublažavanja kazne zbog postojanja osobito olakotnih okolnosti, može oslabiti odvraćajući učinak kaznenih sankcija te narušiti povjerenje javnosti u učinkovitost pravosudnog sustava, osobito u kontekstu suzbijanja organiziranog kriminala gdje se očekuje konzistentna i stroga kaznena reakcija. Rezultati analize, dodatno potvrđeni istraživanjem stavova policijskih službenika (više u dijelu rada *8. Anketa o stavovima policijskih službenika o zlouporabi droga na području Republike Hrvatske*), ukazuju na širi problem percepcije blagosti kaznene politike u težim slučajevima zlouporabe droga. Takva percepcija može negativno utjecati na borbu protiv organiziranog kriminala i zahtijeva ozbiljno preispitivanje dosadašnjih sudskih praksi u kontekstu ostvarenja ciljeva generalne i specijalne prevencije.

Dokazne radnje igrale su ključnu ulogu u provedbi kriminalističkog istraživanja i procesuiranju predmeta, pri čemu je pretraga provedena u svim predmetima. Najčešće su zaplijenjeni droga, mobilni uređaji, novac i oružje, što dodatno potvrđuje povezanost ovih kaznenih djela s organiziranim kriminalom. Također, u svim predmetima provedena su forenzička vještačenja, pri čemu dominiraju toksikološke analize, daktiloskopska i balistička vještačenja, što ukazuje

na povoljne rezultate kriminalističkog istraživanja u ovim postupcima.

Posebne dokazne radnje, poput nadzora i tehničkog snimanja komunikacija, tajnog praćenja i uporabe prikrivenih istražitelja, korištene su u gotovo svim predmetima. Ovi podaci ukazuju na nužnost sofisticiranih istražnih metoda u borbi protiv organiziranog kriminala, ali i na visoku razinu resursne zahtjevnosti takvih postupaka u kriminalističkog istraživanju.

Analiza je pokazala da su kazneni postupci u ovim predmetima dugotrajni, s prosjekom trajanja od otkrivanja kaznenog djela do izricanja presude od 22,73 mjeseca, dok prosječno trajanje sudskog postupka iznosi 13,37 mjeseci. Ove brojke sugeriraju potrebu za ubrzanjem sudskih postupaka kako bi se povećala učinkovitost pravosudnog sustava, osobito u kontekstu složenih predmeta organiziranog kriminala gdje duljina postupka može utjecati na učinkovitost represivnog odgovora.

Zaključno, rezultati analize potvrđuju da *Županijski sud u Zagrebu* obrađuje najsloženije predmete zlouporabe droga, s naglaskom na organizirane kriminalne skupine i transnacionalne operacije. Međutim, uočena praksa izricanja preblagih kazni u dijelu predmeta otvara pitanje dosljednosti u primjeni zakonskih okvira i potrebe za jačanjem odvraćajuće funkcije kaznenog sustava. Dobiveni podaci mogu poslužiti kao temelj za unaprjeđenje strategija suzbijanja narkokriminaliteta, jačanje učinkovitosti sudske prakse te razvoj preventivnih i rehabilitacijskih programa usmjerenih na smanjenje stope recidivizma i povećanje povjerenja u pravosudni sustav, uz nužnost uravnoteženja represivnih i preventivnih mehanizama.

Evaluacija hipoteza je slijedeća:

- **H1 - u posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj** – djelomično je potvrđena. Analiza sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* ukazuje na složenije oblike organizirane zlouporabe droga s mogućim transnacionalnim elementima, što se može povezati s povećanom dostupnošću i tržišnim prilagodbama unutar ilegalne distribucije droga. Time se potvrđuje povezanost između globaliziranog tržišta droga i složenosti domaćih kaznenih predmeta.
- **H2 - u posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga** - djelomično je potvrđena. Analiza potvrđuje intenzivnu primjenu običnih i posebnih dokaznih radnji (posebne dokazne radnje, vještačenja, pretrage i oduzimanja predmeta) te porast kaznenih postupaka protiv organiziranih skupina. Ipak, broj presuda ne pokazuje linearan porast koji bi pratio porast potrošnje droga, što ukazuje na ograničenja u otkrivanju i dokazivanju svih oblika kriminaliteta povezanih s drogom koji može biti povezan s nedostatkom odredbe o

djelotvornom kajanju u prekršajnom postupku.

- **H4 - povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi** - indirektno je potvrđena kroz promjenu procesnog okvira, kojim su jednostavniji slučajevi posjedovanja manjih količina droga preusmjereni u prekršajni sustav, dok su kazneni sudovi, uključujući *Županijski sud u Zagrebu*, ostali usmjereni na procesuiranje složenijih i organiziranih oblika narkokriminaliteta. Naime, reforma iz 2013. godine uspostavila je jasnu diferencijaciju između kaznenih i prekršajnih postupaka, čime su kazneni sudovi, uključujući *Županijski sud u Zagrebu*, ostali usmjereni na teže i organizirane oblike narkokriminaliteta, dok su slučajevi osobne uporabe premješteni u prekršajni okvir.
  Ova zakonska i operativna promjena imala je dvojaki učinak:
  - povećala je učinkovitost postupanja u složenim kaznenim predmetima, jer su kazneni sudovi rasterećeni od manjih slučajeva,
  - ali je istodobno smanjila intenzitet postupanja u prekršajnim predmetima, gdje se češće izriču novčane i blaže sankcije, uz rjeđu primjenu dokaznih radnji (pretraga, vještačenja).

  Time se potvrđuje da je zakonodavna diferencijacija, iako opravdana, proizvela određene društvene i procesne asimetrije u odgovoru na zlouporabu droga.
  H3 (*porast broja liječenih ovisnika u srazmjeru s porastom konzumacije droga*), **H5** (*neučinkovitost kriminalističkih istraživanja*) i **H6** (*utjecaj pandemije COVID-19 na dostupnost i/ili konzumaciju droga*) nisu se mogle provjeriti temeljem analize spisa *Županijskog suda u Zagrebu*, budući da zahtijevaju zasebne izvore podataka (Registar liječenih ovisnika, policijske statistike, biomarkere u otpadnim vodama). One ostaju predmet empirijskih istraživanja prikazanih u drugim dijelovima rada.

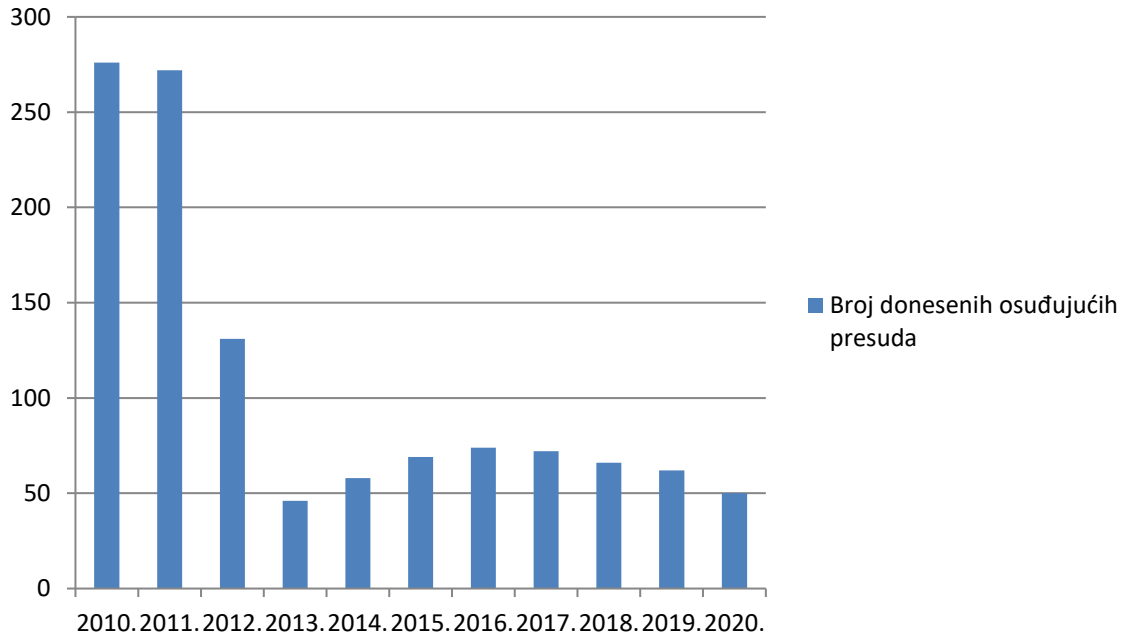
7.3. Analiza spisa Općinskog kaznenog suda u Zagrebu

Kako je prethodno navedeno, na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* u razdoblju od 2010. do 2020. godine doneseno je ukupno 1176 pravomoćnih osuđujućih presuda povezanih s kaznenim djelima zlouporabe droga. U okviru ovog istraživanja analizirano je 290 sudskih predmeta kako bi se stekao uvid u obrasce sudske prakse, profil počinitelja i učinke zakonodavnih promjena na dinamiku procesuiranja ovih kaznenih djela.
Prije dekriminalizacije posjedovanja droge za osobnu uporabu, kada je isto bilo obuhvaćeno kaznenopravnom sferom, broj osuđujućih presuda bio je značajno veći. Tako je u 2010. godini

doneseno 276 osuđujućih presuda, u 2011. godini 272, a u 2012. godini taj broj pada na 131 (mogući razlog je uvod u planiranu dekriminalizaciju – op.a.). Ovi podaci ukazuju na postupan pad broja presuda, što je dodatno naglašeno nakon izmjena zakonskih odredbi.

Od 2013. godine, kada je posjedovanje droge za osobne potrebe prešlo u prekršajnu sferu, broj kaznenih predmeta na *Općinskom kaznenom sudu* značajno se smanjio, dok je istovremeno došlo do povećanja broja prekršajnih postupaka na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu* (više u dijelu rada *7.4. Analiza spisa Općinskog prekršajnog suda u* Zagrebu). Broj godišnjih osuđujućih presuda u kaznenim postupcima od tada se kreće između 46 i 74, ovisno o godini. Ovaj trend jasno odražava promjene u zakonskom tretmanu posjedovanja droge i preusmjeravanje manjeg stupnja delikata iz kaznenog u prekršajni sustav, čime se mijenja i dinamika sudske prakse.

Cilj analize sudskih spisa *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* jest detaljno istražiti posljedice ove tranzicije, s naglaskom na strukturu kaznenih djela, karakteristike počinitelja te primijenjene sudske sankcije.



Grafikon 84: Osuđujuće presude za kaznena djela zlouporabe droga na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu od 2010. do 2020. godine

Kako bi se dobili pouzdaniji podaci i omogućio dublji uvid u problematiku prije i nakon dekriminalizacije, provedena je analiza u dva razdoblja: od 2010. do 2012. godine, kada je posjedovanje droge za osobnu uporabu još bilo kazneno djelo, te od 2013. do 2020. godine, nakon što je ono prešlo u prekršajnu sferu. Ovakva podjela omogućava usporedbu sudske

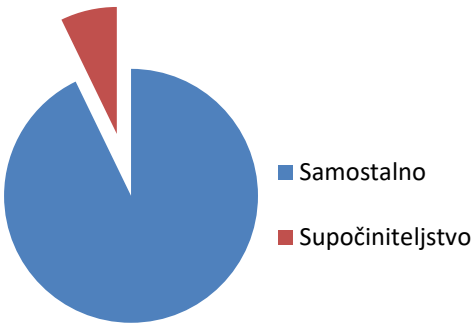
prakse, dinamike procesuiranja i profila počinitelja prije i nakon zakonskih izmjena, čime se dobiva jasniji uvid u učinke dekriminalizacije na pravosudni sustav.

7.3.1. Analiza spisa Općinskog kaznenog suda u Zagrebu od 2010. do 2012. te od 2013. do 2020. godine

U analizi spisa Općinskog kaznenog suda u Zagrebu za razdoblje od 2010. do 2012. godine obuhvaćeno je 167 predmeta, dok je za razdoblje od 2013. do 2020. godine analizirano ukupno 123 predmeta.
Kako bi se prikupilo što više relevantnih podataka, primijenjen je veći broj varijabli, pri čemu su korištene iste varijable kao i u analizama provedenim na *Županijskom sudu u Zagrebu* te *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu*. Ovakav pristup omogućava usporedivost rezultata i sveobuhvatniju analizu sudske prakse u predmetima vezanim uz zlouporabu droga.

7.3.1.1. Sudioništvo

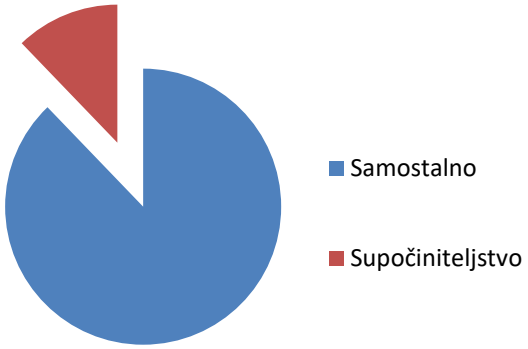
Analiza sudioništva u kaznenim djelima zlouporabe droga provedena je primjenom istih kriterija kao i u analizi spisa *Županijskog suda u Zagrebu*. Fokus je stavljen na broj sudionika u kaznenim djelima.



Grafikon 85: Prikaz varijable sudioništvo 2010.-2012.

Analizom sudskih spisa u razdoblju od 2010. do 2012. godine utvrđeno je da je u 167 predmeta evidentirano ukupno 179 osoba. U 12 sudskih predmeta kazneno djelo počinjeno je u supočiniteljstvu, pri čemu su sudjelovale dvije osobe (7,19%). Žene su kazneno djelo počinile samostalno u 11 predmeta, dok je u jednom predmetu žena sudjelovala zajedno s muškom

osobom.



Grafikon 86: Prikaz varijable sudioništvo 2013.-2020.

U razdoblju od 2013. do 2020. godine evidentirane su ukupno 144 osobe. U 108 predmeta kazneno djelo počinjeno je samostalno (87,8%), u 10 predmeta uz još jednog supočinitelja (8,1%), u 4 predmeta uz još dva supočinitelja (3,25%), dok je u jednom predmetu sudjelovalo ukupno četiri supočinitelja. Važno je napomenuti da je od 108 predmeta u kojima je kazneno djelo počinjeno samostalno, samo u jednom predmetu počinitelj bila žena, dok su u preostalih 107 slučajeva počinitelji bili muškarci. Nadalje, u dva predmeta kazneno djelo je počinila žena uz još dvije muške osobe, dok su u još dva predmeta supočinitelji bili žena i jedan muškarac. U jedinom predmetu s ukupno četiri supočinitelja, među njima je bila i jedna žena. Ovi podaci ukazuju na rijetko samostalno sudjelovanje žena u počinjenju kaznenog djela zlouporabe droga, dok je nešto učestalija njihova uloga u supočiniteljstvu s muškim osobama.

Vezano uz varijablu sudioništva, važno je naglasiti da sudski postupak u pojedinim slučajevima može biti razdvojen, što znači da se svakom sudioniku za isto kazneno djelo sudi u zasebnom predmetu. Iako rijetka, ova praksa otežava precizno utvrđivanje učestalosti samostalnog počinjenja kaznenog djela u odnosu na supočiniteljstvo. Također, valja istaknuti da se kazneni postupci protiv osoba optuženih za kaznena djela počinjena u okviru grupe ili zločinačke organizacije vode pred županijskim sudovima. Stoga podaci o sudioništvu na *Općinskom kaznenom sudu* mogu pružiti djelomičan, ali ne i potpuno pouzdan uvid u način počinjenja kaznenog djela zlouporabe droga. Iako je razdvajanje sudskih spisa moguće odstupanje u statistici, riječ je o malom postotku, pa se može zaključiti da se na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* u većini slučajeva vodi postupak protiv pojedinačnih počinitelja.

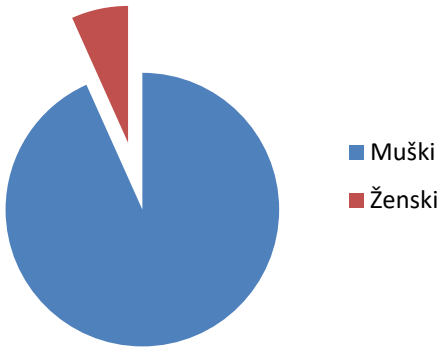
Analizom sudskih spisa utvrđeno je da se na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* primarno sudi počiniteljima koji su kazneno djelo zlouporabe droga počinili samostalno, dok se kaznena djela počinjena u okviru zločinačkog udruženja (koje, sukladno zakonskim odredbama, uključuje najmanje tri osobe) procesuiraju pred sudom višeg stupnja.
Prije dekriminalizacije, na ovom sudu su se procesuirala i lakša kaznena djela povezana s drogom, dok se nakon 2013. godine, kada je posjedovanje droge za osobnu uporabu prešlo u prekršajnu sferu, postupci na *Općinskom kaznenom sudu* uglavnom odnose na teža kaznena djela, poput posjedovanja veće količine droge ili kaznenih djela počinjenih od strane recidivista s kriminalnom prošlošću.
Usporedba analiziranih razdoblja pokazuje da je prije dekriminalizacije (do 2013. godine) evidentiran veći broj kaznenih predmeta za kazneno djelo zlouporabe droga.
Dekriminalizacija je rezultirala smanjenjem broja predmeta na *Općinskom kaznenom sudu*, ali istovremeno povećanjem broja predmeta na *Općinskom prekršajnom sudu*. Također, zabilježeno je povećanje broja žalbi na presude nakon dekriminalizacije, što je dovelo do povećane opterećenosti županijskih sudova koji odlučuju u drugom stupnju.

7.3.1.2. Opće karakteristike počinitelja

Kako bi se utvrdile opće karakteristike počinitelja, analizirani su ključni sociodemografski pokazatelji, uključujući spol, dob, državljanstvo, stupanj stručne spreme, zanimanje, bračni status, broj djece, radni status (zaposlenost), visinu i način ostvarivanja mjesečnih primanja te posjedovanje imovine.
Ovi parametri omogućuju detaljniji uvid u socijalno-ekonomski profil osoba osuđenih za kazneno djelo zlouporabe droga te doprinose boljem razumijevanju njihove strukture i mogućih faktora rizika povezanih s počinjenjem kaznenih djela.

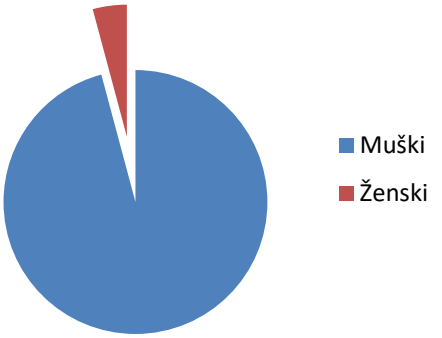
<u>Spol počinitelja</u>

Spol počinitelja važan je demografski pokazatelj koji omogućuje uvid u distribuciju kaznenih djela prema rodnim skupinama te potencijalne razlike u obrascima počinjenja.



Grafikon 87: Prikaz počinitelja kaznenog djela prema spolu 2010.-2012.

U razdoblju od 2010. do 2012. godine žene su bile uključene u ukupno 12 sudskih predmeta, što čini 6,7% od ukupnog broja evidentiranih počinitelja, dok je muškaraca bilo 167, odnosno 93,3%.



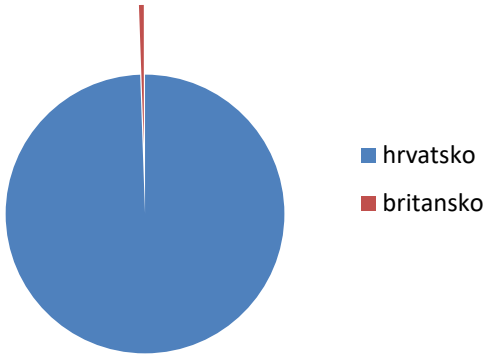
Grafikon 88: Prikaz počinitelja kaznenog djela prema spolu 2013.-2020.

U razdoblju od 2013. do 2020. godine, analizom spisa utvrđeno je da su žene bile uključene u ukupno šest predmeta, što čini 4,16% od ukupnog broja evidentiranih počinitelja, dok su muškarci činili 95,84% (138 osoba).

Analiza varijable spola potvrđuje da, unatoč dekriminalizaciji, muškarci i dalje znatno češće čine ovo kazneno djelo, što je u skladu s prethodnim istraživanjima provedenima na ovu temu.

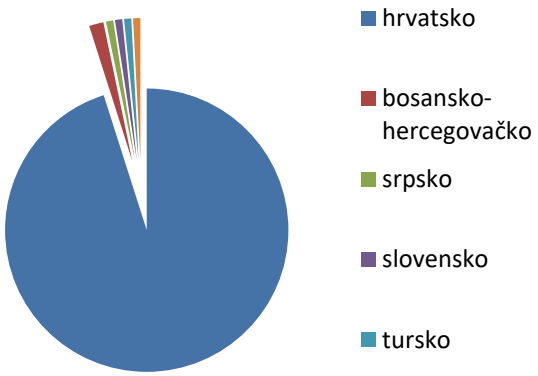
Državljanstvo počinitelja

Sljedeća analizirana varijabla odnosi se na državljanstvo počinitelja, s ciljem utvrđivanja zastupljenosti domaćih i stranih državljana u počinjenju ovoga kaznenog djela.



Grafikon 89: Varijabla državljanstvo 2010.-2012.

U razdoblju od 2010. do 2012. godine, od ukupno 179 evidentiranih osoba, njih 178 imalo je hrvatsko državljanstvo (99,44%), dok je jedna osoba bila državljanin Ujedinjenog Kraljevstva.



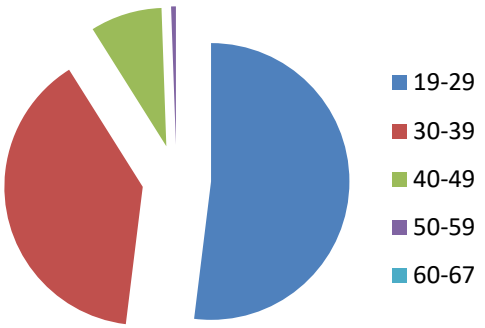
Grafikon 90: Varijabla državljanstvo 2013.-2020.

Od 2013. do 2020. godine u ukupno 123 predmeta obuhvaćene su 144 osobe, pri čemu su u 116 predmeta počinitelji imali hrvatsko državljanstvo (94,31%). Od toga je u 103 predmeta kazneno djelo počinjeno samostalno (88,79%), dok je u jednom predmetu uz hrvatskog državljanina sudjelovao i supočinitelj s bosanskohercegovačkim državljanstvom. U šest predmeta evidentirani su počinitelji sa stranim državljanstvom (bosanskohercegovačkim, srpskim, slovenskim, turskim i sjevernomakedonskim), od čega je pet kaznenih djela počinjeno samostalno, a jedno uz supočinitelja koji je također imao strano državljanstvo.

Analiza varijable državljanstva pokazuje da se na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* većinom procesuiraju hrvatski državljani, dok je broj stranih državljana u sudskim postupcima relativno nizak i ne pokazuje značajne promjene u odnosu na dekriminalizaciju.

Starost počinitelja

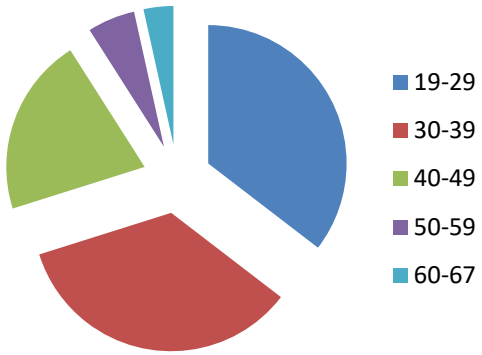
Analizom starosne strukture počinitelja, ispitanici su razvrstani u dobne skupine: 19 do 29 godina, 30 do 39 godina, 40 do 49 godina, 50 do 59 godina te 60 do 67 godina.
U analizu nisu uključeni maloljetni počinitelji, pri čemu je utvrđeno da je najmlađi počinitelj imao 19 godina, a najstariji 67 godina. Od najstarijih počinitelja, jedan je kazneno djelo počinio samostalno, dok je drugi sudjelovao u počinjenju kaznenog djela uz još dva supočinitelja.



∴

Grafikon 91: Varijabla starost počinitelja po dobnim skupinama 2010.-2012.

Analizom sudskih predmeta u razdoblju od 2010. do 2012. godine utvrđeno je da je od ukupno 179 počinitelja najveći broj pripadao dobnoj skupini od 19 do 29 godina (93 počinitelja), dok je u dobnoj skupini od 30 do 39 godina bilo 70 počinitelja. U dobnoj skupini od 40 do 49 godina evidentirano je 15 počinitelja, dok je samo jedna osoba bila u dobnoj skupini od 50 do 59 godina, pri čemu je riječ o najstarijem počinitelju u analiziranom razdoblju (50 godina). U dobnoj skupini od 60 do 67 godina nije evidentiran nijedan počinitelj. Najmlađi počinitelj imao je 19 godina, a najstariji 50 godina, dok prosječna starost analiziranih 179 osoba iznosi 30,24 godine.



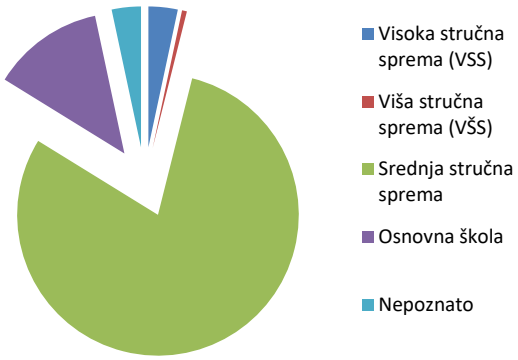
Grafikon 92: Varijabla starost počinitelja po dobnim skupinama 2013.-2020.

Analizom sudskih predmeta u razdoblju od 2013. do 2020. godine utvrđeno je da je od ukupno 144 počinitelja najveći broj pripadao dobnoj skupini od 19 do 29 godina (51 počinitelj), dok je u dobnoj skupini od 30 do 39 godina bilo 50 počinitelja. U dobnoj skupini od 40 do 49 godina evidentirano je 30 počinitelja, dok je u dobnoj skupini od 50 do 59 godina bilo 8 počinitelja. Najmanji broj evidentiran je u dobnoj skupini od 60 do 67 godina (5 počinitelja). Prosječna starost analiziranih počinitelja iznosi 35,29 godina.

Ova varijabla ukazuje na porast prosječne starosti počinitelja nakon dekriminalizacije, pri čemu je prije dekriminalizacije prosječna starost iznosila 30,24 godine, dok je u razdoblju nakon dekriminalizacije dosegla 35,29 godina. Ovaj trend sugerira da se na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* u novije vrijeme češće sudi starijim počiniteljima, što se može povezati s činjenicom da je posjedovanje droge za vlastite potrebe prešlo u prekršajnu sferu. Analiza sudskih spisa na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu* dodatno potvrđuje da se u prekršajnim predmetima uglavnom procesuiraju mlađi počinitelji (detaljnije u dijelu rada *7.4. Analiza spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*), što podržava navedenu tezu.

Stupanj obrazovanja počinitelja

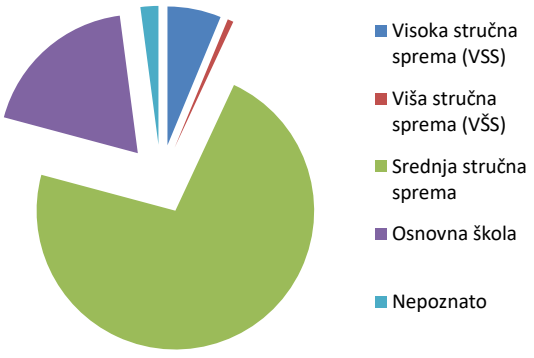
Sljedeća varijabla odnosi se na stupanj obrazovanja počinitelja, što omogućuje uvid u obrazovnu strukturu osoba osuđenih za kaznena djela zlouporabe droga.



Grafikon 93: Stručna sprema počinitelja 2010.-2012.

Analiza varijable stručne spreme u razdoblju od 2010. do 2012. godine pokazala je da je od ukupno 179 počinitelja njih šest (3,35%) imalo visoku stručnu spremu. Za jednu osobu nije bilo moguće utvrditi stečeno zvanje, dok su preostali visokoobrazovani počinitelji bili diplomirani ekonomist, diplomirani kineziolog, diplomirani teolog, diplomirani inženjer informatike i diplomirani inženjer građevine.

Uz to, višu stručnu spremu imala je jedna osoba (0,56%). Najveći udio počinitelja činile su osobe sa završenom srednjom stručnom spremom, njih 143 (79,89%), dok je 23 počinitelja imalo završeno samo osnovnoškolsko obrazovanje (12,85%). Za šest osoba (3,35%) nije bilo moguće utvrditi stupanj stečenog obrazovanja.



Grafikon 94: Stručna sprema počinitelja 2013.-2020.

Analiza varijable stručne spreme za razdoblje od 2013. do 2020. godine pokazala je da je od

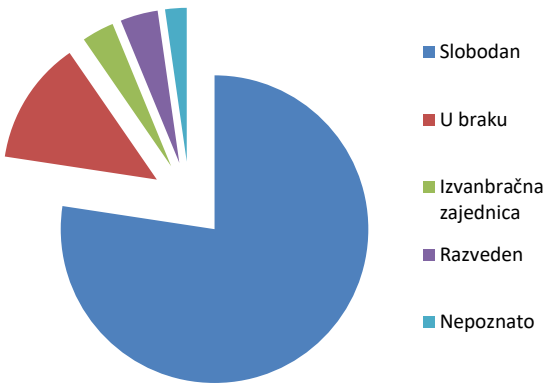
ukupno 144 počinitelja njih devet (6,25%) imalo visoku stručnu spremu. Najzastupljenije zanimanje među visokoobrazovanim počiniteljima bilo je diplomirani ekonomist (3 od 9), dok su ostali bili diplomirani inženjer strojarstva, diplomirani inženjer rudarstva, diplomirani povjesničar, glumac i diplomirani kineziolog.

Uz to, višu stručnu spremu imala je jedna osoba (0,69%). Najveći udio počinitelja činile su osobe sa završenom srednjom stručnom spremom, njih 104 (72,22%), dok je 27 počinitelja imalo završeno samo osnovnoškolsko obrazovanje (18,75%). Za tri osobe (2,08%) nije bilo moguće utvrditi stupanj stečenog obrazovanja.

Ova varijabla potvrđuje da su najčešći počinitelji kaznenog djela zlouporabe droga osobe sa završenom srednjom školom, neovisno o dekriminalizaciji. Međutim, nakon dekriminalizacije zabilježen je nešto veći broj visokoobrazovanih počinitelja, pri čemu je udio osoba sa završenom visokom stručnom spremom porastao s 3,35% na 6,25%. Ovaj porast moguće je objasniti promjenama u dobnim skupinama počinitelja, budući da se nakon dekriminalizacije na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* češće sudi starijim počiniteljima, što potvrđuju i podaci iz analize varijable starosti.

Bračni status počinitelja

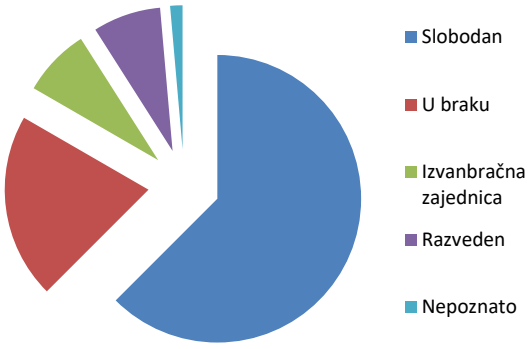
Sljedeća varijabla koja se analizira odnosi se na bračni status počinitelja, što omogućuje uvid u moguće povezanosti između obiteljskog statusa i počinjenja kaznenih djela zlouporabe droga.



Grafikon 95: Bračni status počinitelja 2010.-2012.

Analiza varijable bračnog statusa za razdoblje od 2010. do 2012. godine pokazala je da je od

ukupno 179 počinitelja njih 137 (76,53%) bilo neudano/neoženjeno, od čega 8 žena i 129 muškaraca. U bračnoj zajednici nalazilo se 23 počinitelja (12,84%), uključujući 2 žene i 21 muškarca, dok je u izvanbračnoj zajednici evidentirano 6 počinitelja (3,35%), odnosno jedna žena i pet muškaraca. Razvedenih je bilo 7 (3,91%), uključujući jednu ženu i šest muškaraca. Za 6 osoba (3,35%) nije bilo dostupnih podataka o bračnom statusu.



Grafikon 96: Bračni status počinitelja 2013.-2020.

Analiza varijable bračnog statusa za razdoblje od 2013. do 2020. godine pokazala je da je od ukupno 144 počinitelja njih 90 (62,5%) bilo neudano/neoženjeno, 30 (20,83%) u bračnoj zajednici, a 11 (7,63%) u izvanbračnoj zajednici. Razvedenih je bilo 11 (7,63%) počinitelja, dok za 2 osobe (1,38%) bračni status nije poznat.

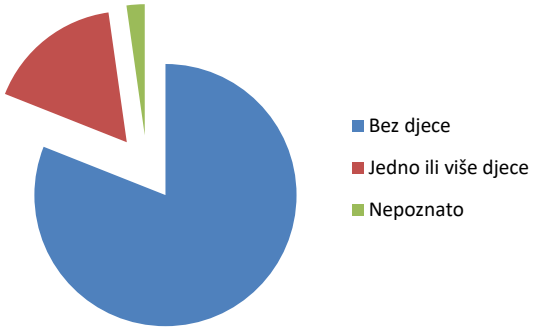
Od ukupno 6 ženskih osoba, 4 su bile neudane (66,67%), jedna je bila u izvanbračnoj zajednici (16,67%), dok je jedna bila udana (16,67%). Kod muških počinitelja, od ukupno 138 njih 86 (62,32%) bilo je neoženjeno, 29 (21,01%) oženjeno, 11 (7,97%) razvedeno, a 10 (7,25%) u izvanbračnoj zajednici. Za dvije osobe (1,45%) bračni status nije bio poznat.

Ova varijabla pokazuje kako se u novijem razdoblju bilježi veći broj počinitelja s reguliranim bračnim statusom (prije dekriminalizacije 12,84%, nakon dekriminalizacije 20,83%), što se može povezati s povećanjem prosječne starosti počinitelja nakon dekriminalizacije, što potvrđuju i podaci o dobnim skupinama.

Sukladno navedenome, prije dekriminalizacije evidentiran je veći udio neudatih/neoženjenih počinitelja (76,53%), dok se nakon dekriminalizacije taj udio smanjio na 62,5%.

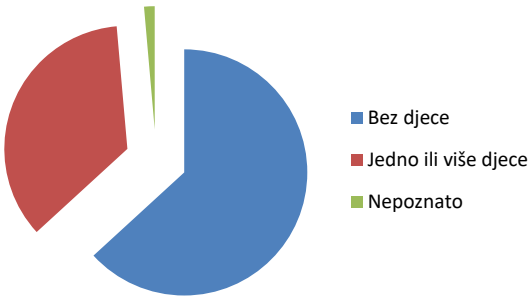
Roditeljski status počinitelja

Varijabla roditeljskog statusa pruža uvid u obiteljske obveze počinitelja te omogućuje analizu mogućeg utjecaja obiteljskih odgovornosti na počinjenje kaznenog djela.



Grafikon 97: Broj djece počinitelja 2010.-2012.

Analiza varijable broja djece počinitelja u razdoblju od 2010. do 2012. godine pokazala je da je 145 osoba (81%) bilo bez djece, dok je 30 počinitelja (16,76%) imalo jedno ili više djece. Za četiri osobe podatak o roditeljskom statusu nije bio dostupan.



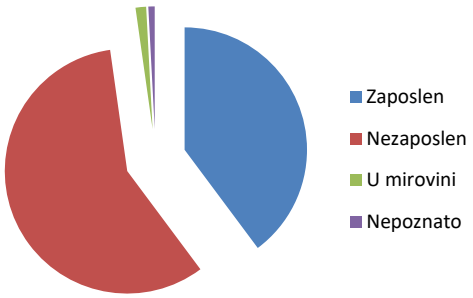
Grafikon 98: Broj djece počinitelja 2013.-2020.

U drugom analiziranom razdoblju (2013.–2020.) analiza varijable roditeljskog statusa pokazala je da je najveći broj počinitelja (91 osoba, odnosno 63,19%) bio bez djece. Jedno ili više djece imalo je 51 počinitelj (35,42%), dok za dvije osobe ovaj podatak nije bio dostupan.

Ova varijabla, zajedno s varijablom bračnog statusa, ukazuje na slabije reguliran obiteljski status počinitelja. Veći udio osoba bez djece evidentiran je u razdoblju prije dekriminalizacije, što se može povezati s mlađom populacijom počinitelja u tom vremenskom okviru.

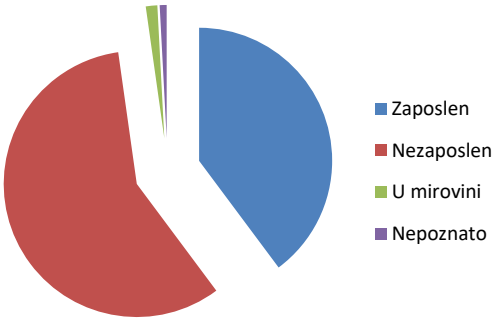
Radni status počinitelja

Sljedeća varijabla odnosi se na radni status počinitelja, koji omogućuje uvid u njihovu socioekonomsku situaciju te potencijalnu povezanost između zaposlenosti i počinjenja kaznenog djela.



Grafikon 99: Radni status počinitelja 2010.-2012.

Analizom varijable radnog statusa počinitelja u razdoblju od 2010. do 2012. godine utvrđeno je da je od ukupno 179 počinitelja njih 33 bilo zaposleno (18,43%), dok je 117 počinitelja bilo nezaposleno (65,36%). Za preostalih 29 počinitelja radni status nije bio poznat.



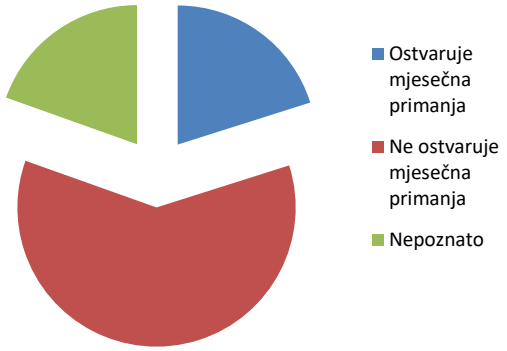
Grafikon 100: Radni status počinitelja 2013.-2020.

Analizom varijable radnog statusa u razdoblju od 2013. do 2020. godine utvrđeno je da je od ukupno 144 počinitelja kaznenog djela zlouporabe droga u 123 kaznena predmeta njih 57 bilo zaposleno (39,58%), dok je 83 počinitelja bilo nezaposleno (57,64%). Dvije osobe bile su u mirovini, a za preostale dvije osobe radni status nije bio poznat.

Ova varijabla ukazuje na visok stupanj nezaposlenosti među počiniteljima u oba analizirana razdoblja. Međutim, postotak nezaposlenosti bio je nešto viši u prvom analiziranom razdoblju (2010.–2012.), kada je iznosio 65,36%, u usporedbi s 57,64% u razdoblju od 2013. do 2020. godine. Ovakav rezultat vjerojatno je posljedica činjenice da je prije dekriminalizacije evidentiran veći broj mlađih počinitelja, što potvrđuju i podaci iz analize varijable starosti.

Varijabla iznosa mjesečnih primanja počinitelja

Sljedeća varijabla koja se analizira odnosi se na mjesečna primanja počinitelja, s ciljem utvrđivanja socioekonomskog statusa osoba uključenih u kaznena djela zlouporabe droga.

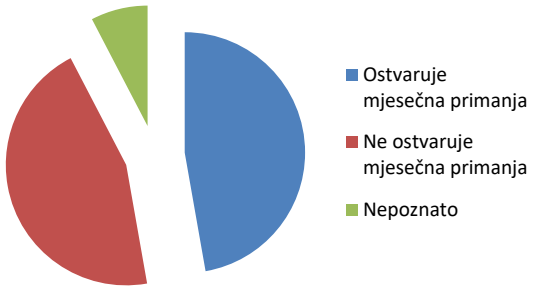


Grafikon 101: Mjesečna primanja počinitelja 2010.-2012.

Uz analizu radnog statusa, uključena je i varijabla o mjesečnim primanjima te iznosu istih, s ciljem utvrđivanja financijske stabilnosti počinitelja. U razdoblju od 2010. do 2012. godine, za 35 osoba nisu dostupni podaci o visini mjesečnih primanja. Ukupno 36 osoba (20,11%) ostvarivalo je određena mjesečna primanja, dok 108 počinitelja (60,33%) nije imalo nikakav izvor prihoda.

U analiziranom razdoblju, najmanji zabilježeni mjesečni prihod iznosio je 907,00 kuna / 120,38 eura, dok su najviša primanja dosezala 11.295,00 kuna / 1.631,61 euro. Prosječan iznos primanja među 36 osoba s evidentiranim prihodima iznosio je 3.284,64 kuna / 435,91 euro.

Pritom nisu obuhvaćena samo redovna mjesečna primanja iz radnog odnosa, već i prihodi ostvareni iz drugih izvora, poput dohotka od najma, financijske pomoći drugih osoba, honorarnih poslova i sezonskog rada. Tako je pet počinitelja ostvarivalo prihode kroz honorarne ili sezonske poslove, 14 osoba uzdržavali su članovi uže obitelji, sedam osoba primale su mirovinu, dok je 31 osoba ostvarivala redovna mjesečna primanja temeljem radnog odnosa.



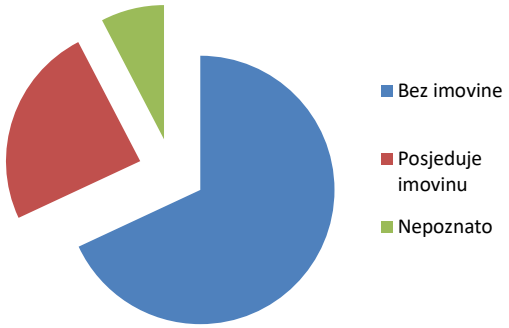
Grafikon 102: Mjesečna primanja počinitelja 2013.-2020.

U razdoblju od 2013. do 2020. godine, za 11 osoba nisu dostupni podaci o mjesečnim primanjima. Mjesečne prihode ostvarivalo je 68 počinitelja (47,22%), dok je 65 osoba (45,14%) bilo bez ikakvih primanja. Honorarne ili povremene sezonske prihode ostvarivalo je šest osoba, dok je socijalnu pomoć primalo šest osoba. Naknadu sa *Zavoda za zapošljavanje* primala je jedna osoba, 13 počinitelja bilo je uzdržavano od strane članova uže obitelji, šest osoba bilo je zaposleno u inozemstvu, sedam osoba primale su mirovinu, dok je 49 osoba ostvarivalo redovna primanja temeljem radnog odnosa. Najniži zabilježeni mjesečni prihod iznosio je 750,00 kuna / 99,54 eura, dok su najviša primanja iznosila 27.000,00 kuna / 3.583,51 eura (zabilježeno kod osobe zaposlene u inozemstvu). Prosječni iznos primanja među 68 osoba s evidentiranim prihodima iznosio je 5.272,16 kuna / 699,72 eura.

Ova varijabla dodatno potvrđuje utjecaj starosti počinitelja na financijski status. U prvom analiziranom razdoblju, kada su među počiniteljima prevladavale mlađe osobe (koje su nakon dekriminalizacije bile procesuirane u prekršajnoj sferi), veći je udio onih bez ostvarenih primanja (60,33%), dok je u drugom analiziranom razdoblju taj udio manji (45,14%). Istovremeno, u drugom analiziranom razdoblju zabilježen je i veći broj počinitelja s određenim izvorom prihoda (47,22%), u odnosu na prvo analizirano razdoblje (20,11%).

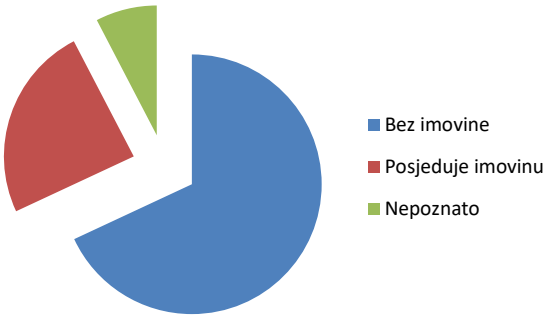
Imovinski status počinitelja

Sljedeća varijabla koja se analizira jest imovinski status počinitelja, koji pruža uvid u ekonomsku situaciju osoba osuđenih za kaznena djela zlouporabe droga te omogućuje dodatno razumijevanje njihovog socijalno-ekonomskog položaja.



Grafikon 103: Imovinski status počinitelja 2010.-2012.

U razdoblju od 2010. do 2012. godine analiza varijable imovinskog statusa pokazala je da od ukupno 179 počinitelja njih 131 (73,18%) nije posjedovalo nikakvu imovinu. Za 28 osoba podaci o imovinskom statusu nisu bili dostupni, dok je preostalih 20 osoba (11,17%) imalo neki oblik imovine. Ovi podaci ukazuju na socioekonomske karakteristike počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga te mogu biti relevantni u kontekstu istraživanja povezanosti između materijalnog statusa i kriminalnog ponašanja.

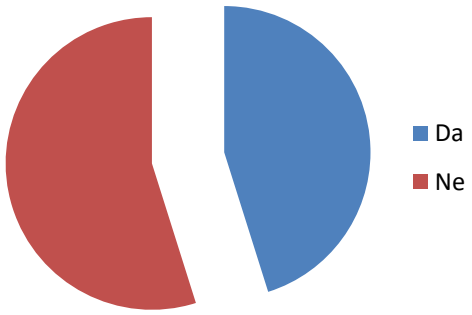


Grafikon 104: Imovinski status počinitelja 2013.-2020.

U drugom analiziranom razdoblju (2013.–2020.) analiza varijable imovinskog statusa pokazala je da od ukupno 144 počinitelja njih 98 (68,05%) nije posjedovalo nikakvu imovinu. Nasuprot tome, 35 osoba (24,31%) prijavilo je posjedovanje određenog oblika imovine, bilo pokretne ili nepokretne. Za preostalih 11 osoba (7,64%) podaci o imovinskom statusu nisu bili dostupni. U usporedbi s prethodnim razdobljem, primjetan je blagi porast broja počinitelja s prijavljenom imovinom, što može biti povezano s promjenama u socioekonomskoj strukturi analizirane populacije nakon dekriminalizacije posjedovanja droge za osobnu upotrebu.

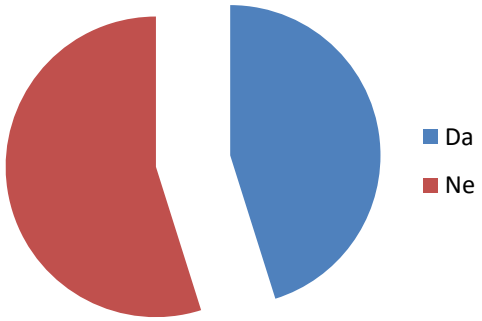
7.3.1.3. Ranija osuđivanost počinitelja

Varijabla ranije osuđivanosti ključna je za razumijevanje recidivizma među počiniteljima kaznenih djela zlouporabe droga, omogućujući uvid u učestalost ponavljanja kaznenih djela i potencijalne obrasce kriminalnog ponašanja.



Grafikon 105: Ranija osuđivanost počinitelja 2010.-2012.

Analizom varijable ranije osuđivanosti za razdoblje od 2010. do 2012. godine utvrđeno je da je od ukupno 179 počinitelja njih 108 (60,33%) već prethodno bilo pravomoćno osuđeno za kaznena djela, dok 71 počinitelj (39,67%) nije imao evidentiranu prethodnu kaznenu osuđivanost. Ovi podaci ukazuju na značajan udio recidivista među osobama procesuiranim za kazneno djelo zlouporabe droga, što sugerira potrebu za daljnjim istraživanjem učinkovitosti rehabilitacijskih programa i preventivnih mjera u suzbijanju ponovljenog počinjenja kaznenih djela.



Grafikon 106: Ranija osuđivanost počinitelja 2013.-2020.

U razdoblju nakon dekriminalizacije (2013. – 2020.) od ukupno 144 analizirana počinitelja, njih 65 (45,14%) prethodno je bilo pravomoćno osuđivano, dok 79 osoba (54,86%) nije imalo evidentiranu raniju kaznenu osuđivanost.

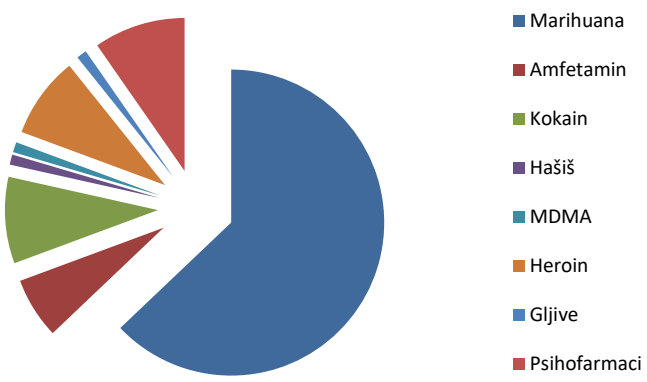
Ovi rezultati upućuju na značajne promjene u strukturi procesuiranih počinitelja nakon dekriminalizacije, pri čemu se bilježi smanjenje udjela recidivista među osobama osuđenima za kazneno djelo zlouporabe droga. To može ukazivati na učinkovitost preusmjeravanja manjih prekršaja u prekršajnu sferu, ali i na potrebu za daljnjim istraživanjem učinka dekriminalizacije na dugoročne stope ponavljanja kaznenih djela. Iako je broj ranije osuđivanih počinitelja smanjen, i dalje ostaje značajan udio osoba koje ponovno čine kaznena djela, što naglašava važnost učinkovitih rehabilitacijskih i resocijalizacijskih programa. Ovi podaci mogu poslužiti kao temelj za daljnje unaprjeđenje kaznene politike i strategija prevencije recidivizma u Republici Hrvatskoj.

7.3.1.4. Vrsta i količina droge

Ova varijabla omogućuje analizu distribucije i učestalosti različitih vrsta droga na tržištu te pruža uvid u trendove ponude i potražnje u Republici Hrvatskoj. Nadalje, usporedba s rezultatima prethodnih istraživanja omogućuje bolje razumijevanje dinamike zlouporabe droga te potencijalnih promjena u dostupnosti i konzumaciji pojedinih supstanci.

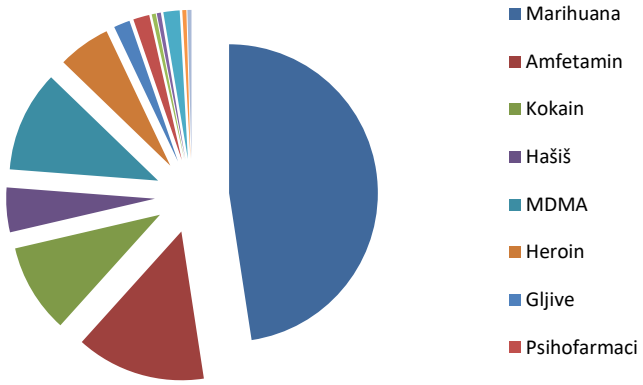
U analiziranom razdoblju kazneni postupci vođeni su zbog posjedovanja i preprodaje različitih vrsta droga, uključujući marihuanu, amfetamin, kokain, hašiš, MDMA (ecstasy), heroin, psilocibinske gljive, psihofarmake, metamfetamin, meskalin, 2C-B, LSD te nedozvoljene stimulanse u sportu. Raznolikost zaplijenjenih supstanci ukazuje na široku dostupnost različitih vrsta droga te na prisutnost kako klasičnih opojnih sredstava tako i novih psihoaktivnih

supstanci na ilegalnom tržištu.



Grafikon 107: Vrsta droge 2010.-2012.

Ovi podaci ukazuju na dominantnu prisutnost marihuane među procesuiranim kaznenim djelima zlouporabe droga u razdoblju od 2010. do 2012. godine, dok su sintetske droge, poput amfetamina i MDMA-a, bile zastupljene u manjoj mjeri. Zaplijenjene količine ukazuju na posjedovanje prvenstveno za osobnu upotrebu ili manju preprodaju, s iznimkom nekoliko slučajeva većih zapljena. U ovom razdoblju nisu evidentirani slučajevi posjedovanja određenih sintetskih droga, poput metamfetamina, meskalina i LSD-a, što sugerira da su takve tvari u ovom periodu bile manje dostupne ili manje korištene među procesuiranim počiniteljima. Ovi rezultati predstavljaju važan temelj za usporedbu s kasnijim razdobljem, posebice u kontekstu promjena u zakonodavstvu i trendova konzumacije droga.



Grafikon 108: Vrsta droge 2013.-2020.

Analizom razdoblja od 2013. do 2020. godine utvrđeno je da je najveći broj osoba (108) zatečen

u posjedu marihuane, pri čemu je najveća zaplijenjena količina u jednom predmetu iznosila 42,38 grama. Marihuana je bila najzastupljenija droga i prije i nakon dekriminalizacije, što je u skladu s rezultatima drugih istraživanja koja ukazuju na njezinu dominaciju kako na ilegalnom tržištu Republike Hrvatske, tako i na globalnoj razini.

Na drugom mjestu prema učestalosti pojavljivanja nalazi se sintetska stimulativna droga amfetamin, koji je bio predmet sudskih postupaka u 32 slučaja, dok je najveća zaplijenjena količina iznosila 15,08 grama. Ovi podaci također odgovaraju rezultatima drugih istraživanja koja potvrđuju visoku učestalost konzumacije amfetamina u Republici Hrvatskoj. Primjerice, analiza otpadnih voda u Zagrebu iz 2019. godine pokazala je da je Zagreb bio prvi među 82 europska grada po potrošnji amfetamina. Nadalje, iako je nakon dekriminalizacije sudski procesuirano više osoba zbog posjeda amfetamina radi daljnje prodaje, količina zaplijenjene tvari bila je manja u usporedbi s prethodnim razdobljem (prije dekriminalizacije maksimalna zaplijenjena količina iznosila je 30,14 grama, dok je nakon dekriminalizacije najveća oduzeta količina bila 15,08 grama).

Slijedi MDMA (ecstasy), droga iz skupine supstituiranih amfetamina, koja je zaplijenjena u 25 slučajeva, a najveća pojedinačna količina iznosila je 432 grama ili 1774 tablete. Usporedbom s prethodnim analiziranim razdobljem primjećuje se znatno povećanje količine zaplijenjenog MDMA-a, budući da je između 2010. i 2012. godine najveća oduzeta količina iznosila svega 0,82 grama te je droga pronađena kod samo dva počinitelja.

Kokain je zaplijenjen u 22 slučaja, pri čemu je najveća oduzeta količina iznosila 1,06 grama. U prethodnom analiziranom razdoblju zabilježen je manji broj slučajeva povezanih s kokainom, no tada je zaplijenjena količina bila nešto veća (maksimalno 2,12 grama).

Hašiš je zaplijenjen u 11 slučajeva, a najveća oduzeta količina iznosila je 1.435 grama, dok je heroin pronađen kod 13 osoba, s najvećom zaplijenjenom količinom od 6,438 grama. Ovi podaci su u skladu s rezultatima drugih istraživanja koja ukazuju na značajan pad prisutnosti heroina na ilegalnom tržištu, ne samo u Republici Hrvatskoj, već i na globalnoj razini tijekom posljednjeg desetljeća.

Psilocibinske gljive zaplijenjene su u četiri slučaja, s najvećom pojedinačnom količinom od 281 grama, dok su u istom broju slučajeva pronađeni i psihofarmaci, uključujući hipnotik Sanval, te lijekove kao što su Morphium, Suboxon i Subotex (koriste se za liječenje ovisnosti o opioidima). Najveća zaplijenjena količina psihofarmaka iznosila je 10 tableta.

Analiza zapljena metamfetamina potvrđuje nalaze prethodnih istraživanja koja ukazuju na njegovu nisku prisutnost u Republici Hrvatskoj. Naime, u ovom razdoblju zaplijenjeno je svega 0,93 grama metamfetamina kod jedne osobe. Uz to, kod četiri osobe pronađena je sintetska

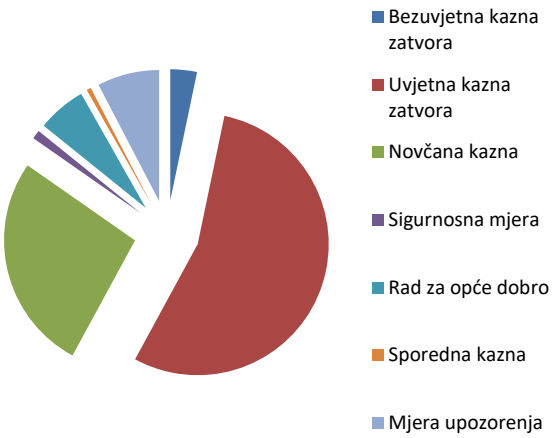
halucinogena droga 2C-B, pri čemu su najviše oduzete četiri tablete. Nadalje, kod jedne osobe zaplijenjen je meskalin (90 grama), kod jedne osobe LSD (15 papirića), dok su kod jedne osobe pronađeni nedozvoljeni stimulansi u sportu, uključujući primobolan, testosteron, winstrol, turanabol, rexobol, stanozlol, oksanabol, alphabol i provibol.

Analizirana varijabla o vrsti i količini droge pruža uvid u strukturu ilegalnog tržišta droga u Republici Hrvatskoj. U oba analizirana razdoblja marihuana se pokazala kao najzastupljenija ilegalna tvar, dok su amfetamin i kokain također imali značajnu prisutnost. Rezultati potvrđuju ranija istraživanja koja ukazuju na stabilne trendove u konzumaciji i distribuciji droga u Hrvatskoj.

U ovoj skupini predmeta prosječna količina marihuane je 11 grama (zbog nekoliko predmeta s velikim količinama), 2 grama amfetamina, 1,7 grama heroina i 0,7 grama kokaina. Promatraju li se količine marihuane po pojedinim predmetima, u 67% predmeta zastupljena količina je bila do 5 grama, u još 14% preko 5 do 10 grama, što znači da je u oko 80% predmeta količina 10 grama ili manje. Samo u manjem broju predmeta (11%) pronađena je količina marihuane u količinama većima od 10 grama.

7.3.1.5. Izrečene kazne

U analizi izrečenih kaznenih sankcija obuhvaćene su sljedeće varijable: bezuvjetna kazna zatvora, uvjetna kazna zatvora, novčana kazna, sigurnosna mjera, rad za opće dobro, sporedna kazna te mjera upozorenja. Ova analiza omogućuje uvid u sudsku praksu i kriterije primjene različitih vrsta kazni u predmetima povezanima sa zlouporabom droga.



Grafikon 109: Vrsta izrečene kazne 2010.-2012.

Analiza varijable vrste izrečene kazne u razdoblju od 2010. do 2012. godine pokazala je da je bezuvjetna kazna zatvora izrečena za ukupno šest počinitelja (3,35%). Najkraća kazna iznosila je 0,1 godinu (izrečena jednom počinitelju), dok je najduža bila u trajanju od jedne godine (također izrečena jednom počinitelju). Ostale kazne zatvora bile su u trajanju od 0,4 godine (jedan počinitelj) te 0,8 godina (dva počinitelja). Ukupno je u ovom razdoblju izrečeno 3,6 godina bezuvjetnog zatvora, s prosječnim trajanjem kazne od 0,6 godina.

Uvjetna kazna zatvora izrečena je za 100 počinitelja (55,86%). Najkraća izrečena kazna trajala je jedan mjesec (dodijeljena za 14 počinitelja), dok je najduža trajala 20 mjeseci (dodijeljena jednom počinitelju). Ukupno je u analiziranom razdoblju izrečeno 439 mjeseci uvjetne kazne zatvora, s prosječnim trajanjem od 4,39 mjeseci. Najduži rok kušnje iznosio je pet godina (izrečeno za dva počinitelja), dok je najkraći rok kušnje od jedne godine primijenjen u 53 predmeta.

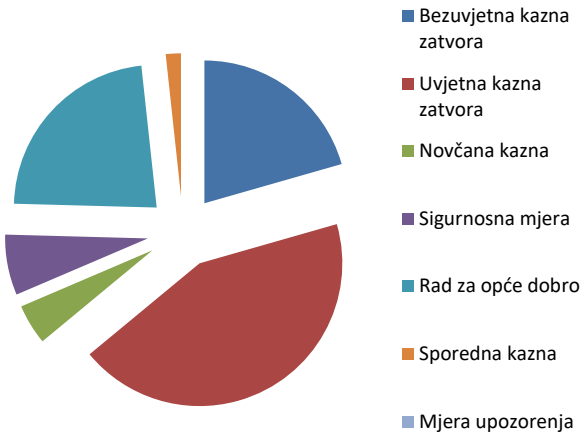
Novčana kazna izrečena je za 49 počinitelja. Najniži iznos novčane kazne bio je 1.000,00 kuna / 132,72 eura, dok je najviši iznosio 9.065,00 kuna / 1.203,37 eura.

Sigurnosne mjere određene su u dva slučaja, pri čemu se u oba predmeta radilo o obveznom liječenju od ovisnosti, s maksimalnim trajanjem mjere od četiri godine.

Rad za opće dobro određen je za 11 počinitelja. Najmanja kazna koja je zamijenjena radom za opće dobro iznosila je jedan mjesec zatvora, pri čemu se jedan dan zatvora računao kao dva sata rada. Najduža kazna zatvora zamijenjena radom za opće dobro trajala je godinu dana. Najčešće izrečene kazne bile su u trajanju od četiri mjeseca (u tri presude) i šest mjeseci

(također u tri presude), pri čemu se primjenjivao omjer prema kojem je jedan dan zatvora zamijenjen s dva sata rada za opće dobro.

Sporedna kazna uz uvjetnu kaznu zatvora izrečena je u jednom predmetu, pri čemu se radilo o novčanoj kazni, odnosno naknadi štete u iznosu od 7.000,00 kuna / 929,06 eura. Mjera upozorenja izrečena je u 14 predmeta..



Grafikon 110: Vrsta izrečene kazne 2013.-2020.

Analiza podataka za razdoblje od 2013. do 2020. godine pokazala je da je bezuvjetna kazna zatvora izrečena u 36 slučajeva (25%). Najkraća izrečena kazna zatvora trajala je sedam mjeseci, dok je najduža kazna bila u trajanju od tri godine i sedam mjeseci. Ukupno je za 36 počinitelja izrečeno 63,71 godina zatvora, što prosječno iznosi 1,77 godina po počinitelju. Najčešće izrečene kazne zatvora bile su u trajanju od jedne i dvije godine (izrečene u sedam slučajeva, odnosno 19,44%), zatim kazne zatvora u trajanju od 2,6 i tri godine (izrečene u četiri slučaja, odnosno 11,11%). Kazna zatvora u trajanju od 1,11 godina izrečena je u tri slučaja (8,3%), dok su kazne zatvora od 1,6 i 0,6 godina izrečene po dva puta (5,55%).

Uvjetna kazna zatvora izrečena je u 76 slučajeva (52,78%), pri čemu je najkraća kazna iznosila jedan mjesec, a najduža 18 mjeseci. Obje navedene kazne izrečene su u po jednom slučaju. Ukupno je za 76 počinitelja izrečeno 822 mjeseca uvjetne kazne zatvora, što u prosjeku iznosi 10,82 mjeseca po počinitelju. Najčešće izrečena uvjetna kazna zatvora trajala je 12 mjeseci (izrečena u 50 slučajeva, odnosno 65,79%), zatim kazna u trajanju od šest mjeseci (izrečena osam puta, odnosno 10,53%), te kazna u trajanju od osam mjeseci (izrečena sedam puta, odnosno 9,21%). Najduži izrečeni rok kušnje iznosio je pet godina i primijenjen je u 21 slučaju,

dok je najkraći rok kušnje od jedne godine izrečen u pet slučajeva.

Novčana kazna izrečena je u osam slučajeva. Najniža izrečena novčana kazna iznosila je 4.500,00 kuna / 597,25 eura, dok je najviša bila 80.000,00 kuna / 10.617,82 eura.

Sigurnosne mjere izrečene su u ukupno 14 slučajeva, pri čemu je u 12 slučajeva određeno obvezno liječenje od ovisnosti (s maksimalnim trajanjem od tri godine), dok je u dva slučaja izrečena mjera zaštitnog nadzora.

Kazna rada za opće dobro primijenjena je u 40 slučajeva. Najmanja izrečena kazna bila je šest mjeseci zatvora, a zamijenjena je radom za opće dobro u omjeru 1 dan zatvora = 2 radna sata. Maksimalna, ali i najčešće izrečena kazna, bila je u trajanju od jedne godine zatvora (izrečena u 27 od 40 presuda), također zamijenjena radom za opće dobro u omjeru 1 dan zatvora = 2 sata rada.

Sporedna kazna, u vidu novčane kazne uz uvjetnu kaznu zatvora, izrečena je u tri slučaja. Iznosi sporednih kazni iznosili su 15.000,00 kuna / 1.990,84 eura, 40.000,00 kuna / 5.308,91 euro i 14.904,00 kuna /1.978,29 eura. U ovom razdoblju nije izrečena niti jedna mjera upozorenja.

Analiza varijable izrečene kazne ukazuje na to da je bezuvjetna kazna zatvora u sudskim postupcima na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu relativno rijetka. U razdoblju prije dekriminalizacije (2010. – 2012.) bezuvjetna kazna zatvora izrečena je za svega 6 počinitelja (3,35%), dok je nakon dekriminalizacije (2013. – 2020.) taj broj značajno porastao na 36 počinitelja (25%). Ovaj porast može se djelomično objasniti činjenicom da se nakon dekriminalizacije na ovom sudu procesuiraju stariji počinitelji te teži oblici kaznenog djela zlouporabe droga.

Uvjetna kazna zatvora ostala je dominantna sankcija u oba analizirana razdoblja (100 slučajeva prije dekriminalizacije i 76 nakon dekriminalizacije), što ukazuje na kontinuitet u sudskoj praksi pri sankcioniranju ovih kaznenih djela.

Jedan od značajnih trendova koji proizlazi iz analize jest smanjenje broja izrečenih novčanih kazni (s 49 prije dekriminalizacije na samo 8 nakon dekriminalizacije), uz istovremeni porast njihovih iznosa (s maksimalnih 9.065,00 kuna / 1.203,37 eura prije dekriminalizacije na maksimalnih 80.000,00 kuna / 10.617,82 eura nakon dekriminalizacije).

Nakon dekriminalizacije, češće se izriču sigurnosne mjere obveznog liječenja od ovisnosti, što može biti povezano s činjenicom da su počinitelji u ovom razdoblju u prosjeku stariji, a među njima je veći broj osoba s problemom ovisnosti.

Također, u drugom analiziranom razdoblju zamjetan je porast kazni zatvora koje se zamjenjuju radom za opće dobro – prije dekriminalizacije ova sankcija primijenjena je u 11 slučajeva, dok je nakon dekriminalizacije broj takvih sankcija porastao na 40.

Sporedne kazne, koje su u oba razdoblja bile isključivo novčane, izrečene su u vrlo malom broju slučajeva (prije dekriminalizacije jednom, nakon dekriminalizacije tri puta), što ukazuje na ograničenu primjenu ove vrste sankcije.

Prije dekriminalizacije, sudovi su mlađim počiniteljima češće izricali mjere upozorenja (sudsku opomenu), pri čemu su takve mjere izrečene u 14 slučajeva. Nakon dekriminalizacije, sudski opomenuti počinitelji prebačeni su u nadležnost prekršajnih sudova, što je rezultiralo time da na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* više nije izrečena niti jedna mjera upozorenja.

Analiza kaznenih sankcija na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* za razdoblje od 2010. do 2020. godine pokazuje izraženu sklonost izricanju blažih oblika kaznenopravnih reakcija, ponajprije kroz dominaciju uvjetnih kazni zatvora i čestu zamjenu kazni radom za opće dobro. Prosječna duljina izrečenih bezuvjetnih kazni zatvora ostala je niska u oba analizirana razdoblja, a ozbiljnije kazne zatvora bile su rijetke.

S obzirom na zakonske okvire propisane Kaznenim zakonom (čl. 173. KZ/97 i čl. 190. KZ/11), uočljivo je da su mnoge izrečene kazne bile ispod zakonskog minimuma ili su se kretale na samoj donjoj granici propisanih kazni.[875] Takva praksa može se objasniti primjenom instituta ublažavanja kazne (čl. 48. i 49. KZ/11)[876] te sudskim tumačenjem okolnosti koje znatno smanjuju stupanj krivnje i društvenu opasnost djela. Međutim, sustavna primjena blagih kazni, osobito uvjetnih osuda s kraćim rokovima kušnje, može ukazivati na blagu kaznenu politiku u predmetima zlouporabe droga, što dovodi u pitanje dosljednost u primjeni zakonskih minimuma i ostvarenje generalne i specijalne prevencije.

7.3.1.6. Troškovi kaznenog postupka i vještačenja

Troškovi kaznenog postupka i vještačenja igraju ključnu ulogu u financijskom aspektu sudskog postupka te u nastavku slijedi pojedinačna analiza. Osim što predstavljaju važnu sastavnicu ukupnih troškova pravosuđa, oni istodobno odražavaju i materijalne posljedice kaznenog progona za počinitelje. U pravilu, troškovi kaznenog postupka obuhvaćaju sudske pristojbe, naknade braniteljima i vještacima, troškove prevođenja, troškove dostave, te naknade svjedocima i drugim sudionicima postupka.

U slučajevima kaznenih djela zlouporabe droga, značajan dio ukupnih troškova otpada upravo na vještačenja, s obzirom na nužnost toksikoloških, kemijskih i bioloških analiza kojima se

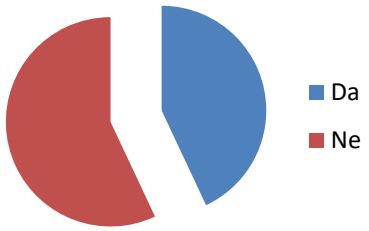
[875] Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22.

[876] Ibid., čl. 48. i 49. – Sud može ublažiti kaznu kada postoje osobito olakotne okolnosti koje upućuju na znatno manju krivnju počinitelja ili manju društvenu opasnost djela.

potvrđuje prisutnost, količina i vrsta psihoaktivne tvari. Financijsko opterećenje koje proizlazi iz tih troškova ne utječe samo na proračunske rashode sudova i državnog odvjetništva, već i na same počinitelje, jer su oni – u slučaju osuđujuće presude – najčešće obvezni nadoknaditi troškove kaznenog postupka. U slučajevima kada počinitelj nema imovinskih sredstava, sud može djelomično ili u cijelosti osloboditi obveze plaćanja troškova, što dodatno upućuje na potrebu ravnoteže između načela pravičnosti i ekonomičnosti kaznenog postupka.
Analiza troškova stoga omogućuje uvid u ekonomsku dimenziju sudske prakse te otvara pitanje racionalnog upravljanja resursima u predmetima povezanima sa zlouporabom droga.

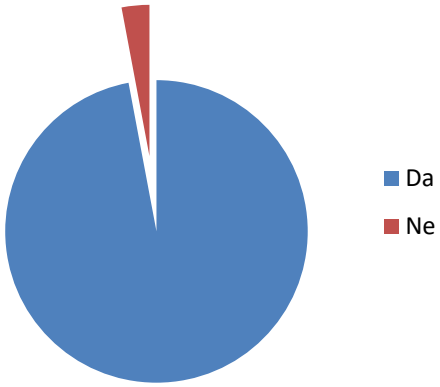
Troškovi kaznenog postupka

U ovom dijelu prikazani su troškovi kaznenog postupka, uključujući iznose koje su počinitelji dužni podmiriti prema pravomoćnim sudskim odlukama.



Grafikon 111: Troškovi kaznenog postupka 2010.-2012.

Analiza troškova kaznenog postupka u razdoblju od 2010. do 2012. godine pokazala je da je od ukupno 179 počinitelja njih 102 bilo oslobođeno plaćanja troškova postupka, što čini 56,98%. Najniži troškovi kaznenog postupka iznosili su 300,00 kuna / 39,82 eura, a taj je iznos zabilježen kod pet osoba, odnosno 6,49% počinitelja koji su snosili troškove. S druge strane, najveći iznos troškova od 1.000,00 kuna / 132,72 eura teretio je osam počinitelja (4,47%).
Od ukupnog broja analiziranih osoba, 77 počinitelja (43,02%) bilo je obvezno snositi troškove kaznenog postupka. Prosječan iznos troškova postupka iznosio je 540,25 kuna / 71,57 eura. Najčešće zabilježeni troškovi iznosili su 500,00 kuna / 66,36 eura, a taj iznos plaćalo je 60 osoba, što čini 77,92% onih koji su imali financijsku obvezu podmirenja troškova kaznenog postupka.



Grafikon 112: Troškovi kaznenog postupka 2013.-2020.

Analiza troškova kaznenog postupka u razdoblju od 2013. do 2020. godine pokazala je da je od ukupno 144 osobe koje su sudjelovale u kaznenom postupku njih 39 (27,08%) bilo oslobođeno plaćanja troškova, dok je 105 osoba (72,92%) snosilo troškove kaznenog postupka.

Najniži iznos troškova postupka, koji je iznosio 300,00 kuna / 39,82 eura, plaćale su 24 osobe, što čini 22,86% od ukupnog broja počinitelja koji su imali financijsku obvezu. S druge strane, najviši zabilježeni troškovi kaznenog postupka iznosili su 17.614,18 kuna / 2.337,63 eura te su teretili jednu osobu.

Prosječan iznos troškova kaznenog postupka za 105 osoba koje su snosile financijsku obvezu iznosio je 1.072,97 kuna / 142,44 eura. Najčešće zabilježeni troškovi iznosili su 500,00 kuna / 66,36 eura (30 osoba ili 28,57% onih koji su plaćali troškove), zatim 1.000,00 kuna / 132,72 eura (26 osoba ili 24,76%), dok je iznos od 300,00 kuna / 39,82 eura zabilježen kod 24 osobe (22,86%).

Analiza troškova kaznenog postupka pokazala je da su počinitelji u razdoblju prije dekriminalizacije kaznenih djela češće bili oslobođeni plaćanja troškova kaznenog postupka. Mogući razlog za ovaj trend može se pronaći u starosnoj strukturi populacije počinitelja, pri čemu je veći broj mlađih osoba bio bez stalnih izvora prihoda, što je moglo rezultirati povećanim oslobađanjem od financijskih obveza u ranijem razdoblju.

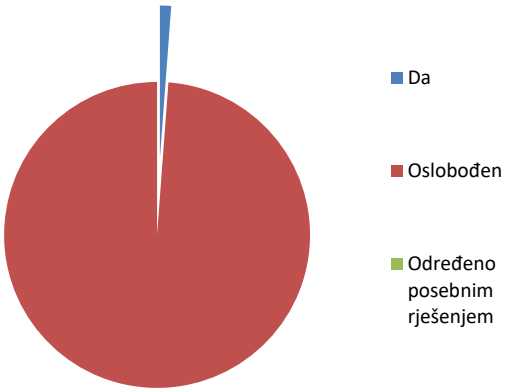
Nakon dekriminalizacije, prosječni iznos troškova kaznenog postupka gotovo se udvostručio, što upućuje na porast složenosti kaznenih predmeta i učestalije provođenje vještačenja te drugih dokaznih radnji koje povećavaju ukupne troškove postupka. Ujedno, smanjen broj počinitelja oslobođenih od plaćanja troškova može se tumačiti kao posljedica strožeg pristupa sudova prema procjeni imovinskog stanja, ali i činjenice da se nakon 2013. godine pred kaznenim sudom češće procesuiraju teži oblici kaznenih djela, dok su lakši oblici premješteni u prekršajnu

sferu.

Ovakvi nalazi ukazuju na to da financijski aspekt kaznenog postupka ima i širu društvenu dimenziju – on odražava ne samo ekonomske mogućnosti počinitelja, već i opterećenje pravosudnog sustava te potrebu za racionalnijim upravljanjem resursima, osobito u predmetima koji zahtijevaju višestruka toksikološka, farmakološka i psihijatrijska vještačenja. U tom kontekstu, troškovi postupka predstavljaju mjerljiv pokazatelj učinkovitosti i ekonomičnosti kaznenopravnog sustava u području zlouporabe droga.

Troškovi vještačenja

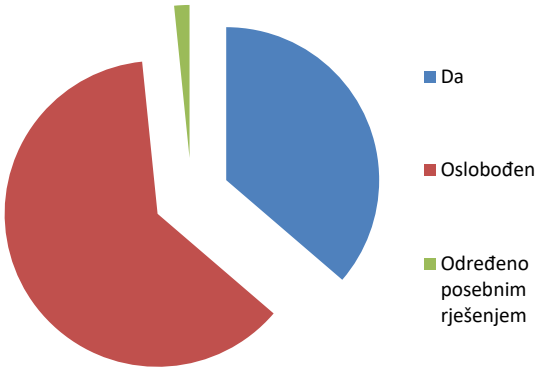
Sljedeći dio analize odnosi se na varijablu troškovi vještačenja, koja predstavlja jedan od ključnih elemenata ukupnih troškova kaznenog postupka.



Grafikon 113: Troškovi vještačenja 2010.-2012.

Analiza varijable troškova vještačenja u razdoblju od 2010. do 2012. godine pokazala je da u 167 kaznenih postupaka nije bilo utvrđeno plaćanje troškova vještačenja. U dva predmeta (1,2% slučajeva u kojima je zabilježeno plaćanje vještačenja) troškovi su iznosili 720,00 kuna / 95,57 eura, odnosno 7.210,00 kuna / 956,96 eura.

Najčešće provođeno vještačenje bilo je toksikološko vještačenje, prvenstveno radi utvrđivanja vrste droge, dok su u manjem broju slučajeva provedena sudsko-medicinska, psihijatrijska i biološka vještačenja. Također, u tri kaznena postupka policija je provela preliminarno vještačenje, koje se ne uzima kao dokaz u sudskom postupku. Međutim, u ovim slučajevima postupak se temeljio na osobnom priznanju počinitelja.



Grafikon 114: Troškovi vještačenja 2013.-2020.

Analiza varijable troškova vještačenja u razdoblju od 2013. do 2020. godine pokazala je da su najčešće provođena vještačenja bila toksikološka, zatim daktiloskopska, vještačenja tragova tekstilnih vlakana, psihijatrijska, biološka, audiovizualna i fonetska.

Od ukupno 123 analizirana kaznena predmeta, u 77 slučajeva (62,60%) nije bilo utvrđenih troškova vještačenja, dok su u dva postupka (1,62%) ti troškovi određeni posebnim rješenjem. U preostalih 45 postupaka (36,58%) troškovi vještačenja varirali su od najmanjeg iznosa od 584,00 kuna / 77,55 eura do najvećeg zabilježenog iznosa od 64.150,00 kuna / 8.515,03 eura. Ukupni troškovi vještačenja za navedene predmete iznosili su 422.428,20 kuna / 56.069,64 ezra, što u prosjeku po postupku iznosi 9.387,29 kuna / 1.246,07 eura.

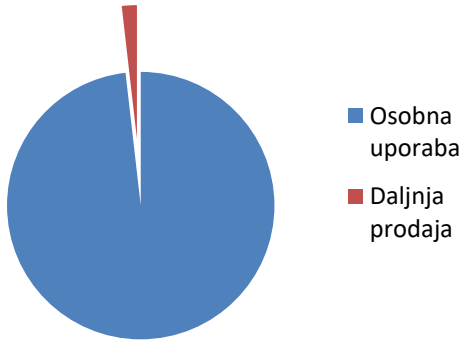
Kako je prethodno navedeno, dekriminalizacija je rezultirala suđenjem za teža kaznena djela pred *Općinskim kaznenim sudom u Zagrebu*, pri čemu su češće procesuirani stariji počinitelji koji su u većem postotku zaposleni. Posljedično, povećao se broj počinitelja kojima je izrečena obveza plaćanja troškova vještačenja, čime se financijsko opterećenje za ove troškove sve manje prebacuje na proračun suda.

Analiza troškova vještačenja upućuje na znatno povećanje financijskih izdvajanja u razdoblju nakon dekriminalizacije, što odražava složenost i multidisciplinarnost kaznenih predmeta. Toksikološka, psihijatrijska i forenzička vještačenja, koja zahtijevaju angažman različitih stručnjaka, pridonose većoj preciznosti dokaznog postupka, ali istodobno povećavaju ukupne troškove kaznenog progona. U tom smislu, troškovi vještačenja predstavljaju važan pokazatelj ne samo ekonomičnosti postupka, već i kvalitete sudske prakse u pogledu dokazne temeljitosti i zaštite prava okrivljenika. Istodobno, uočava se potreba za racionalizacijom i standardizacijom troškova vještačenja, osobito kroz uspostavu jedinstvenih kriterija za njihovu procjenu i nadzor

nad njihovim izvođenjem. Takav pristup mogao bi doprinijeti uravnoteženju između učinkovitosti kaznenog postupka i odgovornog trošenja javnih sredstava.

7.3.1.7. Namjena sredstava ovisnosti

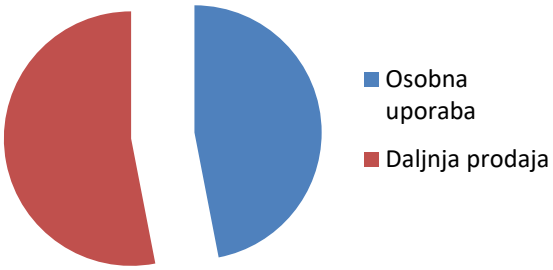
Sljedeći segment analize odnosi se na varijablu namjena ovisnosti, kojom se utvrđuje je li počinitelj drogu posjedovao isključivo za osobnu uporabu ili u svrhu daljnje prodaje, što predstavlja ključni element u razgraničenju kaznenopravne odgovornosti i visine sankcija.



Grafikon 115: Namjena sredstava ovisnosti 2010.-2012.

Analizom varijable namjene sredstava ovisnosti nastojalo se utvrditi je li droga bila namijenjena isključivo za osobnu uporabu ili za daljnju prodaju. Rezultati analize za razdoblje od 2010. do 2012. godine pokazali su da je od ukupno 179 počinitelja njih 162 (90,57%) tijekom sudskog postupka priznalo da su drogu posjedovali za osobnu uporabu, dok su tri počinitelja (1,67%) priznala da su drogu posjedovala s namjerom daljnje prodaje. Preostali počinitelji negirali su vlasništvo nad pronađenom drogom. Valja naglasiti da je u promatranom razdoblju i posjedovanje droge za osobnu uporabu predstavljalo kazneno djelo prema tada važećem Kaznenom zakonu.

Nadalje, utvrđeno je da je 17 počinitelja (9,5%) bilo ovisno o drogama, dok je 153 počinitelja (85,47%) tijekom sudskog postupka izjavilo da su povremeni konzumenti droga.



Grafikon 116: Namjena sredstava ovisnosti 2013.-2020.

Analiza varijable namjene sredstava ovisnosti u razdoblju od 2013. do 2020. godine pokazala je da je od ukupno 144 počinitelja njih 77 (53,47%) navelo da je drogu držalo za osobnu uporabu, dok je 87 počinitelja (60,42%) drogu posjedovalo s namjerom daljnje prodaje. Od ovog broja, 20 osoba priznalo je da su drogu posjedovale i radi daljnje prodaje i za vlastitu uporabu.

Valja pritom naglasiti da posjedovanje droge za osobnu uporabu nakon 2013. godine više nije kazneno djelo, pa se navedeni podaci odnose na iskaze okrivljenika u kaznenim postupcima, a ne na pravnu kvalifikaciju djela.

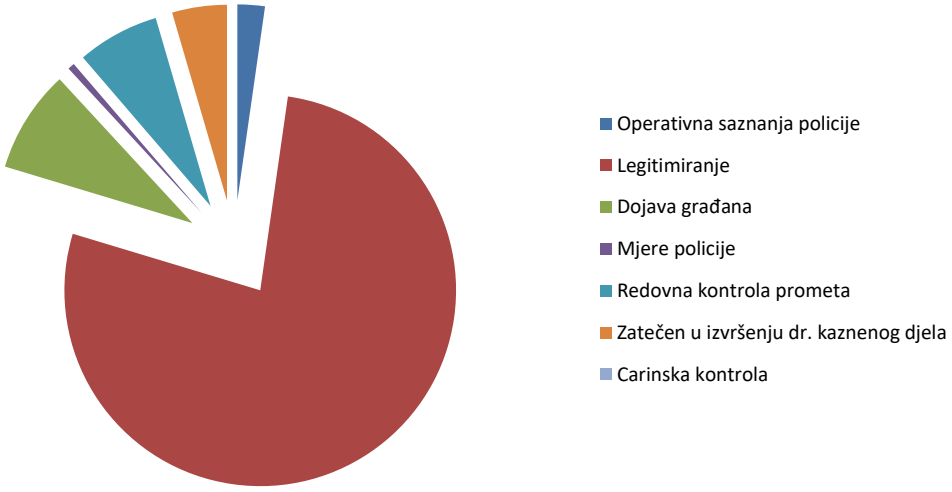
Nadalje, utvrđeno je da je 21 počinitelj (14,58%) bio ovisnik o drogama, dok je 82 počinitelja (56,94%) tijekom sudskog postupka priznalo da su povremeni konzumenti droga.

Analiza je pokazala da je prije dekriminalizacije posjedovanja droga za osobne potrebe *Općinski kazneni sud u Zagrebu* češće postupao protiv osoba zatečenih s manjim količinama droge. Nakon dekriminalizacije, uočava se porast kaznenih postupaka koji se odnose na distribuciju i promet droga, dok su slučajevi posjedovanja bez dokazane namjere daljnje distribucije znatno rjeđi.

Ovi nalazi jasno odražavaju promjenu u strukturi kaznenih predmeta nakon 2013. godine, kada je prekršajna nadležnost preuzela dio lakših slučajeva posjedovanja, dok su kazneni sudovi zadržali teže oblike kaznenih djela vezanih uz promet i prodaju droga. Time je došlo do povećanja udjela postupaka s dokazivanjem namjere daljnje prodaje, što posljedično podrazumijeva složenije dokazne postupke i češću primjenu vještačenja.

7.3.1.8. Radnje otkrivanja

S ciljem analize postupaka kojima se otkrivaju počinitelji kaznenih djela zlouporabe droga, u istraživanje je uključena varijabla radnje otkrivanja od strane policije. Ova varijabla obuhvaća različite metode i okolnosti pod kojima je došlo do otkrivanja počinitelja, a raščlanjena je na operativna saznanja policije, legitimiranje, dojavu građana, policijske mjere, redovnu kontrolu prometa, zatečenje u izvršenju drugog kaznenog djela te carinsku kontrolu.

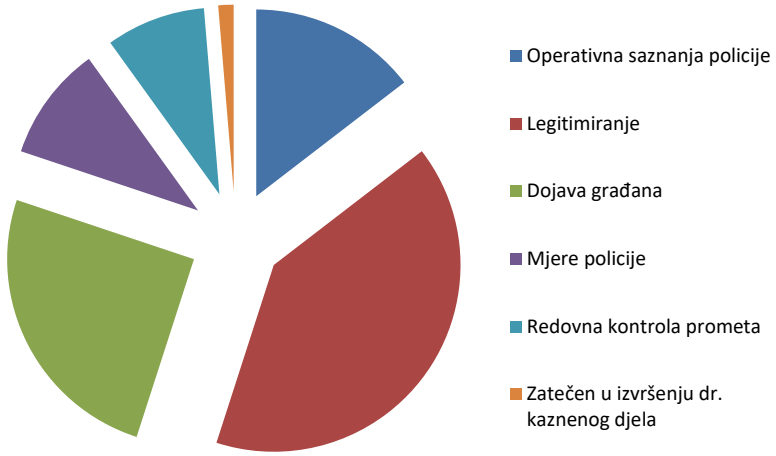


Grafikon 117: Radnja otkrivanja počinitelja 2010.-2012.

Analiza varijable radnje otkrivanja počinitelja od strane policije u razdoblju od 2010. do 2012. godine pokazala je da je najčešća metoda otkrivanja bila legitimiranje, pri čemu je identificirano 137 počinitelja. Slijedi dojava građana, na temelju koje je otkriveno 15 počinitelja.

Tijekom operativnog rada policija je otkrila četiri počinitelja, dok je primjenom specifičnih policijskih mjera identificiran jedan počinitelj. Redovna kontrola prometa dovela je do otkrivanja 12 počinitelja, dok je 8 osoba zatečeno u počinjenju drugog kaznenog djela.

Od svih navedenih slučajeva, nad 64 osobe izvršen je pregled, dok je kod osam počinitelja obavljen i pregled vozila. U jednom slučaju izvršena je pretraga stana. Osim toga, zabilježen je i jedan slučaj u kojem je osoba pronađena mrtva, a protiv počinitelja se vodio postupak zbog kaznenog djela davanja droge na uživanje drugoj osobi.



Grafikon 118: Radnje otkrivanja počinitelja 2013.-2020.

Analiza varijable radnje otkrivanja počinitelja od strane policije u razdoblju od 2013. do 2020. godine pokazala je da je najčešća metoda otkrivanja bila legitimiranje, na temelju kojeg je identificiran 61 počinitelj. Slijedi dojava građana, koja je dovela do otkrivanja 38 počinitelja. Tijekom operativnog rada policija je otkrila 22 počinitelja, dok su primjenom policijskih mjera evidentirana 15 počinitelja. Redovna kontrola prometa rezultirala je otkrivanjem 13 počinitelja, dok su dvije osobe zatečene u počinjenju drugog kaznenog djela. Nadalje, carinska kontrola otkrila je tri osobe koje su pokušale naručiti drogu putem pošte, dok se jedan počinitelj dobrovoljno odazvao policiji nakon zaprimljenog poziva.

Od svih navedenih slučajeva, nad 70 osoba izvršen je pregled, dok je kod 7 počinitelja obavljen i pregled vozila.

Analiza varijable radnje otkrivanja pokazala je da su u oba analizirana razdoblja legitimiranje i dojava građana bile najčešće metode otkrivanja počinitelja. U razdoblju prije dekriminalizacije nešto veći broj počinitelja otkriven je putem legitimacije, što bi moglo biti rezultat ukidanja linijskih policajaca za zlouporabu droga, koji su se na terenu bavili isključivo ovom problematikom. Nakon dekriminalizacije, s obzirom na to da se pred *Općinskim kaznenim sudom u Zagrebu* sve češće sudi za teža kaznena djela povezana s drogom, povećan je udio radnji otkrivanja temeljenih na operativnim saznanjima i policijskim mjerama.

Povećanje udjela otkrivanja temeljenih na operativnim saznanjima i policijskim mjerama nakon 2013. godine može upućivati na usmjeravanje policijskih resursa prema složenijim oblicima kriminaliteta povezanima s organiziranim mrežama distribucije droga, dok se manji obujam otkrivanja putem legitimacije odnosi pretežito na konzumente i manje prekršitelje.

Nakon izmjena Kaznenog zakona iz 2013. godine, kojima je posjedovanje manjih količina droge za osobnu uporabu dekriminalizirano i prebačeno u prekršajnu sferu, policijski resursi usmjereni su na složenije oblike kaznenih djela, što se očituje u većem udjelu operativnih saznanja i primjeni posebnih dokaznih radnji.
Promjene u strukturi otkrivanja upućuju na transformaciju policijske prakse — od dominantno preventivno-kontrolne prema selektivno-operativnoj, usmjerenoj na teža kaznena djela i mreže opskrbe drogama.

7.3.1.9. Aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama

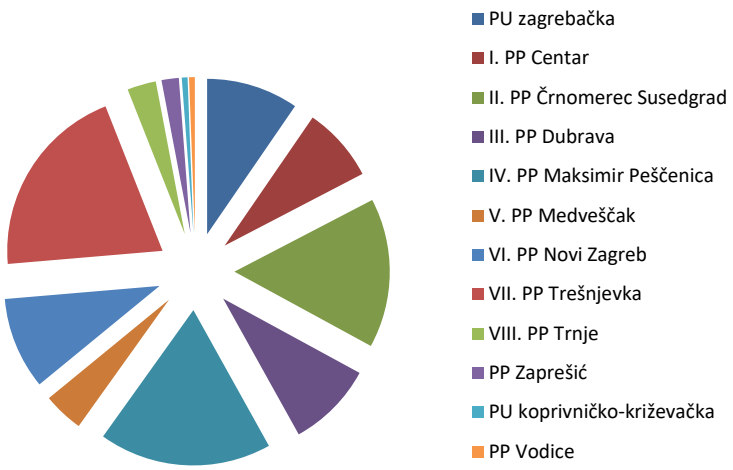
Analiza varijable aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama provedena je s ciljem utvrđivanja učinkovitosti rada policije u otkrivanju kaznenih djela zlouporabe droga, kao i procjene dostupnosti droga na području nadležnosti pojedinih policijskih postaja. Analiza je obuhvatila kaznena djela za koja se vodio sudski postupak na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* u razdoblju od 2010. do 2020. godine, a kao i kod ranije analiziranih varijabli, razdoblje je podijeljeno na razdoblje prije dekriminalizacije (2010. – 2012.) i razdoblje nakon dekriminalizacije (2013. – 2020.).
Analizom sudskih spisa utvrđeno je da su za otkrivanje kaznenih djela zlouporabe droga, za koja se postupalo pred *Općinskim kaznenim sudom u Zagrebu*, bile nadležne sljedeće policijske postaje i uprave:

- PU zagrebačka – Služba kriminaliteta droga,
- Policijske postaje u Zagrebu:
- PP Centar,
- PP Črnomerec-Susedgrad,
- PP Dubrava,
- PP Maksimir-Peščenica,
- PP Medveščak,
- PP Novi Zagreb,
- PP Trešnjevka,
- PP Trnje.

Osim zagrebačkih policijskih postaja, sudski spisi upućuju i na aktivnosti drugih policijskih jedinica:

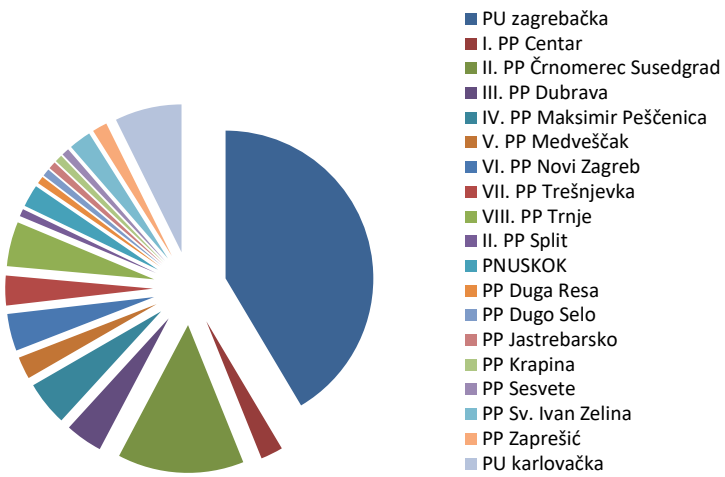
- II. PP Split,

- PN USKOK-a,
- PP Duga Resa,
- PP Dugo Selo,
- PP Jastrebarsko,
- PP Krapina,
- PP Sesvete,
- PP Sv. Ivan Zelina,
- PP Zaprešić,
- PU Karlovačka – Odjel kriminaliteta droga.



Grafikon 119: Policijske uprave/postaje 2010.-2012.

Analiza aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama u razdoblju od 2010. do 2012. godine pokazala je da je u 167 sudskih predmeta najveći broj kaznenih prijava za kazneno djelo zlouporabe droga, za koja su se vodili postupci na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu*, evidentiran od strane VII. PP Trešnjevka (34 prijave). Slijede IV. PP Maksimir-Peščenica i II. PP Črnomerec-Susedgrad, koje su svaka evidentirale 26 kaznenih prijava.
Policijska uprava zagrebačka (Služba kriminaliteta droga) evidentirala je 16 kaznenih prijava. Osim aktivnosti policijskih postaja na području Grada Zagreba, evidentirana je jedna kaznena prijava od strane PP Vodice, kao i jedna kaznena prijava od strane PU Koprivničko-križevačke.



Grafikon 120: Policijske uprave/postaje 2012.-2020.

Analiza aktivnosti policije po policijskim upravama i postajama u razdoblju od 2013. do 2020. godine pokazala je da je od 123 analizirana sudska predmeta njih 51 (41,46%) otkriveno zahvaljujući radnjama PU zagrebačke.

Od zagrebačkih policijskih postaja, najviše kaznenih prijava evidentirala je II. PP Črnomerec-Susedgrad, koja je bila zaslužna za otkrivanje 17 počinitelja (13,82%), dok je PU Karlovačka identificirala 8 počinitelja (6,5%). Ostale policijske postaje sudjelovale su u otkrivanju kaznenih djela zlouporabe droga u manjem obujmu, pri čemu nijedna od njih nije evidentirala više od 6 počinitelja.

Na području Grada Zagreba, najmanji broj kaznenih prijava u analiziranim predmetima na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu zabilježile su I. PP Centar i V. PP Medveščak, svaka s po tri kaznene prijave.

Varijabla aktivnosti policije po policijskim upravama i postajama pokazala je da se nakon dekriminalizacije kaznena djela zlouporabe droga najčešće otkrivaju putem PU zagrebačke – Službe kriminaliteta droga. U okviru navedene službe ustrojeni su Odjel zlouporabe droga i Odjel krijumčarenja droga, koji imaju ključnu ulogu u procesuiranju ovih kaznenih djela.

Služba kriminaliteta droga odgovorna je za sustavno prikupljanje, analizu i praćenje podataka i izvješća koja se odnose na zlouporabu i krijumčarenje droga. U okviru svojih nadležnosti, ostvaruje suradnju s drugim ustrojstvenim jedinicama *Ministarstva unutarnjih poslova* te s tijelima lokalne i regionalne samouprave, s ciljem učinkovitijeg suzbijanja navedenih kaznenih djela. Nadalje, nadzire rad policijskih postaja, pruža im stručnu potporu, sudjeluje ili samostalno provodi složena kriminalistička istraživanja, izrađuje strateške procjene sigurnosnog stanja na razini policijskih uprava, sudjeluje u programima edukacije policijskih

službenika te obavlja niz drugih poslova vezanih uz prevenciju i suzbijanje zlouporabe i krijumčarenja droga.[877]

Analizom se može zaključiti da se nakon dekriminalizacije 2013. godine težište otkrivanja kaznenih djela premjestilo s policijskih postaja opće nadležnosti na specijalizirane službe unutar PU zagrebačke. Takva centralizacija upućuje na profesionalizaciju i specijalizaciju policijskog rada u području suzbijanja droga, ali istodobno može ukazivati i na smanjenje kapaciteta pojedinih lokalnih postaja za samostalno otkrivanje kaznenih djela.

Usporedba razdoblja prije i nakon dekriminalizacije pokazuje da se broj kaznenih prijava smanjio, ali je povećan udio slučajeva u kojima je postupanje vodila Služba kriminaliteta droga, što potvrđuje trend koncentracije složenijih predmeta u okviru specijaliziranih jedinica. Time se potvrđuje i premisa da je nakon 2013. godine policijski rad u području zlouporabe droga usmjeren na otkrivanje težih oblika kriminaliteta, dok su blaži oblici prešli u prekršajnu sferu.

Ovakva promjena strukture policijskih aktivnosti može se smatrati pokazateljem učinkovitijeg korištenja policijskih resursa, ali i mogućim indikatorom neravnomjerne teritorijalne raspodjele kriminalističkih kapaciteta, budući da većina predmeta i dalje proizlazi iz nadležnosti zagrebačkih postaja i uprava.

7.3.1.10. Dokazne radnje u kaznenom postupku

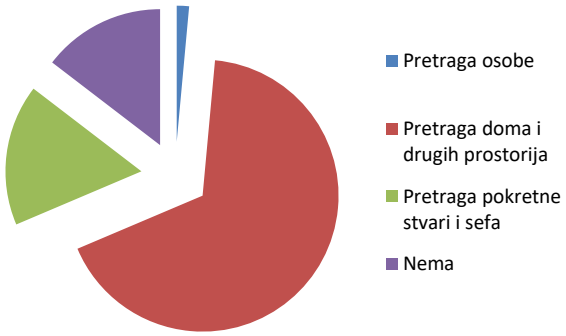
Sljedeći segment analize odnosi se na varijablu dokazne radnje u kaznenom postupku, kojom se ispituju metode prikupljanja dokaza korištene tijekom sudskog postupka u predmetima povezanima sa zlouporabom droga. Kroz ovu varijablu analiziraju se sljedeće dokazne radnje:

- Pretraga
- Privremeno oduzimanje predmeta
- Ispitivanje okrivljenika
- Ispitivanje svjedoka
- Vještačenje
- Posebne dokazne radnje.

[877] Policijska uprava zagrebačka, Služba kriminaliteta droga, posjećeno 15. kolovoza 2022. godine, https://zagrebacka-policija.gov.hr/o-nama/sektor-kriminalisticke-policije/sluzba-kriminaliteta-droga/74929.

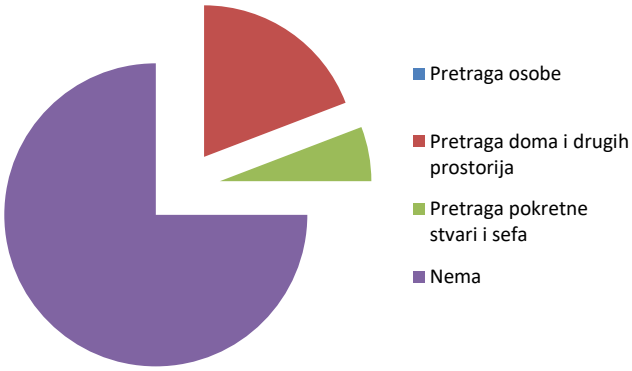
Pretraga

U ovom dijelu rada analizirani su statistički podaci prema predmetu pretrage, koji osim pretrage osobe obuhvaćaju i pretragu doma i drugih prostora, pretragu pokretnih stvari te pretragu sefa. Važno je napomenuti da je u pojedinim predmetima provedeno više vrsta pretrage, zbog čega rezultati nisu prikazani u postocima (%), već u apsolutnim brojkama, kako bi se zadržala točnost prikaza podataka.



Grafikon 121: Pretraga 2010.-2012.

U analiziranom razdoblju od 2010. do 2012. godine u dvadeset slučajeva nije provedena nikakva vrsta pretrage. Pretraga doma i drugih prostorija izvršena je u ukupno 92 predmeta, dok je pretraga pokretnih stvari i sefova provedena u 23 predmeta.



Grafikon 122: Pretraga 2013.-2020.

U razdoblju od 2013. do 2020. godine, u 129 slučajeva nije provedena nikakva vrsta pretrage.

Pretraga doma i drugih prostorija izvršena je u 29 predmeta, dok je pretraga pokretnih stvari i sefova provedena u 14 predmeta.

Analiza podataka iz oba promatrana razdoblja pokazala je da je najčešća vrsta pretrage bila pretraga doma i drugih prostorija, provedena s ciljem pronalaska droge kao ključnog dokaza kaznenog djela.

Zaključno, rezultati ukazuju na to da je primjena dokazne radnje pretrage bila učestalija prije uvođenja dekriminalizacije, nego nakon njezina stupanja na snagu. Ovakav pad u broju provedenih pretraga može se djelomično objasniti promjenama u zakonodavnom okviru, prema kojem posjedovanje manjih količina droge za osobnu uporabu više ne predstavlja kazneno djelo, već prekršaj. Budući da je primjena pretrage kao dokazne radnje u kaznenom postupku strogo regulirana i mora biti razmjerno opravdana sumnjom na postojanje kaznenog djela, policija se rjeđe odlučuje na njezinu provedbu u slučajevima koji više ne potpadaju pod kaznenu nadležnost.

Osim zakonodavnih razloga, moguće je da je do smanjenja došlo i zbog promjene u kriminalističkoj taktici. Pretrage u slučajevima povezanima s drogom zahtijevaju jasno opravdanu operativnu osnovu – primjerice saznanja o skrivanju veće količine tvari, opreme za vaganje i pakiranje, gotovog novca ili dokaza o distribucijskoj mreži. U situacijama kada se radi o zatečenoj osobi s manjom količinom droge (npr. na javnoj površini), kriminalistički rizik i vrijednost pretrage značajno su niži, a pravna opravdanost slabija. Stoga se pretraga u takvim slučajevima u praksi provodi rjeđe.

Ova promjena u praksi može imati i posljedice za šire procesuiranje kaznenih djela povezanih s drogom, jer se gubi dio dokaza koji bi inače mogao ukazivati na šire kriminalne aktivnosti, posebno ako osoba zatečena s manjom količinom zapravo sudjeluje u distribucijskom lancu, ali se zbog proceduralnih ograničenja ne dolazi do ključnih tragova putem pretrage.

Oduzimanje predmeta

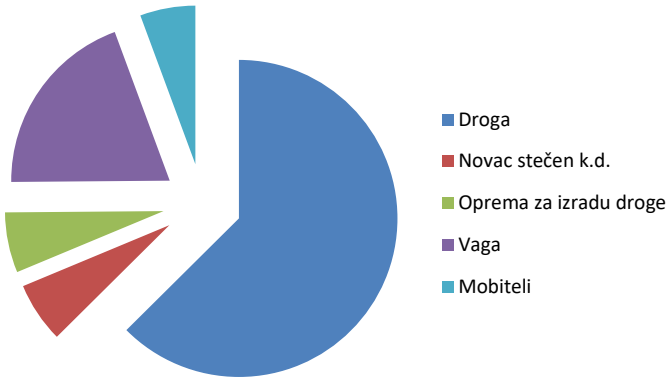
Sljedeća promatrana varijabla odnosi se na oduzimanje predmeta, koje se od 2013. više ne smatra sigurnosnom mjerom, već posebnim kaznenopravnim institutom uređenim Kaznenim zakonom.[878]

Oduzimanje predmeta primjenjuje se u kaznenim postupcima vezanim uz zlouporabu droga s ciljem sprječavanja daljnjeg počinjenja kaznenih djela te osiguravanja dokaza relevantnih za

[878] Kazneni zakon, čl. 77.-79.

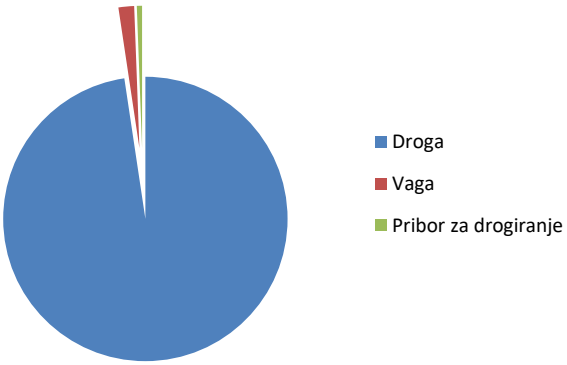
kazneni postupak.

Kao što je već istaknuto u praksi *Europskog suda za ljudska prava* (*Vuković protiv Hrvatske*), dugotrajno zadržavanje privremeno oduzetih predmeta bez učinkovite sudske kontrole može dovesti do povrede prava vlasništva (više u dijelu rada *7.2.10.2. Privremeno oduzimanje predmeta*).



Grafikon 123: Oduzimanje predmeta 2010.-2012.

Analiza varijable sigurnosne mjere oduzimanja predmeta u razdoblju od 2010. do 2012. godine pokazala je da su tijekom pretrage oduzimani predmeti koji mogu poslužiti za utvrđivanje relevantnih činjenica u kaznenom postupku, sukladno članku 261. *Zakona o kaznenom postupku*. Droga je oduzeta kod 122 počinitelja, dok je kod njih 12 oduzet i novac stečen činjenjem kaznenog djela. Također, oduzimani su i predmeti koji su korišteni u izvršenju kaznenog djela, uključujući opremu za izradu droge (12), vage (38) te mobilne uređaje (11).

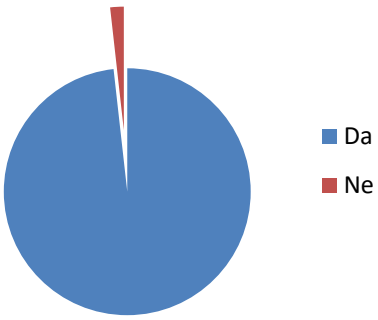


Grafikon 124: Oduzimanje predmeta 2013.-2020.

U analiziranom razdoblju od 2013. do 2020. godine, droga kao predmet kaznenog djela oduzeta je od 165 počinitelja. Uz to, kod tri osobe oduzeta je digitalna vaga, dok je kod jedne osobe oduzet pribor za konzumaciju droge (inzulinska šprica).
Rezultati analize pokazuju da se oduzimanje predmeta, osobito droge kao osnovnog objekta kaznenog djela, ujednačeno primjenjuje u oba analizirana razdoblja, što potvrđuje njegovu trajnu važnost kao dokazne i preventivne mjere u kaznenim postupcima zlouporabe droga.

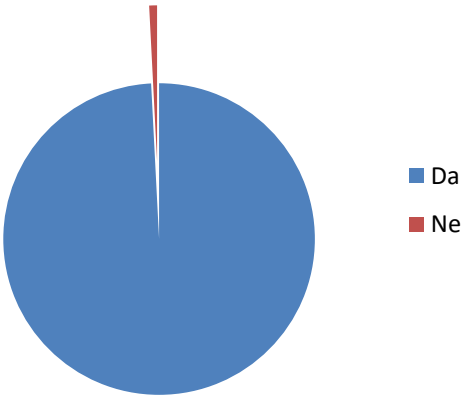
Ispitivanje okrivljenika

Varijabla ispitivanje okrivljenika odnosi se na primjenu ove dokazne radnje u kaznenim postupcima, pri čemu se analizira učestalost njezine provedbe te dostupnost okrivljenika za ispitivanje u promatranim razdobljima.



Grafikon 125: Ispitivanje okrivljenika 2010.-2012.

Pored dokazne radnje pretrage, analizirana je i varijabla koja se odnosi na ispitivanje okrivljenika. U promatranom razdoblju od 2010. do 2012. godine, od ukupno 179 počinitelja, ispitano je 177 (98,88%), dok dvoje počinitelja (1,12%) nije bilo dostupno za ispitivanje.



Grafikon 126: Ispitivanje okrivljenika 2013.-2020.

U drugom analiziranom razdoblju (2013.–2020.), od ukupno 123 počinitelja, ispitano je njih 122 (99,19%), dok jedan počinitelj (0,81%) nije bio dostupan za ispitivanje.

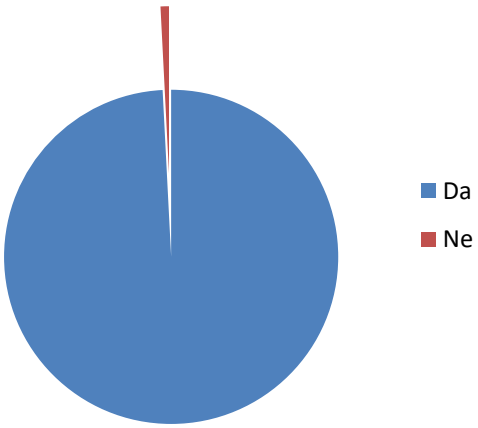
Iako je zabilježena iznimno visoka dostupnost okrivljenika za ispitivanje u oba analizirana razdoblja (više od 98% ispitanih), tijekom analize sudskih spisa nije bilo moguće izdvojiti podatke o sadržaju danih iskaza, osobito u pogledu udjela okrivljenika koji su se branili šutnjom, odnosno iskoristili svoje pravo da ne iznose obranu.

Zbog toga nije moguće donijeti zaključke o kvaliteti ili sadržajnoj vrijednosti iskaza okrivljenika kao dokaznog sredstva, ali je visoka stopa provođenja ove dokazne radnje indikativna za funkcioniranje kaznenog postupka u praksi i ukazuje na to da sudovi redovito osiguravaju provedbu ove radnje kao sastavnog dijela procesnih prava okrivljenika.

U budućim istraživanjima, preporučuje se pristup širem sadržajnom ispitivanju sudskih spisa, kako bi se analizirao udio obrane šutnjom, kao i potencijalna povezanost iskaza s daljnjim ishodima u postupku (npr. visinom kazne ili sklapanjem nagodbi).

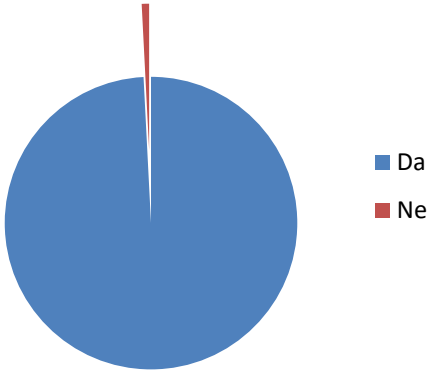
Ispitivanje svjedoka

Kao svjedoci u kaznenom postupku pozivaju se osobe koje mogu dati obavijest koja može utjecati na sam ishod postupka. Svaka osoba koja ima neke informacije o samom kaznenom djelu i/ili počinitelju kaznenoga djela dužna je svjedočiti. Analiza varijable pokazala je kako svjedoci nisu bili prisutni u svakom kaznenom djelu.



Grafikon 127: Ispitivanje svjedoka 2010.-2012.

Analiza varijable koja se odnosi na dokaznu radnju ispitivanja svjedoka pokazala je da su u promatranom razdoblju od 2010. do 2012. godine svjedoci ispitani u 37 sudskih predmeta (22,16%), dok u preostalih 130 predmeta (77,84%) ova dokazna radnja nije bila provedena.



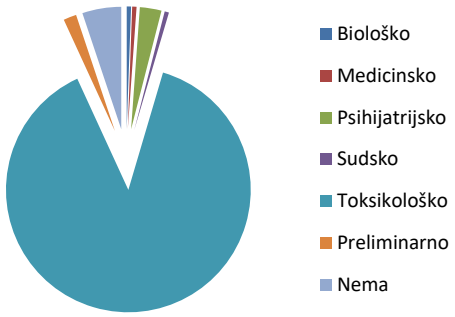
Grafikon 128: Ispitivanje svjedoka 2013.-2020.

U razdoblju od 2013. do 2020. godine, u ukupno 123 sudska predmeta, svjedoci su ispitani u 52 predmeta (42,28%), dok u preostalih 71 predmetu (57,72%) ova dokazna radnja nije bila provedena.

Porast broja ispitanih svjedoka nakon 2013. godine može se povezati s većom složenošću kaznenih predmeta i učestalijim procesuiranjem organiziranih oblika kriminaliteta, u kojima svjedočenja imaju važnu ulogu u dokazivanju kaznenih djela.

Vještačenje

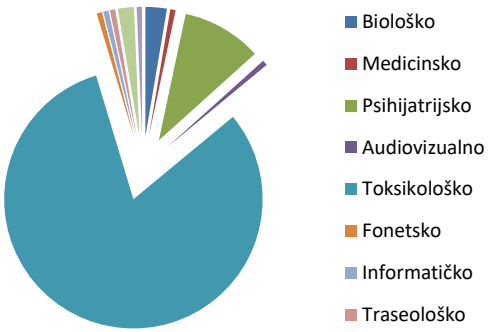
Varijabla vještačenje odnosi se na primjenu različitih vrsta forenzičkih vještačenja u kaznenim postupcima, pri čemu se analizira učestalost pojedinih vrsta vještačenja te njihova zastupljenost u promatranim razdobljima.



Grafikon 129: Prikaz provedenoga vještačenja 2010.-2012.

U promatranom razdoblju od 2010. do 2012. godine provedeno je ukupno 166 vještačenja. Najzastupljenija vrsta vještačenja bila je toksikološko, koje je provedeno u 155 predmeta, što čini 93,37% svih vještačenja. Psihijatrijsko vještačenje provedeno je u 5 predmeta (3,01%), dok su preliminarna vještačenja provedena u 3 predmeta (1,81%). Biološko, medicinsko i sudsko vještačenje provedeno je u po jednom predmetu (0,60% za svaku kategoriju). U 9 predmeta (5,14%) vještačenje nije bilo provedeno.

Ova analiza ukazuje na dominantnu primjenu toksikoloških vještačenja u kaznenim predmetima vezanim uz zlouporabu droga, dok su ostale vrste vještačenja znatno rjeđe korištene.



Grafikon 130: Prikaz provedenoga vještačenja 2013.-2020.

U drugom promatranom razdoblju od 2013. do 2020. godine provedeno je ukupno 150 vještačenja. Kao i u prethodnom razdoblju, toksikološko vještačenje bilo je najčešće, provedeno u 122 predmeta, što čini 81,33% svih vještačenja.

Psihijatrijsko vještačenje provedeno je u 15 predmeta (10%), dok je biološko vještačenje zabilježeno u 4 predmeta (2,67%). Daktiloskopsko vještačenje provedeno je u 3 predmeta (2%), dok su medicinsko, audiovizualno, fonetsko, informatičko, traseološko i grafološko vještačenje provedeni u po 1 predmetu (0,67% za svaku kategoriju).

Usporedba s prethodnim razdobljem pokazuje da se broj toksikoloških vještačenja smanjio s 155 na 122, dok je psihijatrijsko vještačenje zabilježilo značajan porast (s 5 na 15 slučajeva). Također, u ovom razdoblju pojavile su se nove vrste vještačenja, poput audiovizualnog, fonetskog, informatičkog, traseološkog i grafološkog, što ukazuje na širu primjenu forenzičkih metoda u kaznenim postupcima.

Toksikološka vještačenja zadržala su dominantnu ulogu u analiziranim predmetima, s obzirom na to da su ključna za identifikaciju vrste, sastava i količine zaplijenjene supstance, čime se potvrđuje postojanje kaznenog djela zlouporabe droga. Najčešće korištena metoda u toksikološkoj forenzici je plinska kromatografija s masenom spektrometrijom (GC-MS), koja se smatra zlatnim standardom za identifikaciju droga.[879]

Metoda GC-MS omogućuje preciznu kvantitativnu i kvalitativnu analizu, pri čemu prvo dolazi do razdvajanja komponenti mješavine (plinska kromatografija), a zatim i točnog određivanja molekularne strukture i mase tvari (masena spektrometrija). Za razliku od preliminarnih testova koji se provode na mjestu događaja – npr. pomoću kolorimetrijskih reagensa koji se temelje na promjeni boje prilikom reakcije s određenim spojevima iz droga i predstavljaju brzu orijentacijsku metodu detekcije tvari (pouzdanost ograničena osjetljivošću i mogućnošću lažno pozitivnih rezultata) – GC-MS analiza daje visok stupanj sigurnosti i pravnu valjanost rezultata, zbog čega se koristi kao konačni dokaz u sudskom postupku. Unatoč visokom stupnju pouzdanosti instrumentalnih metoda, u praksi se i dalje koriste preliminarni testovi kao prva faza toksikološkog vještačenja. Kako navodi Karas, takvi preliminarni testovi temeljeni su na promjeni boje[880] i predstavljaju početnu fazu toksikološkog vještačenja, ali nisu dostatni za dokazivanje kaznenog djela bez potvrde putem specifičnih analitičkih metoda.

[879] Richard Saferstein i Tiffany Roy, *Forensic Science: From the Crime Scene to the Crime Lab*, 4. izd. (Boston: Pearson, 2018).

[880] Željko Karas, Osnove kriminalistike (Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“, 2023), 245.

Uz GC-MS, u toksikološkim se analizama primjenjuju i druge instrumentalne metode, poput tankoslojne kromatografije (TLC), infracrvene spektrometrije (FTIR), spektrometrije mase (MS) te spektrometrije pokretljivosti iona (IMS)[881], pri čemu se izbor metode prilagođava vrsti uzorka, svrsi analize i dostupnoj opremi.

Međutim, analiza sudske prakse pokazuje da u dijelu kaznenih postupaka vještačenja ostaju djelomično nedorečena. Tako se u presudi *Županijskog suda u Osijeku* Kž-234/2024-4[882] navodi da su na digitalnoj vagi forenzičnim vještačenjem „utvrđeni tragovi droge", no bez preciziranja metode analize, vrste laboratorija ili rezultata kvantitativne analize. U cijelom obrazloženju presude izostaje referenca na primjenu GC-MS metode ili drugog instrumenta visoke razlučivosti, a sadržaj vještačenja ostaje u domeni općih zaključaka. Ovakav primjer pokazuje da sudovi ponekad prihvaćaju i tehnički ograničene forenzičke nalaze kao dovoljne za utvrđivanje kaznene odgovornosti, čime se relativizira uloga toksikoloških metoda u dokaznom postupku.

Zaključno, rezultati analize upućuju na to da toksikološka vještačenja zadržavaju središnju ulogu u dokazivanju kaznenih djela zlouporabe droga, ali da njihova metodološka kvaliteta i sudska interpretacija u pojedinim predmetima pokazuju potrebu za jačanjem forenzičkih standarda i preciznijim obrazlaganjem nalaza u sudskim odlukama.

Posebne dokazne radnje

Varijabla posebnih dokaznih radnji odnosi se na primjenu specifičnih istražnih mjera koje se koriste u kaznenim postupcima radi prikupljanja dokaza u složenim predmetima. Ove radnje, koje obuhvaćaju tajne nadzore, prikrivene istrage i druge specijalizirane metode, provode se kada standardne istražne metode nisu dovoljne za otkrivanje ili dokazivanje kaznenih djela.

Posebne dokazne radnje uređene su Glavom XV. *Zakona o kaznenom postupku* (čl. 332.–343.), a mogu se provoditi samo u slučajevima kada postoje osnovi sumnje da je počinjeno jedno od kaznenih djela taksativno navedenih u članku 334. stavku 1. ZKP-a.

Riječ je o težim oblicima kaznenih djela, uključujući organizirani kriminal, teške oblike zlouporabe droga, terorizam, trgovanje ljudima i druga kaznena djela s višim stupnjem društvene opasnosti.

Kazneno djelo posjedovanja droge za osobne potrebe, koje je nakon dekriminalizacije izuzeto

[881] Ibid.

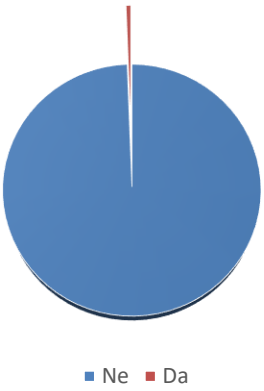
[882] Županijski sud u Osijeku, presuda Kž-234/2024-4, 2. svibnja 2024.

iz okvira kaznene odgovornosti, ne nalazi se na tom popisu, pa stoga nije moguće koristiti posebne dokazne radnje u takvim slučajevima.

Sukladno tome, jedini zabilježeni slučaj primjene posebne dokazne radnje u razdoblju od 2010. do 2012. godine morao se odnositi na teži oblik kaznenog djela, primjerice na neovlaštenu proizvodnju i promet drogama, a ne na samo posjedovanje za osobnu uporabu.

Analiza primjene posebnih dokaznih radnji u dva promatrana razdoblja (2010.–2012. i 2013.–2020.) omogućava uvid u učestalost njihove primjene i potencijalne promjene u istražnim praksama nakon dekriminalizacije određenih kaznenih djela.

Za razliku od kaznenih predmeta koji su bili u nadležnosti *Županijskog suda*, gdje su ove mjere bile gotovo redovito primjenjivane, u predmetima *Općinskog kaznenog suda* njihova se primjena pokazala znatno rjeđom i selektivnijom.



Grafikon 131: Posebne dokazne radnje 2010.-2012.

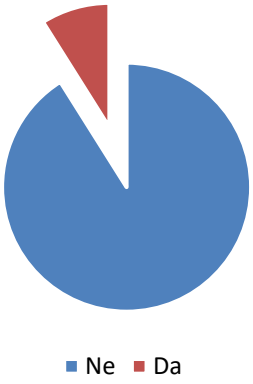


Grafikon 132: Vrste provedenih dokaznih radnji 2010.-2012.

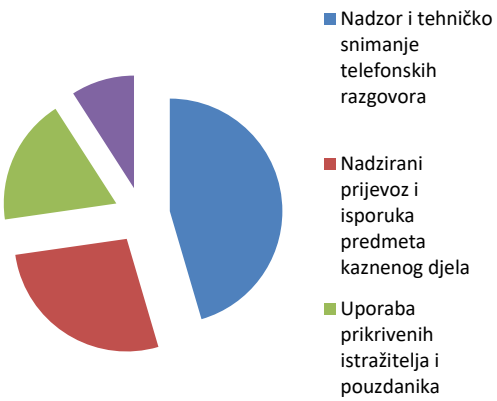
U promatranom razdoblju od 2010. do 2012. godine, analiza primjene posebnih dokaznih radnji pokazala je da one nisu provedene u 166 predmeta (99,40%), dok su bile primijenjene u samo 1 predmetu (0,60%).

Jedina primijenjena posebna dokazna radnja odnosila se na nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, što ukazuje na izuzetno rijetku upotrebu ovih mjera u analiziranim kaznenim predmetima.

Ovi podaci upućuju na činjenicu da su se posebne dokazne radnje koristile tek u iznimnim situacijama, sukladno zakonskom ograničenju njihove primjene isključivo na kaznena djela određena člankom 334. ZKP-a.



Grafikon 133: Posebne dokazne radnje 2013.-2020.



Grafikon 134: Vrste provedenih posebnih dokaznih radnji 2013.-2020.

U drugom analiziranom razdoblju (2013.–2020.), od ukupno 123 analizirana sudska predmeta, posebne dokazne radnje primijenjene su u 10 predmeta (8,13%), dok su u preostalih 113 predmeta (91,87%) izostale. U jednom od predmeta primijenjene su čak dvije vrste posebnih dokaznih radnji, što ukazuje na složenost istrage u tom slučaju.

U ovom razdoblju posebne dokazne radnje odnosile su se na:

- Nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora – primijenjeno u 5 predmeta,

- Nadzirani prijevoz i isporuku predmeta kaznenog djela – primijenjeno u 3 predmeta,
- Uporabu prikrivenih istražitelja i pouzdanika – primijenjeno u 2 predmeta,
- Prikrivene policijske radnje promatranja i pratnje – primijenjene u 1 predmetu.

Usporedba s prethodnim razdobljem (2010.–2012.), kada su posebne dokazne radnje bile primijenjene u samo jednom predmetu (0,6%), pokazuje značajan porast njihove upotrebe u razdoblju nakon dekriminalizacije (8,13%). Ovaj porast može se objasniti potrebom za sofisticiranijim istražnim metodama u težim kaznenim predmetima koji su od 2013. godine u nadležnosti *Općinskog kaznenog suda*.

Osim toga, analiza primjene dokaznih radnji pokazala je i sljedeće:

- Dokazna radnja pretrage bila je učestalija prije dekriminalizacije nego nakon nje, što može ukazivati na promjene u pristupu provođenju istraga.
- Oduzimanje predmeta u oba analizirana razdoblja najčešće su se odnosilo na oduzimanje droge, koja predstavlja ključni dokaz u ovim kaznenim djelima.
- Ispitivanje okrivljenika redovno se provodi, osim u slučajevima kada okrivljenik nije dostupan za ispitivanje (npr. bijeg).
- Ispitivanje svjedoka provodilo se u 22,16% predmeta (2010.–2012.) te u 42,28% predmeta (2013.–2020.), što ukazuje na povećanu primjenu ove dokazne radnje nakon dekriminalizacije. Ovaj trend je očekivan s obzirom na činjenicu da se na sudu sudi za teža kaznena djela, što zahtijeva prikupljanje većeg broja dokaza.
- Kod kaznenog djela zlouporabe droga, najčešće provođeno vještačenje u cijelom analiziranom razdoblju bilo je toksikološko vještačenje, koje je prije dekriminalizacije činilo 88,57%, a nakon dekriminalizacije 81,33% svih provedenih vještačenja.

Zaključno, analiza pokazuje da je nakon dekriminalizacije došlo do intenzivnije primjene posebnih dokaznih radnji, što je u korelaciji s težinom predmeta procesuiranih na sudu te povećanom potrebom za sofisticiranijim metodama istrage i dokazivanja. Time se potvrđuje da je dekriminalizacija dovela do jasnije diferencijacije između lakših i težih oblika kaznenih djela, što se odrazilo i na opseg procesnih ovlasti i vrstu primijenjenih istražnih mjera.

7.3.1.11. Vrijeme trajanja kaznenog postupka

U analizi su razlikovana dva pokazatelja trajanja: ukupno trajanje postupka (od otkrivanja kaznenog djela do pravomoćne presude) i trajanje samog sudskog postupka (od pokretanja postupka do donošenja presude).

U razdoblju od 2010. do 2012. godine, u 167 analiziranih predmeta s osuđujućom presudom,

trajanje kaznenog postupka pokazuje sljedeće karakteristike:

- Najkraće trajanje od otkrivanja kaznenog djela do izricanja presude bilo je manje od jednog mjeseca (5 predmeta).
- Najduže trajanje sudskog postupka bilo je 36 mjeseci (1 predmet).
- Prosječno trajanje postupka iznosilo je 16,2 mjeseca.

  Što se tiče trajanja samog sudskog postupka (od pokretanja do završetka postupka):
- U 74 predmeta postupak je trajao manje od mjesec dana.
- Najduži sudski postupak trajao je 27 mjeseci (1 predmet).
- Prosječno trajanje sudskog postupka iznosilo je 2,38 mjeseca.

Rezultati pokazuju relativno brzo vođenje kaznenih postupaka u ovom razdoblju, s većinom predmeta koji su završeni unutar nekoliko mjeseci od pokretanja sudskog postupka.

U drugom analiziranom razdoblju (2013.–2020.), u 123 analizirana predmeta s osuđujućom presudom, trajanje postupaka znatno se produljilo:

- Najkraće trajanje od otkrivanja kaznenog djela do izricanja presude bilo je jedan mjesec (4 predmeta).
- Najduže trajanje sudskog postupka zabilježeno je u trajanju od 140 mjeseci (1 predmet).
- Prosječno trajanje postupka bilo je 19,1 mjesec.

  Trajanje samog sudskog postupka (od pokretanja do završetka postupka) pokazuje sljedeće trendove:
- U 7 predmeta sudski postupak je trajao manje od mjesec dana.
- Najduži sudski postupak trajao je 133 mjeseca (1 predmet).
- Prosječno trajanje sudskog postupka iznosilo je 14,59 mjeseci.

Ovi podaci ukazuju na znatno dulje trajanje sudskih postupaka u razdoblju nakon dekriminalizacije, pri čemu su neki postupci trajali i više od deset godina.

Usporedba dvaju razdoblja pokazuje da su kazneni postupci prije dekriminalizacije bili znatno kraći, kako u pogledu ukupnog trajanja (16,2 naspram 19,1 mjesec), tako i u pogledu trajanja samog sudskog postupka (2,38 naspram 14,59 mjeseci).

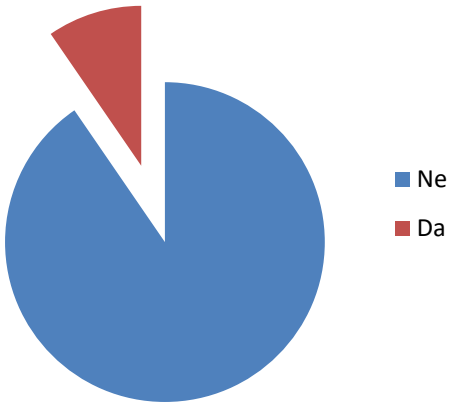
Jedan od ključnih razloga za ovo produljenje može biti težina kaznenih djela koja su se procesuirala nakon dekriminalizacije. Kako je već ranije navedeno, nakon 2013. godine na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* vode se postupci za teža kaznena djela, što zahtijeva složenije sudske procese, veći broj dokaza i potencijalno dulje trajanje dokaznih postupaka.

Osim toga, prisutnost predmeta s izuzetno dugim trajanjem postupka (preko 10 godina) sugerira da se određeni slučajevi suočavaju s proceduralnim i organizacijskim izazovima, poput složenih

dokaznih radnji, nedostupnosti okrivljenika ili dugotrajnih žalbenih postupaka.
Analiza varijable trajanja kaznenog postupka pokazuje da su kazneni postupci nakon dekriminalizacije trajali dulje, što je vjerojatno posljedica složenosti predmeta i potreba za detaljnijim dokaznim radnjama. Iako su neki predmeti i dalje rješavani unutar mjesec dana, u drugom analiziranom razdoblju značajno je porastao broj dugotrajnih postupaka, što može upućivati na promjene u sudskoj praksi i procesuiranju težih kaznenih djela, ali i na potrebu jačanja učinkovitosti kaznenopravnog sustava u fazi sudskog odlučivanja.

7.3.1.12. Žalba

Slijedi analiza varijable koja se odnosi na broj izjavljenih žalbi u kaznenim postupcima u dva promatrana razdoblja – prije dekriminalizacije (2010.–2012.) i nakon dekriminalizacije (2013.–2020.). Cilj analize je usporediti učestalost izjavljivanja žalbi, nadležnost drugostupanjskih sudova te utvrditi utjecaj dekriminalizacije na dinamiku žalbenih postupaka



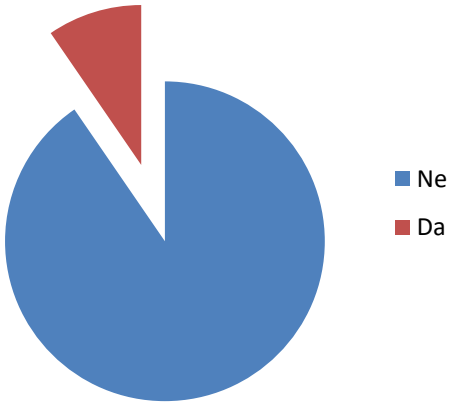
Grafikon 135: Prikaz broja izjavljenih žalbi 2010.-2012.

U promatranom razdoblju od 2010. do 2012. godine, od ukupno 167 analiziranih sudskih predmeta, žalba je izjavljena u 16 predmeta (9,58%). Sve žalbe podnesene su *Županijskom sudu u Zagrebu*, dok u ovom razdoblju nije zabilježen nijedan jedan slučaj pravnog lijeka pred *Vrhovnim sudom Republike Hrvatske*.
Ishodi žalbenih postupaka pokazali su sljedeće rezultate:

- u 13 predmeta sud višeg stupnja odbio je žalbu i potvrdio prvostupanjsku presudu.

- u 3 predmeta žalba je bila prihvaćena, s time da su:
- u 2 predmeta kazne smanjene,
- u 1 predmetu kazna povišena u odnosu na prvostupanjsku presudu.

Ovi rezultati ukazuju na relativno nizak postotak izjavljivanja žalbi, pri čemu je većina žalbenih postupaka završila potvrdom prvostupanjske presude.



Grafikon 136: Prikaz broja izjavljenih žalbi 2013.-2020.

U analiziranom razdoblju nakon dekriminalizacije (2013.–2020.), od ukupno 123 analizirana sudska predmeta, žalba je izjavljena u 54 slučaja, što čini 43,9% predmeta. Po izjavljenoj žalbi, postupak je najčešće vođen pred *Županijskim sudom u Zagrebu* (u 28 predmeta, odnosno 51,85% od ukupnog broja žalbenih postupaka). Ostali postupci vođeni su pred sljedećim županijskim sudovima:

- Šibenik – 3 predmeta
- Split – 2 predmeta
- Vukovar – 2 predmeta
- Slavonski Brod – 1 predmet
- Bjelovar – 3 predmeta
- Varaždin – 4 predmeta
- Rijeka – 1 predmet
- Osijek – 4 predmeta
- Velika Gorica – 3 predmeta
- Pula – 2 predmeta
- Karlovac – 1 predmet

Od ukupno 54 izjavljenih žalbi, u 46 predmeta žalba je odbijena, čime je potvrđena prvostupanjska presuda. U preostalih 8 predmeta žalba je prihvaćena, pri čemu je kazna:

- snižena u 3 slučaja,
- povišena u 3 slučaja,
- ukinuta u 2 slučaja zbog bitnih povreda Zakona o kaznenom postupku.

Nadalje, u razdoblju nakon dekriminalizacije zabilježena su i dva slučaja podnošenja izvanrednih pravnih lijekova pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske.

Analiza varijable broja izjavljenih žalbi pokazala je da je prije dekriminalizacije udio žalbi bio značajno manji (9,58%) u usporedbi s razdobljem nakon dekriminalizacije (43,9%). Povećan broj žalbi može se dovesti u vezu s većom složenošću kaznenih predmeta i strožom sudskom politikom kažnjavanja, što je povećalo sklonost okrivljenika da koriste pravne lijekove. Istodobno, veća učestalost žalbi dovela je i do povećane opterećenosti drugostupanjskih sudova. To se objašnjava činjenicom da su se prije dekriminalizacije drugostupanjski postupci gotovo u cijelosti vodili pred *Županijskim sudom u Zagrebu*, dok su nakon dekriminalizacije, zbog potrebe ravnomjernije raspodjele predmeta, kazneni postupci delegirani i na druge županijske sudove u Republici Hrvatskoj.

Ovakav trend ukazuje na institucionalnu prilagodbu pravosudnog sustava novom modelu procesuiranja kaznenih djela povezanih s drogom, u kojem se žalbeni postupci sve češće koriste kao sredstvo kontrole zakonitosti i razmjernosti izrečenih kazni.

7.3.1.13. Zaključni osvrt na analizu spisa Općinskog kaznenog suda u Zagrebu

Analiza sudskih spisa *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* u razdoblju od 2010. do 2020. godine omogućila je dublji uvid u obrasce sudske prakse, karakteristike počinitelja te učinke dekriminalizacije posjedovanja droge za osobnu uporabu na kaznenopravni sustav. Usporedba dvaju razdoblja – prije (2010.–2012.) i nakon dekriminalizacije (2013.–2020.) pokazala je značajne promjene u strukturi kaznenih predmeta, dinamici procesuiranja i sudskim odlukama, čime se potvrđuje transformacija kaznenopravnog odgovora na zlouporabu droga.

Pri tome valja imati na umu da je uzorak (290 od 1176 pravomoćnih presuda) analitički uzorak, pa zaključci vrijede uz uobičajena metodološka ograničenja (moguća selekcijska pristranost i manjkavi podaci u pojedinim spisima), što zahtijeva oprez pri generalizaciji rezultata.

Prije dekriminalizacije, broj osuđujućih presuda za kaznena djela zlouporabe droga bio je znatno veći, pri čemu su kazneni postupci često bili pokretani zbog posjedovanja manjih količina droge. Nakon dekriminalizacije, posjedovanje droge za osobne potrebe prešlo je u

prekršajnu sferu, što je dovelo do smanjenja broja kaznenih predmeta na *Općinskom kaznenom sudu*, ali i do preusmjeravanja velikog dijela postupaka na *Općinski prekršajni sud u Zagrebu*. Istovremeno, povećala se složenost kaznenih predmeta, budući da su se nakon 2013. godine pred sudom prvenstveno procesuirala teža kaznena djela, uključujući posjedovanje veće količine droge i kaznena djela povezana s distribucijom. Drugim riječima, promjena nadležnosti dovela je do promjene u sastavu i složenosti predmeta (strukturi sudske populacije slučajeva), što otežava izravnu usporedbu kvantitativnih pokazatelja između dvaju razdoblja, ali istodobno omogućuje jasnije razgraničenje između lakših i težih oblika kriminaliteta.

Struktura počinitelja također je pokazala određene promjene. Nakon dekriminalizacije, evidentiran je porast prosječne starosti počinitelja te veći udio osoba sa stabilnijim socioekonomskim statusom. Nadalje, udio recidivista u ukupnom broju osuđenih smanjen je, što sugerira da su sudski postupci nakon 2013. godine češće bili usmjereni na počinitelje s ozbiljnijim kriminalnim obrascima. Dio uočenog pada udjela recidivista moguće je i statistički učinak promijenjene strukture predmeta (izdvajanje lakših slučajeva u prekršajnu sferu), stoga ovaj nalaz treba tumačiti s oprezom, odnosno u kontekstu promjene kaznenopravne selekcije predmeta.

Promjene su vidljive i u izrečenim kaznama. Prije dekriminalizacije, uvjetna osuda bila je dominantna sankcija, dok je nakon 2013. godine došlo do povećanja broja bezuvjetnih kazni zatvora, što je u skladu s težinom kaznenih djela koja su se procesuirala. Međutim, iako je udio bezuvjetnih kazni zatvora porastao, ukupna analiza visine i trajanja izrečenih kazni ukazuje na relativno blagu kaznenu politiku. Uvjetne osude i nadalje čine većinu izrečenih sankcija, dok su prosječne duljine bezuvjetnih zatvorskih kazni ostale niske. Česta zamjena kazne zatvora radom za opće dobro dodatno ublažava kaznenopravnu reakciju na zlouporabu droga. Takvi obrasci otvaraju pitanje učinkovitosti sudske prakse u ostvarivanju ciljeva generalne i specijalne prevencije te ukazuju na potrebu za preispitivanjem postojećih kaznenopravnih pristupa, osobito u kontekstu odvraćajuće funkcije kaznenog prava.

Uočeno je i povećanje broja izrečenih sigurnosnih mjera, posebice obveznog liječenja od ovisnosti, što može ukazivati na prepoznavanje problema ovisnosti kao važnog faktora u kriminalnom ponašanju počinitelja, ali i na postupni pomak prema integraciji represivnog i rehabilitacijskog pristupa.

Trajanje kaznenih postupaka znatno se produljilo nakon dekriminalizacije, pri čemu su pojedini postupci trajali i više od deset godina. To može biti rezultat složenosti novih kaznenih predmeta, ali i povećane opterećenosti sudova zbog većeg broja žalbenih postupaka. Naime, broj izjavljenih žalbi značajno je porastao – prije dekriminalizacije žalba je podnesena u 9,58%

predmeta, dok je nakon dekriminalizacije taj postotak narastao na 43,9%. Posljedično, drugostupanjski sudovi, posebice *Županijski sud u Zagrebu*, postali su znatno opterećeniji, što je rezultiralo disperzijom predmeta na druge županijske sudove diljem Hrvatske, što upućuje na potrebu jačanja kapaciteta žalbenog sustava.

Promjene u policijskim postupanjima također su vidljive. Prije dekriminalizacije, većina počinitelja otkrivena je kroz legitimiranje i rutinske policijske provjere, dok su nakon 2013. godine povećanu ulogu imale operativne mjere i posebne dokazne radnje. Upotreba sofisticiranijih istražnih metoda, poput nadzora telefonskih razgovora i prikrivenih istražitelja, upućuje na to da su kazneni postupci nakon dekriminalizacije u većoj mjeri bili usmjereni na suzbijanje organizirane distribucije droga, umjesto na individualne konzumente, što potvrđuje strateško preusmjeravanje represivnog aparata.

Zaključno, analiza sudskih spisa na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu* potvrdila je da je dekriminalizacija imala dalekosežne posljedice na pravosudni sustav. Iako je broj kaznenih postupaka smanjen, njihova **složenost i trajanje su se povećali**, a sudovi su se suočili s novim izazovima u vidu **povećanog broja žalbenih postupaka** i preusmjeravanja predmeta na drugostupanjske sudove. Nadalje, promjene u strukturi počinitelja i vrsti izrečenih sankcija upućuju na to da se nakon dekriminalizacije pravosudni sustav sve više fokusira na suzbijanje ozbiljnijih kaznenih djela povezanih s distribucijom droga, dok se individualni konzumenti preusmjeravaju u prekršajnu sferu.

Ipak, zadržana sklonost izricanju blažih kaznenih sankcija, čak i kod ozbiljnijih oblika zlouporabe droga, predstavlja jedan od ključnih nalaza ovog istraživanja, koji dovodi u pitanje dosljednost i učinkovitost kaznene politike u ostvarivanju preventivnih ciljeva.

Ova analiza može poslužiti kao temelj za daljnja istraživanja o učinkovitosti kaznenopravnih politika u području suzbijanja zlouporabe droga i njihovog utjecaja na pravosudni sustav u Republici Hrvatskoj, osobito u kontekstu daljnjeg normativnog i institucionalnog unaprjeđenja kaznenopravnog odgovora na narkokriminalitet.

Temeljem analize sudskih spisa *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* evaluacija hipoteza je slijedeća:

• **H1 – u posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj** – djelomično je potvrđena. Analiza sudskih spisa *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* pokazuje povećanje složenosti kaznenih predmeta, što se može povezati s većom dostupnošću droga i promjenama u kriminalitetu, osobito nakon dekriminalizacije posjedovanja za osobnu uporabu. Time se potvrđuje da su sudovi nakon 2013. godine procesuirali teže oblike kaznenih djela povezanih s distribucijom i prometom droga.

• **H2 – u posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga** – djelomično je potvrđena. Analiza ukazuje na promjene u obrascima otkrivanja i procesuiranja kažnjivih radnji, pri čemu se nakon dekriminalizacije bilježi veći udio kaznenih postupaka koji uključuju uporabu posebnih dokaznih radnji i složenije istražne metode. Iako broj kaznenih postupaka nije porastao, struktura predmeta upućuje na kvalitativno zahtjevnije oblike kriminaliteta.

• **H4 – povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi** – potvrđena je u dijelu koji se odnosi na učinke dekriminalizacije na broj i prirodu kaznenih postupaka. Zakonska reforma iz 2013. godine dovela je do preusmjeravanja manjih slučajeva posjedovanja u prekršajni okvir, dok su kazneni sudovi nastavili procesuirati složenije oblike zlouporabe droga. Ova promjena pridonijela je racionalizaciji sudskih postupaka, ali i stvaranju izraženije razlike između prekršajnog i kaznenog sustava u pogledu primjene istražnih radnji i vrste izrečenih sankcija.

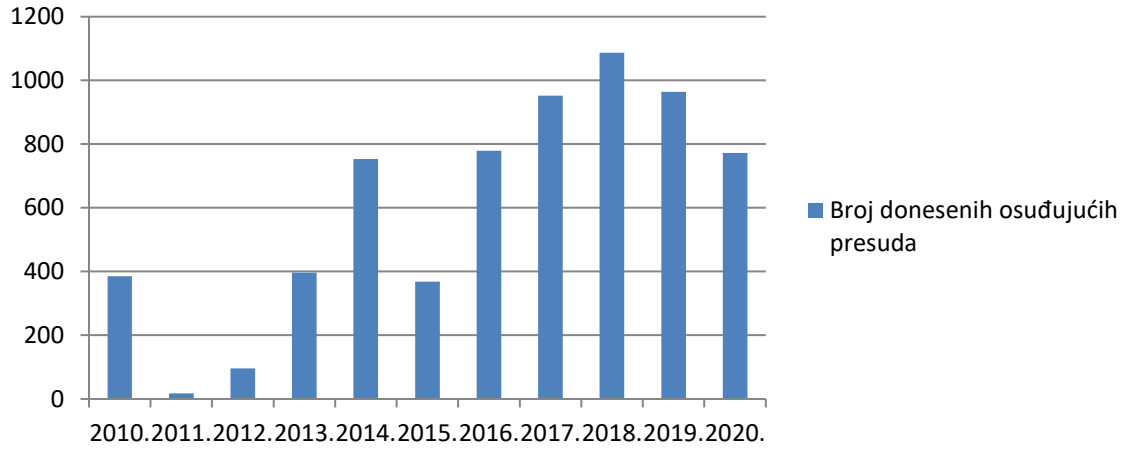
Hipoteze **H3** (*broj liječenih ovisnika u srazmjernom je porastu u odnosu na porast konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj*), **H5** (*povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je neučinkovitog kriminalističkog istraživanja*) i **H6** (*pandemija COVID-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga*) nisu se mogle u potpunosti provjeriti temeljem analize sudskih spisa, budući da se odnose na varijable koje zahtijevaju zasebne empirijske izvore i metodološke pristupe (npr. Registar liječenih ovisnika, policijske podatke i analize otpadnih voda). One stoga ostaju u fokusu daljnjih empirijskih analiza koje se obrađuju u zasebnim poglavljima ovoga rada.

7.4. Analiza spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu

Na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu*, u razdoblju od 2010. do 2020. godine, doneseno je ukupno 6.570 pravomoćnih presuda zbog prekršaja iz članka 3. stavka 1. *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga*. S obzirom na to da navedeni sud provodi postupak izlučivanja arhivskih spisa te ih daje na uništenje, analiza je provedena za razdoblje od 2016. do 2020. godine, temeljem dostupnih spisa. Posljedično, nije bilo moguće provesti analizu spisa iz razdoblja prije dekriminalizacije, čime je onemogućena usporedba prethodnog i novog zakonodavnog okvira.

U razdoblju od 2016. do 2020. godine doneseno je 4.554 osuđujuće presude zbog prekršaja iz *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga*, čija glava X. propisuje prekršajne odredbe. Statističkim izračunom utvrđeno je da je, uz razinu pouzdanosti od 95 %, standardno odstupanje od 50 % te

uz dopuštenu pogrešku u zaključivanju od 5 %, minimalna veličina uzorka za navedeno razdoblje iznosila 354 sudska spisa. Međutim, radi povećanja pouzdanosti rezultata, analizirano je ukupno 361 sudski predmet u kojem je donesena pravomoćna presuda na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu* u razdoblju od 2016. do 2020. godine.



Grafikon 137: Broj pravomoćnih sudskih presuda iz domene zlouporabe droga na Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu od 2016. do 2020. godine

Nakon što je posjedovanje droge za osobne potrebe prešlo u prekršajnu sferu, broj predmeta na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu* značajno se povećao, dok se istodobno razmjerno smanjivao broj predmeta na *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu*.

Tijekom 2010. godine broj pravomoćno okončanih predmeta iz ove domene iznosio je 385, dok je već sljedeće godine (2011.) taj broj pao na svega 18. U 2012. godini doneseno je 96 pravomoćnih presuda. U razdoblju od 2013. do 2020. godine na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu* broj pravomoćnih presuda kretao se između 368 i 1.087 godišnje, ovisno o godini, što upućuje na značajan porast predmeta vezanih uz zlouporabu droga na ovom sudu nakon dekriminalizacije.

7.4.1. Analiza spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu od 2016. do 2020. godine

Radi prikupljanja pouzdanijih podataka i olakšane komparacije, u analizi su korištene iste varijable kao i pri analizi sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* te *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu*. Analizirani su spisi za razdoblje od 2016. do 2020. godine, budući da *Općinski prekršajni sud u Zagrebu* čuva sudske spise isključivo za prethodnih pet godina, dok se stariji predmeti izlučuju iz arhiva i uništavaju.

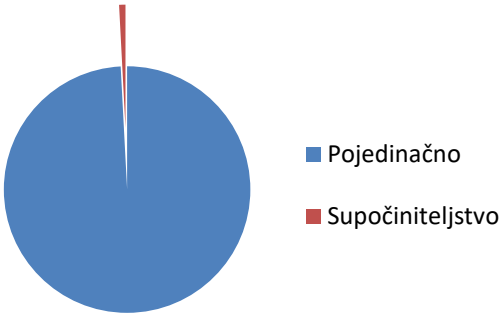
Brojčani podaci o pravomoćnim presudama za razdoblje od 2010. do 2020. godine pokazuju da

se nakon dekriminalizacije broj predmeta vezanih uz zlouporabu droga na ovom sudu višestruko povećao. U razdoblju od 2016. do 2020. godine u analizu je uključen ukupno 361 sudski predmet.

7.4.1.1. Sudioništvo

Prema odredbama Prekršajnog zakona *počinitelj prekršaja* definiran je kao osoba koja vlastitim činjenjem ili nečinjenjem, ili posredstvom druge osobe, počini prekršaj.[883] *Sudionici u počinjenju prekršaja* su poticatelj ili pomagatelj.[884] *Supočinitelji prekršaja* su dvije ili više osoba (počinitelji) koji na temelju zajedničke odluke počine prekršaj, pri čemu svaka od njih sudjeluje u počinjenju ili na drugi način bitno pridonosi njegovu počinjenju.[885] Nadalje, *poticatelj i pomagatelj* definirani su kao sudionici koji, iako ne vladaju počinjenjem prekršaja, svojim poticanjem ili pomaganjem pridonose njegovu počinjenju.[886]

Prekršaj može počiniti jedna ili više osoba. Kada prekršaj počini jedna osoba, riječ je o pojedinačnom počinjenju prekršaja. Međutim, u praksi se često događa da u počinjenju prekršaja sudjeluje više osoba, bilo kao supočinitelji ili kao poticatelji i pomagatelji. Razlikovanje njihovih uloga ključno je u pravnoj analizi, s obzirom na to da počinitelji i supočinitelji vlastitim činjenjem ili nečinjenjem ostvaruju obilježja konkretnog prekršaja, dok poticatelji i pomagatelji samo potiču ili pomažu u njegovu počinjenju.[887]



Grafikon 138: Varijabla sudioništvo 2016.-2020.

[883] Prekršajni zakon, čl. 22. st. 1.
[884] Ibid., čl. 22. st. 2.
[885] Ibid., čl. 22. st. 3.
[886] Ibid., čl. 22. st. 4.
[887] Lana Milivojević, *Prekršajno pravo i materijalno pravne odredbe Prekršajnog zakona*, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje (Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ravnateljstvo policije, Policijska akademija, 2018), 34.

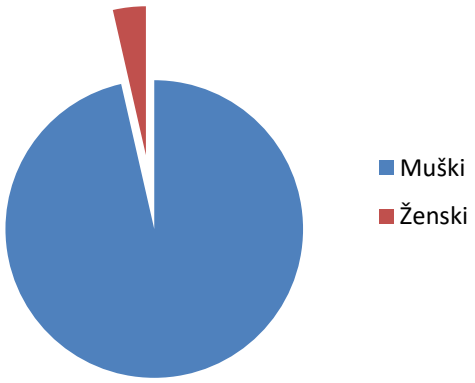
Analizom sudskih spisa na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu* za razdoblje od 2016. do 2020. godine utvrđeno je da su u 361 sudskom predmetu evidentirana ukupno 364 počinitelja. U 358 predmeta zabilježen je samo jedan počinitelj (99,2 %), dok su u tri sudska predmeta evidentirana po dva supočinitelja, odnosno sudioništvo u počinjenju prekršaja (0,8 %).
Sudionici u prekršajima mogu biti supočinitelji, poticatelji ili pomagatelji, no njima se na *Prekršajnom sudu* u pravilu sudi u odvojenim sudskim predmetima. Stoga, podaci dobiveni analizom ove varijable nisu nužno pouzdan pokazatelj da se na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu* pretežito sudi osobama koje su prekršaj počinile samostalno. Naprotiv, postoji značajna vjerojatnost da je određeni broj prekršaja počinjen u sudioništvu, ali su sudionici procesuirani u zasebnim sudskim postupcima.

7.4.1.2. Opće karakteristike počinitelja

U analizi općih karakteristika počinitelja prekršajnih djela obuhvatili smo spol, državljanstvo, dob, stručnu spremu, zvanje, bračni status, broj djece, radni status, iznos i način ostvarivanja mjesečnih primanja te vlasništvo nad imovinom.

Spol počinitelja

Varijabla spol omogućuje uvid u zastupljenost muškaraca i žena među počiniteljima prekršajnih djela te doprinosi razumijevanju rodnih obrazaca u počinjenju prekršaja.



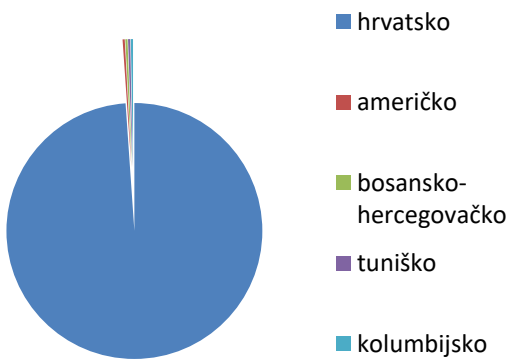
Grafikon 139: Prikaz počinitelja prekršaja prema spolu 2016.-2020.

Analiza varijable spol pokazuje značajnu dominaciju muških počinitelja prekršajnih djela u promatranom razdoblju. Od ukupno 364 evidentirana počinitelja u razdoblju od 2016. do 2020.

godine, 324 su bile muške osobe (89,01%), dok su preostale 40 bile žene (10,99%). U većini slučajeva žene su počinile prekršaj samostalno (38 predmeta), dok su u dva slučaja prekršaj počinile zajedno s muškom osobom. Ovi podaci potvrđuju i šire trendove dobivene kroz druge analize, koje upućuju na to da su muškarci, bez obzira na dob, češće u kontaktu s drogama.

Državljanstvo počinitelja

Varijabla državljanstvo omogućuje uvid u nacionalnu pripadnost počinitelja prekršajnih djela te pomaže u razumijevanju eventualnih razlika u zastupljenosti domaćih i stranih državljana u prekršajima.



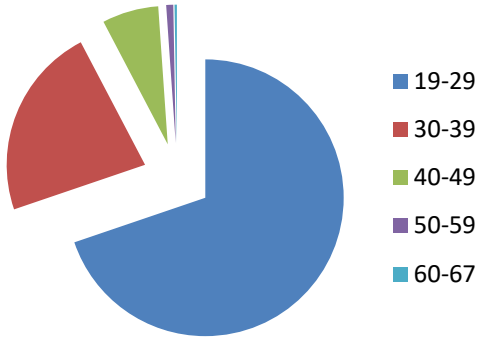
Grafikon 140: Prikaz državljanstva počinitelja prekršaja 2016.-2020.

Analiza varijable državljanstva ukazuje na izrazitu dominaciju hrvatskih državljana među počiniteljima prekršajnih djela. Od ukupno 364 analizirane osobe, njih 360 posjedovalo je hrvatsko državljanstvo (98,90%), dok su preostala četvorica počinitelja bili strani državljani, pri čemu je po jedan počinitelj imao državljanstvo Sjedinjenih Američkih Država (0,275%), Bosne i Hercegovine (0,275%), Tunisa (0,275%) i Kolumbije (0,275%).

Ovi podaci upućuju na zaključak da se pred *Općinskim prekršajnim sudom u Zagrebu* pretežito sudi hrvatskim državljanima, dok su slučajevi stranih državljana iznimno rijetki. Takva distribucija može odražavati demografsku strukturu stanovništva, migracijske trendove, kao i specifičnosti pravosudnog sustava koji većinom procesuira prekršaje počinjene od strane rezidentnog stanovništva.

Starost počinitelja

Varijabla starosti počinitelja omogućuje analizu dobne strukture osoba koje su počinile prekršajna djela te pomaže u identifikaciji trendova i obrazaca u različitim životnim razdobljima. Radi lakše komparacije, počinitelji su, kao i kod analize sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* i *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu*, podijeljeni u dobne skupine: od 19 do 29 godina, od 30 do 39 godina, od 40 do 49 godina, od 50 do 59 godina te od 60 do 67 godina.



Grafikon 141: Prikaz starosti počinitelja po dobnim skupinama 2016.-2020.

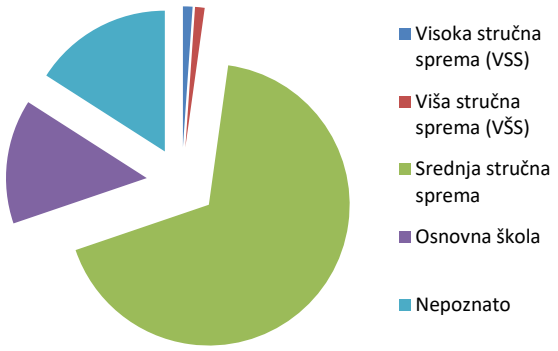
U analizi prekršajnih djela nisu obuhvaćeni maloljetni počinitelji, čime je najmlađa evidentirana osoba imala 18, a najstarija 60 godina. Ovakav pristup omogućava usmjerenost istraživanja na punoljetne počinitelje, koji podliježu istim pravnim postupcima i sankcijama pred nadležnim sudovima.

Analiza distribucije starosti među počiniteljima prekršaja ukazuje na jasnu dominaciju mlađih dobnih skupina. Najveći broj počinitelja pripada dobnoj skupini od 19 do 29 godina (254 osobe, odnosno 69,78%), što sugerira da su prekršaji propisani *Zakonom o suzbijanju zlouporabe droga* najčešće povezani s mlađom populacijom. Slijedi skupina od 30 do 39 godina s 82 počinitelja (22,53%), dok je u skupini od 40 do 49 godina zabilježeno 24 počinitelja (6,59%). U starijim dobnim skupinama broj prekršitelja značajno opada, pri čemu je u dobnoj skupini od 50 do 59 godina evidentirano tek 3 počinitelja (0,82%), a u skupini od 60 do 67 godina samo jedan počinitelj (0,275%).

Prosječna starost analiziranih 364 počinitelja iznosi 26,41 godinu, što dodatno potvrđuje da su prekršajna djela povezana sa zlouporabom droga najčešće činili mlađi punoljetnici i osobe u ranim tridesetima. Ovi podaci upućuju na potrebu daljnjeg istraživanja rizičnih čimbenika koji doprinose većoj učestalosti prekršaja među mlađom populacijom, kao i na važnost preventivnih mjera usmjerenih upravo na tu dobnu skupinu.

Stupanj obrazovanja počinitelja

Varijabla stupnja obrazovanja počinitelja omogućuje uvid u razinu formalnog obrazovanja osoba koje su počinile prekršajna djela te doprinosi razumijevanju potencijalne povezanosti između obrazovne strukture i sklonosti počinjenju prekršaja.



Grafikon 142: Prikaz stručne spreme počinitelja 2016.-2020.

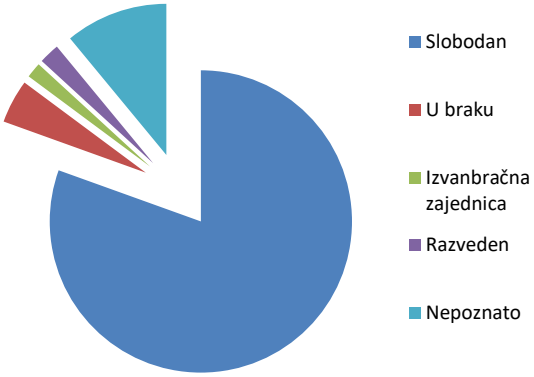
Analiza varijable stručne spreme počinitelja prekršajnih djela u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da većina počinitelja posjeduje srednju stručnu spremu, dok je udio osoba s višim stupnjem obrazovanja zanemariv. Od ukupno 364 analizirana počinitelja, njih 246 (67,58%) završilo je srednju školu, dok je 52 osobe (14,28%) imalo samo osnovnoškolsko obrazovanje. Visoku stručnu spremu stekle su 4 osobe (1,10%), dok je isti postotak zabilježen i kod osoba s višom stručnom spremom (1,10%). Za 58 počinitelja (15,93%) stupanj obrazovanja nije bio poznat.

Rezultati analize potvrđuju da su najčešći počinitelji prekršaja povezanih sa zlouporabom droga osobe sa završenom srednjom školom, što je u skladu s prethodnim nalazima dobivenima analizom varijable stručne spreme počinitelja na *Županijskom sudu u Zagrebu* i *Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu*. Ovi podaci mogu ukazivati na određene sociodemografske obrasce povezane s razinom obrazovanja i sklonošću počinjenju prekršaja, što otvara prostor za daljnja istraživanja u području prevencije i edukacije.

Bračni status počinitelja

Varijabla bračnog statusa omogućuje analizu odnosa između obiteljskog statusa

počinitelja i njihove sklonosti počinjenju prekršajnih djela, čime doprinosi boljem razumijevanju sociodemografskih karakteristika ove populacije.



Grafikon 143: Prikaz bračnog statusa počinitelja prekršaja 2016.-2020.

Analiza varijable bračnog statusa počinitelja prekršajnih djela u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da većina počinitelja nije bila u formalnoj bračnoj zajednici, što može ukazivati na određene sociodemografske obrasce povezane s počinjenjem prekršaja. Od ukupno 364 analizirana počinitelja, njih 293 (80,50%) bilo je slobodno, pri čemu se ta kategorija sastojala od 35 ženskih i 258 muških osoba. U formalnoj bračnoj zajednici nalazilo se 17 počinitelja (4,67%), od čega 2 žene i 15 muškaraca.

Osim toga, izvanbračne zajednice bile su rijetko zastupljene, s ukupno 6 počinitelja (1,65%) – jedna žena i 5 muškaraca. Broj razvedenih počinitelja također je bio nizak, ukupno 8 osoba (2,2%), pri čemu nije bilo evidentiranih žena u ovoj kategoriji. Za 40 počinitelja (10,99%) podaci o bračnom statusu nisu bili dostupni.

Ovi podaci sugeriraju da relativno mali broj počinitelja prekršaja povezanih sa zlouporabom droga ima reguliran bračni status, što može upućivati na određene obrasce rizičnog ponašanja među osobama koje nisu u stabilnim obiteljskim ili partnerskim odnosima.

Međutim, takav nalaz potrebno je interpretirati i u svjetlu dobne strukture počinitelja. Naime, kako je pokazala analiza varijable starosti, čak 69,78 % počinitelja pripada dobnoj skupini od 19 do 29 godina, dok je prosječna starost ispitanika 26,41 godina. Budući da se u suvremenom društvenom kontekstu brakovi sklapaju sve kasnije, visoki udio neoženjenih i neudanih počinitelja vjerojatno odražava generacijski trend odgađanja stupanja u brak, a ne nužno odsutnost socijalne integriranosti ili stabilnosti.

Drugim riječima, pretežit udio mlađih punoljetnika u ukupnoj populaciji počinitelja prekršaja

prirodno dovodi do niske zastupljenosti osoba u braku ili izvanbračnoj zajednici. Ipak, činjenica da se rizična ponašanja, uključujući zlouporabu droga, najčešće javljaju upravo u razdoblju mladenačke dobi i prije formiranja stabilnih partnerskih odnosa, upućuje na potrebu za preventivnim programima usmjerenima na mlađu odraslu populaciju.
Slični rezultati dobiveni su i analizom počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga, što ukazuje na potrebu daljnjeg istraživanja potencijalnih utjecaja obiteljskih i socijalnih faktora na počinjenje prekršajnih i kaznenih djela.

Roditeljski status počinitelja

Varijabla roditeljskog statusa omogućuje analizu obiteljske situacije počinitelja prekršajnih djela te pruža uvid u mogući utjecaj roditeljstva na njihovo ponašanje i sklonost počinjenju prekršaja.



Grafikon 144: Prikaz broja djece počinitelja prekršaja 2016.-2020.

Analiza varijable roditeljskog statusa počinitelja prekršajnih djela u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da većina počinitelja nema djecu, što može upućivati na određene obrasce socijalne i obiteljske stabilnosti unutar ove populacije. Od ukupno 364 analizirana počinitelja, njih 289 (79,39%) bilo je bez djece, dok je 39 osoba (10,71%) imalo jedno ili više djece. Za preostalih 36 počinitelja (9,89%) podaci o roditeljskom statusu nisu bili dostupni.
Ovi rezultati, promatrani u kontekstu varijable bračnog statusa, sugeriraju da značajan udio počinitelja prekršaja povezanih sa zlouporabom droga nije uključen u obiteljske obveze koje bi mogle djelovati kao zaštitni faktor protiv rizičnog ponašanja. Usporedba s analizom starosne strukture pokazuje da većina počinitelja pripada mlađim dobnim skupinama (prosječna starost

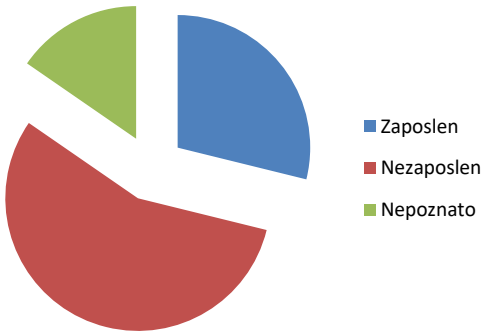
26,41 godina), što uvelike objašnjava nizak udio roditelja. S obzirom na suvremene demografske trendove u Hrvatskoj i Europi, gdje se roditeljstvo prosječno odgađa prema tridesetim godinama života, može se zaključiti da odsutnost djece među počiniteljima nije nužno indikator socijalne disfunkcionalnosti, već odraz opće društvene promjene životnih obrazaca mladih odraslih.

Ipak, činjenica da osobe bez djece i obiteljskih obveza čine većinu počinitelja može ukazivati na manju razinu socijalne ukorijenjenosti i odgovornosti, što u literaturi često predstavlja čimbenik koji povećava rizik za konzumaciju droga i ponavljanje prekršajnog ponašanja. U tom smislu, roditeljstvo se u nizu istraživanja[888] pokazuje kao zaštitni faktor koji smanjuje vjerojatnost devijantnog ponašanja i potiče stabilnije životne obrasce.

Pored toga, činjenica da za 36 osoba (9,89%) podaci o roditeljskom statusu nisu bili dostupni može ukazivati na određene metodološke izazove u prikupljanju relevantnih informacija, što sugerira potrebu za preciznijim evidentiranjem sociodemografskih karakteristika u pravosudnim evidencijama. U budućim istraživanjima, povezivanje podataka o roditeljstvu s varijablama dobi, zaposlenja i obrazovanja moglo bi omogućiti dublje razumijevanje odnosa između obiteljske situacije i sklonosti rizičnim oblicima ponašanja.

Radni status počinitelja

Varijabla radnog statusa omogućuje uvid u zaposlenost počinitelja prekršajnih djela te pruža važan socijalno-ekonomski kontekst koji može biti relevantan za analizu povezanosti između nezaposlenosti i sklonosti počinjenju prekršaja.



Grafikon 145: Prikaz radnog statusa počinitelja 2016.-2020.

[888] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), *European Drug Report 2022: Trends and Developments* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022), 45–47.

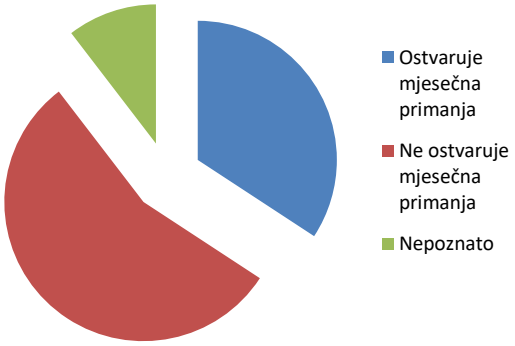
Analiza varijable radnog statusa počinitelja prekršajnih djela u razdoblju od 2016. do 2020. godine ukazuje na visok stupanj nezaposlenosti unutar ove populacije, što može imati značajne socijalno-ekonomske i kriminološke implikacije. Od ukupno 364 analizirana počinitelja, njih 105 (28,84%) bilo je zaposleno, dok je 203 (55,77%) bilo nezaposleno. Za preostalih 56 počinitelja (15,38%) podaci o radnom statusu nisu bili dostupni.

Ovi podaci sugeriraju da je većina počinitelja u trenutku počinjenja prekršaja bila izvan formalnog tržišta rada, što može ukazivati na potencijalni utjecaj ekonomske nesigurnosti i socijalne marginalizacije na sklonost rizičnim ponašanjima. Visoka stopa nezaposlenosti među počiniteljima može se djelomično objasniti i njihovom dobnom strukturom, budući da je ranije utvrđeno kako većinu čine mlađe osobe, koje se još uvijek nalaze u procesu obrazovanja, profesionalne orijentacije ili traženja prvog zaposlenja.

Također, nezaposlenost može djelovati kao faktor rizika povezan s uključivanjem u ilegalne aktivnosti, osobito kada je riječ o zlouporabi droga i povezanim prekršajima. Usporedba s podacima iz kaznenopravnih analiza mogla bi dodatno rasvijetliti odnos između ekonomske situacije i prekršajnog ponašanja, čime bi se stvorila osnova za potencijalne preventivne strategije usmjerene na socijalnu integraciju i profesionalnu rehabilitaciju rizičnih skupina.

Varijabla iznosa mjesečnih primanja počinitelja

Varijabla iznosa mjesečnih primanja počinitelja omogućuje analizu ekonomske situacije osoba koje su počinile prekršajna djela te pruža uvid u moguću povezanost između financijskog statusa i sklonosti počinjenju prekršaja.



Grafikon 146: Prikaz mjesečnih primanja počinitelja prekršaja 2016.-2020.

Analiza varijable mjesečnih primanja počinitelja prekršajnih djela u razdoblju od 2016. do

2020. godine ukazuje na izraženu financijsku nesigurnost unutar ove populacije, s obzirom na to da je značajan dio počinitelja bio bez vlastitih prihoda. Od ukupno 364 analizirana počinitelja, njih 186 (50,27%) nije imalo nikakav izvor prihoda, dok je 115 osoba (32,42%) ostvarivalo neka mjesečna primanja. Za preostalih 63 počinitelja (17,31%) podaci o prihodima nisu bili dostupni.

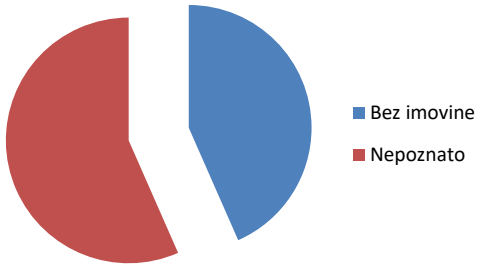
Raspon prijavljenih mjesečnih primanja varirao je od 500,00 kuna / 66,36 eura, kao najnižeg zabilježenog iznosa, do 19.500,00 kuna / 2.588,04 eura, što je primanje jedne osobe zaposlenoj u inozemstvu. Prosječni iznos primanja među 115 osoba koje su imale financijski prihod iznosio je 4.175,91 kuna / 554,25 eura. Ovi podaci uključuju ne samo redovnu mjesečnu plaću, već i druge oblike prihoda, poput dohotka od najma, honorarnih poslova, pomoći drugih osoba te sezonskog rada.

Detaljnijom analizom izvora primanja utvrđeno je da je honorarno ili kroz povremeni sezonski rad prihod ostvarivalo 14 počinitelja, dok je najveći broj osoba bez vlastitih prihoda bio uzdržavan od strane članova uže obitelji (117 osoba). Sedam počinitelja primilo je neku vrstu socijalne pomoći, četiri su bila zaposlena u inozemstvu, dok su dvije osobe primale mirovinu. Plaću za svoj rad primalo je ukupno 63 počinitelja.

Ovi podaci ukazuju na visoku razinu ekonomske nesigurnosti među počiniteljima prekršajnih djela povezanih sa zlouporabom droga, pri čemu značajan udio njih nema stabilan izvor prihoda i ovisi o potpori obitelji ili socijalnim mjerama. S obzirom na to da financijska nesigurnost može predstavljati jedan od faktora rizika za uključivanje u ilegalne aktivnosti, daljnja istraživanja mogla bi pomoći u razumijevanju utjecaja socioekonomskog statusa na sklonost prekršajnom i kriminalnom ponašanju te u oblikovanju preventivnih strategija usmjerenih na ekonomski ugrožene skupine.

Imovinski status počinitelja

Varijabla imovinskog statusa omogućuje analizu materijalnih resursa počinitelja prekršajnih djela te pruža uvid u potencijalnu povezanost između vlasništva nad imovinom i sklonosti počinjenju prekršaja.



Grafikon 147: Prikaz imovinskog statusa počinitelja prekršaja 2016.-2020.

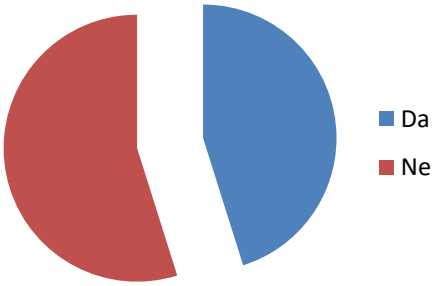
Analiza varijable imovinskog statusa pokazala je da *Općinski prekršajni sud u Zagrebu* ne prikuplja detaljne podatke o imovinskom stanju počinitelja u istoj mjeri kao *Općinski kazneni sud u Zagrebu* i *Županijski sud u Zagrebu*. Konkretno, podaci o vlasništvu nad pokretnom i nepokretnom imovinom zabilježeni su samo za mali broj počinitelja, što otežava dublju analizu potencijalne povezanosti imovinskog statusa i prekršajnog ponašanja.

Od ukupno 364 analizirana počinitelja, njih 158 (43,41%) evidentirano je kao vlasnici neke vrste imovine, iako u većini slučajeva nije precizirano o kakvoj se imovini radi. S druge strane, za preostalih 206 počinitelja (56,59%) podaci o imovinskom statusu nisu bili dostupni. Ovakav nedostatak podataka može biti posljedica administrativnih procedura *Općinskog prekršajnog suda*, gdje se imovinski status počinitelja ne smatra relevantnim za vođenje prekršajnog postupka, za razliku od kaznenih sudova koji te informacije detaljnije prikupljaju.

S obzirom na to da materijalna situacija pojedinca može imati određeni utjecaj na njegov socioekonomski položaj i životne odluke, uključujući i potencijalnu povezanost s prekršajnim ponašanjem, daljnje istraživanje ove varijable moglo bi doprinijeti boljem razumijevanju ekonomskih faktora u kontekstu prekršajnog sustava. Također, buduća unifikacija sudskih evidencija i standardizacija prikupljanja podataka mogla bi omogućiti preciznije komparativne analize između prekršajnih i kaznenih počinitelja, što bi imalo važnu ulogu u oblikovanju preventivnih mjera i strategija socijalne integracije.

7.4.1.3. Ranija osuđivanost počinitelja

Varijabla ranije osuđivanosti počinitelja omogućuje analizu prethodnog prekršajnog i kaznenog ponašanja te pruža uvid u učestalost recidivizma među počiniteljima prekršajnih djela.



Grafikon 148: Ranija prekršajna osuđivanost počinitelja 2016.-2020.

Analiza varijable ranije osuđivanosti počinitelja prekršajnih djela u razdoblju od 2016. do 2020. godine omogućila je uvid u prisutnost recidivizma unutar ove populacije. Od ukupno 364 analizirana počinitelja, njih 142 (39,01%) ranije je bilo prekršajno sankcionirano, što ukazuje na značajan udio osoba koje su već bile u kontaktu s prekršajnim pravosuđem. S druge strane, 213 počinitelja (58,52%) nije imalo evidentirane prethodne prekršajne osude, dok za preostalih 9 osoba (2,47%) podaci o prekršajnoj kažnjivosti nisu bili dostupni.

Ovi podaci upućuju na to da je gotovo 40% počinitelja već ranije činilo prekršaje, što može ukazivati na problem ponovljenog prekršajnog ponašanja i nedovoljnu učinkovitost dosadašnjih sankcija u odvraćanju od ponavljanja prekršaja. Visoka stopa recidivizma u kontekstu prekršajnih djela, posebice onih povezanih sa zlouporabom droga, može biti rezultat više faktora, uključujući nedostatak adekvatnih rehabilitacijskih programa, socijalne isključenosti, ekonomskih poteškoća ili ovisničkog ponašanja.

Nadalje, ovi podaci otvaraju prostor za daljnja istraživanja o vrstama prethodnih prekršaja koje su počinitelji počinili, kao i o mogućim poveznicama između prekršajnih i kaznenih osuda.

7.4.1.4. Vrsta i količina droge

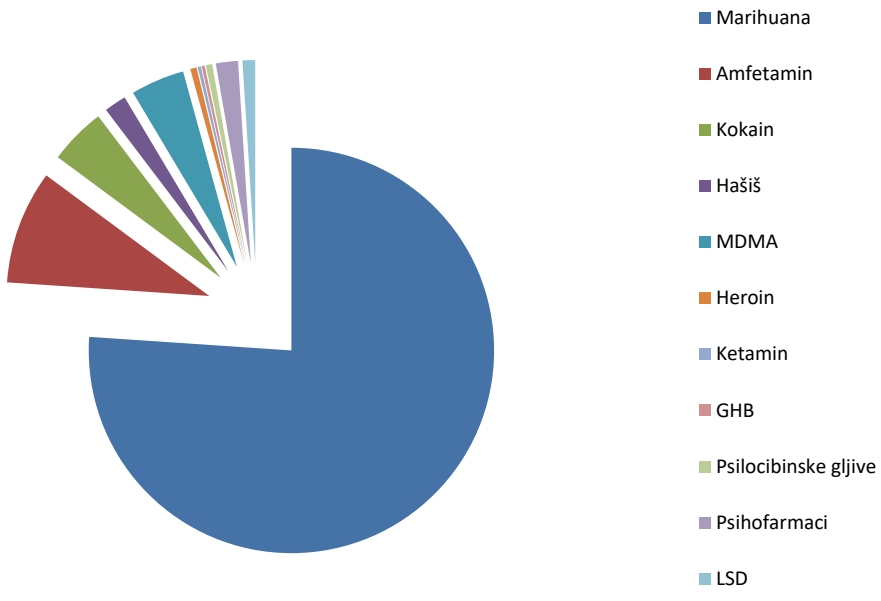
Varijabla vrste i količine droge ključna je za razumijevanje strukture prekršajnih djela povezanih sa zlouporabom droga te omogućuje praćenje trendova u ponudi i potražnji na ilegalnom tržištu droga. Analiza ove varijable pruža uvid u najčešće prisutne vrste droga u prekršajnim postupcima, a usporedba dobivenih podataka s analizom slučajeva *Županijskog suda* i *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* omogućuje preciznije sagledavanje distribucije različitih vrsta droga u Republici Hrvatskoj.

U analiziranom razdoblju od 2016. do 2020. godine, prekršajni postupci vođeni su zbog posjeda

različitih vrsta droga, pri čemu su najčešće evidentirane marihuana, amfetamini, kokain, hašiš, MDMA (ecstasy), heroin, ketamin, GHB, psilocibinske gljive, psihofarmaci i LSD. Ovi podaci omogućuju identifikaciju najzastupljenijih droga među prekršiteljima te mogu poslužiti kao temelj za donošenje strateških odluka u području suzbijanja zlouporabe droga, prevencije i tretmanskih programa.

S obzirom na širok spektar prisutnih droga, moguće je pretpostaviti da tržište droga u Republici Hrvatskoj odražava globalne trendove u konzumaciji i distribuciji psihoaktivnih tvari. Nadalje, podaci o vrstama droga prisutnih u prekršajnim postupcima mogu pružiti korisne informacije za procjenu utjecaja zakonodavnih mjera i represivnih aktivnosti policijskih i sudskih tijela, kao i za prilagodbu preventivnih strategija usmjerenih na suzbijanje zlouporabe droga u različitim populacijskim skupinama.

Iako *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga* i *Kazneni zakon* formalno ne razlikuju vrste droga, analiza dostupnih statističkih podataka i sudske prakse upućuje na trend prema kojem se posjedovanje manjih količina marihuane češće procesuiralo u prekršajnom postupku, dok se kod težih droga, poput kokaina, heroina i metamfetamina, češće pokreću kazneni postupci, osobito u slučajevima koji uključuju veće količine ili indicije o daljnjoj prodaji.



Grafikon 149: Prikaz vrste droga kod počinitelja prekršaja 2016.-2020.

Analiza vrste i količine droga zaplijenjenih u prekršajnim predmetima u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da se najveći broj prekršaja odnosio na posjedovanje marihuane, što

potvrđuje njezinu dominaciju na ilegalnom tržištu droga u Republici Hrvatskoj. Od ukupno 364 analizirana slučaja, u čak 302 predmeta počinitelji su zatečeni u posjedu marihuane, dok je najveća zaplijenjena količina u ovom razdoblju iznosila 111,3 grama. Ovaj podatak potvrđuje da marihuana, kao najzastupljenija droga, ima najširu potrošačku bazu te je predmet najčešćih prekršajnih postupaka.

Iako *Zakon o suzbijanju zlouporabe droga* i *Kazneni zakon* formalno ne razlikuju vrste droga, kombinacija prikazanih statističkih pokazatelja i analize sudske prakse upućuje na određene obrasce postupanja. Razgraničenje između prekršajne i kaznene odgovornosti primarno ovisi o procjeni radi li se o posjedovanju za osobnu uporabu ili o postupanju usmjerenom na daljnju prodaju. Međutim, iz prakse proizlazi da su nadležna tijela sklonija zaključiti da je riječ o osobnoj uporabi u slučajevima manjih količina i kod droga poput marihuane, dok se kod težih supstanci i većih količina češće utvrđuje postojanje namjere daljnje distribucije, što dovodi do pokretanja kaznenih postupaka.

Takva dominacija marihuane u prekršajnim predmetima ne proizlazi iz različitog pravnog tretmana, već iz njezine visoke dostupnosti i raširenosti na tržištu, što odražava i globalne trendove u konzumaciji kanabisa. Marihuana stoga u hrvatskom sustavu djeluje kao „granični slučaj“ između prekršajnog i kaznenog okvira, što odražava i šire društvene percepcije o njezinoj štetnosti i raširenosti uporabe.

Na drugom mjestu po učestalosti nalazi se sintetska droga amfetamin koju je u posjedu imalo tek 36 počinitelja, a najveća zaplijenjena količina iznosila je 8 grama. Iako su zaplijenjene količine značajno manje u usporedbi s marihuanom, prisutnost amfetamina ukazuje na kontinuiranu potražnju za stimulansima unutar populacije počinitelja prekršajnih djela.

Kokain, kao jedna od skupljih droga na tržištu, bio je u posjedu 18 počinitelja, a najveća zaplijenjena količina iznosila je 12,07 grama. Slijedi MDMA (ecstasy), koji je bio predmet prekršajnih postupaka protiv 17 osoba, pri čemu je najveća oduzeta količina iznosila 30 tableta. Ovi podaci upućuju na to da su stimulansi, uključujući amfetamine, kokain i MDMA, prisutni među prekršiteljima, no u manjem obujmu u odnosu na marihuanu.

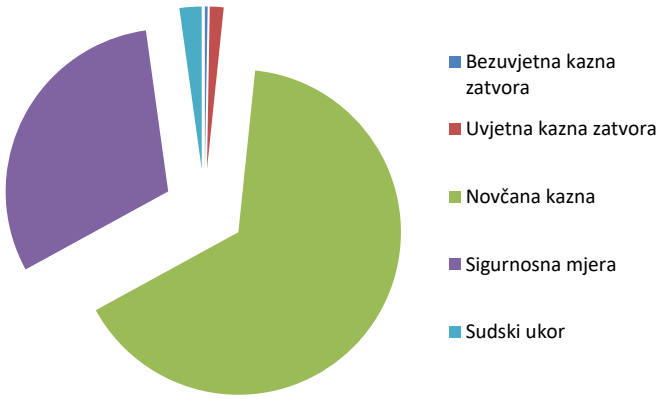
Hašiš je bio predmet prekršajnih postupaka u nekoliko slučajeva, pri čemu je najveća zaplijenjena količina iznosila 4,01 gram. Psihofarmaci, koji također mogu biti zlouporabljeni, zabilježeni su u posjedu nekoliko počinitelja, a najveća oduzeta količina bila je 24 tablete.

Rjeđe prisutne droge uključuju LSD, koji je oduzet od 4 osobe, te psilocibinske gljive (najviše 4 komada) i heroin (najviše 3,5 grama), koje su bile u posjedu po dvije osobe. U najmanjem broju slučajeva zaplijenjene su supstance ketamin (0,3 grama) i GHB (8 grama), svaka u posjedu jednog počinitelja.

Usporedba s kaznenim predmetima pokazuje da se kod težih droga (heroin, kokain, metamfetamin) prekršajni model primjenjuje znatno rjeđe, budući da sudovi u takvim slučajevima češće zaključuju kako se radi o posjedovanju u svrhu prodaje, što automatski prelazi u kazneni okvir. Time se potvrđuje postojanje neformalne, ali jasno prepoznatljive "hijerarhije droga" u hrvatskoj sudskoj praksi, iako zakon formalno ne čini takvu razliku.
U ovoj skupini predmeta prosječne količine droga su 4,9 grama marihuane, 2 grama heroina, 1,4 grama kokaina i 1,9 grama amfetamina. Promatrano po količinama marihuane u pojedinačnim slučajevima, u najvećem broju slučajeva zastupljene su količine do 3 grama (65%) a do 5 grama je zastupljeno u ukupno 78% slučajeva. U dodatnih 12% slučajeva zastupljene su količine od 5 do 10 grama. Ove skupine čine 90% slučajeva iz ove skupine predmeta, a količine preko 30 grama su zastupljene u samo 2% slučajeva. Iz ovakvih podataka proizlazi da bi količina do 5 grama marihuane mogla obuhvatiti veliku većinu slučajeva pred prekršajnim sudovima, te bi mogla biti zakonski postavljena kao granica za definiranje osobne uporabe, dok bi za količine veće od 5 grama mogla biti propisana teža kazna.

7.4.1.5. Izrečene kazne

Varijabla izrečene kazne omogućuje analizu sankcija koje su sudovi primijenili prema počiniteljima prekršajnih djela te pruža uvid u dominantne trendove u kažnjavanju. U analizi izrečene vrste kazne korištene su sljedeće varijable: bezuvjetna kazna zatvora, uvjetna kazna zatvora, novčana kazna, zaštitna mjera te sudski ukor.



Grafikon 150: Prikaz vrsta izrečenih kazni na Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu 2016.-2020.

Analiza varijable vrste izrečene kazne u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da su prekršajni sudovi u većini slučajeva izricali blaže sankcije, pri čemu je dominirala novčana kazna, dok su zatvorske kazne bile iznimno rijetke. Od ukupno 364 analizirana slučaja, bezuvjetna kazna zatvora izrečena je samo jednom počinitelju (0,275%), pri čemu je sud dosudio kaznu zatvora u trajanju od 15 dana.

Uvjetna kazna zatvora bila je nešto češća, no i dalje rijetko korištena sankcija, te je izrečena u svega pet slučajeva (1,37%). U četiri slučaja određena je kazna zatvora u trajanju od 10 do 28 dana s rokom kušnje od 6 mjeseci, dok je jednom počinitelju određen dulji rok kušnje od 12 mjeseci.

Najzastupljenija sankcija bila je novčana kazna, koja je izrečena u 238 slučajeva. Minimalna novčana kazna iznosila je 200,00 kuna / 26,54 eura, dok je najviša novčana kazna iznosila 12.300,00 kuna / 1.632,87 eura. Ovi podaci sugeriraju da je sud najčešće pribjegavao financijskim sankcijama, pri čemu se iznosi novčanih kazni mogu smatrati relativno niskima u kontekstu odvraćanja od ponavljanja prekršaja.

Osim novčanih i zatvorskih sankcija, u značajnom broju slučajeva sud je primijenio zaštitne mjere i posebne obveze, koje su bile izrečene ukupno 112 puta. Ove mjere uključivale su upućivanje počinitelja u Službu za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti, kao i provođenje zaštitnih mjera liječenja od ovisnosti. Osim toga, sudski ukor kao najblaža moguća sankcija izrečen je za 8 počinitelja.

Prema *Zakonu o suzbijanju zlouporabe droga*, novčane kazne za prekršaje povezane s posjedovanjem droge za osobnu uporabu za fizičke osobe kreću se u rasponu od 5.000,00 do 20.000,00 kuna / 2.654,46 eura. Analizom izrečenih kazni u razdoblju od 2016. do 2020. godine utvrđeno je da su sudovi u praksi izricali novčane kazne u rasponu od 200,00 do 12.300,00 kuna tj. od 26,54 do 1.632,87 eura. Ovi iznosi ukazuju na odstupanje od zakonski propisanog minimuma, s obzirom na to da su izrečene kazne bile niže od zakonskog minimuma od 5.000,00 kuna / 663,61 euro.

Ovakva praksa može ukazivati na sudsku diskreciju u prilagodbi kazni specifičnim okolnostima svakog pojedinog slučaja, uzimajući u obzir olakotne okolnosti poput prvog počinjenja prekršaja, suradnje počinitelja ili drugih relevantnih čimbenika. Međutim, izricanje kazni ispod zakonskog minimuma može dovesti u pitanje dosljednost i učinkovitost pravosudnog sustava u odvraćanju od ponavljanja prekršaja te postavlja pitanje o potrebi za usklađivanjem sudske prakse s važećim zakonskim odredbama.

Ovi rezultati ukazuju na izrazito blagu kaznenu politiku prema počiniteljima prekršaja povezanih sa zlouporabom droga. Samo jedan počinitelj osuđen je na bezuvjetnu zatvorsku

kaznu, dok su uvjetne kazne bile rijetko izricane i s relativno kratkim rokom kušnje. Dominacija novčanih kazni, koje su često bile niskog iznosa, postavlja pitanje njihove učinkovitosti u odvraćanju počinitelja od ponavljanja prekršaja.

Također, visoka učestalost zaštitnih mjera i posebnih obveza upućuje na to da sudovi prepoznaju potrebu za tretmanskim pristupom u slučajevima povezanima s ovisnošću, no postavlja se pitanje u kojoj se mjeri te mjere provode i kakav dugoročni učinak imaju na ponašanje počinitelja. S obzirom na nisku stopu zatvorskih kazni i blagost izrečenih sankcija, može se zaključiti da trenutni sustav sankcioniranja vjerojatno ne djeluje dovoljno preventivno niti uspješno sprječava recidivizam, što otvara prostor za daljnje analize učinkovitosti prekršajnih sankcija u kontekstu suzbijanja zlouporabe droga.

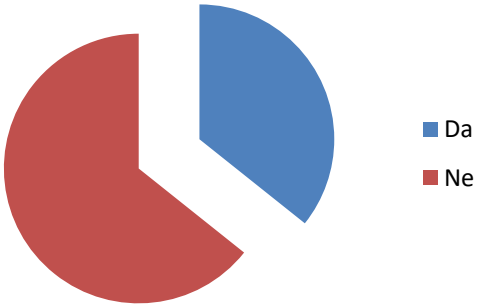
Zaključno, iako zakon propisuje određene okvire za izricanje novčanih kazni, praksa pokazuje značajna odstupanja koja mogu utjecati na percepciju pravednosti i učinkovitosti sustava kažnjavanja u području zlouporabe droga. Upravo ti nalazi ukazuju na potrebu za kritičkim preispitivanjem dosadašnje sudske prakse i mogućim jačanjem preventivne uloge sankcija.

7.4.1.6. Troškovi prekršajnog postupka i vještačenja

Varijabla troškova prekršajnog postupka i vještačenja omogućuje analizu financijskog opterećenja koje nastaje tijekom sudskog procesa te pruža uvid u ekonomske aspekte prekršajnog postupka, uključujući izdatke koji proizlaze iz sudskih procedura i provedbe stručnih vještačenja.

Troškovi prekršajnog postupka

Troškovi prekršajnog postupka obuhvaćaju sudske pristojbe, administrativne troškove, naknade odvjetnicima i druge financijske izdatke povezane s procesuiranjem prekršaja, a njihova analiza omogućuje uvid u ekonomski aspekt sankcioniranja počinitelja.

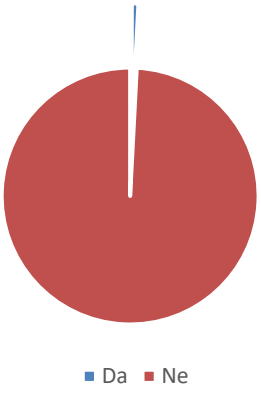


Grafikon 151: Prikaz troškova prekršajnog postupka 2016.-2020.

Analiza varijable troškova prekršajnog postupka u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da je većina počinitelja bila oslobođena financijskih obveza vezanih uz sudske troškove, što ukazuje na značajno opterećenje proračuna sudova u procesuiranju prekršajnih djela. Od ukupno 364 analizirana počinitelja, njih 234 (64,27%) bilo je oslobođeno plaćanja troškova prekršajnog postupka, dok je 130 počinitelja (35,71%) snosilo određene financijske izdatke.
Iznosi troškova koje su plaćali počinitelji varirali su od minimalnih 100,00 kuna do maksimalnih 500,00 kuna / 13,27 do 66,36 eura, što ukazuje na relativno niske financijske obveze koje su pojedinci morali podmiriti u kontekstu sudskih postupaka. Ovi podaci upućuju na to da značajan dio financijskog tereta prekršajnog postupka snosi državni proračun, odnosno sudovi, što otvara pitanje dugoročne održivosti ovakvog sustava financiranja prekršajnog pravosuđa.
S obzirom na to da troškovi sudskih postupaka uključuju administrativne pristojbe, naknade za rad pravnih zastupnika i druge operativne troškove, važno je razmotriti postoji li potreba za revizijom politike naplate troškova, kako bi se osigurao održiviji model financiranja prekršajnog sustava, ali i osigurao mehanizam koji bi imao dodatni odvraćajući učinak na počinitelje prekršaja.

Troškovi vještačenja

Troškovi vještačenja odnose se na izdatke za provođenje stručnih analiza, poput toksikoloških testova, laboratorijskih ispitivanja i drugih forenzičkih postupaka potrebnih za utvrđivanje vrste i količine droga, a njihova evaluacija doprinosi razumijevanju financijskog aspekta dokaznog postupka u prekršajnim predmetima.



Grafikon 152: Prikaz troškova vještačenja 2016.-2020.

Analiza troškova vještačenja u prekršajnim postupcima tijekom razdoblja od 2016. do 2020. godine pokazala je da je samo mali broj počinitelja snosio financijske obveze vezane uz provođenje stručnih analiza, dok je većina troškova vještačenja pokrivena iz proračunskih sredstava. Od ukupno 39 sudskih predmeta u kojima je provedeno toksikološko vještačenje, samo su tri počinitelja bila obvezna podmiriti troškove vještačenja. Najviši iznos koji su počinitelji morali platiti bio je 2.500,00 kuna /331,81 euro, dok su u ostalim slučajevima ovi troškovi ostali na teret sudskog proračuna.

Toksikološko vještačenje predstavlja ključni dokazni postupak u prekršajnim predmetima vezanima uz zlouporabu droga, jer omogućuje utvrđivanje prisutnosti, vrste i količine droga u posjedu ili organizmu počinitelja. Međutim, činjenica da su troškovi ovih analiza u velikoj mjeri pokriveni javnim sredstvima otvara pitanje ekonomske održivosti sudskih postupaka te potencijalne potrebe za revizijom sustava financiranja vještačenja.

Usporedba s drugim pravnim sustavima mogla bi pružiti korisne smjernice za poboljšanje učinkovitosti modela naplate troškova vještačenja, osobito u kontekstu određivanja kriterija prema kojima bi počinitelji mogli snositi dio financijskog tereta ovih postupaka. Povećanje udjela troškova koje plaćaju počinitelji moglo bi poslužiti i kao dodatni odvraćajući faktor, čime bi se potencijalno smanjila stopa ponavljanja prekršaja povezanih sa zlouporabom droga.

7.4.1.7. Namjena sredstava ovisnosti

Kako bi utvrdili je li droga bila namijenjena za osobnu uporabu ili daljnju distribuciju, analizirana je varijabla namjene sredstava ovisnosti. Ova varijabla ima važnu ulogu u pravnoj kvalifikaciji djela, budući da razlikuje prekršajno od kaznenog postupanja, odnosno razlikuje slučajeve koji se procesuiraju kao prekršaji od onih koji se vode kao kaznena djela povezana s

nezakonitom trgovinom drogama.

Analiza sudskih spisa *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*, međutim, nije dala značajne rezultate u ovom segmentu, što je očekivano s obzirom na činjenicu da se na ovom sudu vodi isključivo postupak za posjedovanje droge za osobnu uporabu. Slučajevi koji uključuju posjedovanje droge radi daljnje prodaje procesuiraju se u kaznenim postupcima pred *Općinskim kaznenim sudom* ili *Županijskim sudom*, gdje se provodi detaljnija analiza elemenata kaznenog djela neovlaštene proizvodnje i prometa drogama.

Iako podaci nisu omogućili širu analizu distribucije droga, određeni uvid u profil počinitelja prekršaja dobiven je kroz njihova vlastita priznanja tijekom prekršajnog postupka. Od ukupno 364 analizirana slučaja, 182 počinitelja (50%) priznala su da su konzumenti droga, što potvrđuje da je posjedovanje u najvećem broju slučajeva bilo namijenjeno isključivo osobnoj uporabi. S druge strane, samo 8 počinitelja (2,2%) priznalo je da su ovisnici o drogama, što može upućivati na više mogućih interpretacija – od nevoljkosti počinitelja da priznaju ovisnost zbog mogućih pravnih posljedica, do činjenice da se veći broj ovisnika procesuiranih zbog droga nalazi u kaznenopravnom, a ne prekršajnom sustavu.

Ovi podaci upućuju na to da se kroz prekršajni sustav u pravilu procesuiraju osobe koje posjeduju manju količinu droge za osobne potrebe, dok se ozbiljniji oblici zlouporabe droga, poput preprodaje i organiziranog kriminala, rješavaju kroz kazneni pravosudni okvir. Nadalje, rezultati otvaraju pitanje adekvatnosti postojeće kategorizacije počinitelja u prekršajnim postupcima te potrebe za preciznijim razlikovanjem konzumenata od osoba koje imaju razvijeniji oblik ovisnosti, što bi moglo biti relevantno za planiranje preventivnih i tretmanskih mjera u okviru sustava suzbijanja zlouporabe droga.

7.4.1.8. Radnje otkrivanja

S ciljem analize načina otkrivanja počinitelja prekršaja povezanih sa zlouporabom droga, u istraživanje je uključena varijabla radnje otkrivanja od strane policije u kriminalističkom istraživanju. Ova varijabla ključna je za razumijevanje učinkovitosti policijskih metoda i strategija u suzbijanju prekršajnih djela povezanih s posjedovanjem droga. Policijske radnje otkrivanja razvrstane su u nekoliko kategorija, uključujući operativna saznanja policije, legitimiranje, dojavu građana, mjere policije, redovnu kontrolu prometa te zaticanje počinitelja u izvršenju drugog prekršaja.

Operativna saznanja policije odnose se na informacije koje policijski službenici prikupljaju tijekom svog djelovanja, bilo kroz vlastite obavještajne izvore, bilo kroz suradnju s drugim

institucijama i organizacijama. Ovakav način otkrivanja često upućuje na ciljano postupanje policije temeljem prethodno prikupljenih podataka o osobama koje se bave zlouporabom droga. Legitimiranje predstavlja čestu policijsku praksu u kojoj se kroz provjeru identiteta osoba, posebno u određenim rizičnim područjima ili prilikom sumnjivog ponašanja, otkrivaju počinitelji prekršaja povezanih s posjedovanjem droge. Ova metoda posebno je značajna u urbanim sredinama i zonama poznatim po povećanoj konzumaciji ili distribuciji droga.

Dojave građana također predstavljaju važan segment u otkrivanju prekršaja, budući da suradnja zajednice s policijom doprinosi učinkovitijem suzbijanju zlouporabe droga. Dojave mogu biti anonimne ili formalno prijavljene te se često odnose na sumnjivo ponašanje u javnim prostorima, okupljanja u blizini škola i drugih institucija, kao i učestale aktivnosti u privatnim prostorima koje ukazuju na moguću distribuciju ili konzumaciju droga.

Mjere policije obuhvaćaju planirane akcije i pojačane nadzore koji se provode u cilju suzbijanja zlouporabe droga. To uključuje racije, posebne istražne mjere te praćenje sumnjivih pojedinaca ili skupina. Ova metoda često je usmjerena na identifikaciju osoba uključenih u ilegalnu distribuciju droga, no može rezultirati i otkrivanjem pojedinaca koji drogu posjeduju za osobnu uporabu.

Redovna kontrola prometa jedan je od učestalih načina otkrivanja prekršaja povezanih sa zlouporabom droga. Tijekom rutinskih provjera vozača i vozila, policijski službenici mogu otkriti posjedovanje opojnih sredstava kod vozača ili putnika, a u određenim slučajevima i prisutnost droge u organizmu vozača, što dodatno uključuje provedbu toksikoloških vještačenja i dodatnih zakonskih mjera.

Zaticanje u izvršenju drugog prekršaja podrazumijeva situacije u kojima se droga pronađe kod osoba koje su prvotno prekršajno procesuirane zbog drugih razloga, poput narušavanja javnog reda i mira, fizičkih sukoba, vandalizma ili drugih prekršajnih djela. Ova metoda otkrivanja ukazuje na povezanost prekršajnog ponašanja i zlouporabe droga te može biti važan pokazatelj povezanosti droga s drugim oblicima delinkvencije.

Usporedba učinkovitosti pojedinih metoda otkrivanja može pružiti uvid u najčešće obrasce prekršajnog ponašanja povezanog s drogama te pomoći u oblikovanju policijskih strategija i preventivnih mjera usmjerenih na smanjenje zlouporabe droga u društvu. Nadalje, analiza podataka iz drugih sudskih instanci dodatno rasvjetljuje obrasce otkrivanja i procesuiranja prekršaja te omogućava bolju procjenu uspješnosti postojećih represivnih i preventivnih mjera.



Grafikon 153: Prikaz radnji otkrivanja počinitelja prekršaja 2016.-2020.

Analiza načina otkrivanja počinitelja prekršaja povezanih sa zlouporabom droga u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da su najčešće policijske metode bile legitimiranje i redovna kontrola prometa. Od ukupno 364 analizirana slučaja, čak 329 počinitelja otkriveno je tijekom postupka legitimiranja, što ukazuje na učestalost ove metode u prekršajnom sustavu. Redovna kontrola prometa rezultirala je otkrivanjem 19 počinitelja, dok su operativne mjere policije dovele do otkrivanja samo 2 počinitelja, što sugerira da se prekršaji posjedovanja droge rjeđe otkrivaju kroz ciljane policijske istrage i obavještajni rad.

Dojave građana bile su razlog otkrivanja prekršaja u 12 slučajeva, što ukazuje na određenu razinu suradnje između zajednice i policije u suzbijanju zlouporabe droga. Nadalje, 15 osoba zatečeno je u činjenju drugog prekršaja, pri čemu je prilikom postupanja protiv njih pronađena droga. Ovi podaci potvrđuju da posjedovanje droga često dolazi u kontekstualnu vezu s drugim vrstama prekršajnog ponašanja.

Značajno je napomenuti da u analiziranom razdoblju nije evidentiran nijedan slučaj u kojem su nad počiniteljima bile primijenjene posebne policijske mjere, poput tajnog nadzora, prikrivenih istražnih radnji ili praćenja, što upućuje na to da su prekršaji posjedovanja droge najčešće otkriveni slučajnim ili rutinskim policijskim provjerama, a ne ciljanim istražnim postupcima.

Važno je naglasiti da prema važećem zakonodavnom okviru, posebne dokazne radnje – poput tajnog nadzora, uporabe prikrivenih istražitelja, simuliranih otkupa ili praćenja komunikacija – nisu dopuštene u prekršajnim postupcima (odredbama *Prekršajnog zakona*). Ove mjere predstavljaju ozbiljan oblik zadiranja u temeljna prava građana (pravo na privatnost, komunikacijsku tajnu, slobodu kretanja) i mogu se koristiti isključivo u kaznenim postupcima,

uz odobrenje suca istrage, i to za teža kaznena djela, sukladno čl. 332.–337. *Zakona o kaznenom postupku*.

U prekršajnom postupku moguće su isključivo radnje poput operativne obrade, redovne kontrole i neposrednog zateknuća, koje ne zahtijevaju prethodno sudsko odobrenje i ne predstavljaju ozbiljan pritisak na prava i slobode pojedinca. Time se potvrđuje da niti jedna od analiziranih policijskih mjera u promatranim predmetima ne spada u kategoriju posebnih dokaznih radnji, što je u potpunosti u skladu s procesnim ograničenjima prekršajnog postupka.

U pogledu načina postupanja policije u kriminalističkog istraživanju nakon otkrivanja prekršaja, podaci pokazuju da je 127 počinitelja dobrovoljno izručilo drogu, što može ukazivati na svijest prekršitelja o nemogućnosti izbjegavanja sankcija u trenutku otkrivanja. Pregled osobe izvršen je nad 265 počinitelja, dok su pregledi vozila i stanova provedeni u samo dva predmeta. Ovi podaci sugeriraju da se pretrage imovine, koje bi potencijalno mogle ukazivati na veću količinu droge i njezinu distribuciju, vrlo rijetko provode u prekršajnim postupcima, što je u skladu s prethodnim nalazima koji ukazuju na to da se preprodaja droge procesuirala kroz kazneni, a ne prekršajni sustav.

U konačnici, rezultati ove analize potvrđuju da je većina prekršajnih postupaka povezanih sa zlouporabom droga rezultat policijskih rutinskih radnji, pri čemu je legitimiranje dominantna metoda otkrivanja počinitelja. Relativno nizak broj otkrivanja temeljem operativnog rada i dojave građana, kao i izostanak posebnih mjera, može upućivati na potrebu za unaprjeđenjem strategija ciljane policijske prevencije i ranog otkrivanja zlouporabe droga. Nadalje, rijetka primjena pregleda vozila i stanova otvara pitanje metodoloških pristupa u policijskim istragama i potencijalnih mogućnosti za poboljšanje praksi koje bi dovele do pronalaženja većeg broja dokaza i učinkovitijeg suzbijanja zlouporabe droga u prekršajnom kontekstu.

7.4.1.9. Aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama

Analiza učinkovitosti rada policijskih postaja u otkrivanju prekršaja povezanih sa zlouporabom droga ključna je za razumijevanje prostorne distribucije prekršaja, kao i za procjenu dostupnosti droga na području nadležnosti pojedinih policijskih postaja i uprava. S ciljem stjecanja uvida u rad policijskih službi u otkrivanju prekršaja, u analizu je uključena varijabla aktivnosti policije po policijskim postajama i upravama. Ova varijabla omogućuje komparativnu analizu između različitih teritorijalnih jedinica, ali i usporedbu s podacima iz kaznenih postupaka vođenih pred *Županijskim sudom u Zagrebu* i *Općinskim kaznenim sudom u Zagrebu*.

Analizom sudskih spisa *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu* utvrđeno je da su u otkrivanju prekršaja vezanih uz zlouporabu droga, a za koja se sudilo pred ovim sudom, bile najviše angažirane sljedeće policijske postaje i uprave:

- PU zagrebačka (Služba kriminaliteta droga),
- PP Centar,
- PP Črnomerec-Susedgrad,
- PP Dubrava,
- PP Maksimir-Peščenica,
- PP Medveščak,
- PP Trešnjevka i
- PP Trnje.

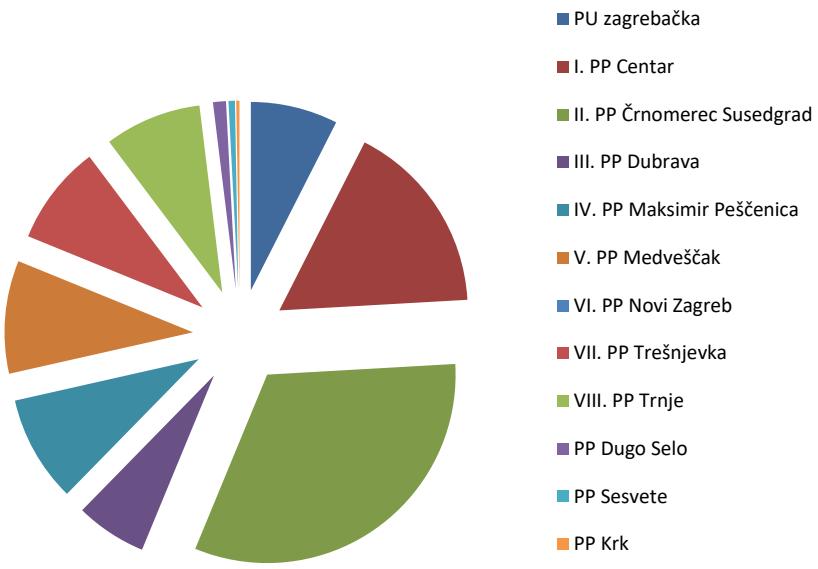
  Uz zagrebačke policijske postaje, zabilježena je i aktivnost policijskih postaja izvan Zagreba, pri čemu se izdvajaju:

- PP Dugo Selo,
- PP Sesvete te
- PP Krk.

Ovi podaci ukazuju na visoku razinu angažmana zagrebačkih policijskih postaja, što je očekivano s obzirom na veličinu i demografsku strukturu grada Zagreba, kao i na njegovu ulogu središta društvenih, kulturnih i noćnih aktivnosti gdje je potražnja za drogama potencijalno veća. Prisutnost PP Krk u analiziranim podacima može ukazivati na specifične sezonske trendove u zlouporabi droga na turističkim područjima, pri čemu bi detaljnija analiza mogla pokazati razlike između urbanih i ruralnih sredina u obrascima prekršajnog ponašanja.

Usporedba aktivnosti pojedinih policijskih postaja može dodatno doprinijeti razumijevanju različitih pristupa u provođenju policijskih mjera i otkrivanju prekršaja povezanih s drogama. Pitanje koje se postavlja jest odražavaju li ovi podaci realnu distribuciju prekršaja ili su rezultat različitih metoda i intenziteta policijskog nadzora u pojedinim dijelovima grada i regije. Nadalje, usporedba s kaznenim predmetima mogla bi omogućiti precizniju analizu u kojoj se mjeri pojedine policijske postaje bave otkrivanjem prekršaja, a u kojoj mjeri ozbiljnijim kaznenim djelima povezanima s neovlaštenom proizvodnjom i prometom droga.

Zaključno, analiza aktivnosti policije po postajama i upravama ne samo da omogućuje evaluaciju rada policijskih jedinica, već može poslužiti i kao temelj za buduće prilagodbe policijskih strategija, s ciljem učinkovitijeg suzbijanja zlouporabe droga i optimizacije raspodjele resursa unutar sustava sigurnosti.



Grafikon 154: Prikaz rada Policijskih postaja/uprava 2016.-2020.

Analiza 361 sudskog predmeta vođenog pred *Općinskim prekršajnim sudom u Zagrebu* omogućila je uvid u distribuciju prekršajnih prijava prema nadležnim policijskim postajama. Rezultati istraživanja ukazuju na značajne razlike u učestalosti podnošenja prekršajnih prijava između pojedinih postaja, pri čemu su neke policijske postaje imale izrazito visoku stopu procesuiranja prekršaja povezanih sa zlouporabom droga, dok su druge pokazale znatno nižu razinu aktivnosti u tom području.

Najveći broj prekršajnih prijava evidentiran je od strane II. PP Črnomerec-Susedgrad, koja je podnijela 116 prijava, što čini 32,13% od ukupnog broja prijava. Na drugom mjestu nalazi se I. PP Centar s 60 prekršajnih prijava (16,62%). Ovi podaci sugeriraju da su upravo ove dvije policijske postaje bile najaktivnije u detektiranju i procesuiranju prekršaja povezanih s posjedovanjem droga, što može biti rezultat većeg policijskog nadzora, specifičnih demografskih obilježja njihovih područja nadležnosti ili veće prisutnosti prekršajnog ponašanja povezanog s drogama u tim dijelovima grada.

Sljedeće po broju prekršajnih prijava su V. PP Medveščak s 35 prijava, IV. PP Maksimir-Peščenica s 33 prijave, VII. PP Trešnjevka s 31 prijavom te VIII. PP Trnje s 3 prijave. II. PP Dubrava evidentirala je 22 prekršajne prijave, što ju svrstava u srednji raspon aktivnosti policijskih postaja u otkrivanju ovih prekršaja.

Važno je napomenuti da od analiziranog uzorka sudskih spisa VI. PP Novi Zagreb nije evidentirana kao podnositelj prekršajnih prijava. Ovaj podatak ne znači nužno da prekršaji zlouporabe droga nisu procesuirani u nadležnosti ove policijske postaje, već može ukazivati na

određene metodološke čimbenike, poput mogućeg manjeg obuhvata analiziranih predmeta, različitih policijskih strategija u postupanju ili specifičnih demografskih i kriminalnih obrazaca u tom području.

Analiza prijava izvan zagrebačkog područja pokazala je da je PP Dugo Selo podnijela 4 prekršajne prijave, PP Sesvete 2 prijave, dok je PP Krk evidentirala 1 prekršajnu prijavu. Prisutnost policijskih postaja izvan Zagreba u ovim podacima sugerira da prekršaji zlouporabe droga nisu isključivo urbani fenomen, već se javljaju i u manjim gradovima i turističkim područjima, što može ukazivati na sezonske ili regionalne specifičnosti u obrascima potrošnje i distribucije droga.

Ovi rezultati omogućuju širu analizu rada policijskih postaja u procesuiranju prekršaja povezanih s posjedovanjem droge te postavljaju važna pitanja o razlikama u strategijama provođenja zakona u različitim dijelovima Zagreba i šire regije. Nadalje, analiza bi mogla koristiti komparativni pristup kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri broj prekršajnih prijava odgovara realnoj učestalosti posjedovanja droga u pojedinim područjima, odnosno je li razlika u broju prijava rezultat različitih pristupa u provedbi zakona ili stvarnih razlika u pojavnosti prekršaja. Također, potrebno je uzeti u obzir mogućnost da određene policijske postaje procesuiraju prekršaje na drugačiji način ili ih u određenim slučajevima preusmjeravaju prema kaznenom sudskom postupku.

7.4.1.10. Dokazne radnje u prekršajnom postupku

Varijabla dokazne radnje u prekršajnom postupku obuhvaća ključne procesne radnje koje se provode u cilju utvrđivanja činjenica relevantnih za donošenje sudske odluke. Ova varijabla uključuje pretragu, oduzimanje predmeta, ispitivanje okrivljenika, ispitivanje svjedoka te vještačenje, pri čemu svaka od ovih radnji ima specifičnu ulogu u dokaznom postupku. Analiza primjene ovih dokaznih radnji omogućuje uvid u učestalost i način na koji se one koriste u prekršajnim predmetima povezanima sa zlouporabom droga te može poslužiti kao pokazatelj kvalitete prikupljenih dokaza i njihove važnosti u sudskom odlučivanju.

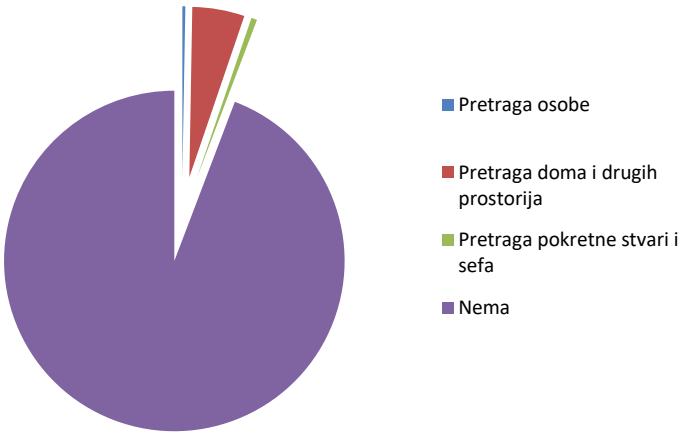
Pretraga

Prema odredbama *Prekršajnog zakona*, pri provođenju pretrage stana i drugih prostora, prijevoznih sredstava, prtljage i osoba, kao i pri privremenom oduzimanju predmeta, obustavi izvršenja financijske transakcije, prepoznavanju, očevidu i određivanju vještačenja, primjenjuju

se, primjereno prekršajnom postupku, smisleno odredbe *Zakona o kaznenom postupku*[889]. Ova zakonska odredba osigurava da se u prekršajnim predmetima, iako se oni razlikuju od kaznenih postupaka po svojoj pravnoj naravi i težini sankcija, ipak koriste procesne radnje i standardi dokazivanja koji su usklađeni s kaznenim pravom.

S obzirom na važnost pretrage kao dokazne radnje u postupcima povezanima sa zlouporabom droga, u ovom dijelu rada analizirani su statistički podaci prema predmetu pretrage, pri čemu se analiza ne odnosi samo na pretragu osobe, već i na pretragu doma i drugih prostora, pretragu pokretnih stvari te pretragu sefova. Ovakav pristup omogućuje detaljniji uvid u praksu provođenja pretraga u prekršajnim postupcima te potencijalne razlike u njihovoj primjeni u odnosu na kaznene postupke.

Ista varijabla korištena je i u analizi sudskih spisa *Županijskog suda u Zagrebu* i *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu*, čime je omogućena komparativna analiza između prekršajnog i kaznenog postupka u pogledu učestalosti i vrste pretraga, što doprinosi širem razumijevanju primjene dokaznih radnji u različitim vrstama sudskih postupaka. Rezultati ove analize mogu ukazati na to u kojoj mjeri se pretraga koristi kao ključna metoda prikupljanja dokaza u prekršajnim predmetima povezanima sa zlouporabom droga te kakav je njen utjecaj na ishod sudskih odluka.



Grafikon 155: Prikaz dokazne radnje pretrage 2016.-2020.

Analiza podataka iz prekršajnih predmeta u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da se dokazna radnja pretrage rijetko provodi u prekršajnom postupku. Konkretno, u 342 slučaja nije izvršena nikakva vrsta pretrage, što čini 94% analiziranih predmeta. Među preostalim

[889] Prekršajni zakon, čl. 174.

predmetima, pretraga doma i drugih prostorija provedena je u 18 slučajeva, pretraga pokretnih stvari i sefova u 2 slučaja, dok je pretraga osobe evidentirana u samo jednom predmetu.
Rezultati analize potvrđuju da je pretraga kao dokazna radnja iznimno rijetka u prekršajnim postupcima povezanima sa zlouporabom droga. Najčešće primijenjena pretraga bila je pretraga doma i drugih prostorija (18 predmeta), a primarno je bila usmjerena na pronalaženje droge koja je potencijalno činila element kaznenog djela. Ova praksa upućuje na zaključak da se pretraga u prekršajnim postupcima primjenjuje uglavnom u situacijama kada postoji sumnja da se radi o težem djelu, odnosno kaznenom djelu, dok se kod klasičnih prekršajnih postupaka, posebice onih koji se odnose na posjedovanje manjih količina droge za osobnu uporabu, ova dokazna radnja rijetko koristi.
Dodatnu potvrdu ove teze pružila je analiza spisa *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu*, koja je pokazala da se dokazna radnja pretrage rjeđe provodila prije dekriminalizacije posjedovanja manjih količina droga. Ovaj nalaz sugerira da se kod lakših prekršaja, posebice u kontekstu dekriminaliziranih supstanci, pretraga sve rjeđe koristi kao istražna radnja. Time se potvrđuje da su rigoroznije dokazne mjere primarno rezervirane za postupke u kojima postoji osnovana sumnja na kazneno djelo, dok se u prekršajnim postupcima fokus stavlja na manje invazivne metode prikupljanja dokaza.
Zaključno, rezultati istraživanja ukazuju na trend smanjenja primjene pretrage u prekršajnim postupcima, pri čemu se ova dokazna radnja uglavnom koristi u složenijim predmetima koji uključuju sumnju na kazneno djelo. Ovaj podatak može biti relevantan u razmatranju budućih izmjena zakonodavnog okvira i standarda dokazivanja u prekršajnom postupku, kao i u procjeni učinkovitosti pravosudnog sustava u suzbijanju zlouporabe droga kroz prekršajni mehanizam.

Oduzimanje predmeta u prekršajnom postupku

Varijabla oduzimanja predmeta u prekršajnom postupku odnosi se na zaštitnu mjeru kojom se počiniteljima prekršaja trajno oduzima predmet koji je bio sredstvo izvršenja prekršaja ili je nastao kao rezultat prekršajnog djela.
Za razliku od kaznenog prava, gdje je oduzimanje predmeta sigurnosna mjera[890], u prekršajnom pravu ono je propisano odredbama *Prekršajnog zakona*[891] i ima karakter zaštitne mjere, iako ga dio doktrine opisuje i kao *sui generis* mjeru posebne naravi, s obzirom na to da se više ne ubraja

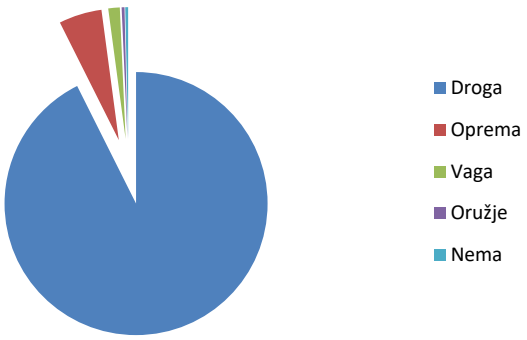
[890] Kazneni zakon, čl. 79.
[891] Prekršajni zakon, čl. 57.

među prekršajnopravne sankcije u užem smislu.[892].

Ova mjera ima preventivnu i represivnu funkciju, s ciljem sprječavanja ponavljanja prekršaja i uklanjanja predmeta koji mogu predstavljati opasnost za javnu sigurnost.

Istodobno, ona zadire u pravo vlasništva počinitelja, zbog čega se u sudskoj i ustavnosudskoj praksi sve češće provodi test razmjernosti između javnog interesa i prava na mirno uživanje vlasništva.[893]

U kontekstu prekršaja povezanih sa zlouporabom droga, oduzimanje predmeta najčešće se odnosi na oduzimanje droga, no može obuhvatiti i druge predmete, poput opreme za konzumaciju droga ili financijskih sredstava povezanih s prekršajem. Sudska praksa pokazuje da se ova mjera izriče gotovo automatski kada se oduzima zabranjena tvar (npr. marihuana, kokain, heroin), dok se kod ostalih predmeta (vage, mrvilice, pribor) češće cijeni njihova funkcionalna povezanost s prekršajem.



Grafikon 156: Oduzimanja predmeta 2016.-2020.

Oduzimanje predmeta u prekršajnim predmetima povezanima sa zlouporabom droga ima dvojaku funkciju – s jedne strane osigurava materijalni dokaz o postojanju prekršaja, a s druge djeluje preventivno, sprječavajući daljnje činjenje sličnih radnji od strane počinitelja.

Podaci pokazuju da je u analiziranom razdoblju droga oduzeta od 263 počinitelja, dok kod jednog počinitelja ova mjera nije provedena. Oduzimanjem droge uklanja se predmet prekršaja i istodobno se potvrđuje postojanje osnovnog elementa radnje posjedovanja, što omogućuje donošenje odluke o odgovornosti počinitelja.

---

[892] Sanja Gospočić, *Oduzimanje predmeta prema Prekršajnom zakonu i Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* (prezentacija, Visoki prekršajni sud RH, 2020), dostupno na: *sudovi.hr*, https://sudovi.hr/sites/default/files/dokumenti/2020-10/Oduzimanje-predmeta-prekrsaja-prema-Prekrsajnom-zakonu-i-Konvenciji_0.pdf

[893] čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Uz droge, u određenim slučajevima oduzeti su i drugi predmeti koji su služili u pripremi ili konzumaciji droge. Tako je kod 15 počinitelja, uz drogu, oduzeta i oprema za pripremu droga, konkretno drobilice (mrvilice) za duhan i biljne tvari, dok je kod četiri počinitelja oduzeta i vaga, što može upućivati na potencijalnu namjeru preciznog doziranja supstanci.

Ovi podaci ukazuju na to da se oduzimanje predmeta u prekršajnim postupcima primjenjuje selektivno, pri čemu se u najvećem broju slučajeva fokus stavlja na oduzimanje droge kao središnjeg objekta prekršaja. Oduzimanje dodatne opreme, poput vaga i drobilica, relativno je rijetko, što može sugerirati da se takvi predmeti ne tretiraju kao ključni elementi za primjenu zaštitne mjere u prekršajnom kontekstu, dok bi njihova prisutnost mogla biti relevantnija u kaznenim postupcima.

Zaključno, analiza pokazuje da se oduzimanje predmeta u prekršajnim postupcima primarno koristi kao mjera osiguranja i prevencije, dok je njegova primjena izvan slučajeva oduzimanja samih droga relativno ograničena. Dobiveni rezultati upućuju na potrebu za jasnijim normativnim i praktičnim standardima u pogledu oduzimanja predmeta, osobito u situacijama kada se oduzeti predmeti mogu povezati s potencijalnim kaznenim djelima ili ponovnim činjenjem prekršaja.

U kontekstu sudske prakse *Europskog suda za ljudska prava* (*Gabrić protiv Hrvatske*[894], *Boljević protiv Hrvatske*[895], *Tilocca protiv Hrvatske*[896]), iako su navedeni predmeti odnosili na prekršaje gospodarske prirode (neprijavljivanje gotovine pri prelasku državne granice), njihovi zaključci imaju širu primjenu u prekršajnom pravu. Sud je u tim presudama istaknuo da se prilikom izricanja mjere oduzimanja predmeta mora provesti individualizirana procjena razmjernosti između svrhe mjere i prava počinitelja na mirno uživanje vlasništva.[897] Stoga se i u kontekstu prekršaja povezanih sa zlouporabom droga postavlja potreba da se, osim zakonskih pretpostavki, cijene konkretne okolnosti svakog slučaja te razmjernost između zaštite

[894] Presuda Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Gabrić protiv Hrvatske* (zahtjev br. 9702/04), 5. veljače 2009., u kojoj je utvrđena povreda čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju zbog nerazmjernog oduzimanja novčanih sredstava u prekršajnom postupku.

[895] Presuda Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Boljević protiv Hrvatske* (zahtjev br. 43492/11), 31. siječnja 2017., kojom je Sud ponovio da oduzimanje neprijavljenog novca može predstavljati prekomjeran teret za počinitelja ako nije dokazana povezanost s nezakonitim radnjama.

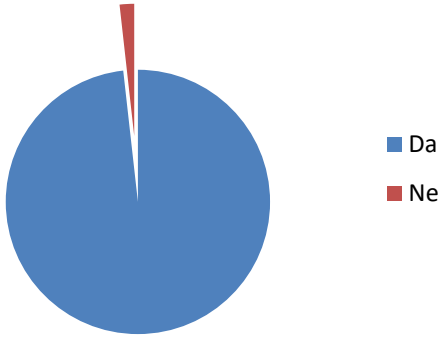
[896] Presuda Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Tilocca protiv Hrvatske* (zahtjev br. 40559/12), 5. travnja 2018., u kojoj je utvrđeno da je oduzimanje gotovine u prekršajnom postupku bilo nerazmjerno i protivno pravu na mirno uživanje vlasništva iz čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

[897] Iako se navedene presude odnose na prekršaje gospodarske prirode, standardi razmjernosti koje je Europski sud za ljudska prava razvio u kontekstu članka 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju primjenjivi su i na druge vrste prekršajnih postupaka. Naime, svaki slučaj oduzimanja predmeta, neovisno o njegovoj naravi (novac, vozilo, droga ili pribor), podrazumijeva zadiranje u imovinsku sferu počinitelja te stoga zahtijeva individualiziranu procjenu razmjernosti između zaštite javnog interesa i prava na mirno uživanje vlasništva.

javnog interesa i zadiranja u imovinska prava počinitelja.
Dobiveni rezultati stoga upućuju na potrebu za jasnijim normativnim i praktičnim standardima u pogledu oduzimanja predmeta, osobito u situacijama kada se oduzeti predmeti mogu povezati s potencijalnim kaznenim djelima ili ponovnim činjenjem prekršaja.

Ispitivanje okrivljenika

Varijabla ispitivanje okrivljenika odnosi se na dokaznu radnju u kojoj se od počinitelja prekršaja prikupljaju relevantne informacije o okolnostima počinjenog djela. Ispitivanje okrivljenika ključno je za utvrđivanje činjenica u postupku, a njegova analiza omogućuje uvid u učestalost primjene ove dokazne radnje.



Grafikon 157: Prikaz dokazne radnje ispitivanja okrivljenika 2016.-2020.

U okviru analize dokaznih radnji u prekršajnim postupcima, ispitivanje okrivljenika predstavlja ključan procesni instrument koji omogućuje prikupljanje relevantnih informacija o okolnostima počinjenog prekršaja. Ova dokazna radnja od posebne je važnosti u postupcima povezanima sa zlouporabom droga, budući da iskazi okrivljenika mogu pružiti uvid u način nabave i konzumacije droga, kao i potencijalne poveznice s drugim oblicima prekršajnog i kaznenog ponašanja.
Analiza sudskih spisa *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu* za razdoblje od 2016. do 2020. godine pokazala je da je od ukupno 364 analizirana počinitelja, njih 296 (81,31%) bilo podvrgnuto ispitivanju, dok je 68 počinitelja (18,68%) bilo nedostupno za ispitivanje. Ovi podaci ukazuju na visoku stopu provođenja ove dokazne radnje, pri čemu je ispitivanje provedeno u većini slučajeva, dok u preostalim predmetima nije bilo moguće prikupiti iskaze okrivljenika.
Nedostupnost okrivljenika za ispitivanje može biti rezultat različitih faktora, uključujući

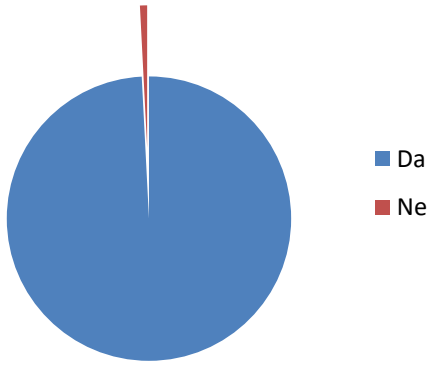
izbjegavanje sudskog postupka, nepronalaženje počinitelja, neregularan boravak na teritoriju Republike Hrvatske ili druge proceduralne okolnosti koje su onemogućile ispitivanje. Ovaj podatak može upućivati na potencijalne izazove u provođenju prekršajnih postupaka, posebno u situacijama kada je počinitelj strani državljanin ili osoba bez stalnog prebivališta, što otežava njegovo sudjelovanje u postupku.

Visoka stopa ispitivanja okrivljenika u analiziranim predmetima sugerira da pravosudni sustav prepoznaje značaj ove dokazne radnje u utvrđivanju činjeničnog stanja. Međutim, pitanje koje ostaje otvoreno odnosi se na kvalitetu i pravnu težinu ovih iskaza u kontekstu drugih dokaza, kao i na mogućnost da određeni počinitelji u ispitivanju umanjuju ili negiraju vlastitu odgovornost kako bi izbjegli strože sankcije.

Zaključno, analiza ispitivanja okrivljenika u prekršajnim postupcima povezanima sa zlouporabom droga ukazuje na učestalu primjenu ove dokazne radnje, ali i na određene izazove u njezinoj provedbi, prvenstveno u slučajevima kada počinitelji nisu dostupni za ispitivanje. Daljnja istraživanja mogla bi pružiti dublji uvid u utjecaj iskaza okrivljenika na ishod prekršajnog postupka te u potencijalne pravne i proceduralne prepreke u provedbi ove dokazne radnje.

Ispitivanje svjedoka

Varijabla ispitivanje svjedoka odnosi se na dokaznu radnju u kojoj sud ispituje osobe koje mogu pružiti relevantne informacije o samom prekršaju i/ili počinitelju. Svjedoci u prekršajnom postupku, kao i u kaznenom postupku, osobe su koje mogu imati neposredna ili posredna saznanja o okolnostima prekršaja te su obvezne svjedočiti. Analiza učestalosti i uloge svjedoka u prekršajnim postupcima povezanima sa zlouporabom droga omogućuje uvid u značaj ove dokazne radnje u utvrđivanju činjeničnog stanja te njezin doprinos u donošenju sudskih odluka.



Grafikon 158: Ispitivanje svjedoka 2010.-2012.

Analiza varijable dokazne radnje ispitivanja svjedoka u prekršajnim postupcima povezanima sa zlouporabom droga u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da su svjedoci ispitani u 78 od ukupno 361 analiziranog predmeta (21,61%), dok u 283 sudska predmeta (78,39%) ova dokazna radnja nije bila primijenjena. Ovi podaci upućuju na to da se ispitivanje svjedoka u prekršajnim postupcima ne koristi kao univerzalna dokazna radnja, već se primjenjuje selektivno, ovisno o specifičnostima pojedinog predmeta.

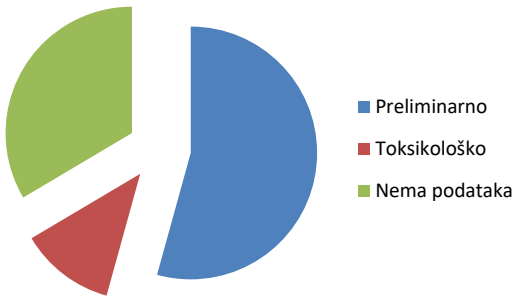
Rezultati analize potvrđuju da svjedoci nisu prisutni u svakom prekršajnom postupku, što može biti posljedica različitih faktora. U slučajevima kada policijski službenici zateknu počinitelja u posjedu droge, materijalni dokazi poput same droge ili prateće opreme često su dovoljni za dokazivanje prekršaja, čime se smanjuje potreba za dodatnim svjedočenjem. Također, s obzirom na to da se u prekršajnim postupcima uglavnom ne ispituju složenije kriminalne mreže, ne postoji uvijek potreba za uključivanjem trećih osoba u dokazni postupak.

S druge strane, u predmetima gdje su svjedoci ipak ispitani, njihova uloga može biti ključna za utvrđivanje okolnosti prekršaja, razjašnjenje specifičnih aspekata postupanja policijskih službenika ili potvrđivanje tvrdnji okrivljenika o načinu stjecanja ili posjedovanja droge. U nekim slučajevima, svjedoci mogu biti policijski službenici koji su sudjelovali u pretrazi ili uhićenju, druge osobe koje su bile prisutne u trenutku prekršaja ili osobe koje mogu potvrditi ili osporiti navode okrivljenika.

Ovi rezultati ukazuju na to da se u prekršajnim postupcima povezanim sa zlouporabom droga dokazni postupak u velikoj mjeri oslanja na materijalne dokaze, dok se ispitivanje svjedoka koristi tek u manjem broju slučajeva, kada su potrebna dodatna pojašnjenja ili kada se okolnosti prekršaja ne mogu u potpunosti utvrditi na temelju prikupljene materijalne dokumentacije. Daljnja analiza mogla bi pokazati u kojim se situacijama svjedoci češće ispituju te kakav je njihov doprinos u utvrđivanju odgovornosti okrivljenika u prekršajnim postupcima.

Vještačenje

Varijabla vještačenje odnosi se na provedbu stručnih analiza i forenzičkih ispitivanja koja imaju za cilj potvrditi ili opovrgnuti određene činjenice važne za prekršajni postupak. U kontekstu prekršaja povezanih sa zlouporabom droga, vještačenje se primarno koristi za identifikaciju vrste i sastava zaplijenjene supstance, čime se osigurava pouzdanost dokaznog materijala i pravna valjanost odluke suda.



Grafikon 159: Prikaz provedenoga vještačenja 2016.-2020.

Analizom je utvrđeno da se najveći broj provedenih vještačenja odnosio na preliminarno ispitivanje droga. Preliminarni testovi koje provodi policija koriste se kao početna metoda za identifikaciju droga i temelje se na kemijskim reakcijama s određenim reagensima. Međutim, važno je naglasiti da preliminarno ispitivanje nema pravnu težinu forenzičkog vještačenja, već služi kao indikativni test koji zahtijeva dodatnu potvrdu putem laboratorijskih analiza vještačenja[898].

S obzirom na to da preliminarni testovi nisu konačni dokaz, preporučuje se ostavljanje dijela zaplijenjene droge za eventualnu potrebu ponovnog ili dodatnog vještačenja. Ova praksa je osobito važna u slučajevima u kojima počinitelj negira posjedovanje droge, a ne postoji dovoljno materijala za provedbu toksikološkog vještačenja. U takvim situacijama, sud može zbog nedostatka relevantnih dokaza donijeti rješenje o odbačaju prekršajne prijave, čime postupak završava bez izricanja sankcije.

[898] *Provođenje dokaza vještačenjem u postupku pred državnim odvjetnikom*, Pravosudna akademija, posjećeno 5. rujna 2022., http://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Provo%C4%91enje%20dokaza%20vje%C5%A1ta%C4%8Denjem%20u%20postupku%20pred%20dr%C5%BEavnim%20odvjetnikom.docx.

Prema provedenim istraživanjima drugih autora, potvrđeno je da su preliminarni testovi za drogu visoko pouzdani i točni. Na uzorku od 160 provedenih testova za marihuanu, speed i heroin, samo je u jednom slučaju došlo do razlike između preliminarnog i potvrdnog testa. Konkretno, preliminarni test bio je pozitivan, dok je potvrdni test također bio pozitivan, ali je koncentracija aktivne tvari bila niža od zakonski dozvoljene granice, što je moglo utjecati na pravni ishod postupka[899]. Ovi podaci upućuju na to da su preliminarni testovi korisni u inicijalnom otkrivanju droga, ali da njihova valjanost u sudskom postupku ovisi o dodatnoj toksikološkoj analizi.

Što se tiče sudskih postupaka, toksikološko vještačenje provedeno je u 44 sudska predmeta, dok za 121 predmet nije bilo dostupnih podataka o provođenju vještačenja. Ovi podaci mogu ukazivati na nedovoljnu primjenu toksikoloških analiza u prekršajnim postupcima, pri čemu se u velikom broju predmeta sud oslanja isključivo na preliminarne testove i iskaze policijskih službenika.

Zaključno, iako su preliminarni testovi visoko pouzdani, njihova ograničenja u forenzičkom i pravnom kontekstu upućuju na potrebu za sustavnijom primjenom toksikološkog vještačenja. Posebno je važno osigurati dovoljnu količinu uzorka droge za ponovnu analizu, kako bi se spriječila mogućnost pravne nesigurnosti i potencijalnih proceduralnih propusta u slučajevima kada počinitelj osporava nalaz preliminarnog ispitivanja. Nadalje, daljnja istraživanja mogla bi pružiti preciznije podatke o učestalosti korištenja različitih vrsta vještačenja u prekršajnim i kaznenim postupcima, kao i o njihovom utjecaju na ishod sudskih odluka.

7.4.1.11. Vrijeme trajanja prekršajnog postupka

U svrhu procjene učinkovitosti pravosudnog sustava u prekršajnim predmetima povezanima sa zlouporabom droga, analizirana je varijabla trajanja prekršajnog postupka, koja obuhvaća vremenski period od otkrivanja prekršajnog djela do izricanja presude. Ova varijabla omogućuje uvid u brzinu procesuiranja prekršajnih predmeta, što je od posebne važnosti u kontekstu pravne sigurnosti i učinkovitosti sudskih postupaka.

Zbog relativno kratkog trajanja prekršajnih postupaka, u analizi nije primijenjena varijabla koja bi obuhvatila vrijeme trajanja sudskog postupka od pokretanja postupka do izricanja presude, kao što je to bio slučaj u analizi sudskih spisa *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* i *Županijskog suda u Zagrebu*. U kaznenim postupcima, zbog složenosti predmeta i provedbe

[899] Marko Maretić, *Forenzični značaj preliminarnih testova za drogu* (diplomski rad, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Sveučilište u Splitu, 2021).

različitih dokaznih radnji, trajanje sudskog postupka može biti znatno duže, dok su prekršajni postupci u pravilu jednostavniji i brže se rješavaju.

Analizom 361 sudskog predmeta vođenog pred *Općinskim prekršajnim sudom u Zagrebu* u razdoblju od 2016. do 2020. godine, utvrđeno je da je najkraće trajanje prekršajnog postupka iznosilo jedan dan, što je zabilježeno u 9 sudskih predmeta. S druge strane, najduži evidentirani postupak trajao je 1320 dana (43,36 mjeseci) i odnosio se na jedan sudski predmet, što ukazuje na iznimne slučajeve u kojima dolazi do značajnih proceduralnih ili administrativnih odgoda.

Prosječno trajanje prekršajnog postupka u analiziranom uzorku iznosilo je 126,51 dan (4,13 mjeseci). Ovi podaci sugeriraju da je većina prekršajnih postupaka riješena u razmjerno kratkom vremenskom roku, što je u skladu s načelima učinkovitosti prekršajnog prava, koje predviđa brzo procesuiranje i sankcioniranje počinitelja u cilju generalne i specijalne prevencije.

Međutim, prisutnost predmeta s dugotrajnim postupkom ukazuje na to da, unatoč općenito kratkom trajanju prekršajnih predmeta, u pojedinim slučajevima može doći do značajnih proceduralnih kašnjenja. Mogući razlozi za takva kašnjenja uključuju ne pronalazak okrivljenika, potrebu za dodatnim dokaznim radnjama, odgode ročišta, administrativne prepreke ili žalbene postupke.

Zaključno, analiza trajanja prekršajnog postupka potvrđuje da su postupci vođeni pred Općinskim prekršajnim sudom u Zagrebu u većini slučajeva riješeni u relativno kratkom roku, pri čemu najveći broj predmeta traje između nekoliko tjedana i nekoliko mjeseci. Ovi rezultati mogu poslužiti kao osnova za daljnje istraživanje učinkovitosti sudskog sustava, posebice u pogledu utjecaja različitih procesnih faktora na trajanje prekršajnih predmeta, kao i mogućnosti optimizacije sudskih postupaka kako bi se izbjegla dugotrajna rješavanja pojedinih slučajeva.

7.4.1.12. Posebne dokazne radnje

Posebne dokazne radnje predstavljaju složene istražne metode koje se u pravilu koriste u slučajevima težih kaznenih djela, posebice onih povezanih s organiziranim kriminalom, trgovinom drogom ili drugim oblicima društveno opasnog ponašanja. Ove radnje uključuju tajno praćenje, nadzor telekomunikacija, prikrivene istražitelje, simulirane otkupnine i druge specijalizirane metode prikupljanja dokaza.

Analizom prekršajnih predmeta vođenih pred *Općinskim prekršajnim sudom u Zagrebu* u razdoblju od 2016. do 2020. godine, utvrđeno je da nijedna od posebnih dokaznih radnji nije bila primijenjena u analiziranim predmetima.

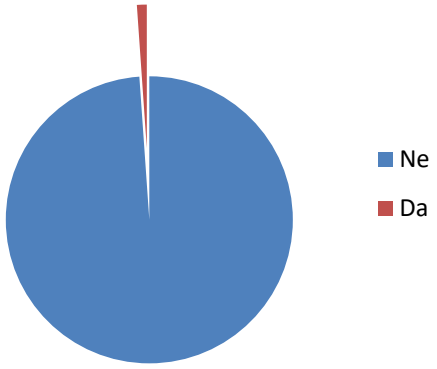
Ova okolnost može se interpretirati kao posljedica zakonodavne dekriminalizacije lakših oblika zlouporabe droga, kojom se posjedovanje manjih količina za osobnu uporabu preusmjerilo iz sfere kaznenog u prekršajno pravo. Time je došlo i do suženja dostupnih dokaznih instrumenata, jer posebne dokazne radnje, koje zakonski pripadaju isključivo kaznenopravnom okviru, nisu dopuštene u prekršajnim postupcima. Posljedično, nadzorno-tehničke metode poput prikrivenih istražitelja, nadzora komunikacije i simuliranog otkupa više se ne mogu koristiti za najčešći oblik zlouporabe droga – individualno posjedovanje. To ujedno implicira da je otkrivanje i dokazivanje prekršaja u znatnoj mjeri prepušteno neposrednim policijskim radnjama, kao što su legitimiranje, vizualna zapažanja, ili redovne prometne kontrole, čime se smanjuje mogućnost dublje kriminalističke obrade i razotkrivanja složenijih obrazaca ponašanja povezanih s drogom.

Osim što su zakonski okvir i proceduralni standardi za provođenje posebnih dokaznih radnji strože definirani u kaznenim postupcima, njihova primjena u prekršajnim postupcima ne bi bila razmjerna težini prekršaja. Prekršajni postupci koji se vode pred *Općinskim prekršajnim sudom* uglavnom se odnose na pojedince koji posjeduju manju količinu droge za osobne potrebe, dok su ozbiljniji oblici zlouporabe droga, poput preprodaje ili organiziranog krijumčarenja, predmet kaznenopravnog sustava, gdje se posebne dokazne radnje mogu koristiti kao ključni instrument u suzbijanju kriminalnih aktivnosti.

Zaključno, odsutnost posebnih dokaznih radnji u analiziranim prekršajnim predmetima potvrđuje pravnu distinkciju između prekršajnih i kaznenih postupaka te ukazuje na to da su postojeće standardne dokazne metode u prekršajnim postupcima, poput ispitivanja okrivljenika, svjedoka, vještačenja i materijalnih dokaza, dostatne za procesuiranje prekršaja povezanih sa zlouporabom droga. Daljnja istraživanja mogla bi se usmjeriti na usporedbu prekršajnog i kaznenog sudskog postupanja te na analizu učinkovitosti različitih dokaznih metoda u sprječavanju ponavljanja prekršaja.

7.4.1.13. Žalba

Varijabla žalba odnosi se na pravni lijek kojim nezadovoljna stranka u postupku osporava prvostupanjsku presudu, tražeći njezino preispitivanje od strane drugostupanjskog suda. U prekršajnim postupcima žalba predstavlja ključno procesno pravo okrivljenika, omogućujući kontrolu zakonitosti i pravilnosti sudske odluke, a njezina analiza pruža uvid u učestalost korištenja ovog pravnog sredstva te u njegovu učinkovitost u prekršajnim predmetima povezanima sa zlouporabom droga.



Grafikon 160: Prikaz broja izjavljenih žalbi 2016.-2020.

Analiza broja izjavljenih žalbi na odluke Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu u razdoblju od 2016. do 2020. godine pokazala je da je broj žalbi izuzetno nizak, čineći samo 1,11% od svih analiziranih predmeta. Ovaj podatak upućuje na visoku razinu prihvaćanja prvostupanjskih odluka, što može biti posljedica nekoliko čimbenika, uključujući relativno blage kazne, brzinu prekršajnih postupaka i percepciju ograničenih izgleda za uspjeh žalbenog postupka.

Od analiziranih predmeta u kojima je žalba podnesena, u većini slučajeva drugostupanjski sud je potvrdio prvostupanjsku presudu, čime je potvrđena zakonitost i pravilnost odluka donesenih u prvom stupnju. U jednom predmetu, žalbom je postignuto smanjenje kazne, pri čemu se radilo o umanjenju iznosa novčane kazne, dok je u jednom predmetu žalba u potpunosti prihvaćena, što je rezultiralo ukidanjem prvostupanjske presude.

S obzirom na to da su kazne u prekršajnim predmetima najčešće novčane i u relativno niskim iznosima, u usporedbi s kaznenim postupcima gdje su sankcije značajno strože, okrivljenici rijetko ulažu dodatne pravne resurse i troškove u pokretanje žalbenog postupka.

Dodatno, činjenica da su u većini slučajeva prvostupanjske presude potvrđene može upućivati na konzistentnost sudske prakse *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu*, odnosno na to da drugostupanjski sud rijetko pronalazi proceduralne ili materijalne pogreške koje bi opravdale preinačenje ili ukidanje presude.

Zaključno, rezultati analize ukazuju na vrlo rijetko korištenje žalbenog postupka u prekršajnim predmetima povezanima sa zlouporabom droga, pri čemu su prvostupanjske presude u najvećem broju slučajeva potvrđene. Mali broj uspješno preinačenih ili ukinutih presuda dodatno potvrđuje stabilnost i predvidljivost sudske prakse u ovim predmetima, dok istovremeno otvara pitanje postoji li potreba za unaprjeđenjem sustava pravne zaštite u prekršajnom postupku, osobito u kontekstu prava na žalbu i učinkovitosti drugostupanjskog

nadzora sudskih odluka.

7.4.1.14. Zaključni osvrt na analizu spisa Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu

Analiza sudskih spisa *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu* u razdoblju od 2016. do 2020. godine omogućila je uvid u sudsku praksu vezanu uz prekršaje iz članka 3. stavka 1. *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga*. Zbog ograničenja dostupnosti arhivskih spisa nije bila moguća usporedba s razdobljem prije dekriminalizacije, što predstavlja metodološko ograničenje istraživanja.

Tijekom analiziranog razdoblja doneseno je 4554 osuđujuće presude, a na uzorku od 361 sudskog spisa provedena je detaljna analiza različitih varijabli, uključujući karakteristike počinitelja, vrstu i količinu zaplijenjene droge, izrečene kazne, dokazne radnje te trajanje sudskih postupaka. Rezultati omogućuju procjenu učinkovitosti prekršajnog sustava i uočavanje ključnih obrazaca postupanja.

Ključni nalazi i preporuke:

- Povećanje broja prekršajnih postupaka nakon dekriminalizacije - Nakon što je posjedovanje droge za osobne potrebe prešlo iz kaznenog u prekršajni sustav, značajno se povećao broj predmeta na *Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu*. Broj presuda godišnje varirao je između 368 i 1087, što ukazuje na kontinuirano visok broj prekršajnih postupaka povezanih sa zlouporabom droga. Ovaj trend upućuje na povećano opterećenje prekršajnog sustava i otvara pitanje njegove preventivne učinkovitosti.

Preporuka: S obzirom na stalno visok broj prekršajnih postupaka nakon dekriminalizacije, preporučuje se provođenje temeljite evaluacije učinkovitosti postojećeg prekršajnog sustava u pogledu suzbijanja zlouporabe droga, osobito u odnosu na veće količine preko 30 g ili preko 100 g kanabisa. Također, treba razmotriti uvođenje dodatnih preventivnih programa i mjera rane intervencije, usmjerenih na smanjenje broja novih prekršitelja i prevenciju recidivizma.

- Dominacija novčanih kazni i njihova (ne)učinkovitost - Najčešće izricana sankcija bila je novčana kazna, dok su zatvorske kazne bile iznimno rijetke. Minimalna izrečena kazna iznosila je 200,00 kuna / 26,54 eura, dok je najviša bila 12.300,00 kuna / 1.6.32,87 eura , iako zakon propisuje raspon od 5.000,00 do 20.000,00 kuna / 663,61 do 2.654,46 eura. Ovakva praksa ukazuje na značajno odstupanje od zakonskog minimuma te otvara pitanje učinkovitosti novčanih kazni u sprječavanju ponavljanja prekršaja.

Preporuka - Potrebno je uskladiti sudsku praksu kako bi se osiguralo dosljednije izricanje novčanih kazni u skladu sa zakonskim propisima te razmotriti uvođenje težih oblika prekršaja za posjedovanje većih količina droge koji su raniji bili sankcionirani kao kaznena djela prije dekriminalizacije iz 2013. (to bi omogućilo razlikovanje povremenih konzumenata od opasnijih oblika posjedovanja droge), a uz to i alternativnih sankcija, poput društveno korisnog rada, kao dodatne mjere prevencije recidivizma.

- Niska stopa recidivizma ili nedostatak adekvatnog praćenja - Analiza je pokazala da je 39% počinitelja ranije bilo prekršajno sankcionirano, dok preostalih 61% nije imalo evidentirane prethodne prekršaje. No, s obzirom na to da ne postoji sustavno praćenje dugoročnih ishoda prekršajnih kazni, nije moguće s sigurnošću utvrditi utjecaj izrečenih sankcija na ponašanje počinitelja u budućnosti.

Preporuka - Uvođenje sustava praćenja recidivizma kroz digitalne baze podataka moglo bi osigurati bolji uvid u učinkovitost prekršajnih sankcija te omogućiti prilagodbu sudske prakse u cilju smanjenja ponavljanja prekršaja.

- Uloga policijskih postaja i različiti obrasci prijava - Najveći broj prekršajnih prijava podnijele su II. PP Črnomerec-Susedgrad (116 prijava) i I. PP Centar (60 prijava), dok neke postaje nisu evidentirane kao podnositelji prijava.

Preporuka - Standardizacija postupanja policijskih postaja kroz smjernice i protokole mogla bi osigurati ravnomjerniju primjenu zakona i spriječiti potencijalne razlike u učestalosti procesuiranja prekršaja na teritorijalnoj razini.

- Pretrage doma u prekršajnim postupcima - Pretraga doma je izvršena u samo 19 predmeta, dok u 342 slučaja nije bilo nikakve vrste pretrage. Ovi podaci ukazuju na to da se pretrage u prekršajnim postupcima rijetko koriste u kriminalističkom istraživanju, što može utjecati na kvalitetu prikupljenih dokaza i mogućnost pravilnog utvrđivanja svih okolnosti prekršaja.

Preporuka: Razmotriti mogućnost češće primjene pretrage kao dokazne radnje u slučajevima gdje postoji indicija o većem obujmu zlouporabe droga, kako bi se osigurao kvalitetniji pravni okvir za sankcioniranje ozbiljnijih prekršaja.

- Vrijeme trajanja prekršajnih postupaka - Prosječno trajanje prekršajnog postupka iznosilo je 126,51 dan, dok su najkraći postupci trajali jedan dan, a najdulji 1.320 dana. Iako su prekršajni postupci općenito brži od kaznenih, prisutnost dugotrajnih predmeta upućuje na moguće administrativne prepreke i neefikasnosti u vođenju postupaka.

Preporuka: Analizirati razloge dugotrajnog trajanja pojedinih prekršajnih postupaka i poduzeti mjere za njihovu optimizaciju, uključujući poboljšanje sudskih kapaciteta i digitalizaciju procesa.

Zaključno možemo navesti da je analiza sudskih spisa *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu* pokazala da se prekršajni sustav suočava s nizom izazova, uključujući neujednačenu sudsku praksu u izricanju novčanih kazni, nedovoljnu uporabu dokaznih radnji te dugotrajne postupke u određenim slučajevima. Dominacija novčanih kazni, koje su često ispod zakonskog minimuma, otvara pitanje njihove učinkovitosti u odvraćanju od ponavljanja prekršaja, dok niska stopa žalbi može ukazivati na nisku motivaciju okrivljenika da koriste pravne lijekove.

Kako bi se osigurao učinkovitiji prekršajni sustav, predložene su mjere kao što su standardizacija izricanja kazni, jača kontrola recidivizma, optimizacija sudskih procesa te revizija načina na koji se provode dokazne radnje u prekršajnim predmetima. Nadalje, potrebno je razmotriti unaprjeđenje preventivnih mjera i tretmanskih programa kako bi se smanjio broj ponovljenih prekršaja te osiguralo dugoročno učinkovitije suzbijanje zlouporabe droga.

Analiza spisa *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu* djelomično je potvrdila nekoliko hipoteza postavljenih u istraživanju.

Evaluacija hipoteza je slijedeća:

- H1 – u **posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj** – djelomično je potvrđena. Analiza spisa *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu* pokazala je porast broja prekršajnih postupaka nakon dekriminalizacije 2013. godine, što može upućivati na praćenje povećane dostupnosti droga i učestalije sankcioniranje posjedovanja za osobnu uporabu. Međutim, budući da se predmetna analiza temelji isključivo na prekršajnim spisima, bez usporedbe s kaznenim statistikama ili epidemiološkim pokazateljima, nije moguće zaključiti da je došlo do općeg porasta. Nalaz stoga djelomično potvrđuje hipotezu, jer ukazuje na povećanu institucionalnu detekciju prekršaja povezanih s drogom, ali ne i na promjene u razini ukupne uporabe droga u društvu.
- **H2 - u posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga** – djelomično je potvrđena budući da se broj otkrivenih prekršaja povećavao u skladu s promjenama u zakonodavnom okviru i metodama policijskog kriminalističkog istraživanja. Međutim, nije moguće precizno utvrditi je li ovaj porast izravno proporcionalan ukupnoj potrošnji droga u Republici Hrvatskoj ili je primarno rezultat intenzivnijih policijskih aktivnosti i prilagodbi sudske prakse.

- **H4 - povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi** djelomično je potvrđena analizom podataka koji su pokazali da je nakon dekriminalizacije posjedovanja manjih količina droga došlo do povećanja broja prekršajnih postupaka, dok se istovremeno smanjio broj kaznenih postupaka. Ovaj nalaz sugerira da su zakonodavne izmjene utjecale na strukturu sudskih postupaka, iako sama analiza ne omogućuje precizno utvrđivanje njihove uloge u povećanju dostupnosti droga na tržištu, međutim kod posjedovanje većih količina za osobnu uporabu prekršajno kažnjavanje je postalo blaža varijanta nego ranije sankcioniranje u kaznenom postupku.
- **H5 – da je povećanje dostupnosti i konzumacije droga posljedica neučinkovitog kriminalističkog istraživanja** – nije potvrđena analizom sudskih spisa *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu.* Naprotiv, tijekom promatranog razdoblja (2016.–2020.) zabilježen je kontinuirano visok broj prekršajnih postupaka, što upućuje na to da policija redovito otkriva i prijavljuje veliki broj počinitelja zbog posjedovanja droga. Iako je većina otkrivenih prekršaja rezultat tzv. „rutinskih postupanja" (npr. prometne kontrole, legitimiranja), takva djelovanja su dio standardnih policijskih ovlasti i u kontekstu urbanih sredina često predstavljaju ciljano i učinkovito sredstvo otkrivanja manjih prekršaja kroz kriminalistička istraživanja. Nadalje, sudski spisi potvrđuju da je značajan broj prekršitelja otkriven u konkretnim kontekstima rizika – u noćnim izlascima, javnim prostorima i kvartovima poznatim po zlouporabi droga – što dodatno sugerira da se ne radi o slučajnim otkrivanjima, već o strateškom policijskom djelovanju. Hipoteza H5 također implicira da bi pad učinkovitosti kriminalističkog istraživanja rezultirao padom broja otkrivenih prekršaja. Međutim, podaci pokazuju suprotno – broj prekršajnih prijava nakon dekriminalizacije kontinuirano raste (npr. u Zagrebu od 368 do 1.087 godišnje), što jasno pokazuje da je otkrivačka djelatnost policije stabilna i funkcionalna, barem u području posjedovanja droga za osobnu uporabu. Nadalje, opseg zaplijenjenih količina droge u spisima (najčešće marihuana, ali i kokain i amfetamini) ukazuje na raznovrsnost i prisutnost različitih tvari u javnosti, ali ne nužno na neuspjeh kriminalističkog istraživanja, već na širinu fenomena koji uključuje i kulturne, socijalne i tržišne faktore. U tom smislu, hipoteza H5 se može smatrati opovrgnutom u dijelu koji kriminalističku neefikasnost stavlja kao ključni uzrok porasta konzumacije i dostupnosti droga. Iako se svakako može dodatno raditi na sofisticiranijim proaktivnim metodama i analitičkom pristupu unutar policijskog postupanja, trenutno stanje ne opravdava zaključak o općem neuspjehu otkrivačke

djelatnosti.

Hipoteze **H3** (broj liječenih ovisnika u srazmjernom porastu) i **H6** (utjecaj pandemije COVID-19 na dostupnost i/ili konzumaciju droga) nisu se mogle provjeriti temeljem analize prekršajnih spisa te ostaju predmet budućih istraživanja.

7.5. Sintetski zaključak analize sudske prakse u predmetima zlouporabe droga

Analiza sudske prakse na trima razinama pravosudnog sustava – *Županijskog suda u Zagrebu*, *Općinskog kaznenog suda u Zagrebu* i *Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu* – ukazuje na jasno strukturiranu, ali istodobno funkcionalno i normativno diferenciranu reakciju države na zlouporabu droga. Dobiveni rezultati potvrđuju postojanje trostupanjskog modela procesuiranja, u kojem se različiti oblici ponašanja povezanih s drogama raspoređuju prema težini djela, obilježjima počinitelja i stupnju društvene opasnosti.

Na najvišoj razini, *Županijski sud u Zag*rebu dosljedno procesuira složene oblike narkokriminaliteta, koji uključuju organizirane kriminalne skupine, veće količine droga i često međunarodne elemente (uglavnom državljani obližnjih zemalja). Takvi predmeti karakterizirani su visokom razinom dokazne sofisticiranosti, primjenom posebnih dokaznih radnji koje upućuju na složenost kriminalističkog istraživanja i izricanjem bezuvjetnih kazni zatvora. Istodobno, analiza ukazuje na određene diskrepancije u kaznenoj politici, osobito u slučajevima izricanja kazni ispod zakonskog minimuma, što dovodi u pitanje dosljednost sudske prakse u segmentu najtežih oblika kriminaliteta.

Općinski kazneni sud u Zagrebu zauzima srednju poziciju unutar sustava, pri čemu analiza jasno pokazuje promjenu strukture predmeta nakon dekriminalizacije posjedovanja droga za osobnu uporabu 2013. godine. Kazneni postupci nakon te reforme postaju rjeđi, ali složeniji, usmjereni prvenstveno na distribuciju i druge kvalificirane oblike kaznenih djela. Time se potvrđuje da je zakonodavna intervencija dovela do funkcionalnog rasterećenja kaznenog sustava, ali i do njegove veće usmjerenosti na ozbiljnije oblike kriminaliteta. Unatoč tome, zadržana dominacija blažih sankcija i relativno kratkih kazni zatvora ukazuje na kontinuitet umjerene kaznene politike, čiji je odvraćajući učinak ograničen.

Na najnižoj razini, *Općinski prekršajni sud u Zagrebu* preuzima najveći broj predmeta, koji se odnose na posjedovanje droga za osobnu uporabu. Ovaj segment sustava karakterizira visoka frekvencija postupaka, ograničen dokazni okvir, bez primjene posebnih dokaznih radnji karakterističnih za kazneni postupak te dominacija novčanih kazni, koje su često ispod zakonski propisanog minimuma. Takva praksa upućuje na formalizaciju prekršajnog odgovora na

zlouporabu droga, pri čemu represivna funkcija ustupa mjesto pragmatičnom i procesno učinkovitom rješavanju velikog broja predmeta. Međutim, istodobno se otvara pitanje stvarnog preventivnog učinka takvog pristupa, osobito u kontekstu ponavljanja prekršaja.

Komparativna analiza svih triju razina sudske prakse pokazuje da je dekriminalizacija posjedovanja droga za osobnu uporabu rezultirala jasnom redistribucijom predmeta unutar pravosudnog sustava, ali ne nužno i smanjenjem ukupnog opsega zlouporabe droga. Umjesto toga, došlo je do diferencijacije sudskog odgovora, pri čemu se lakši oblici ponašanja procesuiraju u prekršajnom okviru, dok se kazneni sustav fokusira na složenije i organizirane oblike kriminaliteta.

Upravo u toj diferencijaciji očituje se i temeljna napetost sustava. S jedne strane, takav model omogućuje racionalizaciju pravosudnih resursa i specijalizaciju postupanja, dok s druge strane dovodi do neujednačenosti u kaznenoj politici i različitih razina represivnog intenziteta. Dok se na razini županijskih sudova primjenjuju strože i sofisticiranije mjere, na prekršajnoj razini prevladava blaga i često formalizirana reakcija, što može umanjiti ukupni preventivni učinak pravosudnog sustava.

Zaključno, rezultati istraživanja upućuju na to da je hrvatski pravosudni sustav u području zlouporabe droga funkcionalno diferenciran, ali ne i u potpunosti normativno usklađen. Iako postoje jasne granice između prekršajnog i kaznenog postupanja, praksa pokazuje da razgraničenje između osobne uporabe i namjere daljnje prodaje nije uvijek jasno, osobito u slučajevima većih količina droge. Upravo u tim situacijama dolazi do neujednačenosti u postupanju, budući da sudovi i državno odvjetništvo različito vrednuju okolnosti poput količine, načina pakiranja, ponašanja okrivljenika i dr**.**

U tom kontekstu, može se zaključiti da se ključni izazovi sustava ne odnose primarno na njegovu strukturu, već na njegovu sposobnost da kroz različite razine postupanja osigura dosljedan i predvidljiv odgovor, osobito kroz jasnije kriterije za razlikovanje osobne uporabe od namjere daljnje distribucije, čime bi se ujednačila praksa i smanjila pravna nesigurnost.

8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA STAVOVA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA O ZLOUPORABI DROGA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Stavovi policijskih službenika o drogama svakako su važan čimbenik u prevenciji i borbi protiv droga, međutim ovakva istraživanja se vrlo rijetko provode.

Jedno od ovakvih istraživanja provedeno je davne 1983. godine u Sjedinjenim Američkim Državama, a u anketi je sudjelovalo 88 policijskih službenika.[900] Analizirajući povijesnu genezu zlouporabe droga i ranije smo naveli kako kraj prošlog stoljeća već dobro poznaje terminologiju zlouporabe droga (za razliku od kraja 19 stoljeća kada je navedena terminologija tek u začetku), ali zlouporaba u vrijeme provedenoga istraživanja nije imala status kakav ima danas. Stoga i ne čudi da su rezultati navedenoga istraživanja pokazali kako su anketirani policijski službenici bili stava da poroci nisu ozbiljan problem zajednice. Ipak, zalagali su se za najviši stupanj državne intervencije za prodaju droge. Provedeno istraživanje nije se odnosilo samo na drogu već i na prostituciju, dječju pornografiju, lihvarstvo i dr.

Nastavno na navedenu studiju 2018. godine u Sjedinjenim Američkim državama (grad Boise, Idaho) provedeno je ponovno istraživanje o stavovima policijskih službenika o drogama[901] uz napomenu kako se ovakva istraživanja vrlo rijetko provode, a svrsishodna su u borbi protiv droga. U anketi je sudjelovalo 257 osoba, od čega 215 muškaraca i 42 žene. Rezultati su pokazali ozbiljne i oštre stavove protiv kaznenih djela vezanih uz zlouporabu droga, a većina policijskih službenika zauzela je stav da se poduzmu mjere za veću kontrolu droga.

U Hrvatskoj su više puta provedena istraživanja o drogama u općoj populaciji (dio provedenih istraživanja u općoj populaciji prikazan u dijelu rada *1.4. Kratak pregled dosadašnjih istraživanja*). Valja istaknuti da su u ovoj skupini vjerojatno izostavljeni mladi ljudi koji drogu konzumiraju tijekom noćnih izlazaka, kao i među osobama koje se liječe od ovisnosti (ovdje se radi o skupini osoba koja su duboko zakoračila u svijet ovisnosti te se postavlja pitanje u racionalnosti i iskrenost tijekom anketiranja).

U novije vrijeme provode se i ciljane ankete putem interneta koje imaju prednosti jer su jeftine te dostupne velikom broju ljudi i široke populacije. Jedna od takvih studija o zlouporabi droga je *EWSD pilot studija* tj. *Europska internetska anketa* koja je prvi put provedena 2016., a zatim u drugom krugu 2017. i 2018. godine. Proveo ju je *Europski centar za praćenje droga i*

[900] George P. Wilson, Francis T. Cullen, Edward J. Latessa i Jennifer S. Wills, "State Intervention and Victimless Crimes: A Study of Police Attitudes," *Journal of Police Science and Administration* 13, br. 1 (1985): 22–29.

[901] Christopher Jorgensen, "Badges and Bongs: Police Officers' Attitudes Toward Drugs," *SAGE Open* 8, br. 4 (2018), https://doi.org/10.1177/2158244018805357.

ovisnosti o drogama.[902] U prvom krugu istraživanja sudjelovala je i Hrvatska kao jedna od 6 zemalja.[903] Osim Hrvatske u prvom krugu istraživanja sudjelovala je i Češka, Francuska, Nizozemska, Švicarska i Ujedinjeno Kraljevstvo, dok su im se u drugom krugu pridružile i Belgija, Estonija, Finska, Italija, Latvija, Litva i Poljska. Ankete su u svakoj od navedenih zemalja provedene putem društvenih mreža. U EWSD istraživanju 2021. godine sudjelovalo je čak 30 europskih zemalja.

Policijski službenici koji rade na suzbijanju kriminala vezanog uz droge nalaze se na prvoj crti borbe protiv ovog tipa kriminaliteta. U tom okviru prikupljaju, analiziraju i prate informacije i izvještaje te surađuju s drugim relevantnim tijelima. Uz suradnju na nacionalnoj razini, od ključne je važnosti i međunarodna suradnja kako bi se pratili globalni trendovi.[904]

Očigledan je nedostatak ovakve vrste istraživanja u literaturi. To ne čudi s obzirom na osjetljivost posla kojim se policijski službenici bave, a istraživačko pitanje vrlo često zna biti kontroverzno te može zadirati u osjetljivost podataka koji su u ovim slučajevima većinom tajni. Iz literature je vidljivo da se posljednjih godina ipak ispituju policijski stavovi o određenim područjima (Karlović i Buchheit su 2013. ispitali stavove policijskih službenika o modelu koncepcijske određenosti uloge i organizacije policije[905], Karlović i dr. su 2016. ispitali stavove policijskih službenika o uvođenju novih tehnologija u policijski rad[906], a Borovec i Delač Fabris ispitali su stavove prema određenim karakteristikama žena u policiji.[907] Također je pisan veći broj završnih diplomskih radova koji su ispitivali razne stavove policijskih službenika).

Kako ranije nije provedeno niti jedno istraživanje koje bi se ciljano odnosilo na stavove policijskih službenika o drogama u Republici Hrvatskoj, autorica je mišljenja kako je provođenje ovakve vrste istraživanja svrsishodno u stvaranju šire sliku zlouporabe droga u Hrvatskoj. Cilj je procijeniti odnose policije prema drogama i njihovoj zlouporabi.

---

[902] João Matias i sur., "The Use of Multi-National Web Surveys for Comparative Analysis: Lessons from the European Web Survey on Drugs," *International Journal of Drug Policy* 73 (2019): 235–244, https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2019.03.014.

[903] Dijana Jerković, Marina Lovrić Rihtarić i Tomislav Horvat, *Facebook Ads as Recruitment for Online Drug Surveys: The Holy Grail?*, izlaganje na konferenciji **Lisbon Addictions**, 2017., dostupno na http://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/6843/11H00_2_Dijana%20Jerkovic.ppt.

[904] Policijska uprava zagrebačka, *Služba kriminaliteta droga*.

[905] Ruža Karlović i Frank Buchheit, "Stavovi policijskih službenika o modelu koncepcijske određenosti uloge i organizacije policije," *Policija i sigurnost* 22, br. 1 (2013): 105–125, https://hrcak.srce.hr/105621.

[906] Ruža Karlović, Danijela Petković i Karla Kiš Kamenjarin, *Stavovi policijskih službenika o uvođenju novih tehnologija u policijski rad* (Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova – Policijska akademija, 2016), 313–324.

[907] Krunoslav Borovec i Sanja Delač Fabris, "Stavovi prema određenim karakteristikama žena u policiji," *Policija i sigurnost* 28, br. 2 (2019): 111–129.

8.1. Preliminarno istraživanje

Kako u Republici Hrvatskoj ranije nije provedeno niti jedno istraživanje koje bi ispitalo stavove policijskih službenika o zlouporabi droga, autorica je prije provođenja istraživanja na većem uzorku odlučila provesti preliminarno istraživanje na manjem broju policijskih službenika.

U razdoblju od srpnja do rujna 2024. godine privedeno je istraživanje na uzorku od 10 policijskih službenika Policijske uprave zagrebačke i Policijske uprave istarske. Anketa je provedena preko internetskog programa Google Forms. Anketni upitnik sadržavao je 34 pitanja podijeljenih u 5 cjelina.

Prva cjelina odnosila se na opće karakteristike policijskog službenika koji popunjava upitnik, druga na osobne stavove o suzbijanju zlouporabe droga u Hrvatskoj, treća na osobne stavove o štetnosti droga, četvrta na osobne stavove o dekriminalizaciji i legalizaciji droga, a peta na osobne stavove o ovlastima (i stručnosti) policije.

Cilj preliminarnog istraživanja bio je dobiti početne rezultate o stavovima policijskih službenika o drogama te provjeru jeli ova metoda prikladna za istraživanje i njegov nastavak. Rezultati preliminarnog istraživanja dali su vrijedna saznanja o osnovnim stajalištima policijskih službenika o zlouporabi droga i trenutnom stanju provedbe zakona iz domene zlouporabe droga.

Provođenje preliminarnog istraživanja preko internetskog programa Google Forms pokazalo se uspješnim. Odgovori o popunjenoj anketi stizali su u stvarnom vremenu. Autorica je ovim načinom istraživanja trebala manje vremena za kreiranje, distribuiranje i analizu anketnog upitnika, bez suvišne papirologije.

Posljednji dio anketnog upitnika u preliminarnom istraživanju odnosio se na vrijeme potrebno za popunjavanje anketnog upitnika, njegovu dužinu, mišljenje policijskog službenika o tome treba li nešto brisati ili dodati u sam upitnik te osobni stav policijskog službenika o provođenju ovakve vrste istraživanja. Popunjavanje samoga anketnog upitnika anketiranim je oduzelo prosječno između 5 do 10 minuta vremena. Svi anketirani iskazali su mišljenje kako popunjavanje upitnika nije zahtijevalo puno vremena. Nitko nije imao primjedbe na sadržaj upitnika, niti bi u anketnom upitniku išta mijenjali. Svi anketirani podržali su ovu vrstu istraživanja smatrajući je korisnom u svom budućem radu.

Rezultati su potvrdili svrsishodnost provođenja istraživanja na većem uzorku s ciljem istraživanja stavova policijskih službenika o zlouporabi droga na području Republike Hrvatske.

8.2. Anketa o stavovima policijskih službenika o zlouporabi droga na području Republike Hrvatske

Kako su rezultati provedenog preliminarnog istraživanja pokazali svrsishodnost provođenja istraživanja na većem uzorku, autorica je temeljem dobivene suglasnosti Ravnateljstva policije, Ureda glavnog ravnatelja policije (dopis od 25. studenoga 2024. godine (kl. NK-210-01/24-05/849, ur.br. 511-01-42-24-5) proslijedila zahtjev za popunjavanje ankete svim policijskim upravama u Republici Hrvatskoj (prema *Uredbi o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja*[908] u Republici Hrvatskoj postoji ukupno dvadeset policijskih uprava).

Istraživanje je provedeno od 01.12.2024. do 31.01.2025. godine, a anketu je popunilo ukupno 116 policijskih službenika zaposlenih na poslovima vezanim uz zlouporabu droga, iz ukupno 16 policijskih uprava. Anketa je provedena preko internetskog programa Google Forms, a koji način se pokazao uspješnim već kod preliminarnog istraživanja. Anketni upitnik sadržavao je 38 pitanja podijeljenih u 5 cjelina (u odnosu na preliminarno istraživanje Upitnik je nadopunjen i pitanjima koja su sugerirana od strane Ravnateljstva policije).

Kao i u preliminarnom istraživanju, prvi dio istraživačkog procesa fokusirao se na opće karakteristike policijskih službenika koji su sudjelovali u ispitivanju, dok je drugi dio analizirao njihove stavove o suzbijanju zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj. Treći dio posvećen je stavovima o štetnosti droga, četvrti stavovima o dekriminalizaciji i legalizaciji droga, a peti dio ispituje percepciju ovlasti i stručnosti policije u ovome kontekstu.

Provedba ankete imala je za cilj dobivanje preciznih i pouzdanih podataka o stavovima policijskih službenika prema zlouporabi droga te procjenu njihovih stajališta o trenutnom stanju provedbe zakona u toj domeni. Preliminarni rezultati pokazali su da je metoda ispitivanja putem ankete prikladna za ovakvo istraživanje, čime je omogućeno daljnje prikupljanje i analiza ključnih informacija za ovu temu.

Anketa je provedena na području 16 od ukupno 20 policijskih uprava (što pokriva većinu teritorija Republike Hrvatske), što čini široko geografsko pokrivanje i omogućuje reprezentativnost rezultata. Anketni upitnik popunilo je ukupno 116 policijskih službenika, čime je obuhvaćen značajan uzorak za analizu. Ovaj broj sudionika osigurava dovoljnu razinu statističke pouzdanosti te omogućuje detaljno razmatranje stavova o zlouporabi droga. Iako istraživanje nije usmjereno na regionalne razlike, široka geografska pokrivenost osigurava

[908] *Uredba o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja*, *Narodne novine*, br. 7/2022, čl. 3.

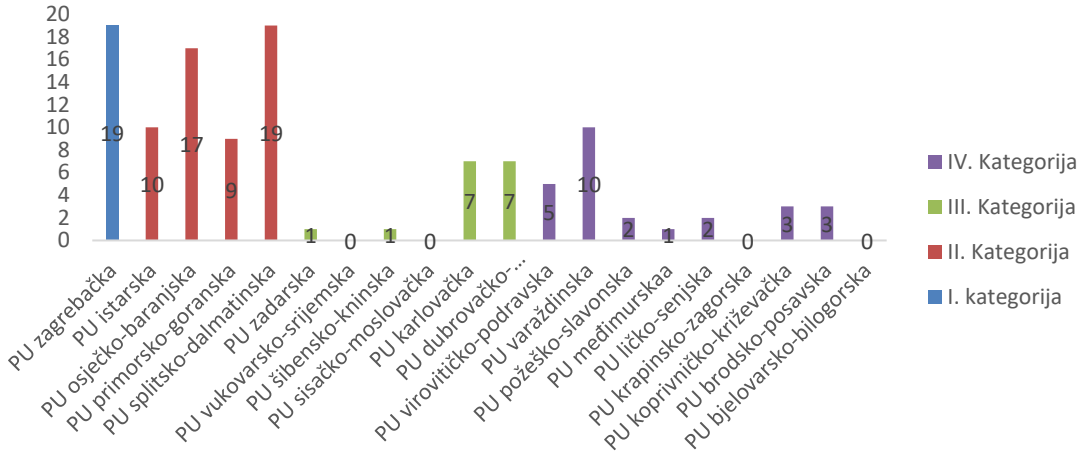
reprezentativnost i pruža uvid u rad policijskih službenika u različitim sredinama, čime je omogućena sveobuhvatna analiza njihovih stavova i iskustva o suzbijanju zlouporabe droga.
Upravo ovakav pristup omogućuje dublje razumijevanje stavova policijskih službenika o zlouporabi droga, kao i identificiranje potencijalnih izazova u provedbi zakona na ovom području.
Važno je naglasiti da je istraživanje provedeno na dobrovoljnoj i anonimnoj osnovi, čime je dodatno osigurana etičnost istraživačkog procesa. Dobiveni podaci bit će pohranjeni i čuvani u razdoblju od pet godina, a sudionici istraživanja imaju pravo na uvid u rezultate.
Ovo istraživanje fokusira se na percepciju policijskih službenika koji rade na suzbijanju zlouporabe droga, čime pruža vrijedan uvid u njihovo profesionalno iskustvo i stavove. Međutim, važno je napomenuti da bi rezultati mogli biti drugačiji kada bi se anketirale druge skupine, poput pravosudnih tijela, liječnika, socijalnih radnika ili samih konzumenata droga. Njihova perspektiva mogla bi dodatno rasvijetliti kompleksnost problema i potencijalne pristupe njegovom rješavanju

8.2.1. Opće karakteristike policijskog službenika

Ispitujući opće karakteristike policijskih službenika koji rade na zlouporabi droga cilj je bio doći do podataka o profilu osoba koji obavljaju ovaj posao kako bi dobivene rezultate mogli usporediti s onima dobivenim na međunarodnoj razini.
Postavljena pitanja odnosila su se na mjesto rada policijskog službenika koji obavlja poslove vezane uz zlouporabu droga, spol, trenutnu starost ispitanika, stupanj obrazovanja, policijski staž te vremenski rok rada na poslovima vezanim uz zlouporabu droga.

8.2.1.1. Mjesto rada policijskog službenika

U okviru istraživanja poseban naglasak stavljen je na analizu općih karakteristika policijskih službenika, uključujući njihovo mjesto rada.
Tijekom preliminarnog istraživanja od ispitanika se tražilo da sam popuni mjesto rada. Rezultati su pokazali kako pitanje nije dobro postavljeno jer većina ispitanika nije navela grad u kojem radi već ustrojstvenu jedinicu. Iz dobivenih rezultata nije bilo potpuno jasno mjesto rada te je autorica u istraživanju na većem uzorku preformulirala postavljeno pitanje na način da je na izbor ponuđen grad iz kojega ispitanik dolazi i samim tim anketiranom policijskom službeniku ponuđen je jedan izbor za odgovor, a što je doprinijelo lakšoj analizi.



Grafikon 161: Raspodjela anketiranih policijskih službenika po kategorijama policijskih uprava (I.–IV.)

Za potrebe istraživanja provedeno je anketiranje policijskih službenika iz različitih kategorija policijskih uprava,[909] pri čemu su rezultati distribuirani na sljedeći način:

Iz prve kategorije, koju čini PU zagrebačka, anketu je ispunilo ukupno 19 policijskih službenika (16,4%).

Druga kategorija, koja obuhvaća četiri policijske uprave, ukupno je sudjelovala s 55 ispitanika, od čega: 19 iz PU splitsko-dalmatinske (16,4%), 9 iz PU primorsko-goranske (7,8%), 17 iz PU osječko-baranjske (14,6%) i 10 iz PU istarske (8,6%).

Treća kategorija, sastavljena od šest policijskih uprava, sudjelovala je s ukupno 16 ispitanika. Konkretno, anketu je ispunilo 7 policijskih službenika iz PU dubrovačko-neretvanske (6%), 7 iz PU karlovačke (6%), dok su po jedan ispitanik sudjelovali iz PU šibensko-kninske (0,9%) i zadarske (0,9%). Policijski službenici iz PU sisačko-moslavačke i PU vukovarsko-srijemske nisu se odazvali pozivu za sudjelovanje u anketiranju.

Iz četvrte kategorije, koja obuhvaća devet policijskih uprava, anketu je ispunilo ukupno 26 policijskih službenika. Razmjerno su se raspodijelili na sljedeći način: 10 iz PU varaždinske (8,6%), 5 iz PU virovitičko-podravske (4,3%), 3 iz PU brodsko-posavske (2,6%), 3 iz PU koprivničko-križevačke (2,6%), 2 iz PU ličko-senjske (1,7%) i 2 iz PU požeško-slavonske

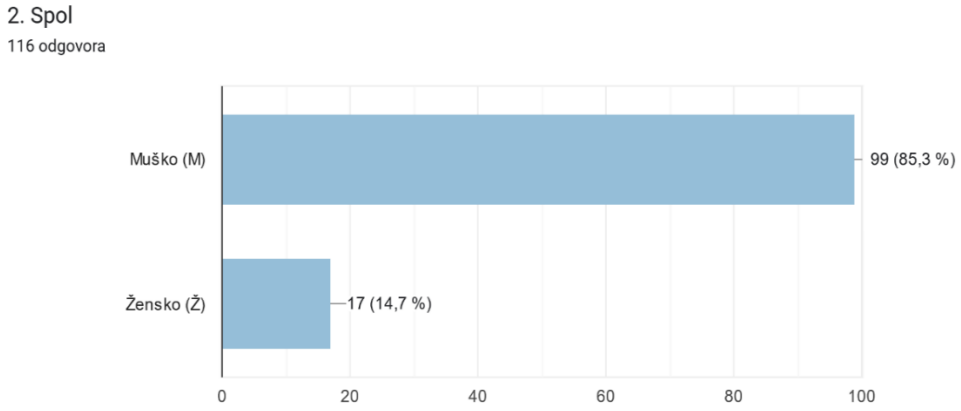
[909] Prema članku 3. *Uredbe o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja* (*Narodne novine*, br. 7/2022), policijske uprave u Republici Hrvatskoj razvrstane su u četiri kategorije:
I. kategorija: Policijska uprava zagrebačka
II. kategorija: Policijske uprave splitsko-dalmatinska, primorsko-goranska, osječko-baranjska i istarska
III. kategorija: Policijske uprave dubrovačko-neretvanska, karlovačka, sisačko-moslavačka, šibensko-kninska, vukovarsko-srijemska i zadarska
IV. kategorija: Policijske uprave bjelovarsko-bilogorska, brodsko-posavska, koprivničko-križevačka, krapinsko-zagorska, ličko-senjska, međimurska, požeško-slavonska, varaždinska i virovitičko-podravska

(1,7%). Također, iz iste kategorije, jedan je policijski službenik ispunio anketu iz PU međimurske (0,9%). Policijski službenici iz PU bjelovarsko-bilogorske i krapinsko-zagorske nisu se odazvali pozivu za sudjelovanje u anketiranju.

Dobiveni rezultati ankete predstavljaju cjelokupan uzorak RH, a ne pojedinačne regionalne razlike. Fokus nije bio na sudionicima koji dolaze iz različitih sredina (urbanih i ruralnih), niti na regionalnim razlikama o stavovima prema zlouporabi droga i provedbi zakona u toj domeni. Provedeno istraživanje na razini različitih policijskih uprava imalo je cilj dobivanja većeg uzorka, ne identifikaciju sličnosti i razlika među službenicima u odnosu na sredinu iz koje dolaze.

8.2.1.2. Spol

Kako bi ispitali razlike u stavovima i percepcijama, ispitanicima je ponuđeno pitanje koje se odnosi na spol. Muškarci i žene mogu imati različite stavove prema društvenim pitanjima, uključujući zlouporabu droga. Sociokulturni faktori i različite životne perspektive mogu oblikovati stavove prema drogama, ovisnicima i politikama suzbijanja. Uključivanje spola može pomoći u razumijevanju tih razlika i pružiti dublje uvide u stavove policijskih službenika.



Grafikon 162: Spolna struktura anketiranih policijskih službenika

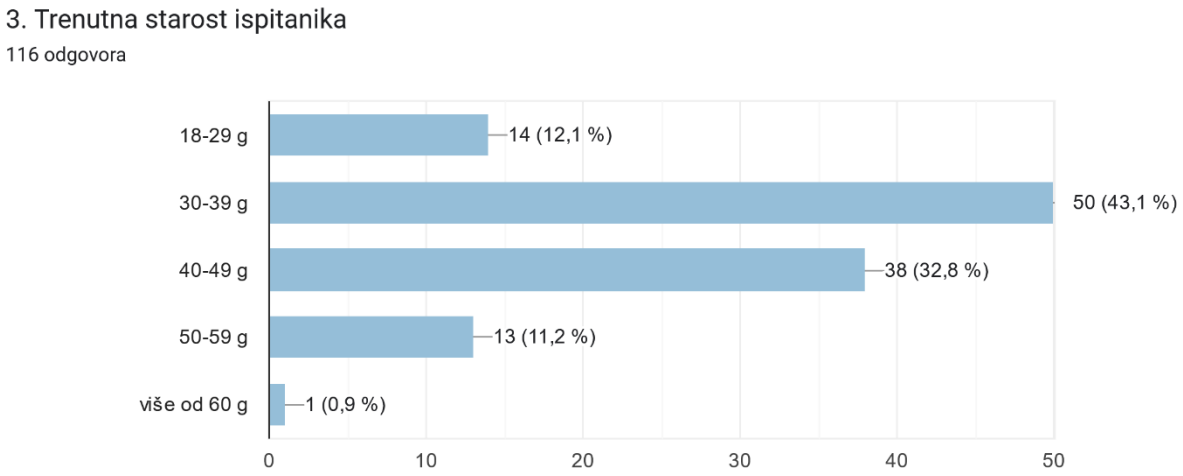
Na temelju grafičkog prikaza u vezi sa spolom policijskih službenika koji su popunili anketni upitnik, vidljivo je da je od ukupno 116 osoba njih 99 (85,3%) muškog, a 17 (14,7%) ženskog spola u uzorku. Navedeni rezultati u skladu su s rezultatima dobivenim u ranije provedenim istraživanjima na međunarodnoj razini. Sva ranije provedena istraživanja pokazala su da su veći broj anketiranih policijskih službenika koji obavlja poslove vezane uz droge bili muškarci i to

u postotku od 83 do preko 90%. (rezultati dobiveni u istraživanju provedenom u Sjedinjenim Američkim Državama)[910].

Ova raspodjela može reflektirati i općenitu strukturu zaposlenih u policijskim redovima, gdje je općenito veća zastupljenost muških osoba (posebno ranijih godina).

8.2.1.3. Starost

Ispitivanjem varijable trenutne starosti ispitanika cilj je bio doći do općeg profila policijskih službenika koji obavljaju poslove vezane uz zlouporabu droga. Ranije provedena istraživanja na međunarodnoj razini pokazala su kako je prosječna dob oko 40 godina. Preliminarno istraživanje pokazalo je kako poslove vezane uz zlouporabu droga u Republici Hrvatskoj uglavnom obavljaju stariji policijski službenici (od 40 do 49 godina – 40%). Da bi potvrdili dobivene rezultate bilo je potrebno provesti istraživanje na većem uzorku.



Grafikon 163: Dobna struktura anketiranih policijskih službenika

Istraživanje provedeno na većem uzorku pokazalo je da je najveći broj ispitanika iz starosne skupine 30-39 godina (50 ispitanika, što čini 43,1%). Navedeno ukazuje da su policijski službenici zaposleni na poslovima zlouporabe droga u ranim srednjim godinama. Značajan dio ispitanika je iz starosne skupine 40-49 godina (32,8%).

U mlađoj dobnoj skupini 18-29 godina našlo se svega 14 ispitanika (12,1%), kao i u starijoj dobnoj skupini 50-59 iz koje je anketu ispunilo tek 13 ispitanika (11,2%). Starost veća od 60

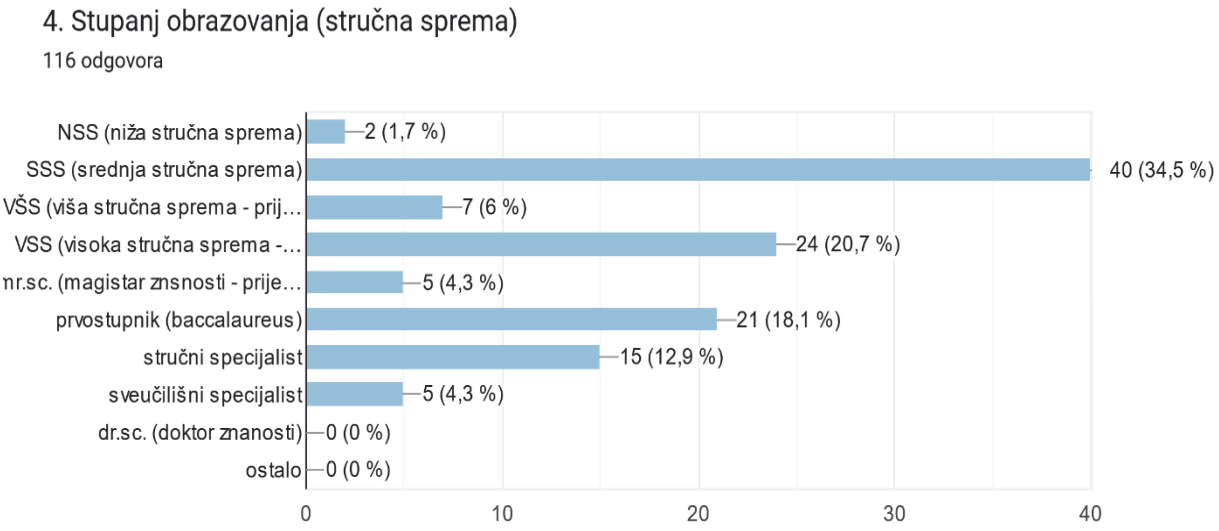
[910] Wilson i dr., *State Intervention and Victimless Crimes*, Jorgensen, *Badges and Bongs.*

godina zastupljena je sa samo jednim ispitanikom (0.9%).

Rezultati provedenoga istraživanja u odnosu na starosnu dob u skladu su s istraživanjem provedenim u Sjedinjenim Američkim državama koji su pokazali da poslove vezane uz zlouporabu droga obavljaju iskusni policijski službenici starosti oko 40 godina. Naime, policijski službenici koji u Republici Hrvatskoj obavljaju poslove vezane uz zlouporabu droga uglavnom pripadaju starosnim skupinama 30-39 i 40-49 godina, što zajedno čini preko 75% ispitanika. Ovo govori u prilog da ove poslove obavljaju policijski službenici s iskustvom, ali i dalje u aktivnoj fazi karijere.

8.2.1.4. Stupanj obrazovanja

Ispitujući stupanj obrazovanja policijskih službenika koji obavljaju poslove vezane uz zlouporabu droga cilj je bio utvrditi povezanost obrazovanja i profesionalnih kompetencija te doći do kompletnijeg profila policijskog službenika koji obavlja ove poslove.



Grafikon 164: Stupanj obrazovanja anketiranih policijskih službenika

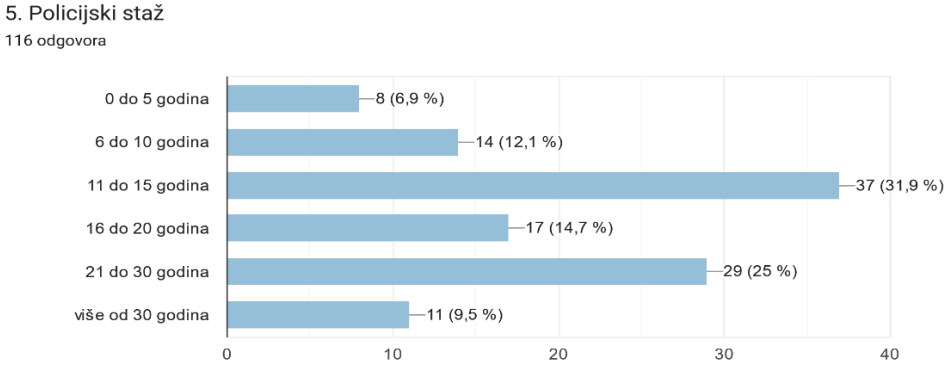
Anketirajući policijske službenike visokoškolska kvalifikacija podijeljena je na višu stručnu spremu, visoku stručnu spremu, magisterij i doktorat znanosti te kvalifikacije nakon uvođenja bolonjskog procesa i to prvostupnika, stručnog specijalista i sveučilišnog specijalista. Analizirajući zbirno sve rubrike visokoškolskog obrazovanja dobiveni rezultati pokazuju da je ukupno 63,8% ispitanika steklo visokoškolsko obrazovanje. Najviše ispitanika iz ove kategorije steklo je visoku stručnu spremu (20,7%) i zvanje prvostupnika (18,1%). Nadalje, 12,9%

ispitanika steklo je zvanje stručnog specijalista, 6% višu stručnu spremu (po starom programu školovanja), a po 4,3% ispitanika su stekli zvanje sveučilišnog specijalista i magistra znanosti. Nitko od ispitanika nije stekao akademski naziv doktora znanosti. Srednjoškolsku naobrazbu steklo je 34,5% ispitanika, dok je njih 1,7% navelo kako ima niže obrazovanje.

Ranije spomenuta provedena istraživanja u Sjedinjenim Američkim Državama pokazala su kako su krajem prošloga stoljeća ove poslove uglavnom obavljali policijski službenici sa stečenom srednjom stručnom spremom (93%), a što je bilo u skladu s tadašnjim potrebama i razvojem policijskih struktura. Ekspanzija droga na svjetskom tržištu i sve veća ponuda i potražnja rezultirali su izazovima u borbi protiv ovoga problema. Kao odgovor na složenost situacije došlo je do potrebe za zapošljavanjem stručnijega kadra, s višim stupnjem obrazovanja, kako bi se što efikasnije odgovorilo na izazove vezane uz suzbijanje zlouporabe droga. Ovaj trend pokazuju i rezultati ove ankete, koji pokazuju da čak 63,8% policijskih službenika koji obavljaju ove poslove ima visoki stupanj obrazovanja, što uključuje višu, visoku stručnu spremu i specijalizacije. Ovo ukazuje na značajnu promjenu obrazovne strukture kadra angažiranog u ovom specifičnom području policijskog rada, u odnosu na ranije provedena istraživanja na međunarodnoj razini.

8.2.1.5. Trajanje radnopravnog statusa na poslovima policijskog službenika

Varijabla trajanja radno-pravnog statusa policijskog službenika uključena je u istraživanje kao dio općih karakteristika ispitanika, s ciljem dobivanja profila osoba koje rade na poslovima suzbijanja zlouporabe droga. Analizom ove varijable omogućuje se uvid u radno iskustvo službenika na tim poslovima, što može biti relevantno za razumijevanje profesionalne strukture i potencijalnih razlika u pristupu radu među ispitanicima.

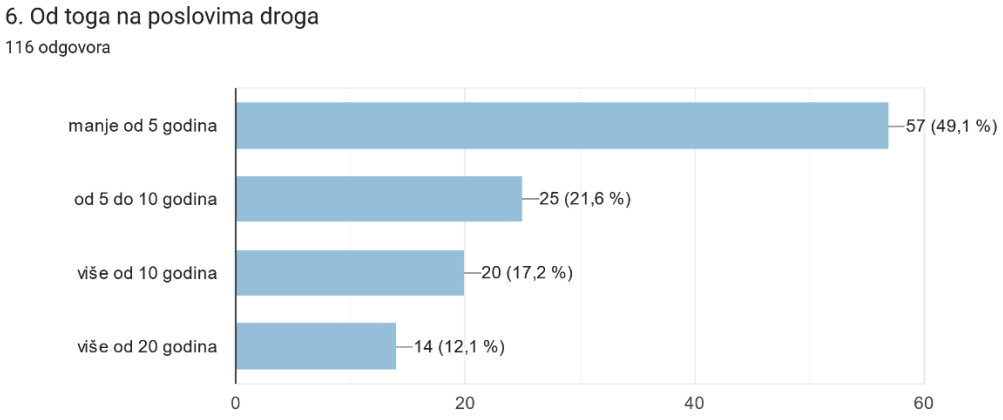


Grafikon 165: Policijski staž anketiranih policijskih službenika

U anketi je sudjelovalo ukupno 116 policijskih službenika, a distribucija njihovoga radnog staža prikazana je u grafikonu.

Ukupno 8 ispitanika (6,9%) ima 0 do 5 godina radnoga staža, njih 14 (12,1%) između 6 i 10 godina radnoga staža, a 37 ispitanika (31,9%) između 11 i 15 godina radnoga staža. Nadalje, 17 ispitanika (14,7%) koji su sudjelovali u istraživanju ima 16 do 20 godina radnoga staža, 29 ispitanika (25%) između 21 i 30 godina staža, a njih 11 (9,5%) više od 30 godina radnoga staža. Analizom podataka utvrdili smo da najveći udio ispitanika (31,9%) ima između 11 i 15 godina radnog staža, što sugerira da većina anketiranih policijskih službenika ima značajno profesionalno iskustvo, ali još uvijek nisu pred krajem karijere. Druga najzastupljenija skupina (25%) su službenici sa 21 do 30 godina staža, što ukazuje na prisutnost iskusnih profesionalaca koji su dugo angažirani u policijskim poslovima. Policijski službenici s najmanje iskustva (0 do 5 godina) čine najmanji dio uzorka (6,9%), što može ukazivati na to da se službenici koji rade na poslovima droga uglavnom regrutiraju među iskusnijim kadrovima. S druge strane, 9,5% ispitanika ima više od 30 godina staža, što pokazuje da određeni broj dugogodišnjih policijskih službenika ostaje aktivan u ovom segmentu rada.

Kako bi dobili dublji uvid u specifično radno iskustvo policijskih službenika koji obavljaju isključivo poslove vezane uz zlouporabu droga, dodana je varijabla koja se odnosi na radni staž proveden na poslovima iz ove domene. Dublji uvid u ovu varijablu omogućava nam bolje razumijevanje tko su ljudi koji rade na poslovima suzbijanja zlouporabe droga, te kako se njihovo radno iskustvo reflektira na učinkovitost rada.



Grafikon 166: Staž policijskih službenika na poslovima vezanim uz droge

Dobiveni podaci ukazuju na dominaciju osoba koje imaju manje iskustva na poslovima suzbijanja zlouporabe droga. Gotovo polovica ispitanika (49,1%) ima manje od 5 godina

iskustva na ovim poslovima. To može ukazivati na visoku fluktuaciju policijskih službenika na ovim poslovima ili na strategiju raspoređivanja mlađih kadrova u ovu oblast.
Srednje iskusni službenici (5-10 godina) čine 21,6% ispitanika, što sugerira da određeni broj policijskih službenika ostaje dulje na poslovima suzbijanja droga, ali ne nužno cijelu karijeru.
U skupini vrlo iskusnih službenika sa preko 20 godina radnoga staža na poslovima iz ove domene je samo 12,1% ispitanika što može ukazivati na rotiranje policijskih službenika koji se nakon određenog vremena raspoređuju na druge poslove kao i napredovanje iskusnijih službenika u upravljačke strukture, čime napuštaju operativne poslove vezane uz drogu.
Činjenica je da iskusniji službenici mogu imati bolji uvid u složene obrasce kriminala povezanog s drogom, dok mlađi kadar može donositi inovativne pristupe. Ako većina službenika ima manje od 5 godina staža na ovim poslovima, postavlja se pitanje postoji li izazov u dugoročnom zadržavanju iskusnih profesionalaca u ovom području? Budući da gotovo polovica ispitanika ima kratko iskustvo, kontinuirana edukacija i mentorstvo od strane iskusnijih kolega mogu igrati ključnu ulogu u podizanju operativne učinkovitosti u suzbijanju narko kriminala.

8.2.2. Osobni stavovi o suzbijanju zlouporabe droga u Hrvatskoj

Ispitivanje osobnih stavova policijskih službenika o drogama u kontekstu suzbijanja njihove zlouporabe u Hrvatskoj važno je kako bi se oblikovala politika suzbijanja zlouporabe droga. Naime, policijski službenici se nalaze na prvoj liniji u borbi protiv zlouporabe droga. Njihovi stavovi mogu utjecati na način na koji provode zakone i politike, ali i na uspjeh tih politika.
U ovome dijelu istraživanja autorica se orijentirala na mišljenje policijskih službenika o raširenosti droga u Hrvatskoj, kaznenim i prekršajnim odredbama, kažnjavanju u sudskoj praksi, faktorima koji utječu na povećanje droga, zlouporabi za vrijeme pandemije COVID-19 te eventualnim načinima smanjenja zlouporabe.

8.2.2.1. Percepcija o raširenosti droga u Hrvatskoj

Percepcija policijskih službenika o raširenosti droga u Hrvatskoj ključna je za razumijevanje stvarnog opsega problema i oblikovanje učinkovitih strategija za njegovu prevenciju i suzbijanje. Policajci, kao prvi kontakt s problematikom droga na terenu, svojim stavovima mogu utjecati na postavljanje prioriteta za resurse, izradu politika i provođenje

zakona. Ispitivanjem njihovih percepcija moguće je bolje usmjeriti mjere suzbijanja droga, identificirati područja koja zahtijevaju dodatnu pažnju i podršku te razviti dugoročne strategije za smanjenje zlouporabe droga u društvu.

Jedno od ključnih pitanja istraživanja bilo je procjena policijskih službenika o tome koliko je zlouporaba droga raširena u Republici Hrvatskoj. Rezultati jasno ukazuju na prevladavajuće mišljenje među ispitanicima. Od ukupno 116 policijskih službenika koji su sudjelovali u anketi, njih 114 (98,3%) smatra da je zlouporaba droga raširena pojava u Hrvatskoj, dok samo 2 ispitanika (1,7%) imaju suprotno mišljenje. Ovi podaci sugeriraju gotovo jednoglasan stav među policijskim službenicima da je problem zlouporabe droga značajan i široko prisutan u društvu. Policijski službenici su svakodnevno u kontaktu s različitim oblicima kriminaliteta povezanim s drogama, što im omogućuje uvid u stvarno stanje na terenu. Činjenica da gotovo svi ispitanici prepoznaju zlouporabu droga kao raširenu pojavu može ukazivati na potrebu za kontinuiranim preventivnim mjerama i strožom kontrolom nad distribucijom opojnih sredstava. S obzirom na dostupne statistike o zapljenama droga i kaznenim djelima povezanima s narkoticima, rezultati ove ankete mogu biti u skladu s objektivnim pokazateljima o prisutnosti problema u društvu.

Jedan od ključnih istraživačkih ciljeva ovog rada bio je ispitati percepciju policijskih službenika o trendovima u konzumaciji i dostupnosti droga tijekom proteklog desetljeća. Ova varijabla ujedno je bila povezana s hipotezom H1, koja pretpostavlja da je u posljednjih deset godina došlo do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj. Rezultati istraživanja jasno pokazuju da gotovo svi ispitanici (97,4%) smatraju da je došlo do porasta konzumacije i dostupnosti droga, dok samo 2,6% njih smatra suprotno. Policijski službenici kroz svoj rad izravno svjedoče pojavama vezanim uz trgovinu i konzumaciju droga, što im omogućava realan uvid u situaciju.

Na temelju dobivenih podataka može se zaključiti da je **hipoteza H1 potvrđena**, budući da gotovo svi ispitanici percipiraju trend porasta konzumacije i dostupnosti droga. Iako je riječ o subjektivnoj procjeni policijskih službenika, njihovo mišljenje može biti značajan indikator za daljnja istraživanja i analizu službenih podataka o zapljenama droga, kaznenim djelima vezanim uz narkotike i zdravstvenim statistikama.

Budući da policijski službenici kroz svoj rad dolaze u doticaj s preprodajom i konzumacijom droga, njihova percepcija raširenosti ovog problema može biti oblikovana profesionalnim iskustvom. Druge skupine, poput zdravstvenih djelatnika ili stručnjaka za socijalne politike, mogle bi imati drugačije uvide temeljene na svojim izvorima podataka, primjerice statistikama liječenja ovisnosti ili istraživanjima o prevalenciji uporabe droga u populaciji.

8.2.2.2. Stavovi o kaznenim i prekršajnim odredbama koje se odnose na zlouporabu droga

Stavovi policijskih službenika o kaznenim i prekršajnim odredbama vezanim za zlouporabu droga ključni su za procjenu učinkovitosti zakonodavstva i njegove primjene u praksi. Oni utječu na provođenje zakona, prevenciju kriminaliteta te razlikovanje između konzumenata i preprodavača. Također, mogu ukazati na potrebu za reformom zakona kako bi bio usklađen s međunarodnim trendovima i realnim izazovima na terenu. Njihova percepcija pravosudnog sustava može oblikovati povjerenje u institucije i strategije borbe protiv zlouporabe droga. Stoga je bilo nužno ispitati stavove policijskih službenika o strogoći kaznenih odredbi vezanih za proizvodnju i prodaju droga, kao i o strogoći prekršajnih mjera vezanih uz posjedovanje droga te načinu kažnjavanja u sudskoj praksi. Ovi uvidi omogućuju bolje razumijevanje učinkovitosti postojećeg zakonodavnog okvira i njegovog utjecaja na suzbijanje zlouporabe droga.

Jedan od ključnih aspekata istraživanja bio je ispitati mišljenje policijskih službenika o strogoći kaznenih odredbi koje reguliraju proizvodnju i prodaju droga. Rezultati ankete pokazuju da velika većina ispitanika, njih 92 (79,3%), smatra da kaznene odredbe nisu dovoljno stroge, dok 24 ispitanika (20,7%) vjeruje da su postojeće kaznene mjere adekvatne. Ovi podaci pokazuju na rasprostranjeno mišljenje među policijskim službenicima da kaznena politika prema proizvođačima i dilerima droga nije dovoljno rigorozna. Ovi podaci mogu poslužiti kao temelj za analizu potrebe za izmjenama kaznenih odredbi jer neadekvatne kazne mogu poticati nastavak kriminalnih aktivnosti i daljnji porast zlouporabe droga

Istraživanje je također ispitalo mišljenje policijskih službenika o strogoći kažnjavanja za kaznena djela povezana s drogom. Rezultati pokazuju da 96,6% ispitanika smatra kako sudske kazne nisu dovoljno stroge, što ukazuje na nesrazmjer između zakonskih odredbi i njihove primjene u sudskoj praksi. Ovakva percepcija može umanjiti odvraćajući učinak kazni i povećati rizik od ponavljanja kaznenih djela. Kako bi se unaprijedila borba protiv zlouporabe droga, *potrebno je razmotriti strože sankcije te dosljedniju primjenu zakona.*

Sljedeća varijabla odnosila se na percepciju policijskih službenika o strogoći prekršajnih odredbi vezanih uz posjedovanje droga. Rezultati pokazuju da 64,7% ispitanika smatra kako prekršajne odredbe za posjedovanje droga nisu dovoljno stroge, dok 37,1% ispitanika vjeruje da su postojeće sankcije primjerene. Za razliku od kaznenih odredbi koje se odnose na proizvodnju i prodaju droga, gdje je izražen gotovo jednoglasan stav o potrebi za strožim kaznama, stavovi policijskih službenika o prekršajnim odredbama za posjedovanje droga nešto

su podijeljeniji. Naime, oni koji podržavaju strože sankcije smatraju da blaže kazne za posjedovanje mogu doprinijeti većoj dostupnosti i širenju zlouporabe droga (što je potvrdila i varijabla koja je ispitivala stavove policijskih službenika o dekriminalizaciji i legalizaciji, a što je prezentirano niže u tekstu).

Ovi podaci mogu potaknuti rasprave o zakonodavnoj politici prema konzumentima droga. Ako policijski službenici smatraju da su kazne preblage, moguće su izmjene poput:

- Strožih sankcija za ponavljače prekršaja.
- Razlikovanja kazni prema obrascima ponašanja počinitelja (npr. između povremenih konzumenata („rekreativnih korisnika“) i osobama koje se učestalo pojavljuju u prekršajnim evidencijama kao recidivisti.
- Jačanja prevencije i rehabilitacije kao alternative prekršajnim kaznama.

Iako većina policijskih službenika smatra da su kaznene sankcije prema preprodavačima droge preblage, važno je napomenuti da bi pravni stručnjaci i suci mogli drugačije interpretirati ove odredbe. Njihova perspektiva mogla bi uzeti u obzir i druge čimbenike, poput pravnih standarda proporcionalnosti kazne i prava okrivljenika.

8.2.2.3. Promjene u dostupnosti i konzumacije droga

Promjene u dostupnosti i konzumacije droga važan su pokazatelj trendova u zlouporabi opojnih sredstava i učinkovitosti mjera suzbijanja. Istraživanja, kao i percepcija policijskih službenika, mogu pružiti uvid u to kako se situacija razvijala tijekom proteklih godina.

Sljedeća varijabla ispitivala je percepciju policijskih službenika o tome je li u posljednjih deset godina porastao udio otkrivenih kaznenih djela vezanih uz drogu proporcionalno porastu potrošnje droga. Ova analiza je posebno važna u kontekstu **Hipoteze H2**, koja postulira da je u posljenjih deset godina porastao udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droge.

Većina ispitanika (69,8%) smatra da je broj otkrivenih kaznenih radnji povezanih s drogom proporcionalno porastao s potrošnjom droga, dok 31% ispitanika vjeruje da taj porast nije u skladu s povećanjem potrošnje.

Rezultati istraživanja mogu se tumačiti u kontekstu **potvrde Hipoteze H2**, budući da značajan udio ispitanika prepoznaje rast potrošnje droga i povećanu dostupnost, što je dovelo i do većeg broja otkrivenih kaznenih djela. No, istovremeno, činjenica da trećina ispitanika ne vidi proporcionalan porast može ukazivati na potrebu za povećanjem učinkovitosti policijskog rada, što bi omogućilo otkrivanje većeg broja kaznenih djela. Ako je udio otkrivenih kaznenih djela

proporcionalno porastao s potrošnjom droga, to može značiti da policijske aktivnosti i zakonodavne mjere prate rast ovog problema. Međutim, nesklad koji dio ispitanika prepoznaje može ukazivati na potrebu za jačanjem policijskih kapaciteta i resursa kako bi se osiguralo da kazneni sustav učinkovito odgovara na porast konzumacije droga te boljom suradnjom s drugim institucijama i tijelima (radi bolje kontrole i prevencije).

8.2.2.4. Učinkovitost kriminalističkog istraživanja i kaznene politike

Učinkovitost kriminalističkog istraživanja i kaznene politike ključni su faktori u borbi protiv zlouporabe droga. Policijska istraživanja omogućuju otkrivanje kaznenih djela i procesuiranje počinitelja, dok kaznena politika određuje pravni okvir i način sankcioniranja.
Hipoteza H5 pretpostavlja da je povećana dostupnost i konzumacija droga rezultat smanjene učinkovitosti kriminalističkog istraživanja, što je evaluirano kroz percepciju policijskih službenika u okviru zasebne varijable.
Rezultati istraživanja pokazuju da velika većina policijskih službenika (86,2%) ne smatra kako povećana dostupnost i konzumacija droga proizlaze iz smanjene učinkovitosti kriminalističkog istraživanja, dok 14,7% ispitanika podržava tu tvrdnju.
Dobiveni podaci sugeriraju da većina ispitanika ne vidi kriminalistička istraživanja kao ključni faktor povećane dostupnosti droga.
Policijski službenici kao glavne razloge povećane dostupnosti droga navode:

- **Nedostatak specijaliziranog kadra** – premalo policijskih službenika posvećenih suzbijanju zlouporabe droga, dok su ostali preopterećeni administrativnim poslovima, općim kriminalitetom i osiguravanjem granica.
- **Smanjenje broja kriminalističkih istraživanja** – ukidanje određenih linija rada i manjak resursa rezultiraju slabijom provedbom istraživanja, osobito na razini policijskih postaja.
- **Zastarjele metode istraživanja** – kriminalci koriste nove tehnologije i metode komunikacije, dok policija nema adekvatne tehničke alate i zakonske podloge za dokazivanje kaznenih djela.
- **Neučinkovita suradnja i pravni okvir** – spora i kompliciranа koordinacija s državnim odvjetništvom te pravni propisi (ZKP) koji, prema mišljenju policajaca, idu u korist počiniteljima.
- **Neravnomjeran fokus u istraživanjima** – prioritet se daje kvantiteti slučajeva umjesto kvalitetnoj prevenciji i suzbijanju trgovine drogom na višim razinama.
- **Prekomjerna administracija i birokracija** – previše papirologije i unutarnjih dopisa

umanjuje operativnu učinkovitost i terenski rad policije.

- **Neujednačena praksa i kriteriji postupanja** – različiti pristupi unutar policijskih rodova te naglasak na proceduralne elemente umjesto na operativnu učinkovitost u borbi protiv droga.

Ovi čimbenici ukazuju na potrebu za boljom organizacijom policijskog sustava, modernizacijom metoda istraživanja te povećanjem broja specijaliziranih službenika za suzbijanje kriminaliteta droga.

U okviru ispitivanja učinkovitosti kriminalističkog istraživanja i kaznene politike, analizirana je i varijabla koja se odnosi na percepciju policijskih službenika o tome je li povećana dostupnost i konzumacija droga posljedica smanjene učinkovitosti kaznene politike sudova.

Prema rezultatima istraživanja, većina policijskih službenika (57,8%) smatra da smanjena učinkovitost kaznene politike sudova doprinosi većoj dostupnosti i konzumaciji droga. Njihova obrazloženja mogu se grupirati u nekoliko ključnih problema:

1. **Preblage kazne i njihov nedovoljan odvraćajući učinak**
    - Kazne za kaznena djela povezana s drogom su niske, često ispod zakonski propisanih minimuma.
    - Počinitelji ne osjećaju strah od sankcija jer izrečene kazne ne predstavljaju značajan odvraćajući faktor.
    - Velika zarada od preprodaje droga čini rizik od potencijalne kazne zanemarivim.
    - Kaznena politika ne odvraća nove i mlade preprodavače koji brzo ulaze u kriminalne aktivnosti.
2. **Česta praksa uvjetnih kazni i oslobađajućih presuda**
    - Veliki broj osuđenih dilera i preprodavača dobiva uvjetne kazne umjesto zatvorskih kazni, čak i kod višestrukih recidivista.
    - Neujednačena sudska praksa – neki recidivisti su strogo kažnjeni, dok drugi prolaze s minimalnim sankcijama.
    - Počinitelji često dobivaju "uvjet na uvjet", čime se stvara percepcija nekažnjivosti.
    - Policijski službenici navode da su zatvorske kazne iznimno rijetke, a ako se i izreknu, često su manje od dvije godine.
3. **Dugotrajni i neučinkoviti sudski procesi**
    - Sporost pravosudnog sustava omogućava počiniteljima nastavak kriminalnih aktivnosti tijekom sudskog postupka.
    - Dugo trajanje procesa daje javnosti dojam da kaznena djela ostaju nekažnjena.

- Odgađanja izvršenja kazni – nakon presude, počinitelji često ostaju na slobodi dok čekaju služenje kazne, čime nastavljaju s ilegalnim aktivnostima.
- Veliki broj slučajeva završava prekršajnim prijavama i novčanim kaznama, umjesto ozbiljnijim kaznenim sankcijama.

4. **Promjene zakona koje su dovele do blažeg kažnjavanja**
    - Policijski službenici ističu da je 2013. godine kazna za preprodaju droge smanjena s minimalno 3 godine zatvora na 1 godinu, što u praksi znači da dileri često dobivaju uvjetne kazne (izmjenama Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 01.01.2013. godine kazne su smanjene, ali raspon kazne za preprodaju droge sada iznosi od jedne do dvanaest godina zatvora, ovisno o težini kaznenog djela i okolnostima. To znači da sudovi imaju diskrecijsko pravo izricati kazne unutar tog raspona, što u praksi može dovesti do blažih kazni, uključujući i uvjetne osude, posebno za manje teške slučajeve).
    - Ova promjena, prema njihovim tvrdnjama, dovela je do povećanja broja novih preprodavača droge jer rizik od ozbiljnih posljedica više ne postoji.
5. **Percepcija korupcije i nedostatka strože primjene zakona**
    - Pojedini policijski službenici istaknuli su korumpiranost i blagost sudova, što omogućava pojedincima izbjegavanje ozbiljnijih kazni.
    - Sudovi često izriču minimalne kazne, a recidivisti nisu adekvatno sankcionirani.
    - Kaznena politika prema preprodavačima droga je neučinkovita i ne prati suvremene trendove kriminaliteta droga.

Rezultati analize ukazuju na to da policijski službenici kaznenu politiku sudova vide kao nedovoljno strogu i neučinkovitu u odvraćanju počinitelja. Njihova obrazloženja ističu blage kazne, dugotrajne sudske postupke i neujednačenu praksu kažnjavanja, što prema njihovom mišljenju doprinosi povećanju dostupnosti i konzumacije droga.

Na temelju ove analize jasno je da je svrsishodno postrožiti kaznenu politiku za preprodavače i recidiviste, uvesti konzistentnije sudske prakse radi dosljednog i odvraćajućeg kažnjavanja, povećati minimalnih zatvorskih kazni kako bi se smanjila percepcija nekažnjivosti, ubrzati sudske postupke radi veće učinkovitosti te jačati suradnju između policije i pravosuđa kako bi se osiguralo brže i učinkovitije procesuiranje kaznenih djela povezanih s drogom.

Ova analiza jasno pokazuje da policijski službenici prepoznaju probleme unutar kaznenog pravosuđa koji, prema njihovom mišljenju, olakšavaju dostupnost droga i povećavaju broj konzumenata.

U okviru istraživanja o učinkovitosti kriminalističkog istraživanja i kaznene politike,

analizirana je i percepcija policijskih službenika o tome koliko drugi faktori, neovisni o zakonodavstvu, sudskoj praksi i radu policije, doprinose povećanoj dostupnosti i konzumaciji droga.

Velika većina ispitanika (84,5%) smatra da povećanje dostupnosti i konzumacije droga proizlazi iz faktora koji nisu izravno povezani s radom policije, zakonodavstvom i sudskom praksom, dok 16,4% ispitanika ne dijeli takvo mišljenje.

Dodatno, ispitanici su identificirali ključne druge faktore koji doprinose povećanoj dostupnosti droga:

- Društvena prihvaćenost droga (81%) – normalizacija konzumacije droga u društvu, osobito među mladima.
- Nedostatak specijaliziranih policijskih službenika (62,1%) – smanjenje broja policajaca koji se bave isključivo kriminalitetom droga.
- Ukidanje linijskih policajaca (57,8%) – ukidanje određenih radnih mjesta u policiji koja su bila ključna za suzbijanje zlouporabe droga.
- Otvaranje granica (54,3%) – lakši međunarodni transport droga, posebno nakon ulaska Hrvatske u Schengenski prostor.
- Psihosocijalni problemi modernog društva (45,7%) – povećana potražnja za drogama zbog ekonomskih i društvenih problema.
- Domišljatost preprodavača (38,8%) – novi oblici distribucije koji otežavaju otkrivanje kriminalnih aktivnosti.
- Odgoj i obrazovanje (40,5%) – nedovoljna edukacija mladih o štetnosti droga.
- Veća kupovna moć građana (31%) – omogućuje lakšu nabavu droga.
- Dostupnost informacija na internetu (36,2%) – olakšava pristup informacijama o nabavi i konzumaciji droga.

Ovi podaci ukazuju da policijski službenici prepoznaju širi društveni i globalni kontekst kao ključni uzrok rasta zlouporabe droga. Najveći naglasak stavljen je na društvenu prihvaćenost konzumacije droga, što sugerira da represivne mjere same po sebi nisu dovoljne za učinkovito suzbijanje problema. Također, rezultati ukazuju na strukturne probleme u policijskom sustavu, poput nedostatka specijaliziranih službenika i ukidanja linijskih policajaca, što otežava proaktivno suzbijanje zlouporabe droga. Dodatno, faktori poput otvaranja granica i domišljatosti preprodavača ukazuju na sve sofisticiranije metode krijumčarenja i distribucije droga, što zahtijeva prilagodbu strategija suzbijanja.

S obzirom na to da većina ispitanika smatra da su ključni uzroci povećanja dostupnosti droga

povezani s vanjskim faktorima, moguće mjere uključuju jačanje preventivnih mjera i edukacije, povećanje broja specijaliziranih policijskih službenika kako bi se osigurao učinkovitiji nadzor nad trgovinom drogom, međunarodna suradnja (s ciljem suzbijanja krijumčarenja droga preko otvorenih granica) te smanjenje društvene tolerancije prema konzumaciji droga kroz otvorene tribine i zakonodavne mjere.

Iako policijski službenici ističu određene strukturne probleme u provođenju kriminalističkih istraživanja, pravosudni i zakonodavni stručnjaci mogli bi imati drugačije viđenje faktora koji utječu na učinkovitost suzbijanja zlouporabe droga. Njihova perspektiva mogla bi uključivati i aspekte kao što su kapaciteti sudova, usklađenost zakonodavnih mjera s međunarodnim standardima te dostupnost rehabilitacijskih programa za ovisnike.

8.2.2.5. Utjecaj pandemije COVID-19 na dostupnost i konzumaciju droga

Pandemija uzrokovana virusom COVID-19 predstavlja jedan od najbitnijih događaja u 21. stoljeću. Virus nazvan „korona“ pojavio se u Kini u prosincu 2019. godine te je vrlo brzo zahvatio cijeli svijet. U svega nekoliko mjeseci dogodile su se velike promjene u svjetskom poretku. Već u ožujku 2020. godine gotovo cijeli svijet bio je u karanteni kako bi se zaštitilo širenje zarazne bolesti.

U okviru istraživanja analiziran je utjecaj pandemije COVID-19 na dostupnost i konzumaciju droga, s ciljem testiranja **Hipoteze H6**, koja pretpostavlja da je pandemija promijenila obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga.

Osim socijalnog distanciranja, pandemija je donijela ograničenja putovanja i zatvaranje državnih granica, što je imalo utjecaj na distribuciju droga. Istraživanja provedena u Europi i SAD-u pokazala su različite učinke pandemije na obrasce konzumacije droga. Dok je konzumacija stimulansa poput MDMA-a pala zbog zatvaranja noćnih klubova i smanjenih društvenih okupljanja, upotreba kanabisa porasla je, osobito u državama gdje je legaliziran. Studije provedene u Njemačkoj[911] i Nizozemskoj[912] pokazale su da su promjene u dostupnosti droga bile ograničene i kratkotrajne, pri čemu je većina korisnika nastavila s istim obrascima konzumacije.

[911] Norbert Scherbaum i sur., "Availability of Illegal Drugs During the COVID-19 Pandemic in Western Germany," *Frontiers in Psychiatry* 12 (23. travnja 2021): 648273, https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.648273 (posjećeno 1. lipnja 2024).

[912] Annemieke Benschop, Fleur van Bakkum i Jurjen J. Noijen, "Changing Patterns of Substance Use During the Coronavirus Pandemic: Self-Reported Use of Tobacco, Alcohol, Cannabis, and Other Drugs," *Frontiers in Psychiatry* 12 (26. svibnja 2021): 633551, https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.633551 (posjećeno 1. lipnja 2024).

Istraživanje provedeno u Sjedinjenim Američkim Državama pokazalo je porast prodaje kanabisa u državama gdje je rekreacijska upotreba legalna, što se podudara s razdobljem ograničenja kretanja i socijalne izolacije[913]. S druge strane, Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama zabilježio je pad konzumacije droga u prvom dijelu pandemije, ali i brz povratak na prethodnu razinu nakon popuštanja mjera[914].

Pandemija je privremeno poremetila distribucijske rute droga, ali su se organizirane kriminalne skupine brzo prilagodile novim uvjetima. Zbog zatvorenih granica, krijumčarenje pomorskim putem ostalo je dominantno, dok je zračni promet putnika značajno opao, smanjujući krijumčarenje putem aerodroma. Istovremeno, povećana je upotreba dark weba i digitalnih metoda plaćanja za trgovinu drogom.

Pandemija je rezultirala smanjenim brojem osoba koje su se uključile u programe liječenja ovisnosti. Zatvaranje ustanova i otežan pristup zdravstvenim uslugama doveli su do smanjenja broja liječenih osoba za 20% u 2020. godini u odnosu na prethodnu godinu. Također, nestašica heroina potaknula je veću upotrebu zamjenskih terapija i sintetskih opioida, što može imati dugoročne posljedice na javno zdravlje.

Ispitujući varijablu utjecaja pandemije COVID-19 na droge, anketa policijskih službenika dala je sljedeće rezultate:

- 41,4% ispitanika smatra da pandemija nije značajno utjecala na dostupnost i konzumaciju droga.
- 33,6% ispitanika vjeruje da su promjene bile privremene i da se tržište vratilo na prethodnu razinu.
- 25% ispitanika smatra da su promjene trajne i da su ostavile dugoročne posljedice na distribuciju droga.

Rezultati istraživanja pokazuju da je pandemija COVID-19 privremeno promijenila obrasce dostupnosti i konzumacije droga. Iako su neka tržišta doživjela poremećaje, dugoročne promjene su ograničene, jer su se obrasci potrošnje i distribucije droga uglavnom vratili na razinu prije pandemije nakon ukidanja ograničenja. Time se **Hipoteza H6 može djelomično potvrditi**, jer pandemija jest imala utjecaj, ali su dugoročne posljedice ostale ograničene.

Implikacije ovih rezultata ukazuju na potrebu za daljnjim istraživanjem digitalne trgovine drogama, prilagodbom strategija policijskog nadzora te analizom novih obrazaca potrošnje

[913] Jeffrey K. Niles, Jeffrey Gudin, Jesse Radcliff i Harvey W. Kaufman, "Epidemija opioida unutar pandemije COVID-19: Testiranje na lijekove 2020. godine," *Upravljanje zdravljem stanovništva* (2020), https://doi.org/10.1089/pop.2020.0230 (posjećeno 1. lipnja 2024).

[914] EMCDDA, *Europsko izvješće o drogama: Trendovi i razvoj*, 2021, 10.

droga koji su se razvili tijekom pandemije. Ovi podaci mogu poslužiti kao temelj za bolje razumijevanje utjecaja globalnih kriza na ilegalno tržište droga te omogućiti razvoj učinkovitijih politika kontrole i prevencije.

8.2.2.6. Rješenje i prijedlozi za suzbijanje zlouporabe droga

Anketa provedena među policijskim službenicima uključivala je varijable vezane uz strategije za smanjenje zlouporabe droga i moguća rješenja za suzbijanje njihove uporabe. Rezultati pokazuju percepciju sudionika o najučinkovitijim mjerama u borbi protiv ilegalnih supstanci.

Kod pitanja na koga se treba fokusirati kako bi se smanjila zlouporaba droga policijski službenici mogli su ponuditi više odgovora. Rezultati su slijedeći:

- Velike dobavljače – 101 ispitanik (87,1%)
- Lokalne dilere – 70 ispitanika (60,3%)
- Ovisnike droga – 24 ispitanika (20,7%)

Analiza ovih podataka ukazuje na to da većina ispitanika (87,1%) smatra da se suzbijanje zlouporabe droga treba usmjeriti na velike trgovce i dobavljače, čime se pokušava smanjiti količina droge dostupne na tržištu. Oko 60,3% ispitanika podržava fokus na lokalne dilere, što ukazuje na prepoznavanje problema distribucije na manjoj razini. Manji dio ispitanika (20,7%) vidi potrebu za usmjeravanjem na ovisnike, što sugerira da represivne mjere nisu primarno usmjerene na korisnike droga, već na opskrbne lance.

Druga varijabla ispitivala je koje su mjere najefikasnije u smanjenju upotrebe droga. Rezultati su sljedeći:

- Zatvor – 90 ispitanika (77,6%)
- Novčane kazne – 54 ispitanika (46,6%)
- Liječenje – 52 ispitanika (44,8%)

Iz analize podataka vidljivo je da većina ispitanika (77,6%) smatra da bi zatvorske kazne bile najučinkovitije u smanjenju zlouporabe droga. Ovo upućuje na vjerovanje u strože represivne mjere kao sredstvo odvraćanja od trgovine i konzumacije droga. Gotovo polovica ispitanika (46,6%) podržava financijske kazne, što implicira da bi ekonomske sankcije mogle igrati značajnu ulogu u odvraćanju od upotrebe i trgovine drogama. S druge strane, 44,8% ispitanika naglašava važnost liječenja, što ukazuje na prepoznavanje potrebe za rehabilitacijskim programima kao dijelom rješenja problema ovisnosti.

Analiza odgovora policijskih službenika ukazuje na to da većina podržava suzbijanje

zlouporabe droga kroz represivne mjere, prvenstveno usmjerene na velike dobavljače i lokalne dilere. Istovremeno, postoji prepoznavanje potrebe za rehabilitacijom ovisnika, iako u manjoj mjeri.

8.2.3. Osobni stavovi policijskih službenika o štetnosti droga u Hrvatskoj

Kako bi se stekao dublji uvid u percepciju problema droga među policijskim službenicima, analiziran je segment ankete koji se odnosi na njihove osobne stavove o različitim vrstama droga te njihovoj dostupnosti na ilegalnom tržištu u Hrvatskoj. Policijski službenici svakodnevno dolaze u doticaj s problematikom zlouporabe droga, što im omogućuje jedinstvenu perspektivu o učincima pojedinih supstanci, trendovima u distribuciji te o promjenama na tržištu opojnih sredstava.

U ovom dijelu istraživanja ispitano je mišljenje policijskih službenika o tome koja se droga smatra najmanje štetnom, a koja predstavlja najveću opasnost za pojedinca i društvo. Također, analizirana je njihova percepcija dostupnosti sintetskih kanabinoida i crack kokaina te njihovo viđenje trenda uporabe heroina – je li njegova prisutnost na ilegalnom tržištu u porastu ili opadanju. Ove informacije mogu biti ključne u oblikovanju budućih strategija prevencije i suzbijanja zlouporabe droga, kao i u prilagodbi policijskih postupanja u skladu s novim pojavnostima na terenu.

8.2.3.1. Percepcija najmanje štetne droge

Policijski službenici su u najvećem broju marihuanu identificirali kao najmanje štetnu drogu. Od 116 ispitanika, njih 103 (88,8%) smatra da marihuana predstavlja najmanju opasnost u usporedbi s ostalim drogama. Ostale droge su u znatno manjoj mjeri percipirane kao najmanje štetne – kokain (9,5%), heroin (5,2%), nove sintetske droge (5,2%), amfetamin/metamfetamin/MDMA (2,6%) te LSD (1,7%). Ovi rezultati ukazuju na prevladavajuće mišljenje među policijskim službenicima da marihuana, iako ilegalna, nosi najmanji rizik po zdravlje pojedinca u usporedbi s drugim psihoaktivnim tvarima.

8.2.3.2. Percepcija najštetnije droge

Na pitanje o tome koja se droga smatra najštetnijom, većina ispitanika (njih 91 tj. 78,4%) odabrala je heroin. Također, značajan udio odgovora pokazuje zabrinutost zbog novih

sintetskih droga, koje je 59 ispitanika (50,9%) označilo kao najštetnije. U usporedbi s heroinom i sintetskim drogama, kokain (12,9%), marihuana (9,5%), amfetamin/metamfetamin/MDMA (31,9%) i LSD (31%) percipirani su kao manje opasni, iako se i dalje prepoznaje njihov potencijal za štetne posljedice. Ovi podaci upućuju na to da policijski službenici heroin vide kao najozbiljniju prijetnju, ali istodobno prepoznaju sve veću opasnost sintetskih droga koje se pojavljuju na tržištu.

8.2.3.3. Dostupnost sintetskih kanabinoida

Velika većina ispitanika (114 ili 98,3%) smatra da se na ilegalnom tržištu sve više pojavljuju sintetski kanabinoidi, koji oponašaju učinke biljnih kanabinoida, ali su potencijalno opasniji. Samo dvoje ispitanika (1,7%) nije se složilo s tom tvrdnjom. Ovi podaci jasno ukazuju na raširenu percepciju među policijskim službenicima da su sintetski kanabinoidi postali ozbiljan problem te da njihova prisutnost na tržištu raste, predstavljajući veću prijetnju nego tradicionalni biljni kanabinoidi.

8.2.3.4. Dostupnost crack kokaina

Kad je riječ o crack kokainu, mišljenja su podijeljena. Oko 46,6% ispitanika smatra da je posljednjih godina crack postao dostupniji i da se češće konzumira u Hrvatskoj, dok 53,4% smatra da ta supstanca nije u porastu. Ovaj rezultat pokazuje određenu nesigurnost i nejedinstven stav među policijskim službenicima u pogledu trenda distribucije crack kokaina na ilegalnom tržištu.

8.2.3.5. Trendovi u konzumaciji heroina

Na pitanje o konzumaciji heroina, većina ispitanika (68,1%) smatra da se heroin posljednjih godina sve rjeđe konzumira. S druge strane, 31,9% ispitanika nije se složilo s tom tvrdnjom, što upućuje na to da i dalje postoji značajan broj policijskih službenika koji vjeruju da heroin i dalje ima stabilnu prisutnost među konzumentima droga. Ovi podaci ukazuju na moguće smanjenje popularnosti heroina u usporedbi s drugim supstancama, no još uvijek postoji podijeljeno mišljenje među stručnjacima koji se bave suzbijanjem zlouporabe droga.

8.2.4. Osobni stavovi policijskih službenika o dekriminalizaciji i legalizaciji droga

U ovom dijelu analizirani su stavovi policijskih službenika o dekriminalizaciji i legalizaciji droga, uključujući njihovo mišljenje o zakonskim odredbama, učincima dekriminalizacije iz 2013. godine te potencijalnim promjenama koje bi mogle poboljšati postojeći zakonski okvir.

8.2.4.1. Stavovi o legalizaciji droga

Rezultati ankete pokazuju da policijski službenici u velikoj većini ne podržavaju legalizaciju droga, odnosno zakonske promjene koje bi omogućile slobodnu prodaju droga, poput alkohola u Republici Hrvatskoj. Čak 89,7% ispitanika (104) izjasnilo se protiv legalizacije, dok ju podržava samo 11,2% (13) ispitanika. Ovaj podatak jasno pokazuje visok stupanj protivljenja ideji potpunog legalnog pristupa drogama među osobljem koje se svakodnevno bavi suzbijanjem zlouporabe droga.
Rezultati pokazuju snažno protivljenje policijskih službenika legalizaciji droga, što je u skladu s njihovom profesionalnom ulogom u provođenju zakona. Međutim, javnozdravstveni stručnjaci, ekonomisti ili sociolozi mogli bi imati drugačije stavove temeljene na istraživanjima koja sugeriraju da određeni modeli regulacije mogu smanjiti crno tržište i kriminalne aktivnosti povezane s drogom.

8.2.4.2. Stavovi o dekriminalizaciji posjedovanja droge za vlastite potrebe

Slično kao kod legalizacije, i kod pitanja dekriminalizacije droga policijski službenici izražavaju visok stupanj protivljenja. 85,3% ispitanika (99) ne podržava dekriminalizaciju posjedovanja droge za osobne potrebe, dok ju podržava 14,7% (17) ispitanika. Ovaj rezultat sugerira da policijski službenici većinom smatraju kako posjedovanje droge ne bi trebalo biti legalizirano ili tretirano kao manji prekršaj, već da bi trebalo ostati podloženo strogim zakonskim sankcijama.

8.2.4.3. Percepcija posljedica dekriminalizacije nakon izmjena Kaznenog zakona iz 2013. godine

Pitanje o utjecaju dekriminalizacije droga za osobnu uporabu (koja je stupila na snagu izmjenama Kaznenog zakona 2013. godine) na ponudu i dostupnost droga pokazalo je da većina

policijskih službenika smatra kako su ove izmjene rezultirale povećanjem dostupnosti droga. Čak 71,6% ispitanika (83) vjeruje da je dekriminalizacija dovela do veće ponude i lakšeg pristupa drogama, dok 30,2% (35) ne dijeli to mišljenje. Ovaj podatak naglašava zabrinutost dijela policijskih službenika da su blaže zakonske mjere imale neplanirane negativne posljedice u vidu povećanja dostupnosti psihoaktivnih tvari.

Iako značajan postotak ispitanika povezuje dekriminalizaciju s povećanom dostupnošću droga, drugi izvori podataka, poput istraživanja o javnom zdravlju i kriminalnim statistikama, mogli bi pružiti dodatne uvide u stvarne učinke ove zakonske promjene. Stoga bi bilo korisno dodatno istražiti kako dekriminalizacija utječe na stopu ovisnosti, pristup liječenju i broj kaznenih djela povezanih s drogom.

8.2.4.4. Pravna preciznost zakonskih odredbi o dekriminalizaciji

Pitanje o jasnosti zakona u pogledu dekriminalizacije (posebno u kontekstu definicije vrsta i količina droge koje se smiju koristiti za osobne potrebe) pokazalo je da su policijski službenici podijeljeni. 56,9% (66) ispitanika smatra da zakon nije dovoljno jasan u vezi s tim pitanjem, dok 45,7% (53) smatra da su zakonske odredbe jasne. Ovi podaci upućuju na pravnu nesigurnost u provedbi zakona i moguću potrebu za preciznijim definiranjem zakonskih kriterija za razlikovanje osobne uporabe od trgovine drogom.

8.2.4.5. Obrazloženja za poboljšanja zakonskih odredbi

Na pitanje što bi trebalo nadopuniti ili promijeniti u zakonskim odredbama vezanim za dekriminalizaciju, ako ispitanici smatraju da postojeći zakon nije adekvatan, dobiveni su sljedeći odgovori:

- **Preciziranje količina** – Velik broj ispitanika istaknuo je da zakon ne propisuje jasne količine droge koje bi se smatrale osobnom uporabom. Predložene su konkretne količine, primjerice: marihuana 5-10 g, heroin do 0,5 g, kokain do 1 g, ecstasy 1 tableta.
- **Nedorečenost zakona** – Mnogi ispitanici smatraju da su odredbe Kaznenog zakona i Zakona o suzbijanju zlouporabe droga nejasne i previše podložne subjektivnoj interpretaciji policije, tužiteljstva i sudova, što dovodi do pravne nesigurnosti. Ova pravna nedosljednost može rezultirati različitim sudskim odlukama u sličnim slučajevima, čime se otežava provedba zakona i stvaraju neujednačeni pravni presedani.
- **Oštrije kazne** – Pojedini ispitanici predlažu povećanje kazni za posjedovanje droga,

kako novčanih tako i zatvorskih, uz pooštravanje sankcija za dilere. Prema njihovom mišljenju, trenutačne kaznene mjere nisu dovoljno odvraćajuće i ne doprinose učinkovitom suzbijanju zlouporabe droga.

- **Registracija konzumenata** – Pojavio se i prijedlog za registraciju konzumenata određenih droga (primjerice marihuane), uz mogućnost kontrolirane konzumacije u privatnim prostorima, strogo definirane regulacije prodaje te zabrane konzumacije na javnim mjestima. Ova regulacija bi uključivala evidenciju potrošača te medicinski nadzor nad konzumacijom.
- **Potpuno odbacivanje dekriminalizacije** – Neki ispitanici naglašavaju da dekriminalizacija nije donijela pozitivne rezultate te smatraju da se sve droge trebaju tretirati jednako – kao ilegalne i podložne kaznenim sankcijama.

Ovi odgovori ukazuju na to da policijski službenici smatraju kako su postojeće zakonske odredbe previše neprecizne i nedosljedne, što može otežavati njihovu primjenu u praksi. Većina se slaže da bi preciznije definiranje vrsta i količina droga za osobnu uporabu moglo doprinijeti većoj pravnoj sigurnosti i učinkovitijem provođenju zakona.

Na pitanje smatraju li dekriminalizaciju velikim promašajem hrvatskog zakonodavstva, 62,9% (73) ispitanika se složilo s tom tvrdnjom, dok 38,8% (45) nije dijelilo to mišljenje. Ovo ukazuje na značajan skepticizam policijskih službenika prema učincima dekriminalizacije i naglašava potrebu za preispitivanjem postojećih zakonskih rješenja.

Analiza stavova policijskih službenika o dekriminalizaciji i legalizaciji droga pokazala je da među njima prevladava snažno protivljenje ovim zakonskim mjerama. Većina ispitanika smatra da je dekriminalizacija iz 2013. godine dovela do povećanja dostupnosti droga te da zakon nije dovoljno precizan u pogledu definiranja količina i vrsta droga za osobnu uporabu. Istovremeno, mnogi prepoznaju potrebu za poboljšanjem postojećeg zakonskog okvira, ponajviše kroz jasnije definicije količina droge, uvođenje preciznijih kaznenih mjera i osiguravanje dosljedne sudske prakse. Ovi podaci mogu poslužiti kao važan pokazatelj za daljnje rasprave o politikama suzbijanja zlouporabe droga u Hrvatskoj.

8.2.5. Stavovi policijskih službenika o ovlastima i stručnosti policije

U ovom dijelu analize ispituju se stavovi policijskih službenika o adekvatnosti zakonskih ovlasti koje imaju u istraživanju kaznenih djela i prekršaja povezanih s drogama. Također, istražuje se njihovo mišljenje o resursima s kojima raspolaže policija, potrebi za jačanjem ulične redukcije, kao i percepcija stručnosti službenika koji rade na poslovima

vezanim uz zlouporabu droga. Osim toga, ispitanici su imali priliku predložiti dodatne ovlasti koje smatraju potrebnima za učinkovitije postupanje.

8.2.5.1. Zakonske ovlasti policijskih službenika u istraživanju kaznenih djela i prekršaja povezanih s drogama

Policijski službenici su podijeljeni u pogledu dostatnosti ovlasti koje im zakon omogućuje u istraživanju kaznenih djela povezanih s drogama. Anketa je pokazala da 62,9% ispitanika (73) smatra da imaju dovoljno ovlasti za istraživanje kaznenih djela, dok 37,9% (44) vjeruje da su njihove ovlasti nedostatne.

Kada je riječ o prekršajima vezanim uz droge, veći postotak ispitanika smatra da policijski službenici raspolažu dovoljnim ovlastima. Čak 69,8% (81) ispitanika navodi da postojeće zakonske ovlasti omogućuju učinkovito istraživanje prekršaja, dok 30,2% (35) smatra suprotno. Ovi rezultati pokazuju da je percepcija policajaca o vlastitim ovlastima nešto bolja u kontekstu prekršaja nego kod kaznenih djela.

8.2.5.2. Predložene dodatne ovlasti za istraživanje kaznenih djela povezanih s drogama

Ispitanici koji su smatrali da su policijske ovlasti nedostatne imali su priliku navesti konkretne promjene koje bi mogle poboljšati učinkovitost policijskog rada. Među najčešćim prijedlozima izdvajaju se:

- **Pojednostavljenje pretraga** – Više ispitanika predlaže omogućavanje pretraga osoba i vozila bez sudskog naloga, posebno za osobe koje su već ranije prijavljene zbog prekršaja ili kaznenih djela vezanih uz zlouporabu droga.
- **Lakše odobravanje posebnih dokaznih radnji** – Ispitanici navode potrebu za jednostavnijim odobravanjem posebnih dokaznih radnji poput tajnog praćenja, prikrivenih istražitelja i simulirane kupnje droge.
- **Poboljšanje tehničke i materijalne opreme** – Dio ispitanika smatra da bi se poboljšanjem materijalnih i tehničkih resursa omogućila učinkovitija kriminalistička istraživanja.
- **Regulacija digitalnih istraga** – Neki ispitanici ističu da zakoni ne prate razvoj tehnologije te predlažu jasnije reguliranje istražnih radnji na internetu, uključujući nadzor komunikacija i traganje za dokazima u digitalnom okruženju.
- **Izmjene u proceduri pretrage domova** – Predložene su promjene u zakonima koje bi

omogućile provođenje pretraga domova bez sudskog naloga u određenim okolnostima te pojednostavljenje procedura provođenja pretrage.

Ove preporuke ukazuju na to da policijski službenici smatraju da bi određene zakonske prilagodbe omogućile učinkovitije postupanje u borbi protiv zlouporabe droga.
Važno je napomenuti da bi predložene promjene u policijskim ovlastima mogle zahtijevati širu pravnu i etičku raspravu. Na primjer, pravnici i organizacije za ljudska prava mogli bi imati drugačiji stav o balansiranju između potreba za učinkovitim istraživanjem i zaštite temeljnih građanskih prava.

8.2.5.3. Resursi policije u borbi protiv zlouporabe droga

Velika većina policijskih službenika smatra da policija u Hrvatskoj nema dovoljno resursa za učinkovitu borbu protiv zlouporabe droga. Čak 87,1% (101) ispitanika ocijenilo je resurse kao nedostatne, dok samo 13,8% (16) smatra da su oni adekvatni. Ovaj podatak jasno ukazuje na percepciju policijskih službenika da su materijalni, tehnički i kadrovski kapaciteti ograničeni, što može otežavati provođenje istražnih radnji i operativnih aktivnosti.

8.2.5.4. Potreba za jačanjem ulične redukcije

Gotovo svi ispitanici (97,4% ili 113) podržavaju jačanje ulične redukcije kroz povratak linijskih policajaca specijaliziranih za rad na suzbijanju zlouporabe droga u policijskim postajama. Samo 2,6% (3) ispitanika nije podržalo ovu mjeru. Ovaj rezultat ukazuje na to da policijski službenici vjeruju kako bi prisutnost specijaliziranih policajaca na terenu doprinijela učinkovitijem suzbijanju distribucije droga i prevenciji kriminaliteta povezanog s drogom.

8.2.5.5. Stručnost policijskih službenika u borbi protiv zlouporabe droga

Policijski službenici podijeljeni su u ocjeni vlastite stručnosti u poslovima vezanim uz drogu. 57,8% (67) ispitanika smatra da policijski službenici posjeduju dovoljno znanja i stručnosti, dok 44% (51) smatra suprotno. Ovaj rezultat pokazuje da postoji značajan dio službenika koji smatra da je potrebno dodatno stručno usavršavanje kako bi se poboljšala njihova učinkovitost u istraživanju kaznenih djela i prekršaja povezanih s drogama.
Analiza stavova policijskih službenika o ovlastima i resursima u borbi protiv droga pokazala je

da većina smatra kako posjeduju dovoljne zakonske ovlasti, ali istovremeno prepoznaju određene nedostatke u zakonskom okviru, resursima i stručnoj spremi. Policijski službenici u velikoj većini smatraju da bi poboljšanje ovlasti u pogledu pretraga, posebnih dokaznih radnji i digitalnih istraga doprinijelo učinkovitijem istraživanju kaznenih djela povezanih s drogom. Također, rezultati ukazuju na potrebu za dodatnim ulaganjima u materijalne resurse te za povratkom specijaliziranih policajaca za suzbijanje zlouporabe droga u policijske postaje. Stručnost policijskih službenika ocijenjena je podijeljeno, što može upućivati na potrebu za dodatnim edukacijama i specijalizacijama u ovom području.

8.3. Zaključni osvrt na istraživanje stavova policijskih službenika o zlouporabi droga u Republici Hrvatskoj

Istraživanje provedeno među policijskim službenicima u Republici Hrvatskoj dalo je uvid u njihove stavove i percepcije o problemu zlouporabe droga, zakonskim odredbama, učinkovitosti kriminalističkog istraživanja te ulozi pravosuđa i društvenih faktora u povećanju dostupnosti droga. Dobiveni rezultati omogućuju evaluaciju postavljenih hipoteza i pružaju smjernice za daljnja istraživanja i moguća unaprjeđenja u suzbijanju zlouporabe droga.
Evaluacija postavljenih hipoteza:

- **H1: U posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj** – hipoteza je potvrđena. Istraživanje u ovom poglavlju je pokazalo da gotovo svi ispitanici (97,4%) smatraju da je konzumacija i dostupnost droga u Hrvatskoj porasla tijekom posljednjeg desetljeća. Policijski službenici, kao ključni akteri u borbi protiv droga, kroz svoj rad imaju neposredan uvid u situaciju na terenu te su jednoglasno ukazali na rastući problem dostupnosti psihoaktivnih tvari. Ovi podaci mogu poslužiti kao dodatna potvrda trendova koji su ranije uočeni kroz statističke podatke o zapljenama droga i broju kaznenih djela povezanih s drogama.
- **H2: U posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga –** hipoteza je potvrđena. Većina ispitanika (69,8%) smatra da se broj otkrivenih kaznenih djela vezanih uz drogu proporcionalno povećao s porastom potrošnje droga. To sugerira da je percepcija o policijskim aktivnostima i zakonodavnim mjerama pratile ovaj trend te da je većinska percepcija da je povećana potrošnja droga rezultirala većim brojem kriminalističkih istraživanja i procesuiranja kaznenih djela.
- **H4: Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i**

prekršajnih zakonskih odredbi – hipoteza je potvrđena. Velik dio ispitanika (71,6%) smatra da su izmjene Kaznenog zakona iz 2013. godine, koje su donijele dekriminalizaciju posjedovanja droge za osobnu upotrebu, rezultirale povećanjem dostupnosti droga. Policijski službenici prepoznaju ove zakonodavne promjene kao ključni faktor koji je omogućio lakši pristup drogama u većim količinama, čime se potvrđuje hipoteza da su zakonske promjene imale značajan utjecaj na povećanje dostupnosti droga te bi uvođenje više oblika prekršaja za razne količine moglo biti povoljnije uređenje.

- H5: **Porast konzumacije i dostupnosti droga rezultat je neučinkovitog kriminalističkog istraživanja –** nije potvrđena. Većina ispitanih službenika procjenjuje da posjeduju dovoljne ovlasti i učinkovite metode za otkrivanje prekršaja i kaznenih djela povezanih s drogama, osobito u urbanim i javnim prostorima. Kao ključne razloge porasta konzumacije, ističu smanjeni percipirani rizik sankcije, promjene u društvenim normama i široku dostupnost droga putem neformalnih kanala. Ovi nalazi ukazuju da porast konzumacije ne proizlazi iz slabosti policijskog rada, nego iz šireg društvenog i pravnog konteksta. Stoga se H5 može smatrati opovrgnutom i na temelju percepcije i iskustva samih policijskih djelatnika na terenu.
- **H6: Pandemija COVID-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga -** hipoteza je djelomično potvrđena. Rezultati pokazuju da je pandemija privremeno utjecala na obrasce dostupnosti i konzumacije droga, ali su se ti trendovi nakon popuštanja mjera uglavnom vratili na prethodnu razinu. Dok je 25% ispitanika smatralo da su promjene bile trajne, većina je istaknula da se tržište prilagodilo i nastavilo funkcionirati na isti način. Ovi podaci sugeriraju da su pandemijska ograničenja imala kratkoročan učinak, ali nisu dugoročno promijenila obrasce distribucije i potrošnje droga.

Rezultati istraživanja jasno pokazuju da policijski službenici percipiraju značajan porast konzumacije i dostupnosti droga u Hrvatskoj u posljednjem desetljeću, pri čemu ključnim uzrokom smatraju zakonodavne promjene iz 2013. godine. Većina ispitanika smatra da su kaznene sankcije za preprodavače droga nedovoljno stroge te da sudska praksa često ne osigurava dovoljno jak odvraćajući učinak. U odnosu na prekršajni postupak, prebacivanjem svih oblika posjedovanja pod jednu prekršajnu kvalifikaciju nije provedeno razlikovanje po sakncijama između povremenih korisnika s malim količinama droge i počinitelja koji posjeduju velike količine koje obično spadaju u razinu ulične preprodaje.

Iako policijski službenici ne smatraju kriminalistička istraživanja ključnim razlogom povećanja

dostupnosti droga, uočeni su problemi unutar policijskog sustava, uključujući nedostatak resursa, potrebu za modernizacijom metoda istraživanja te pravnu nesigurnost u provođenju zakona. Ovi izazovi mogu otežati učinkovitu borbu protiv narko-kriminaliteta i zahtijevaju sustavne promjene kako bi se povećala operativna sposobnost policije.

Dodatno, rezultati istraživanja ukazuju na potrebu za jačanjem prevencije, boljom međunarodnom suradnjom u suzbijanju krijumčarenja droga te reformom kaznene politike kako bi se osigurala konzistentna i stroža primjena zakona u suzbijanju zlouporabe droga.

S obzirom na značajnu podršku policijskih službenika jačanju ulične redukcije i vraćanju specijaliziranih linijskih policajaca za droge, može se zaključiti da postojeći sustav nadzora i kontrole nije u potpunosti prilagođen potrebama terenskog rada u borbi protiv droga. Policijski službenici prepoznaju potrebu za unapređenjem svojih ovlasti, pojednostavljenjem procedura pretrage te jačanjem tehničkih kapaciteta kako bi mogli učinkovitije provoditi kriminalistička istraživanja.

U konačnici, ovo istraživanje pruža vrijedan uvid u percepcije i izazove s kojima se susreću policijski službenici u suzbijanju zlouporabe droga. Dobiveni podaci mogu poslužiti kao temelj za daljnja istraživanja i preporuke za poboljšanje zakonodavnih mjera i operativnih strategija u borbi protiv trgovine drogama u Republici Hrvatskoj.

Iako ovo istraživanje pruža vrijedan uvid u stavove policijskih službenika o zlouporabi droga i kaznenoj politici, bilo bi korisno dopuniti ga analizom stavova drugih relevantnih dionika, uključujući suce, odvjetnike, liječnike, socijalne radnike i građane. Njihova perspektiva mogla bi omogućiti sveobuhvatnije razumijevanje problema i pridonijeti oblikovanju uravnoteženih politika u borbi protiv zlouporabe droga.

9. OSVRT NA NOVIJE RAZVOJNE TRENDOVE NAKON 2020. GODINE

Iako je empirijsko istraživanje provedeno za razdoblje od 2010. do 2020. godine, zbog čega se navedeno razdoblje pojavljuje kao vremenski okvir u svim analitičkim segmentima ovog rada, važno je ukratko osvrnuti se i na novije trendove koji su obilježili razdoblje nakon pandemije bolesti COVID-19. Pojedini pokazatelji i dostupne javne politike u razdoblju od 2021. do 2024. godine ukazuju na nastavak određenih obrazaca, ali i na pojavu novih izazova u području kaznenopravnog i javnozdravstvenog pristupa problematici droga. Ovo poglavlje ne uključuje novu obradu podataka, već predstavlja deskriptivni i interpretativni pregled recentnih kretanja i institucionalnih odgovora, kako bi se dodatno valorizirala relevantnost provedenog istraživanja u širem kontekstu.

9.1. Nastavak i promjene u trendovima liječenja ovisnika nakon 2020. godine

Iako se osnovna analiza u ovom radu u najvećoj mjeri odnosi na razdoblje od 2010. do 2020. godine, dostupni podaci *Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo* za razdoblje 2021.–2023. omogućuju deskriptivni osvrt na najnovije trendove u području liječenja ovisnosti u Republici Hrvatskoj.

Nakon znatnog pada broja liječenih ovisnika u 2020. godini, uzrokovanog pandemijom COVID-19, podaci iz 2021., 2022. i 2023. godine pokazuju stabilizaciju ukupnog broja liječenih, ali i nastavak trenda smanjenja broja novoprijavljenih osoba, osobito u slučaju ovisnosti o opioidima.[915]

U 2021. godini liječeno je 5.624 osoba, u 2022. 6.078 osoba, a u 2023. 5.875 osoba, što se može tumačiti kao znak stagnacije. Međutim, broj novoliječenih osoba ostaje znatno ispod razina iz pretpandemijskog razdoblja, pri čemu se u 2023. godini samo 567 osoba prvi put uključilo u tretman, od čega su čak 78,5 % bili neopijatni ovisnici.[916]

Udio liječenih zbog neopijatnih droga (npr. kanabis, stimulansi) ostaje stabilno visok u razdoblju 2021.–2023., krećući se od 81,9 % u 2021., preko 78,5 % u 2022., do 78,5 % u 2023. godini, dok broj liječenih zbog heroina i drugih opioida pokazuje jasan dugoročni pad. To potvrđuje promjenu u strukturi ovisničke populacije, koju sada obilježava veća raznolikost

[915] Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Izvješće o osobama liječenima zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2023. godini* (Zagreb: HZJZ, 2024), 9.
[916] Ibid., 9-10.

psihoaktivnih supstanci, uz smanjenu dominaciju heroina.[917]

Također, potvrđuje se trend starenja liječenih osoba: u 2023. godini prosječna dob žena iznosila je 39,9 godina, a muškaraca 42,1 godina.[918] To ukazuje na rastuće potrebe za integriranim i dugoročnim oblicima skrbi, posebno zbog zdravstvenih posljedica kronične ovisnosti (maligne bolesti, bolesti krvožilnog sustava, hepatitis C).

Po županijama, stopa liječenih ovisnika i dalje je najviša u Istarskoj, Zadarskoj i Šibensko-kninskoj županiji, a najniža u kontinentalnim županijama. U 2023. godini, 7 županija imalo je stopu iznad nacionalnog prosjeka (239,4/100.000).[919]

Značajan je i pad udjela HIV pozitivnih osoba među liječenim ovisnicima (0,2 % u 2023.), uz zadržavanje niskog postotka hepatitis B infekcija, dok je hepatitis C i dalje prisutan kod trećine heroinskih ovisnika.[920]

Broj umrlih osoba liječenih zbog zlouporabe droga iznosi 339 u 2023., a najčešći uzroci smrti bili su bolesti krvožilnog sustava, maligne bolesti te predoziranje metadonom.[921]

U terapijskim zajednicama sve je više osoba liječenih zbog neopijatnih droga, a podaci pokazuju i da je obitelj i dalje ključan čimbenik u podršci liječenim osobama – većina ovisnika živi s članovima primarne obitelji, partnerom ili djecom.

Unatoč široko dostupnim podacima i istraživanjima koji ukazuju na porast dostupnosti i konzumacije droga u Europi i Hrvatskoj, broj osoba koje se javljaju na liječenje u posljednje tri godine (2021.–2023.) ostaje niži u odnosu na pretpandemijsko razdoblje (2010.–2019.). U desetljeću prije pandemije bilježen je stabilan broj liječenih osoba, s nešto izraženijim oporavkom sustava i boljom dostupnošću usluga. Nakon 2020. godine, međutim, dolazi do promjene – broj ukupno liječenih stagnira, dok broj novoprijavljenih osoba opada, osobito kod ovisnosti o opioidima.

Ovaj nesklad između stvarnog opsega zlouporabe droga i broja osoba u tretmanu može se interpretirati kroz više međusobno povezanih faktora. Prvo, pandemija COVID-19 uzrokovala je ozbiljan poremećaj u funkcioniranju zdravstvenih službi, posebice u segmentu mentalnog zdravlja i tretmana ovisnosti, što je dovelo do smanjenog pristupa liječenju i manjeg broja upućivanja od strane institucija. Drugo, sve veći broj korisnika, osobito mlade populacije, ne percipira vlastitu konzumaciju kao problem, posebice u slučaju kanabinoida i sintetskih droga,

[917] Ibid.
[918] Ibid., 15.
[919] Ibid., 16-20.
[920] Ibid., 49.
[921] Ibid., 53.

zbog čega ne traže profesionalnu pomoć. Treće, promjene u obrascima konzumacije, uključujući rekreativno, povremeno i višesupstancijsko korištenje, udaljavaju korisnike od tradicionalnih oblika tretmana koji su povijesno bili usmjereni na dugotrajne opijatne ovisnosti. Uz to, stigmatizacija, nepovjerenje prema institucijama te regionalne razlike u dostupnosti i dalje predstavljaju prepreke u uključivanju u sustav skrbi.

Navedeni trendovi ukazuju na potrebu za prilagodbom kaznenopravnog i zdravstvenog sustava, s naglaskom na proaktivnije, dostupnije i fleksibilnije oblike tretmana, uključujući terenski rad i jačanje preventivnih intervencija. Ujedno potvrđuju da se struktura ovisničke populacije i obrazac traženja pomoći mijenjaju, što zahtijeva sveobuhvatniji i individualiziraniji odgovor javnih politika u području droga.

Navedeni nalazi potvrđuju **hipotezu H6** - pandemija COVID-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga, s obzirom na uočene promjene u pristupu tretmanu, pad novoprijavljenih osoba i prekid dotadašnjih trendova nakon 2020. godine. Pandemija je uzrokovala poremećaje u radu zdravstvenih i socijalnih službi te otežala upućivanje i uključivanje korisnika u sustav skrbi.

Također se može potvrditi **hipoteza H1** - u posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj, osobito u kontekstu porasta udjela neopijatnih ovisnika, sve veće prisutnosti novih psihoaktivnih tvari te visokih stopa liječenih u pojedinim županijama.

Suprotno pretpostavci iz **hipoteze H3** - broj liječenih ovisnika u srazmjernom je porastu u odnosu na porast konzumacije i dostupnosti droga, podaci pokazuju da broj osoba koje se uključuju u liječenje ne prati porast konzumacije, što ukazuje na nesklad između epidemiološke slike i korištenja dostupnih oblika pomoći.

9.2. Novi trendovi u kaznenim statistikama nakon 2020. godine

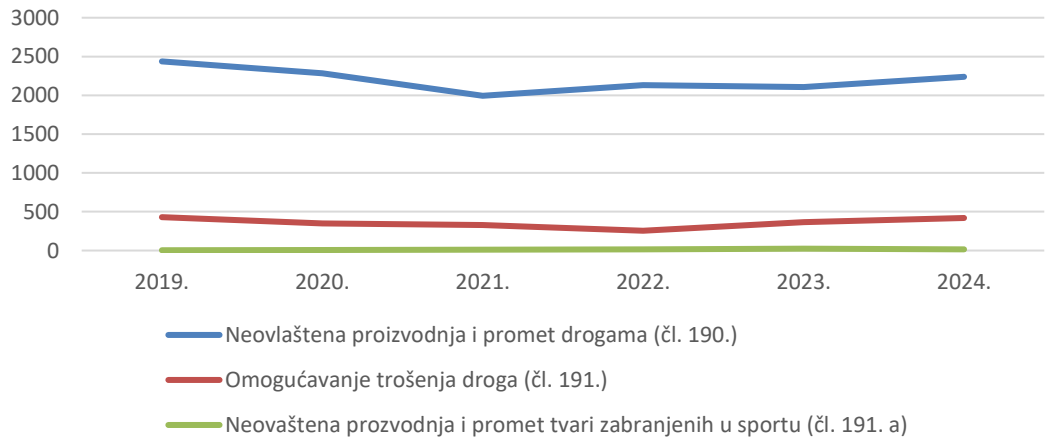
Iako je temeljna analiza kaznenih statistika u ovom radu usmjerena na razdoblje od 2010. do 2020. godine, nužno je u završnom dijelu rada osvrnuti se i na dostupne podatke iz razdoblja nakon pandemije bolesti COVID-19. *Ministarstvo unutarnjih poslova* redovito objavljuje statističke pokazatelje vezane uz kaznena djela zlouporabe droga, koji omogućuju analitičku usporedbu s prethodnim razdobljem te identifikaciju novijih trendova i promjena u obrascima prijavljivanja i procesuiranja tih kaznenih djela. Promjene u zakonodavnom okviru, pandemijski poremećaji, kao i transformacije tržišta droga i obrazaca konzumacije, odrazili su se i na kaznenopravnu praksu, što je vidljivo iz statističkih kretanja u razdoblju od 2021. do

2024. godine.[922]

Statistički podaci kaznenih djela zlouporabe droga pružaju uvid u dinamiku i strukturu prijavljenih kaznenih djela prema relevantnim zakonskim odredbama *Kaznenog zakona*. Ranija analiza u ovom radu obuhvatila je razdoblje od 2010. do 2020. godine, tijekom kojeg su kaznena djela vezana uz zlouporabu droga zadržavala relativno stabilnu učestalost, s prosječno između 2.600 i 2.800 prijavljenih djela godišnje. Kako bi se omogućilo dodatno vrednovanje prethodno analiziranih trendova i identificirale nove tendencije, u nastavku se prikazuje grafički pregled podataka za razdoblje od 2019. do 2024. godine. Uvrštavanje 2019. godine omogućuje usporedbu s pretpandemijskim stanjem te time preciznije praćenje dinamike u godinama obilježenima pandemijom i postpandemijskim oporavkom.

U nastavku je prikazano kretanje prijavljenih kaznenih djela iz tri glavna članka Kaznenog zakona:

- čl. 190. – neovlaštena proizvodnja i promet drogama,
- čl. 191. – omogućavanje trošenja droga,
- čl. 191.a – neovlaštena proizvodnja i promet tvari zabranjenih u sportu.



Grafikon 167: Struktura kaznenih djela zlouporabe droga prema statističkim podacima Ministarstva unutarnjih poslova 2019.-2024.

Kaznena djela iz članka 190. i dalje čine većinu ukupnih prijava te odražavaju glavni kaznenopravni odgovor na tržište droga. Nakon pada s 2.437 djela 2019. godine na 1.994 djela u 2021. godini, što je najniža točka u promatranom razdoblju, slijedi uzlazni trend do 2.237

[922] Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2021., 2022., 2023. i 2024. godini* (Zagreb: MUP RH, 2022–2025), pristupljeno 10. srpnja 2025., https://mup.gov.hr.

djela u 2024. godini.[923] Ovaj razvoj ukazuje na blagi, ali konzistentni oporavak kaznenih prijava nakon pandemijskog poremećaja u radu represivnih tijela.

Djela iz članka 191. – omogućavanje trošenja droga – osciliraju. Nakon postupnog smanjenja broja prijava od 430 u 2019. na svega 255 u 2022., ponovno raste na 420 u 2024. godini.[924] Takva dinamika može ukazivati na promjene u obrascima konzumacije (npr. rekreativna konzumacija u javnim prostorima) i intenzivniju policijsku prisutnost u urbanim sredinama.

Kaznena djela iz članka 191.a, iako brojčano neznatna (u rasponu od 4 do 24 prijave), pokazuju blagi porast u razdoblju od 2020. do 2023., s padom u 2024. godine.[925] Ova kategorija zahtijeva specijalizirani nadzor jer se odnosi na specifične oblike zlouporabe dopinga i zabranjenih tvari u sportu.

Noviji statistički podaci potvrđuju nastavak prisutnosti kaznenih djela vezanih uz droge u kaznenopravnom sustavu, bez značajnog smanjenja ukupnog kriminalnog opterećenja. Premda ne dolazi do radikalnih odstupanja u ukupnom broju prijava, evidentne su promjene u strukturi kaznenih djela, pri čemu sve više dolaze do izražaja složeniji i raznovrsniji obrasci zlouporabe droga. Ovakvi trendovi upućuju na potrebu za prilagodbom kaznenopravne politike i praksi nadzora u skladu s transformacijom tržišta droga, globalizacijom kriminalnih mreža i promjenama u obrascima konzumacije psihoaktivnih tvari.

Vezano uz zapljene droga, noviji podaci za razdoblje 2021.–2024. ukazuju na izražene oscilacije u količinama zaplijenjenih psihoaktivnih tvari, što odražava promjene u trendovima krijumčarenja, tržišnim putevima i policijskim aktivnostima. Usporedba s prethodno analiziranim razdobljem (2010.–2020.) otkriva pomake u količinama i vrsti droga prisutnih na ilegalnom tržištu.

Iako je u 2023. godini zabilježen privremeni porast zaplijenjenog heroina u odnosu na prethodnu godinu, dugoročni trend u razdoblju od 2021. do 2024. pokazuje izrazito smanjenje – s 249.786 g na svega 7.998 g, što predstavlja ukupni pad od gotovo 97%.[926]

Suprotno trendu pada zapljena heroina, količina zaplijenjenog hašiša bilježi stalan porast – sa svega 2.294 g u 2021. godini narasla je na 75.798,9 g u 2024., što predstavlja povećanje od više od 3.200% u svega tri godine. Ovi podaci mogu upućivati na veću dostupnost i porast potražnje za smolastim derivatima kanabisa na ilegalnom tržištu.[927]

---

[923] Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2024. godini* (Zagreb: MUP RH, 2025), 78.
[924] Ibid. 80.
[925] Ibid. 84.
[926] Ibid. 62.
[927] Ibid.

Marihuana, kao najraširenija ilegalna droga u Europi i Hrvatskoj, pokazuje izrazito visoke i varijabilne brojke zapljena. Nakon 1.190.165 g zaplijenjenih u 2021., količina je 2023. naglo porasla na rekordnih 6.029.218 g, da bi u 2024. pala na 2.081.648 g.[928] Ove fluktuacije vjerojatno su rezultat većih pojedinačnih zapljena u određenim godinama, ali i moguće reorganizacije krijumčarskih ruta i promjena u operativnim prioritetima policije.

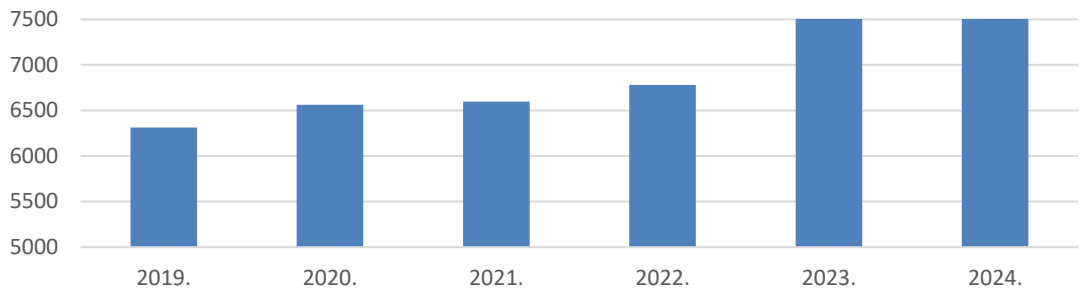
U 2021. godini zaplijenjeno je čak 745.040 g kokaina, nakon čega slijedi strmoglavi pad – na svega 119.413 g u 2024. godini[929], što predstavlja smanjenje od više od 84%. Ovakve brojke djelomično su rezultat iznimnih pojedinačnih zapljena, poput one u luci Ploče 2021. godine. Međutim, rezultati analize otpadnih voda kontinuirano ukazuju na porast konzumacije kokaina u urbanim sredinama, što upućuje na visoku razinu tamne brojke te ograničenu pouzdanost podataka o policijskim zapljenama kao jedinog pokazatelja tržišne dostupnosti ove droge.

Značajan porast vidljiv je i kod amfetamina, čije su zapljene porasle s 95.539 g u 2022. na 145.134 g u 2024., što predstavlja povećanje od preko 50% u dvije godine. Suprotno tomu, zapljene ecstasyja bilježe izrazit pad – s 99.210 g u 2023. na svega 22.908 g u 2024., odnosno gotovo 77%. U istom razdoblju, iako u znatno manjim apsolutnim količinama, broj zaplijenjenih doza LSD-a bilježi blagi, ali stabilan pad – s 934 doze u 2023. na 835 u 2024. godini.[930]

Zaključno, podaci za razdoblje 2021.–2024. potvrđuju da se hrvatsko ilegalno tržište droga sve više okreće sintetskim drogama i derivatima kanabisa, dok tradicionalne supstance poput heroina i kokaina bilježe pad u zapljenama. Međutim, s obzirom na ograničenja metodologije (ovisnost o velikim pojedinačnim akcijama, selektivne policijske aktivnosti, međunarodne rute), zapljene treba promatrati kao indikatore djelomičnog obuhvata tržišta, a ne kao pouzdanu mjeru ukupne potrošnje. Prava slika zahtijeva kombinaciju policijskih, zdravstvenih i javnozdravstvenih izvora, poput *Registra liječenih osoba* i analize otpadnih voda, koje ukazuju na daljnji porast potrošnje, posebno među mlađim populacijama i u urbanim sredinama.

Kako bi se sagledali dugoročniji trendovi u području prekršajnog postupanja prema *Zakonu o suzbijanju zlouporabe droga*, u nastavku se prikazuje pregled broja prekršaja u razdoblju od 2010. do 2024. godine, temeljen na službenim statističkim podacima *Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske.*

[928] Ibid.
[929] Ibid.
[930] Ibid.



Grafikon 168: Prekršaji iz Zakona o suzbijanju zlouporabe droga (2019. – 2024.)

Analiza prikazanih podataka ukazuje na nekoliko jasno prepoznatljivih faza. U razdoblju od 2010. do 2012. broj prekršaja bio je relativno nizak i stabilan, nakon čega se 2013. bilježi nagli porast, uslijed izmjena *Kaznenog zako*na kojima je posjedovanje manjih količina droga za osobnu upotrebu dekriminalizirano. Time su određena ponašanja iz kaznene sfere prešla u prekršajnu domenu, što objašnjava višestruko povećanje broja prekršaja narednim godinama.

Nakon inicijalnog porasta, broj prekršaja nastavlja rasti te vrhunac doseže 2017. godine (9.190 prekršaja), a zatim slijedi postupno smanjenje do 2020., kada dolazi do naglog pada (6.563 prekršaja), prvenstveno kao posljedica pandemije bolesti COVID-19 i s njome povezanih restrikcija u svakodnevnom životu i radu policije.

Od 2021. godine pa nadalje prisutan je jasan trend postpandemijskog oporavka – broj prekršaja raste iz godine u godinu, dosežući 8.537 u 2024. godini[931], što je povećanje od 30% u odnosu na 2020. godinu. Iako broj još uvijek ne dostiže vrhunac iz 2017., vidljivo je da represivni kapaciteti sustava ponovno jačaju, a moguće je i da se dio porasta može pripisati većoj dostupnosti droga i povratku na ulične obrasce konzumacije.

Ovi podaci potvrđuju da promjene u zakonodavnom okviru, društvenim okolnostima i institucionalnoj praksi (uključujući kapacitete policije i prekršajnih sudova) neposredno utječu na brojnost prekršajnih postupaka, dok se ne može nedvosmisleno zaključiti da broj prekršaja sam po sebi odražava isključivo razinu konzumacije droga u društvu.

Zaključno, analiza statističkih pokazatelja nakon 2020. godine potvrđuje postpandemijsku reaktivaciju represivnog aparata, ali i ističe nužnost tumačenja kaznenih i prekršajnih brojki u širem kontekstu – uključujući zakonodavne promjene, policijske prioritete, obrasce konzumacije i transformaciju tržišta droga. Pritom treba imati na umu da službene brojke obuhvaćaju samo identificirane i prijavljene slučajeve, dok značajan dio stvarnog kriminaliteta ostaje izvan dohvata institucionalne evidencije, što ukazuje na postojanje izražene tamne brojke

[931] Ibid. 132.

u području zlouporabe droga.

Na temelju prikazanih kaznenih i prekršajnih statistika te dinamike zapljena droga u razdoblju nakon 2020. godine, moguće je djelomično potvrditi nekoliko postavljenih hipoteza.

- **Hipoteza 1 – u posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj -** djelomično je potvrđena kroz porast prekršaja, oporavak kaznenih prijava nakon pandemije te izraženi porast zapljena pojedinih supstanci poput hašiša i amfetamina. Ipak, zbog oscilacija u zapljenama tradicionalnih droga (npr. heroin, kokain) i izostanka izravnih pokazatelja konzumacije, hipotezu nije moguće u potpunosti potvrditi.
- **Hipoteza 4 – povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi** - također se djelomično potvrđuje. Iako za razdoblje nakon 2020. godine nije zabilježena nova zakonska reforma, vidljivo je da promjene u institucionalnoj praksi i operativnim prioritetima (npr. pojačana represija nakon pandemije) imaju izravan učinak na brojnost prijava i prekršaja, što neizravno utječe na razinu dostupnosti droga.
- **Hipoteza 5 – povećanje dostupnosti i konzumacije droga posljedica je neučinkovitog kriminalističkog istraživanja** – djelomično opovrgnuta. Analiza podataka za razdoblje nakon 2020. godine pokazuje da, iako postoje oscilacije u količinama zaplijenjenih droga te selektivnost policijskih aktivnosti, ne može se zaključiti da je povećanje dostupnosti droga izravna posljedica neučinkovitog kriminalističkog istraživanja. Naprotiv, broj kaznenih i prekršajnih postupaka te opseg zapljena ukazuju na stabilan i kontinuiran rad represivnog aparata. Međutim, prisutnost „tamne brojke“ i ograničena mogućnost nadzora tržišta droga potvrđuju da sustav otkrivanja nije u potpunosti sveobuhvatan. Stoga se hipoteza H5 može smatrati djelomično opovrgnutom – kriminalistička istraživanja nisu neučinkovita, ali sama po sebi ne mogu osigurati dugoročno smanjenje dostupnosti droga bez šireg javnozdravstvenog i preventivnog pristupa.

9.3. Urinarni biomarkeri u otpadnim vodama – novi trendovi nakon 2021. godine

Iako je analiza u ovom radu primarno obuhvatila razdoblje do 2020. godine, u ovom se kratkom potpoglavlju dodatno osvrćemo na novije trendove u zlouporabi droga, temeljem dostupnih podataka iz analize biomarkera u otpadnim vodama nakon 2021. godine. Ova metoda omogućuje praćenje stvarne potrošnje psihoaktivnih tvari na razini populacije, neovisno o

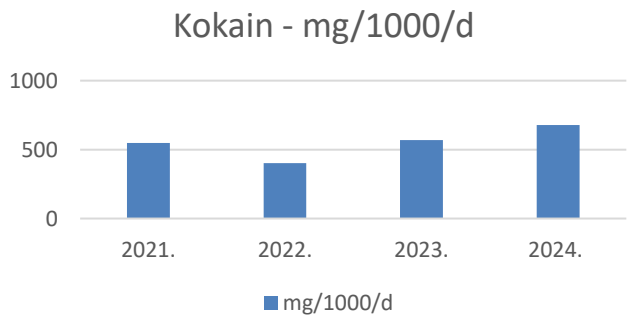
službenim prijavama, čime se značajno nadopunjuju kaznenopravne i zdravstvene statistike te smanjuje utjecaj tamne brojke.

Usporedba podataka za Zagreb i europski prosjek temelji se na godišnjim istraživanjima *Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama* (EMCDDA) provedenima u razdoblju 2021.–2024., koja mjere prosječno dnevno opterećenje otpadnih voda urinarno specifičnim biomarkerima za različite supstance. Takvi podaci omogućuju jedinstven uvid u stvarne obrasce potrošnje droga u urbanim sredinama i predstavljaju ključan instrument za procjenu tzv. „tamne brojke“ – dijela konzumacije koja ostaje izvan dosega policijskih ili zdravstvenih sustava.

U nastavku je prikazana tablica s podacima dnevnog prosjeka (prosječno dnevno opterećenje u mg na 1 000 stanovnika) za Zagreb za pet najčešće detektiranih psihoaktivnih supstanci i to kokain, kanabis, amfetamin, metamfetamin i MDMA.

9.3.1. Novi trendovi u potrošnji kokaina

Kako bi se detaljnije sagledali obrasci konzumacije stimulativnih droga u Hrvatskoj, u nastavku se prikazuju najnoviji podaci o potrošnji kokaina u Zagrebu, temeljeni na analizi urinarnih biomarkera u otpadnim vodama.



Grafikon 169: Prikaz potrošnje kokaina u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d[932]

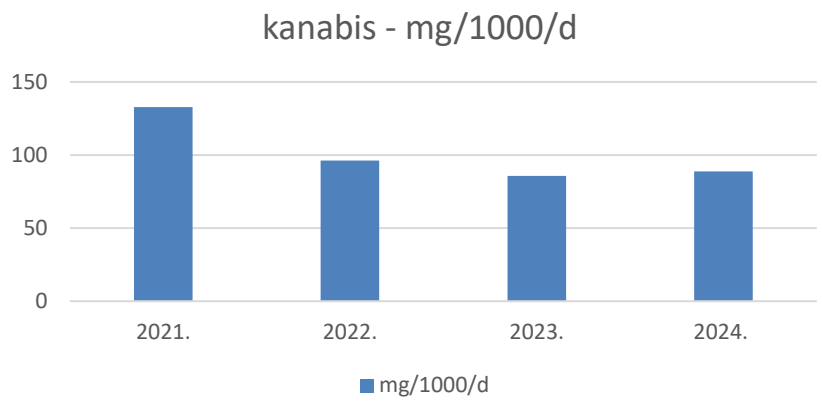
Analizom podataka o prosječnom dnevnom opterećenju otpadnih voda metabolitom kokaina (benzoylecgonine, BE) u Zagrebu u razdoblju od 2012. do 2024. godine (tablica za razdoblje do 2021. godine prikazana u dijelu rada *6.4.1. Rezultati analize otpadnih voda o potrošnji kokaina u Zagrebu i usporedba s europskim gradovima*) uočava se jasan dugoročan trend

[932] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), *Wastewater Analysis and Drugs: A European Multi-City Study*, pristupljeno 25. srpnja 2025., dostupno na https://www.euda.europa.eu/publications/html/pods/waste-water-analysis_en.

porasta konzumacije kokaina, s jedinom iznimkom u 2022. godini. Nakon stabilnijih vrijednosti u ranijim godinama, 2021. je zabilježeno 548,62 mg BE/1 000 stanovnika/dan, što je svrstalo Zagreb među gradove s najvišim opterećenjem u istočnoj Europi. U 2022. dolazi do pada na 401,19 mg (-27%), da bi već 2023. i 2024. godine vrijednosti ponovno narasle na 567,95 mg, odnosno čak 677,38 mg – najvišu dosad zabilježenu vrijednost. Pad zabilježen 2022. godine može se interpretirati kao privremena iznimka u dugoročnom rastu, dijelom poveziva s postpandemijskim poremećajima u dostupnosti droga, promjenama u ponašanju korisnika te mogućim promjenama u uzorkovanju. Ipak, nastavak rasta nakon 2022. godine potvrđuje da se ne radi o promjeni trenda, već o kratkotrajnoj fluktuaciji. Ovi podaci sukladni su i s analizama EMCDDA-a, koji je u 2024. godini u dvije trećine europskih gradova zabilježio porast prisutnosti kokaina u otpadnim vodama.

9.3.2. Novi trendovi u potrošnji kanabisa

U dijelu rada *6.4.2. Rezultati analize otpadnih voda o potrošnji kanabisa u Zagrebu s usporednom analizom europskih gradova* prikazana je analiza trenda potrošnje kanabisa do 2021. godine, pri čemu je zabilježen kontinuirani porast koncentracije THC-metabolita u otpadnim vodama. Rekordna vrijednost zabilježena je 2020. godine, s prosječnih 228,93 mg na 1000 stanovnika dnevno, što se podudara s vrhuncem pandemije COVID-19. Ta godina predstavlja najviši zabilježeni intenzitet konzumacije, što podupire **Hipotezu 6 -** pandemija COVID-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga. U narednim godinama bilježi se jasan pad potrošnje kanabisa: 2021. – 132,9 mg/1000 stanovnika/dan, 2022. – 96,34 mg/1000 stanovnika/dan, 2023. – 85,68 mg/1000 stanovnika/dan, 2024. – 88,8 mg/1000 stanovnika/dan. Ovi podaci upućuju na stabilizaciju i smanjenje potrošnje u postpandemijskom razdoblju. Najniža vrijednost zabilježena je 2023. godine, što može biti posljedica promjena u dostupnosti supstance, policijskog nadzora, društvenih navika i/ili pomaka prema konzumaciji drugih droga.



Grafikon 170: Prikaz potrošnje kanabisa u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d[933]

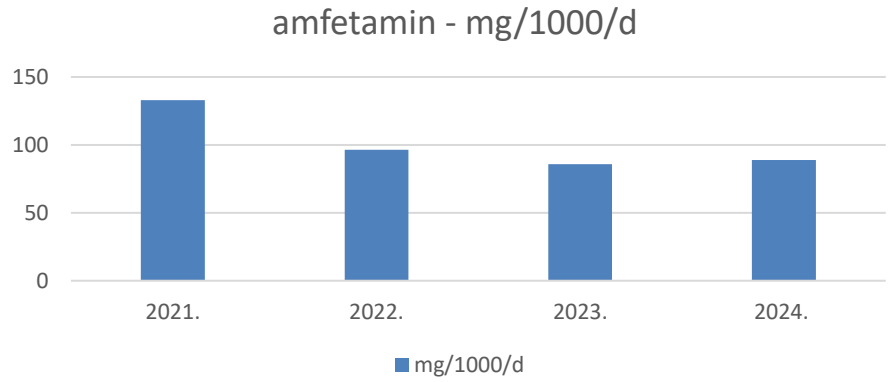
Takav trend dodatno potvrđuje tezu da je povećana konzumacija kanabisa tijekom pandemije bila privremenog karaktera, a ne dio dugoročnog uzlaznog obrasca. Potrebno je, međutim, nastaviti s praćenjem kako bi se preciznije utvrdilo radi li se o trajnom padu ili o fluktuaciji unutar šireg obrasca.

Iako podaci nakon 2020. godine pokazuju znatan pad, valja imati na umu da je 2020. bila iznimna pandemijska godina. U slučaju da nije bila obilježena globalnim zatvaranjem i društvenim stresom, moguće je da bi se prethodni trend rasta nastavio. No činjenica da vrijednosti u razdoblju 2022.–2024. godine padaju i ispod pretpandemijskih razina može ukazivati na dugoročne promjene u obrascima konzumacije.

9.3.3. Novi trendovi u potrošnji amfetamina

Vezano uz amfetamin, kako je već prethodno istaknuto u poglavlju *6.4.3. Rezultati istraživanja potrošnje amfetamina u Zagrebu putem analize otpadnih voda i usporedba s drugim europskim gradovima*, Zagreb je 2020. godine zabilježio ekstremno visoku potrošnju amfetamina od 1013,84 mg na 1000 stanovnika dnevno, čime se plasirao na prvo mjesto među svim analiziranim europskim gradovima. Ta je vrijednost višestruko nadmašivala prosječne vrijednosti iz prethodnog razdoblja i drugih gradova te je izazvala stručne rasprave o mogućim uzrocima, uključujući i sumnju na prisutnost neiskorištenih zaliha amfetamina koje su mogle završiti u kanalizaciji, a ne rezultat stvarne konzumacije.

[933] Ibid.

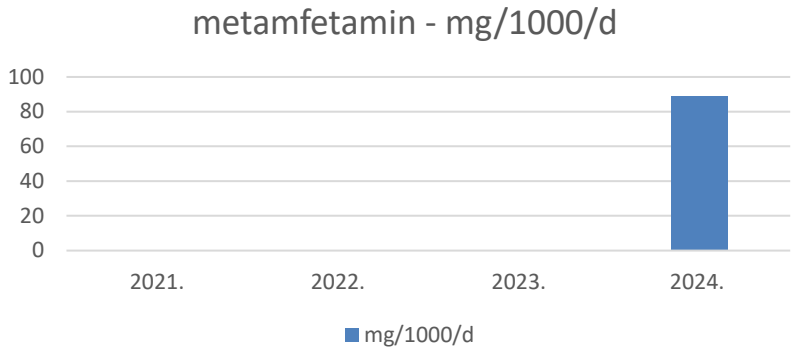


Grafikon 171: Prikaz potrošnje amfetamina u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d

U razdoblju nakon pandemijskog vrhunca dolazi do drastičnog pada potrošnje: 2021. – 151,41 mg, 2022. – 99,81 mg, 2023. – 98,29 mg *i* 2024. – 82,75 mg/1000 stanovnika/dan. Tijekom četiri godine, potrošnja se smanjila za više od 90 % u odnosu na vrhunac iz 2020. godine. Ovaj trend jasno potvrđuje da je 2020. godina bila iznimka, a ne odraz stabilnog uzlaznog obrasca. Ujedno podupire **hipotezu H6**, prema kojoj je pandemija COVID-19 privremeno izmijenila obrasce dostupnosti i/ili konzumacije droga. Nakon 2021. godine vrijednosti se dodatno stabiliziraju ispod 100 mg, što je i niže od razina iz većine godina između 2015. i 2019., što može ukazivati na smanjenu prisutnost amfetamina na tržištu, promjene u kriminalnim mrežama, učinkovitije suzbijanje distribucije, ali i mogući pomak potražnje prema drugim supstancama.

9.3.4. Novi trendovi u potrošnji metamfetamina

Tijekom prethodnog razdoblja, potrošnja metamfetamina u Zagrebu bila je izrazito niska ili potpuno nevidljiva u analizama otpadnih voda, što je odražavalo njegovu marginalnu prisutnost na hrvatskoj sceni droga (više u dijelu rada *6.4.4. Rezultati istraživanja potrošnje metamfetamina u otpadnim vodama Zagreba i usporedba s gradovima u Europi*).
U godinama 2021., 2022. i 2023. nisu zabilježene mjerljive koncentracije, dok je 2020. evidentirana tek minimalna količina od 6,14 mg/1000 stanovnika dnevno. Međutim, podaci za 2024. godinu ukazuju na radikalnu promjenu trenda, s iznenadnim skokom potrošnje na 45,47 mg, što zahtijeva posebnu pažnju i moguće reinterpretacije prethodnih obrazaca.



Grafikon 172: Prikaz potrošnje metamfetamina u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d

Porast potrošnje metamfetamina u Zagrebu u 2024. godini predstavlja značajnu promjenu u dosadašnjem obrascu. Iako je izmjerena razina i dalje višestruko niža u usporedbi s gradovima poput Ostrave ili Praga, vrijednost od 45,47 mg/1000 stanovnika dnevno najviša je zabilježena u Zagrebu dosad i može upućivati na povećanu prisutnost metamfetamina na lokalnom tržištu. Ovakav razvoj događaja može značiti:

- širenje dostupnosti supstance na širem urbanom području,
- promjenu u obrascima konzumacije stimulansa (npr. zamjenu za amfetamin ili MDMA),
- ili pak pojedinačnu epizodu visoke koncentracije povezanu s distribucijskim anomalijama ili tehničkim čimbenicima.

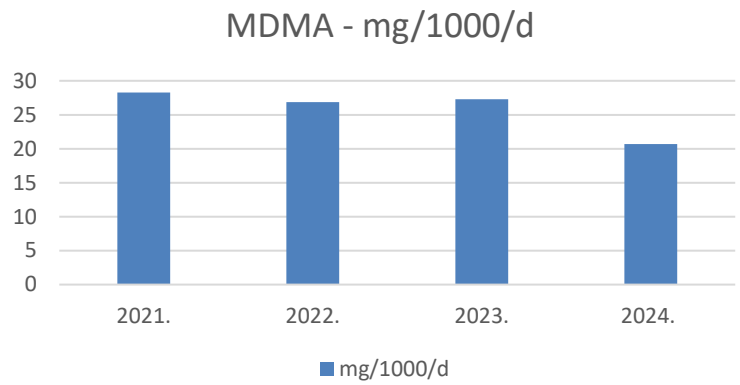
Potrebno je nastaviti sustavno praćenje u narednim godinama kako bi se utvrdilo radi li se o početku novog trenda ili o izoliranom incidentu.

U usporedbi s prethodnim razinama, vrijednost iz 2024. godine je više od 70 puta viša od one iz 2020. godine, što dodatno naglašava moguće značajne promjene u dostupnosti i konzumaciji. Ako se sličan obrazac potvrdi i 2025. godine, moglo bi se govoriti o nastanku nove faze prisutnosti metamfetamina u Zagrebu.

9.3.5. Novi trendovi u potrošnji MDMA/ecstasyja

Nakon izraženog pada potrošnje MDMA u Zagrebu u razdoblju nakon 2016. godine, a osobito tijekom pandemije COVID-19, najnoviji podaci za razdoblje od 2021. do 2024. godine pružaju uvid u stabilizaciju i moguće dugoročnije promjene u obrascima konzumacije ove supstance. MDMA, kao tzv. klupska droga, čija je konzumacija tradicionalno povezana s noćnim životom i okupljanjima, osobito je bila pogođena pandemijskim ograničenjima, no

pitanje je u kojoj mjeri se potrošnja vratila na ranije razine nakon ukidanja mjera.
U nastavku je prikazana tablica s podacima o dnevnoj potrošnji MDMA u Zagrebu tijekom razdoblja od 2021. do 2024. godine, izraženoj u miligramima na 1000 stanovnika dnevno:



Grafikon 173: Prikaz potrošnje MDMA u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d

U razdoblju od 2021. do 2023. godine potrošnja MDMA u Zagrebu pokazivala je relativnu stabilnost, s postupnim padom godišnjih vrijednosti: 2021. – 47,31 mg, 2022. – 26,86 mg, 2023. – 27,27 mg/1000 stanovnika/dnevno. Ovakvi rezultati upućuju na stagnaciju i postupno smanjenje konzumacije MDMA-a nakon pandemije, bez izraženog povratka na razine iz razdoblja do 2016. godine, kada je zabilježen vrhunac potrošnje.
U 2024. godini dolazi do dodatnog pada, pri čemu je izmjerena vrijednost 20,71 mg/1000 stanovnika dnevno, što predstavlja najnižu razinu još od 2014. godine. Iako se ne radi o naglom padu, ova brojka može ukazivati na:

- postupno opadanje interesa za MDMA u korist drugih stimulansa,
- trajnije promjene u obrascima rekreativne konzumacije nakon pandemije,
- ili slabljenje dostupnosti supstance na lokalnom tržištu.

Zaključno možemo navesti da u usporedbi s razinama iz prethodnog desetljeća, potrošnja ostaje niska, a moguće je da su se promijenili obrasci zabave, vrste konzumiranih stimulansa ili dostupnost na ilegalnom tržištu. Ako se ovakav trend nastavi i u narednim godinama, može se govoriti o trajnijem smanjenju konzumacije MDMA-a u Zagrebu, što predstavlja zaokret u odnosu na razdoblje 2015.–2016., kada je ova supstanca bila znatno prisutnija.
Analiza urinarnih biomarkera u otpadnim vodama Zagreba za razdoblje 2021.–2024. pokazala se kao iznimno vrijedan instrument u praćenju stvarnih obrazaca konzumacije droga u urbanoj populaciji. Usporedba s podacima iz prethodnog desetljeća ukazuje na značajne promjene u

trendovima konzumacije, koje nisu uvijek razvidne iz službenih kaznenopravnih i zdravstvenih izvora.

Na temelju ovih nalaza, može se zaključiti da je **Hipoteza H6** – prema kojoj je pandemija COVID-19 promijenila obrasce dostupnosti i/ili konzumacije droga – potvrđena. Pandemijsko razdoblje obilježeno je drastičnim odstupanjima u potrošnji nekih supstanci (npr. rekordna razina amfetamina 2020., pad MDMA i kanabisa), dok se postpandemijsko razdoblje odlikuje stabilizacijom, ali uz različitu dinamiku među drogama.

Također, **Hipoteza H1** – o porastu konzumacije i dostupnosti droga u posljednjih deset godina – djelomično se potvrđuje, budući da se za kokain bilježi stalni rast i rekordne vrijednosti u 2024., dok se za druge supstance (kanabis, amfetamin, MDMA) uočen pad ili stabilizacija, često i ispod pretpandemijskih razina. Metamfetamin, koji je ranije bio marginalan, u 2024. godini bilježi iznenadan skok, što može ukazivati na novu pojavu na tržištu.

Novi trendovi pokazuju da kokain preuzima dominantnu ulogu u urbanoj potrošnji droga, dok se klupske droge poput MDMA-a i amfetamina povlače, barem privremeno. Potrošnja kanabisa ostaje relativno visoka, ali uz opadajuću tendenciju nakon pandemije. Iznenadna pojava metamfetamina može predstavljati signal za buduće intervencije i zahtijeva pozorno praćenje.

Zaključno, analiza biomarkera u otpadnim vodama pruža objektivnu, neposrednu i demografski neovisnu sliku konzumacije droga. Takvi podaci ne samo da nadopunjuju službenu statistiku, već i omogućuju pravovremenu identifikaciju novih supstanci, tržišnih pomaka i javnozdravstvenih rizika. Njihova daljnja integracija u nacionalne sustave praćenja droga ključna je za oblikovanje učinkovitih politika kontrole i prevencije.

9.4. Zaključno o novim trendovima zlouporabe droga i kaznenopravnim izazovima

Analiza novijih podataka za razdoblje od 2021. do 2024. godine ukazuje na značajne promjene u obrascima konzumacije droga, javnozdravstvenom odgovoru i kaznenopravnoj praksi u Republici Hrvatskoj. U zdravstvenom segmentu primjetan je nastavak smanjenja broja novoprijavljenih osoba na liječenje, posebice zbog ovisnosti o opioidima, uz istovremeni porast udjela liječenih zbog neopijatnih droga i starenje postojeće populacije ovisnika. Time se potvrđuje potreba za dugoročnijim i fleksibilnijim modelima skrbi.

Kaznenopravni sustav pokazuje znakove postpandemijske reaktivacije, uz blagi porast prijava kaznenih djela i prekršaja povezanih sa zlouporabom droga, ali i promjene u strukturi kaznenih djela, pri čemu dolazi do izražaja složenost i raznovrsnost novih oblika zlouporabe. Zapljene droga upućuju na postupno povlačenje tradicionalnih supstanci poput heroina i dominaciju

kanabisa, hašiša te sve češću prisutnost sintetskih droga, uključujući metamfetamin.
Posebnu vrijednost pruža analiza otpadnih voda, koja potvrđuje da institucionalna statistika ne obuhvaća stvarni opseg konzumacije droga. Porast kokaina, povlačenje MDMA-a i amfetamina te iznenadna pojava metamfetamina ukazuju na promjene koje nisu uvijek pravovremeno prepoznate u kaznenopravnim i zdravstvenim pokazateljima.
Zaključno, podaci za razdoblje nakon 2020. potvrđuju dinamiku tržišta droga i potrebu za integriranim, proaktivnim i prilagodljivim pristupom – kako u segmentu liječenja ovisnosti, tako i u kaznenopravnom odgovoru.

10. RASPRAVA

Ova doktorska disertacija temeljito je istražila problematiku zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj iz interdisciplinarne perspektive, kombinirajući pravne, kriminalističke, sociološke i javnozdravstvene aspekte. S obzirom na sveobuhvatnost rada, rasprava nastoji sintetizirati ključne nalaze, usporediti ih s međunarodnim iskustvima te ponuditi smjernice za buduće reforme i istraživanja. Središnje pitanje koje prožima većinu nalaza i interpretacija ove disertacije odnosi se na učinke dekriminalizacije posjedovanja droga za osobnu uporabu, uvedene 2013. godine te drugih ključnih promjena u zakonodavstvu. U tom kontekstu, rezultati istraživanja ukazuju da dekriminalizacija u hrvatskom modelu provedena uspješno na razini kazneno-pravnog uređenja ali su moguća daljnja poboljšanja u prekršajnom zakonodavstvu jer prebacivanje svih oblika posjedovanje droge pod istu kvalifikaciju (bez određivanja manjih količina koje bi bile prihvatljive za povremene korisnike) odnosno bez teže prekršajne kvalifikacije za posjedovanje većih količina nije proizvela očekivane sankcije niti javnozdravstvene učinke u odnosu na veće količine, prvenstveno zbog njezine parcijalne i normativno izolirane provedbe, bez istodobnog razvoja preventivnih, rehabilitacijskih i edukativnih mehanizama. Umjesto rasprave po pojedinačnim hipotezama, ovo poglavlje strukturirano je tematski, integrirajući ključne nalaze istraživanja u širem društveno-pravnom i komparativnom kontekstu.

10.1. Opći pregled i ključni nalazi

Analiza provedenih empirijskih istraživanja, uključujući analizu sudskih spisa, statističke podatke iz *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*, anketu među policijskim službenicima, strukturirani intervju te inovativne pristupe poput analize urinarnih biomarkera u otpadnim vodama, podatke iz anketa o prevalenciji korištenja droge i drugih anketa ukazuje na porast indikatora dostupnosti i konzumacije droga u proteklom desetljeću. Dobiveni nalazi osobito su vidljivi kroz analizu otpadnih voda, odgovore u anketama i percepciju policijskih službenika.

Istodobno, nalazi ukazuju na strukturne pomake u obrascima liječenja (porast udjela osoba liječenih zbog neopijatnih droga, osobito kanabisa i stimulansa) te demografsko starenje populacije ovisnika, uz izostanak razmjernog porasta ukupnog broja liječenih. Ovaj raskorak sugerira postojanje nepokrivenosti potrebama za tretmanom (tzv. treatment gap) i promjena u potražnji za tretmanom (psihička vs. fizička ovisnost), pristupu uslugama i stigmi, kao i

privremene poremećaje tijekom pandemije. U cjelini, radi se o kvalitativnom produbljenju problema (veća dostupnost i sofisticiranije tržišne prilagodbe) uz istovremeno ograničene javnozdravstvene učinke, što naglašava potrebu za integracijom zdravstvenih i socijalnih politika s kaznenopravnim odgovorom.

Iako se u Hrvatskoj sustavno vodi *Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*, valja istaknuti da ne postoji analogan registar liječenih osoba s poremećajem uzrokovanim konzumacijom alkohola, iako je riječ o najraširenijem obliku ovisnosti s dalekosežnim zdravstvenim, socijalnim i ekonomskim posljedicama. Odsutnost takvog registra onemogućuje precizno praćenje trendova, planiranje tretmana i evaluaciju javnozdravstvenih politika, čime se dodatno produbljuje jaz između stvarnih potreba i institucionalne dostupnosti tretmana. Uspostava nacionalnog registra liječenih alkoholičara predstavljala bi važan korak prema uspostavi integriranog sustava praćenja ovisnosti u Republici Hrvatskoj.

U hrvatskom kontekstu, dekriminalizacija posjedovanja droga za osobnu uporabu je bila utemeljena na brojnim argumentima te je uspješno provedena na kazneno-pravnoj razini, međutim na prekršajnoj razini provedena je kao izolirana zakonodavna mjera, bez sistemskog oslonca na jaču prevenciju, rehabilitaciju i obrazovanje, što potvrđuje da pravna reforma bez društvene podrške ne može ostvariti puni učinak. Drugim riječima, jasno su vidljivi proceduralni učinci (preraspodjela predmeta iz kaznenog u prekršajni sustav), dok su javnozdravstveni učinci ostali ograničeni zbog izostanka prateće infrastrukture (prevencija, rana intervencija, tretman, evaluacija).

10.2. Evaluacija hrvatskog modela dekriminalizacije u komparativnom kontekstu

S obzirom na globalne trendove, značajan je komparativni dio istraživanja u kojem se hrvatski model uspoređuje s praksama drugih zemalja. Primjer portugalskog modela dekriminalizacije pokazuje kako preusmjeravanje s kaznenih sankcija prema zdravstvenom i socijalnom pristupu može dovesti do smanjenja broja predoziranja i preopterećenja kaznenopravnog sustava, ali dugoročna održivost ovisi o trajnim ulaganjima i kapacitetima sustava. S druge strane, meksički model, iako usmjeren na suzbijanje velikih narko kartela, suočava se s izazovima poput korupcije i ograničenih resursa. Hrvatska, koja je 2013. godine iz trećeg pokušaja prešla na dekriminalizaciju posjedovanja droga za osobnu uporabu, i dalje bilježi visoku dostupnost tvari i rast složenosti kaznenih predmeta.

Ova usporedba otvara pitanja o učincima dekriminalizacije u hrvatskom kontekstu bez definiranja manjih količina za osobnu uporabu i težeg sankcioniranja većih količina. Iako je

intencija bila rasterećenje kaznenog sustava i humanizacija pristupa korisnicima, što su opravdani razlozi, nalazi ukazuju na porast dostupnosti, opterećenje prekršajnog pravosuđa i neujednačenost u primjeni, jer na prekršajnoj razini zakonodavstva nisu izrađene prikladne kvalifikacije koje bi razlikovale količine za osobnu uporabu (poput primjera u poredbenom pravu) od znatno većih količina (neke i preko 150 grama), koje prema prikazanoj sudskoj praksi spadaju pod istu kvalifikaciju. Ključno je da dekriminalizacija funkcionira samo kao dio šire javnozdravstvene strategije; bez nje, učinci ostaju parcijalni.

Struktura prekršajnih odredbi nije prilagođavana nakon dekriminalizacije droga 2013. godine. Poslije prebacivanja posjedovanja droge za osobnu upotrebu u prekršajnu sferu, korisno bi bilo detaljnije propisati raspone količina za „lake“ i „teške“ droge te odgovarajuće sankcije kako bi se primjerenije moglo sankcionirati količine koje nisu prihvatljive na razini svrhe radi koje je provedena dekriminalizacija (manje količine za povremene korisnike). Velike količine i učestalo konzumiranje nisu pojave koje doprinose društvenim ciljevima dekriminalizacije te bi se trebale smatrati opasnima za konzumiranje i u komparativnom pravu normirane su drugačije kroz kazne i zaštitne mjere.

Veliki opseg novih slučajeva posjedovanja za osobnu uporabu od lakših do težih nakon prebacivanja posjedovanja koje je ranije bilo sankcionirano kao kazneno djelo, pokazao je potrebu odgovarajućeg strožeg odnosa prema većim količinama droga koje se ranije nisu javljale u ovim odredbama u prekršajnom zakonodavstvu. Osim navedenog, u kaznenom zakonodavstvu neki teži slučajevi posjedovanja ranije su sankcionirani težim kaznama, te je u odnosu na njih bilo potrebno odgovarajuće uređenje u prekršajnom zakonodavstvu, što je i razlog zbog kojeg su teži slučajevi posjedovanja u poredbenom pravu zadržani u kaznenom zakonodavstvu.

Osim toga, u prekršajno zakonodavstvo mogle su biti preuzete korisne odredbe koje su ranije doprinosile otkrivanju težih kaznenih djela iz podataka koje imaju osobe koje posjeduju drogu (djelotvorno kajanje).

Prilikom dekriminalizacije obrazlagano je da je cilj prebacivanja posjedovanja droge u prekršajno zakonodavstvo smanjivanje stigmatizacije povremenih korisnika manjih količina. Prema službenom objašnjenju *Ministarstva pravosuđa*, količine za osobnu uporabu nisu propisivane u gramima jer bi tada limiti mogli biti zloupotrijebljeni od preprodavača te se navodi da je prihvaćeno rješenje iz komparacije drugih sustava i iz praktičnih razloga. Prema porastu potrošnje i velikim količinama koje se javljaju u sudskoj praksi, a koje su počinitelji pokušavali prikazati kao da su za osobnu uporabu, opravdano je prilagoditi normiranje prekršaja kako bi doista osnovnim prekršajnim oblikom kažnjavanja bili obuhvaćeni samo

korisnici droga koji povremeno koriste malene količine, ali bi teže počinitelje trebalo prikladno sankcionirati težim oblicima prekršajnih ili kaznenih sankcija radi preventivnog učinka.
Obrazloženje da nije bilo opravdano limitirati najnižu razinu na 5 grama jer bi preprodavatelji tada držali 4,9 grama, nije utemeljeno. U postojećem obliku normiranosti prekršaja posjedovanja, preprodavatelji mogu nositi stotinama puta veće količine nego da su postavljeni određeni rasponi za najblaže kažnjavanje. Izostanak propisivanja raspona dovodi do toga da bilo koja količina može biti prikazana kao da je za osobnu uporabu.
U raspravama koje su prethodile dekriminalizaciji razmatrana je mogućnost propisivanja količinskog praga za osobnu uporabu (primjerice 5 grama). Međutim, prema obrazloženju *Ministarstva pravosuđa*, od takvog se rješenja odustalo zbog bojazni da bi preprodavatelji mogli prilagoditi svoje ponašanje držanjem količina neposredno ispod propisanog praga (npr. 4,9 grama), čime bi izbjegli strože sankcioniranje.
Ipak, rezultati analize ukazuju na izjednačavanje različitih količina droge u okviru iste prekršajne kvalifikacije, tako da se i znatno veće količine (primjerice i do 200 grama) mogu podvesti pod isti pravni režim kao i minimalne količine namijenjene osobnoj uporabi.
Posljedično, takvo normativno rješenje omogućuje široko tumačenje pojma osobne uporabe te otežava razlikovanje između povremenih korisnika i osoba uključenih u distribuciju. Slični problemi uočeni su i u komparativnoj praksi, primjerice u Češkoj, gdje je dekriminalizacija inicijalno provedena bez preciznog normiranja količinskih raspona.

10.3. Utjecaj zakonodavnih promjena i pravosudni izazovi

Promjene u zakonodavnom okviru, posebno dekriminalizacija posjedovanja za osobnu uporabu, dovele su do značajnih prestrukturiranja u radu pravosudnog sustava. S jedne strane, preusmjeravanje predmeta iz kaznenog u prekršajno područje rasteretilo je sudove i omogućilo fokus na teže oblike kriminala, poput neovlaštene proizvodnje i distribucije droga. S druge strane, složenije sudske spise, dulje trajanje postupaka i veći broj žalbi. Primjena različitih kriminalističkih metoda – od sofisticiranih forenzičkih analiza u slučajevima organiziranog kriminala do rutinskih kontrola u prekršajnim postupcima – dodatno ističe prilagođavanje kompleksnim kaznenim djelima.
Pri tome valja imati na umu i percepciju javnosti – ukoliko se dekriminalizacija ne prati sustavnim preventivnim i edukativnim aktivnostima, može se stvoriti dojam da konzumacija droga u bilo kojim količinama nije osobito društveno štetna, a da prekršajne sankcije nemaju ozbiljnu odvraćajuću snagu ako je jednaka sankcija posjeduje li netko 5 ili 50 ili 150 g droge.

Takva percepcija može kod određenih populacija, osobito mladih, doprinijeti normalizaciji upotrebe psihoaktivnih tvari te tako posredno utjecati na rast potrošnje, a također omogućuje veću zaštitu preprodavača koji velike količine mogu opravdavati osobnom uporabom.

Zakonodavna reforma iz 2013. godine, kojom je posjedovanje manjih količina droge za osobnu uporabu premješteno iz kaznenog u prekršajni okvir, imala je za cilj rasteretiti kaznenopravni sustav i humanizirati postupanje prema konzumentima droga.

S jedne strane, dekriminalizacija je doista dovela do smanjenja broja kaznenih prijava, omogućivši fokus kaznenog pravosuđa na složenije oblike kriminaliteta, poput trgovine drogama. No s druge strane, zabilježen je porast broja prekršajnih postupaka, a policijski službenici (čak 71,6%) ističu da je ta zakonodavna promjena pridonijela povećanju dostupnosti droga. Ovaj podatak upućuje na to da dekriminalizacija, iako dobro zamišljena, nije bila popraćena odgovarajućim promjenama na prekršajnoj razini te preventivnim, edukativnim i javnozdravstvenim mjerama koje bi usmjerile korisnike prema rehabilitaciji i smanjenju potrošnje.

Također, postoji rizik da je blaži sankcijski okvir u dijelu populacije percipiran kao slabljenje društvene osude prema konzumaciji droga, osobito među mladima. Umjesto očekivanoga smanjenja konzumacije, dekriminalizacija se u percepciji dijela policijskih službenika povezuje s normalizacijom i potencijalnim porastom uporabe droge.

Usporedba s portugalskim modelom dodatno potvrđuje važnost šire institucionalne podrške – tamošnja dekriminalizacija bila je dio sveobuhvatne javnozdravstvene reforme, dok je u hrvatskom slučaju provedena djelomično, bez dostatne nadogradnje sustava liječenja, savjetovanja i socijalne skrbi.

Stoga se može zaključiti da ključni problem hrvatskog modela ne leži u samoj dekriminalizaciji kao normativnom konceptu, već u izostanku njezine sustavne implementacije kroz koordinirane javnozdravstvene, preventivne i socijalne politike.

10.4. Kriminalistički izazovi i resursna ograničenja

Istraživanje je također ukazalo na značajne kriminalističke izazove koji proizlaze iz zakonskih promjena, ograničenih istražnih ovlasti u prekršajnim postupcima, izostanka odredbe o djelotvornom kajanju kakva je postojala dok je posjedovanje bilo inkriminirano u kaznenom zakonodavstvu kao i resursa istražnih tijela i njihove međusobne suradnje.

Premještanje posjedovanja droga iz kaznenog u prekršajni sustav smanjilo je dostupnost nekih važnih kriminalističkih instrumenata. Budući da se za prekršaje ne koriste posebne dokazne

radnje (npr. prikrivene mjere, nadzor komunikacije), mogućnosti policije za dubinsko istraživanje lanaca nabave i distribucije droge postaju ograničene, čak i kada je kod počinitelja pronađena velika količina oko 200 grama teške droge. Time se povećava rizik da se ozbiljniji oblici kriminala prikriju iza formalno manjeg prekršaja, čime se ugrožava učinkovitost otkrivanja složenijih mreža preprodaje.

Problemi u provedbi složenih istražnih radnji, nedostatak specijaliziranog kadra i tehnološki izazovi u kontekstu modernih digitalnih prijetnji, kao što je trgovina drogama putem Dark Weba, dodatno kompliciraju situaciju. Anketa među policijskim službenicima otkriva da postoji izražena zabrinutost zbog neučinkovitih sankcija prema preprodavačima, što može imati negativan odvraćajući učinak i poticati daljnju distribuciju droga. Stoga je nužno povećati ulaganja u modernizaciju kriminalističkih metoda, jačanje interinstitucionalne suradnje i razvoj specijaliziranih programa usmjerenih na rješavanje izazova organiziranog kriminala.

Intervjuirani policijski službenici ukazali su na dodatne kriminalističke izazove koji proizlaze iz nedostatka specijaliziranih kadrova, ukidanja linijskih policajaca te "prilagodbe preprodavača" koji se koriste posjedovanjem unutar granica osobne uporabe kako bi izbjegli kazneni progon. Ovakve taktike dodatno otežavaju razlikovanje između konzumenata i niskoprofilnih dilera, čime se smanjuje učinkovitost represivnog sustava.

10.5. Inovativni pristupi u praćenju zlouporabe droga

Uvođenje analize otpadnih voda kao metode za praćenje potrošnje psihoaktivnih tvari predstavlja jedan od najznačajnijih doprinosa ovog istraživanja. Ova metoda omogućuje objektivnu procjenu konzumacije droga, nadilazeći ograničenja tradicionalnih pristupa koji se oslanjaju na podatke iz *Registra osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga* ili broja kaznenih prijava. Iako interpretacija podataka iz otpadnih voda ima svoje izazove, osobito u pogledu nedostatka demografskih informacija, rezultati dobiveni u Zagrebu pokazuju slične trendove rasta potrošnje, osobito za supstance poput kokaina. Ovi nalazi potvrđuju potrebu za integracijom inovativnih metoda u sustave praćenja zlouporabe droga, što bi omogućilo bržu i precizniju prilagodbu javnozdravstvenih i sigurnosnih politika.

10.6. Metodološka ograničenja i smjernice za buduća istraživanja

Unatoč višestrukoj triangulaciji podataka, potrebno je istaknuti određena metodološka ograničenja. Pristup sudskim spisima često je bio ograničen voljnošću institucija za suradnju,

što može dovesti do nedovoljne reprezentativnosti uzorka. Slično tome, ankete među policijskim službenicima, iako pružaju dragocjene uvide, mogu biti podložne subjektivnoj pristranosti te utjecaju institucionalnih politika. Metode analize otpadnih voda, iako objektivne, ne pružaju detaljne podatke o sociodemografskim karakteristikama korisnika, što otežava cjelovitu interpretaciju rezultata. Stoga je preporučljivo u budućim istraživanjima uspostaviti standardizirane protokole za prikupljanje i obradu podataka te proširiti suradnju s relevantnim institucijama kako bi se povećala kvaliteta i reprezentativnost istraživačkog uzorka.

10.7. Zaključak i preporuke za buduću kaznenu politiku

Sveobuhvatna analiza provedena u ovoj disertaciji potvrđuje složenost problema zlouporabe droga te ističe potrebu za multidisciplinarnim pristupom u formuliranju strategija suzbijanja. Rezultati pokazuju da promjene u društvenim, političkim i ekonomskim strukturama, potpomognute globalnim trendovima i zakonodavnim reformama, ne samo da povećavaju dostupnost droga, nego i mijenjaju obrasce njihove konzumacije. U tom kontekstu, postojeći pravosudni sustav i kriminalističke metode zahtijevaju daljnja unapređenja kako bi se osigurala učinkovitija prevencija i intervencija.

Dekriminalizacija kao kaznenopravna mjera ima potencijal za ublažavanje represije prema korisnicima, no bez sustavne potpore kroz preventivne, zdravstvene i edukativne mjere može dovesti do percepcije povećane društvene tolerancije prema drogama, s posljedičnim učincima na njihovu dostupnost i konzumaciju. Rezultati ovog istraživanja upućuju na zaključak da ključni izazov hrvatskog modela ne leži u samoj dekriminalizaciji kao normativnom konceptu, već u njezinoj parcijalnoj i nedovoljno integriranoj provedbi.

Preporuke za buduću kaznenu politiku uključuju:

Potrebno je razmotriti promjenu postojećih prekršajnih odredbi, osobito u dijelu koji se odnosi na razlikovanje posjedovanja manjih količina droga za osobne potrebe od znatno većih količina koje se trenutno također kvalificiraju pod istom odredbom, a uz to zakonske odredbe ne razlikuju „lake“ i „teške“ droge koje su štetne u različitim količinama. Poseban naglasak kroz takve promjene treba staviti na jasnije normativno razgraničenje između posjedovanja za osobnu uporabu i onih oblika protupravnog postupanja koji, s obzirom na vrstu, količinu i okolnosti slučaja, upućuju na viši stupanj društvene opasnosti. Takvo normativno preciziranje moglo bi pridonijeti većoj pravnoj sigurnosti, ujednačenijoj sudskoj praksi i razmjernijem

sankcioniranju, te simboličkoj poruci o štetnosti većih količina droga. Istodobno, nužno je osigurati dosljednu primjenu zakonskih okvira i jačanje sankcija prema organiziranim kriminalnim mrežama, uz učinkovitu primjenu instituta oduzimanja imovinske koristi stečene kaznenim djelom.

U usporedbi s komparativnim sustavima, hrvatski sustav nema legalizirane količine do 5 grama „lakih" droga ili 0,5 grama „teških" droga i u tom segmentu ne spada u najliberalnije europske pravne sustave, ali za kategorije posjedovanja količina poput 50, 100 ili 150 grama droga hrvatsko prekršajno zakonodavstvo je vjerojatno najmanje represivno po novčanim kaznama u poredbenom pravu. To je osobito vidljivo u odnosu na „teške" droge kao što su amfetamini ili heroin za koje su u komparativnim sustavima količine veće od 1 grama znatno teže kažnjavaju. Dosadašnje uređenje prekršajnog segmenta suzbijanja droga moglo je davati simobolički dojam potrošačima o manjoj važnosti ukupne količine droge. Na takav zaključak upućuje i slično stanje u Češkoj nakon dekriminalizacije 1990. godine. Vrlo velik porast konzumiranja droga vidljiv je u Češkoj koja je slično kao Hrvatska dekriminalizirala posjedovanje bez limitiranja količina za osobnu uporavu, te su obje države prema potrošnji u pojedinim godinama na najvišim količinama u Europi (po analizi otpadnih voda). Nakon uočavanja štetnih posljedica, u češkom sustavu su 2009. godine preciznije uređene dopustive količine.

Promatrano po količinama, u Sloveniji se najblaži oblik prekršaja odnosi na jednokratnu dozu, u Portugalu je količina za osobnu uporabu do 25 grama marihuane ili 5 grama hašiša, u Nizozemskoj i Italiji je do 5 grama marihuane. Količine preko 100 grama u Nizozemskoj i Italiji ne spadaju u prekršajno nego u kazneno zakonodavstvo uz moguće vrlo visoke novčane kazne (primjer Italija do 260.000,00 eura). U našem prekršajnom zakonodavstvu nisu diferencirana takva obilježja koja bi za veće količine posjedovanja propisivale teže sankcije. U nekim državama liberalizacija je dovodila do štetnih učinaka i prevelike potrošnje te su države odustajale od liberalnog pristupa otprilike u isto vrijeme kada je Hrvatska dekriminalizirala droge (Švicarska, Danska).

Zaključci iz pojedinih poglavlja:

Definicija i klasifikacija droga

- prema funkcionalnoj definiciji droge, u takve tvari spadaju ne samo tvari koje su već prepoznate kao psihoaktivne na popisima u pojedinim državama, nego i tvari poput alkohola na čijoj pravnoj regulaciji kroz povijest se mogu promatrati učinci legaliziranja

i zabrana sličnih tvari, odnosno rezultati pokazuju da tijekom prohibicije u Engleskoj u 18. stoljeću i u Finskoj u 20. stoljeću te po njenom uzoru pokrenutu prohibiciju u Sjedinjenim Američkim Državama, pozitivni učinci mogu biti u smanjivanju bolesti i ciroze jetre (triput manje), većoj zaposlenosti, poboljšavanju materijalnih uvjeta kućanstava i smanjivanju broja kaznenih djela počinjenih pod utjecajem alkohola (oko tri puta manje uhićenja), a negativni učinci su u razvoju ilegalne proizvodnje alkohola; nakon ukidanja zabrana alkohola, uporaba je vrlo raširena i konzumira ga više stanovnika nego ostale psihoaktivne tvari koje su i dalje zabranjene;

- iz podataka o potrošnji alkohola (u RH je u stalnom porastu od početka praćenja 1965. godine, prema anketi CAPI oko 78% ispitanika je izjavilo da je konzumiralo alkoholna pića, prema anketi ESPAD oko 79% učenika je konzumiralo alkoholna pića) moguće je izvlačiti zaključke o tome da potrošnja nakon legaliziranja određene psihoaktivne tvari može značajno porasti u općoj populaciji i među mladima.

Pravni pristupu korištenju droga

- u radu je provedena opsežna analiza razvoja zakonodavstva u Hrvatskoj od 1990. godine. Rezultati pokazuju da je u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu najvažnija promjena bila uvođenje inkriminacije posjedovanja droge 1996. godine, nakon čega su uslijedila tri pokušaja vraćanja iste odredbe u prekršajno zakonodavstvo, odnosno dekriminalizacije posjedovanja, od kojih je posljednji 2013. godine zakonski proveden. Inkriminacija iz 1996. godine bila je kritizirana u doktrini i praksi jer se najveći dio prijava odnosio na povremene konzumente koji posjeduju male količine lakih droga. Upravo su takve kritike, zajedno s potrebom rasterećenja kaznenog pravosuđa i izbjegavanja stigmatizacije korisnika, predstavljale jedan od ključnih razloga za kasnije uvođenje dekriminalizacije 2013. godine. Međutim, u praksi se pokazao nedostatak prekršajnog sustava jer nisu uvedeni diferencirani oblici prekršaja prema količini droge. Time je izostala jasna granica između manjih količina (npr. do 5 grama marihuane) i znatno većih količina, dok bi se za količine veće od 100 grama, s obzirom na njihovu težinu i rijetkost, trebalo razmotriti kaznenopravno sankcioniranje;
- u radu je provedena izvorna komparativna analiza velikog broja pravnih sustava koja pokazuje da je vrlo teško uspoređivati stanje u pojedinim državama i prenositi tuđe modele jer su primjerice Nizozemska i Portugal države s tradicionalnom povijesnom uključenošću u prevoženje raznih vrsta robe još od kolonijalnog razdoblja te imaju vrlo

visoku potrošnju i broj ovisnika koje su trebale smanjivati raznim vrstama zdravstvenih mjera, te bi za Hrvatsku bilo povoljnije uspoređivanje sa tranzicijskim državama među kojima se na primjeru Češke pokazuje da dekriminaliziranje bez limitiranja količina za osobnu uporabu može dovesti do vrlo velikog porasta potrošnje droga;

- u radu su analizirani brojni argumenti, opravdanja i prijedlozi alternativnih pristupa u vezi s dekriminalizacijom ili legalizacijom manjih količina droge. Međutim, veći broj istraživanja i primjera iz prakse upućuje na zaključak da se potrošnja povećava u odsutnosti obveznih alternativnih mjera i intenzivnih javnozdravstvenih aktivnosti.
  To potvrđuju i povijesni primjeri široke rasprostranjenosti opijuma u Kini, hašiša u Egiptu i heroina u Vijetnamu, koji pokazuju da u sustavima u kojima ne postoji odgovarajuća penalizacija većih količina može doći do značajnih negativnih društvenih posljedica;
- u poredbenim sustavima uočljivo je razlikovanje „lakih“ i „teških" droga sa ciljem separacije tržišta, međutim navedeno nije provedeno u našem prekršajnom zakonodavstvu te bi trebalo propisati prekršaje s različitim količinama za „lake“ i „teške“ droge, dok se prema postojećem stanju za osobnu uporabu u našem sustavu prihvaćaju i količine preko 150 grama „teške“ droge što bi bilo teško sankcionirano primjerice u nizozemskom ili portugalskom modelu;
- u radu je provedeno opsežno prikupljanje i raščlamba presuda hrvatskih viših sudova o tumačenju obilježja pojedinih kaznenih djela i prekršaja u praksi, te su rezultati pokazali da su kod kaznenih djela tumačenja bila usmjerena na okolnosti na temelju kojih se procjenjuje posjeduju li drogu za osobnu uporabu ili za prodaju, je li proizvodnja za osobnu uporabu izuzeta iz kaznenog djela, kojom radnjom se dovršava prodaja (dogovorom ili isporukom i plaćanjem), kada je dovršeno posredovanje u prodaji, okolnosti koje se uvažavaju kod bitnog doprinosa otkrivanju kaznenog djela, držanje tuđe droge te ulozi pomagača ili supočinitelja u toj situaciji, razlici između kaznenog djela nepružanja pomoći i narušavanja zdravlja davanjem droge, razlici mreže preprodavatelja i zločinačke organizacije, vozilu kao prostoru za konzumiranje droge te druga pitanja;
- navedena analiza prakse prekršajnih sudova pokazala je da je kod prekršaja bilo tumačeno predstavlja li jedan smotuljak marihuane prekršajno djelo, koliko velike količine mogu spadati u osobnu uporabu i druga slična pitanja.

Podaci o liječenim osobama

- u radu je provedena analiza podataka o liječenju ovisnika, pri čemu rezultati pokazuju da najviše stope liječenih ovisnika imaju Istarska i Zadarska županija, da raste broj preminulih liječenih ovisnika do 2022. godine te da se ukupan broj novih prijava na liječenje smanjuje;
- ovi nalazi upućuju na strukturne promjene u obrascima ovisnosti, osobito u vidu starenja ovisničke populacije i povećane smrtnosti povezane s dugotrajnim korištenjem psihoaktivnih tvari;
- istodobno, smanjenje broja novih prijava na liječenje, unatoč pokazateljima povećane dostupnosti i konzumacije droga, ukazuje na mogući nesrazmjer između stvarne razine konzumacije i uključenosti u sustav liječenja (tzv. treatment gap);
- navedeni trendovi upućuju na potrebu za jačanjem dostupnosti tretmana, smanjenjem stigmatizacije korisnika te prilagodbom preventivnih i javnozdravstvenih politika novim obrascima konzumacije droga.

Statistika Ministarstva unutarnjih poslova

- analizirani su statistički podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* te rezultati pokazuju porast broja prekršaja nakon dekriminalizacije 2013. godine koji je otprilike sličan padu broja kaznenih djela, što bi potvrđivalo zaključak da je policija učinkovito nastavila sa otkrivačkom kriminalističkom aktivnošću, međutim s obzirom na porast ukupne potrošnje koja je vidljiva iz podataka o analizi otpadnih voda, nije vidljiv porast prijava za teža kaznena djela koja se odnose na krijumčarenje ili prodaju droge, što se može objasniti smanjivanjem informacija od osobe koja posjeduje drogu, a ta posljedica je već primijećena u komparativnim sustavima i bila je također predviđena u našoj doktrini prilikom rasprava o dekriminalizaciji;
- u radu je provedena procjena ekonomske dimenzije tržišta droga u Republici Hrvatskoj prema standardnom modelu EMCDDA/EWSD na temelju podataka iz drugih dijelova rada, te su dobiveni rezultati o iznosu oko 341 milijuna eura u 2022. godini, odnosno oko 940.000 eura dnevno, pri čemu je potrebno uvažavati da se navedeni dio odnosi na sve faze od proizvodnje i krijumčarenja do uličnе prodaje, odnosno u cijelom lancu sudjeluje veći broj počinitelja iz raznih država koji ostvaruju imovinsku korist s obzirom

da se droga ne proizvodi u Hrvatskoj.

Urinarni biomarkeri

- analize podataka o urinarnim biomarkerima pokazuju izrazit porast potrošnje droga nakon 2013. godine. U Zagrebu je potrošnja kokaina porasla više nego desetorostruko i nastavlja rasti, dok je potrošnja kanabisa vrhunac dosegnula 2020. godine, nakon čega bilježi pad na razinu koja je i dalje približno dvostruko viša u odnosu na 2013. godinu;
- na temelju rezultata analize izrađen je proračun prema kojem se na području Zagreba u 2024. godini konzumira najmanje 25 kilograma aktivne tvari iz kanabisa, što, ovisno o koncentraciji, odgovara približno 830 kilograma marihuane, oko 20 kilograma amfetamina i oko 191 kilogram kokaina (nerazrijeđenog). Navedene procjene potrebno je tumačiti uz uvažavanje metodoloških ograničenja korištenih analitičkih pristupa;
- podaci iz školskih ESPAD anketa za Hrvatsku pokazuju da je 2015. godine oko 25% učenika u dobi od 15 do 16 godina barem jednom koristilo drogu, dok je taj udio pao na 16% u 2024. godini, što je manje u odnosu na 19% zabilježenih 2011. godine. U europskoj EWSD anketi prevalencija konzumacije droga u općoj populaciji u Hrvatskoj iznosila je 16%, dok je prema anketi HSBC iz 2018. godine taj udio bio oko 15%.
- ovi nalazi ukazuju na rast ukupne potrošnje droga, osobito u urbanim sredinama, uz istodobne promjene u obrascima konzumacije među mladima. Razlike između objektivnih pokazatelja (biomarkeri) i anketnih podataka upućuju na složenost mjerenja stvarne prevalencije te na potrebu kombiniranja različitih metodoloških pristupa u praćenju zlouporabe droga.

Analiza sudskih spisa

- iz analize sudskih spisa koja je u radu provedena na uzorku spisa *Županijskog suda u Zagrebu* iz razdoblja od 2010. do 2020. godine proizlazi da se u predmetima (N=22, ukupno 152 počinitelja) javljaju teži oblici kaznenih djela, počinitelji su uglavnom recidivisti muškog spola sa završenom srednjom školom povezani u organizirane skupine od tri do pet sudionika, gotovo pola ih nema prijavljenu imovinu što može biti povezano sa prikrivanjem, a u kriminalističkom istraživanju takvih složenih kaznenih djela uglavnom se koriste posebne dokazne radnje, dok su počinitelji u kaznenom postupku osuđeni uglavnom na bezuvjetne kazne zatvora od

kojih je najduža 13 godina zatvora, a prosječne količine droga u ovoj skupini predmeta su 138 kg marihuane, 7,8 kg kokaina i 2 kg heroina;

- na razini Općinskog kaznenog suda u spisima od 2013. do 2020. (N=123) počinitelji uglavnom nisu recidivisti, stabilnijeg su socioekonomskog statusa nego u razdoblju prije 2013. (N=167), uvjetne osude i nadalje predstavljaju većinu sankcija, kaznena politika po visini i trajanju kazne je relativno blaga, povećan je broj izrečenih sigurnosnih mjera obveznog liječenja od ovisnosti, produljilo se trajanje kaznenog postupka, značajno je porastao broj žalbi (sa 9% na 43 %), povećan je broj posebnih dokaznih radnji u kriminalističkom istraživanju u odnosu na ranije policijske ovlasti legitimiranja, a u 67% slučajeva sa marihuanom, većinom su zastupljene količine do 5 grama marihuane;
- u analizi koja je provedena na spisima od 2016.-2020. na razini Općinskog prekršajnog suda u Zagrebu (N=361) rezultati pokazuju povećan broj prekršajnih postupaka, izricanje uglavnom novčanih kazni od kojih je dio i ispod zakonskog minimuma, niska stopa recidivizma, počinitelji su uglavnom nezaposleni, ne ostvaruju mjesečna primanja, veći dio nema imovinu ili nije poznata, nemaju djece, većina ih je u rasponu dobi između 19 i 29 godina što znači da su mlađi od počinitelja u spisima pred Županijskim sudom, oko 39% ih je imalo ranije prekršajne sankcije, najčešće posjeduju marihuanu ili amfetamine pri čemu je najveća količina marihuane bila 111 grama a kokaina 12 grama (to su količine znatno veće od propisanih za osobnu uporabu u većini država u komparativnom pravu), bezuvjetna kazna zatvora izrečena je samo jednom a najviša propisana zakonska novčana kazna nije izrečena niti jednom, većina kazni je ispod zakonskog minimuma, a promatrajući slučajeve u kojima je bila zastupljena marihuana, 78% slučajeva iz ove skupine uključuje količine do 5 grama;
- s obzirom da u najvećem udjelu prekršaja posjedovanja droga zastupljena količina do 5 grama, ta količina bi mogla biti korištena za izmjene ZSZD kao prag za osobnu uporabu, a veće količine bi mogle biti u novoj težoj kvalifikaciji.

Prijedlozi *de lege ferenda*:

- opravdano bi bilo uvođenje novoga prekršaja koji bi obuhvaćao posjedovanje droge u količinama većima od količina potrebnih za osobnu uporabu, uz propisivanje strožih novčanih kazni od onih predviđenih u čl. 54. st. 3. *Zakona o suzbijanju*

zlouporabe droga (npr. za količine od 5 do 50 grama marihuane, više od 1 grama kokaina ili 2 grama amfetamina, uz kazne u rasponu od 2.500 do 10.000 eura).

- također, trebalo bi razmotriti ponovno uvođenje kaznenopravne inkriminacije u čl. 190. *Kaznenog zakona* za posjedovanje većih količina droge (npr. iznad 100 grama marihuane), uz mogućnost primjene posebnih dokaznih radnji sukladno odredbama *Zakona o kaznenom postupku*.
- dodatno, opravdano bi bilo propisati obvezno određivanje zaštitne mjere liječenja za počinitelje prekršaja posjedovanja droge, kroz izmjenu čl. 64. *Zakona o suzbijanju zlouporabe droga.*
- naposlijetku, predlaže se uvođenje posebne odredbe o djelotvornom kajanju u okviru prekršajne odredbe iz čl. 54. istog *Zakona*, s ciljem poticanja suradnje počinitelja i učinkovitijeg otkrivanja težih kaznenih djela, osobito onih povezanih s neovlaštenom proizvodnjom i prometom droga.

11. ZAKLJUČAK

Ova doktorska disertacija temeljito je istražila problematiku te donosi sveobuhvatnu i interdisciplinarnu analizu zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj kroz kriminalističku, pravnu i sociološku perspektivu, čime predstavlja relevantan znanstveni doprinos razumijevanju ovog složenog društvenog fenomena.

Istraživanja provedena u radu pokazuju da kaznenopravni pristup, iako nužan, sam po sebi nije dostatan za učinkovito suzbijanje zlouporabe droga, već da njegova učinkovitost ovisi o razini integracije s javnozdravstvenim, preventivnim i socijalnim politikama.

Analiza provedenih empirijskih istraživanja – od pregleda sudskih spisa, statističkih podataka iz *Registra liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama*, rezultata ankete provedene među policijskim službenicima, strukturiranog intervjua s voditeljem odjela za suzbijanje droga, do inovativnih metoda poput analize otpadnih voda – potvrđuje višedimenzionalnost fenomena i omogućuje cjelovitu evaluaciju postavljenih hipoteza.

11.1. Globalni izazovi i suvremena dinamika

U suvremeno doba svijet se svakodnevno suočava s novim izazovima na području droga. Pitanje smrtnosti i morbiditeta povezanih s uporabom droga dodatno naglašava složenost problema, dok dinamično ilegalno tržište i stalno stvaranje novih psihoaktivnih supstanci zahtijevaju brze i učinkovite odgovore. Neprestana borba između onih koji stvaraju i distribuiraju droge te onih koji analiziraju, otkrivaju i pokušavaju kontrolirati njihov protok, ukazuje na nužnost kontinuirane prilagodbe zakonodavnog okvira te modernizacije forenzičkih, medicinskih i kriminalističkih metoda. Moderna tehnologija, s jedne strane, omogućava efikasniju proizvodnju i distribuciju droga, a s druge pruža nove mogućnosti za njihovo otkrivanje i kontrolu.

11.2. Ključni nalazi, potvrda hipoteza i doprinosi istraživanja

Rezultati ovog rada jasno pokazuju da su globalni trendovi i vanjski čimbenici (uključujući i pandemiju COVID-19) značajno utjecali na obrasce konzumacije droga u Hrvatskoj. Statistički podaci, sudski spisi i rezultati ankete među policijskim službenicima ukazuju na sljedeće potvrde postavljenih hipoteza:

- **H1 – U posljednjih deset godina došlo je do porasta konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj**: **djelomično potvrđena.**

Indikatori dostupnosti i konzumacije rastu (osobito prema analizi otpadnih voda – kokain, stimulansi, kanabis – te percepciji policije, istraživanjima o prevalenciji i drugim anketama), no ukupan broj liječenih je u padu a ne raste, dok je broj preminulih liječenih ovisnika u porastu. Umjesto kvantitativnog rasta liječenja vidljiv je strukturni pomak: veći udio neopijatnih droga i starenje korisnika. Zaključno, dostupnost i indikatori potrošnje rastu, ali ne i ukupna potražnja za formalnim liječenjem. Primjeri uključuju značajan porast potrošnje psihoaktivnih tvari u Zagrebu, što potvrđuje hipotezu H1, a dodatno je podržano i percepcijom policijskih službenika koji su uključeni u kriminalističko istraživanje ove vrste delinkvencije, od kojih je 97,4 % prepoznalo porast konzumacije i dostupnosti droga. Hipoteza je stoga djelomično potvrđena, budući da nisu sva provedena istraživanja nedvojbeno potvrdila porast konzumacije.

- **H2 – U posljednjih deset godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga - djelomično potvrđena.**

Podaci *Ministarstva unutarnjih poslova* pokazuju da je, unatoč padu kaznenih prijava nakon dekriminalizacije 2013. godine, broj prekršajnih postupaka porastao za otprilike isti broj, što upućuje na preraspodjelu represivnog odgovora iz kaznenopravne u prekršajnu sferu, a ne na stvarno smanjenje institucionalne detekcije zlouporabe droga. Većina policijskih službenika koji su sudjelovali u anketiranju (69,8 %) smatra da se udio otkrivenih kažnjivih radnji proporcionalno povećao s porastom potrošnje droga, a na to upućuju i statistički podaci prikazani u radu. Takvu ocjenu podupiru i nacionalna istraživanja prevalencije uporabe droga u općoj populaciji, osobito u odnosu na kanabis i kokain, koja pokazuju veliki porast uporabe u promatranom razdoblju, dok analiza otpadnih voda dodatno potvrđuje rast stvarne potrošnje pojedinih psihoaktivnih tvari, osobito u urbanim sredinama. Nakon 2013. godine, dakle, padaju kaznene, a rastu prekršajne prijave, dok ukupna razina detekcije ostaje stabilna ili nešto povišena.

Hipoteza H2 obuhvaća kvantitativni porast detektiranih kažnjivih radnji, pretežito konzumenata i manjih preprodavača u okviru prekršajnog prava, čime ukazuje na djelomičnu učinkovitost policijskog sustava u detekciji, ali ne nužno i na uspješnost u suzbijanju ukupne dostupnosti droga u društvu. Iako dostupni podaci pokazuju da je porast potrošnje bio praćen porastom ili preraspodjelom otkrivenih kažnjivih radnji, razmjernost između stvarne potrošnje i institucionalne detekcije ne može se nedvojbeno dokazati, budući da policijska statistika ne

odražava izravno prevalenciju uporabe droga, već prvenstveno intenzitet policijskog rada, operativne prioritete i zakonodavne promjene. Stoga se potvrda ove hipoteze ocjenjuje kao djelomična.

- **H3 – Broj liječenih ovisnika u srazmjernom je porastu u odnosu na porast konzumacije i dostupnosti droga u Republici Hrvatskoj – nije potvrđena.**

Ukupan broj liječenih ovisnika u promatranom razdoblju pokazuje stagnaciju ili blagi pad, uz istodobno smanjenje udjela ovisnika o opioidima i porast onih koji se liječe zbog neopijatnih droga, te porast preminulih liječenih ovisnika. Takva promjena u strukturi upućuje na neusklađenost između tržišnih trendova i formalnog sustava liječenja, odnosno na pojavu tzv. *treatment gapa* – razmaka između stvarnih potreba za tretmanom i zdravstvenih intervencija. Taj raskorak moguće je djelomično objasniti stigmatizacijom, otežanim pristupom službama (npr. za vrijeme pandemije COVID-19), pojavom „skrivene populacije“ korisnika neopijatnih droga te prevladavanjem psihičke nad fizičkom ovisnošću.

- **H4 – Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je izmjena kaznenih i prekršajnih zakonskih odredbi – djelomično potvrđena.**

Promjene zakonodavnog okvira, osobito dekriminalizacija posjedovanja droga za osobnu uporabu iz 2013. godine, dovele su do preusmjeravanja postupanja iz kaznenog u prekršajni sustav, čime su proizvedeni jasni proceduralni učinci. Velika većina anketiranih policijskih službenika smatra da su te zakonske izmjene izravno pridonijele povećanoj dostupnosti droga, što potvrđuje postojanje asocijativne veze između normativne liberalizacije i percepcije porasta dostupnosti. Na sličnu povezanost ukazuje i komparativno pravo u kojem je Češka slično koristila jednu kvalifikaciju za sve oblike posjedovanje i to je mijenjala nakon uočavanja velikog porasta konzumiranja. Međutim, kauzalnost prema konzumaciji nije moguće nedvojbeno dokazati bez dubljih analiza, pa se hipoteza potvrđuje djelomično, na razini uvjerljive povezanosti, a ne stroge uzročnosti.

- **H5 – Povećanje dostupnosti i konzumacije posljedica je neučinkovitog kriminalističkog istraživanja** – nije potvrđena.

Rezultati ankete provedene među policijskim službenicima pokazuju da 86,2 % ispitanika ne smatra kako je smanjena učinkovitost policijskog istraživanja glavni uzrok porasta dostupnosti droga. Naprotiv, većina ispitanika ocjenjuje kriminalistički sektor kao operativno stabilan i funkcionalan te smatra da zakonske izmjene i društveni trendovi imaju znatno veći utjecaj na

povećanje dostupnosti droga.

Analiza pokazuje da u kriminalističkom radu prema podacima iz spisa prevladavaju reaktivne metode – poput legitimiranja i prometnih kontrola – koje najčešće rezultiraju otkrivanjem manjih količina droga i upućuju na rutinski, operativni pristup, pri čemu je potrebno uvažavati da dio operativnih informacija na kojime se temelje navedene radnje možda nije izričito naveden u spisu. Istodobno, statistički podaci ukazuju da, unatoč padu kaznenih prijava za posjedovanje droga, broj prekršajnih prijava kontinuirano raste, što sugerira da razina represivnog odgovora nije oslabila u odnosu na lakše kažnjive radnje, već se pravno premjestila iz kaznenopravnog u prekršajni okvir. Time se potvrđuje da učinkovitost kriminalističkog istraživanja nije znatno narušena, nego je promijenjena forma pravne reakcije, ali nema porasta prijavljivanja težih kaznenih djela koja se odnose na prodaju iako je porasla potrošnja i dostupnost droga. S obzirom da podaci pokazuju porast potrošnje droga, iz toga bi se očekivao i porast otkrivenih težih kaznenih djela, međutim statistički podaci ne pokazuju povećanje broja prijava u tom segmentu. Na smanjenu uspješnost mogao je utjecati izostanak odredbe o djelotvornom kajanju kod posjedovanja droge kojom se ranije moglo prikupljati podatke od konzumenata droge, a nakon dekriminalizacije u prekršajnom uređenju nema takve odredbe.

Na temelju ovih nalaza, hipoteza H5 se opovrgava, uz napomenu da je potrebno poboljšati zakonske uvjete koji bi omogućili proaktivnije kriminalističke strategije usmjerene u složenije oblike organiziranog kriminala. Premda policijski rad i kriminalističko istraživanje nije ocijenjeno neučinkovitim, ograničenja u ovlastima u prekršajnim postupcima i smanjenje resursnih kapaciteta otvaraju pitanje dugoročne održivosti sustava te njegove sposobnosti da jednako učinkovito djeluje protiv znatnog povećanja distribucijskih lanaca i tržišnih kanala droga.

- **H6 – Pandemija Covid-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga – djelomično potvrđena.**

Pandemija je privremeno poremetila distribucijske kanale i obrasce konzumacije droga – zabilježen je pad uporabe stimulansa poput MDMA-a zbog zatvaranja noćnih klubova te porast konzumacije kanabisa u privatnim okruženjima. Rezultati ankete među policijskim službenicima dodatno potvrđuju takve nalaze: 41,4 % ispitanika smatra da pandemija nije značajno utjecala na dostupnost i konzumaciju droga, 33,6 % procjenjuje da su promjene bile privremene, dok 25 % smatra da su promjene trajne i da su ostavile dugoročne posljedice.

Ovi podaci ukazuju da je utjecaj pandemije bio kratkoročan i heterogen, ali da se nakon ukidanja ograničenja tržište droga uglavnom vratilo na prijašnju razinu. Stoga se hipoteza H6 može djelomično potvrditi, jer pandemija jest privremeno promijenila obrasce dostupnosti i

konzumacije, ali bez dugotrajnog učinka na opće trendove.

Sveukupno gledano, rezultati pokazuju heterogenu sliku: tržišni indikatori i percepcije upućuju na rast dostupnosti i promjene u obrascima konzumacije, dok zdravstveni pokazatelji (ukupan broj liječenih) taj rast ne prate, već bilježe strukturne promjene i izraženi treatment gap. Dekriminalizacija je proizvela proceduralne učinke, ali ne i izravne javnozdravstvene pomake, dok kriminalistički sustav zadržava stabilnu razinu učinkovitosti, unatoč ograničenjima u prekršajnom segmentu.

Analitički odnos između hipoteza H2 i H5 pokazuje da one nisu međusobno isključive, već komplementarne. H2 ukazuje na kvantitativni porast detektiranih kažnjivih radnji, pretežito konzumenata i manjih preprodavača, što odražava širi represivni obuhvat. H5, s druge strane, upućuje na kvalitativna ograničenja u dosezanju viših razina distribucije. Takva diferencijacija otkriva dvojaku narav sustava – učinkovito otkrivanje na nižim razinama uz ograničen učinak na suzbijanje organiziranih oblika opskrbe – što upućuje na potrebu modernizacije, bolju koordinaciju i analitički pristup u kriminalističkom radu.

Dodatno, istraživanje daje značajan doprinos proučavanju fenomena zlouporabe droga kroz multidisciplinarni pristup spajajući:

- analizu postojećeg zakonodavnog okvira i njegovih učinaka na suzbijanje zlouporabe droga,
- identifikaciju nedostataka u sudskoj praksi i nesklada između zakonskih odredbi i njihove primjene,
- prijedlog konkretnih zakonodavnih izmjena za učinkovitije suzbijanje organiziranog kriminala povezanog s drogom,
- analizu percepcije policijskih službenika i pravosudnih tijela o učinkovitosti postojećih kaznenih mjera

Istraživanjem je dodatno provođen strukturirani intervju s voditeljem odjela za droge, čime je omogućeno produbljeno razumijevanje izazova u primjeni zakona, osobito u pogledu pravne neujednačenosti tumačenja pojma “manje količine”, ograničenja policijskih ovlasti u prekršajnim postupcima te operativne prilagodbe preprodavača novim uvjetima na tržištu. Ovaj uvid iz prakse potvrđuje rezultate kvantitativnih analiza i naglašava potrebu za jasnijim zakonskim kriterijima, snažnijim institucionalnim mehanizmima i boljom koordinacijom represivnog i javnozdravstvenog sustava.

Posebno je istaknuta potreba za jačanjem terenskog rada kroz ponovno uvođenje

specijaliziranih linijskih policajaca, koji bi djelovali kao poveznica između operativnog i preventivnog djelovanja. Takav bi pristup omogućio bolje praćenje lokalnih narko-mreža, ranije otkrivanje novih trendova i smanjenje udaljenosti između policije i zajednice.

Istraživanje jasno ukazuje na potrebu za izmjenama i modernizacijom zakonodavnog okvira, koje bi mogle uključivati sljedeće mjere:

1. **Preciziranje kriterija za kaznenu odgovornost za posjedovanje droga –** uvođenjem zakonski određenih pragova u odnosu na količine koje spadaju u osobnu uporavu koji bi jasno razlikovali vrste i količine droga namijenjenih osobnoj uporabi od znatno većih količina koje upućuju na preprodaju, omogućilo bi se ujednačavanje sudske prakse te potaknula primjena rehabilitacijskih umjesto represivnih mjera za manje prekršaje.
2. **Jačanje primjene postojećih alternativnih sankcija –** iako hrvatska sudska praksa već pokazuje dominaciju sudske osude, nužno je razvijati i češće primjenjivati alternativne sankcije poput probacije, rada za opće dobro, upućivanja na liječenje i edukacijskih programa. Ove mjere imaju dokazano veći rehabilitacijski potencijal od zatvorskih kazni i doprinose smanjenju recidivizma te uspješnoj reintegraciji počinitelja u društvo.
3. **Unapređenje koordinacije između pravosudnih i zdravstvenih institucija** – uspostava funkcionalne suradnje između sudova, policije i centara za tretman ovisnosti omogućila bi bržu i učinkovitiju rehabilitaciju te smanjenje trajanja kaznenih postupaka.
4. **Uvođenje sustavnog praćenja učinkovitosti kaznene politike** – redovita evaluacija sudskih presuda, stope recidivizma i učinaka represivnih mjera pridonijet će prilagodbi strategija suzbijanja zlouporabe droga promjenama u društvenoj stvarnosti.
5. **Ponovno uvođenje linijskih policajaca specijaliziranih za suzbijanje droga** – ova bi mjera omogućila kontinuiran operativni nadzor na lokalnoj razini, bolju povezanost s građanima i pravodobno prepoznavanje novih oblika trgovine drogama. Linijski su policajci ranije imali ključnu ulogu u terenskom otkrivanju ovisnika i dilera, a njihovo ukidanje, zajedno s dekriminalizacijom posjedovanja manjih količina, dovelo je do smanjenja operativne prisutnosti policije u zajednici.
6. **Uspostava registra liječenih alkoholičara** – iako registar liječenih ovisnika o drogama već postoji, u Hrvatskoj ne postoji sustavno praćenje liječenih alkoholičara. Uspostava takvog registra, koji bi poštovao načela zaštite privatnosti, omogućila bi učinkovitije javnozdravstveno planiranje, smanjenje recidiva i usklađivanje s praksama razvijenih zemalja koje već primjenjuju ovakve evidencije.
7. **Uspostava sustavne evidencije o recidivizmu na razini sudova** – uvođenje obvezne evidencije o ponavljanju kaznenih i prekršajnih djela u sklopu sudske prakse omogućilo bi

precizno praćenje recidivizma. Time bi se dobili podaci o učinkovitosti izrečenih sankcija i rehabilitacijskih mjera, što bi pridonijelo razvoju prilagođenijih kaznenih politika. Evidencija bi omogućila razlikovanje između povremenih i višestrukih počinitelja te bi služila kao alat za donošenje informiranijih presuda, ali i za oblikovanje preventivnih i tretmanskih programa.

11.3. Integrirani pristup i buduće smjernice

Sveobuhvatna analiza ovog rada pokazuje da uspjeh strategija suzbijanja zlouporabe droga ne ovisi samo o broju kaznenih djela ili liječenih ovisnika, već o sposobnosti sustava da pravovremeno prepozna društvene promjene, prilagodi institucionalne mehanizme i zadrži ravnotežu između represivnog, preventivnog i javnozdravstvenog pristupa. Implementacijom predloženih mjera, boljom međuresornom suradnjom i integracijom suvremenih tehnologija moguće je postići učinkovitiji, pravedniji i održiv model suzbijanja zlouporabe droga.
Rad naglašava važnost interdisciplinarnog pristupa i kontinuirane evaluacije zakonodavstva, kao i potrebu usporedbe hrvatskog sustava s međunarodnim praksama (Portugal, Meksiko, SAD i dr.). Samo integracijom pravnih, kriminalističkih, medicinskih i sociooloških aspekata moguće je stvoriti koherentan okvir koji odgovara složenosti suvremenog fenomena droga.

11.4. Zaključna poruka

Dok globalni trendovi i tehnološki napredak stvaraju nove izazove, oni istodobno nude alate za učinkovitije otkrivanje i kontrolu droga. Zakonodavni i institucionalni sustavi moraju biti dovoljno fleksibilni da reagiraju na promjene, a javne politike usklađene s dokazima i evaluacijom učinaka.
Ova disertacija ne samo da pruža empirijski doprinos razumijevanju zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj, već nudi konkretne prijedloge reformi u smjeru uravnoteženog, učinkovitog i ljudskim pravima utemeljenog sustava.
Nalazi strukturiranog intervjua potvrđuju da bez jasno definiranih zakonskih kriterija, operativne prisutnosti policije na terenu i jačanja javnozdravstvenog odgovora, ni najbolja kaznena politika ne može ostvariti puni učinak.
Buduća istraživanja trebala bi se usredotočiti na dugoročne učinke zakonodavnih promjena, povezanost socioekonomskih čimbenika s kriminalnim ponašanjem te razvoj inovativnih

metoda praćenja trendova u zlouporabi droga.

Samo takvim interdisciplinarnim pristupom moguće je osigurati održiv, učinkovit i pravedan odgovor na jedan od najvažnijih društvenih izazova suvremenog doba.

12. LITERATURA

12.1. Knjige i članci

1. Abel, Ernest L. *Marihuana: The First Twelve Thousand Years*. New York: Plenum Press, 1980.
2. Abidi, M., Xue, Q., i Lashawn, B. "Decriminalization of Drugs as a Harm Reduction Approach in Canada." *GHAR* 1, br. 5, (2020).
3. Acker, Caroline Jean. *Creating the American Junkie: Addiction Research in the Classic Era of Narcotic Control*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2002.
4. Alexander, Michelle. *The New Jim Crow: Mass Incarceration in the Age of Colorblindness*. New York: The New Press, 2012.
5. Ali, Fariha, Carol Russell, Matthew Lo, et al. "Unpacking the Effects of Decriminalization: Understanding Drug Use Experiences and Risks among Individuals Who Use Drugs in British Columbia." *Harm Reduction Journal* 21 (2024): article 190. https://doi.org/10.1186/s12954-024-01108-5.
6. American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. 5th ed. Arlington, VA: American Psychiatric Publishing, 2013.
7. Anderson, G. M., III, G. Braun, U. Braun, D. E. Nichols, i A. T. Shulgin. "Absolute Configuration and Psychotomimetic Activity." *NIDA Research Monograph* 22 (1978): 8–15.
8. Aronson, Jeff. "Phantastica." *BMJ* 334, no. 7590 (2007): 429. https://doi.org/10.1136/bmj.39132.459236.94.
9. Asbridge, Mark, Jenna Valleriani, Judith Kwok i Patricia G. Erickson. "Normalization and Denormalization in Different Legal Contexts: Comparing Cannabis and Tobacco." *Drugs: Education, Prevention and Policy* 23, br. 3 (2016): 212–223.
10. Ashton, C. H. "Pharmacology and Effects of Cannabis: A Brief Review." *British Journal of Psychiatry* 178, br. 2 (2001): 101–106. https://doi.org/10.1192/bjp.178.2.101.
11. Azevedo, Frederico A. C., Ludmila R. B. Carvalho, Lea T. Grinberg, José Marcelo Farfel, Renata E. L. Ferretti, Renata E. P. Leite, Wilson Jacob Filho, Roberto Lent i Suzana Herculano-Houzel. "Equal Numbers of Neuronal and Nonneuronal Cells Make the Human Brain an Isometrically Scaled-Up Primate Brain." *Journal of Comparative Neurology* 513, br. 5 (2009): 532–541. https://doi.org/10.1002/cne.21974.
12. Bačić, Franjo, i Zvonimir Šeparović. *Krivično pravo: posebni dio*. 5. izmijenjeno i dopunjeno izd. Zagreb: Informator, 1997.
13. Bahora, Maher, Claire E. Sterk i Kirk W. Elifson. "Understanding Recreational Ecstasy Use in the United States: A Qualitative Enquiry." *International Journal of Drug Policy* 20 (2009): 62–

69.

14. Bear, Mark F., Barry W. Connors i Michael A. Paradiso. *Neuroscience: Exploring the Brain*. 4. izd. Philadelphia: Wolters Kluwer, 2020.
15. Benedetti, Elisa, Gabriele Lombardi, and Sabrina Molinaro. "Can Drug Policies Modify Cannabis Use Starting Choice? Insights from Criminalisation in Italy." *Advances in Life Course Research* 58 (2023).
16. Benedetti, Elisa, Giuliano Resce, Paolo Brunori, and Sabrina Molinaro. "Cannabis Policy Changes and Adolescent Cannabis Use: Evidence from Europe." *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18, no. 10 (2021): 5174.
17. Benschop, Annemieke, Fleur van Bakkum i Jurjen J. Noijen. "Changing Patterns of Substance Use During the Coronavirus Pandemic: Self-Reported Use of Tobacco, Alcohol, Cannabis, and Other Drugs." *Frontiers in Psychiatry* 12 (26. svibnja 2021): 633551. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.633551
18. Benzenhöfer, Udo, i Torsten Passie. "Rediscovering MDMA (Ecstasy): The Role of the American Chemist Alexander T. Shulgin." *Addiction* 105, br. 8 (2010): 1355–1361. https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2010.02948.x
19. Berridge, Virginia. *Demons: Our Changing Attitudes to Alcohol, Tobacco, and Drugs*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
20. Bisio, Bruno. *Psiha i droga*. Preveo Nerkez Smailagić. Zagreb: N. Smailagić, 1977.
21. Black, David. *ACID: Nova tajna povijest LSD-a*. Split: Marjan tisak, 2001.
22. Blackman, Steve. "'See Emily Play': Youth Culture, Recreational Drug Use and Normalisation." U *Drugs in Britain: Supply, Consumption and Control*, uredili Mark Simpson, Tina Shildrick i Robert MacDonald, 39–59. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007.
23. Bonnie, Richard J., and Charles H. Whitebread II. *The Marihuana Conviction: A History of Marihuana Prohibition in the United States*. Charlottesville: University Press of Virginia, 1974.
24. Booth, Martin. *Cannabis: A History*. New York: St. Martin's Press, 2003.
25. Booth, Martin. *Opium: A History*. New York: St. Martin's Press, 1999.
26. Borovec, Krunoslav i Sanja Delač Fabris. "Stavovi prema određenim karakteristikama žena u policiji." *Policija i sigurnost* 28, br. 2 (2019): 111–129.
27. Brady, Scott T., George J. Siegel, R. Wayne Albers, and Donald L. Price, eds. *Basic Neurochemistry: Principles of Molecular, Cellular, and Medical Neurobiology*. 8th ed. Amsterdam: Academic Press/Elsevier, 2012.
28. Busz, Machteld, Katrin Schiffer, Ancella Voets, and Alice Pomfret. "Reframing Dutch Drug Policies: A New Era for Harm Reduction." *Harm Reduction Journal* 21, no. 1 (2024): 163.

29. Cabral, Tiago S. "The 15th Anniversary of the Portuguese Drug Policy: Its History, Its Success and Its Future." *Independent Scientific Committee on Drugs, Drug Science, Policy and Law*, 2017, 1–5.
30. Campbell, Gordon. *The Oxford History of the Renaissance.* Oxford: Oxford University Press, 2023, 150.
31. Campos, Don Jose. *Šaman i ayahuasca: putovanja u carstva duhovnosti.* Zagreb: AGM, 2015.
32. Carhart-Harris, Robin L., Robert Leech, Peter J. Hellyer, Murray Shanahan, Alan R. McGonigle, and David J. Nutt. "Neural Correlates of the Psychedelic State as Determined by fMRI Studies with Psilocybin." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 109, no. 6 (2012): 2138–2143. https://doi.org/10.1073/pnas.1119598109.
33. Castiglioni, Sara, Ivan Senta, Andrea Borsotti, Enrico Davoli i Ettore Zuccato. "A Novel Approach for Monitoring Tobacco Use in Local Communities by Wastewater Analysis." *Tobacco Control* 24, br. 1 (2015): 38–42. https://doi.org/10.1136/tobaccocontrol-2014-051553.
34. Castiglioni, Sara, Lubertus Bijlsma, Adrian Covaci, Eric Emke, Félix Hernández, Malcolm Reid, et al. *Evaluation of Uncertainties Associated with the Determination of Community Drug Use through the Measurement of Sewage Drug Biomarkers*. *Environmental Science & Technology* 47 (2013): 1452–1460. https://doi.org/10.1021/es302722f.
35. Chatwin, Caroline. "Drug Policy Developments within the European Union: The Destabilizing Effects of Dutch and Swedish Drug Policies." *British Journal of Criminology* 43, no. 3 (2003): 567–82.
36. Christensen, Julia F. "Cocaine in Coca-Cola: A History of the Coca Leaf in the United States." *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences* 72, no. 1 (2017): 23–42.
37. Clarke, Robert C., i Mark D. Merlin. *Cannabis: Evolution and Ethnobotany*. Berkeley: University of California Press, 2013.
38. Cohen, Peter. "The Case of the Two Dutch Drug Policy Commissions: An Exercise in Harm Reduction 1968–1976." Paper presented at the 5th International Conference on the Reduction of Drug Related Harm, Toronto, March 7–11, 1994. Revised 1996.
39. Courtwright, David T. *Forces of Habit: Drugs and the Making of the Modern World*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001.
40. Courtwright, David T., Herman Joseph i Don Des Jarlais. *Addicts Who Survived: An Oral History of Narcotic Use in America, 1923–1965*. Knoxville: University of Tennessee Press, 1989.
41. Csémy, Ladislav, Luděk Kubička, and Alojz Nociar. "Drug Scene in the Czech Republic and Slovakia during the Period of Transformation." *European Addiction Research* 8, no. 4 (2002):

159–165.

42. Cvjetko, Božica. “Kazneno zakonodavstvo i kaznenopravna reakcija na kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj.” *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 10, no. 2 (2003): 909–939.
43. Cvok, Vedran, i Hasan Merdanović. *Hrvatska u kokainskom ruletu smrti*. Zagreb: 24 sata d.o.o., 2020.
44. Čihák, Jakub, Libor Dušek, and Vendula Běláčková. “Ex-Ante Analysis of the Costs and Benefits of Legalizing Cannabis Markets in the Czech Republic.” *Journal of Benefit-Cost Analysis* (2025): 1–27.
45. Davenport-Hines, Richard. *The Pursuit of Oblivion: A Global History of Narcotics*. London: W.W. Norton & Company, 2002.
46. David R. Baker, Leon Barron, and Barbara Kasprzyk-Hordern, “Illicit and Pharmaceutical Drug Consumption Estimated via Wastewater Analysis. Part A: Chemical Analysis and Drug Use Estimates,” *Science of the Total Environment* 487 (2014): 629–641.
47. David T. Courtwright, *Dark Paradise: A History of Opiate Addiction in America*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001.
48. De Leon, Anthony S., and Prasanna Tadi. “Biochemistry, Gamma Aminobutyric Acid.” *StatPearls*. Treasure Island, FL: StatPearls Publishing, 2023.
49. Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo; Munivrana Vajda, Maja; Turković, Marija, *Posebni dio kaznenog prava*, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013.
50. Donald J. C. "The Criminal Law and the Narcotics Problem." *Journal of Criminal Law, Criminology & Police Science* 51 (1960–1961): 512.
51. Dossey, Larry. “The Coming Era of Complementary and Alternative Medicine: An Overview.” *Annals of the New York Academy of Sciences* 1172, no. 1 (2009): 1–22. https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2009.04423.x.
52. Elmore, Bartow J. *Citizen Coke: The Making of Coca-Cola Capitalism*. New York: W. W. Norton & Company, 2015.
53. ElSohly, Mahmoud A., ur. *Marijuana and the Cannabinoids*. Totowa, NJ: Humana Press, 2007.
54. Eski, Yarin, and Anna Sergi. “Ethnic Profiling of Organised Crime? A Tendency of Mafia-cation in the Netherlands.” *Trends in Organized Crime* 27, no. 2 (2024): 120–39.
55. Euchner, Eva-Maria, Stephan Heichel, Kerstin Nebel i Andreas Raschzok. “From ‘Morality’ Policy to ‘Normal’ Policy: Framing of Drug Consumption and Gambling in Germany and the Netherlands and Their Regulatory Consequences.” U *Morality Policies in Europe*, uredili Isabelle Engeli, Christoffer Green-Pedersen i Lars Thorup Larsen, 64–81. London: Routledge,

2017.

56. Euchner, Eva-Maria, Stephan Heichel, Kerstin Nebel, and Andreas Raschzok. “From ‘Morality’ Policy to ‘Normal’ Policy: Framing of Drug Consumption and Gambling in Germany and the Netherlands and Their Regulatory Consequences.” In *Morality Policies in Europe*, 64–81. Abingdon: Routledge, 2017.
57. Fijnaut, Cyrille. “The Local Dimension in the Containment of International Organised Crime: The Dutch Example.” In *Research Conferences on Organised Crime 2013–2015*, 149. 2016.
58. Filipović, Hrvoje, Damir Juras, i Davor Posilović. “Uloga i položaj policije kao tužitelja u prekršajnom postupku.” *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* 30, br. 2 (2023): 605-636. https://doi.org/10.54070/hljk.30.2.14.
59. Freud, Sigmund, and David Carter. *On Cocaine*. London: Hesperus Press, 2011.
60. Freud, Sigmund. *Tumačenje snova*. Preveo I. Jukić. Zagreb: Naprijed, 1991.
61. Friedman, R. A., and C. R. Schuster. "Psychological and Physiological Aspects of Drug Addiction." *Journal of Addictive Diseases* 23, no. 4 (2004): 5–20.
62. Fujii, Yuko, et al. “Chronic Adolescent Exposure to Δ9-Tetrahydrocannabinol Impairs Prefrontal Cortical Plasticity in Rats.” *Neuropsychopharmacology* 45, no. 6 (2020): 1001–1010.
63. Gable, Robert S. "Risk Assessment of Ritual Use of Oral Dimethyltryptamine (DMT) and Harmala Alkaloids." *Addiction* 102, no. 1 (2007): 24–34. https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2006.01652.x.
64. Garavelli, Mario. “Drug Abuse in Italy and Europe in a Comparative Context.” *Indiana International & Comparative Law Review* 4 (1993).
65. Gastpar, M., Heinz, W., Poehlke, T., i Raschke, P. "Kokain." U *Glossar: Substitutionstherapie bei Drogenabhängigkeit*. Berlin, Heidelberg: Springer, 1998. https://doi.org/10.1007/978-3-662-07502-9_46.
66. Geelhoed, Willem. “Country Profile on Penalties in Drug Trafficking Cases in the Netherlands.” In *Drug Trafficking Penalties across the European Union: A Survey of Expert Opinion*, 97–101. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017.
67. Gelpke, Rudolf. "On Travels in the Universe of the Soul: Reports on Self-Experiments with Delysid (LSD) and Psilocybin (CY)." *Journal of Psychoactive Drugs* 13, no. 1 (1981): 81–89.
68. Goldberg, Ted. “A Path Forward for Swedish Drug Policy?” *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 38, no. 2 (2021): 112–124.
69. Goldberger, Goran. „Pogovor“. U: Barry, C. i Dennis, P., *Marihuana.* Celeber, 2004.
70. Goldstein, Rita Z., and Nora D. Volkow.“Drug Addiction and Its Underlying Neurobiological

Basis: Neuroimaging Evidence for the Involvement of the Frontal Cortex."*American Journal of Psychiatry* 159, no. 10 (2002): 1642–1652. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.159.10.1642

71. Goodman, Jordan, Paul E. Lovejoy i Andrew Sherratt. *Consuming Habits: Drugs in History and Anthropology*. London: Routledge, 1995.
72. Goriely, Alain. "Eighty-Six Billion and Counting: Do We Know the Number of Neurons in the Human Brain?" *Brain* 148, br. 3 (2025): 689–691. https://doi.org/10.1093/brain/awae390
73. Gourley, Mark. "A Subcultural Study of Recreational Ecstasy Use." *Journal of Sociology* 40 (2004): 59–73.
74. Grant, Jon E., Marc N. Potenza, Aviv Weinstein, and David A. Gorelick. "Introduction to Behavioral Addictions." *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 36, no. 5 (2010): 233–241. https://doi.org/10.3109/00952990.2010.491884.
75. Greene, Judith. "Getting Tough on Crime: The History and Political Context of Sentencing Reform Developments Leading to the Passage of the 1994 Crime Act." U *Sentencing and Society: International Perspectives*, ur. C. Tata i N. Hutton. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2002.
76. Greenwald, Glenn. *Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies.* Washington, DC: Cato Institute, 2009.
77. Grinspoon, Lester, and James B. Bakalar. *Cocaine: A Drug and Its Social Evolution*. New York: Basic Books, 1976.
78. Grlić, Ljubiša. *Svijet halucinogenih droga*. 2. prošireno izd. Zagreb: Nova knjiga Rast, 2002.
79. Gudmunson, Kathryn Ann. *The Impact of Drug Policy Reforms on Drug Offences and Organised Crime: A Case Study of the Czech Republic from 1990–2016*. Leeds: University of Leeds, 2019.
80. Hajar, Rachel. "Alcohol: Friend or Foe? A Historical Perspective." *Heart Views* 1, no. 9 (2000): 341-344.
81. Hall, Wayne, and Louisa Degenhardt. "Adverse Health Effects of Non-Medical Cannabis Use." *Lancet* 374, no. 9698 (2009): 1383–1391.
82. Hall, Wayne, and Michael Lynskey. "Is Cannabis a Gateway Drug? Testing Hypotheses about the Relationship between Cannabis Use and the Use of Other Illicit Drugs." *Drug and Alcohol Review* 24, no. 1 (2005): 39–48. https://doi.org/10.1080/09595230500126698.
83. Hall, Wayne, i Michael Farrell. "Aldous Huxley's *The Doors of Perception*." *Addiction* 117, br. 6 (2022): 1639–1641.
84. Hayley E. Jones et al., "Illicit and Pharmaceutical Drug Consumption Estimated via Wastewater Analysis. Part B: Placing Back-Calculations in a Formal Statistical Framework," *Science of the*

Total Environment 487 (2014): 642–650.

85. Hazekamp, Arno. "Cannabis Oil: Chemical Evaluation of an Upcoming Cannabis-Based Medicine." *Cannabis and Cannabinoid Research* 3, br. 1 (2018): 174–178. https://doi.org/10.1089/can.2017.0050.
86. Hemas, Lintang Nur, Prahastiwi Utari, and Mahendra Wijaya. "The Communication Identity of Drug Dealer." *Jurnal Komunikasi Indonesia* 8, no. 2 (2019): Article 7., https://scholarhub.ui.ac.id/jkmi/vol8/iss2/7.
87. Hibell, Björn, et al. *The ESPAD Validity Study in Four Countries in 2013.* Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2015.
88. Hoch, Eva, Eva M. Krowartz, Robert Hollweck, Johannes Möckl, and Sascha Olderbak. "Cannabis Consumption Before and After Partial Legalization in Germany." *Deutsches Ärzteblatt International* 122, no. 23 (2025).
89. Holzer, Tilmann. "German Drug Policy." In *European Drug Policies: The Ways of Reform*, 100–113. Abingdon: Routledge, 2017.
90. Horvatić, Željko, Davor Derenčinović i Leo Cvitanović. *Kazneno pravo: opći dio 1, kazneno pravo i kazneni zakon*. Drugo izmijenjeno izdanje. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2024.
91. Horvatić, Željko, Davor Derenčinović i Leo Cvitanović. *Kazneno pravo: opći dio II, kazneno djelo i kaznenopravne sankcije*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017.
92. Horvatić, Željko, Zvonimir Šeparović i suradnici. *Kazneno pravo: posebni dio*. Zagreb: Masmedia, 1999.
93. Horvatić, Željko. "Kazneno materijalno pravo i njegova reforma u ostvarivanju politike suzbijanja kriminaliteta za vrijeme tranzicije." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 2 (1996): 469–500.
94. Horvatić, Željko. "Promjene hrvatskog materijalnog kaznenog prava novelom Kaznenog zakona 2006. godine." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 13, br. 2 (2006): 381–404.
95. Horvatić, Željko, ed. *Rječnik kaznenog prava*. Zagreb: Masmedia, 2002.
96. Horvatić, Željko. *Novo hrvatsko kazneno pravo*. Zagreb: Organizator, 1997.
97. Houborg, Esben, Julie Elisabeth Brummer, Tobias Kammersgaard, and Michael Mulbjerg Pedersen. "Between Decriminalization Policy and Police Practice: Implementation of Warnings for Marginalized People Dependent on Drugs in Denmark." *International Journal of Drug Policy* 148 (2026): 105122.
98. Houborg, Esben. "Danish Drug Policy." In *European Drug Policies: The Ways of Reform*, 73–86. Abingdon: Routledge, 2017., https://hrcak.srce.hr/265197

99. Hughes, Caitlin Elizabeth, and Alex Stevens. “A Resounding Success or a Disastrous Failure: Re-examining the Interpretation of Evidence on the Portuguese Decriminalisation of Illicit Drugs.” *Drug and Alcohol Review* 29, no. 1 (2010): 101–113. https://doi.org/10.1111/j.1465-3362.2009.00089.x.
100. Hughes, Caitlin, and Alex Stevens. 2007. *The Effects of the Decriminalization of Drug Use in Portugal*. London: Beckley Foundation Drug Policy Programme, 2007.
101. Husak, Douglas. *Legalize This! The Case for Decriminalizing Drugs*. London: Verso, 2002.
102. Inchley, Jo, Dorothy Currie, T. Cosma i G. Samdal, ur. *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study: International Report from the 2017/2018 Survey.* Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2020.
103. Ivičević Karas, Elizabeta, i Damir Kos. "Primjena načela ne bis in idem u hrvatskom kaznenom pravu." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 19, br. 2 (2012): 555–584. Pristupljeno 26. svibnja 2024. https://hrcak.srce.hr/110872.
104. Jablonska, Barbara, and Lilian Negura. “Navigating the Grey Zone: The Impact of Legislative Frameworks in North America and Europe on Adolescent Cannabis Use—A Systematic Review.” *Behavioral Sciences* 14, no. 6 (2024): 484.
105. Jordan, Thomas E. "The Keys of Paradise: Godfrey's Cordial and Children in Victorian Britain." *Journal of the Royal Society of Health* 107, no. 1 (1987): 19–22.
106. Jorgensen, Christopher. "Badges and Bongs: Police Officers’ Attitudes Toward Drugs." *SAGE Open* 8, br. 4 (2018). https://doi.org/10.1177/2158244018805357.
107. Joseph, Herman, Sharon Stancliff i John Langrod. "Methadone Maintenance Treatment (MMT): A Review of Historical and Clinical Issues." *Mount Sinai Journal of Medicine* 67, no. 5–6 (2000): 347–364.
108. Josipović, Ivo, i Marko Rašo. *Prekršajni zakon*. Zagreb: Narodne novine, 2008.
109. Julien, Robert M. *A Primer of Drug Action: A Comprehensive Guide to the Actions, Uses, and Side Effects of Psychoactive Drugs*. 12th ed. New York: Worth Publishers, 2010.
110. Kalamara, Eleni, i Kateřina Škařupová. “Quantitative and Qualitative Assessments of Data Quality within the European Web Survey on Drugs.” U *Monitoring Drug Use in the Digital Age: Studies in Web Surveys*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.
111. Kalant, Harold. *The Pharmacology of Alcohol and Other Drugs of Abuse*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
112. Kalivas, Peter W. "Neurobiology of Cocaine Addiction: Implications for New Pharmacotherapy." *American Journal on Addictions* 16, no. 2 (2007): 71–78. https://doi.org/10.1080/10550490601184417.

113. Kalivas, Peter W., and Charles P. O'Brien. "Drug Addiction as a Pathology of Staged Neuroplasticity." *Neuropsychopharmacology* 33, no. 1 (2008): 166–180. https://doi.org/10.1038/sj.npp.1301564.
114. Kamienski, Lukasz. *Shooting Up: A Short History of Drugs and War*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
115. Karas, Željko. "Neki kriminalističko-taktički i pravni aspekti hitne pretrage doma." *Kriminalistička teorija i praksa* 3, br. 2 (2016): 57–91. https://hrcak.srce.hr/182420.
116. Karas, Željko. Osnove kriminalistike. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik", 2023.
117. Karch, Steven B. "Cocaine: History, Use, Abuse." *Journal of the Royal Society of Medicine* 92, no. 8 (1999): 393–397. https://doi.org/10.1177/014107689909200803.
118. Karlović, Ruža i Frank Buchheit. "Stavovi policijskih službenika o modelu koncepcijske određenosti uloge i organizacije policije." *Policija i sigurnost* 22, br. 1 (2013): 105–125.
119. Karlović, Ruža, Danijela Petković i Karla Kiš Kamenjarin. "Stavovi policijskih službenika o uvođenju novih tehnologija u policijski rad." U *Unaprjeđivanje sigurnosne uloge policije primjenom novih tehnologija i metoda: 5. međunarodna znanstveno-stručna konferencija – Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu*, 313–324. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, 2016.
120. Kayser, Andrew."Dopamine and Gambling Disorder: Prospects for Personalized Treatment." *Current Addiction Reports* 6 (2019): 65–74. https://doi.org/10.1007/s40429-019-00245-2.
121. Kleber, Herbert D. "Our Current Approach to Drug Abuse: Progress, Problems, Proposals." *New England Journal of Medicine* 330, no. 5 (1994).
122. Kolb, Bryan, Ian Q. Whishaw i G. Campbell Teskey. *An Introduction to Brain and Behavior*. 7. izd. New York: Worth Publishers, 2022.
123. Koob, George F. "Alcoholism: The Disinhibition of Emotion." *Addiction Biology* 8, no. 3 (2003): 207–209. https://doi.org/10.1080/1355621031000132136.
124. Kosten, Thomas R., and Arthur I. O'Connor. *Management of Drug and Alcohol Withdrawal*. New York: Springer, 2003.
125. Kosten, Thomas R., and Herbert D. Kleber. "Withdrawal from Opioids." *Journal of Substance Abuse Treatment* 10, no. 3 (1993): 289–97. https://doi.org/10.1016/0740-5472(93)90035-Z.
126. Koturović, D. i Knepper, P. "Criminal Justice in Serbia: The Effectiveness of Addressing Drug Trafficking." *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 14, br. 4 (2014): 316–327.
127. Kotz, Daniel, Sabrina Kastaun, Jakob Manthey, Eva Hoch, and Stephanie Klosterhalfen. "Cannabis Use in Germany: Frequency, Routes of Administration, and Co-use of Inhaled

Nicotine or Tobacco Products." *Deutsches Ärzteblatt International* 121, no. 2 (2024): 52.

128. Krapac, Davor. *Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije*. Uz suradnju Zlate Đurđević, Elizabete Ivčević Karas, Marina Bonačića i Zorana Burića. VIII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Urednica Zlata Đurđević. Zagreb: Narodne novine, 2020.
129. Krizman, Ivona, Ivan Senta, Marijan Ahel i Senka Terzić. "Wastewater-Based Assessment of Regional and Temporal Consumption Patterns of Illicit Drugs and Therapeutic Opioids in Croatia." *Science of The Total Environment* 566–567 (1. listopada 2016): 454–462. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2016.05.075. Posjećeno 1. ožujka 2021.
130. Kurtović, Anita, i sur. „Zakonska i sudska politika kažnjavanja općinskih sudova na području Županijskog suda u Splitu." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 11, br. 2 (2004): 609–651.
131. Lacković, Zdravko. *Uvod*. U *Farmakologija: znanost o međudjelovanju lijeka i organizma*, 11–16. Zagreb: Medicinska naklada, 1999.
132. Laqueur, Hannah. "Uses and Abuses of Drug Decriminalization in Portugal." *Law & Social Inquiry* 40, no. 3 (2015): 746–81. https://doi.org/10.1111/lsi.12104
133. Lee, Martin A. *Smoke Signals: A Social History of Marijuana – Medical, Recreational and Scientific*. New York: Scribner, 2012.
134. Leonard, James, and James Windle. "Talking to People Who Used Drugs Problematically and Service Providers about Irish Drug Policy Alternatives." *International Journal of Drug Policy* 84 (2020): 102891. https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2020.102891
135. Lerkkanen, Tuulia, and Jessica Storbjörk. "Debating the Drug Policy in Sweden: Stakeholders' Moral Justifications in Media 2015–2021." *Contemporary Drug Problems* 50, no. 2 (2023): 269–293.
136. Li, Hui-Lin. "An Archaeological and Historical Account of Cannabis in China." *Economic Botany* 28, no. 4 (1974): 437–448.
137. Llamazares, Ana María, i Carlos Martínez Sarasola. "Principales plantas sagradas de Sudamérica." U *El lenguaje de los dioses*, uredili Ana María Llamazares i Carlos Martínez Sarasola, 259–285. Buenos Aires: Ediciones del Sol, 2004.
138. Llosa, Teobaldo. "The Standard Low Dose of Oral Cocaine: Used for Treatment of Cocaine Dependence." *Substance Abuse* 15, br. 4 (1994): 215–220.
139. Lopes, Álvaro, Nuno Silva, Maria R. Bronze, João Ferreira i José Morais. „Analysis of Cocaine and Nicotine Metabolites in Wastewater by Liquid Chromatography-Tandem Mass Spectrometry: Cross Abuse Index Patterns on a Major Community." *Science of the Total Environment* 487 (2014): 673–680. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2013.10.042.

140. Lovinger, David M. “Communication Networks in the Brain: Neurons, Receptors, Neurotransmitters, and Alcohol.” *Alcohol Research & Health* 31, br. 3 (2008): 196–214.
141. Ljubanović, Vladimir, Tihomir Kralj i Stjepan Gluščić. "Dokazne radnje: novine pri utvrđivanju činjenica u prethodnom postupku." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 15, br. 2 (2008): 859–877. https://hrcak.srce.hr/89483.
142. MacCoun, Robert J. "What Can We Learn from the Dutch Cannabis Coffeeshop System?" *Addiction* 106, no. 11 (2011): 1899–1910. https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2011.03572.x.
143. Mackuľak, Tomáš, Jaroslav Škubák, Roman Grabic, Jozef Ryba, Lucia Birošová, Ganna Fedorova, Viera Špalková i Igor Bodík. "National Study of Illicit Drug Use in Slovakia Based on Wastewater Analysis." *Science of The Total Environment* 494–495 (2014): 158–165. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2014.06.089.
144. Makvić, Hrvoje. “Dekriminalizacija i legalizacija ilegalnih droga.” *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju* 11, br. 1 (2003).
145. Maloić, Snježana, Jandrić Nišević Anita. “Reintegracija zatvorenika u društvo – možemo li bolje?” *Kriminologija i socijalna integracija* 28, br. 1 (2020): 47–77.
146. Manthey, Jakob, Jürgen Rehm, and Uwe Verthein. “Germany’s Cannabis Act: A Catalyst for European Drug Policy Reform?” *The Lancet Regional Health – Europe* 42 (2024).
147. Manthey, Jakob, Stephanie Klosterhalfen, Daniel Kotz, Moritz Rosenkranz, Anna Schranz, and Uwe Verthein. “Legal and Illegal Sources of Cannabis in Germany Shortly After Legalisation.” *International Journal of Mental Health and Addiction* (2025): 1–16.
148. Martinović, Igor, i Iva Parenta.“Privremeno oduzimanje predmeta kao policijska ovlast i dokazna radnja: nedorečena zakonska rješenja u kontekstu ustavnih i europskih standarda.” *Policija i sigurnost* 30, br. 3 (2021): 376–396.
149. Matias, João, Eleni Kalamara, Federica Mathis, Katerina Skarupova, André Noor i Nicola Singleton. "The Use of Multi-National Web Surveys for Comparative Analysis: Lessons from the European Web Survey on Drugs." *International Journal of Drug Policy* 73 (2019): 235–244. https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2019.03.014.
150. Measham, Fiona, i Michael Shiner. “The Legacy of ‘Normalisation’: The Role of Classical and Contemporary Criminological Theory in Understanding Young People’s Drug Use.” *International Journal of Drug Policy* 20, br. 6 (2009): 502–508.
151. Measham, Fiona, Richard Newcombe, i Howard Parker. “The Normalization of Recreational Drug Use amongst Young People in North-West England.” *The British Journal of Sociology* 45 (1994): 287–312.
152. Meier, Madeline H., et al. "Persistent Cannabis Users Show Neuropsychological Decline from

Childhood to Midlife." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 109, no. 40 (2012): E2657–E2664.

153. Merlin, M. D. "Archaeological Evidence for the Tradition of Psychoactive Plant Use in the Old World." *Economic Botany* 57, br. 3 (2003): 295–323.
154. Mexico Decriminalizes Small-Scale Drug Possession. *HIV/AIDS Policy & Law Review* 14, no. 2 (December 2009): 23–24. PMID: 20225507.
155. Milivojević, Lana. *Prekršajno pravo i materijalno pravne odredbe Prekršajnog zakona*. II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ravnateljstvo policije, Policijska akademija, 2018.
156. Gerstein, Dean R. "Alcohol Use and Consequences." U Alcohol and Public Policy: Beyond the Shadow of Prohibition, ur. Mark H. Moore i Dean R. Gerstein. Washington, DC: National Academies Press, 1981.
157. Müller, Andreas. *Kiffen und Kriminalität: Der Jugendrichter zieht Bilanz*. Freiburg: Herder, 2015.
158. Nahas, Gabriel G. "Hashish and Drug Abuse in Egypt during the 19th and 20th Centuries." *Bulletin of the New York Academy of Medicine* 61, no. 5 (1985): 428–433.
159. Nelen, Hans. *Has the Netherlands Become a Narco-State? Some Reflections after the Shooting of Peter R. de Vries*. Tilburg: Tilburg University, 2021.Nestler, Eric J. "The Neurobiology of Drug Addiction." *Nature Reviews Neuroscience* 6, br. 2 (2005): 119–128.
160. Nichols, David E. "Psychedelics." *Pharmacological Reviews* 68, no. 2 (2016): 264–355. https://doi.org/10.1124/pr.115.011478.
161. Nikšić, Siniša. "Prekršajna djela zlouporabe droga i učinci nakon dekriminalizacije kaznenog djela posjedovanja droge bez namjere njezina stavljanja u promet te osvrt na neke aspekte Prekršajnog zakona." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 21, br. 2 (2014): 619–641. https://hrcak.srce.hr/143594.
162. Niles, Jeffrey K., Jeffrey Gudin, Jesse Radcliff i Harvey W. Kaufman. "Epidemija opioida unutar pandemije COVID-19: Testiranje na lijekove 2020. godine." *Upravljanje zdravljem stanovništva* (2020). https://doi.org/10.1089/pop.2020.0230. Posjećeno 1. lipnja 2024.
163. Novoselec, Petar, i Igor Martinović. *Komentar Kaznenog zakona: I. knjiga – Opći dio*. Zagreb: Narodne novine, 2019.
164. Nutt, D. J., and T. J. Peters. "Alcohol: The Drug." *British Medical Bulletin* 50, no. 1 (1994): 5-17.
165. Ohler, Norman. *Potpuna ekstaza: Narkotici u Trećem Reichu*. Prijevod Boris Perić. Zagreb: Naklada OceanMore, 2018.

166. Pacher, Pal, Natalya M. Kogan i Raphael Mechoulam. „Beyond THC and Endocannabinoids.“ *Annual Review of Pharmacology and Toxicology* 60 (2020): 637–659. https://doi.org/10.1146/annurev-pharmtox-010818-021441.
167. Pacula, Rosalie Liccardo, Jamie F. Chriqui, Deborah A. Reichmann, i Yvonne M. Terry-McElrath.
168. Parker, Howard, i Roy Egginton. “Adolescent Recreational Alcohol and Drugs Careers Gone Wrong: Developing a Strategy for Reducing Risks and Harms.” *International Journal of Drug Policy* 13, br. 5 (2002): 419–432.
169. Parker, Howard. “Normalization as a Barometer: Recreational Drug Use and the Consumption of Leisure by Younger Britons.” *Addiction Research & Theory* 13, br. 3 (2005): 205–215.
170. Pavišić, Berislav, Velinka Grozdanić i Petar Veić. *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine, 2007.
171. Pennay, Amy Eloise, i Fiona Catherine Measham. “The Normalisation Thesis – 20 Years Later.” *Drugs: Education, Prevention and Policy* 23, br. 3 (2016): 187–189.
172. Pinto Coelho, Manuel. “Drugs: The Portuguese Fallacy and the Absurd Medicalization of Europe.” *Motricidade* 11, no. 2 (2015): 3–15.
173. Pinto Coelho, Manuel. The “Resounding Success” of Portuguese Drug Policy: The Power of an Attractive Fallacy. Lisboa: Associação para uma Portugal Livre de Drogas, 2010.
174. Posilović, Davor, i Tomislav Krtinić. "Izvršenje dovedbenog naloga s problemskim osvrtom na nasilan ulazak u tuđi dom." *Policijska sigurnost* 34, br. 1 (2025).
175. Potter, Gary. “Exploring Retail-Level Drug Distribution: Social Supply, ‘Real’ Dealers and the User/Dealer Interface.” U *Drugs in Europe: Old and New Policies, Theories, Research Methods and Drug Users across Europe*. Lengerich: Pabst Science Publishers, 2009.
176. Radović, Saša. *Heroinsko carstvo: O drogama za roditelje, učitelje, učenike i ostale*. Opatija: vlastita naklada, 2004.
177. Rêgo, Ximene, Maria João Oliveira, Catarina Lameira, and Olga S. Cruz. “20 Years of Portuguese Drug Policy: Developments, Challenges and the Quest for Human Rights.” *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy* 16, no. 1 (2021): 59.
178. Renaud Colson and Henri Bergeron, *European Drug Policies: The Ways of Reform* (Abingdon: Routledge, (2017).
179. Reuter, Peter, Michael Farrell, and John Strang. “Commentary to Stevenson, R., *Winning the War on Drugs: To Legalise or Not?*” Hobart Paper 124. London: Institute of Economic Affairs, 1994.
180. Ribeiro, Catarina, João Goulão, and Helena Sanches. “Portugal’s 2001 Drug Policy:

Developments, Challenges and the Quest for Human Rights." *International Journal of Drug Policy* 117 (2023): 104060. https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2023.104060.

181. Riley, Diane. *Drugs and Drug Policy in Canada: A Brief Review & Commentary*. 1998.
182. Rittossa, Dalida. "Drug Policy and Drug Legislation in Croatia." U *Drug Policy and Drug Legislation in South East Europe*, ur. Thanasis Apostolou, 99–148. Atena: Nomiki Bibliothiki Group, 2013.
183. Rodríguez-Álvarez, Tania, Rosario Rodil, María Rico, Rafael Cela i José Benito Quintana. „Assessment of Local Tobacco Consumption by Liquid Chromatography–Tandem Mass Spectrometry Sewage Analysis of Nicotine and Its Metabolites, Cotinine and trans-3′-Hydroxycotinine, after Enzymatic Deconjugation." *Analytical Chemistry* 86, br. 20 (2014): 10274–10281. https://doi.org/10.1021/ac503330c.
184. Rorabaugh, W. J. *Prohibition: A Concise History.* New York: Oxford University Press, 2018.
185. Russoniello, Kellen. "The Devil (and Drugs) in the Details: Portugal's Focus on Public Health as a Model for Decriminalization of Drugs in Mexico." *Yale Journal of Health Policy, Law & Ethics* 12, br. 2 (2012). Pristupljeno 22. veljače 2021. https://digitalcommons.law.yale.edu/yjhple/vol12/iss2/4.
186. Sabet, Kevin. "The Portuguese 'Decriminalization' of Drugs: A Resounding Success or a Mixed Bag?" *Journal of Global Drug Policy and Practice* 5, no. 3 (2011).
187. Saferstein, Richard, i Tiffany Roy. *Forensic Science: From the Crime Scene to the Crime Lab*. 4. izd. Boston: Pearson, 2018
188. Sahagún, Bernardino de. *General History of the Things of New Spain: The Florentine Codex*. [Place of publication not identified]: [Publisher not identified], 1577.
189. Sakoman, Slavko. *Doktore, je li istina da trava čisti pluća? : odgovori na vaša pitanja.* Zagreb: SysPrint, 1995.
190. Sakoman, Slavko. *Društvo bez droge? Hrvatska nacionalna strategija.* 3. dopunjeno izdanje. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2008.
191. Sandberg, Sveinung. "Cannabis Culture: A Stable Subculture in a Changing World." *Criminology & Criminal Justice* 13, br. 1 (2013): 63–79.
192. Sandberg, Sveinung. "Is Cannabis Use Normalized, Celebrated or Neutralized? Analysing Talk as Action." *Addiction Research & Theory* 20, br. 5 (2012): 372–381.
193. Savary, Jean-Félix, Jean-Pierre Gervasoni, and André Jeannin. *The Swiss Four-Pillar Policy: An Evolution from Local Experimentation to Federal Law*. Oxford: Beckley Foundation, 2009.
194. Scherbaum, Norbert, Udo Bonnet, Hendrik Hafermann, Fabrizio Schifano, Stephan Bender, Thomas Grigoleit, Jens Kuhn, Philipp Nyhuis, Ulrich W. Preuss, Gabriele Reymann, Ulrich

Schneider, Jun Shibata i Matthias Specka. "Availability of Illegal Drugs During the COVID-19 Pandemic in Western Germany." *Frontiers in Psychiatry* 12 (23. travnja 2021): 648273. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.648273. Posjećeno 1. lipnja 2024.

195. Schultes, Richard Evans, and Albert Hofmann. *Plants of the Gods: Their Sacred, Healing, and Hallucinogenic Powers*. Rochester, VT: Healing Arts Press, 2001.
196. Schwebel, R. *Reći ne nije dovoljno – kako odgajati djecu da razborito i odlučuju o drogama i alkoholu*. Zagreb, 1995.
197. Shehab, Naglaa. "Drunkenness and Its Significance According to Ancient Egyptian Texts and Scenes." *Journal of the General Union of Arab Archaeologists* 10, no. 1 (2025): 45-79.
198. Sher, George. "On the Decriminalization of Drugs." *Criminal Justice Ethics*, 2003.
199. Shonkoff, Jack P., i Deborah A. Phillips, ur. *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development*. Washington, DC: National Academy Press, 2000.
200. Shulgin, Alexander T. "The Background and Chemistry of MDMA." *Journal of Psychoactive Drugs* 18, no. 4 (1986): 291–304. https://doi.org/10.1080/02791072.1986.10472361.Wikipedia – Die freie Enzyklopädie+3
201. Shulgin, Alexander T. i Ann Shulgin. *PiHKAL: A Chemical Love Story*. Berkeley, CA: Transform Press, 1991.
202. Simonis, Udo E. "Risks and Safety of Ayahuasca Use." *Journal of Psychoactive Drugs* 52, no. 4 (2020): 343–351. https://doi.org/10.1080/02791072.2020.1815327.
203. Singer, M., Kovčo Vukadin, I. i Cajner Mraović, I. *Kriminologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus; Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2002.
204. Smith, Mark C. "Questioning Similarities: Prohibition in the United States and Finland." *American Studies in Scandinavia* 49, no. 1 (2017): 3-18.
205. Søgaard, Thomas Friis, Maj Nygaard-Christensen, and Vibeke Asmussen Frank. "Danish Cannabis Policy Revisited: Multiple Framings of Cannabis Use in Policy Discourse." *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 38, no. 4 (2021): 377–93.
206. Solivetti, Luigi M. *Drug Use Criminalization v. Decriminalization: An Analysis in the Light of the Italian Experience.* Report prepared for the Swiss Federal Office of Public Health. Rome, 2001.
207. Solmi, Marco, Marco De Toffol, Jong Yeob Kim, Min Je Choi, Brendon Stubbs, Trevor Thompson, Joseph Firth, et al. "Balancing Risks and Benefits of Cannabis Use: Umbrella Review of Meta-analyses of Randomised Controlled Trials and Observational Studies." *BMJ* 382 (2023).
208. Spivey, William H., i Brian Euerle. "Neurologic Complications of Cocaine Abuse." *Annals of*

Emergency Medicine 19, br. 12 (1990): 1422–1428. https://doi.org/10.1016/S0196-0644(05)82612-5.

209. Spytska, Liana. "Prohibition in the USA, the USSR, and the UAE: Ideological and Procedural Differences, Causes of Failures or Successes." *Novum Jus* 17, no. 3 (2023): 68-92.
210. Staring, Richard, Lieselot Bisschop, Robby Roks, Elisabeth Brein, and Henk van de Bunt. "Drug Crime and the Port of Rotterdam: About the Phenomenon and Its Approach." In *Organized Crime in the 21st Century: Motivations, Opportunities, and Constraints*, 43–61. Cham: Springer International Publishing, 2023.
211. State Medical Marijuana Laws: Understanding the Laws and Their Limitations. *Journal of Public Health Policy* 23, no. 4 (2002): 413–439. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12532682/.
212. Stevens, Alex, Caitlin Elizabeth Hughes, Shann Hulme, and Rebecca Cassidy. "Depenalization, Diversion and Decriminalization: A Realist Review and Programme Theory of Alternatives to Criminalization for Simple Drug Possession." *Criminology & Criminal Justice* 19, no. 1 (2019). https://doi.org/10.1177/1477370819887514.
213. Stevens, Alex. Drugs, Crime and Public Health: The Political Economy of Drug Policy. London: Routledge, 2010.
214. Stimson, G. V. "Harm Reduction—Coming of Age: A Local Movement with Global Impact." *International Journal of Drug Policy* 18, no. 2 (2007): 67–69.
215. Strassman, Rick. *DMT: duhovna molekula: revolucionarno istraživanje jednog liječnika o biologiji stanja na rubu smrti i mističnih iskustava*. Prijevod Goran Ćaćić. Zagreb: TELEdisk, 2010.
216. Tavares, L. V., G. M. Graça, O. Martins, and M. Asensio. 2005. *External and Independent Evaluation of the "National Strategy for the Fight Against Drugs" and of the "National Action Plan for the Fight Against Drugs and Drug Addiction – Horizon 2004"*. Lisbon: Portuguese National Institute of Public Administration.
217. Tham, Henrik. "On the Possible Deconstruction of the Swedish Drug Policy." In *Retreat or Entrenchment?*. Stockholm: Stockholm University Press, 2021.
218. Thomas, Kevin V., Sara Castiglioni, Ettore Zuccato, Patrick de Voogt, Lubertus Bijlsma, Adrian Covaci, et al. "Comparing Illicit Drug Use in 19 European Cities through Sewage Analysis." *Science of The Total Environment* 432 (2012): 432–439. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2012.06.069.
219. Thomas, Mel. *Cannabis Cultivation: A Complete Grower's Guide*. San Francisco: Green Candy Press, 2012.

220. Tops, Pieter, Edward van der Torre, and Luuk van Spijk. *The Netherlands and Synthetic Drugs: An Inconvenient Truth*. The Hague: Eleven International Publishing, 2018.
221. Torre, Robert. *Droge: dugo putovanje kroz noć*. Zagreb: Promotor zdravlja, 2001.
222. Tripalo, Dražen. "Kaznenopravni aspekti zlouporabe opojnih droga." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 10, br. 2 (2003): 553–585.
223. Turković, Ksenija, Petar Novosel, Velinka Grozdanić, Anita Kurtović Mišić, Davor Derenčinović, Igor Bojanić, Maja Munivrana Vajda, Marin Mrčela, Sanja Nola, Sunčana Roksandić-Vidlička, Dražen Tripalo i Aleksandar Maršavecki. *Komentar kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva*. Zagreb: Narodne novine, 2013.
224. Turković, Ksenija, i Aleksandar Maršavelski. "Nacrt posebnog dijela novog Kaznenog zakona – pregled pet glava." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 17, br. 2 (2010): 503–551.
225. Turković, Ksenija, Petar Novoselec, Velinka Grozdanić, Anita Kurtović Mišić, Davor Derenčinović, Igor Bojanić, Marina Munivrana Vajda, Marin Mrčela, Sanja Nola, Sunčana Roksandić Vidlička, Dražen Tripalo i Aleksandar Maršavelski. *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine, 2013.
226. Turković, Ksenija. "Okviri reforme sustava kaznenopravnih sankcija u Republici Hrvatskoj." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 16, br. 2 (2009): 809–841.
227. Turković, Ksenija. "Komparativni prikaz osnovnih obilježja zakonske i sudske politike u Sloveniji, Austriji, Italiji, Njemačkoj i Republici Hrvatskoj." *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 11, br. 2 (2004): 947–999.
228. Uchtenhagen, Ambros. "Heroin-Assisted Treatment in Switzerland: A Case Study in Policy Change." *Addiction* 105, no. 1 (2010): 29–37. https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2009.02741.x.
229. Volkow, Nora D., and A. Thomas McLellan. "New Challenges in Addiction Treatment: The Impact of Neuroscience." *American Journal of Psychiatry* 162, no. 8 (2005): 1414–20. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.162.8.1414.
230. Volkow, Nora D., and Ting-Kai Li. "Drug Addiction: The Neurobiology of Behaviour Gone Awry." *Nature Reviews Neuroscience* 5 (2004): 963–970. https://doi.org/10.1038/nrn1539.
231. Volkow, Nora D., et al. "Adverse Health Effects of Marijuana Use." *New England Journal of Medicine* 370, no. 23 (2014): 2219–2227.
232. Volkow, Nora D., Gene-Jack Wang, Joanna S. Fowler, and Dardo Tomasi. "Addiction Circuitry in the Human Brain." *Annual Review of Pharmacology and Toxicology* 52 (2012): 321–336. https://doi.org/10.1146/annurev-pharmtox-010611-134625.
233. Volkow, Nora D., Joanna S. Fowler, Gene-Jack Wang, and Ruben D. Baler. "Dopamine in Drug

Abuse and Addiction: Results of Imaging Studies and Treatment Implications." *Archives of Neurology* 64, no. 11 (2007): 1575–1579.

234. Volkow, Nora D., Joanna S. Fowler, Gene-Jack Wang, Jean Logan, and Alex Pappas. "Cocaine: Mechanism and Treatment of Addiction." *CNS Drugs* 16, no. 4 (2002): 247–262. https://doi.org/10.2165/00023210-200216040-00003.
235. Vollenweider, Franz X., and Michael Kometer. "The Neurobiology of Psychedelic Drugs: Implications for the Treatment of Mood Disorders." *Nature Reviews Neuroscience* 11, no. 9 (2010): 642–651. https://doi.org/10.1038/nrn2884.
236. Vrgoč, Antun. "Čarobni kaktus pejotl (meskal)." *Priroda: Popularno-naučni prilog 'Glasnika' Hrvatskog prirodoslovnog društva* 26, br. 1 (1936): 5–6.
237. Wang, De-Gao, Qian-Qian Dong, Juan Du, Shuo Yang, Yun-Jie Zhang, Guang-Shui Na, Stuart G. Ferguson, Zhuang Wang i Tong Zheng. „Using Monte Carlo Simulation to Assess Variability and Uncertainty of Tobacco Consumption in a City by Sewage Epidemiology." *BMJ Open* 6 (2016): e010583. https://doi.org/10.1136/bmjopen-2015-010583.
238. Watts, Geoff. „Cannabis Confusions." *BMJ* 332, br. 7534 (2006): 175–176. https://doi.org/10.1136/bmj.332.7534.175
239. Wibberley, Gary, i John Price. "Recreational Drug Use and the Normalisation Thesis." *Health, Risk & Society* 2, br. 2 (2000): 157–170.
240. Williams, Lisa. "Muddy Waters?: Reassessing the Dimensions of the Normalisation Thesis in Twenty-First Century Britain." *Drugs: Education, Prevention and Policy* 23, br. 3 (2016): 190–201.
241. Wilson, George P., Francis T. Cullen, Edward J. Latessa i Jennifer S. Wills. "State Intervention and Victimless Crimes: A Study of Police Attitudes." *Journal of Police Science and Administration* 13, br. 1 (1985): 22–29.
242. Winkelman, Michael. "Shamanism and the Altered States of Consciousness: Health and Healing in Indigenous Cultures." *International Journal of Transpersonal Studies* 33, no. 1 (2014): 131–144. https://doi.org/10.24972/ijts.2014.33.1.131.
243. Woods, Jordan Blair. "A Decade After Drug Decriminalization: What Can the United States Learn from the Portuguese Model?" *University of the District of Columbia Law Review* 15, no. 1 (2011): 1–31.
244. Zeman, Petr, Šárka Blatníková, Martina Novopacká, and Michaela Roubalová. *(De)criminalisation of Drug Possession as a Litmus Test of National Drug Policy? Experience from the Czech Republic*. Prague: Institute of Criminology and Social Prevention, 2024.
245. Zeman, Petr. "Legislation and Practice Concerning Prosecution of Drug Offenses in the Czech

Republic." *Journal of Drug Issues* 37, no. 1 (2007): 45–72.

246. Zheng, Qiu-Da, Jian-Guo Lin, Wei Pei, Ming-Xing Guo, Zhuang Wang i De-Gao Wang. „Estimating Nicotine Consumption in Eight Cities Using Sewage Epidemiology Based on Ammonia Nitrogen Equivalent Population." *Science of The Total Environment* 590–591 (2017): 226–232. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.02.214.
247. Zuccato, Ettore, Sara Castiglioni, Roberto Bagnati, Davide Melis, i Roberto Fanelli. "Estimating Community Drug Abuse by Wastewater Analysis." *Environmental Health Perspectives* 116, br. 8 (2008): 1027–1032. https://doi.org/10.1289/ehp.11022.

12.2. Pravni izvori

1. Austria. *Suchtmittelgesetz (SMG).* BGBl. I Nr. 112/1997, s kasnijim izmjenama.
2. Corte Costituzionale della Repubblica Italiana. *Sentenza n. 32/2014 (Illegittimità costituzionale della legge Fini–Giovanardi).* 12 February 2014.
3. Council of the European Union. *Council Framework Decision 2004/757/JHA of 25 October 2004 laying down minimum provisions on the constituent elements of criminal acts and penalties in the field of illicit drug trafficking*. *Official Journal of the European Union* L 335, 11 November 2004: 8–11.
4. European Parliament and Council of the EU. *Directive (EU) 2017/2103 of 15 November 2017 amending Council Framework Decision 2004/757/JHA in order to include new psychoactive substances in the definition of 'drug' and repealing Council Decision 2005/387/JHA*. *Official Journal of the European Union* L 305, 21 November 2017: 12–18.
5. Europski sud za ljudska prava. *Boljević protiv Hrvatske* (zahtjev br. 43492/11), presuda od 31. siječnja 2017. Strasbourg: Europski sud za ljudska prava. Prijevod: Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.
6. Europski sud za ljudska prava. *Gabrić protiv Hrvatske* (zahtjev br. 9702/04), presuda od 5. veljače 2009. Strasbourg: Europski sud za ljudska prava. Prijevod: Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.
7. Europski sud za ljudska prava. *Maresti protiv Hrvatske*, zahtjev br. 55759/07, presuda od 25. lipnja 2009.
8. Europski sud za ljudska prava. *Tilocca protiv Hrvatske* (zahtjev br. 40559/12), presuda od 5. travnja 2018. Strasbourg: Europski sud za ljudska prava. Sažetak objavljen u: Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, *Pisane vijesti – Obavijest o novoj presudi/odluci ESLJP*, travanj 2018.

9. Europski sud za ljudska prava. *Tomasović protiv Hrvatske*, zahtjev br. 53785/09, presuda od 18. listopada 2011.
10. Europski sud za ljudska prava. *Vuković v. Croatia*. Presuda od 15. studenoga 2018., zahtjev br. 47880/14. Strasbourg: First Section.
11. Government of Canada. "Cannabis Legalization and Regulation." *Department of Justice*. Updated March 18, 2021. https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/cannabis/.
12. Government of Singapore. *Misuse of Drugs Act. Singapore Statutes Online.* Pristupljeno 12. svibnja 2025. https://sso.agc.gov.sg/Act/MDA1973.
13. Hrvatski sabor. *Nacionalna strategija djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030. godine*. *Narodne novine* 18/2023, 15. veljače 2023. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_02_18_307.html.
14. Hrvatski sabor. *Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2017. godine*. *Narodne novine* 122/2012, 7. studenoga 2012. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_11_122_2641.html.
15. Ireland. *Misuse of Drugs Act 1977, as amended 1984–2016*.
16. Italy. *Decreto del Presidente della Repubblica 9 ottobre 1990, n. 309. Testo unico delle leggi in materia di disciplina degli stupefacenti e sostanze psicotrope.* Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, no. 255, 31 October 1990.
17. Italy. *Legge 21 febbraio 2006, n. 49. Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 30 dicembre 2005, n. 272.* Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, no. 48, 27 February 2006.
18. Jedinstvena konvencija o opojnim drogama. New York, 30. ožujka 1961. Objavljena u *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi*, br. 2/1964.
19. Kazenski zakonik (KZ-1), čl. 186 („Neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami, nedovoljenimi snovmi in postopki v športu ter predhodnimi sestavinami za izdelavo prepovedanih drog"), Slovenija.
20. Kazneni zakon. *Narodne novine* 110/97.
21. Kazneni zakon. *Narodne novine* 125/11.
22. Kazneni zakon. *Narodne novine* 129/00.
23. Kazneni zakon. *Narodne novine* 144/12.
24. Konvencija o psihotropskim supstancama. Beč, 21. veljače 1971. Objavljena u *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori*, br. 14/1990.
25. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nedozvoljenog prometa opojnim drogama i psihotropnim tvarima. Beč, 20. prosinca 1988. Objavljena u: *Službeni list SFRJ*, Međunarodni ugovori, br.

14/1990.

26. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. *Narodne novine – Međunarodni ugovori* 18/97, 6/99.
27. Krivični zakon SFRJ. *Službeni list SFRJ* 44/76, 36/77, 56/77, 34/84, 74/87, 3/90, 38/90.
28. Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske. *Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona*. Zagreb: Ministarstvo pravosuđa, 2004.
29. Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske. *Pravilnik o provođenju posebnih dokaznih radnji*. *Narodne novine*, br. 89/2011.
30. Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske. *Prijedlog Kaznenog zakona*. Zagreb: Ministarstvo pravosuđa, 2011.
31. Netherlands. *Aanwijzing Opiumwet [Guidelines of the Public Prosecution Service].* Stcrt. 2000, no. 250, revidirane 2001.
32. Netherlands. *Opiumwet [Opium Act].* Stb. 1928, no. 167, zadnje izmjene 2019.
33. Odluka o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji. *Narodne novine*, br. 4/1994.
34. Okvirna odluka Vijeća 2004/757/JHA od 25. listopada 2004. o utvrđivanju minimalnih odredbi o obilježjima kaznenih djela i kaznama u području nezakonite trgovine drogama. SL L 335, 11. 11. 2004.
35. Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske. *Narodne novine* 31/1993.
36. Popis droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga te tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga. *Narodne novine*, br. 13/2019.
37. Portugal. *Lei n.º 30/2000, de 29 de novembro.* Diário da República, Série I-A, no. 276 (2000)
38. Portugal. *Lei n.º 30/2019, de 23 de abril – Estabelece as regras relativas à publicidade de alimentos e bebidas dirigida a menores de 16 anos*. *Diário da República*, 1.ª série, n.º 79 (23. travnja 2019).
39. Portugal. *Portaria n.º 94/96, de 26 de março.* Diário da República, Série I-B, no. 73 (1996)
40. Pravilnik o mjerilima za razvrstavanje lijekova te o propisivanju i izdavanju lijekova na recept. Narodne novine, br. 86/13, 90/13, 102/14, 107/15, 123/15, 27/16, 87/17 i 129/19.
41. Protokol o izmjenama Jedinstvene konvencije o opojnim drogama. Ženeva, 25. ožujka 1972. Objavljen u *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi*, br. 3/1978.
42. Republika Hrvatska. Odluka o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji. *Narodne novine* 12/1993.
43. Republika Hrvatska. *Prekršajni zakon*. *Narodne novine*, br. 107/2007, 39/2013, 157/2013, 110/2015, 70/2017, 118/2018, 70/2021.

44. Republika Hrvatska. *Uredba o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja*. *Narodne novine*, br. 7/2022.
45. Republika Hrvatska. *Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske*. *Narodne novine*, br. 79/2006.
46. Slovakia. *Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.*
47. *Ugovor o funkcioniranju Europske unije (konsolidirana verzija)*, SL C 202, 7. lipnja 2016.
48. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, br. 56/1990, 8/1998, 124/2000, 41/2001.
49. Vlada Republike Hrvatske. *Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, 2012.
50. Zakon o državnom odvjetništvu. *Narodne novine* 67/2018.
51. Zakon o duhanu. *Narodne novine*, br. 69/1999, 14/2014, 32/2019.
52. Zakon o izmjenama i dopunama Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske. *Narodne novine* 28/96.
53. Zakon o kaznenom postupku. *Narodne novine* 152/08.
54. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima. Narodne novine, br. 76/09, 92/14, 70/19.
55. Zakon o potvrđivanju Protokola o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima. *Narodne novine*, br. 4/2019.
56. Zakon o preuzimanju Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. *Narodne novine* 53/91.
57. Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga. *Narodne novine*, br. 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013, 39/2019.
58. Zakon o trošarinama. *Narodne novine*, br. 106/2018.
59. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti. *Narodne novine*, br. 85/2015, 121/2016, 99/2018, 25/2019, 98/2019, 32/2020, 42/2020.
60. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. *Narodne novine* 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17.

12.3. Izvješća, istraživački radovi, programi, prezentacije i statistički podaci

1. Barysevich, Andrei, i Alexandr Solad. *Litecoin Emerges as the Next Dominant Dark Web Currency*. Recorded Future, 2018. https://go.recordedfuture.com/hubfs/reports/cta-2018-0208.pdf. Posjećeno 1. svibnja 2022.
2. Capak, Krunoslav, ur. *Istraživanje o zdravstvennom ponašanju učenika – HBSC 2017/2018: osnovni pokazatelji zdravlja i dobrobiti učenika i učenica u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatski zavod

za javno zdravstvo, 2020.

3. Capak, Krunoslav, ur. *Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika – HBSC 2013/2014: osnovni pokazatelji zdravlja i dobrobiti učenika i učenica u Hrvatskoj.* Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2016.
4. Carinska uprava Republike Hrvatske. *Izvješće o radu Carinske uprave za 2014. godinu.* Zagreb: Carinska uprava, 2015. Pristupljeno 19. travnja 2021. https://carina.gov.hr/UserDocsImages//10408//21042015%20FINAL%20G.I.pdf.
5. Carinska uprava Republike Hrvatske. *Izvješće o radu Carinske uprave za 2015. godinu.* Zagreb: Carinska uprava, 2016. Pristupljeno 19. travnja 2021. https://carina.gov.hr/UserDocsImages//3951//2015.pdf.
6. Carinska uprava Republike Hrvatske. *Izvješće o radu Carinske uprave za 2016. godinu.* Zagreb: Carinska uprava, 2017. Pristupljeno 19. travnja 2021. https://carina.gov.hr/UserDocsImages//4779//Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Carinske%20uprave%20za%202016.%20godinu.pdf.
7. Carinska uprava Republike Hrvatske. *Izvješće o radu Carinske uprave za 2017. godinu.* Zagreb: Carinska uprava, 2018. Pristupljeno 19. travnja 2021. https://carina.gov.hr/UserDocsImages//6404//Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Carinske%20uprave%20za%202017.%20godinu.pdf.
8. Carinska uprava Republike Hrvatske. *Izvješće o radu Carinske uprave za 2018. godinu.* Zagreb: Carinska uprava, 2019. Pristupljeno 19. travnja 2021. https://carina.gov.hr/UserDocsImages//8678//Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Carinske%20uprave%20za%202018.%20godinu.pdf.
9. Carinska uprava Republike Hrvatske. *Izvješće o radu Carinske uprave za 2019. godinu.* Zagreb: Carinska uprava, 2020. Pristupljeno 19. travnja 2021. https://carina.gov.hr/UserDocsImages//10997//Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Carinske%20uprave%20za%202019.%20godinu.pdf.
10. Carinska uprava Republike Hrvatske. *Izvješće o radu Carinske uprave za 2020. godinu.* Zagreb: Carinska uprava, 2021. Pristupljeno 19. travnja 2021. https://carina.gov.hr/UserDocsImages//13142//Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Carinske%20uprave%20za%202020.%20godinu.pdf.
11. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). "Fentanyl." *National Center for Injury Prevention and Control*. Last modified February 9, 2023. https://www.cdc.gov/drugoverdose/opioids/fentanyl.html.
12. Cvitanović, Leo, Dubravka Rogić-Hadžalić i Marin Mrčela. *Zlouporaba opojnih droga 1998.–*

2007. Studije i analize, br. 107. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2010.

13. Doležal, Dalibor i Anita Jandrić Nišević. *Dostupnost i cijena legalnih i ilegalnih droga u Republici Hrvatskoj (DCID2).* Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2013. Pristupljeno 20.03.2022. https://drogeiovisnosti.gov.hr/UserDocsImages/uredarhiva/2013/07/Dostupnost_i_cijena_legalnih_i_-ilegalnih_droga_u_RH_DCID2.pdf.
14. Doležal, Dalibor i Anita Jandrić-Nišević. *Dostupnost i cijena legalnih i ilegalnih droga u Republici Hrvatskoj (DCID2).* Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2013. Pristupljeno 28. travnja 2023. https://drogeiovisnosti.gov.hr/UserDocsImages/uredarhiva/2013/07/Dostupnost_i_cijena_legalnih_i_-ilegalnih_droga_u_RH_DCID2.pdf.
15. Dolin, Benjamin. *National Drug Policy: The Netherlands*. Ottawa: Law and Government Division, Parliamentary Research Branch, 2001.
16. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. *Statistička izvješća* za razdoblje 2009.–2019. Pristupljeno 1. svibnja 2025. https://www.dzs.hr/.
17. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. *Izvješće glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske o radu državnih odvjetništava u 2018. godini*. Zagreb: Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, 2019. Pristupljeno 18. kolovoza 2024. https://dorh.hr/sites/default/files/dokumenti/2019-05/dorhgodisnjeizvjesce2018.pdf.
18. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. *Izvješće o radu državnih odvjetništava za 2023. godinu*. Posjećeno 1. svibnja 2025. https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2024-05-21/115302/IZVJESCE_DORH_2023..pdf.
19. EMCDDA (Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama). *Europsko izvješće o drogama 2023: Trendovi i razvoj*. Lisabon: EMCDDA, 2023. Pristupljeno 25. ožujka 2025. https://www.emcdda.europa.eu/publications/european-drug-report/2023.
20. European Commission. *EU Drugs Strategy 2021–2025*. pristupljeno 12. lipnja 2025. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/drug-policy_en.
21. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *Cannabis and Cannabinoids in Europe – 2023 Data Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. https://www.emcdda.europa.eu/publications.
22. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *Cocaine: A European Union Perspective in the Global Context*. Luxembourg: Office for Official Publications of the

European Communities, 2010.

23. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *Drug Policy Profiles – Portugal*. Lisbon: Publications Office of the European Union, 2011. https://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-policy-profiles/portugal_en.
24. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *European Drug Report 2022: Trends and Developments*. Lisbon: EMCDDA, 2022.
25. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *European Drug Report 2020: Trends and Developments*. Lisabon: EMCDDA, rujan 2020. Pristupljeno 23. ožujka 2020. https://www.emcdda.europa.eu/edr2020_en.
26. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *Drug Trafficking Penalties across the European Union*. Lisbon: EMCDDA, 2015.
27. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *Health and Social Responses to Drug Problems: A European Guide.* Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021.
28. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *The Role of the Quantity in the Prosecution of Drug Offences: ELDD Comparative Study.* Lisbon: EMCDDA, 2003.
29. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *Estimating the Size of the Main Illicit Retail Drug Markets in Europe: An Update*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019.
30. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *Cocaine: Production, Trafficking and Consumption in Europe* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021), https://www.emcdda.europa.eu/publications/eu-drug-markets/cocaine/production_en.
31. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. *European Drug Report 2023: Trends and Developments*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023.
32. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. *Khat Use in Europe: Implications for Drugs Policy.* Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011.
33. European Parliament, Directorate-General for Research, Division for Social, Legal and Cultural Affairs. *The Drug Policies of the Netherlands and Sweden: How Do They Compare?* LIBE, 2001.
34. European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD). *ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs.* Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020.
35. European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD): European School

Survey Study.

36. European Union Drugs Agency (EUDA) and Europol. *EU Drug Markets: Analysis 2024*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2024.
37. European Union Drugs Agency (EUDA). "New psychoactive substances – the current situation in Europe." In *European Drug Report 2025: Trends and Developments.* Lisbon: EUDA, 2025.
38. European Union Drugs Agency (EUDA). *European Web Survey on Drugs (EWSD): Country Data – Croatia.* https://www.euda.europa.eu
39. Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA). *Izvješće o drogama 2017. — Republika Hrvatska*. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, 2017. Pristupljeno 1. svibnja 2025. https://www.euda.europa.eu/system/files/publications/4522/TD0416907HRN.pdf
40. Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama. *Europsko izvješće o drogama 2022: Trendovi i razvoj.* Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, 2022.
41. Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama. *Europsko izvješće o drogama 2021.: trendovi i razvoj*. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, 2021. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13838/2021.2256_HR_02_.pdf. Posjećeno 1. svibnja 2022.
42. Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama; Ured za suzbijanje zlouporabe droga. *Izvješće o drogama 2017.* Republika Hrvatska.
43. Europsko istraživanje o pušenju, pijenju alkohola, uzimanju droga i drugim oblicima ovisnosti među učenicima – ESPAD 2019. *Hrvatski zavod za javno zdravstvo.* Pristupljeno 25. travnja 2021. https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/europsko-istrazivanje-o-pusenju-pijenju-alkohola-uzimanju-droga-i-drugim-oblicima-ovisnosti-medu-ucenicima-espad-2019/.
44. Glavak Tkalić, Renata, Gordana-Maria Miletić, Jelena Maričić i Ana Wertag. *Zlouporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske.* Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske, 2012.
45. Glavak Tkalić, Renata, Ines Sučić, Anja Wertag, Katarina Perić Pavišić, Josip Razum i Mara Šimunović. *Stanje u području ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: rezultati istraživanja 2023. i analiza trendova uporabe 2011.–2023.* Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2025.
46. Glavak Tkalić, Renata, Ines Sučić, Geran-Marko Miletić, Anja Wertag i Josip Razum. *Rezultati – Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: 2019. i analiza trendova uporabe 2011.–2019.* Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2020.

47. Glavak Tkalić, Renata. *Analiza razlika u prevalencijama uzimanja sredstava ovisnosti u Republici Hrvatskoj (2011.–2015. godina): istraživačko izvješće.* Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2016.
48. Gospočić, Sanja. *Oduzimanje predmeta prema Prekršajnom zakonu i Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.* Prezentacija. Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, 2020.
Dostupno na: https://sudovi.hr/sites/default/files/dokumenti/2020-10/Oduzimanje-predmeta-prekrsaja-prema-Prekrsajnom-zakonu-i-Konvenciji_0.pdf
49. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. (2024). *Izvješće o osobama liječenima zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Hrvatskoj u 2023. godini*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.
50. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. *Izvješće o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2019. godini*. Pristupljeno 20. ožujka 2021. https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/10/Ovisni_2019-1.pdf.
51. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. *Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga*. Pristupljeno 20. ožujka 2021. https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/10/Ovisni_2019-1.pdf.
https://www.wola.org/sites/default/files/downloadable/Drug%20Policy/2011/WOLATNI-Systems_Overload-mexico-def.pdf. Pristupljeno 12. srpnja 2025.
52. Ireland, Department of Health. *Reducing Harm, Supporting Recovery: A Health-Led Response to Drug and Alcohol Use in Ireland 2017–2025*. Dublin: Department of Health, 2017.
53. Ireland, Department of Health. *Working Group to Consider Alternative Approaches to the Possession of Drugs for Personal Use: Final Report*. Dublin: Department of Health, 2019.
54. Jensen, D. G. The Effects of Decriminalization of Marijuana in Oregon. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, 1977. NCJ 40819. https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/effects-decriminalization-marijuana-oregon.
55. Jerković, Dijana, Martina Lotar Rihtarić i Tvrtko Horvat. "Facebook Ads as Recruitment for Online Drug Surveys: The Holy Grail?" Izlaganje na konferenciji *Lisbon Addictions*, Lisabon, 2017. Pristupljeno 20. travnja 2023. http://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/6843/11H00_2_Dijana%20Jerkovic.ppt.
56. Johnston, Lloyd D., Patrick M. O'Malley, Jerald G. Bachman, i John E. Schulenberg. *Monitoring the Future: National Survey Results on Drug Use, 1975–1999, Volume I: Secondary School Students*. Bethesda, MD: National Institute on Drug Abuse, 2000.

https://monitoringthefuture.org/wp-content/uploads/2022/08/mtf-vol1_1999.pdf.

57. Markelić, Martina, Ljiljana Muslić, Helena Križan i Sanja Musić Milanović. *Europsko istraživanje o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima 2024.: Prikaz hrvatskih nacionalnih rezultata.* Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2025.
58. Mayer, Dijana, Ivana Pavić Šimetin, Anja Belavić i Mario Hemen. *Svjetsko istraživanje o uporabi duhana mladih – Rezultati za Hrvatsku*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2017. Pristupljeno 29. travnja 2025. https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2017/05/GYTS_HZJZ_WEB_000.pdf.
59. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. *The Health Effects of Cannabis and Cannabinoids: The Current State of Evidence and Recommendations for Research*. Washington, DC: The National Academies Press, 2017.
60. National Commission on Marihuana and Drug Abuse. Marihuana: A Signal of Misunderstanding. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1972. https://www.druglibrary.org/schaffer/library/studies/nc/ncmenu.htm.
61. National Conference of State Legislatures. "State Medical Cannabis Laws." Last modified April 2024. https://www.ncsl.org/health/state-medical-cannabis-laws.
62. National Institute of Public Health of the Republic of Slovenia. *Report on the Drug Situation 2025 in the Republic of Slovenia*. Ljubljana, 2025.
63. National Institute on Drug Abuse. "Marijuana DrugFacts." Revised June 2021. https://nida.nih.gov/publications/drugfacts/marijuana.
64. Oregon Health Authority. *Measure 110 Implementation and Oversight Report*. Salem, OR: Oregon Health Authority, 2021. https://www.oregon.gov/oha.
65. Pavić Šimetin, Ivana, i Renata Glavak Tkalić. *Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: Rezultati istraživanja 2019. i analiza trendova uporabe 2011.–2019.* Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2019.
66. Pravosudna akademija. *Provođenje dokaza vještačenjem u postupku pred državnim odvjetnikom*. Posjećeno 5. rujna 2022. http://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Provo%C4%91enje%20dokaza%20vje%C5%A1ta%C4%8Denjem%20u%20postupku%20pred%20dr%C5%BEavnim%20odvjetnikom.docx.
67. Project CBD. "Marijuana and the Mexican Revolution." Pristupljeno 20. svibnja 2025. https://www.projectcbd.org/policy/marijuana-the-mexican-revolution.
68. Reuter, Peter, i Robert MacCoun. *Comparing Western European and North American Drug Policies*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2001. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2006/MR237.pdf.

69. Terzić, Senka, i Marijan Ahel. *Istraživanje potrošnje droga u Splitu primjenom analiza odabranih urinarnih biomarkera droga u otpadnoj vodi – Izvještaj*. Zagreb: Institut Ruđer Bošković, Zavod za istraživanje mora i okoliša, prosinac 2016.
70. Terzić, Senka. *Urinarni biomarkeri ilegalnih droga u otpadnoj vodi grada Zagreba – rezultati sudjelovanja u međunarodnoj studiji mreže istraživačkih laboratorija SCORE 2019. godine*. Zagreb: Institut Ruđer Bošković, Zavod za istraživanje mora i okoliša, 2020.
71. Tripalo, Dražen. *Iskustva iz razdoblja kaznenog sankcioniranja posjedovanja droga, razlozi i posljedice njegovog zadržavanja samo u prekršajnom pravu.* U: Stručna tematska rasprava „Utjecaj zakonodavne politike suzbijanja zlouporabe droga na tretman maloljetnika i prevenciju ovisnosti“, Zagreb, 27. siječnja 2017.
72. WOLA & Transnational Institute. *Systems Overload: Drug Laws and Prisons in Latin America*. Washington, D.C.: Washington Office on Latin America; Amsterdam: Transnational Institute, 2010. Dostupno na:
73. World Health Organization. *Global Status Report on Alcohol and Health 2018*. Geneva: World Health Organization, 2018. https://www.who.int/publications/i/item/9789241565639.
74. World Health Organization. *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study*.
75. World Health Organization. *International Classification of Diseases for Mortality and Morbidity Statistics (11th Revision)*. Geneva: World Health Organization, 2022. https://icd.who.int.

12.4. Neobjavljeni radovi

1. Maretić, Marko. *Forenzični značaj preliminarnih testova za drogu.* Diplomski rad, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Split, 2021.
2. Sakoman, Slavko. *Evaluacija programa suzbijanja alkoholizma u pojedinim zajednicama općina SR.* Doktorska disertacija, 1987.

12.5. Mrežni izvori

1. "Agwa de Bolivia." *Agwa de Bolivia Official Website*. Pristupljeno 5. lipnja 2025. https://agwadebolivia.com/.
2. "Alkohol kao javnozdravstveni problem i preporučene preventivne intervencije." *Hrvatski*

zavod za javno zdravstvo. Pristupljeno 28. travnja 2024. https://www.hzjz.hr/nacionalna-istrazivanja/alkohol-kao-javnozdravstveni-problem-i-preporucene-preventivne-intervencije/.

3. "Analytical Chemistry." *Encyclopedia Britannica*. Pristupljeno 3. svibnja 2024. https://www.britannica.com/science/chemistry/Analytical-chemistry.
4. "CBD Sol." *CBN Effects*. Pristupljeno 5. rujna 2024. https://cbdsol.hr/blogs/vodic/cbn-effets.
5. "Decriminalisation." *Talking Drugs*. Pristupljeno 14. svibnja 2024. https://www.talkingdrugs.org/decriminalisation/.
6. "Forum.hr." Posjećeno 20. srpnja 2024. https://www.forum.hr/showthread.php?t=305022&page=3.
7. "Glavne institucije uključene u Nacionalni informacijski sustav za droge." *drogeiovisnosti.gov.hr*. Pristupljeno 14. svibnja 2024. https://drogeiovisnosti.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-informacijski-sustav-za-droge/glavne-institucije-ukljucene-u-nacionalni-informacijski-sustav-za-droge/967.
8. "History, Not Harm, Dictates Why Some Drugs Are Legal and Others Aren't." *The Conversation*. Pristupljeno 3. travnja 2021. https://theconversation.com/history-not-harm-dictates-why-some-drugs-are-legal-and-others-arent-110564.
9. "Kako droga mijenja mozak – predavanje i igrokaz." *Psihologija Unizd*. Pristupljeno 3. svibnja 2024. https://psihologija.unizd.hr/Portals/12/Tjedan%20Mozga/Arhiva%20aktivnosti/7%20tm%20gkzd/Droga%20mijenja%20mozak-predavanje%20i%20igrokaz.pdf.
10. "Nacionalni rezultati istraživanja o alkoholu u okviru JA RARHA." *Hrvatski zavod za javno zdravstvo.* Pristupljeno 15. travnja 2024. https://www.hzjz.hr/medunarodna-istrazivanja/nacionalni-rezultati-istrazivanja-o-alkoholu-u-okviru-ja-rarha/.
11. "Pali opojni kaktusi: Muškarac u Splitu uzgajao biljke koje sadrže psihodelik, policija ga privela." *Nacional*. Pristupljeno 22. srpnja 2024. https://www.nacional.hr/pali-opojni-kaktusi-muskarac-u-splitu-uzgajao-biljke-koje-sadrze-psihodelik-policija-ga-privela/.
12. "Pandemija promijenila navike korisnika droge u Europi, veća potrošnja marihuane." *N1 Info*. Posjećeno 15. siječnja 2023. https://hr.n1info.com/zdravlje/pandemija-promijenila-navike-korisnika-droge-u-europi-veca-potrosnja-marihuane/.
13. "Peruvian Echinopsis." *Cibercactus*. Pristupljeno 22. srpnja 2024. https://cibercactus.com/hr/peruvian-echinopsis/.
14. "San Pedro Kaktus: Trnovita biljka s prekrasnim cvjetovima." *Jardineriaon*. Pristupljeno 22. srpnja 2024. https://www.jardineriaon.com/hr/san-pedro-kaktus-trnovita-biljka-s-prekrasnim-cvjetovima.html.

15. "Smart Travel." *Machu Picchu – Izgubljeni grad Inka*. Pristupljeno 3. svibnja 2024. https://smart-travel.hr/machu-picchu-izgubljeni-grad-inka/.
16. "Sve više Hrvata konzumira kokain." *Index.hr*. Pristupljeno 3. svibnja 2024. https://www.index.hr/vijesti/clanak/sve-vise-hrvata-konzumira-kokain/2519329.aspx.
17. "Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih." *Hrvatski zavod za javno zdravstvo.* Pristupljeno 7. travnja 2021. https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/svjetsko-istrazivanje-o-uporabi-duhana-u-mladih/.
18. "Što je ayahuasca? Putovanje u dubine svijesti." *Telegram*. Pristupljeno 23. srpnja 2024. https://www.telegram.hr/super1/life/sto-je-ayahuasca-putovanje-u-dubine-svijesti/.
19. "Ured za suzbijanje zlouporabe droga." *Marihuana – Kanabis*. Pristupljeno 1. svibnja 2024. https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/marihuana-kanabis/1013.
20. "HDZ-ov šaman Hodak je kriv za smrt susjeda, ali ne ide u zatvor." Pristupljeno 20. prosinca 2023. https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/hdz-ov-saman-hodak-je-kriv-za-smrt-susjeda-ali-ne-ide-u-zatvor-1890414.
21. "YouTube video." "Bavimo se znanstvenim istraživanjem DMT-a, moguće je da modelira ovu stvarnost." Objavljeno 24. siječnja 2023. Pristupljeno 1. kolovoza 2024. https://www.youtube.com/watch?v=Pt9wUghH8Cs.
22. „Industrijska konoplja: Vrste, korištenje, uzgoj i po čemu se točno razlikuje od marihuane?" *Hempica.me*. https://hempica.me/velike-price/industrijska-konoplja-vrste-koristenje-uzgoj-i-po-cemu-se-tocno-razlikuje-od-marihuane/. Pristupljeno 1. svibnja 2024.
23. „Kratka povijest kanabisa." *Monitor.hr*. Objavljeno 30. siječnja 2022. https://www.monitor.hr/kratka-povijest-kanabisa/. Pristupljeno 30. travnja 2024.
24. „Marihuana, konoplja, kanabis i trava: Od početaka do danas." *Vutropedija*. https://vutropedija.com/marihuana/. Pristupljeno 1. svibnja 2024.
25. „Što je THC?" *Centar za izvaninstitucionalni odgoj i obrazovanje (CID)*. https://cid.hr/sto-je-thc/. Pristupljeno 1. svibnja 2024.
26. „U centru Zagreba umro tinejdžer jer se predozirao Galaxyjem – sintetičkom zamjenom za kanabis." *Index.hr*. Objavljeno 19. veljače 2015. https://www.index.hr/vijesti/clanak/U-centru-Zagreba-umro-tinejdzer-jer-se-predozirao-Galaxyjem---sintetickom-zamjenom-za-kanabis/802407.aspx.Pristupljeno 15. veljače 2023.
27. „What Are the Strains with the Highest Recorded THC Content in 2023?" *Jointly Better*. https://jointlybetter.com/magazine/article/what-are-the-strains-with-the-highest-recorded-thc-content-in-2023/. Pristupljeno 1. svibnja 2024.

28. *Ayahuasca Hrvatska*. Facebook stranica. Pristupljeno 12. srpnja 2024. https://www.facebook.com/p/Ayahuasca-Hrvatska-100063974316167/?locale=hr_HR.
29. Dešković, Marin. "Hrvatska policija u potpunoj tajnosti u Rijeci oduzela 478 kg kokaina okrutnoj 'Ndrangheti." *Jutarnji list*, 7. veljače 2021. https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/hrvatska-policija-u-potpunoj-tajnosti-u-rijeci-oduzela-478-kg-kokaina-okrutnoj-ndrangheti-15048664. Posjećeno 5. travnja 2022.
30. Drug Policy Alliance. Oregon's Measure 110: What Really Happened. New York: Drug Policy Alliance, 2023. Pristupljeno 1. lipnja 2025. https://drugpolicy.org/resource/oregons-measure-110-what-really-happened/.
31. EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction). *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA)*. Pristupljeno 1. veljače 2024. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-monitoring-centre-drugs-and-drug-addiction-emcdda_hr.
32. EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction). *History*. Pristupljeno 1. veljače 2024. https://www.emcdda.europa.eu/about/history_en.
33. EMCDDA (Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama). *Wastewater Analysis and Drugs — A European Multi-City Study*. https://www.emcdda.europa.eu/publications/html/pods/waste-water-analysis. Posjećeno 1. lipnja 2021.
34. EUR-Lex. *Illicit drug trafficking: offences and penalties – Summary of EU Legislation*. Pristupljeno 12.07.2025. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:l14153.
35. Eurojust. *Mission*. Pristupljeno 2. veljače 2024. https://www.eurojust.europa.eu/about-us/organisation/mission.
36. European Union Drugs Agency (EUDA). "Croatia: Key National Figures and Statistics." https://www.euda.europa.eu/node/2573_en#key-national-figures-and-statistics, Pristupljeno 14. ožujka 2026.
37. Europol. *History*. Pristupljeno 11. veljače 2024. https://www.europol.europa.eu/about-europol/history.
38. Faiola, Anthony, i Catarina Fernandes Martins. "Once hailed for decriminalizing drugs, Portugal is now having doubts." *The Washington Post*, 7. srpnja 2023. Pristupljeno 5. rujna 2024. https://www.washingtonpost.com/world/2023/07/07/portugal-drugs-decriminalization-heroin-crack/.
39. Fokus.ba. "Konzumirao biljku ayahuasca pa zaklao čovjeka." Pristupljeno 21. srpnja 2024.

https://www.fokus.ba/vijesti/globus/konzumirao-biljku-ayahuasca-pa-zaklao-covjeka/162304/.

40. Geo-Mexico. “The Geography of Mexico’s Leading Silver Mining Towns.” Pristupljeno 14. svibnja 2024. https://geo-mexico.com/?p=3405.
41. Hrvatski savez klubova liječenih alkoholičara (HSKLA). Pristupljeno 18. travnja 2021. http://www.hskla.hr.
42. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. "Obilježavanje 40 godina postojanja nacionalnog Registra liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo." Objavljeno 18. lipnja 2018. Pristupljeno 27. lipnja 2021. https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/obiljezavanje-40-godina-postojanja-nacionalnog-registra-lijecenih-ovisnika-o-psihoaktivnim-drogama-u-hrvatskom-zavodu-za-javno-zdravstvo/.
43. INCB (International Narcotics Control Board). *About INCB*. Pristupljeno 10. studenog 2023. https://www.incb.org/incb/en/about.html.
44. International Drug Policy Consortium (IDPC). *About IDPC – International Drug Policy Consortium*. Pristupljeno 8. siječnja 2024. https://www.idpc.net/about.
45. *Jezikoslovac*. *Opijum – značenje*. Pristupljeno 9. veljače 2024. https://jezikoslovac.com/word/7eip.
46. *Medicinski leksikon*. *Opijum*. Pristupljeno 10. veljače 2024. https://medicinski.lzmk.hr/clanak/opijum.
47. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. *Statistika MUP-a i Bilteni o sigurnosti cestovnog prometa*. Pristupljeno 1. svibnja 2025. https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/283233
48. Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske. *PCP*. Pristupljeno 28. travnja 2024. https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/pcp/1015.
49. National Conference of State Legislatures (NCSL). “State Medical Cannabis Laws.” Ažurirano 8. travnja 2024. https://www.ncsl.org/health/state-medical-cannabis-laws.
50. New York Post. "NJ Factory Imports Cocaine Plant for Coca-Cola Due to DEA Arrangement." April 1, 2023. https://nypost.com/2023/04/01/nj-factory-imports-cocaine-plant-for-coca-cola-due-to-dea-arrangement/.
51. Oregon Audits Division. *Measure 110 Grant Funding Has Helped Expand Community-Based Drug Treatment Services, but Significant Challenges Remain*. Salem, OR: Secretary of State, 2023. Pristupljeno 1. lipnja 2025. https://sos.oregon.gov/audits/Documents/2023-03.pdf.
52. Oregon Health Authority. “Measure 110: Drug Decriminalization and Addiction Treatment

Initiative." Pristupljeno 2. svibnja 2025. https://www.oregon.gov/oha/PH/PREVENTIONWELLNESS/SubstanceUse.

53. Recorded Future. *Litecoin Emerges as the Next Dominant Dark Web Currency.* Objavljeno 2019. https://www.recordedfuture.com/research/litecoin-dark-web. Pristupljeno 3. listopada 2025.
54. Statista. "Drug Violence Drives Mexico Murders To Record High." Pristupljeno 22. veljače 2021. https://www.statista.com/chart/12635/drug-violence-drives-mexico-murders-to-record-high/.
55. Statista. "Key Developments Since Portugal Decriminalized Drugs." *Statista*. Pristupljeno 22. veljače 2021. https://www.statista.com/chart/20616/key-developments-since-portugal-decriminalized-drugs/.
56. Struna. *Stalni odbor za operativnu suradnju u području unutarnje sigurnosti*. Pristupljeno 31. siječnja 2024. http://struna.ihjj.hr/naziv/stalni-odbor-za-operativnu-suradnju-u-podrucju-unutarnje-sigurnosti/20069/.
57. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO). *History*. Pristupljeno 8. siječnja 2024. https://www.who.int/about/history.
58. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO). *WHO Expert Committee on Drug Dependence*. Pristupljeno 8. siječnja 2024. https://www.who.int/groups/who-expert-committee-on-drug-dependence.
59. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO). *Who We Are*. Pristupljeno 8. siječnja 2024. https://www.who.int/about/who-we-are.
60. The New York Times. "Oregon Decriminalized Drugs. Has It Worked?" Objavljeno 19. veljače 2023. https://www.nytimes.com/2023/02/19/us/oregon-drug-decriminalization.html.
61. Transparency International Hrvatska. *USKOK*. Posljednja izmjena 8. prosinca 2015. https://www.transparency.hr/hr/novost/uskok-853. Posjećeno 19. travnja 2021.
62. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). "CND decision on international control of hexahydrocannabinol (HHC) and carisoprodol enters into force." 6 December 2025. https://www.unodc.org/LSS/Announcement/Details/0c4632e4-ba34-4eef-9647-8a752a8ca1a5
63. UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). *About UNODC*. Pristupljeno 29. prosinca 2023. https://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/index.html.
64. UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). *Commission on Narcotic Drugs*. Pristupljeno 29. prosinca 2023. https://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CND/.
65. UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). *UNODC Home Page*. Pristupljeno 29. prosinca 2023. https://www.unov.org/unov/en/unodc.html.

66. Ured za suzbijanje droga i ovisnosti Republike Hrvatske. *Suradnja s CND-em*. Pristupljeno 11. veljače 2024. https://drogeiovisnosti.gov.hr/o-uredu/djelokrug/medjunarodna-suradnja/suradnja-s-cnd-em/974.
67. Ured za suzbijanje droga i ovisnosti Republike Hrvatske. *Suradnja s UNODC-em*. Pristupljeno 10. veljače 2024. https://drogeiovisnosti.gov.hr/o-uredu/djelokrug/medjunarodna-suradnja/suradnja-s-unodc-em/971.
68. Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga. *Analiza urinarnih biomarkera droga u otpadnoj vodi grada Zadra ukazala je na značajno povišenje stopa potrošnje nekih tipova droga tijekom turističke sezone*. Priopćenje za medije, 2013. https://drogeiovisnosti.gov.hr/UserDocsImages/uredarhiva/2013/10/Priopcenje_tisak_Rudjer_Boskovic.pdf. Posjećeno 1. ožujka 2021.
69. World Health Organization (WHO). "Drugs (psychoactive)." *WHO*. Pristupljeno 23. rujna 2025. https://www.who.int/health-topics/drugs-psychoactive
70. Zavod za javno zdravstvo Zadar. *Prevencija i izvanbolničko liječenje ovisnosti*. Pristupljeno 15. siječnja 2022. https://www.zzjzdnz.hr/downloadf/prevencija_i_izvanbol_lijecenje_ovisnosti_za_web.pdf.

13. PRILOZI

13.1. Popis korištenih sudskih presuda

Županijski sud u Zagrebu:

- kov-Us-5/10; kov-Us-16/11; kov-Us-55/12; kov-Us-10/13; kov-Us-25/13; K-Us-19/13; K-Us-22/13; kov-US-46/12 kov-Us-53/12; kov-US-47/12; kov-Us-48/12; kov-Us-49/12; kov-Us-57/12; kov-Us-65/12; K-Us-2/13; kov-Us-73/12; kov-US-34/13; kov-Us-39/13; kov-Us-44/13; kov-Us-47/13; kov-Us-54/13 kov-Us-52/13; kov-Us-41/13; kov-Us-49/13; kov-Us-38/13; kov-Us-40/13; kov-Us-47/13; kov-Us-55/13; kov-Us-61/13; kov-Us-63/13; kov-Us-65/13; K-Us-2/14; kov-Us-74/14; kov-Us-80/14; kov-Us-85/14; K-Us-12/15; K-Us-14/15; kov-Us-76/14; K-Us-27/14; Kov-Us-69/14; K-Us-58/14; Kov-Us-32/15; kov-Us-28/16; kov-Us-43/16; kov-Us-51/16; kov-Us-73/16; kov-Us-34/16; kov-Us-46/16; k-us-4/17; kov-Us-2/16; kov-Us-26/16; kov-Us-29/16; kov-Us-36/16; kov-Us-79/19; kov-Us-34/17; K-Us-36/17; kov-Us-54/19; kov-Us-66/19; kov-Us-20/20; kov-Us-23/21; kov-Us-36/21; kov-Us-46/21; kov-US-4/21; kov-Us-44/21, 6 Kž-613/2022-3.

Općinski kazneni sud u Zagrebu:

- KO - 2462/10; KO - 2698/10KO - 4863/10; KO - 3051/10; KO - 3132/10; KO - 3138/10; KO - 3167/10; KO - 3172/10; KO - 3173/10; KO - 3201/10; KO - 2148/10; KO - 2168/10; KO - 2241/10; KO - 2243/10; KO - 2245/10; KO - 2246/10; KO - 2251/10; KO - 2262/10; KO - 2269/10; KO - 2273/10; KO - 2401/10; KO - 2421/10; KO - 2531/10; KO - 2598/10; KO - 2662/10; KO - 2691/10; KO - 2711/10; KO - 2724/10; KO - 2765/10; KO - 2780/10; KO - 2805/10; KO - 2813/10; KO - 2837/10; KO - 2850/10; KO - 2903/10, , KO - 3076/10; KO - 3078/10; KO - 3092/10; KO - 3095/10; KO - 3102/10; KO - 3123/10; KO - 3139/10; KO - 3171/10; KO - 3187/10; KO - 3210/10; KO - 3223/10; KO - 3228/10; KO - 3259/10; KO - 3260/10; KO - 3340/10; KO - 3368/10; KO - 3375/10; KO - 3408/10; KO - 3423/10; KO - 3433/10; KO - 3459/10; KO - 3460/10; KO - 3468/10; KO - 3496/10; KO - 1236/10; KO - 71/10; KO - 128/10; KO - 221/10; KO - 344/10; KO - 627/10; KO - 144/10; KO - 361/10; KO - 3312/11; KO - 3327/11; KO - 3341/11; KO - 3345/11; KO - 3368/11; KO - 3377/11; KO - 3380/11; KO - 3381/11; KO - 3404/11; KO - 3488/11; KO - 2353/11; KO - 2354/11; KO - 2364/11; KO - 2366/11; KO 2392/11; KO - 2395/11; KO - 2402/11; KO - 2443/11; KO - 2450/11; KO - 2459/11; KO - 2483/11; KO - 2503/11; KO - 2504/11; KO - 2510/11; KO - 2521/11; KO - 2532/11; KO - 2545/11; KO - 2550/11; KO - 2592/11; KO - 2613/11; KO -

2619/11; KO - 2621/11; KO - 2637/11; KO - 2641/11; KO - 2697/11; KO - 2698/11; KO - 2839/11; KO - 2489/11; KO - 2859/11; KO - 2868/11; KO - 2884/11; KO - 2898/11; KO - 2901/11; KO - 2943/11; KO - 2958/11; KO - 2959/11; KO - 2969/11; KO - 3008/11; KO - 3020/11; KO - 3025/11; KO - 3195/11; KO - 3251/11; KO - 3261/11; KO - 3263/11; KO - 3265/11; KO - 3330/11; KO - 3339/11; KO - 3363/11; KO - 3373/11; KO - 3426/11; KO - 3469/11; KO - 3492/11; KO - 3504/11; KO - 3505/11; KO - 62/11; KO - 126/11; KO - 328/11; KO - 667/12; KO - 788/12; KO - 855/12; KO - 885/12; KO - 886/12; KO - 1025/12; KO - 1197/12; KO - 1559/12; KO - 1597/12; KO - 1605/12; KO - 1627/12; KO - 1631/12; KO - 1632/12; KO - 1642/12; KO - 1749/12; KO - 1861/12; KO - 1878/12; KO - 1934/12; KO - 1949/12; KO - 1973/12; KO - 1974/12; KO - 1979/12; KO - 2243/12; KO - 2244/12; KO - 2311/12; KO - 2437/12; KO - 2622/12; KO - 2637/12; KO - 2683/12; KO - 2752/12; KO - 86/12; KO - 343/12; KO - 445/13; KO - 609/13; KO - 615/13; KO - 649/13; KO - 651/13; KO - 834/13; KO - 1272/13; KO - 1728/13; KO - 2404/13KO - 440/13; KO - 2606/13; KO - 1544/14; KO - 1764/14; KO - 1794/14; KO - 1837/14; KO - 1844/14; KO - 1850/14; KO - 1898/14; KO - 1922/14; KO - 1938/14; KO - 1707/14; KO - 1675/14; KO - 1701/14; KO - 1722/14; KO - 316/14; K - 1038/15; K - 1499/15; KO - 294/15; KO - 310/15; KO - 3015/15; KO - 333/15; KO - 437/15 ; KO - 472/15; KO - 477/15; KO - 488/15; K - 1663/15; K - 1705/15; K - 1794/15; K - 1835/15; K - 516/15; K - 1002/15; K - 1161/15; K - 2301/16; K - 1406/16; K - 1447/16; K - 1620/16; K - 1741/16; K - 1969/16; K - 1995/16, K - 2080/16; K - 2111/16; K - 2089/16; K - 2103/16; K - 2119/16; K - 2106/16; K - 2112/16; K - 2222/16; K - 2245/16; K - 2256/18; K - 288/16; K - 888/17; K - 919/17; K - 1051/17; K -1097/17; K - 1469/17; K - 1529/17; K - 1708/17; K - 1953/17; K - 1993/17; K - 1623/17; K - 1959/17; K - 20332/17; K - 2012/17; K - 1918/17; K - 1994/17; K - 1884/17; K - 2015/17:; K - 1889/17; K - 511/18; K - 521/18; K - 718/18; K - 1216/18; K - 1282/18; K - 934/18; K - 779/18; K - 594/18; K - 112/18; K - 655/18; K - 1869/10; K - 1921/18; K - 2085/18; K - 1922/18; K - 1857/18; K - 1872/18; K - 2009/18; K - 1900/18; K- 2116/19; K- 1054/19; K- 377/19; K- 1782/19; K- 537/19, K- 1849/19; K- 105/19; K- 882/19; K- 817/19; K- 789/19;K- 1811/19; K- 2080/19; K- 1777/19;K K- 1939/19; K- 1789/19, K-39/20; K-812/20; K-66/20; K-330/20; K-362/20; K-268/20; K-1211/20; K-1075/20; K-524/20; K-87/20; K-1744/20; K-1524/20.

Općinski prekršajni sud u Zagrebu:

- Pp J-2613/16; Pp J-1940/16; Pp J-513/16; PP J-5044/16; PP J-333/16; Pp J-1002/16; Pp J-1069/16; Pp J-141/16; Pp J-3591/16; Pp J-3154/16; Pp J-4903/16; Pp J-1273/16; Pp J-1076/16; Pp J- 650/16; Pp J-4096/16; Pp J-2394/16; Pp J-1364/16; Pp J-5045/16; Pp J-2800/16; Pp J-

4589/16; Pp J-101/16; Pp J- 3869/1; 6Pp J- 692/16; ; Pp J- 1711/16; Pp J- 989/16; Pp J - 2558/1; 6Pp J- 5097/16; Pp J- 494/16; Pp J- 160/16; Pp J- 2406/16; Pp J- 44/16; Pp J- 1487/1; 6Pp J- 4035/16; Pp J- 166/16; Pp J -2092/16; Pp J- 1699/16; Pp J- 1267/16; Pp J- 220/16; Pp J-4159/16; Pp J- 115/16; Pp J-1975/16; Pp J- 3333/16; Pp J- 103/16; Pp J- 2391/16; Pp J- 5125/16; Pp J- 1734/16; Pp J- 59/16; Pp J- 4846/1; 6Pp J- 40/16; Pp J- 5064/1; 6Pp J- 965/16; Pp J- 4263/16; Pp J- 128/16; Pp J- 2283/16; Pp J- 1681/16; Pp J- 176/16; Pp J- 5049/16; Pp J- 3102/16; Pp J- 934/16; Pp J- 582/16; Pp J- 1481/16; PP J - 4533/17; PP J - 4691/17; PP J - 4643/17; PP J - 4517/17; PP J - 4502/17; PP J - 4447/17; PP J - 4394/17; PP J - 4327/17; PP J - 4248/17; PP J - 4204/17; PP J - 4157/17; PP J - 4107/17; PP J - 4080/17; PP J 4037/17; PP J - 4003/17; PP J - 3950/17; PP J - 3871/17; PP J - 3825/17; PP J - 3784/17; PP J - 3747/17; PP J - 3676/17; PP J - 3354/17; PP J - 3519/17; PP J - 3658/17; PP J - 4786/17; PP J - 4709/17; PP J - 4991/17; PP J - 4946/17; PP J - 5031/17; PP J - 4841/17; PP J - 4825/17; PP J - 4867/17; PP J - 5512/17; PP J - 5169/17; PP J - 5282/17; PP J - 5326/17; PP J - 534/17; PP J - 82/17; PP J - 832/17; PP J - 581/17; PP J - 903/17; PP J -538/17; PP J - 1604/17; PP J - 405/1; PP J - 103/17;PP J - 95/17; PP J - 1285/1; 7PP J - 655/17; PP J - 1013/17; PP J - 153/17; PP J - 1179/17; PP J - 2006/17; PP J - 1990/17; PP J - 2044/17; PP J - 2089/17; PP J - 2141/17; PP J - 1191/17; PP J - 2204/17; PP J - 2419/17; PP J - 2330/17; PP J - 2241/17; PP J - 2433/17; PP J - 2527/17; PP J - 2613/17; PP J - 2645/17; PP J - 2788/17; PP J - 2809/17; PP J - 2828/17; PP J - 2883/17; PP J - 2974/17; PP J - 2919/17; PP J - 3001/17; PP J - 3206/17; PP J - 3069/17; PP J - 3128/17; PP J - 3278/17; PP J - 2364/18; PP J - 845/18; PP J - 791/18; PP J - 777/18; PP J - 737/18; PP J - 702/18; PP J - 685/18; PP J - 610/18; PP J - 528/18; PP J - 490/18; PP J - 474/18; PP J - 421/18; PP J - 363/18; PP J - 349/18; PP J - 300/18; PP J - 261/18; PP J - 233/18; PP J - 224/18; PP J - 194/18; PP J - 102/18; PP J - 29/18;PP J - 2283/18; PP J - 2191/18; PP J - 2072/18; PP J - 1959/18; PP J - 1811/18; PP J - 1720/18; PP J - 1664/18; PP J - 1525/18; PP J - 1466/18; PP J - 1345/18; PP J - 1217/18; PP J - 1142/18; PP J - 1048/18; PP J - 1032/18; PP J - 984/18; PP J - 918/18; PP J - 3642/18; PP J - 3600/18; PP J - 3585/18; PP J - 3491/18; PP J - 3433/18; PP J - 3397/18; PP J - 3327/18; PP J - 3264/18; PP J - 3084/18; PP J - 2946/18; PP J - 2823/18; PP J - 2748/18; PP J - 2616/18; PP J - 2543/18; PP J - 2497/18; PP J - 3698/18; PP J - 2510/18; PP J - 2316/18; PP J - 2114/18; PP J - 1992/18; PP J - 1638/18; PP J - 1305/18; PP J - 4905/18; PP J - 4871/18; PP J - 4765/18; PP J - 4716/18; PP J - 3795/18; PP J - 3704/18; PP J - 4658/18; PP J - 4567/18; PP J - 4502/18; PP J - 4473/18; PP J - 4319/18; PP J - 4267/18; PP J - 4173/18; PP J - 4042/18; PP J - 4099/18; PP J - 3982/18; PP J - 3963/18; PP J - 3903/18; PP J - 3889/18; PP J - 3840/18; PP J - 4239/18; PP J - 3386/18; PP J - 2990/18; PP J - 2690/18; PP J - 2641/18; PP J - 2583/18; PP J - 4806/18; PP J - 8/19; PP J - 1129/19; PP J - 1209/19; PP J - 1257/19; PP J - 1341/19, PP J -

1370/19; PP J - 1277/19; PP J - 50/19; PP J - 85/19; PP J - 116/19; PP J - 237/19; PP J - 144/19; PP J - 302/19; PP J - 242/19; PP J - 374/19; PP J - 410/19; PP J - 426/19; PP J - 439/19; PP J - 519/19; PP J - 564/19; PP J - 534/19; PP J - 582/19; PP J - 611/19; PP J - 630/19; PP J - 650/19; PP J - 639/19; PP J - 692/19; PP J - 718/19; PP J - 723/19; PP J - 767/19; PP J - 742/19; PP J - 778/19; PP J - 798/19; PP J - 830/19; PP J - 881/19; PP J - 896/19; PP J - 923/19; PP J - 940/19; PP J - 1503/19; PP J - 1469/19; PP J - 1620/19; PP J - 1721/19; PP J - 1676/19; PP J - 2139/19; PP J - 1773/19; PP J - 1819/19; PP J - 2004/19; PP J - 1916/19; PP J - 1984/19; PP J - 2198/19; PP J - 3518/19; PP J - 2219/19; PP J - 2395/19; PP J - 3399/19; PP J - 2493/19; PP J - 1072/19; PP J - 3991/19; PP J - 3848/19; PP J - 3776/19; PP J - 3695/19; PP J - 589/19; PP J - 3648/19; PP J - 3617/19; PP J - 2302/19; PP J - 3555/19; PP J - 3461/19; PP J - 819/19;PP J - 3403/19; PP J - 3262/19; PP J - 993/19; PP J - 607/19; PP J - 1000/19; PP J - 1045/19; PP J - 1110/19; PP J - 1023/19; PP J - 976/19; PP J - 3034/20; PP J - 6/20; PP J - 3011/20; PP J - 2322/20; PP J - 2156/20; PP J - 1941/20; PP J - 1842/20; PP J - 1793/20; PP J - 1612/20; PP J - 1588/20; PP J - 1526/20; PP J - 1416/20; PP J - 1279/20; PP J - 1190/20; PP J - 1182/20;PP J - 1175/20;PP J - 1135/20;PP J - 1090/20; PP J - 1076/20; PP J - 1050/20; PP J - 1028/20; PP J - 1009/20; PP J - 937/20; PP J - 953/20; PP J - 921/20; PP J - 878/20; PP J - 807/20; PP J - 799/20; PP J - 724/20; PP J - 712/20; PP J - 659/20; PP J - 645/20; PP J - 613/20; PP J - 597/20; PP J - 571/20; PP J - 561/20; PP J - 498/20; PP J - 483/20; Pp J - 478/20; PP J - 422/20; PP J - 400/20; PP J - 394/20; PP J - 339/20; PP J - 332/20; PP J - 321/20; PP J - 314/20; PP J - 303/20; PP J - 289/20; PP J - 281/20; PP J - 269/20; PP J - 221/20; PP J - 198/20; PP J - 176/20; PP J - 173/20; PP J - 118/20; PP J - 104/20; PP J - 96/20; PP J - 87/20; PP J - 78/20; PP J - 72/20; PP J - 38/20; PP J - 34/20, Pp-13964/2022, Pp-4720/2025-8, Pp-4973/2022, Pp-4973/2022, Pp-14721/2024, PP-10347/2025, PP-19294/2022, PP-7483/2025

Vrhovni sud Republike Hrvatske

- I Kž 228/05-3*,* I Kž 663/10*,* I Kž 5/03-3*,* I Kž 441/04-3*,* I Kž 208/14*,* I Kž 1110/03*,* I Kž 644/01, I Kž 208/14, I Kž 691/12, I Kž 866/01, I Kž 779/12, I Kž 1026/10, I Kž 122/2017, I Kž 351/09, I Kž 426/11, I Kž 894/03, I Kž 764/09, I Kž 469/03, I Kž 605/14, I Kž 739/12, I Kž 414/08, I Kž 894/03, I Kž 725/10, II Kž 453/11, I Kž 383/05, II Kž 20/2021, I Kž 383/05, IV KŽ 58/08, Rev 756/2013, I Kž 73/12, I KŽ 371/11, I Kž 35/12, I Kž 747/13, I Kž 867/11, I Kž 692/04. I Kž 426/2001, I Kž 158/12, I Kž 191/12, I Kž 322/04, I Kž 426/11, III Kr 158/15, I Kž 505/11, I Kž Us 132/2022, I Kž 19/04, I Kž 797/04, I Kž 575/09, I Kž 270/12, I Kž 64/02, Jž 763/2019, I Kž 1114/2004, I Kž 323/2003, I Kž 1136/2010.

Visoki prekršajni sud u Zagrebu

- Jž-1629/2020, Ppž-8353/2021, Ppž-13303/2021, Ppž-2252/2022, Ppž-8353/2021, Ppž-3602/2025

Općinski sud u Novom Zagrebu

- 68. Pp-J-801/2020

Općinski sud Makarskoj

- Pp-1966/2024

Općinski sud u Crikvenici

- Pp-814/2022

Općinski sud u Osijeku

- 40K-427/2021

Općinski sud u Splitu

- K-819/2023

Općinski prekršajni sud u Splitu:

- Pp-9420/2022-6, Ppj-343/2020, Ppj-4562/18, PP-17422/2024

Općinski sud u Sisku

- Pp-362/2025

Općinski sud u Rijeci

- Pp-1014/2023, Pp-3502/2022, K-186/2022-18, K-943/2023

Općinski sud u Bjelovaru

- Pp-3795/2024-12,

Općinski prekršajni sud u Zadru:

- Pp-4378/2024

Županijski sud u Osijeku:

- Kž-234/2024-4

Savezni ustavni sud Njemačke (Bundesverfassungsgericht)

- *Cannabis-Beschluss, BVerfGE 90, 145 (9. ožujka 1994.).*

Ustavno sodišče Republike Slovenije

- odločba U-I-69/06-16, 14. prosinca 2006.

13.2. Grafike

13.2.1. Popis slika

Slika 1: Shema metodološkog odnosa i komplementarnosti hipoteza H2 i H5 5
Slika 2: Razlike lista cannabis sative, cannabis indice, cannabis ruderalis i hibrida; preuzeto s https://www.royalqueenseeds.com/blog-cannabis-ruderalis-the-rugged-weed-n380 40
Slika 3: Podjela droga prema farmakološkom djelovanju 74
Slika 4: Pregled zakona relevantnih za suzbijanje zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj 96
Slika 5: Prikaz dekriminalizacije droga na interaktivnoj karti svijeta 157
Slika 6: Prikaz broja smrtnih slučajeva kod predoziranja, novih osoba oboljelih od HIV-a te zatvorenih zbog droga u Portugalu 167
Slika 7: Prikaz broja smrtnih slučajeva u ratu protiv droge u Meksiku od 2007. do 2010. godine 177
Slika 8: Prikaz broja nasilnih slučajeva povezanih s drogama u Meksiku od 2007. do 2019. godine .. 179
Slika 9: Kretanje broja osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Hrvatskoj od 2001. do 2023. godine 237
Slika 10: Interaktivna karta Republike Hrvatske s prikazom broja liječenih ovisnika o opioidima u 2019. godini 247
Slika 11: Interaktivna karta Republike Hrvatske s prikazom broja liječenih ovisnika o opioidima u 2023. godini 247
Slika 12: Umrle osobe tijekom 2023. godine po uzroku smrti 251
Slika 13: Prikaz Surface Web/ Deep Web i Dark Web (preuzeto s https://postpear.com/surface-web-deep-web-dark-web-internet-explained/) 272
Slika 14: Prikaz internetske kupovine droge putem dark weba (preuzeto s https://qz.com/481037/dark-web/) 274

13.2.2. Popis grafikona

Grafikon 1: Prikaz broja liječenih alkoholičara od 1965. do 1983. godine 30
Grafikon 2: Kretanje prijavljenih, optuženih i osuđenih odraslih osoba za razdoblje od 2005. do 2012. godine 146
Grafikon 3: Ukupan broj podnesenih prijava od 2013. do 2020. godine (nakon dekriminalizacije) ... 147
Grafikon 4: Ukupan broj podnesenih prijava od 2013. do 2020. godine po dobnim skupinama 148
Grafikon 5: Kretanje prijavljenih, optuženih i osuđenih odraslih osoba za razdoblje od 2013. do 2020. godine 150
Grafikon 6: Broj zatvorenika za prodaju ili krijumčarenje droga u Portugalu nakon dekriminalizacije. 166
Grafikon 7: Grafički prikaz okrivljenih punoljetnih počinitelja kaznenog djela zlouporabe 202
Grafikon 8: Grafički prikaz okrivljenih punoljetnih počinitelja prekršaja zlouporabe droga za razdoblje od 2009. do 2019. godine 202
Grafikon 9: Kretanje ukupnog broja liječenih osoba i osoba prvi put uključenih u liječenje zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari u Republici Hrvatskoj (2001.–2023.) 238
Grafikon 10: Prikaz osoba prvi put liječenih od ovisnosti (opijatni/neopijatni) 240
Grafikon 11: Prikaz prosječne dobi osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga od 2009. do 2023. godine 242
Grafikon 12: Prikaz broja svih liječenih i prvi put liječenih ovisnika te onih liječenih od opioida za Grad Zagreb u razdoblju od 2010. do 2019. godine 248
Grafikon 13: Prikaz broja svih liječenih i prvi put liječenih ovisnika te onih liječenih od opioida za Zadarsku županiju u razdoblju od 2010. do 2019. godine 249
Grafikon 14: Prikaz broja umrlih osoba upisanih u Registar liječenih ovisnika o psihoaktivnim drogama od 2016. do 2023. godine 252
Grafikon 15: Statistički podaci kaznenih djela zlouporabe droga od 2010. do 2020. godine 256
Grafikon 16: Struktura kaznenih djela zlouporabe droga prema statističkim podacima Ministarstva unutarnjih poslova 257
Grafikon 17: Grafički prikaz broja zaprimljenih kaznenih prijava za kaznena djela zlouporabe droga po Policijskim upravama za razdoblje od 2010. do 2020. godine 260
Grafikon 18: Grafički prikaz po županijama nakon dekriminalizacije (od 2013. do 2020. godine) 261
Grafikon 19: Prekršaji iz Zakona o suzbijanju zlouporabe droga od 2010. do 2020. godine 261
Grafikon 20: Ukupan broj zapljena droge u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine 262
Grafikon 21: Zapljene droga po Policijskim upravama u razdoblju od 2010. do 2020. godine 263
Grafikon 22: Zapljene droga PNUSKOK-a 264

Grafikon 23: Zapljene heroina u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine 265
Grafikon 24: Zapljene kokaina u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine 266
Grafikon 25: Zapljene hašiša i marihuane u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine 267
Grafikon 26: Zapljene amfetamina u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine 268
Grafikon 27: Zapljene MDMA u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2020. godine 268
Grafikon 28: Ukupan broj zapljena svih droga u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2020. godine 270
Grafikon 29: Broj zapljena droga u Europskoj uniji, pokazatelji trendova za razdoblje od 2009. do 2019. godine 270
Grafikon 30: Trendovi uporabe kanabisa 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili kanabis u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine 275
Grafikon 31: Trendovi uporabe kokaina 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili kokain u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine 277
Grafikon 32: Trendovi uporabe amfetamina 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili amfetamine u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine 278
Grafikon 33: Trendovi uporabe ecstasyja/MDMA 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili ecstasy/MDMA u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine 280
Grafikon 34: Trendovi uporabe heroina 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili heroin u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine 281
Grafikon 35: Trendovi uporabe LSD-a 2011. – 2023. - udio ispitanika koji su koristili LSD u posljednjih 12 mjeseci, opća populacija 15-64 godine 283
Grafikon 36: Rezultati analize otpadnih voda u gradu Zagrebu za razdoblje 2011.–2024. (vikend potrošnja; prisutnost metabolita kokaina, kanabisa, amfetamina, metamfetamina i MDMA) 300
Grafikon 37: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kanabisa u razdoblju od 2009. do 2019. godine prema službenom Izvještaju Instituta Ruđer Bošković u Zagrebu 301
Grafikon 38: Prosječne koncentracije metabolita kanabisa u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja) 302
Grafikon 39: Prosječne koncentracije metabolita kokaina u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja) 303
Grafikon 40: Grafikon 40: Prosječne koncentracije metabolita amfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja) 305

Grafikon 41: Prosječne koncentracije metabolita metamfetamina u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja) 307
Grafikon 42: Prosječne koncentracije metabolita MDMA u otpadnim vodama grada Zagreba prema podacima EMCDDA za razdoblje 2011.–2024. godine (mg/1000 stanovnika dnevno; vikend potrošnja) 308
Grafikon 43: Sintezna usporedba razina metabolita ilegalnih droga u otpadnim vodama grada Zagreba u 2012. i 2024. godini 310
Grafikon 44: Prikaz potrošnje droga u gradovima Europe u 2011. godini temeljem analize otpadnih voda (vikend potrošnja) 315
Grafikon 45: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kanabisa u gradu Zagrebu (2011.–2021.) 317
Grafikon 46: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kanabisa u Amsterdamu (Nizozemska), Barceloni (Španjolska) i Zagrebu (Hrvatska) (2011.–2021.) 317
Grafikon 47: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kokaina u gradu Zagrebu (2011.–2021.) 320
Grafikon 48: Rezultati analize otpadnih voda na prisutnost metabolita kokaina u Antwerpenu Zuid (Belgija), Amsterdamu (Nizozemska) i Zagrebu (Hrvatska) (2011.–2021.) 321
Grafikon 49: Rezultati istraživanja metabolita amfetamina u otpadnim vodama Zagreba za razdoblje od 2011. do 2021. godine 323
Grafikon 50: Rezultati istraživanja metabolita amfetamina u otpadnim vodama za razdoblje od 2011. do 2021. godine u Antwerpen-Jug (Belgija), Amsterdamu (Nizozemska), Gavleu (Švedska) i Zagrebu (Hrvatska) 324
Grafikon 51: Rezultati istraživanja metabolita metamfetamina u otpadnim vodama Zagreba za razdoblje od 2011. do 2021. godine 326
Grafikon 52: Prikaz najveće stope metabolita metamfetamina u otpadnim vodama europskih zemalja 326
Grafikon 53: Rezultati istraživanja metabolita MDMA u otpadnim vodama Zagreba za razdoblje od 2011. do 2021. godine 328
Grafikon 54: Prikaz najveće stope potrošnje MDMA u otpadnim vodama europskih zemalja 330
Grafikon 55: Podaci istraživanja 6 hrvatskih gradova iz 2013. godine 333
Grafikon 56: Prosječna koncentracija urinarnih biomarkera u Zadru (proljeće/ljeto 2013.) 335
Grafikon 57: Prikaz potrošnje droga temeljem analize urinarnnih biomarkera u Splitu 2016. godine 336

Grafikon 58: Prikaz osuđujućih presuda za kaznena djela zlouporabe droga iz nadležnosti USKOK-a za Zagreb , Split , Rijeku i Osijek od 2010. do 2020. godine..... 341
Grafikon 59: Prikaz varijable sudioništvo 2010.-2020. 347
Grafikon 60: Prikaz počinitelja kaznenog djela prema spolu 2010.-2020. 349
Grafikon 61: Prikaz počinitelja kaznenog djela prema državljanstvu 2010.-2020. 351
Grafikon 62: Prikaz starosti počinitelja prema dobnim skupinama 2010.-2020. 353
Grafikon 63: Prikaz stručne spreme počinitelja 2010.-2020. 355
Grafikon 64: Prikaz bračnog statusa počinitelja 2010.-2020. 358
Grafikon 65: Prikaz broja djece počinitelja kaznenog djela 2010.-2020. 360
Grafikon 66: Prikaz radnog statusa počinitelja 2010.-2020. 361
Grafikon 67: Prikaz mjesečnih primanja počinitelja kaznenog djela 2010.-2020. 363
Grafikon 68: Prikaz imovinskog statusa počinitelja kaznenog djela 2010.-2020. 365
Grafikon 69: Ranija kaznena osuđivanost počinitelja 2010.-2020. 369
Grafikon 70: Prikaz vrste droga kod počinitelja kaznenog djela 2010.-2020. 371
Grafikon 71: Prikaz vrsta izrečenih kazni na Županijskom sudu u Zagrebu 2010.-2020. 373
Grafikon 72: Prikaz troškova kaznenog postupka 2010.-2020. 377
Grafikon 73: Prikaz troškova vještačenja 2010.-2020. 378
Grafikon 74: Namjena sredstava ovisnosti 2010.-2020. 380
Grafikon 75: Prikaz radnji otkrivanja počinitelja kaznenog djela 2010.-2020. 381
Grafikon 76: Prikaz rada Policijskih postaja/uprava 2010.-2020. 383
Grafikon 77: Prikaz dokazne radnje pretrage 2010.-2020. 388
Grafikon 78: Prikaz dokazne radnje oduzimanja predmeta 2010.-2020. 391
Grafikon 79: Prikaz dokazne radnje ispitivanja okrivljenika 2010.-2020. 394
Grafikon 80: Prikaz varijable ispitivanja svjedoka 2010.-2020. 396
Grafikon 81: Prikaz provedenog vještačenja 2010.-2020. 398
Grafikon 82: Prikaz primjene posebnih dokaznih radnji 2010.-2020. 400
Grafikon 83: Prikaz broja izjavljenih žalbi 2010.-2020. 405
Grafikon 84: Osuđujuće presude za kaznena djela zlouporabe droga na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu od 2010. do 2020. godine..... 410
Grafikon 85: Prikaz varijable sudioništvo 2010.-2012. 411
Grafikon 86: Prikaz varijable sudioništvo 2013.-2020. 412
Grafikon 87: Prikaz počinitelja kaznenog djela prema spolu 2010.-2012. 414
Grafikon 88: Prikaz počinitelja kaznenog djela prema spolu 2013.-2020. 414
Grafikon 89: Varijabla državljanstvo 2010.-2012. 415
Grafikon 90: Varijabla državljanstvo 2013.-2020. 415

Grafikon 91: Varijabla starost počinitelja po dobnim skupinama 2010.-2012. 416
Grafikon 92: Varijabla starost počinitelja po dobnim skupinama 2013.-2020. 417
Grafikon 93: Stručna sprema počinitelja 2010.-2012. 418
Grafikon 94: Stručna sprema počinitelja 2013.-2020. 418
Grafikon 95: Bračni status počinitelja 2010.-2012. 419
Grafikon 96: Bračni status počinitelja 2013.-2020. 420
Grafikon 97: Broj djece počinitelja 2010.-2012. 421
Grafikon 98: Broj djece počinitelja 2013.-2020. 421
Grafikon 99: Radni status počinitelja 2010.-2012. 422
Grafikon 100: Radni status počinitelja 2013.-2020. 422
Grafikon 101: Mjesečna primanja počinitelja 2010.-2012. 423
Grafikon 102: Mjesečna primanja počinitelja 2013.-2020. 424
Grafikon 103: Imovinski status počinitelja 2010.-2012. 425
Grafikon 104: Imovinski status počinitelja 2013.-2020. 425
Grafikon 105: Ranija osuđivanost počinitelja 2010.-2012. 426
Grafikon 106: Ranija osuđivanost počinitelja 2013.-2020. 427
Grafikon 107: Vrsta droge 2010.-2012. 428
Grafikon 108: Vrsta droge 2013.-2020. 428
Grafikon 109: Vrsta izrečene kazne 2010.-2012. 431
Grafikon 110: Vrsta izrečene kazne 2013.-2020. 432
Grafikon 111: Troškovi kaznenog postupka 2010.-2012. 435
Grafikon 112: Troškovi kaznenog postupka 2013.-2020. 436
Grafikon 113: Troškovi vještačenja 2010.-2012. 437
Grafikon 114: Troškovi vještačenja 2013.-2020. 438
Grafikon 115: Namjena sredstava ovisnosti 2010.-2012. 439
Grafikon 116: Namjena sredstava ovisnosti 2013.-2020. 440
Grafikon 117: Radnja otkrivanja počinitelja 2010.-2012. 441
Grafikon 118: Radnje otkrivanja počinitelja 2013.-2020. 442
Grafikon 119: Policijske uprave/postaje 2010.-2012. 444
Grafikon 120: Policijske uprave/postaje 2012.-2020. 445
Grafikon 121: Pretraga 2010.-2012. 447
Grafikon 122: Pretraga 2013.-2020. 447
Grafikon 123: Oduzimanje predmeta 2010.-2012. 449
Grafikon 124: Oduzimanje predmeta 2013.-2020. 449
Grafikon 125: Ispitivanje okrivljenika 2010.-2012. 450

Grafikon 126: Ispitivanje okrivljenika 2013.-2020. 451
Grafikon 127: Ispitivanje svjedoka 2010.-2012. 452
Grafikon 128: Ispitivanje svjedoka 2013.-2020. 452
Grafikon 129: Prikaz provedenoga vještačenja 2010.-2012. 453
Grafikon 130: Prikaz provedenoga vještačenja 2013.-2020. 453
Grafikon 131: Posebne dokazne radnje 2010.-2012. 456
Grafikon 132: Vrste provedenih dokaznih radnji 2010.-2012. 456
Grafikon 133: Posebne dokazne radnje 2013.-2020. 457
Grafikon 134: Vrste provedenih posebnih dokaznih radnji 2013.-2020. 457
Grafikon 135: Prikaz broja izjavljenih žalbi 2010.-2012. 460
Grafikon 136: Prikaz broja izjavljenih žalbi 2013.-2020. 461
Grafikon 137: Broj pravomoćnih sudskih presuda iz domene zlouporabe droga na Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu od 2016. do 2020. godine 466
Grafikon 138: Varijabla sudioništvo 2016.-2020. 467
Grafikon 139: Prikaz počinitelja prekršaja prema spolu 2016.-2020. 468
Grafikon 140: Prikaz državljanstva počinitelja prekršaja 2016.-2020. 469
Grafikon 141: Prikaz starosti počinitelja po dobnim skupinama 2016.-2020. 470
Grafikon 142: Prikaz stručne spreme počinitelja 2016.-2020. 471
Grafikon 143: Prikaz bračnog statusa počinitelja prekršaja 2016.-2020. 472
Grafikon 144: Prikaz broja djece počinitelja prekršaja 2016.-2020. 473
Grafikon 145: Prikaz radnog statusa počinitelja 2016.-2020. 474
Grafikon 146: Prikaz mjesečnih primanja počinitelja prekršaja 2016.-2020. 475
Grafikon 147: Prikaz imovinskog statusa počinitelja prekršaja 2016.-2020. 477
Grafikon 148: Ranija prekršajna osuđivanost počinitelja 2016.-2020. 478
Grafikon 149: Prikaz vrste droga kod počinitelja prekršaja 2016.-2020. 479
Grafikon 150: Prikaz vrsta izrečenih kazni na Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu 2016.-2020. 481
Grafikon 151: Prikaz troškova prekršajnog postupka 2016.-2020. 484
Grafikon 152: Prikaz troškova vještačenja 2016.-2020. 485
Grafikon 153: Prikaz radnji otkrivanja počinitelja prekršaja 2016.-2020. 488
Grafikon 154: Prikaz rada Policijskih postaja/uprava 2016.-2020. 491
Grafikon 155: Prikaz dokazne radnje pretrage 2016.-2020. 493
Grafikon 156: Oduzimanja predmeta 2016.-2020. 495
Grafikon 157: Prikaz dokazne radnje ispitivanja okrivljenika 2016.-2020. 497
Grafikon 158: Ispitivanje svjedoka 2010.-2012. 499
Grafikon 159: Prikaz provedenoga vještačenja 2016.-2020. 500

Grafikon 160: Prikaz broja izjavljenih žalbi 2016.-2020. 504
Grafikon 161: Raspodjela anketiranih policijskih službenika po kategorijama policijskih uprava (I.–IV.) 516
Grafikon 162: Spolna struktura anketiranih policijskih službenika 517
Grafikon 163: Dobna struktura anketiranih policijskih službenika 518
Grafikon 164: Stupanj obrazovanja anketiranih policijskih službenika 519
Grafikon 165: Policijski staž anketiranih policijskih službenika 520
Grafikon 166: Staž policijskih službenika na poslovima vezanim uz droge 521
Grafikon 167: Struktura kaznenih djela zlouporabe droga prema statističkim podacima Ministarstva unutarnjih poslova 2019.-2024. 546
Grafikon 168: Prekršaji iz Zakona o suzbijanju zlouporabe droga (2019. – 2024.) 549
Grafikon 169: Prikaz potrošnje kokaina u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d 551
Grafikon 170: Prikaz potrošnje kanabisa u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d 553
Grafikon 171: Prikaz potrošnje amfetamina u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d 554
Grafikon 172: Prikaz potrošnje metamfetamina u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d 555
Grafikon 173: Prikaz potrošnje MDMA u Zagrebu - prosječno dnevno opterećenje mg/1000/d 556

13.2.3. Popis tablica

Tablica 1: Podaci iz nekadašnjeg Republičkog registra alkoholičara; alkoholičari prvi put prijavljeni na liječenje od alkoholizma 29
Tablica 2: Podaci o oduzetim vrstama robe u razdoblju od 2014. do 2020. godine 34
Tablica 3: Evaluacija zakonodavnog razvoja i kaznene politike prema drogama u Hrvatskoj (1977. godine do danas) 112
Tablica 4: Ukupan broj podnesenih prijava od 2005. do 2012. godine (prije dekriminalizacije) 144
Tablica 5: Prijave za kaznena djela iz čl. 173. st. 1. u odnosu na teške oblike kaznenih dijela zlouporabe 145
Tablica 6: Podaci o dobnim skupinama i kaznenim djelima pojedinačno 149
Tablica 7: Pregled nadležnosti pravosudnih tijela u predmetima zlouporabe droga 152
Tablica 8: Prikaz broja osoba liječenih od ovisnosti po županijama na 100.000 stanovnika za razdoblje od 10 godina (od 2010. do 2019. godine) 244
Tablica 9: Uzrok smrti liječenih ovisnika za razdoblje od 2017. do 2020. godine 250

Tablica 10: Rasprostranjenost kaznenih djela zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj po Policijskim upravama..... 258
Tablica 11: Udio učenika koji su barem jednom u životu koristili drogu prema rezultatima ESPAD istraživanja (%) 285
Tablica 12: Orijentacijska procjena godišnjih količina konzumiranih ilegalnih droga u gradu Zagrebu u 2012. i 2024. godini 312
Tablica 13: Broj analiziranih spisa na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu 343
Tablica 14: Broj analiziranih spisa na Općinskom prekršajnom sudu u Zagrebu 344
Tablica 15: Zaplijenjene količine droge 371

13.3. Suglasnost Etičkog povjerenstva za provedbu istraživanja

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU

UNIVERSITAS STUDIORUM ZAGRABIENSIS
FACULTAS IURIDICA

10000 Zagreb, Trg Republike Hrvatske 14, pp 175
Tel. Dekan: (1) 4564-309; Tajništvo: (1) 4564-302,
Studentska referada: (1) 4890-250, Fax: (1) 4564-030
IBAN: HR9823600001101264729, OIB 38583303160
MB 3225909

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF LAW

Zagreb, 22. listopad, 2024.

ETIČKO POVJERENSTVO

Predmet: Iva Milković – suglasnost za provedbu istraživanja

Polaznica doktorskog studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu Iva Milković podnijela je 23. rujna 2024. Etičkom povjerenstvu Pravnog fakulteta u Zagrebu molbu za davanje suglasnosti za provedbu istraživanja pod nazivom *Utjecaj kaznene politike na učinkovitost istraživanja i procesuiranja kriminala povezanoga sa zlouporabom droga.* Etičko povjerenstvo je 4. listopada 2024. zatražilo dopunu zahtjeva na temelju čega je doktorandica 16. listopada 2024. dostavila dopunjeni obrazac .

U molbi se navodi da je cilj istraživanja utvrditi stavove policijskih službenika o drogama.

Planirana je kvantitativna metoda prikupljanja i analize podataka.

Etičko povjerenstvo Pravnog fakulteta u Zagrebu, u sastavu prof. dr. sc. Gordana Marčetić (predsjednica), prof. dr. sc. Marijana Majdak (članica) i izv. prof. dr. sc. Tomislav Jakšić (član), održalo je sjednicu 22. listopada 2024. te je donijelo odluku kojom se Ivi Milković daje **suglasnost za provedbu istraživanja** *Utjecaj kaznene politike na učinkovitost istraživanja i procesuiranja kriminala povezanoga sa zlouporabom droga.*

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU • PRAVNI FAKULTET • ETIČKO POVJERENSTVO

Predsjednica Povjerenstva
Prof. dr. sc. Gordana Marčetić

Na znanje:
1. Iva Milković
2. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
3. Pismohrana

13.4. Anketni upitnik za istraživanje stavova policijskih službenika o drogama

Anketa je dobrovoljna i anonimna. Dobiveni podaci koristit će se isključivo u svrhu izrade doktorske disertacije „Utjecaj kaznene politike na učinkovitost istraživanja i procesuiranja kriminala povezanog sa zlouporabom droga“. Dobiveni rezultati čuvat će se 5 godina. Sudionici istraživanja imaju pravo na uvid u rezultate putem e-mail adrese: ivamilkovic1984@gmail.com.

I. OPĆE KARAKTERISTIKE ISPITANIKA

1. Mjesto rada (zaokružiti):

☐ Zagreb ☐ Zadar ☐ Split ☐ Rijeka ☐ Pula ☐ Osijek ☐ Varaždin

2. Spol (zaokružiti):

☐ M ☐ Ž

3. Dob (zaokružiti):

☐ 18–29 ☐ 30–39 ☐ 40–49 ☐ 50–59 ☐ 60+

4. Stupanj obrazovanja / stručna sprema (zaokružiti):

☐ NSS

☐ SSS

☐ VŠS (prije bolonjskog sustava)

☐ VSS (prije bolonjskog sustava)

☐ mr.sc.

☐ prvostupnik (baccalaureus)

☐ stručni specijalist

☐ sveučilišni specijalist

☐ dr.sc.

☐ ostalo

5. Policijski staž (zaokružiti):

☐ 0–5 ☐ 6–10 ☐ 11–15 ☐ 16–20 ☐ 21–30 ☐ 30+

6. Staž na poslovima droga (zaokružiti):

☐ manje od 5 godina ☐ 5–10 ☐ više od 10 ☐ više od 20

II. OSOBNI STAVOVI O SUZBIJANJU ZLOUPORABE DROGA U RH

7. Zlouporaba droga raširena je pojava u Hrvatskoj:

☐ DA ☐ NE

8. Kaznene odredbe o proizvodnji i prodaji droga nisu dovoljno stroge:

☐ TOČNO ☐ NETOČNO

9. Kažnjavanje za kaznena djela vezana uz droge u sudskoj praksi nije dovoljno strogo:

☐ TOČNO ☐ NETOČNO

10. Prekršajne odredbe o posjedovanju droga nisu dovoljno stroge:

☐ TOČNO ☐ NETOČNO

11. U posljednjih 10 godina došlo je do porasta konzumacije/dostupnosti droga u RH:

☐ DA ☐ NE

12. U posljednjih 10 godina porastao je udio otkrivenih kažnjivih radnji razmjerno porastu potrošnje droga:

☐ DA ☐ NE

13. Povećanje dostupnosti i konzumacije droga posljedica je smanjene učinkovitosti kriminalističkog istraživanja:

☐ DA ☐ NE

Ako je odgovor DA, obrazložite:

---

14. Povećanje dostupnosti i konzumacije droga posljedica je smanjene učinkovitosti kaznene politike sudova:

☐ DA ☐ NE

Ako je odgovor DA, obrazložite:

---

15. Povećanje dostupnosti i konzumacije droga posljedica je drugih faktora neovisno o zakonodavstvu, sudskoj praksi i radu policije:

☐ DA ☐ NE

16. Drugi faktori (moguće više odgovora):

☐ Otvaranje granica

☐ Društvena prihvatljivost

☐ Odgoj / obrazovanje

☐ Veća kupovna moć

☐ Psihosocijalni problemi

☐ Nedovoljan broj specijaliziranih policijskih službenika

☐ Ukidanje linijskih policajaca

☐ Internet i dostupnost informacija

☐ Domišljatost prodavača

☐ Ostalo

☐ Ništa od navedenog

17. Pandemija COVID-19 promijenila je obilježja dostupnosti i/ili konzumacije droga:

☐ DA – trajno

☐ DA – privremeno

☐ NE

18. Fokus suzbijanja treba biti na (zaokružiti jedan odgovor):

☐ veliki dobavljači

☐ lokalni dileri

☐ korisnici droga

19. Rješenje za smanjenje uporabe droga vidim u:

☐ liječenju

☐ zatvoru

☐ novčanim kaznama

III. STAVOVI O ŠTETNOSTI DROGA

20. Poredajte droge po štetnosti (1 = najštetnija, 6 = najmanje štetna):

Droga	Rang
Kokain	___
Heroin	___
Marihuana	___
Amfetamini / metamfetamini / MDMA	___
LSD	___
Nove sintetske droge	___

21. Sintetski kanabinoidi predstavljaju veću opasnost nego prije 10 godina:

☐ TOČNO ☐ NETOČNO

22. Crack je posljednjih godina sve dostupniji u RH:

☐ DA ☐ NE

23. Heroin se posljednjih godina sve rjeđe konzumira:

☐ DA ☐ NE

IV. STAVOVI O DEKRIMINALIZACIJI I LEGALIZACIJI

24. Legalizacija (slobodna prodaja kao alkohol):

☐ PODRŽAVAM ☐ NE PODRŽAVAM

25. Dekriminalizacija (posjedovanje za osobnu uporabu):

☐ PODRŽAVAM ☐ NE PODRŽAVAM

26. Dekriminalizacija iz 2013. povećala je dostupnost droga:

☐ DA ☐ NE

27. Zakon u RH je jasan po pitanju dekriminalizacije:

☐ DA ☐ NE

28. Ako nije, što bi trebalo izmijeniti:

_____

_____

29. Dekriminalizacija je promašaj:

☐ DA ☐ NE

V. STAVOVI O OVLASTIMA I STRUČNOSTI POLICIJE

30. Policija ima dovoljno ovlasti u kaznenim postupcima:

☐ DA ☐ NE

31. Policija ima dovoljno ovlasti u prekršajnim postupcima:

☐ DA ☐ NE

32. Ako smatrate da nema, koje ovlasti nedostaju:

_____

_____

33. Policija u RH raspolaže s dovoljno resursa u borbi protiv zlouporabe droga (zaokruži)

☐ DA ☐ NE

34. Smatram da treba pojačati uličnu redukciju tj. vratiti linijske policajce koji su radili u policijskim postajama samo po liniji droga (kako je to i bilo do prije 15ak godina); (zaokruži)

☐ DA ☐ NE

35. Smatram da policijski službenici koji obavljaju poslove vezane uz droge posjeduju dovoljno znanja i stručnosti u ovome poslu (zaokruži)

☐ DA ☐ NE

13.5. Vodič za strukturirani intervju s operativnim stručnjakom iz sektora suzbijanja droga

(intervju proveden anonimno)

A. Normativni okvir i praksa

1. Kako u policijskoj praksi doživljavate prekršajni progon u slučajevima posjedovanja droga za osobnu uporabu?
2. Koje smatrate prednosti, a koje nedostatke kada je posjedovanje droga kvalificirano kao prekršaj, a ne kao kazneno djelo?
3. Smatrate li da je dekriminalizacija iz 2013. godine otežala ili olakšala policijski rad u svakodnevnim situacijama?
4. Koje kriterije policija u praksi koristi kako bi razlikovala držanje droge za osobnu uporabu od držanja radi daljnje prodaje ili distribucije?

B. Ovlasti policije i ograničenja

5. Kada građani prijave konzumaciju droge u stanu (npr. zbog mirisa marihuane), a radi se o prekršaju – kako policija u praksi postupa?
6. U kojoj se mjeri u praksi koristi institut naredbe prekršajnog suda za ulazak u dom? Kakva su Vaša iskustva s tim instrumentom?
7. Koje situacije smatrate najproblematičnijima s obzirom na ograničenja policijskih ovlasti nakon dekriminalizacije?
8. Kako biste usporedili policijske ovlasti u prekršajnim predmetima i u kaznenim postupcima?
9. Smatrate li da je u praksi teže otkrivati i procesuirati prodavače i krijumčare u odnosu na osobe koje droge drže za vlastite potrebe?

C. Trendovi dostupnosti i potrošnje

10. Prema Vašem iskustvu, jeste li u posljednjih desetak godina primijetili porast dostupnosti i potrošnje droga?
11. Ako da, koje su droge najprisutnije i u kojim dobnim skupinama?

D. Preporuke i de lege ferenda

12. Smatrate li da bi zakonodavac trebao jasnije definirati ovlasti policije u prekršajnim predmetima?
13. Što biste izdvojili kao najveće prednosti, a što kao najveće nedostatke sadašnjeg zakonskog rješenja?
14. Koje bi bile Vaše preporuke za poboljšanje postojećeg sustava – bilo zakonske, bilo operativne?

13.6. Suglasnost Ravnateljstva policije za anketiranje policijskih službenika

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
RAVNATELJSTVO POLICIJE
URED GLAVNOG RAVNATELJA POLICIJE

P / 15910100

NEKLASIFICIRANO

KLASA: NK-210-01/24-05/849
URBROJ: 511-01-42-24-5
Zagreb, 25. studenog 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU
n/p voditeljice Poslijediplomskog doktorskog i specijalističko studija iz kaznenopravnih znanosti, prof. dr. sc. Maje Munivrana

PREDMET: Anketiranje policijskih službenika o zlouporabi droga kao i utjecaju dekriminalizacije u RH,
- obavijest

Veza: Vaš dopis od 29. svibnja 2024. godine

Poštovana,

slijedom dopisa iz veze, obavještavamo Vas kako je Ravnateljstvo policije suglasno s anketiranjem policijskih službenika o zlouporabi droga kao i utjecaju dekriminalizacije u RH za potrebe doktorske disertacije gospođe Ive Milković pod nazivom „Utjecaj kaznene politike na učinkovitost istraživanja i procesuiranja kriminala povezanoga sa zlouporabom droga". Napominjemo kako je u slučaju provedbe ankete na Policijskoj akademiji „Prvi hrvatski redarstvenik", među učenicima 3. i 4. razreda Policijske škole „Josip Jović", neophodno pribaviti i suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja, kao i pripremiti privole za roditelje.

Vezano za dostavljeni anketni upitnik, obavještavamo Vas kako smo suglasni sa sadržajem istog, ali predlažemo, sukladno mogućnostima i mišljenju predlagatelja, da bi policijske službenike trebalo pitati i za mišljenje o učinkovitosti kaznene politike s obzirom da takvog pitanja nema u upitniku, a prosuđujemo da je za policijske službenike to važno pitanje. Naime, godinama, u prosjeku, od 100 kaznenih prijava vezano za kriminalitet droga, 60% završava s uvjetnom kaznom, a 22% s kaznom zatvora koja se, uglavnom, zamjenjuje za kaznu rada za opće dobro, dok prekršajni postupci zlouporabe droga, uglavnom završavaju s uvjetnom kaznom. Sukladno tome, predlaže se da se nakon 13. pitanja, pod brojem 14 doda pitanje, slično pitanju broj 13, sadržaja:

- „Povećanje dostupnosti i konzumacije droga posljedica je smanjene učinkovitosti kaznene politike sudova? DA – NE"

U slučaju prihvaćanja ovog prijedloga, pitanja od broja 14 do 32 bi postala pitanja od broja 15 do broja 33.

S poštovanjem,

NAČELNICA

Adrijana Bago

13.7. Životopis

Iva Milković rođena je u Gospiću 1984. godine gdje je stekla osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. Kao odlična učenica, nakon završene Opće gimnazije u Gospiću, 2002. godine upisala je studij politologije na *Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu*. Ondje se educirala na smjerovima "Međunarodna politika i diplomacija", "Nacionalna sigurnost" te „Nastavni smjer“, a već nakon četiri godine, 20.12.2006., stekla je zvanje diplomirani politolog (stečeni stručni naziv u skladu s važećim zakonskim odredbama preveden je u magistra politologije).

Paralelno sa studijem politologije na *Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu* pohađala je i četverogodišnji studij novinarstva, smjerovi "Radio" i "Odnosi s javnošću", a gdje je diplomirala 11.07.2008. godine, čime je stekla zvanje diplomirani novinar (stečeni stručni naziv u skladu s važećim zakonskim odredbama preveden je u magistra novinarstva).

Školovanje je nastavila na poslijediplomskom specijalističkom studiju "Kriminalističko istraživanje" na *Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci*. Nakon položenih svih ispita i obranjena dva završna rada na temu "Analiza postupanja državnih tijela kod kaznenih djela veznih uz droge koja čine maloljetnici (na primjeru Ličko-senjske županije)“ i "Silovanje", dana 20.12.2008. godine stekla je zvanje sveučilišna specijalistica kriminalističkog istraživanja. Školovanje je nastavila na *Pravnom fakultetu u Zagrebu* na poslijediplomskom doktorskom studiju iz kaznenopravnih znanosti.

Imala je evidentiran radni odnos na *Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu*, a od kraja 2007. godine u stalnom je radnom odnosu u *Ministarstvu unutarnjih poslova* u Zagrebu.

Objavila je sljedeće znanstvene radove:

- Milković, Iva, Trgovina ljudima kao najteži oblik kršenja ljudskih prava, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 57, br. 4, 2020, str. 1097-1111.
- Milković, Iva, Trgovanja ljudima - analiza slučaja, Zbornik radova Pravnog fakulteta 58, br. 3 (2021): 943-966.